RĪGAS APGABALTIESAS GADAGRĀMATA 2020

RĪGAS APGABALTIESAS 2020. GADA NOTIKUMU APKOPOJUMS.
GADAGRĀMATA IZDOTA AR TIESU ADMINISTRĀCIJAS ATBALSTU.

Pasūtītājs: Tiesu administrācija
Sagatavoja: Rīgas apgabaltiesa, Brīvības bulvāris 34, Rīga, LV-1886. Tālrunis 67088211
E-pasts: riga.apgabals@tiesas.lv
Tekstu rediģēja: Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētājas palīdze
juridiskās lingvistikas jautājumos Anna Lange
Foto: Rīgas apgabaltiesas arhīvs, Augstākā tiesa, Latvijas Vēstnesis,
SIA "Tiesu namu aģentūra", Boriss Koļesņikovs, Jānis Deinats
Iespiests: SIA "DARDEDZE HOLOGRĀFIJA"
Makets: SIA "FRESH"
Tirāža: 300 eks.
Rīga, 2021

SATURS

IZMANTOTIE SAĪSINĀJUMI 4

IEVADS 5

RĪGAS APGABALTIESAS TIESNEŠI 2020. GADĀ 6

CIVILLIETU TIESAS KOLĒĢIJA 6

KRIMINĀLLIETU TIESAS KOLĒĢIJA 8

RĪGAS APGABALTIESAS DARBĪBAS STRATĒĢIJA 2020.–2023. GADAM 9

2020. GADS RĪGAS APGABALTIESAS VADĪBAS VĒRTĒJUMĀ 16

RĪGAS APGABALTIESAS TIESNEŠI PAŠPĀRVALDES INSTITŪCIJĀS UN DARBA GRUPĀS 23

2020. GADS RĪGAS APGABALTIESAS PRIEKŠSĒDĒTĀJAS PALĪGU VĒRTĒJUMĀ 26

TIESĀ APSPRIESTIE AKTUĀLIE TIESĪBU JAUTĀJUMI 32

VIENOTAS TIESU PRAKSES VEIDOŠANA CIVILLIETU TIESAS KOLĒĢIJĀ 33

AKTUĀLIE KRIMINĀLTIESĪBU JAUTĀJUMI KRIMINĀLLIETU TIESAS KOLĒĢIJĀ 49

RĪGAS APGABALTIESAS TIESNEŠU PUBLIKĀCIJAS 52

RĪKOJUMS PAR BĒRNA ATGRIEŠANU – STARPTAUTISKS INSTRUMENTS VECĀKU TIESĪBU UN BĒRNU INTEREŠU ĪSTENOŠANAI 52

PREZUMĒTĀ NOZIEDZĪGI IEGŪTĀ MANTA UN PROCESA PAR NOZIEDZĪGI IEGŪTU MANTU PIEMĒROŠANA 59

IZDOTĀS GRĀMATAS AR RĪGAS APGABALTIESAS TIESNEŠU PIENESUMU 66

TIESU DIALOGS UN STARPTAUTISKĀ SADARBĪBA 68

PĀRSKATS PAR STARPTAUTISKO SADARBĪBU UN PILOTTIESAS AKTIVITĀTĒM CEPEJ PROJEKTĀ 70

KOMUNIKĀCIJA AR SABIEDRĪBU 77

TIESAS KLIENTU APTAUJAS REZULTĀTI 89

RĪGAS APGABALTIESAS DARBĪBAS RĀDĪTĀJI 96

FOTOGALERIJA 107

TIESU PRAKSES PĒTĪJUMI 113

IZMANTOTIE SAĪSINĀJUMI

RAT	Rīgas apgabaltiesa
CLK	Civillietu tiesas kolēģija
KLK	Krimināllietu tiesas kolēģija
ELT	Ekonomisko lietu tiesa
TM	Tieslietu ministrija
LM	Labklājības ministrija
TA	Tiesu administrācija
FKTK	Finanšu un kapitāla tirgus komisija
ECT	Eiropas Cilvēktiesību tiesa
EEZ	Eiropas Ekonomiskā zona
ES	Eiropas Savienība
ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
CEPEJ	Eiropas Padomes Komisija Tiesu efektivitātei (*The European Commission for the Efficiency of Justice*)
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (*Organisation for Economic Co-operation and Development*)
CL	Civillikums
CPL	Civilprocesa likums
KPL	Kriminālprocesa likums
NILLTPFN likums	Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likums
DL	Darba likums
TIS	Tiesu informatīvā sistēma

IEVADS

Rīgas apgabaltiesas gadagrāmata par 2020. gadu ir pirmreizēja tiesas vadības iniciatīva – gada ietvaros notikušās aktivitātes tiesā apkopot publikācijās. Sakarā ar valstī noteiktajiem ierobežojumiem Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldīšanai bija nepieciešams pārkārtot tiesu darbu, gan nodrošinot personu tiesību uz tiesu nepārtrauktību, gan arī turpinot tiesas iekšējo organizatorisko darbu.

2020. gads ieviesa būtiskas pārmaiņas mūsu visu ierastajā ikdienā, tādēļ šajā laikā gūtās atziņas mainīs skatījumu un attieksmi uz turpmāko dzīvi un darbu. Nolūkā iemūžināt šo laika periodu tapa ideja par atskatu uz tiesas darbu formātā, kas ļauj ar to iepazīties katram ērtā un piemērotā laikā un vietā.

Gadagrāmatā apkopotā informācija pierāda, ka Rīgas apgabaltiesas darbs un īstenotās aktivitātes ir bijušas vērstas uz tiesu varas attīstību kopumā. Rīgas apgabaltiesa ir iesākusi īstenot jauno darbības stratēģiju un ir aktīvi iesaistījusies dažādos tieslietu nozares pasākumos un darba grupās.

Izsakām cerību, ka gadagrāmatā iekļautie tiesību jautājumi būs noderīgi arī turpmāk gan tiesu darbā, gan pētniecības un izziņas nolūkos.

Īpaši pateicamies Rīgas apgabaltiesas pārstāvjiem, kuri darbu gadagrāmatas satura sagatavošanā ieguldīja papildus ikdienas profesionālajiem pienākumiem. Pateicamies ikvienam Rīgas apgabaltiesas tiesnesim un darbiniekam par nesavtīgu un kvalitatīvu darbu sarežģītos apstākļos.

RĪGAS APGABALTIESAS TIESNEŠI 2020. GADĀ

CIVILLIETU TIESAS KOLĒĢIJA

Madara Ābele	**Dzintra Balta**
Marika Bebriša	**Svetlana Beļajeva**
Olita Blūmfelde	**Līga Blūmiņa**
Skaidrīte Buivide	**Ilze Celmiņa**
Uldis Danga	**Arnis Dundurs**
Gunta Freimane	**Juris Freimanis**
Ligita Gavare	**Inese Grauda**
Lelde Grauda	**Dace Jansone**

Dace Kantsone	**Sandra Krūmiņa**
Ilze Ošiņa	**Ineta Ozola**
Gunta Ozoliņa	**Lidija Pliča**
Ilze Ramane	**Normunds Riņķis**
Santa Sondare	**Inese Strelča**
Iveta Stuberovska	**Mārtiņš Sviķis**
Mairita Šķendere	**Gvido Ungurs**
Sarmīte Vamža	**Valdis Vazdiķis**
Agnese Veita	**Daiga Vilsone**
Lauma Volberga	**Milda Zelmene**
Dzintra Zvaigznekalna-Žagare	**Žanete Žimante**

2019. gada 1. jūlijā Daiga Vilsone atkārtoti iecelta par tiesas priekšsēdētāju uz pieciem gadiem;
2020. gada 5. maijā Dzintra Balta pārcelta Augstākās tiesas tiesneša amatā;
2020. gada 5. maijā Milda Zelmene atbrīvota no tiesneša amata sakarā ar pensionēšanos;
2020. gada 11. maijā Lelde Grauda iecelta par tiesas priekšsēdētājas vietnieci uz pieciem gadiem;
2020. gada 16. septembrī Ilze Celmiņa ievēlēta par Tieslietu padomes locekli;
2020. gada 26. oktobrī Līga Blūmiņa atkārtoti iecelta par tiesas priekšsēdētājas vietnieci, CLK priekšsēdētāju uz pieciem gadiem.

KRIMINĀLLIETU TIESAS KOLĒĢIJA

Sandra Amola

Ingūna Amoliņa

Iveta Brimerberga

Tamāra Broda

Brigita Būmeistere

Diāna Dumbre

Boriss Geimans

Smaida Gļazere

Irīna Jansone

Daiga Kalniņa

Signe Kalniņa

Guntars Kveska

Ligita Kuzmane

Zinaida Lagzdiņa

Irēna Logina

Aina Nicmane

Ludmila Poļakova

Juris Stukāns

Guntars Stūris

Lauma Šteinerte

Jānis Tiltiņš

Žaneta Vēvere

Iveta Vīgante

Inese Laura Zemīte

Ārija Ždanova

2020. gada 3. februārī Inese Laura Zemīte pārcelta Augstākās tiesas tiesneša amatā;
2020. gada 7. maijā Irēna Logina atbrīvota no tiesneša amata sakarā ar pensionēšanos;
2020. gada 18. jūnijā Juris Stukāns iecelts ģenerālprokurora amatā, ar 2020. gada 12. jūliju uz ģenerālprokurora pilnvaru laiku apturētas tiesneša pilnvaras. Par tiesas priekšsēdētājas vietnieku, KLK priekšsēdētāja pienākumu izpildītāju no 2020. gada 27. jūlija iecelts Guntars Stūris;
2020. gada 19. oktobrī Boriss Geimans atbrīvots no tiesneša amata sakarā ar pensionēšanos;
2020. gada 1. decembrī Zinaida Lagzdiņa atbrīvota no tiesneša amata sakarā ar pensionēšanos;
2021. gada 16. februārī Irīna Jansone iecelta par tiesas priekšsēdētājas vietnieci, KLK priekšsēdētāju uz pieciem gadiem.

RĪGAS APGABALTIESAS DARBĪBAS STRATĒĢIJA 2020.–2023. GADAM[1]

VĪZIJA

Rīgas apgabaltiesa – efektīva un inovatīva 21. gadsimta tiesa

MISIJA

Nodrošināt personām tiesības uz taisnīgu tiesu, efektīvu un kvalitatīvu procesu, taisnīgu spriedumu (nolēmumu) saprātīgā termiņā

VĒRTĪBAS

Taisnīgums – esam profesionāli, neatkarīgi, objektīvi un nodrošinām vienlīdzīgu attieksmi.

Kvalitāte – pienācīgi pildām savus tiesiskos pienākumus.

Pilnveidošana – uzcītīgi attīstām savas profesionālās zināšanas un prasmes.

Uzdevumi un laika grafiks

Iekšējā integrācija

Tiesas vadības komandas pilnveidošana un darbības atbilstība

1. Izveidojama savstarpēji papildinoša vadības komanda.
    - 1.1. Atklāti konkursi.
    - 1.2. Tiesas vadības komandas locekļu kompetenču 360° grādu novērtējums.
    - 1.3. Ar TA atbalstu nodrošināmas tiesas vadības komandas locekļu individuālas supervīzijas.

[1] Apstiprināta ar RAT priekšsēdētājas 2020. gada 25. februāra rīkojumu Nr. 1-23/32 „Par Rīgas apgabaltiesas darbības stratēģijas 2020. līdz 2023. gadam apstiprināšanu".

1.4. Sadarbībā balstīta līderība sekmīgai tiesas attīstībai, lai sasniegtu izcilus un ilgtspējīgus rezultātus.

1.5. Inovāciju ieviešana un tiesas definēto vērtību nostiprināšana.

Tiesnešu amata vietu pārstrukturizācija

1. No KLK uz CLK pārcelt vakantās tiesnešu amata vietas (2020. gads).
2. Saskaņā ar tiesību politikas plānotāju noteikto lietu priekšmetisko piekritību un noteikto specializāciju un/vai specializētas tiesas ELT izveidi noteikt optimālo tiesnešu skaitu katrā specializācijā (līdz 2021. gada sākumam).
3. CLK noteikt tiesnešu specializāciju apakšnozarēs, izveidot tiesas sastāvus (līdz 2021. gada sākumam).
4. Jauno tiesnešu integrācija RAT darbā.

Procesu kvalitātes un efektivitātes paaugstināšana

1. Efektīva resursu izmantošana un darba procesu vienkāršošana, atteikšanās no liekām darbībām.
2. Tiesnešu palīgu un tiesas sēžu sekretāru rokasgrāmatu aktualizēšana un pilnveidošana (nodrošina kolēģiju priekšsēdētāji).
3. Tiesas darbinieku mentoringa sistēmas ieviešana (organizē tiesas vadības komanda).
4. Jauno darbinieku diena (reizi pusgadā, nodrošina tiesas priekšsēdētājas palīgs sabiedrisko attiecību jautājumos kopā ar kolēģiju pārstāvjiem).
5. Labas prakses un pieredzes apmaiņas vizītes rajona tiesas un RAT darbiniekiem (reizi pusgadā, nodrošina tiesas priekšsēdētājas palīgs sabiedrisko attiecību jautājumos kopā ar kolēģiju pārstāvjiem).
6. Tiesas definēto vērtību nostiprināšana, individuālas sarunas (nodrošina RAT priekšsēdētāja).
7. Tiesas darbinieku un tiesnešu mācības par organizācijai stratēģiski svarīgiem jautājumiem (darbs ar valsts noslēpumu, kiberdrošība, drošība e-vidē u. c., organizē RAT priekšsēdētāja).

8. Videokonferences ar citu Latvijas apgabaltiesu Civillietu tiesas kolēģiju un Krimināllietu tiesas kolēģiju tiesnešiem (organizē RAT priekšsēdētāja).
9. RAT un rajona tiesu tiesnešu kopīgas sanāksmes — Civiltiesību diena un Krimināltiesību diena (reizi pusgadā, bet ne retāk kā reizi gadā, organizē RAT priekšsēdētāja).
10. Sadarbībā ar izmeklēšanas iestādēm RAT KLK tiesnešu un valsts policijas darbinieku, un prokuratūras kopīgas sanāksmes/apaļā galda diskusijas (reizi pusgadā, nodrošina RAT priekšsēdētāja un KLK priekšsēdētājs).
11. Sanāksmes/apaļā galda diskusijas/semināri ar tiesu sistēmai piederīgajām personām — zvērinātiem tiesu izpildītajiem, zvērinātiem advokātiem un zvērinātiem notāriem (reizi gadā, organizē RAT priekšsēdētājas birojs).
12. Tiesu dialogs, dialogs ar akadēmiskajiem mācībspēkiem, TM, TA, Latvijas pārstāvi starptautiskajās institūcijās (organizē RAT vadības komanda).
13. Tiesas ārējo klientu un iekšējo klientu aptaujas (nodrošina RAT priekšsēdētājas birojs).
14. Tiesu nolēmumu formas un satura pilnveidošana:
    - 14.1. RAT priekšsēdētājas palīgs juridiskās lingvistikas jautājumos turpina pētījumu par katra tiesas sastāva sagatavoto nolēmumu latviešu valodas kultūru, nolēmumus analizē rakstveidā, pārrunas ar tiesas sastāvu (regulāri visa gada garumā);
    - 14.2. nolēmumu strukturēšanas un argumentācijas uzlabošanas pasākumi (nodrošina RAT priekšsēdētāja, kolēģiju priekšsēdētāji).

Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijā (RAT CLK)

1. Tiesnešu palīgu mācības 2020. gads līdz 2023. gads:
    - 1.1. jurisprudence (1 reizi ceturksnī, nodrošina RAT CLK tiesneši);
    - 1.2. latviešu valodas kultūras jautājumi (1 reizi pusgadā, nodrošina RAT priekšsēdētājas palīgs juridiskās lingvistikas jautājumos);

1.3. pārrunas par ētiku (grupa 10–15 tiesas darbinieki, 1 reizi pusgadā katrai grupai, nodrošina CLK tiesneši).

2. Tiesnešu palīgu, tiesas sēžu sekretāru un kancelejas darbinieku darba kvalitātes nodrošināšana:

2.1. organizatorisko jautājumu sanāksmes (1 reizi mēnesī, nodrošina CLK priekšsēdētāja);

2.2. diskusijas par tiesas darba kvalitāti (1 reizi ceturksnī, grupa 10–15 darbinieki, diskusija ar atgriezenisko saiti, nodrošina CLK priekšsēdētāja un tiesneši).

3. Tiesnešu darba kvalitātes nodrošināšana:

3.1. individuālie kompetenču attīstības plāni tiesnešiem pēc Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas sniegtiem norādījumiem un ieteikumiem (nodrošina RAT priekšsēdētāja);

3.2. atcelto nolēmumu monitorings un analīze (nodrošina CLK priekšsēdētāja);

3.3. pētījums par atceltajiem nolēmumiem, identificējot katra tiesneša sagatavoto nolēmumu problemātiku, raksturīgākās kļūdas, to dinamiku (ne retāk kā 1 reizi pusgadā, nodrošina CLK priekšsēdētāja);

3.4. tiesu prakses vienādošana — atšķirīgu nolēmumu monitorings (nodrošina CLK priekšsēdētāja,iesaistīti visi CLK tiesneši).

Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijā (RAT KLK)

4. Tiesnešu palīgu mācības 2020. gads līdz 2023. gads:

4.1. jurisprudence (1 reizi ceturksnī, nodrošina RAT KLK tiesneši);

4.2. latviešu valodas kultūras jautājumi (1 reizi pusgadā, nodrošina RAT priekšsēdētājas palīgs juridiskās lingvistikas jautājumos);

4.3. pārrunas par ētiku (grupa 10–15 tiesas darbinieki, 1 reizi pusgadā katrai grupai, nodrošina KLK un CLK tiesneši).

5. Tiesnešu palīgu, tiesas sēžu sekretāru un kancelejas darbinieku darba kvalitātes nodrošināšana:

    5.1. organizatorisko jautājumu sanāksmes (1 reizi mēnesī, nodrošina KLK priekšsēdētājs);

    5.2. diskusijas par tiesas darba kvalitāti (1 reizi ceturksnī, grupas 10–15 darbinieki, diskusija ar atgriezenisko saiti, nodrošina KLK priekšsēdētājs un tiesneši).

6. Tiesnešu darba kvalitātes nodrošināšana:

    6.1. individuālie kompetenču attīstības plāni tiesnešiem pēc Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas sniegtiem norādījumiem un ieteikumiem (nodrošina RAT priekšsēdētāja);

    6.2. atcelto nolēmumu monitorings un analīze (nodrošina KLK priekšsēdētājs);

    6.3. pētījums par atceltajiem nolēmumiem, identificējot katra tiesneša sagatavoto nolēmumu problemātiku, raksturīgākās kļūdas, to dinamiku (ne retāk kā 1 reizi pusgadā, nodrošina KLK priekšsēdētājs);

    6.4. tiesu prakses vienādošana — atšķirīgu nolēmumu monitorings (nodrošina KLK priekšsēdētājs, iesaistīti visi KLK tiesneši).

Efektivitātes paaugstināšana

1. Lietu izskatīšanas termiņu uzlabošana, lietu caurlaides paaugstināšana.

Uzdevumi abās kolēģijās:

1.1. Termiņu monitorings (regulāri, nodrošina RAT priekšsēdētāja, kolēģiju priekšsēdētāji).

1.2. Pārskati par termiņu monitoringu (1 reizi ceturksnī, nodrošina kolēģiju priekšsēdētāji).

1.3. Sagatavoto nolēmumu termiņu kontrole (pārskatu nodrošina CLK kancelejas vadītājs katra mēneša beigās).

1.4. Tiesas sastāva darba un laika grafika plānošana un organizēšana, tiesas sēžu plānotā laika

grafika monitorings (RAT CLK un KLK priekšsēdētāji, RAT priekšsēdētāja).

1.5. Tiesas sēžu norises kontrole (RAT CLK un KLK priekšsēdētāji, RAT priekšsēdētāja).

1.6. Noslodzes izlīdzināšana, CLK turpina izmantot CPL 32.[1] panta noteikto kārtību (nodrošina RAT priekšsēdētāja).

1.7. Tiesas darbinieku darba efektivitātes mērījumi ar *Desktime* sistēmu, analīze (nodrošina RAT priekšsēdētājas birojs).

2. Pirmās instances tiesas tiesnešu darba mentorings un atsauksmju par pirmās instances tiesas tiesnešu darbu sagatavošanas sistēmas pilnveidošana (nodrošina RAT vadības komanda).

Inovācijas tiesas darbā

1. Darbinieku un tiesnešu iesaiste un vadības atbalsts inovatīvu ideju ģenerēšanā un to ieviešanā.
2. Veicināt e-risinājumu un citu tehnoloģiju izmantošanu, minimizēt papīra formas dokumentu izmantošanu.
3. E-lietu ieviešana. Atbilstošas infrastruktūras radīšana (RAT vadības komanda sadarbībā ar TA).

Tiesas komunikācijas paplašināšana, iekšējā un ārējā integritāte

1. Jauna tiesas sabiedrisko attiecību modeļa izveidošana — tiesas priekšsēdētājas palīgs sabiedrisko attiecību jautājumos + tiesas vadība + motivētu tiesnešu piesaiste satura atlasē un izveidē.
2. RAT dalība sociāli nozīmīgos pasākumos un projektos, ceļot RAT reputāciju sabiedrībā — Ēnu diena, Karjeras dienas, Atvērto durvju dienas, Eiropas diena, festivāls "Lampa" u. c. (nodrošina RAT priekšsēdētājas birojs).
3. RAT gada pārskata sanāksmes (katru gadu *Patriotu nedēļā,* nodrošina RAT priekšsēdētājas birojs), gada pārskata rakstveida formas izveide.
4. Turpināt tiesnešu iesaistīšanu komunikācijā ar medijiem, īpaši fokusējoties uz profesionālajiem medijiem — *Jurista Vārds*, *lvportals.lv, tiesas.lv* u. c. (nodrošina RAT vadības komanda un RAT priekšsēdētājas palīgs sabiedrisko

attiecību jautājumos).

5. RAT tvitera konta satura pilnveidošana un konta sekotāju skaita palielināšana (ik gadu par 150 sekotājiem palielināt sekotāju skaitu, nodrošina RAT priekšsēdētājas palīgs sabiedrisko attiecību jautājumos).
6. Aktivizēt darbības, lai ieinteresētu žurnālistus rakstīt par aktuālām tēmām, problēmām, ar ko ikdienas darbā saskaras RAT (nodrošina RAT priekšsēdētājas palīgs sabiedrisko attiecību jautājumos).
7. Turpināt paplašināt un attīstīt RAT muzeja ekspozīciju, palielināt apmeklētāju skaitu (nodrošina RAT vadības komanda un birojs, RAT priekšsēdētājas palīgs sabiedrisko attiecību jautājumos).
8. Tiesas vizuālās identitātes stiprināšana, t. sk. vienota prezentāciju stila, fotosienas vai banera izveide (izmantojot ārpakalpojumu, nodrošina RAT priekšsēdētājas palīgs sabiedrisko attiecību jautājumos).
9. Vēsturisko liecību saglabāšana vizuālā formātā. Video saistībā ar RAT atjaunošanas jubileju, dokumentālo liecību iemūžināšana video formātā, kā arī fakta fiksācija tiesnešu un tiesas darbinieku kopbildē (nodrošina RAT priekšsēdētājas palīgs sabiedrisko attiecību jautājumos, izmantojot ārpakalpojumu).
10. Iekšējās informācijas plūsmas pilnveide, meklējot drošu tehnoloģisku risinājumu iekšējā portāla izveidei (nodrošina TA sadarbībā ar RAT priekšsēdētājas biroju un kolēģijām).

Starptautiskā dimensija

1. RAT kā pilottiesa piedalās TM un CEPEJ kopīgā projekta "Tiesu pieejamības Latvijā stiprināšana, veicinot mediācijas un juridiskās palīdzības pakalpojumus, kā arī atbalsta nodrošināšana tieslietu politikas izstrādei un tiesu pārvaldības kvalitātes paaugstināšanai" (nodrošina RAT vadības komanda sadarbībā ar TA).
2. Tiesa atbilstoši palielinātai kapacitātei un noslodzes izlīdzināšanai aktīvāk iesaistās vienotā ES tiesību telpā – mācības, pieredzes apmaiņas vizītes, konferences, nostiprināmi un uzturami kontakti ar ārvalstu kolēģiem (nodrošina RAT vadības komanda).
3. Tiesa piedalās starptautiskos projektos citu valstu tieslietu sistēmas attīstībai. Tiesa piedalās starptautisko organizāciju darbā Latvijā un ārvalstīs (nodrošina RAT vadības komanda).

2020. GADS RĪGAS APGABALTIESAS VADĪBAS VĒRTĒJUMĀ

Daiga Vilsone,
Rīgas apgabaltiesas
priekšsēdētāja

2020. gads Rīgas apgabaltiesas darbā sākās kā ierasts, ar plāniem un iecerēm turpināt īstenot tiesas pamatfunkciju – nodrošināt personu tiesības uz taisnīgu tiesu, kvalitatīvi iztiesājot lietas. Taču līdztekus tam Rīgas apgabaltiesa plānoja turpināt iesaisti citu svarīgu procesu attīstībā – uzturēt tiesu dialogu ar tiesu sistēmai piederīgajām personām un tiesībaizsardzības iestādēm, lai nodrošinātu vienotu tiesu praksi, kā arī sadarboties ar ārvalstu tiesām un institūcijām, lai iespējami efektīvākā veidā iepazītos ar labo praksi un ieviestu to arī Rīgas apgabaltiesas darbā vai iniciētu nepieciešamo normatīvā regulējuma grozījumu izstrādi. Savukārt sadarbībā ar starptautisko institūciju pārstāvjiem Rīgas apgabaltiesa sniegtu savu ieguldījumu Latvijas tieslietu sistēmas attīstībā, tostarp esot pilottiesai CEPEJ projektā. Svarīgi bija turpināt tiesas personāla tālākizglītību, lai nodrošinātu kvalitatīvu un efektīvu tiesas darbu. Rīgas apgabaltiesa paredzēja arī turpināt iesaistīties sabiedrības izglītošanā par tiesas darbu, piedaloties Ēnu dienā, Eiropas dienā, festivālā "Lampa", kā arī nodrošināt jurisprudences studentiem prakses vietas un ieinteresēt jauno juristu paaudzi pievienoties tieslietu sistēmā strādājošajiem.

2020. gada 25. februārī parakstīju rīkojumu par Rīgas apgabaltiesas stratēģijas 2020.–2023. gadam apstiprināšanu. Mums bija daudz plānu, kā turpināt attīstīt Rīgas apgabaltiesas darba kvalitāti un efektivitāti.

Taču visa pasaule saskārās ar pārsteiguma efektu, un arī Latvijā 2020. gada 12. martā stājās spēkā normatīvais regulējums, kas noteica Covid-19 infekcijas ierobežošanas pasākumus, kuri ieviesa vērā ņemamas un nepieredzētas izmaiņas dzīvesveidā un darbā. Pandēmijas klātesība skāra valsts ekonomiku un, lai gan tiesu darbu nevarēja pārtraukt, jo tiesas nodrošina vienu no demokrātiskas tiesiskas valsts pastāvēšanas pamatfunkcijām – tiesas spriešanu un personu cilvēktiesības –, tiesām bija nepieciešams rast visefektīvāko veidu, kā turpināt darbu jaunajos apstākļos.

Covid-19 izplatības ierobežošanas pasākumi nenoliedzami transformēja tiesu darbu. Jaunie apstākļi izvirzīja izaicinājumus gan tiesas menedžmentam, gan tiesu darbiniekiem, gan tiesu sistēmai piederīgajām personām, gan tiesu klientiem.

Sākotnēji bija cerība, ka ierobežojumiem būs īslaicīgs raksturs. Virkne lietu tika noņemtas no izskatīšanas, lai izskatītu

tās pēc ierobežojumu atcelšanas, kas vasaras periodā lielākoties arī izdevās. Pavasarī turpinājām izskatīt tikai tās lietas, kurās tika skartas personu būtiskās tiesiskās intereses. Taču rudenī, kad saskārāmies ar Covid-19 otro vilni, bija secināms, ka ir jāgatavojas būtiskai tiesas darba transformācijai ilgstošākā laika posmā.

Raugoties uz izaicinājumiem 2020. gadā, ar atzinību jāsecina, ka darbs ritējis raiti un produktīvi, jo esam spējuši nodrošināt lietu izskatīšanu salīdzināmā skaitā un intensitātē ar iepriekšējiem periodiem. Tas bija iespējams, pateicoties vairākiem faktoriem – jaunajam normatīvajam regulējumam, jaunajām tehnoloģijām un, protams, cilvēku spējai pielāgoties un ātri mainīt paradumus.

Pirmkārt, uzteicama ir iespēja apgabaltiesai kā apelācijas instances tiesai lietas izskatīt rakstveida procesā. Ievērojami paplašinot to lietu kategorijas, ko pandēmijas laikā var izskatīt rakstveidā, ir efektivizēts apgabaltiesas darbs. Objektīvi izvērtējot visus apstākļus, ar pamatotu pārliecību paužu viedokli, ka šīs normas ir ietveramas procesuālajās pamatnormās, jo Latvijas tiesu sistēma tam ir pienācīgi sagatavota. Mēs noteikti nebūsim pirmie šajā jautājumā, jo analogas sistēmas darbojas arī citās valstīs (Igaunija, Portugāle u. c.). Nosakot normatīvajā regulējumā iespēju lietu apelācijas instancē iztiesāt mutvārdu procesā pēc tiesas ieskata, mēs ievērojami efektivizētu tiesu darbu turpmāk. Lai nerastos šaubas par tiesas darba kvalitāti un personu tiesībām uz taisnīgu tiesu, ekspertu diskusija par šādiem grozījumiem procesuālajās pamatnormās ir jāuzsāk nekavējoties. Šī varētu būt lieliska Tieslietu padomes iniciatīva tieslietu sistēmas attīstībai tuvākajā nākotnē.

Otrkārt, jauno tehnoloģiju ieviešana ir paātrinājusi dokumentu apriti un paplašinājusi iespējas lietas izskatīt attālināti mutvārdu procesā. No apelācijas instances tiesas skatpunkta raugoties, tas ir solis pretī tiesas klientu interesēm, jo netiek patērēts laiks ceļā. Gan tiesu sistēmai piederīgās personas, gan tiesas personāls, gan personas ieslodzījuma vietās, gan privāttiesību subjekti var sazināties un uzturēt audiovizuālo kontaktu, ja tiesas sēde ar informācijas tehnoloģiju palīdzību notiek attālināti. Nešaubīgi pastāv arī faktori, kas nevar tikt atstāti bez ievērības, lai šobrīd varētu apgalvot, ka nākotnē ir nepieciešamas tikai tiesas tiešsaistē. Šeit jāmin sabiedrības nodrošinājums ar informācijas tehnoloģijas infrastruktūru, digitālās prasmes, interneta pieslēguma jauda un kvalitāte, personu datu drošība, arī tiesas spriešanas kvalitātes nodrošināšanai būtiskie faktori. Liecinieku un apsūdzēto nopratināšanā būtisks aspekts ir ne tikai sniegto liecību saturs, bet arī cilvēka ķermeņa valoda, kā arī tiesnešu spēja uztvert un analizēt visu informāciju kopumā. Iespējams, mākslīgā intelekta ieviešana nākotnē ļaus secināt par personas sniegto ziņu patiesumu pēc personas, kas liecina, acu kustībām, ķermeņa temperatūras u. c. rādītājiem. Šobrīd uzmanība būtu jākoncentrē uz attālināta tiesas spriešanas pakalpojuma sniegšanu tām tiesas

klientu grupām, kas jau ir gatavas vai tuvākajā laikā būs spējīgas piedalīties tiesas procesā attālināti.

Treškārt, jaunās tehnoloģijas padarījušas tiesas organizatoriskās darbības efektīvākas un veiksmīgi tiek izmantotas sanāksmju organizēšanā un savstarpējā komunikācijā. Analogi kā mācību procesos un biznesa vidē tiesneši un darbinieki savā ikdienas saziņā izmanto pieejamās platformas.

Ceturtkārt, ko vienlaikus gribētu uzsvērt kā primāru un noteicošu faktoru, tiesas cilvēkresursi bija un ir mūsdienu prasībām atbilstoši un spēj reaģēt uz situācijas radītajiem izaicinājumiem. Apbrīnas vērta ir mūsu tiesas tiesnešu un darbinieku spēja pielāgoties jaunajiem apstākļiem, jaunu digitālo prasmju apgūšana ļoti īsā laika posmā, elastība domāšanā un jauno izaicinājumu pieņemšanā, lieliskas laika plānošanas prasmes, spēja ātri apgūt jaunus pienākumus. Viss minētais raksturo Rīgas apgabaltiesas tiesnešus un darbiniekus aizvadītajā 2020. gadā.

Tādēļ no sirds pateicos visiem Rīgas apgabaltiesas tiesnešiem un darbiniekiem par ieguldījumu un ikviena pienesumu tiesu varas stiprināšanā neparastajā 2020. gadā. Laika periods nebija vienkāršs, bet tas mūs ir stiprinājis kā komandu – mēs esam pieredzes bagātāki un tādēļ gatavi jauniem izaicinājumiem!

Īpašu paldies saku Rīgas apgabaltiesas vadības komandai un tiesas priekšsēdētājas biroja darbiniekiem, kas, nekautrēšos šī vārda, varonīgi nodrošināja krīzes menedžmentu un vienlaicīgi bagātinājās ar unikālu pieredzi, ko varēsim izmantot turpmāk, jo pārmaiņas turpinās.

Paldies arī Tiesu administrācijas direktoram un darbiniekiem, kuri ne tikai mūs nodrošināja ar visu nepieciešamo, bet atsaucās arī mūsu idejām par infrastruktūras attīstību, radot jaunu dokumentu glabāšanas sistēmu un nodrošinot attālinātā darba iespēju visiem, kuru darba specifika to pieļāva.

Rīgas apgabaltiesas vārdā paldies visiem, ar ko mēs sadarbojāmies izaicinājumiem pilnajā 2020. gadā!

Lelde Grauda,
Rīgas apgabaltiesas
priekšsēdētājas vietniece

Lai nodrošinātu augstskolās studējošo vienotu prakses organizēšanas kārtību un kvalitatīvu prakses norisi, pamatojoties uz likuma "Par tiesu varu" 33. panta trešās daļas 4.[1] punktu un 40. panta trešo daļu, ar 2020. gada 28. augusta Rīgas apgabaltiesas rīkojumu apstiprināts *Nolikums par augstskolā studējošo prakses norisi Rīgas apgabaltiesā* (turpmāk – Nolikums) un *Apliecinājums par ierobežotas pieejamības informācijas izmantošanas mērķi*.

Līdz ar jaunā Nolikuma apstiprināšanu tika plānots ieviest jaunus un būtiskus elementus studējošo praksei tiesā. Jau Nolikuma tapšanas procesā vairākkārt tika analizētas būtiskākās nepilnības studējošo prakses organizēšanā tiesās, kā arī nepieciešamie uzlabojumi, lai maksimāli sasniegtu tās mērķi un uzdevumus.

Saskaņā ar Nolikumu civiltiesiskā un krimināltiesiskā prakse norit atbilstoši augstskolas studiju programmā noteiktajam prakses ilgumam. Prakses laiks ir pilna darbdiena Rīgas apgabaltiesā, izņemot studijām nepieciešamo laiku augstskolā. Atsevišķos gadījumos, vienojoties ar prakses vadītāju, iespējams veikt prakses uzdevumus attālināti, nepārsniedzot 1/3 no prakses norises ilguma.

Līdz šim katram studentam prakses darba uzdevumi un norādījumi lielā mērā bijuši atkarīgi no konkrētā prakses vadītāja, piemēram, tiesneša rīkojumiem un personīgās iniciatīvas. Lai novērstu gadījumus, kad studējošie pēc prakses beigām ir guvuši nesalīdzināmi dažādu praktisko pieredzi, tika nolemts kā prakses sastāvdaļu ieviest tiesas procesa izspēles. Un, proti, Nolikuma 5.5. punktā tika noteikts, ka prakses laikā var tikt organizēta tiesas procesa izspēle, kurā studenti iejūtas dažādu procesa dalībnieku lomās. Tiesas procesa izspēles kā būtisku prakses sastāvdaļu bija plānots uzsākt jau 2020. gada septembrī.

Līdz ar Covid-19 infekcijas izplatības ierobežošanas pasākumiem klātienē nodrošināt tiesas procesa izspēles kļuva gandrīz neiespējami, tāpēc tika apturētas uz nenoteiktu laiku. Būtu nepieciešams izvērtēt, vai tiesas procesa izspēles būtu jāpielāgo pašreizējai situācijai valstī, ieviešot attālinātās tiesas procesa izspēles, izmantojot virtuālās saziņas platformas.

2020. gads nesis būtiskas pārmaiņas visā pasaulē, vairākās nozarēs pilnībā pārejot uz attālināto saziņu, piemēram, izmantojot lietotni "Zoom". Attālinātās saziņas platformas tiek izmantotas gan skolēnu mācību procesā, gan pildot darba pienākumus privātajā un publiskajā sektorā, gan pat virtuāli "apmeklējot" dažādus pasākumus (koncertus, teātra izrādes, dažādas meistarklases, sporta nodarbības, erudīcijas spēles utt.).

Līdz ar nepieciešamo pāreju no klātienes prakses uz praksi, kas tiek īstenota attālināti, ļoti mainījās interesentu skaits, proti, sākotnēji pieteicās vairāk nekā vēlāk patiešām gribēja iziet praksi. Neatbildēts paliek jautājums, kāpēc studējošie tomēr

dod priekšroku praksei klātienē, neskatoties uz situāciju valstī. Vai studentus māc bažas, ka attālinātā prakse nesasniegs vēlamo rezultātu un viņi negūs pietiekamu pieredzi un izpratni par tiesu darbu, vai arī lielā atteikumu skaita pamatā ir personiski iemesli?

Prakses mērķis ir arī piedalīties tiesas sēdēs, izteikt savu viedokli par strīda būtību lietā un savu redzējumu par iespējamo risinājumu. Var saprast studentu bažas par iespējamo guvumu no neklātienē izietas prakses salīdzinājumā ar praksi klātienē, apmeklējot tiesas sēdes, iepazīstoties ar lietu materiāliem un esot reālā kontaktā vai nepārtrauktā komunikācijā ne vien ar savu prakses vadītāju – konkrētu tiesnesi –, bet arī tiesu darbiniekiem, apmeklētājiem un lietu dalībniekiem. Nav skaidrības, vai attālināta tiesas procesa izspēle spēj dot studējošajam patiesu un profesionālu izpratni par to, kā notikušas un notiks lietu izskatīšanas tiesā pēc ierobežojumu atcelšanas valstī.

Nedaudz pārspīlējot, salīdzinājumam var izvērtēt, vai students, kurš nekad nav bijis koncertā vai nav apmeklējis teātra izrādi un pirmo reizi to skatīsies sava datora ekrānā, gūs tās pašas emocijas, to pašu aizrautību vai satraukumu, nekā esot klāt šajā notikumā? Vai students, kurš nekad nav apmeklējis futbola treniņu klātienē profesionāla trenera uzraudzībā, izpildot trenera norādes attālināti, iegūs profesionālās iemaņas kā apmeklējot sporta nodarbību klātienē? Neapšaubāmi attālinātie saziņas veidi sniedz lielisku iespēju nostiprināt teorētiskās zināšanas un apstrādāt lielu informācijas plūsmu, tomēr trūkst ļoti būtiskā klātienes efekta.

Komunicējot ar vairākiem saziņas platformas lietotājiem vienlaikus, students kā indivīds var justies pārliecinātāks un drošāks, taču nākotnē, iespējams, students klātienē var saskarties ar komunikācijas problēmām darbā un uzdevumu izpildi. Prakses mērķis ir profesionālā vidē pilnveidot studējošā profesionālās prasmes un kompetences, kā arī nostiprināt viņa zināšanas. Tiesu izspēles no studentiem prasa ne vien teorētisku zināšanu precīzu pielietojumu, bet arī spēju nekavējoties reaģēt uz lietas dalībnieku izteikumiem, spēju nekavējoties izmantot papildu avotus, kā arī izkopj savstarpējās komunikācijas prasmes un uzvedības noteikumus attiecībā pret citiem dalībniekiem atbilstoši savai lomai tiesas procesā (piemēram, tiesnesis – prokurors; prasītājs – atbildētājs; tiesnesis – tiesas sēžu sekretārs; prasītājs – prasītāja juridiskās palīdzības sniedzējs).

Līga Blūmiņa,
Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētājas vietniece,
Civillietu tiesas kolēģijas priekšsēdētāja

Katrs jauns gads nāk ar jauniem izaicinājumiem. Lai izvērtētu tos, jārod brīdis pārskatīt iepriekšējā gadā padarīto.

2020. gads Civillietu tiesas kolēģijas vēsturē paliks kā laiks, kurā darba gaitas tiesā noslēdza ilggadējā tiesnese Milda Zelmene, dodoties pelnītā atpūtā. Savukārt tiesnesei Dacei Kantsonei šis gads vienmēr būs saistīts ar izaugsmi, jo, pamatojoties uz Tieslietu padomes lēmumu, tiesnese tika pārcelta darbā apgabaltiesā.

Kopumā 2020. gadu uzsākām ar lieliem plāniem noteikt optimālo tiesnešu skaitu katrā kolēģijā sakarā ar jaunas, specializētas tiesas izveidi, bet Civillietu tiesas kolēģijā – tiesnešu specializāciju apakšnozarēs no 2021. gada.

Gatavojāmies un domājām par jauniem kolēģiem apelācijas instances tiesā, arī par iespēju paplašināt pretendentu loku uz tiesneša amata vietām.

Gada sākumā organizējām jau ierasto diskusiju klātienē ar pirmās instances tiesas tiesnešiem, kuri skata zemesgrāmatu lietas, apspriežot aktuālos civilprocesuālos jautājumus.

Pēc iegūtajām atziņām pieredzes apmaiņas vizītēs Somijā, Norvēģijā, Dānijā un Zviedrijā 2019. gadā spriedām par iespēju rosināt likumdevējam palielināt to lietu skaitu, ko apelācijas instances tiesa civilprocesuālā kārtībā varētu papildus skatīt rakstveida procesā, tādējādi nodrošinot taisnīgu nolēmumu saprātīgā termiņā.

Domājām par dažādām ciešākas sadarbības iespējām ar pirmās instances tiesām un pieredzes apmaiņas vizītēm ar apgabaltiesām Latvijā un Igaunijā.

Taču pasauli plosošā pandēmija ieviesa korekcijas mūsu plānu īstenošanā. Tai pat laikā nevar sacīt, ka pandēmijas dēļ esam no saviem mērķiem atteikušies.

Šodien, atskatoties uz plānotajiem darbiem, jāatzīst, ka tie mērķi, kuru sasniegšanai plānojām lielāku ieguldījumu, tika ieviesti kā ikdienas nepieciešamība, savukārt vienkāršāku plānu izpilde ikvienam prasīja zināmu piepūli un iziešanu ārpus ierastās komforta zonas.

Civillietu tiesas kolēģijas tiesneši arvien vairāk pārskatīja iespējas civillietas skatīt rakstveida procesā, kas savukārt ļāva ekonomēt resursus un laiku, kā arī tiesas sēdes vadīt attālinātā režīmā, izmantojot ieteiktās tehnoloģijas. Meklējām un atradām risinājumus valdības ieteiktajam attālinātajam darbam un mācībām. Vienlaicīgi palikām kopā tiešsaistē, lai spētu ātri risināt problēmas un pārvarēt jaunus izaicinājumus.

Atlikām plānotās pieredzes apmaiņas vizītes, taču tā vietā saņēmām lielāku iespēju tiešsaistē mācīties un dalīties pieredzē ar citiem kolēģiem pasaulē. Apguvām jaunas tehnoloģijas. Ieviesām jaunu sistēmu pirmās instances tiesas tiesnešu darba novērtēšanai, tostarp paredzot iespēju arī ātri reaģēt uz kļūdām, negaidot kārtējo tiesneša darba novērtēšanas perioda noslēgumu.

Kopumā jāatzīst, ka šīs straujās pārmaiņas nodrošinājušas mums pozitīvu izaugsmi un devušas lielākas mācību iespējas, liekot pamatus jauniem plāniem un kvalitatīviem nākotnes darbiem.

Guntars Stūris,
Rīgas apgabaltiesas
Krimināllietu tiesas
kolēģijas priekšsēdētāja p. i.

2020. gads Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijā bija sarežģīts un pārbaudījumu pilns laiks. Nepārprotami Krimināllietu tiesas kolēģijas darbu iespaidoja sabiedrības cīņa ar Covid-19, pasākumi infekcijas izplatības ierobežošanai un valstī izsludinātā ārkārtējā situācija, taču apelācijas instances tiesas tiesneši un darbinieki, pārplānojot savu darbību, bieži vien attālinātā režīmā, izmantojot videokonferences un tiešsaistes tehniskās iespējas, nodrošināja Rīgas apgabaltiesā lietu izskatīšanas standartam atbilstošu krimināllietu, materiālu un administratīvo pārkāpumu lietu iztiesāšanu.

2020. gads Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas vēsturē paliks kā laiks, kurā savas darba gaitas, dodoties pelnītā atpūtā, beidza ilggadējie tiesneši Irēna Logina, Boriss Geimans un Zinaida Lagzdiņa, kurā tiesneša un Krimināllietu tiesas kolēģijas priekšsēdētāja pienākumus pārtrauca pildīt Juris Stukāns, kļūstot par Latvijas Republikas ģenerālprokuroru. Arī šie procesi lika koriģēt tiesas darbību un palielināja katra Krimināllietu tiesas kolēģijas tiesneša noslodzi.

Veicinot sadarbību un nodrošinot vienotu tiesu praksi, 2020. gadā Krimināllietu tiesas kolēģijā tiesību jautājumiem tika plānotas vairākas sanāksmes un tikšanās. Diemžēl Krimināllietu tiesas kolēģija paspēja aizvadīt tikai daļu no ieplānotajiem pasākumiem, jo veiksmīgi turpinātos procesus arī šajā gadījumā pārtrauca vispārējais sabiedrības veselības apdraudējums.

2020. gada 7. februārī Krimināllietu tiesas kolēģijā tika aizvadīta sanāksme, kas bija veltīta aktualitātēm administratīvo pārkāpumu tiesību jomā. Sanāksmē piedalījās Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes un Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes pārstāvji, Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas, Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas, Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas un Rīgas rajona tiesas tiesneši.

Savukārt 2020. gada 21. februārī Krimināllietu tiesas kolēģijā tika rīkota Krimināltiesību diena, kurā kopā ar Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas tiesnešiem un viņu palīgiem piedalījās Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas, Rīgas rajona tiesas un Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas tiesneši. Diskusijās tika apspriesti jautājumi par Krimināllikuma un Kriminālprocesa likuma normu prasību izpildi lietu iztiesāšanā.

2020. gada 7. februārī Krimināllietu tiesas kolēģiju apmeklēja Augstākās tiesas darbinieki, kas tikās ar Krimināllietu tiesas kolēģijas priekšsēdētāju J. Stukānu, kancelejas vadītāju Rudīti Čalmani un tiesnešu palīgiem Dāvi Lauci, Valdu Gercāni. Notika pieredzes apmaiņa saistībā ar tiesu darbības atbalsta nodrošināšanu.

Iepazīstinot sabiedrību ar tiesas darbu, 2020. gada 12. februārī Krimināllietu tiesas kolēģijā notika ikgadējā Ēnu diena. Tiekoties ar jauniešiem, Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas darbu prezentēja tiesnešu palīdzes Anete Veigule, Daiga Freimane, Valda Gercāne un Saiva Tīsiņa, kā arī tiesas sēžu sekretāre Diāna Stūre.

RĪGAS APGABALTIESAS TIESNEŠI PAŠPĀRVALDES INSTITŪCIJĀS UN DARBA GRUPĀS

Sabiedriski aktīvi dažādās profesionālās dzīves norisēs piedalās daudzi mūsu kolēģi. Pateicamies par RAT pārstāvēšanu papildu saviem ikdienas pienākumiem, kā arī ieinteresētību un ieguldījumu tieslietu jomas attīstībā. Sniedzam ieskatu RAT tiesnešu pārdomās par dalību dažādās darba grupās.

Kopš 2017. gada 14. marta esmu Tiesu ekspertu padomē, kas ir tiesu ekspertu pārvaldības un uzraudzības institūcija.

Mans darbs saistās ar tiesu ekspertu sertifikāciju un resertifikāciju, kā arī lēmumu pieņemšanu par tiesu eksperta sertifikāta izsniegšanu, tā darbības apturēšanu, atjaunošanu un izbeigšanu, tiesu ekspertu apmācības programmu apstiprināšanu, lēmumu pieņemšanu par ekspertīzes veikšanai izmantojamo metožu reģistrēšanu.

Tāpat Tiesu ekspertu padome uzrauga un kontrolē tiesu ekspertu darbību, lemj par disciplinārlietas ierosināšanu, disciplinārsoda piemērošanu vai disciplinārlietas izbeigšanu, kā arī izskata iesniegumus un sūdzības par tiesu ekspertu darbību.

Gvido Ungurs,
Rīgas apgabaltiesas
Civillietu tiesas kolēģijas tiesnesis

Tieslietu padomē esmu ievēlēta 2020. gada 16. septembrī. Tieslietu padomes funkcijas ir noteiktas likuma "Par tiesu varu" 89.[11] pantā. Eiropas Tieslietu padomju asociācijas deklarācija satur rekomendācijas par jautājumu loku, kas nododams Tieslietu padomes vai citas neatkarīgas jeb autonomas institūcijas kompetencē. Lai gan institucionāli mūsu Tieslietu padomes loma un ietekme desmit pastāvēšanas gadu laikā vairāku tieslietu sistēmai svarīgu jautājumu pieņemšanā ir pieaugusi, tomēr vēl ir daudz darāmā. Šobrīd tiek izstrādāta stratēģija nākamajam laika periodam par Tieslietu padomes materiāli tehniskā nodrošinājuma nostiprināšanu un ciešākas sadarbības veidošanu ar tiesnešu pašpārvaldi, proaktīvāku komunikāciju ar pārējiem valsts varas atzariem. Darbs Tieslietu padomē ir ļoti intensīvs un neaprobežojas tikai ar piedalīšanos padomes sēdēs reizi mēnesī. Daudzie jautājumi, par kuriem diskutējam padomē un par kuriem ir jāpieņem lēmumi, prasa padziļinātu izpēti un liek paraudzīties uz tieslietu sistēmas attīstību plašāk.

Darbs LM darba grupā "Par rīcības plānu bērnu tiesību aizsardzības sistēmas pilnveidei un iesaistīto institūciju sadarbības nodrošināšanai" turpinās. Šobrīd jau ir stājušies spēkā grozījumi Ministru kabineta noteikumos "Par bāriņtiesu darba organizāciju", kuru mērķis ir uzlabot bāriņtiesu atzinumu kvalitāti un paātrināt to sagatavošanu.

Kopā ar tiesnesi Madaru Ābeli esam piedalījušās LM un TM organizētajā diskusijā par strīdu, kas izriet no aizgādības tiesībām, procesuālā regulējuma pilnveidošanu. Diskusija beidzās bez rezultāta, jo nav risinājuma administratīvā procesa un civilprocesuālās kārtības nodalīšanai.

TM Ģimenes tiesību darba grupa jau ir nodevusi Saeimai grozījumus CPL par pagaidu aizsardzības līdzekļu skaita palielināšanu, paredzot tiesai iespēju varmākam noteikt pienākumu iziet agresijas mazināšanas kursus. Izpildes nianses vēl tiek pilnīgotas. Jau ir stājušās spēkā izmaiņas CPL, kas paredz tiesības vardarbībā cietušajam vērsties jebkurā tiesā.

Lai uzrunātu sabiedrību, veicinātu izpratnes veidošanos par vardarbības problēmu ģimenēs un informētu par tiesnešu līdzdalību risinājumu skaidrošanā un meklēšanā, 2020. gadā piedalījos Latvijas Radio 1 raidījumā "Ģimenes studija" par tēva lomu saskarsmes tiesību ar bērnu nodrošināšanā un Latvijas Radio 4 raidījumā "Домская площадь" ("Doma laukums") par to, kā vērsties tiesā vardarbības gadījumā, kā arī labdarības maratonā "Dod pieci".

Ilze Celmiņa,
Rīgas apgabaltiesas
Civillietu tiesas kolēģijas tiesnese

Vēlos pateikties kolēģiem par atbalstu un atkārtotu ievēlēšanu Tiesnešu ētikas komisijā 2020. gada 26. maijā. Dalība Tiesnešu ētikas komisijā uzliek lielu atbildību, prasa būt aktīvam un koleģiālam Tiesnešu ētikas komisijas lēmumu pieņemšanā. Aicinu kolēģus rūpīgi iepazīties ar Tiesnešu ētikas komisijas lēmumiem un aktīvi paust viedokli par tiem. Pēdējā laikā Tiesnešu ētikas komisijā aktualizējies jautājums par tiesnešu uzvedību tiesas sēdēs. Tiesneši bieži tiesas sēdēs izdara priekšlaicīgus secinājumus par lietas dalībnieku personīgo izskatu, sniegto paskaidrojumu patiesumu, zināšanām u.tml., kas būtu izvērtējams tiesai, sagatavojot nolēmumu. Tiesnešu ētikas komisijai rodas bažas, jo šī tiesnešu uzvedība atkārtojas un tiek novērota lietās, kurās tiek skatīti ģimenes strīdi, it īpaši tad, kad tiek skartas bērna intereses. Tiesnešu pieļauto pārkāpumu vienojošie elementi radījuši plašāku diskusiju un prasa dziļāku izpēti un analīzi, kas Tiesnešu ētikas komisijai paredzēta tuvākās nākotnes darba kārtībā.

Madara Ābele,
Rīgas apgabaltiesas
Civillietu tiesas kolēģijas tiesnese

RAT KLK tiesneses D. Kalniņa, D. Dumbre piedalās TM pastāvīgajā darba grupā Krimināllikuma uzlabošanai, papildināšanai un precizēšanai. Visnozīmīgākie 2020. gada grozījumi Krimināllikumā saistās ar nepilngadīgā atbildību, to tapšanā tiesneses ieguldījušas būtisku artavu. Grozījumi izsludināti 2020. gada 29. decembrī un stāsies spēkā 2022. gada 1. janvārī.

Nepilngadīgo krimināatbildības reformas mērķis ir samazināt gadījumus, kad nepilngadīgajiem piemēro krimināatbildību, un veicināt nepilngadīgo likumpārkāpēju veiksmīgāku integrāciju sabiedrībā un darba tirgū. Likumā paredzēts noteikt, ka primārais soda mērķis nepilngadīgajiem būs resocializācija. Vairumam nepilngadīgo problemātiska uzvedība ir pārejoša, tāpēc sods bez resocializācijas var potenciāli negatīvi ietekmēt nepilngadīgā identitāti un pašapziņu, kas nepieciešama sekmīgai attīstībai.

Paredzēts, ka brīvības atņemšanu nepilngadīgajam vienmēr piemēros kopā ar probācijas uzraudzību, nodrošinot, ka pēc soda izciešanas tiks turpināts darbs pie nepilngadīgā resocializācijas, domāšanas un uzvedības maiņas.

Lai bērnu neizolētu no sabiedrības, bet veicinātu resocializāciju un domāšanas maiņu, ar likuma grozījumiem paredzēta iespēja, ka atbilstoši noziedzīga nodarījuma kaitīgumam tiesa probācijas uzraudzību kā pamatsodu nepilngadīgajam varēs noteikt uz laiku no trim līdz sešiem gadiem arī par tāda smaga nozieguma izdarīšanu, par kuru likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku ilgāku par pieciem gadiem, un par sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu.

Vienlaikus ar likuma grozījumiem iecerēts uzlabot krimināsodu sistēmu kopumā. Tostarp paredzēts kā pamatsodu noteikt probācijas uzraudzību, kas šobrīd noteikts tikai kā papildsods. Probācijas uzraudzība kā pamatsods būtu efektīvs brīvības atņemšanai alternatīvs soda veids, kas ļautu nodrošināt likumpārkāpēja domāšanas, uzvedības korekcijas, ierobežojumu noteikšanas un kontroles iespējas.

Daiga Kalniņa,
Rīgas apgabaltiesas
Krimināllietu tiesas kolēģijas tiesnese

Diāna Dumbre,
Rīgas apgabaltiesas
Krimināllietu tiesas kolēģijas tiesnese

RAT tiesneši ir piedalījušies arī šādās darba grupās un komisijās:

Tiesnešu amata kandidātu atlases komisijā, kas 2020. gadā uzsāka intensīvu atlases procesu saskaņā ar jaunu atlases kārtību, lai no 2021. gada 31. marta nodrošinātu ELT darbību (RAT CLK tiesnese Agnese Veita);

Pastāvīgā darba grupā grozījumu izstrādei Civilprocesa likumā (RAT priekšsēdētāja Daiga Vilsone);

Tiesu ekspertu eksaminācijas komisijā (RAT CLK tiesnese Dace Jansone) u. c. darba grupās un komisijās.

2020. GADS RĪGAS APGABALTIESAS PRIEKŠSĒDĒTĀJAS PALĪGU VĒRTĒJUMĀ

Nenoliedzami aizvadītajā 2020. gadā tiesas darbu ietekmējusi Covid-19 pandēmija un ierobežojumi tās izplatībai.

Covid-19 pandēmija nav mazinājusi RAT priekšsēdētājas biroja darba intensitāti, ko apliecina arī statistikas dati, kas atspoguļo darba pienākumu izpildes uzdevumu apjomu 2019. gadā un 2020. gadā.

CPL 32.[1] panta kārtībā tiesvedībā pieņemto lietu nodošana citai tiesai

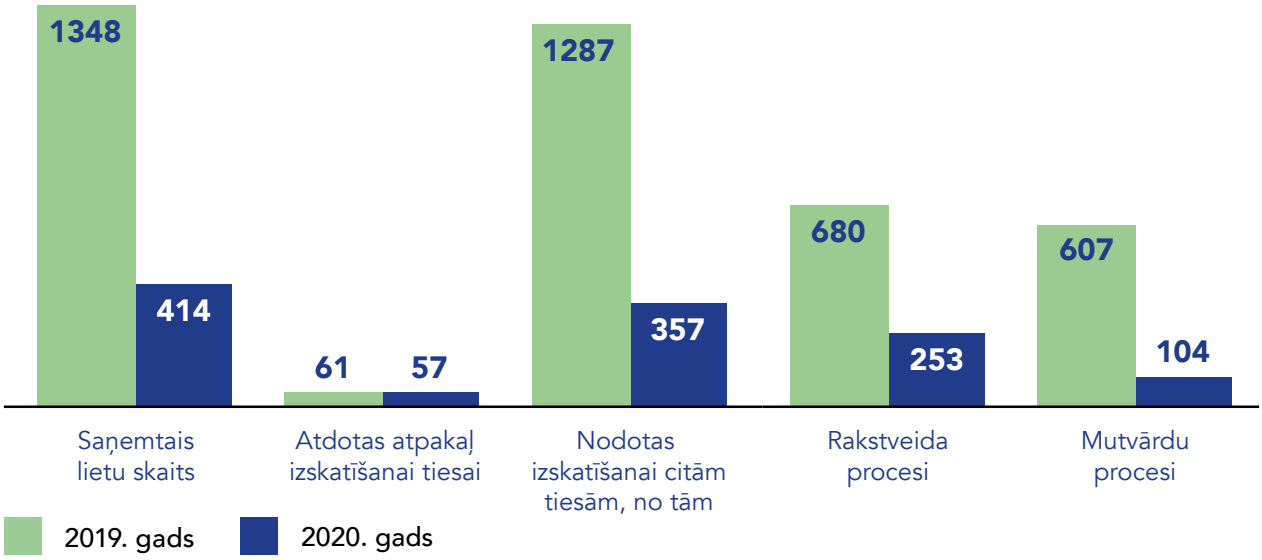

Uz Augstāko tiesu CPL 32.[1] panta kārtībā nosūtītās lietas

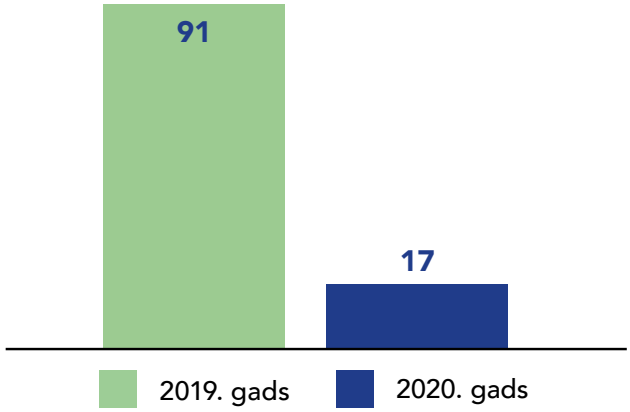

Tiesas priekšsēdētājas pieņemtie rīkojumi

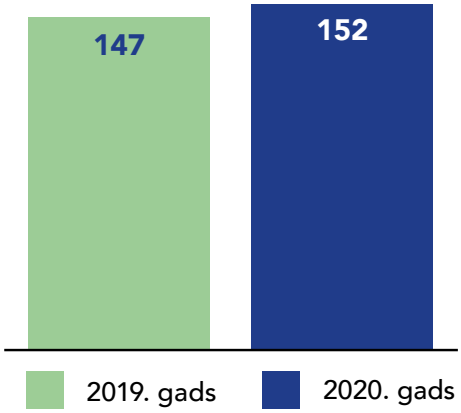

Sūdzības par tiesnešu rīcību

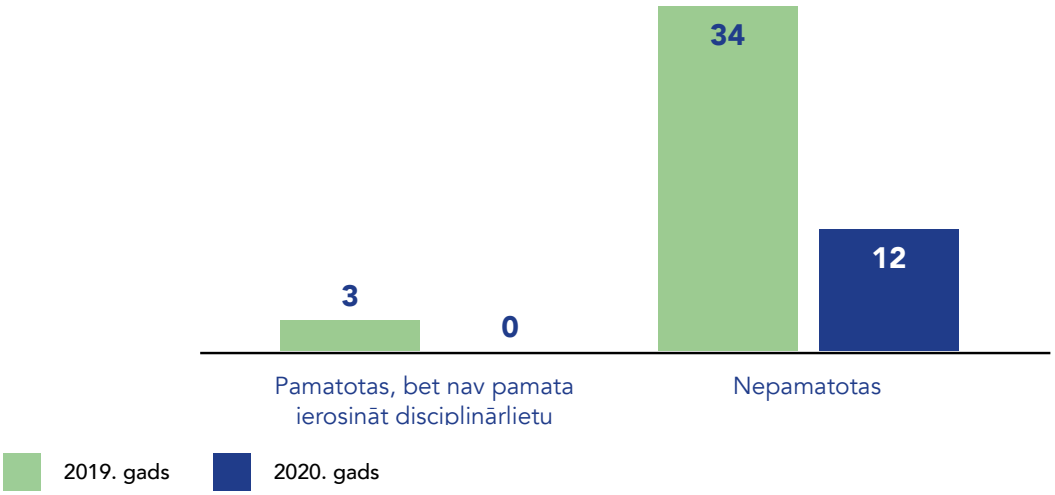

Atbildes uz sūdzībām, iesniegumiem un priekšlikumiem, tostarp par tiesas organizatorisko darbu

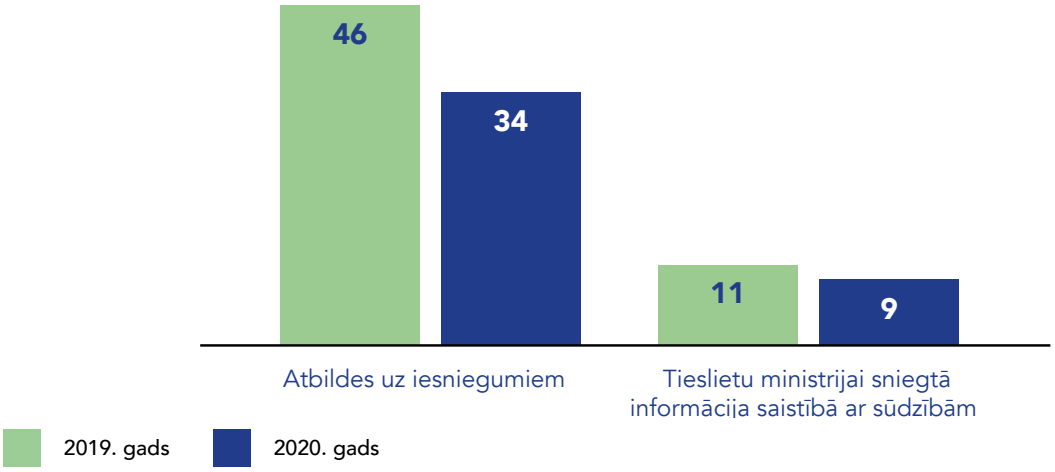

Turpinājās darbs ar dokumentiem, kas satur valsts noslēpumu, notika konkursi uz vakantajām amata vietām, kā ik katru gadu tika organizētas RAT vadības sanāksmes (gan klātienē, gan "Microsoft Teams" platformā), kā arī ikgadējās sanāksmes ar Rīgas rajonu (pilsētas) tiesu priekšsēdētājiem, Valsts policijas pārstāvjiem, TA vadību u. c.

Neapšaubāmi ikdienā notika dažādu organizatorisko darbu koordinēšana un to izpildes kontrole, sniedzot skaidras norādes par darba uzdevumiem, lai mērķtiecīgi un ievērojami uzlabotu darba efektivitāti.

Ar savu darbu esam pierādījuši, ka varam veiksmīgi strādāt arī citādos apstākļos.

Paldies par darbu!

Kristīne Denafa,
Rīgas apgabaltiesas
priekšsēdētājas palīdze

Noslēdzoties 2020. gadam, Rīgas apgabaltiesā strādāja 56 tiesneši - 20 Krimināllietu tiesas kolēģijā, 36 Civillietu tiesas kolēģijā – un 135 darbinieki - 65 Civillietu tiesas kolēģijā, 43 Krimināllietu tiesas kolēģijā.

Civillietu tiesas kolēģijā 2020. gada nogalē amata pienākumus pildīja 39 tiesnešu palīgi, 13 tiesas sēžu sekretāri, seši tiesas sekretāri, trīs tiesas konsultanti, divi tiesas arhivāri, kancelejas vadītājs un kancelejas vadītāja vietnieks. Krimināllietu tiesas kolēģijā 2020. gada nogalē amata pienākumus pildīja 25 tiesnešu palīgi, 11 tiesas sēžu sekretāri, trīs tiesas sekretāri, tiesas sekretārs ar tulka pienākumiem, tiesas arhivārs, kancelejas vadītājs un kancelejas vadītāja vietnieks.

Priekšsēdētājas birojā 2020. gada nogalē amata pienākumus pildīja kancelejas vadītājs, tiesas konsultants, priekšsēdētājas palīgs, priekšsēdētājas palīgs personāla jautājumos, priekšsēdētājas palīgs pētnieciski analītiskajos jautājumos, priekšsēdētājas palīgs juridiskās lingvistikas jautājumos, priekšsēdētājas palīgs sabiedrisko attiecību jautājumos un priekšsēdētājas palīgs saimnieciskajos jautājumos. Saimniecības daļā 2020. gada nogalē amata pienākumus pildīja administrators un septiņi apkopēji.

11 darbinieces atradās bērnu kopšanas atvaļinājumā.

2020. gadā darba gaitas Rīgas apgabaltiesā uzsākuši 16 darbinieki:

- septiņi darbinieki tiesnešu palīgu amatos (seši Civillietu tiesas kolēģijā, viens Krimināllietu tiesas kolēģijā);

- seši darbinieki tiesas sēžu sekretāru amatos (četri Civillietu tiesas kolēģijā, trīs Krimināllietu tiesas kolēģijā, tostarp viens tiesas sēžu sekretārs amatā nostrādāja tikai divas dienas);

- tiesas sekretārs ar tulka pienākumiem Krimināllietu tiesas kolēģijā;

- divi priekšsēdētājas palīgi – priekšsēdētājas palīgs juridiskās lingvistikas jautājumos un priekšsēdētājas palīgs pētnieciski analītiskajos jautājumos.

No 16 jaunajiem darbiniekiem četri tika pārcelti darbā uz Rīgas apgabaltiesu no citām tiesām.

Liene Andrīte,
Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētājas palīdze personāla jautājumos

PĀRMAIŅU LAIKS KOMUNIKĀCIJĀ

Informācijas laikmetā komunikācijā notiek nemitīgas pārmaiņas, taču pagājušajā gadā pārmaiņas ieguva citu ritmu un mērogu – ar tik plašu un visaptverošu virtuālo dimensiju kā vēl nekad agrāk.

Fiziskās kontaktēšanās ierobežojumi Covid-19 pandēmijas laikā ietekmēja virkni plānoto komunikācijas aktivitāšu, piemēram, arī RAT nācās pārcelt vairāku ārvalstu pieredzes apmaiņas projektu īstenošanu. Taču atcelto aktivitāšu vietā nāca citas, kas ārkārtējās situācijas apstākļos vērstas uz pārmaiņu skaidrošanu gan sabiedrībai, gan tiesas iekšienē, kā arī komunikāciju par apelācijas instances tiesas vērtībām un kompetencēm.

Kā rāda pieredze, tas, ka tiesnesis līdz ar nolēmumu sagatavo īsu kopsavilkumu mediju vajadzībām, atvieglo operatīvu precīzas informācijas nonākšanu medijos un veicina atbilstošas sabiedriskās domas veidošanos. To apliecina arī citu valstu tiesnešu pieredze. Kaut arī jāatzīst – ārvalstu ekspertu domas dalās par to, kuros gadījumos tiesnesim mūsdienu dinamiskajos informatīvajos apstākļos sabiedrībai būtu jāsniedz skaidrojums par izspriestu lietu. Latvijā tiesneši visbiežāk sniedz vismaz dažas norādes par būtiskāko pasludinātajā spriedumā, kaut arī nolēmums vēl nav stājies spēkā.

Komunikācija ārkārtējās situācijas laikā faktiski ir organizēta līdzīgi krīzes komunikācijas pamatprincipiem, kas prasa striktu informatīvās plūsmas organizētību, nepieļaujot informācijas vakuumu, neprecīzas informācijas atrašanos publiskajā telpā, īstenojot operatīvu un savlaicīgu saziņu ar sabiedrību.

Līdz ar dažādu ierobežojumu ieviešanu, lai nodrošinātu tiesas darba nepārtrauktību, svarīgi bija gādāt ne vien par precīzu un operatīvu ārējo, bet arī iekšējo komunikāciju, lai savlaicīgi informētu tiesnešus un tiesas darbiniekus, kuri iespēju robežās arvien biežāk strādāja attālināti.

Lai ārkārtējās situācijas apstākļos garantētu tiesas darba kvalitāti, tiesa realizēja vairākas aktivitātes iekšējā mikroklimata uzlabošanā, darbinieku motivēšanā un kolektīva saliedēšanā.

TURPINA PIEAUGT VIZUĀLĀS KOMUNIKĀCIJAS NOZĪME

Informācijas pārsātinājuma apstākļos tiesa ne vien regulāri sniedza informāciju par aktualitātēm, bet arī meklēja jaunus veidus profesionālās mērķauditorijas uzmanības piesaistē. Infografiku veidā tika atspoguļoti gan tiesas darbības rezultāti ilgākā laika periodā, gan komplicētāku tiesvedības procesu gaita. Infografikas palīdz viegli uztveramā formā informēt arī par RAT veiktajiem tiesu prakses pētījumiem.

Tiesa arvien vairāk veido vizualizācijas un videomateriālus ne vien komunikācijā ar sabiedrību, bet arī tiesas iekšienē, jo ir pierādījies, ka tas ir emocionāli uztveramāks veids, kā skaidrot pieņemtos lēmumus, it sevišķi, ja tie ir saistīti ar pārmaiņām vai jauniem ierobežojumiem.

Izskaidrojot nepieciešamās izmaiņas tiesas darbā saistībā ar epidemioloģiskajiem ierobežojumiem, 2020. gadā vairākkārt tika ierakstītas motivējošas RAT priekšsēdētājas videouzrunas, kas palīdzēja operatīvi un personiski uzrunāt RAT tiesnešus un darbiniekus. Līdz ar tradicionālajiem digitālajiem apsveikumiem tiesas priekšsēdētāja video formātā apsveica tiesā strādājošos valsts svētkos. RAT dzimšanas dienā apsveikuma video ierakstīja visi vadības komandas pārstāvji.

Lai veicinātu tiesu varas efektīvu darbību un sabiedrības uzticēšanos tiesām, veidojot pozitīvu tiesas tēlu un vairojot tās autoritāti sabiedrībā, 2020. gadā tika aktīvi apspriesta TA rokasgrāmata "Tiesu komunikācijas stratēģijas piemērošana", kuras izveidē aktīvi iesaistījās arī RAT. Tas ir trešais dokuments par tiesu komunikāciju un izstrādāts saskaņā ar "Tiesu komunikācijas stratēģiju" un tiesu sistēmas komunikācijas vadlīnijām, ņemti vērā arī starptautisko organizāciju ekspertu ieteikumi.

Rokasgrāmata domāta tiesnešu un tiesas komunikatoru sadarbībai ar plašsaziņas līdzekļiem un sabiedrību, tai ir tikai ieteikuma raksturs, tomēr tajā iekļautās vadlīnijas tiesnešiem, tiesu komunikatoriem un plašsaziņas līdzekļu pārstāvjiem ir pietiekami konkrētas, tostarp par informācijas izplatīšanas kārtību tiesās. Rokasgrāmatas vadlīnijās apskatīti vairāki līdz šim neviennozīmīgi traktēti jautājumi, tostarp par saziņu ar mediju pārstāvjiem, par komunikāciju sociālo mediju vidē, kā arī veikta piemēru izpēte, lai palīdzētu pārdomāt līdzšinējo pieredzi un pieņemt izsvērtus lēmumus.

RAT bija pirmā un daudzu gadu garumā vienīgā tiesu iestāde sociālās saziņas vietnē "Twitter", daloties ar informāciju, kas aktuāla sabiedrībai. Pēdējo gadu laikā, izveidojot savus kontus, komunikāciju šajā vietnē uzsākušas arī Satversmes tiesa un Augstākā tiesa. Aug ne vien tviterī pārstāvēto organizāciju skaits, bet arī cilvēku loks, kas tām seko. Tas ir viens no ērtiem veidiem, kā aktīva sabiedrības daļa saņem operatīvu informāciju un arī komunicē par aktualitātēm ikdienas darbā.

PAPLAŠINĀS MEDIJU IESPĒJAS ATTĀLINĀTI SEKOT MUTVĀRDU PROCESU NORISEI

Ar pandēmiju saistītās ārkārtējās situācijas apstākļos 2020. gadā ir atrisināts jautājums par iespēju žurnālistiem attālināti sekot tiesas sēžu norisei. Izmantojot, piemēram, programmas "Microsoft Teams" vai "Cisco Webex", medijiem ar tiesas atļauju ir iespēja sekot tiesas sēdes gaitai attālināti.

Ja epidemioloģisko ierobežojumu dēļ tiesai nav iespēju žurnālistam nodrošināt atklātas tiesas sēdes apmeklējumu vai pieslēgšanos sēdei attālināti, iepriekš piesakot, viņam ir tiesības saņemt sēdes audioprotokolu, ja konkrētajā lietā tiesa to

atļauj. Vairumā gadījumu apelācijas instances tiesa iespēju robežās nodrošina medijus ar visu pamatinformāciju par lietu izskatīšanas gaitu un operatīvi sniedz atbildes uz mediju jautājumiem, protams, veicot arī proaktīvu komunikāciju, lai padziļinātu sabiedrības izpratni par tieslietu sistēmas darbību un veicinātu uzticēšanos tai.

Raimonds Ločmelis,
Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētājas palīgs sabiedrisko attiecību jautājumos

TIESĀ APSPRIESTIE AKTUĀLIE TIESĪBU JAUTĀJUMI

RAT kā apelācijas instances tiesa paralēli pamatfunkcijai – tiesas spriešanai – seko līdzi aktuālajiem tiesību jautājumiem, tos savstarpēji apspriež un analizē. Aktualitātes ir saistītas gan ar starptautiskiem notikumiem, kā, piemēram, cilvēktiesību aktualitātes, ES likumdošanas aktivitātes, kā arī "Brexit" u. c. jautājumi. Savukārt no nacionālā līmeņa jautājumiem tiek apspriesti gan topošie, gan jau spēkā esošie normatīvo aktu grozījumi, to interpretācijas. Lai nodrošinātu tiesas prakses kvalitāti, ievērību gūst arī jaunākie notikumi judikatūras attīstībā, to ietekme uz tiesas turpmāko spriešanu, tostarp tiek pārrunāts katrs ECT spriedums, kuros skatīti pieteikumi pret Latviju un konstatēti trūkumi ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību konvenciju nodrošināto tiesību ievērošanā, kā arī Senāta spriedumi, jo īpaši tie, kas maina pieeju kādu tiesību normu piemērošanā.

VIENOTAS TIESU PRAKSES VEIDOŠANA CIVILLIETU TIESAS KOLĒĢIJĀ

Atskatoties uz pēdējiem darba gadiem, CLK ir analizēti saņemto un izskatīto lietu rādītāji un īpaši ir pievērsta uzmanība lietu kategorijām, kurās tiek saņemtas visvairāk lietu vai kurās ir aktuāli judikatūras jautājumi.

TIS dati

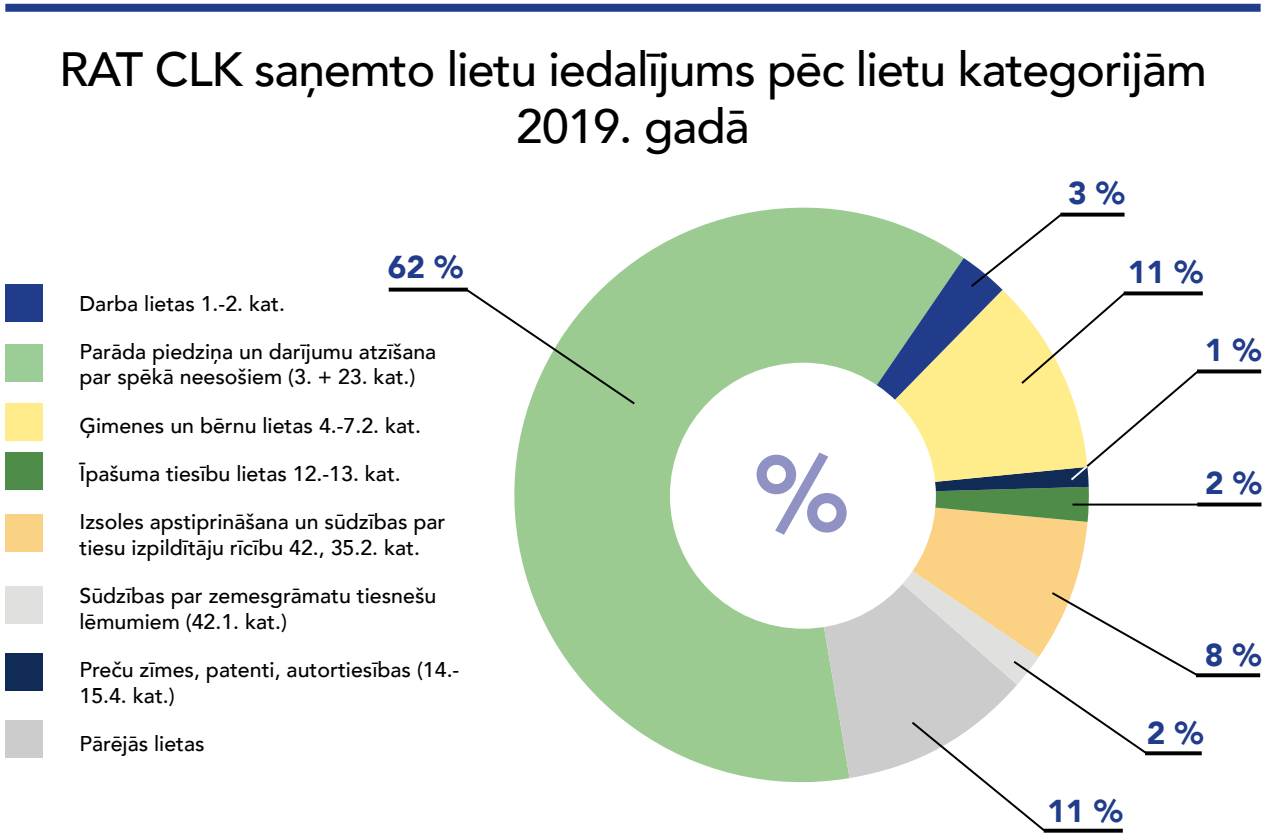

RAT CLK saņemto lietu iedalījums pēc lietu kategorijām 2020. gadā

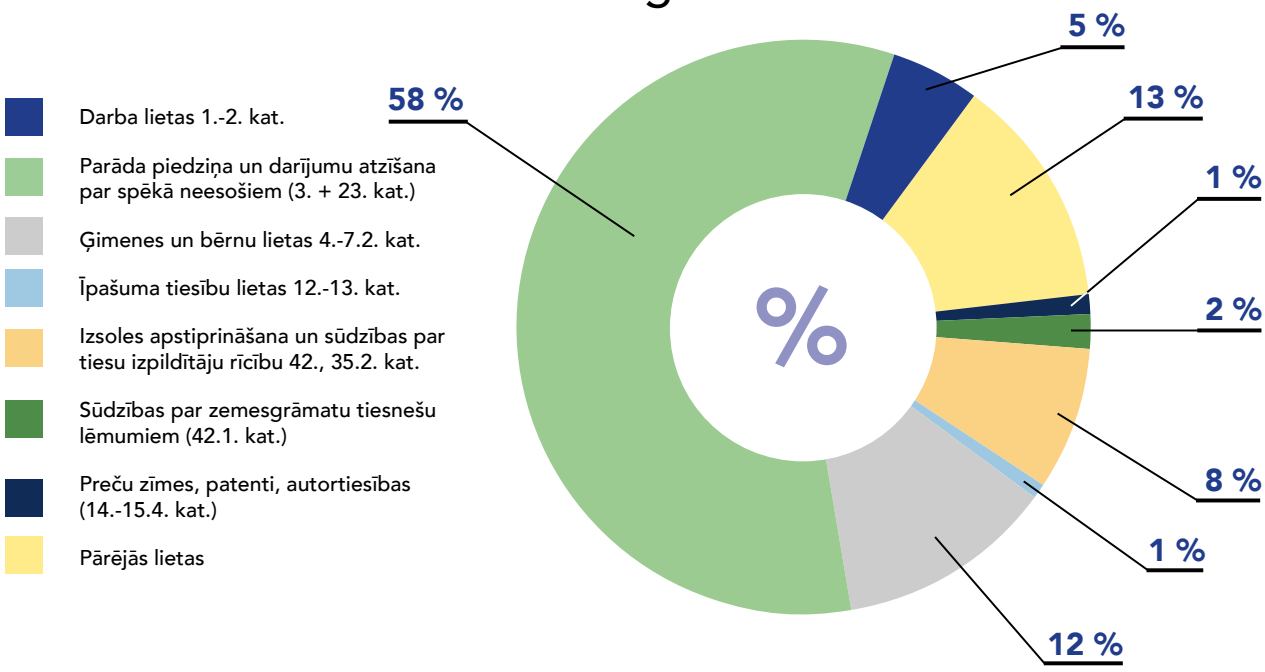

Par atteikumiem ierosināt apelācijas tiesvedību

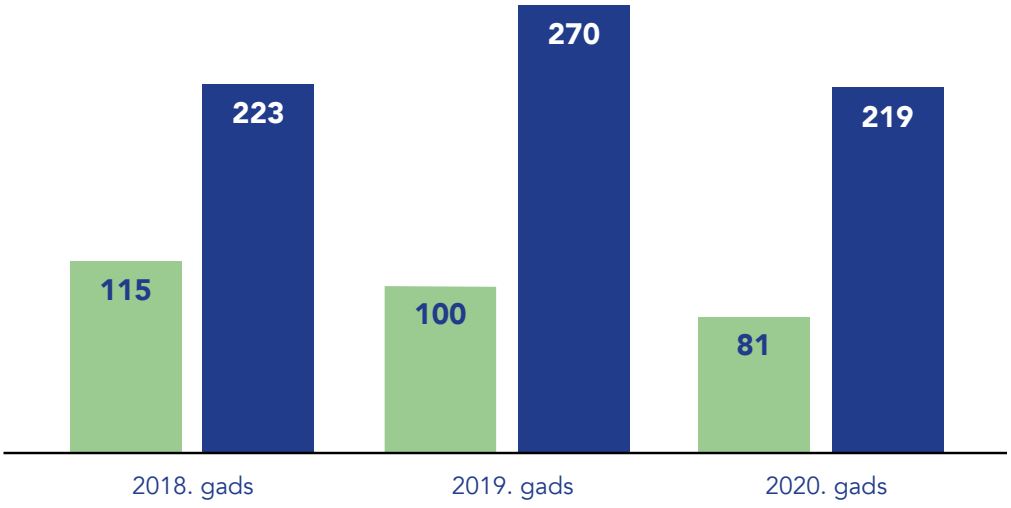

Nosūtītas atpakaļ pirmās instances tiesai likumā noteikto darbību veikšanai

Atteikts ierosināt apelācijas tiesvedību, tostarp vienkāršotās procedūras lietās

Pabeigto lietu skaits pēc izskatīšanas termiņa

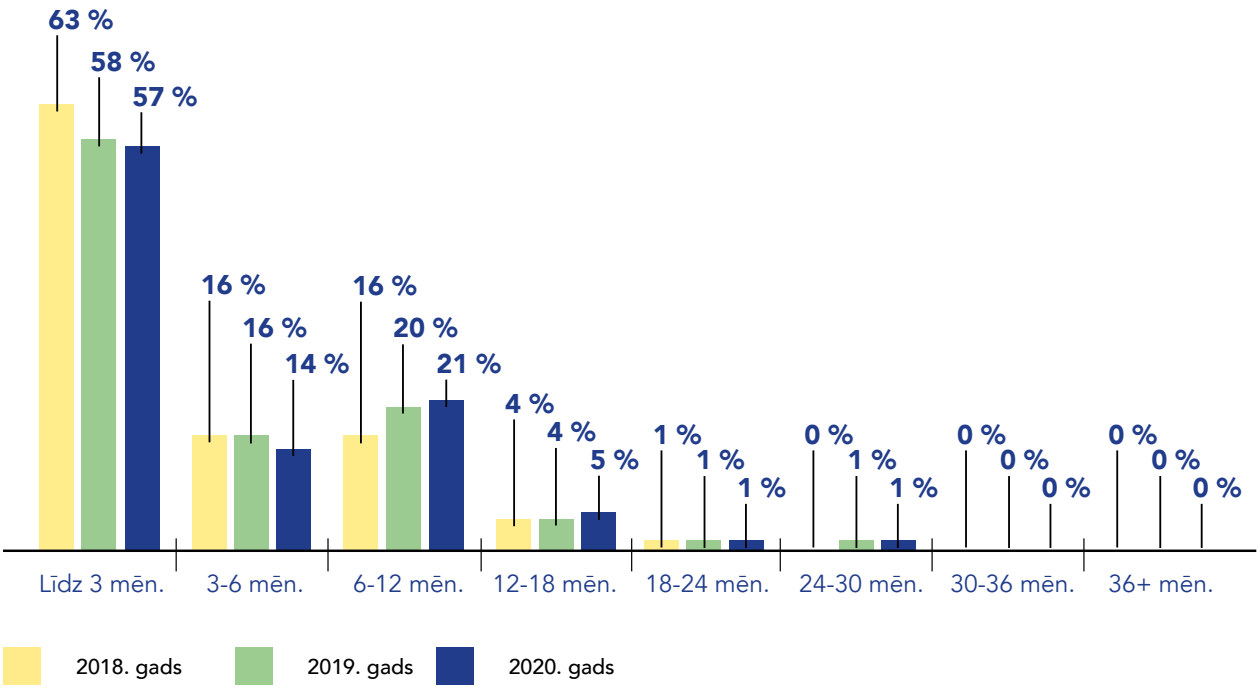

RAT CLK pabeigto lietu skaits pēc lietu kategorijām 2020. gadā

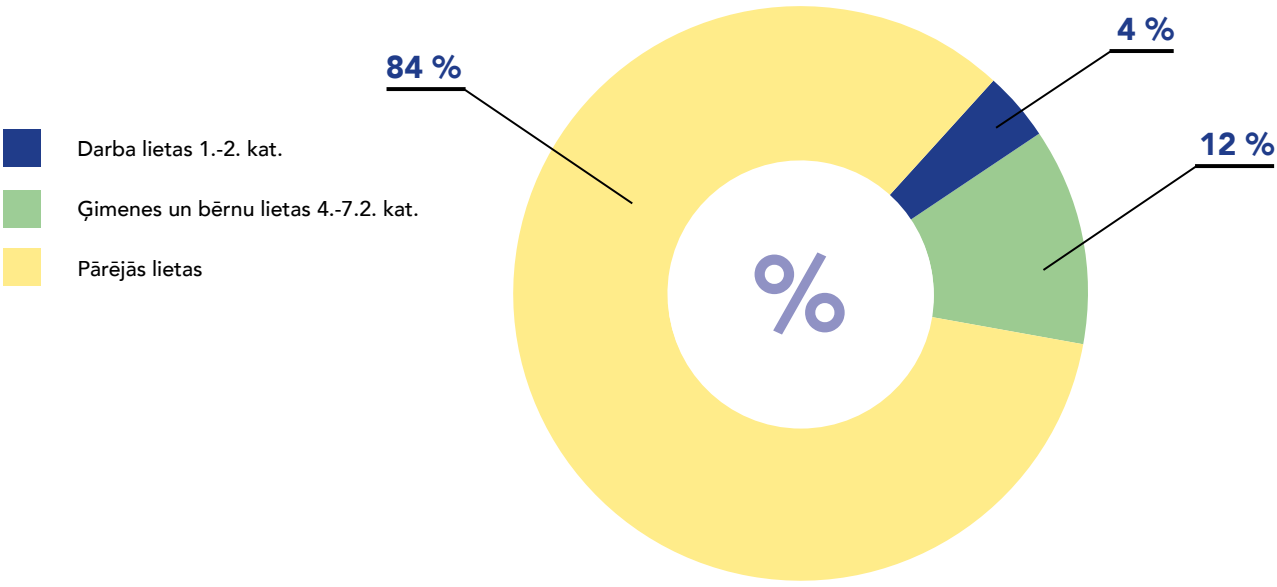

CIVILLIETU 3. KATEGORIJA – PRASĪBAS PAR ZAUDĒJUMU UN PARĀDA PIEDZIŅU

Saskaņā ar TIS datiem 2020. gadā RAT CLK prasībās par zaudējumu un parāda piedziņu taisījusi 444 spriedumus: 235 lietās – pirmās instances tiesas spriedumam analogu spriedumu, 95 lietās – pirmās instances tiesas spriedumam pretēju spriedumu, bet 114 lietās – jaunu, daļēji grozītu spriedumu.

Pavisam kopā ar blakus sūdzībām izskatīta 941 lieta.

No 444 spriedumiem 59 bija saistīti ar apdrošināšanu, 63 – ar parādiem par nekustamā īpašuma apsaimniekošanu, 68 – ar zemes piespiedu nomu, 44 – ar kredītiestādēm (arī FKTK nereģistrētām).

Prasības par zaudējumu un parāda piedziņu 2020. gads

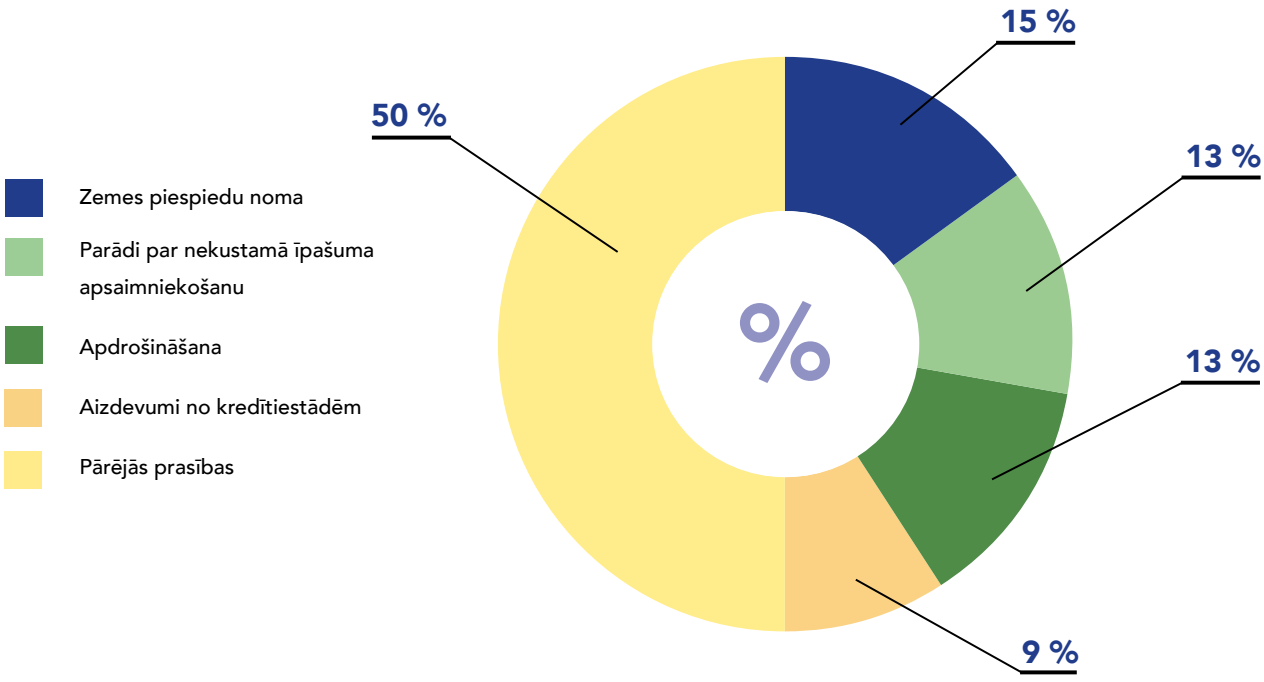

Kā redzams grafikā, ievērojams skaits spriedumu ir taisīts prasībās par zemes piespiedu nomu (15 %), nekustamā īpašuma apsaimniekošanas parādiem (15 %) un apdrošināšanas prasībās (13 %). Salīdzinoši neliels skaits spriedumu taisīts parāda piedziņas lietās, kas saistītas ar aizdevumiem un līzingiem no kredītiestādēm (arī no tādām, kuras nav FTKT kredītiestāžu sarakstā).

APDROŠINĀŠANAS PRASĪBAS

Apdrošināšanas prasību lietās lielākā daļa jeb 56 % (33 lietas) spriedumu ir par dzīvokļa noliešanu, kas radusies, nepietiekami rūpīgi apsaimniekojot dzīvojamās mājas, proti, plīstot stāvvadam, ūdens un kanalizācijas sistēmas caurulēm, kā arī jumta bojājumu dēļ. Otra lielākā daļa jeb 27 % (16 lietas) apdrošināšanas prasību saistīta ar ceļu satiksmes negadījumiem. Apdrošināšanas prasību lietās pieņemti spriedumi, kur apdrošināšanas gadījums iestājies saistībā arī ar ugunsgrēku (7 % jeb 4 lietās), būvdarbiem (5 % jeb 3 lietās) un apdrošināšanu (5 % jeb 2 lietās ar civiltiesisko apdrošināšanu, 1 lietā ar kravas apdrošināšanu).

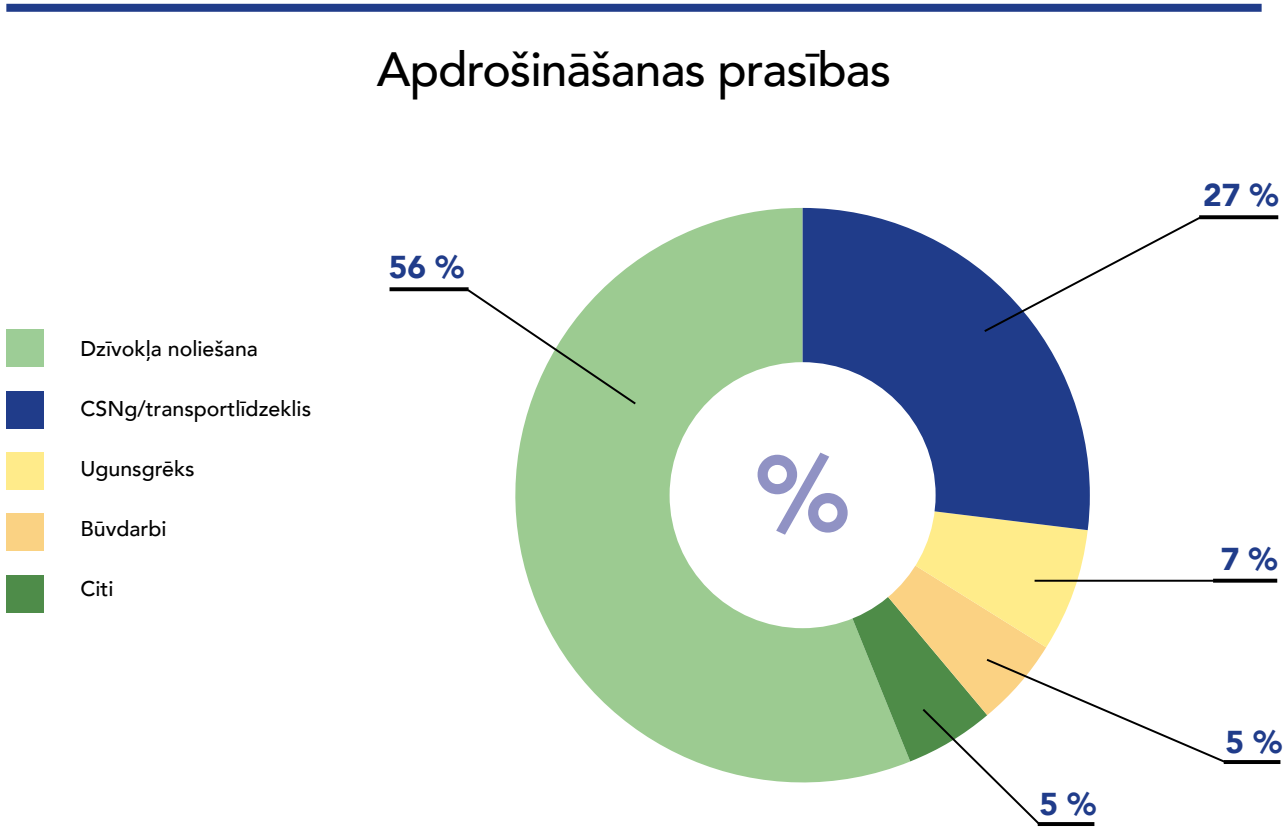

DARBA LIETAS

1. Prasības par atjaunošanu darbā (civillietu 1. kategorija)

2020. gadā RAT prasībās par atjaunošanu darbā taisījusi 18 spriedumus:

9 lietās – pirmās instances tiesas spriedumam analogu spriedumu, 3 lietās – pirmās instances tiesas spriedumam pretēju spriedumu, bet 6 lietās – jaunu, daļēji grozītu spriedumu. 6 lietās darbinieks atjaunots darbā (1 pirmās instances tiesas spriedumam pretējs spriedums, 1 analogs spriedums, 4 grozīti spriedumi).

Kopā ar blakus sūdzībām izskatītas 26 lietas.

Uzteikuma pamats prasībās par atjaunošanu darbā 2020. gadā

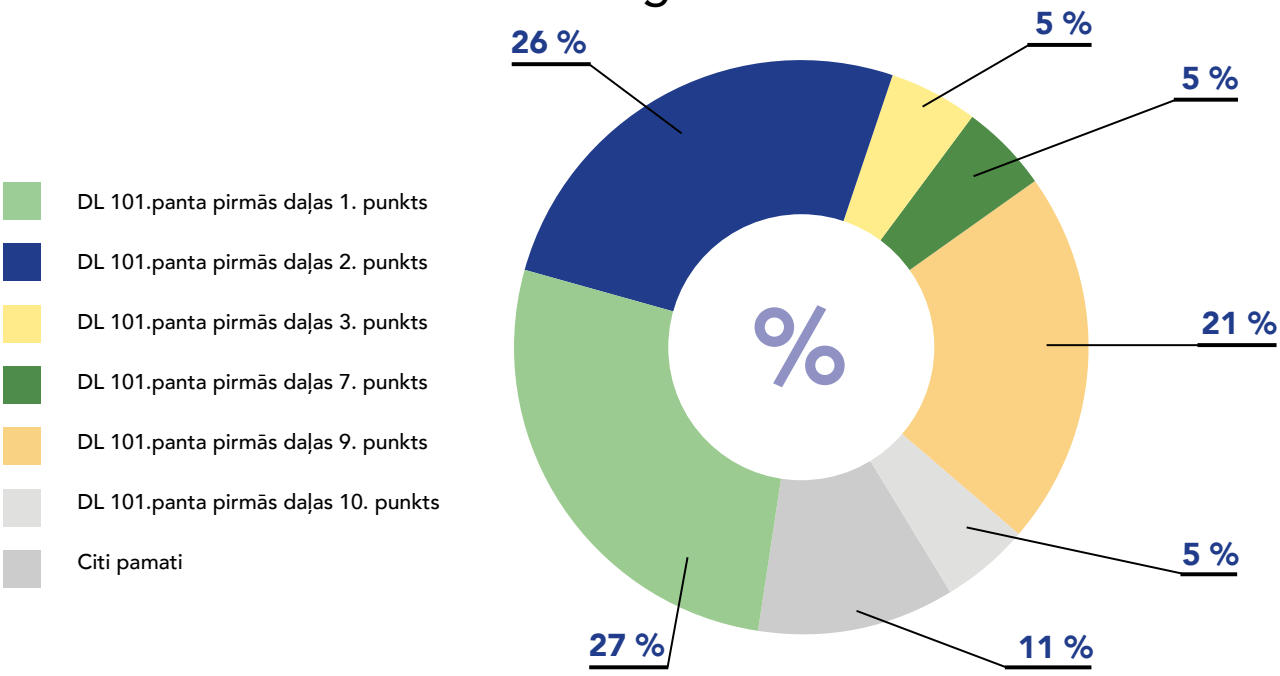

Pieci spriedumi taisīti lietās, kurās darba devēja uzteikums pamatots ar DL 101. panta pirmās daļas 1. punktu (neattaisnoti pārkāpts darba līgums vai darba kārtība).

Piemēri:

- interneta vietnē "Facebook" darbinieks publicējis darba devējam nepieņemamus komentārus/ierakstus (šādu darbību rezultātā piemērots arī DL 101. panta pirmās daļas 2. un 5. punkts);

- operatīvā transportlīdzekļa vadītājs vadījis transportlīdzekli ar neatļauti ieslēgtām bākugunīm;

- darbinieks veikalam, kurā strādā, apzināti nodarījis materiālus zaudējumus;

- valdes loceklis nodarījis kaitējumu uzņēmuma reputācijai, kavējot maksājumus citiem uzņēmumiem, radot aizvien lielākas soda sankcijas pret uzņēmumu (atsauces arī uz DL 101. panta pirmās daļas 2. un 3. punktu);

- darbinieks neattaisnoti kavēja darbu, neinformējot darba devēju par iemesliem;

- darbinieks nepilda savus darba pienākumus.

Pieci spriedumi taisīti lietās, kurās darba devēja uzteikums pamatots ar DL 101. panta pirmās daļas 2. punktu (darbinieks, veicot darbu, rīkojies prettiesiski un tādēļ zaudējis darba devēja uzticību).

Piemēri:

- darbinieks veicis fiktīvus darījumus;

- pārkāpumi darbā.

Viens spriedums taisīts lietā, kurā darba devēja uzteikums pamatots ar DL 101. panta pirmās daļas

3. punktu (darbinieks, veicot darbu, rīkojies pretēji labiem tikumiem, un šāda rīcība nav savienojama ar darba tiesisko attiecību turpināšanu), jo valdes loceklis nodarījis kaitējumu uzņēmuma reputācijai.

Viens spriedums taisīts lietā, kurā darba devēja uzteikums pamatots ar DL 101. panta pirmās daļas 7. punktu (darbinieks nespēj veikt nolīgto darbu veselības stāvokļa dēļ, un to apliecina ārsta atzinums), jo darbinieks veselības stāvokļa dēļ nevarēja pildīt transportlīdzekļa vadītāja pienākumus.

Četri spriedumi taisīti lietās, kurās darba devēja uzteikums pamatots ar DL 101. panta pirmās daļas 9. punktu (darbinieku skaita samazināšana).

Viens spriedums taisīts lietā, kurā darba devēja uzteikums pamatots ar DL 101. panta pirmās daļas 10. punktu (likvidēts uzņēmums).

Citi pamati – vienošanās ar darba devēju, zaudējumu nodarīšana darba devējam.

2. Prasības par darba samaksas piedziņu un citiem darba strīdiem (civillietu 2. kategorija)

2020. gadā RAT prasībās par darba samaksas piedziņu un citiem darba strīdiem taisījusi 58 spriedumus: 29 lietās – pirmās instances tiesas spriedumam analogu spriedumu, 18 lietās – pirmās instances tiesas spriedumam pretēju spriedumu, bet 11 lietās – jaunu, daļēji grozītu spriedumu.

Kopā ar blakus sūdzībām izskatītas 83 lietas.

Prasības par darba samaksas piedziņu un citiem darba strīdiem 2020. gads

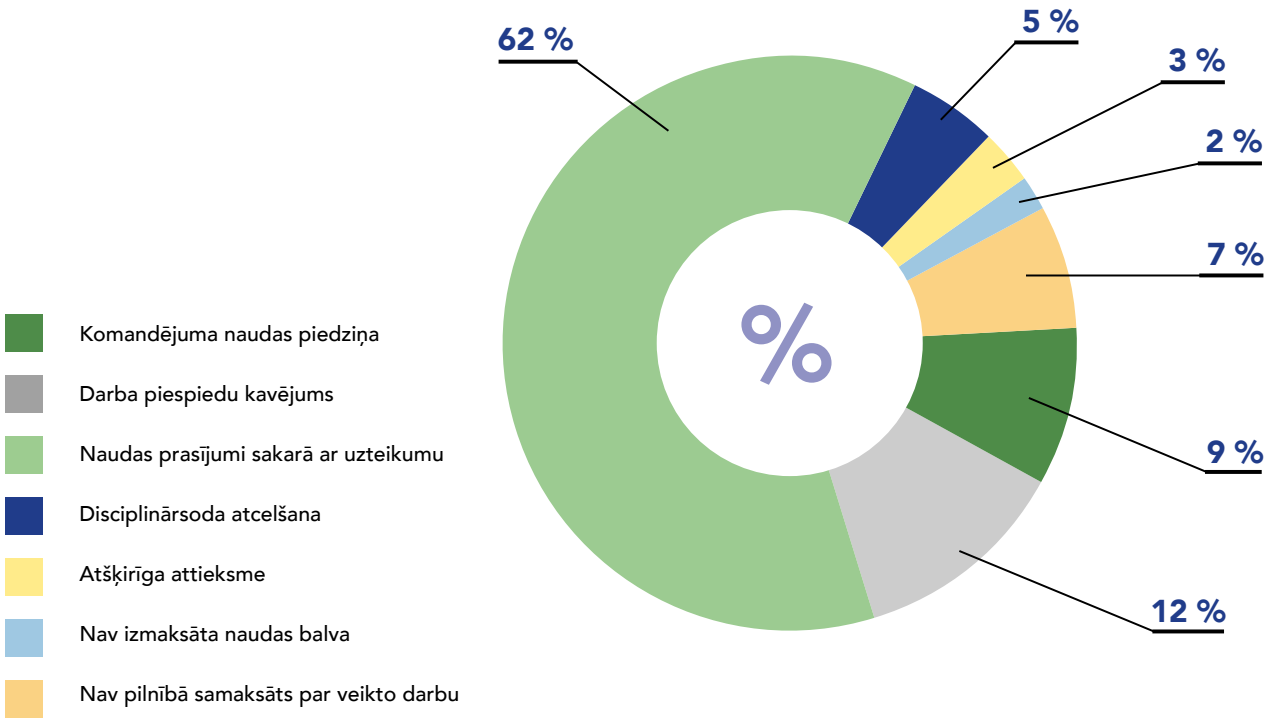

FIZISKAS PERSONAS MAKSĀTNESPĒJAS PROCESA LIETAS AR ĀRVALSTS ELEMENTU (CITAS ES DALĪBVALSTS PIEDERĪGO)

RAT 2020. gadā ir būtiski palielinājies saņemto ārvalstnieku fizisko personu maksātnespējas pieteikumu skaits.

RAT saņemtās fizisku personu maksātnespējas procesa lietas

Gads	Lietu skaits	Lietas ar ārvalsts elementu	Valstspiederība					
			Lietuva	Vācija	Polija	Krievija	Itālija	Nezināma
2016	19	7	4	0	2	1	0	0
2017	20	3	1	2	0	0	0	0
2018	20	4	3	1	0	0	0	0
2019	15	9	2	5	0	0	1	1
2020	39	15	1	13	0	0	0	1

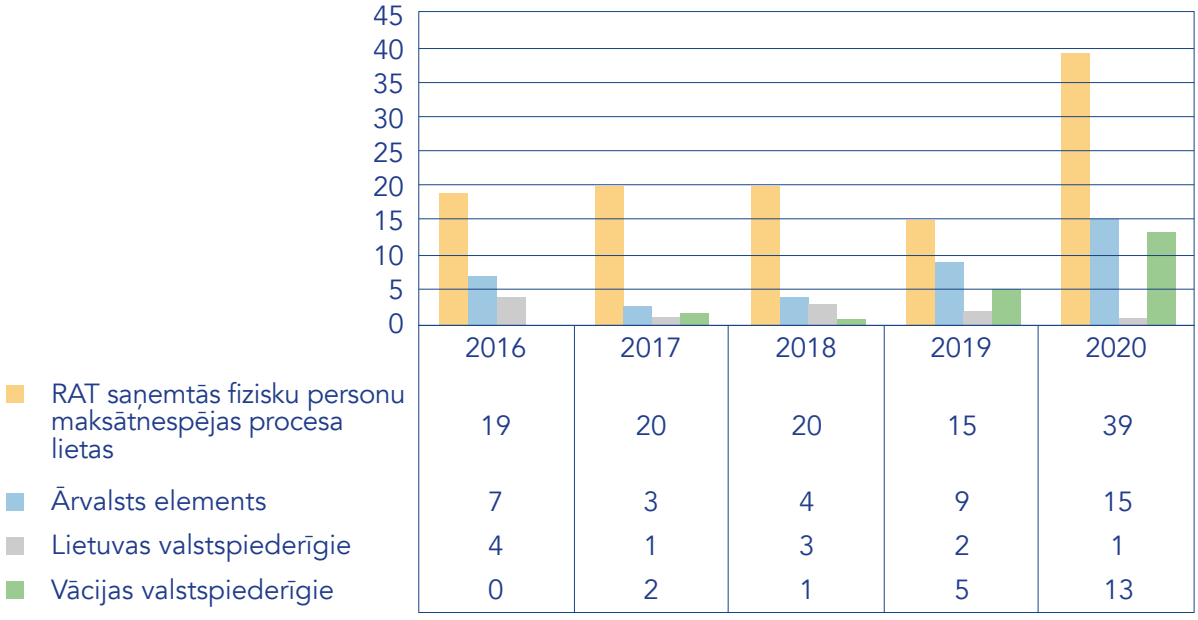

Izskatot blakus sūdzības par pirmās instances tiesas lēmumiem, ar kuriem atteikts pieņemt fiziskas personas maksātnespējas pieteikumus, kurus iesniedzis citas ES dalībvalsts piederīgais, nodibināts, ka pirmās instances atteikums pamatots ar to, ka parādnieks ir apzināti pārvietojis tiesvedību no vienas dalībvalsts uz citu nolūkā iegūt labvēlīgāku tiesisko statusu (labvēlīgākas tiesas piekritības izvēle).

Pirmās instances tiesas tiesnešiem radušās šaubas, vai parādnieka galveno interešu centrs patiešām atrodas Latvijā, vai arī parādnieks ir veicis tā saucamo "bankrota tūrismu".

No 2004. gada maija Latvijai attiecībā uz pārrobežu maksātnespējas procesu ir saistošs ES tiesiskais regulējums.

Maksātnespējas procedūrām, kas uzsāktas līdz 2017. gada 26. jūnijam piemērojama 2000. gada 29. maija Padomes Regula (EK) Nr. 1346/2000 par maksātnespējas procedūrām. Savukārt tām maksātnespējas procedūrām, kas uzsāktas pēc 2017. gada 26. jūnija, piemērojama Eiropas Parlamenta un Padomes 2015. gada 20. maija Regula (ES) 2015/848 par maksātnespējas procedūrām (aizstāj Regulu Nr. 1346/2000).

Parādnieks maksātnespējas procesu var uzsākt arī citā ES dalībvalstī, ja vien tajā ir viņa galveno interešu centrs.

Regula Nr. 2015/848 noteic, ka attiecīgajai dalībvalsts tiesai būtu rūpīgi jānovērtē, vai parādnieka galveno interešu centrs patiešām atrodas tajā dalībvalstī, kur parādnieks vēlas uzsākt maksātnespējas procedūru.

Vērtējot, vai pieņemt maksātnespējas pieteikumu, jāveic Regulas 2015/848 3. panta secīga piemērošana. *Savukārt, atsakot pieņemt pieteikumu, tiesas lēmumā jābūt norādītiem Regulā paredzētajiem apstākļiem, kas izslēdz tās piemērošanu.*

Tiesai jāvērtē maksātnespējas pieteikumam pievienotie pierādījumi gan par parādnieka galveno interešu centru Latvijā, gan arī pierādījumi, kas liecina, ka parādnieka galveno interešu centrs ir citā dalībvalstī. Tas nozīmē – lai atteiktu pieņemt pieteikumu, ir jābūt tādiem pierādījumiem, ar kuriem var atspēkot prezumpciju par galveno interešu centru Latvijā. Pretējā gadījumā nav pamata uzskatīt, ka parādnieka galveno interešu centrs neatrodas Latvijā.

Primāri jautājums par galveno interešu centru ir izlemjams, izvērtējot jautājumu par pieteikuma pieņemšanu. Taču tas neizslēdz iespēju šo jautājumu vērtēt atkārtoti, ja lietas izskatīšanā tiek saņemti papildu pierādījumi, kas attiecināmi uz parādnieka galveno interešu centra noteikšanu.

Lai gan CPL paredz iespēju atstāt bez virzības fiziskas personas maksātnespējas procesa pieteikumu, tiesnesim jāizvērtē lietderības apsvērumi. Tiesnesim ir formāli jāvērtē, vai maksātnespējas procesa pieteikuma saturs atbilst 363.[23] panta noteikumiem.

KOMPENSĀCIJAS APJOMS AS "LATVIJAS GĀZE"/ AKCIJU SABIEDRĪBAS "GASO" LIETĀS

Problēma: Kā nosakāms kompensācijas apmērs akciju sabiedrības "Gaso" (AS "Latvijas gāze") prasībās, ja konstatēts, ka gāze patērēta bez uzskaites?

No Satversmes tiesas 2020. gada 28. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-37-0103 secināms, ka patērētās dabasgāzes daudzums ir nosakāms atbilstoši metodei, kas balstīta uz faktiski patērētās dabasgāzes daudzumu, kas patērēts līdzīgos apstākļos vai analogā situācijā līdzīgā laikposmā, turklāt kompensācijas apmērs jānosaka atbilstoši samērīguma principam.

Vērtējot pierādījumus, jāņem vērā akciju sabiedrības "Gaso" (AS "Latvijas gāze") sastādītie akti par dabasgāzes patēriņu un skaitītāju bojājumiem.

Jāņem vērā, ka gan Satversmes tiesa, gan Augstākā tiesa savos spriedumos norādījusi – ja gāze patērēta bez uzskaites, kompensācijas apmēra noteikšanā ir jāievēro CL 1717. panta noteikumi.

Jāveido tiesu prakse apstākļos, kad normatīvie akti nenoteic, kā aprēķināma kompensācija par patērēto dabasgāzi bez uzskaites. Pašlaik pastāv šādi viedokļi.

1) Aprēķināmajā kompensācijā ietilpst patērētais dabasgāzes apmērs un papildu kompensāciju (līgumsodu) nepiemēro.

2) Papildu aprēķinātajai kompensācijai par patērēto dabasgāzi aprēķināms arī līgumsods 10 %. Līgumsods nosakāms par pārkāpumu kā tādu, lai veiktu prevencijas funkciju – atturētu personu no turpmāka/atkārtota mēģinājuma patērēt dabasgāzi bez uzskaites.

3) Papildus nosakāma kompensācija tādā apmērā, kā piedzenamais parāds par patērēto dabasgāzi.

Tiesai, nosakot kompensācijas apjomu, jāvērtē, cik pārliecinoši ir pierādījumi lietā par iejaukšanos dabasgāzes skaitītāja darbībā (piemēram, akti par pārkāpuma konstatēšanu).

Vienlaikus jāņem vērā, ka civillietā vajadzības gadījumā saskaņā ar CPL 112. un 116. pantu lietas dalībnieks var lūgt tiesai izprasīt rakstveida vai lietiskos pierādījumus vai saskaņā ar CPL 121. pantu lūgt noteikt ekspertīzi.

Ar Satversmes tiesas 2020. gada 20. marta spriedumu lietā Nr. 2019-10-0103:

1. Enerģētikas likuma 42.^{3} panta pirmā daļa (redakcijā, kas bija spēkā no 2008. gada 4. jūlija līdz 2016. gada 7. martam) atzīta par atbilstošu Satversmes 64. un 105. pantam.

2. Ministru kabineta 2008. gada 16. decembra noteikumu Nr. 1048 "Dabasgāzes piegādes un lietošanas noteikumi" 56., 58. un 87. punkts atzīts par neatbilstošu Satversmes 64. un 105. pantam un attiecībā uz personām, kam tas piemērots vai būtu jāpiemēro tiesā, par spēkā neesošu no izdošanas brīža.

Ar Satversmes tiesas 2020. gada 28. septembra spriedumu lietā Nr. 2019-37-0103:

1. Izbeigta tiesvedība lietā daļā par Enerģētikas likuma 42.^{3} panta pirmās daļas (redakcijā, kas bija spēkā no 2008. gada 4. jūlija līdz 2016. gada 7. martam), ciktāl tā attiecas uz mājsaimniecības lietotāju, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam.

2. Enerģētikas likuma 42.^{3} panta pirmā daļa (redakcijā, kas bija spēkā no 2008. gada 4. jūlija līdz 2016. gada 7. martam), ciktāl tā attiecas uz enerģijas lietotāju, kas nav mājsaimniecības lietotājs, atzīta par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam.

3. Ministru kabineta 2016. gada 9. februāra noteikumu Nr. 85 "Dabasgāzes piegādes un lietošanas noteikumi" 98., 99. un 100. punkts, ciktāl patērētās dabasgāzes daudzums nosakāms, pamatojoties uz faktiski patērētās dabasgāzes daudzumu līdzīgos apstākļos līdzīgā laikposmā, atzīts par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Enerģētikas likuma 42.^{3} panta pirmajai daļai (redakcijā, kas bija spēkā no 2008. gada 4. jūlija līdz 2016. gada 7. martam).

4. Ministru kabineta 2016. gada 9. februāra noteikumu Nr. 85 "Dabasgāzes piegādes un lietošanas noteikumi" 98., 99. un 100. punkts, ciktāl patērētās dabasgāzes daudzums nosakāms, pamatojoties uz enerģijas lietotājam atļauto maksimālo dabasgāzes patēriņu stundā vai enerģijas lietotāja dabasgāzes iekārtu maksimālo iespējamo patēriņu stundā, vai energoapgādes komersanta apstiprinātajā norēķinu kārtībā noteiktajām diferencētajām patēriņa normām, atzīts par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Enerģētikas likuma 42.^{3} panta pirmajai daļai

(redakcijā, kas bija spēkā no 2008. gada 4. jūlija līdz 2016. gada 7. martam) un attiecībā uz personām, kurām tas piemērots vai būtu jāpiemēro tiesā, spēkā neesošu no spēkā stāšanās brīža.

5. Ministru kabineta 2016. gada 9. februāra noteikumu Nr. 85 "Dabasgāzes piegādes un lietošanas noteikumi" 98., 99. un 100. punkts, ciktāl kompensācijas apmērs nosakāms, reizinot tajos paredzētajā kārtībā noteikto patērētās dabasgāzes daudzumu ar dabasgāzes tirdzniecības tarifu divkāršā apmērā, atzīts par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Enerģētikas likuma 42.[3] panta pirmajai daļai (redakcijā, kas bija spēkā no 2008. gada 4. jūlija līdz 2016. gada 7. martam) un attiecībā uz personām, kurām tas piemērots vai būtu jāpiemēro tiesā, spēkā neesošu no spēkā stāšanās brīža.

Satversmes tiesas 28.09.2020. sprieduma lietā Nr. 2019-37-0103 30.3. punkts:

Likumdevējs ir paredzējis mājsaimniecības lietotāja obligātu pienākumu dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā maksāt kompensāciju, bet šīs kompensācijas apmēra noteikšanas kārtība neeksistē.

Ievērojot, ka Satversmes tiesa par Satversmei atbilstošu ir atzinusi tikai vienu no apstrīdētajās noteikumu normās paredzētajām patērētās dabasgāzes daudzuma noteikšanas metodēm, tiesai, pārbaudot pušu iesniegtos pierādījumus, ir jānoskaidro arī apstākļi par faktiski patērēto dabasgāzes daudzumu līdzīgos apstākļos vai analogā situācijā līdzīgā laikposmā.

Ja puses nav iesniegušas pierādījumus par pierādīšanas priekšmetā ietilpstošajiem apstākļiem, tiesa, pamatojoties uz CPL 93. panta ceturto daļu, paziņo par to pusēm un, ja nepieciešams, nosaka termiņu pierādījumu iesniegšanai. Pušu iesniegtos pierādījumus tiesa novērtē atbilstoši CPL 97. pantam – tiesai katrā gadījumā jāpārbauda, vai iesniegtie dati patiešām atbilst dabasgāzes daudzumam, kas patērēts līdzīgos apstākļos vai analogā situācijā līdzīgā laikposmā. Ja izņēmuma gadījumā energoapgādes komersanta rīcībā ir pierādījumi tam, ka enerģijas lietotājs ir patērējis lielāku dabasgāzes daudzumu, šie pierādījumi ir izmantojami, nosakot patērētās dabasgāzes daudzumu un par to veicamās samaksas apmēru.

Kompensācijas apmēra aprēķināšanā ir ievērojams kompensācijas mērķis, kā arī tas, ka kompensācijas apmēram jābūt samērīgam. Tā kā kompensācija pēc tās juridiskās dabas ir pielīdzināma līgumsodam, tās samērīga apmēra noteikšanai izmantojami kritēriji, kurus vispārējās jurisdikcijas tiesas atbilstoši no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātajam samērīguma principam un CL 1717. pantam izmanto līgumsoda apmēra samērīguma noteikšanā.

Dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma dēļ patērētās dabasgāzes daudzuma noteikšanā un kompensācijas apmēra aprēķināšanā ir tieši piemērojams Satversmes 105. pants un šajā spriedumā ietvertās atziņas.

KOPĪPAŠUMA IZBEIGŠANA

Problēma: Pēdējos gados radusies tendence iestāties kopīpašumā, nopērkot nekustamā īpašuma domājamās daļas, un pēc tam tiesā celt prasību par kopīpašuma dalīšanu, pārdodot to izsolē un sadalot naudu kopīpašnieku starpā. Proti, personas pērk nekustamā īpašuma domājamās daļas ar mērķi izstumt no tā kopīpašniekus un gūt peļņu.

CL 1074. pants noteic, ka nevienu kopīpašnieku nevar piespiest palikt kopīpašumā, ja vien tā

nodibināšanas noteikumi nerunā tam pretim; turpretim katrs kopīpašnieks var katrā laikā prasīt dalīšanu, savukārt CL 1. pants noteic, ka tiesības izlietojamas un pienākumi pildāmi pēc labas ticības.

[1] Senāta Civillietu departamenta 2019. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. SKC-259 7.2. punktā, analizējot kopīpašnieka tiesību lūgt izbeigt kopīpašumu, Senāts norādījis, ka personai nevar liegt subjektīvo tiesību izlietošanu, ja tā savas tiesības izlieto labā ticībā. Prasības celšanu tiesā par kopīpašuma dalīšanu, nespējot kopīpašniekiem vienoties par kopējās lietas lietošanu un rīcību ar to, nevar uzskatīt par tiesību izmantošanu neattaisnojamu mērķu sasniegšanai. Turpretī, ja civiltiesību subjekts šo tiesību izlieto netaisnprātīgi, viņš nebauda tiesisku aizsardzību.

Minētajā spriedumā Senāts ir atkāpies no iepriekš judikatūrā un tiesu praksē nostiprinātās atziņas (uz kurām apelācijas sūdzībā ir atsaukusies prasītāja) par CL 1. panta nepiemērošanu kopīpašuma izbeigšanas prasībās.

[2] Izskatot civillietas prasībās par kopīpašuma izbeigšanu, tiesas kolēģija vairākkārt konstatējusi, ka personas apzināti pērk nekustamā īpašuma domājamās daļas ar mērķi nevis kopīgi lietot nekustamo īpašumu un to apsaimniekot, bet izstumt no tā pārējos kopīpašniekus un izbeigt kopīpašumu, pārdodot to izsolē, gūstot peļņu.

Tiesas kolēģija spriedumos atzinusi, ka prasībās norādītā nepieciešamība izbeigt kopīpašumu ir pretrunā CL 1. pantā nostiprinātajam labas ticības principam.

Lietas:

1. Ar RAT CLK 2020. gada 2. jūlija spriedumu lietā Nr. C30629418 (Nr. CA-1184-20/29) noraidīta prasība par kopīpašuma izbeigšanu.

Prasītājai pieder 4/9 domājamās daļas no nekustamā īpašuma, savukārt atbildētājai – 5/9. Tiesas kolēģija konstatēja, ka prasītāja kā vienīgo kopīpašuma izbeigšanas veidu ir piedāvājusi izsoli, izmaksājot kompensāciju atbilstoši domājamām daļām īpašumā, bet atbildētāja neatzīst prasību, jo prasītājas izdarītais apgrūtinājums (dēlam nostiprināta lietojuma tiesība līdz mūža galam uz prasītājas lietošanā nodoto kopīpašuma daļu) ir radījis situāciju, kurā nekustamais īpašums ir vērtīgs tā pašreizējiem lietotājiem, bet nav realizējams tirgus apritē. Tādējādi tiesas kolēģija nesaskatīja pamatu kopīpašuma izbeigšanai, atstājot to vienam kopīpašniekam un izmaksājot kompensāciju otram kopīpašniekam.

2. Ar RAT CLK 2020. gada 16. septembra spriedumu lietā Nr. C33327619 (Nr. CA-2212-20/21) noraidīta prasība par kopīpašuma izbeigšanu.

Prasītāja (SIA) lūgusi sadalīt divus kopīpašumus, tos pārdodot izsolē un izdalot iegūto naudu kopīpašnieku starpā proporcionāli domājamo daļu apmēram.

Atbildētāji, iebilstot prasībai, norādījuši, ka prasība celta pretrunā CL 1. un 1074. pantam ar mērķi izstumt citus kopīpašniekus un gūt peļņu.

Tiesas kolēģija konstatēja, ka, iegūstot īpašuma tiesības uz kopīpašuma domājamām daļām, prasītājai mērķis nebija lietot un apsaimniekot nekustamos īpašumus, bet gūt peļņu, izstumjot no kopīpašuma pārējos kopīpašniekus. Prasība tiesā par kopīpašumu dalīšanu, pieprasot tos pārdot izsolē, celta ar formālu aizbildinājumu par nespēju nodrošināt iespēju neatkarīgi no pārējiem kopīpašniekiem lietot nekustamā īpašuma reālu daļu (tā prasības pieteikumā). Prasītāja pirms nekustamo īpašumu iegādes varēja noskaidrot to sastāvu un iepazīties ar zemesgrāmatā nostiprinātajām atzīmēm un aizliegumiem, bet to nav darījusi. Tiesas kolēģija secina, ka prasītājas mērķis pēc būtības ir atpirkt pārējās kopīpašuma daļas par zemu cenu, bet atbildētāji tam nepiekrīt.

Tāpat konstatēts, ka atbildētāju starpā nav bijušas domstarpības par kopīpašuma lietošanu.

Ceļot prasību, prasītāja netaisnprātīgi izlietojusi CL 1074. pantā paredzēto tiesību prasīt kopīpašuma dalīšanu, jo iestājusies kopīpašumā, rēķinoties, ka, iegūstot kopīpašumā domājamās daļas, vienlaicīgi iegūs arī CL noteiktajā kārtībā realizējamu tiesību prasīt kopīpašuma izbeigšanu.

3. Ar RAT CLK 2020. gada 17. marta spriedumu lietā Nr. C68394318 (Nr. CA-0235-20/29) noraidīta prasība par kopīpašuma izbeigšanu.

Prasītāja lūdza izbeigt kopīpašumu pēc tiesas ieskata.

Iegādājoties domājamās daļas kopīpašumā, prasītāja nevarēja nezināt īpašuma (komunālā dzīvokļa) statusu.

Lietā nepastāv tādi apstākļi, kas liecinātu, ka prasītājas kā kopīpašnieces tiesība lietot vai apsaimniekot savu kopīpašuma daļu būtu traucēta vai ka pušu domstarpības kopīpašumā būtu eskalējušās līdz tādai pakāpei, kas izslēdz nekustamā īpašuma kopīgu izmantošanu tam paredzētajam mērķim. Lai gan prasībā ir lūgts izbeigt kopīpašumu pēc tiesas ieskata, taču no prasītājas paskaidrojumiem secināms, ka tās ieskatā vienīgais kopīpašuma izbeigšanas veids ir nodošana izsolei. CLK šādu tiesību izlietojumu no prasītājas puses nevar atzīt par atbilstošu labas ticības principam un tulko kā nesamērīgu spiedienu pret pārējo kopīpašnieku tiesību lietot savu nekustamā īpašuma daļu.

Prasītājas norādītie CL 1074. panta piemērošanas priekšnoteikumi un nepieciešamība izbeigt kopīpašumu ir pretrunā CL 1. pantam, līdz ar to prasība ir noraidāma.

4. Ar RAT CLK 2020. gada 3. aprīļa spriedumu lietā Nr. C29412118 (CA-0607-20/32) noraidīta prasība par kopīpašuma izbeigšanu.

Prasītāja (SIA, ½ domājamā daļa no nekustamā īpašuma) lūgusi izbeigt kopīpašumu, nosakot, ka nekustamais īpašums ir pārdodams izsolē, iegūto naudas summu, atskaitot izsoles rīkošanas izdevumus, sadalot vienādās daļās starp prasītāju un atbildētāju.

Strīdus nekustamais īpašums ir nepieciešams atbildētājai un vērtīgs vēsturiskā ziņā, jo tajā dzīvoja viņas vecvecāki, vecāki, atbildētāja un bērns. No tiesiskā un taisnīguma viedokļa kopīpašuma izbeigšana nevar kalpot par pelņas gūšanas avotu, tādējādi situācijā, kad prasītājai ir vēlme izbeigt kopīpašumu, tai ir visas tiesības atsavināt savu domājamo daļu un iziet no kopīpašuma.

Tiesas kolēģija konstatēja, ka, iegūstot kopīpašuma domājamās daļas, prasītājas mērķis nebija kopīgi lietot un apsaimniekot kopīpašumu, bet gan peļņas nolūkā to izbeigt, izstumjot no kopīpašuma atbildētāju, kas saskaņā ar CL 1. pantu ir pamats prasības noraidīšanai.

BĒRNU LIETAS, SASKARSMES TIESĪBAS

Tiesība prasīt morālā kaitējuma atlīdzību par saskarsmes tiesības liegšanu ar bērnu.

Problēma: Lai arī vecāka tiesības satikt savu bērnu ir nostiprinātas likumā, tās pastāv tikai formāli gadījumos, kad otrs vecāks tās liedz izmantot.

[1] Ar Senāta Civillietu departamenta 2020. gada 11. februāra spriedumu atcelts RAT 2019. gada 25. marta spriedums lietā Nr. C32251417 daļā, ar kuru noraidīta bērna tēva prasība pret bērna māti par morālā kaitējuma atlīdzību.

Senāts konstatējis, ka, liedzot bērna tēvam saskarsmes tiesību ar bērnu, bērna māte ir rīkojusies prettiesiski, un cietušajam – bērna tēvam – ir tiesība prasīt morālā kaitējuma atlīdzināšanu, ja prettiesiskā rīcība ir ilgstoša, sistemātiska, radījusi sekas (tostarp atsvešināšanos).

Izskatot lietu atkārtoti, tiesai jāvērtē lietas faktiskie apstākļi – laika posms, kad vecākam bija liegta satikšanās ar bērnu un vai, ņemot vērā bērna vecumu, šis laiks bija tik ilgs, lai ietekmētu vecāka un bērna attiecības.

Ja faktiski saskarsme netiek liegta, bet ir tikai mainīti tikšanās laiki, Senāta ieskatā tas nevarētu neatgriezeniski ietekmēt šīs attiecības. Tāpat Senāts atzinis, ka tikšanās nenodrošināšana, kas saistīta ar objektīviem apstākļiem, atsevišķos nesaistītos gadījumos nevarētu radīt tik nopietnu aizskārumu. Turpretim, ja, piemēram, tikšanās iespēja ar divgadīgu bērnu bez objektīva pamatojuma ir liegta vairākus mēnešus pēc kārtas, tas var pat neatgriezeniski ietekmēt vecāka un bērna attiecības, un šāds aizskārums varētu tikt vērtēts kā būtisks.

Turklāt morālā kaitējuma atlīdzības noteikšana var būt ne vien kā atlīdzinājums par ciešanām, bet netieši varētu darboties arī kā līdzeklis, kas pamudina to vecāku, kurš, neskatoties uz viņam piemēroto sodu par sprieduma nepildīšanu, neievēro noteikto saskarsmes kārtību, turpmāk to ievērot. Sodīšana par sprieduma nepildīšanu pati par sevi nav iemesls liegt morālā kaitējuma atlīdzību, kuras funkcija ir sniegt mierinājumu cietušajam jeb atlīdzināt par viņam nodarītajām ciešanām.

Tiesai šādas prasības gadījumā ir jāvērtē iespējamo prasītāja pamattiesību (tiesības uz ģimenes dzīvi) aizskārums un radītais kaitējums.

[2] Izskatot lietu atkārtoti, 2020. gada 9. novembrī RAT apmierinājusi prasību daļā par morālā kaitējuma piedziņu 200 *euro* no bērna mātes bērna tēva labā.

Tiesas kolēģija atzina, ka atbildētājas rīcība liegt saskarsmi prasītājam bija mērķtiecīga. Ievērojot, ka prasītājam tika liegta tikšanās iespēja ar divgadīgu bērnu bez objektīva pamatojuma vairāk par gadu, tiesas kolēģija atzina, ka šāds saskarsmes trūkums var pat neatgriezeniski ietekmēt tēva un dēla attiecības, tāpēc aizskārums vērtējams kā būtisks, jo tas tēvam rada garīgas ciešanas un atsvešināšanos no dēla, tāpat tas ir netaisnīgi pret prasītāju, kurš gadiem cīnās par iespēju netraucēti satikt savu dēlu un šajā laikā vairākkārt ir piedzīvojis fiziskus uzbrukumus.

Spriedums stājies spēkā 2020. gada 10. decembrī.

Apgabaltiesas sprieduma nozīme

1. Prasību apmierinošs spriedums ir svarīgs ģimenes tiesību jomā, konkrēti – saskarsmes tiesību īstenošanas nodrošināšanā, jo spriedums pildīs prevencijas funkciju – tas varētu panākt, ka personas atbildīgi izturas pret tiesas nolēmumu pildīšanu.

2. Tiek veidota tiesu prakse attiecībā uz tēvu tiesībām saņemt morālā kaitējuma kompensāciju par ciešanām, kuras rada liegums satikt savu bērnu.

NOLĒMUMU IZPILDE PAR BĒRNA ATGRIEŠANU BĒRNA DZĪVESVIETAS VALSTĪ

Tiesu prakse šajās lietās norāda uz procesuālu instrumentu izmantošanu, lai vilcinātu nolēmuma par bērna atgriešanu viņa dzīvesvietas valstī izpildi vai izvairītos no šādu nolēmumu izpildes.

Tiesa, pieņemot nolēmumu bērna nolaupīšanas lietās, vienmēr ņem vērā bērna labākās intereses.

Lai arī šīs intereses tiek ņemtas vērā arī nolēmuma izpildes stadijā, ne zvērināts tiesu izpildītājs, ne bāriņtiesa nevar paplašināti vērtēt bērna intereses, jo tas var novest pie tā, ka nolēmumu par bērna atgriešanu nevarēs izpildīt.

JUDIKATŪRAS MAIŅA PAR PIEDZIŅAS VĒRŠANU UZ PARĀDNIEKA DAĻU LAULĀTO KOPĪGAJĀ MANTĀ

Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2020. gada 29. aprīļa lēmumā lietā Nr. SKC-107/2020 notikusi judikatūras maiņa.

Senāts atzinis, ka CL 994. panta pirmā daļa piemērojama sistēmiskā kopsakarā ar CL noteikumiem par laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, kas paredz atkāpi no vispārīgajiem noteikumiem par īpašuma tiesībām. No CL 91. panta otrās daļas, iztulkojot to kopsakarā ar šā panta pirmo daļu un minētā likuma 89. panta pirmo un otro daļu, un 93. pantu, izriet atspēkojama laulāto kopīgās mantas prezumpcija trešo personu interesēs.

Nekustamais īpašums, kas laulības laikā iegūts atlīdzības darījuma rezultātā un zemesgrāmatā ierakstīts uz viena laulātā vārda bez atsevišķas mantas piemetinājuma, iepretim trešajām personām ir abu laulāto kopīgajā mantā ietilpstošs īpašuma priekšmets.

Laulāto savstarpējās mantiskajās attiecībās atsevišķas mantas ieraksta (piemetinājuma) neesībai kā tādai nav nozīmes, jo starp laulātajiem par mantas izcelsmi nav informācijas asimetrijas un laulāto kopīgā manta tāpat kā laulātā atsevišķā manta katram no laulātajiem ir jāpierāda. Vēršot piedziņu uz parādnieka daļu laulāto kopīgajā mantā, attiecīgā nekustamā īpašuma zemesgrāmatas nodalījumā ierakstāma piedziņas atzīme ½ domājamām daļām no nekustamā īpašuma, jo bez laulāto kopīgās mantas sadalīšanas pastāv šaubas par parādnieka daļas lielumu laulāto kopīgajā mantā CL 89. panta otrā daļas izpratnē.

SATVERSMES TIESAS NOLĒMUMI PAR VALSTS NODEVAS ATMAKSĀŠANU

(CPL 37. pants)

1. Satversmes tiesa pēc RAT pieteikuma 2020. gada 15. janvārī ierosināja lietu Nr. 2020-05-01 "Par Civilprocesa likuma 37. panta pirmās daļas, ciktāl tā neparedz par apelācijas sūdzību iemaksātās valsts nodevas atmaksāšanu gadījumā, kad tiek atteikts pieņemt apelācijas sūdzību, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam".

RAT izskatīšanā bija civillieta sakarā ar blakus sūdzību par pirmās instances tiesas lēmumu, ar kuru noraidīts pieteikums par valsts nodevas atmaksāšanu, kas samaksāta par apelācijas sūdzības iesniegšanu. Pieteikuma iesniedzējas ieskatā apstrīdētajā normā noteiktā kārtība, kas neparedz par apelācijas sūdzību iemaksātās valsts nodevas atmaksāšanu gadījumā, kad tiek atteikts pieņemt apelācijas sūdzību, neatbilst Satversmes 91. panta pirmajā teikumā nostiprinātajam tiesiskās vienlīdzības principam.

Ar Satversmes tiesas 2020. gada 16. jūlija spriedumu CPL 37. panta pirmā daļa, ciktāl tā neparedz par apelācijas sūdzību iemaksātās valsts nodevas atmaksāšanu gadījumā, kad tiek atteikts pieņemt apelācijas sūdzību satura formālās prasības neizpildes dēļ, atzīta par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Satversmes tiesa atzina, ka civillietas izskatīšana pirmās instances tiesā ir obligāta civilprocesa

stadija, savukārt apelācijas tiesvedība – fakultatīva, kurā tiesa izskata lietu tikai pārsūdzētajā daļā, pārbaudot pirmās instances tiesas nolēmuma tiesiskumu. CPL 37. panta pirmajā daļā likumdevējs ir izsmeļoši uzskaitījis izņēmuma gadījumus, kādos tas ir izšķīries par valsts nodevas atmaksāšanu, un tie nav savstarpēji salīdzināmi, jo īpaši atšķirīgās civilprocesuālās stadijās.

2. Satversmes tiesa pēc personu pieteikuma ierosināja lietu Nr. 2020-14-01 "Par CPL 37. panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam".

Augstākā tiesa izbeidza tiesvedību civillietā, konstatējot, ka ierosinātās lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai. Pieteikuma iesniedzēji lūdza tiesai atmaksāt par prasību samaksāto valsts nodevu, bet tiesa pieteikumu noraidīja, jo bija nokavēts trīs gadu termiņš pieteikuma iesniegšanai par valsts nodevas atmaksu.

Ar Satversmes tiesas 2020. gada 2. novembra spriedumu CPL 37. panta otrā daļa atzīta par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam. Savukārt attiecībā uz pieteikuma iesniedzējiem CPL 37. panta otrā daļa atzīta par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam no viņu pamattiesību aizskāruma rašanās dienas.

Satversmes tiesa secināja, ka prasītāji civillietās, kurās tiesvedība izbeigta tādēļ, ka lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai, pirms triju gadu termiņa beigām un prasītāji civillietās, kurās tiesvedība izbeigta uz tā paša pamata, pēc triju gadu termiņa beigām atrodas atšķirīgos apstākļos. Tāpat secināts, ka apstrīdētā norma paredz vienādu attieksmi pret atšķirīgos apstākļos esošām personu grupām un ignorē to, vai personai vispār ir bijusi iespēja izmantot tiesības uz valsts nodevas atmaksu.

AKTUĀLIE KRIMINĀLTIESĪBU JAUTĀJUMI KRIMINĀLLIETU TIESAS KOLĒĢIJĀ

Viens no galvenajiem demokrātiskas un tiesiskas valsts priekšnoteikumiem ir varas dalīšanas princips. Tas nozīmē, ka valsts vara funkcionāli ir sadalīta trijās daļās – likumdošanas varā, izpildvarā un tiesu varā. Šīs trīs varas nav pakārtotas viena otrai, bet gan saistītas, savstarpēji mijiedarbojoties un veidojot līdzsvara un atsvara sistēmu.

Lai pilnveidotu tiesu darbību un iespējami racionāli izmantotu tiesu resursus, ir svarīga arī valsts iestāžu normatīvā jeb tiesību normatīvo aktu izdošanas kompetence un pilnveide. Tāpēc KLK kā vienu no aktuāliem un būtiskiem notikumiem 2020. gadā atzīmē KPL 2020. gada 11. jūnijā pieņemtos grozījumus.

Būtiski grozījumi veikti KPL 319. panta ceturtajā daļā, jo turpmāk tiesnesim ļaus pēc savas iniciatīvas noteikt mutisku procesu ikvienā gadījumā, kad likums paredz lēmuma pieņemšanu rakstveida procesā. Tas ir nozīmīgs solis personu tiesisko interešu nodrošināšanas virzienā, dodot iespēju izvērtēt katru konkrēto situāciju. Redzot, ka rakstveida process nespēs nodrošināt pilnvērtīgu personas interešu aizsardzību, ļaus tiesnesim lemt par lietas skatīšanu mutvārdu procesā ar visu ieinteresēto personu dalību.

Tāpat ir atspoguļojami grozījumi, kas tiesas procesu padarītu efektīvāku, piemēram, KPL 638. pantā, kurā ir reglamentēta tiesas nolēmuma izpildes atlikšana, papildinot to ar piekto daļu, kas paredz jautājumu par tiesas izpildes atlikšanu skatīt rakstveida procesā. Procesa efektivitāti veicinošs ir arī KPL 649. panta pirmās daļas grozījums, kas vairs neparedz lēmumu par galīgā soda noteikšanu pēc vairākiem spriedumiem pieņemt pirmās instances tiesas tiesnesim pēc soda izciešanas vietas. Tādējādi kopš grozījumu spēkā stāšanās šo jautājumu vienmēr skatīs tās tiesas, kurā pieņemts pēdējais spriedums pirmajā instancē, tiesnesis. Kā arī grozījumi KPL 651. pantā, ieviešot rakstveida formu ar spriedumu un lēmumu izpildi saistītu jautājumu izskatīšanā.

Nozīmīgi grozījumi veikti KPL 539. pantā attiecībā uz tiesneša lietas sagatavošanu iztiesāšanas posmā un tiesas pilnvarām iztiesāšanas laikā: konstatējot pārkāpumus vienošanās slēgšanā, ir iespēja turpināt attiecīgo krimināllietu skatīt vispārējā kārtībā. Turpmāk tiesnesis, kurš sagatavo lietu izskatīšanai un konstatē pārkāpumus vienošanās slēgšanā, varēs izvēlēties, vai nosūtīt lietu prokuroram trūkumu novēršanai vai pieņemt lēmumu par lietas izskatīšanu vispārējā kārtībā.

Tāpat tika veikti grozījumi attiecībā uz medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu KPL 603. pantā, paredzot, ka vairs nav obligāta eksperta psihiatra piedalīšanās, tiesai atstājot iespēju to pieaicināt, ja nepieciešams. Savukārt līdz ar grozījumiem KPL 608. pantā tiesas sēdē, kurā tiek skatīts jautājums par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa atcelšanu vai grozīšanu, obligāti vairs nav jāpiedalās attiecīgās medicīniskās institūcijas pārstāvim. Arī viņu tiesa pieaicina, ja nepieciešams.

Mainīta arī izskatīšanas piekritība sūdzībām par tiesneša lēmumu noteikt ārvalstī piespriestā soda izpildi Latvijā, izdarot grozījumus KPL 760. pantā. Līdzšinējā kārtība paredzēja šādas sūdzības izskatīt Augstākajai tiesai, taču turpmāk sūdzības izskatīs apgabaltiesa. Šādu sūdzību izskatīšanai netiek attiecināta apelācijas kārtība, bet gan noteikts, ka tā izskatāma KPL 342. panta 6.[1] daļas kārtībā un tādā apjomā, kādu pieļauj Latvijai saistoši starptautiskie līgumi un KPL 69. nodaļa.

Līdzīgi no Augstākās tiesas uz apgabaltiesu kā izskatītāju mainīta arī piekritība sūdzībām, kas iesniegtas par tiesas lēmumu par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu atcelšanu vai grozīšanu, vai arī atteikšanos to darīt (KPL 608. pants). Arī šī sūdzība tiek skatīta KPL 342. panta 6.[1] daļas kārtībā.

Veikts grozījums KPL 467. panta otrajā daļā, nosakot, ka situācijā, kad apsūdzētajam ir vairāki aizstāvji un uz iztiesāšanu nav ieradies kāds no viņiem, iztiesāšanu varēs turpināt neatkarīgi no iztiesāšanas posma un apsūdzētā piekrišanas. Ar grozījumiem tiks samazināts apsūdzētā tiesību ļaunprātīgas izmantošanas risks, vienlaikus nemazinot viņa procesuālo aizsardzību un neapdraudot tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu.

Nozīmīgi grozījumi ir veikti KPL 61. panta ceturtajā daļā, 64. pantā, papildinot to ar vienpadsmito daļu, 67. panta pirmajā daļā, papildinot to ar 11. punktu. Līdz ar grozījumiem šajās normās kā personas, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizturētā, aizdomās turētā un apsūdzētā pienākums noteikts – sniegt patiesas liecības, ja izmanto tiesības liecināt. Grozījumi izstrādāti, lai novērstu personu, kurām ir tiesības uz aizstāvību, negodprātīgu rīcību, sniedzot apzināti nepatiesas liecības kriminālprocesā, savukārt apzināti nepatiesas liecības vērtējot kā atbildību pastiprinošu apstākli.

Grozīts ir KPL 449. pants, kurā reglamentēts iztiesāšanas tiešums un mutiskums. Proti, papildināta panta trešā daļa, nosakot, ka lēmumā par krimināllietas nodošanu tiesai norādītos rakstveida pierādījumus un dokumentus pārbauda tiesas sēdē tikai tad, ja persona, kura īsteno aizstāvību, prokurors, cietušais vai viņa pārstāvis un kriminālprocesā aizskartais mantas īpašnieks, kura mantai uzlikts arests, pieteicis šādu lūgumu, ko tiesas sēdē nenolasa vai neatskaņo.

Svarīgi un būtiski grozījumi tika veikti KPL 505., 507. un 508. pantā, paredzot, ka tiesa pēc procesā iesaistīto personu viedokļu uzklausīšanas var noteikt tiesu debašu runu, pēdējā vārda un repliku ilgumu. Precizētas arī tiesas sēdes priekšsēdētāja tiesības pārtraukt tiesu debates, pēdējo vārdu vai replikas.

Savukārt 2020. gada 17. decembrī nozīmīgi grozīja KPL 342. panta sesto daļu, paredzot, ka, ja vien likumā nav paredzēts citādi, augstāka līmeņa tiesas tiesnesis sūdzības vairs neizskatīs slēgtā tiesas sēdē, bet gan rakstveida procesā. Izmaiņas nepieciešamas, lai tiesas darbu padarītu efektīvāku. Līdz ar grozījumiem tiesnesim joprojām saglabājas tiesības izskatīt sūdzību mutvārdu procesā, ja to uzskata par nepieciešamu.

Būtisks ir KPL 442. panta pirmās daļas papildinājums ar norādi par ELT kā pirmās instances tiesai piekritīgām krimināllietām.

Jaunā redakcijā ir izteikts KPL 489. pants, kas attiecas uz tiesneša pienākumu informēt aizstāvību par nepieciešamību paust attieksmi pret tiesā pratināmajām personām. Grozījumi paredz tieši aizstāvim būt tam, kurš izlems, vai liecības tiks pārbaudītas un uzklausītas iztiesāšanas laikā. Šis ir viens no pantiem, kas iekļauts grozījumu paketē, kas maina pierādījumu pārbaudes kārtību iztiesāšanā, tāpēc ir skatāmi un vērtējami kopsakarā ar citiem grozījumiem, kas veikti attiecībā uz liecību pārbaudi un liecību izmantošanu pierādīšanā, kā arī tiesas nolēmuma pamatošanā.

Viens no šādiem grozījumiem ir veikts KPL 500. pantā, kas nosaka pierādījumu pārbaudes kārtību iztiesāšanas laikā. Ar grozījumiem tika mainīta kārtība, kādā jautājumus uzdod lieciniekiem un kādā pārbauda pierādījumus. Vienlaikus grozot KPL 500. pantu, tika izslēgts KPL 502. pants, kas paredzēja jautājumu uzdošanas kārtību.

Atbilstoši noteiktajai liecību pārbaudes kārtībai grozījumi veikti arī tajā aspektā, kādus pierādījumus dalībnieki var izmantot tiesu debatēs un tiesa sava nolēmuma pamatošanai. Jaunā redakcijā izteikta KPL 506. panta ceturtā daļa un 512. panta otrā daļa.

Šobrīd pastāvīgi grozījumi ir KPL neatņemama sastāvdaļa, un jāatzīst, ka tuvākajā laikā tas nemainīsies. Lai gan pastāvīgie grozījumi likumu pilnveido un tiesību normas kļūst pēc iespējas efektīvas, turpmāk ir nozīmīgi panākt un nodrošināt efektīvāku valsts pārvaldes tiesību aktu projektu izstrādi, kas ļautu veikt grozījumus, kuri savstarpēji saskaņotu KPL normas, nebūtu epizodiski, bet sistēmiski iederīgi, tādējādi varētu iestāties lielāka stabilitāte un mērenība.

2020. gads ir nozīmīgs ar lēmumu par ELT izveidi. Saskaņā ar pieņemtajiem grozījumiem KPL 442. panta pirmā daļa tiek papildināta ar norādēm par ELT kā pirmās instances tiesai piekritīgām

krimināllietām. Šobrīd noteikts, ka tās būs krimināllietas par noziedzīgiem nodarījumiem, par kuriem kriminālatbildība paredzēta Krimināllikuma IX nodaļas "Noziegumi pret cilvēci, mieru, kara noziegumi, genocīds" 73.[1] panta "Masveida iznīcināšanas ieroču izgatavošanas, glabāšanas, pārvietošanas, lietošanas un izplatīšanas finansēšana" otrajā daļā; Krimināllikuma IX[1] nodaļas "Noziegumi, kas saistīti ar terorismu" 79.[2] panta "Terorisma finansēšana" otrajā daļā; Krimināllikuma XIX nodaļas "Noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā" 195. pantā "Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana"; 198. panta "Neatļauta labumu pieņemšana" 2.–4. daļā; 199. panta "Komerciālā uzpirkšana" otrajā daļā; KL XXIV nodaļas "Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā" 320. panta "Kukuļņemšana" trešajā un ceturtajā daļā; 321. panta "Kukuļa piesavināšanās" 2.–4. daļā; 322. panta "Starpniecība kukuļošanā" otrajā daļā (ja to izdarījusi valsts amatpersona); 323. panta "Kukuļdošana" otrajā un trešajā daļā; 326.[1] panta "Tirgošanās ar ietekmi" otrajā daļā; 326.[2] panta "Prettiesiska labumu pieprasīšana un pieņemšana" otrajā daļā un 326.[3] panta "Prettiesiska labumu došana" otrajā daļā.

ELT darbības teritorija aptvers visu Latviju. Tās kompetencē būs specifiski komercstrīdi un krimināllietas par sevišķi smagiem un smagiem noziegumiem, kas rada būtisku kaitējumu uzņēmējdarbības videi un tautsaimniecības attīstībai.

Līdz ar ELT tiesas darbības uzsākšanu 2021. gada martā KLK ir sasniegti visi priekšnoteikumi kolēģijas kā apelācijas instances tiesas kompetencē noteikto lietu ātrai un efektīvai izskatīšanai, vienlaikus nodrošinot augstu nolēmumu kvalitāti un veidojot labu praksi. Jāpanāk, lai tās netiek atceltas nākamajā instancē.

KPL 442. pantā noteikta ELT kompetence krimināllietās, savukārt šā panta otrās daļas noteikumi paredz, ka apelācijas kārtībā pārsūdzētu ELT nolēmumu izskata RAT.

Ar likuma "Par tiesu varu" Pārejas noteikumu 103. punktu ELT darbības uzsākšanai RAT tiek pārceltas četras tiesneša amata vietas. Savukārt atbilstoši KPL 442. panta trešajai daļai joprojām kasācijas kārtībā pārsūdzētu jebkuras tiesas nolēmumu izskata Augstākā tiesa kā kasācijas instances tiesa. Minētais regulējums attiecas arī uz tām lietām, kas tiks iztiesātas ELT.

Uz ELT tiesas un RAT kā apelācijas instances tiesas darbības ELT piekritīgajās lietās uzsākšanu attiecināmi KPL Pārejas noteikumu 73.–75. punkts, kas nosaka, ka par noziedzīgiem nodarījumiem ELT piekritīgās lietas, kuras nodotas atbilstoši noteiktajai piekritībai izskatīšanai attiecīgajā tiesā līdz 2020. gada 31. decembrim, izskatāmas tajā tiesā, kurā nodotas. Šajās lietās apelācijas kārtībā pārsūdzēto nolēmumu izskata RAT. Minētais regulējums attiecas gan uz lietām pirmajā, gan apelācijas instancē. Savukārt, ja minētajās lietās pēc 2021. gada 1. janvāra apelācijas instance būs lēmusi atcelt nolēmumu pilnībā vai kādā tā daļā un nosūtīt krimināllietu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā, lieta būs nosūtāma ELT kā pirmās instances tiesai. Savukārt, ja kasācijas instance pēc 2021. gada 1. janvāra būs lēmusi atcelt nolēmumu pilnībā vai kādā tā daļā un nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai, tā būs nosūtāma jaunai izskatīšanai RAT kā apelācijas instances tiesai.

Viens no KLK izvirzītajiem mērķiem ir lietu efektīva izskatīšana, vēršot uzmanību nevis uz kvantitāti, bet gan kvalitāti, tādējādi samazinot pārsūdzēto nolēmumu skaitu kasācijas instancē. Kolēģijas darbs jāorganizē tā, lai samazinātu un nepieļautu dubultu darbu. Pēc iespējas jācenšas samazināt gadījumus, kad Augstākā tiesa atceļ KLK nolēmumus. Analizējot Augstākās tiesas lēmumus, veidojot pilnīgu izpratni par cēloņiem, kuru dēļ kolēģijas nolēmums konkrētajā lietā tiek atcelts, nodrošinot procesa un nolēmumu kvalitāti, kā arī sagatavojot pienācīgu argumentāciju, nepieciešams novērst gadījumus, kad krimināllietas vairākkārt tiek nodotas jaunai izskatīšanai KLK.

Saistībā ar liela apjoma krimināllietu iztiesāšanu KLK tiesnešu darba grafikā šo lietu skatīšanai ir ieplānots ievērot nepārtrauktības principu. Šīm lietām tiks veltīta pastiprināta uzmanība un papildu resursi, un šo lietu tiesneši tiks izņemti no lietu sadales.

RĪGAS APGABALTIESAS TIESNEŠU PUBLIKĀCIJAS

Līga Blūmiņa,
Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētājas vietniece,
Civillietu tiesas kolēģijas priekšsēdētāja

Pateicamies žurnāla "Jurista Vārds" redakcijai par atļauju pārpublicēt žurnālā iekļautās publikācijas.

RĪKOJUMS PAR BĒRNA ATGRIEŠANU – STARPTAUTISKS INSTRUMENTS VECĀKU TIESĪBU UN BĒRNU INTEREŠU ĪSTENOŠANAI

Pirmpublikācija: Blūmiņa L. Rīkojums par bērna atgriešanu – starptautisks instruments vecāku tiesību un bērnu interešu īstenošanai. Jurista Vārds, 16.06.2020., Nr. 24/25 (1134/1135)

Raksta mērķis ir sniegt ieskatu Latvijas tiesu nostājā, izlemjot pieteikumus par bērna prettiesisku pārvietošanu pār Latvijas robežu. Apkopojums veidots žurnāla "Jurista Vārds" tematiskajam laidienam par bērnu tiesībām vecāku šķiršanās gadījumā. Publikācijā apskatīts arī citu valstu jēdziena "aizgādnība/aizbildnība" tiesiskais regulējums, kam pārrobežu lietās ir nozīmīga loma tiesību uz aizbildnību novērtēšanā, kā arī aktualizēta nepieciešamība tiesu praksē un juridiskās domas attīstībā ņemt vērā ECT atzinumus.

Civillietās, izskatot pieteikumus par bērnu prettiesisku pārrobežu pārvietošanu, RAT ir galīgā instance Latvijā, kur izskata blakussūdzības par procesuāla līdzekļa piemērošanu – bērna atgriešanos pastāvīgās dzīvesvietas valstī. Tādēļ vienotas tiesu prakses veicināšanas nolūkos ir svarīgi pārlūkot ne vien normatīvo regulējumu šādu lietu izskatīšanā, bet arī apelācijas instances tiesas darbības rādītājus un pieredzi.

KO NOZĪMĒ STARPTAUTISKĀ BĒRNU NOLAUPĪŠANA?

Atbildi sniedz Konvencijas par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem (turpmāk – Hāgas konvencija)[1] 3. pants:

"Bērna aizvešana vai aizturēšana tiek uzskatīta par nelikumīgu, ja –

a) saskaņā ar tās valsts likumdošanu, kurā bērns pastāvīgi dzīvoja tieši pirms aizvešanas vai aizturēšanas, tas ir personas, institūcijas vai kādas citas iestādes, vienas pašas vai kopīgi, tiesību uz aizbildnību pārkāpums;

b) aizvešanas vai aizturēšanas brīdī persona, institūcija vai kāda cita iestāde, viena pati vai kopīgi, šīs tiesības faktiski realizēja vai būtu realizējusi, ja to nekavētu aizvešana vai aizturēšana."

Atbilstoši Hāgas konvencijas 5. panta a) punktam, tiesības uz aizbildnību ietver tiesības, kas attiecas uz rūpēm par bērnu un it īpaši uz tiesībām noteikt bērna dzīvesvietu. Tādējādi dabīgi šīs tiesības vienlīdzīgi ir abiem bērna vecākiem, kuriem tās jāizmanto saskaņoti.

Tāpēc, vienkāršiem vārdiem sakot, bērna nolaupīšana ir viena vecāka rīcība, aizvedot bērnu no valsts, kurā bērnam ir pastāvīga dzīvesvieta, uz citu valsti, kā arī aizturot bērnu citā valstī bez otra vecāka piekrišanas.

Viena no bērna vecākiem rīcība tiek uzskatīta par prettiesisku aizvešanu vai aizturēšanu arī tad, ja viens no vecākiem bija atļāvis otram vecākam izvest bērnu no valsts, tomēr pēdējais aizturējis bērnu šajā valstī, neatgriežot pastāvīgās dzīvesvietas valstī.

TIESISKAIS REGULĒJUMS

Pieteikumu par bērna atgriešanos valstī, kurā ir viņa dzīvesvieta izskatīšanas kārtību tiesā regulē Civilprocesa likuma 77.[2] nodaļa, paredzot pieteikuma izskatīšanu noteiktā tiesā – Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētās tiesā (pirms tiesu apvienošanas – Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesā), divās instancēs un noteiktā termiņā – 15 dienu laikā pēc lietas ierosināšanas katrā instancē.

Lai arī par jautājuma izskatīšanas ātrumu katrā lietā var pastāvēt diskusijas, tomēr svarīgākais šādās lietās ir panākt taisnīgu līdzsvaru starp bērna, abu vecāku un sabiedriskās kārtības interesēm, kas iekļauj arī savlaicīgu nolēmumu pieņemšanu. Tāpēc arī nacionālā līmenī šādās lietās likums paredz tiesai pēc savas iniciatīvas pieprasīt pierādījumus, izmantojot atbilstošākās procesuālās iespējas, kā arī ātrāko pierādījumu iegūšanas veidu.[2]

Jāņem vērā, ka, izskatot pieteikumus par bērnu atgriešanu, netiek izšķirts strīds par aizgādības un saskarsmes tiesībām. Tiesa lemj tikai par to, vai bērns ir atgriežams valstī, no kuras tas aizvests. Tāpat šis procesuālais līdzeklis nenodrošina bērna atgriešanu vienam no vecākiem, bet gan tikai bērna atgriešanos pastāvīgās dzīvesvietas valstī, tādējādi paredzot iespēju strīdu par vecāku un bērna tiesībām izskatīt tajā valstī, kurā ir bērna pastāvīgā dzīvesvieta, saskaņā ar šīs valsts normatīvajiem aktiem.[3]

Likumā paredzētā kārtība šo jautājumu izlemšanai nodrošina arī tiesnešu specializāciju, kas saistīta ar tiesnešu apmācību noteikta, bet vienlaikus arī ļoti komplicēta jautājuma izskatīšanā, prakses vienveidības nodrošināšanu un tādējādi arī ātra, efektīva lēmuma pieņemšanu vecāku tiesību un bērnu interešu īstenošanai, kā to paredz arī starptautiskās tiesību normas.

Latvija nav vienīgā valsts, kurā šādi noteikumi pastāv. Ieviešot Civilprocesa likuma 77.[1] un

77.[2] nodaļu, valsts procesuālās likuma normas tika saskaņotas ar Latvijai saistošajiem divpusējiem un daudzpusējiem starptautiskajiem līgumiem, tādējādi izpildot saistības pret ES [4] un nodrošinot Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (8. panta), Hāgas konvencijas un ANO Bērnu tiesību konvencijas piemērošanu.

Minētais izriet arī no Civilprocesa likuma 644.[19] panta septītās daļas, kas paredz, ka lēmumu pieņemšanā tiesas piemēro 1980. gada 25. oktobra Hāgas konvencijas par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem vai Padomes Regulas Nr. 2201/2003 noteikumus.

Lai arī nacionālā līmenī tiesai normu piemērošanā ir dota rīcības brīvība, tomēr tad, kad sabiedrībā uzsākam viedokļu apmaiņu par bērnu atgriešanu vai atteikumu bērna atgriešanai patstāvīgās dzīvesvietas valstī, jāpatur prātā, ka tiesiskajā telpā neesam vieni. Tāpat kā Latvija raugās uz savas valsts iedzīvotāju tiesību aizsardzību šajā jomā, tā arī citas valstis īsteno savu pilsoņu tiesību aizsardzību. Īsumā – ja īstenosim politiku, ka bērnus nevienam neatdodam, tad arī citām valstīm pret Latviju var būt tāda pati nostāja. Turklāt jāatceras, ka starptautiskā telpā uzraudzību pār valsts tiesību īstenošanu un saskanīgu tiesību normu piemērošanu šajā jomā saskaņā ar personu pieteikumiem veic ECT.

Kā tiesa pieņem lēmumu, saņemot pieteikumu par bērna atgriešanos valstī, kurā ir viņa dzīvesvieta?

Hāgas konvencijas 12. pants noteic: "Ja bērns ir ticis nelikumīgi aizvests vai aizturēts atbilstoši 3. pantā minētajiem noteikumiem un ja, uzsākot lietu, tās Līgumslēdzējas Puses, kurā atrodas bērns, tiesā vai administratīvajā iestādē ir pagājis mazāk nekā gads kopš nelikumīgās aizvešanas vai aizturēšanas datuma, iestādei, kurai lieta ir piekritīga, jādod rīkojums par bērna atgriešanos nekavējoties."

Tādējādi, lai lemtu par bērna atgriešanu bērna pastāvīgās dzīvesvietas valstī, vispirms ir jākonstatē divi priekšnosacījumi un tieši šādā secībā:

1) bērna pastāvīgā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas, t. i., kur bērns pastāvīgi dzīvoja tieši pirms aizvešanas vai aizturēšanas nav Latvijas teritorijā, un

2) bērna nolaupīšanas vai aizturēšanas prettiesiskums.

Savukārt, lai konstatētu kur bērns pastāvīgi dzīvoja tieši pirms aizvešanas vai aizturēšanas, ir jānoskaidro, vai vecāki, realizējot aizbildnības tiesības, ir vienojušies par bērna pastāvīgo dzīvesvietu.

Attiecībā uz bērna pastāvīgās dzīvesvietas noskaidrošanu vērā ņemams:

– Latvijas Republikas CL 7. pants, kura pirmā daļa paredz, ka "dzīves vieta (domicils) ir tā vieta, kur persona ir labprātīgi apmetusies ar tieši vai klusējot izteiktu nodomu tur pastāvīgi dzīvot vai darboties", bet minētā panta trešā daļa noteic, ka "pagaidu uzturēšanās nerada dzīves vietas tiesiskās sekas un ir apspriežama ne pēc tās ilguma, bet pēc nodoma";

– starptautisko privāttiesību teorijā minētā atziņa, ka parastās rezidences noteikšanai ir nepieciešami divi priekšnoteikumi: 1) faktiska uzturēšanās valstī noteiktu laika periodu, kas nav mazāks par trīs mēnešiem, un 2) nodoms ilglaicīgi rezidēt šajā valstī;[5]

– Eiropas Kopienu Tiesas spriedumā lietā C-523/07 72(2). punktā norādītais, ka pastāvīgās dzīvesvietas jēdziens Regulas Nr. 2201/2003 8. panta 1. punkta izpratnē ir jāinterpretē tādējādi, kā šī dzīvesvieta atbilst vietai, ko raksturo bērna zināma integrācija sociālajā un ģimenes vidē. Šajā ziņā it īpaši ir jāņem vērā ilgums, regularitāte, apstākļi, uzturēšanās dalībvalsts teritorijā, kā arī iemesli, kas

bijuši pamatā, ģimenei pārceļoties uz šo valsti, bērna pilsonība, izglītošanas vieta un apstākļi, valodu zināšanas, kā arī bērna ģimenes un sociālie sakari minētajā valstī. Bērna pastāvīgā dzīvesvieta ir jānosaka valsts tiesai, ņemot vērā visus katrā konkrētajā gadījumā pastāvošos faktiskos apstākļus.[6]

Apskatot apgabaltiesas praksi, secināms, ka pēdējo trīs gadu laikā trīs gadījumos bērna atgriešana ir atteikta, jo tiesa nodibinājusi, ka bērna dzīvesvieta ir Latvijā. Vienā gadījumā jau četrus gadus pirms pieteikuma par bērna atgriešanu saņemšanas,[7] otrā – tiesa nodibinājusi, ka kopš bērna dzimšanas brīža 2016. gadā līdz 2018. gada oktobrim bērns nepārtraukti atradies Latvijā,[8] bet trešā – tiesa nodibinājusi, ka pierādījumu kopums liecina, ka Zviedrijā bērns uzturējies periodiski, savukārt Latvijā – pastāvīgi, lai arī bērna vecuma dēļ (10 mēneši) sociālo integrāciju nav iespējams izvērtēt.[9]

Tikai pēc bērna pastāvīgās dzīvesvietas nodibināšanas ir jāvērtē bērna nolaupīšanas vai aizturēšanas prettiesiskums, konstatējot, vai atbilstoši bērna pastāvīgās dzīvesvietas valsts tiesību aktiem ir vai nav pārkāptas personas tiesības uz aizgādību vai aizbildnību.

Pēdējo trīs gadu laikā tiesu praksē Latvijā konstatējams tikai viens gadījums, kad bērna atgriešana atteikta uz tā pamata, ka tiesa nav nodibinājusi prettiesisku rīcību, mātei kopā ar dēlu izceļojot uz Latviju. Tiesa nodibināja, ka tās valsts (Džērsija) likums, kurā bijusi bērna pastāvīgā dzīvesvieta, paredz mātes atsevišķu aizbildnību/aizgādnību, ja vien bērna tēvs to neiegūst likumā noteiktā kārtībā.[10]

Šajā ziņā norādāms uz atsevišķu valstu normatīvo regulējumu jautājumā par "tiesībām uz aizbildnību".

• Apvienotās Karalistes 1989. gada Likuma par bērniem 3. panta pirmā daļa definē vecāku atbildību kā visas tiesības, pienākumus, pilnvaras un atbildību, kas saskaņā ar likumu ir bērna vecākam attiecībā uz bērnu un viņa īpašumu. Minētā likuma 4. panta pirmās daļas "a" apakšpunkts nosaka, ka, ja bērna dzimšanas brīdī bērna tēvs un māte nav precējušies, tēvs iegūst vecāku atbildību par bērnu, ja viņu reģistrē kā bērna tēvu.

• Saskaņā ar Īrijas 1964. gada Aizbildnības pār jaundzimušajiem likuma 6. panta 1. punktu aizbildnību pār laulībā dzimušiem bērniem kopīgi īsteno bērna māte un tēvs. Ja precēti vecāki dzīvo kopā, viņi aizgādību pār savu bērnu/bērniem īsteno kopīgi. Ja vecāki dzīvo šķirti, aizgādības tiesības var piešķirt vienam no vecākiem vai abiem kopīgi, taču vecāks bez aizgādības tiesībām saglabā aizbildņa tiesības attiecībā uz bērnu.

• Itālijas Civillikuma 316. pants nosaka, ka abiem vecākiem ir atbildība, kas tiek savstarpēji norunāta, ņemot vērā bērna iespējas, tieksmes un vēlmes. Vecāki kopīgi vienojas par bērna dzīvesvietu. Vecāks, kurš ir atzinis bērnu, ir par to atbildīgs. Ja bērns, kurš ir dzimis ārlaulībā, ir atzīts no abu vecāku puses, tad atbildība par bērnu ir abiem. Gadījumā, ja viens no vecākiem neīsteno vecāku atbildību, otrs ir atbildīgs par bērna izglītību, audzināšanu un dzīves apstākļiem.

• Šveices Civilkodekss bērna vecākiem, kas noslēguši laulību, paredz kopīgas aizgādības tiesības pār bērnu (296.^{1} panta otrā daļa). Savukārt, ja ir noteiktas kopīgas aprūpes tiesības, viens no vecākiem nevar mainīt bērna pastāvīgo dzīvesvietu bez otra vecāka piekrišanas, izņemot gadījumus, kad ir pieņemts attiecīgs tiesas vai bērnu tiesību aizsardzības iestādes lēmums (301.a^{1} panta otrā daļa).

• Zviedrijas Bērnu un vecāku kodeksa 3. panta pirmā daļa paredz, ka abi bērna vecāki ir bērna aizbildņi kopš bērna dzimšanas, ja vecāki ir iepriekš precējušies. Saskaņā ar minētā likuma 11. pantu aizgādnim ir tiesības un pienākums pieņemt lēmumu par bērna personīgajām lietām. Saskaņā ar minētā likuma 13. panta pirmo daļu, ja bērns nodots divu personu aizgādnībā, uz viņiem kopīgi attiecas 11. un 12. punkta noteikumi. Saskaņā ar minētā likuma 14.a pantu, ja bērns atrodas abu

vecāku aizgādībā, tiesa pēc abu vecāku vai viena vecāka iesnieguma var pieņemt lēmumu par to, pie kura no vecākiem bērns dzīvos. Vecāki var vienoties, kur bērns dzīvos. Šī vienošanās stājas spēkā, ja sagatavota rakstveidā un to apstiprinājusi sociālās labklājības komiteja.

• Saskaņā ar Norvēģijas Karalistes Likuma par bērniem un vecākiem 30. pantu bērnam ir tiesības saņemt aprūpi un uzmanību no tām personām, kurām ir piešķirta aizbildnība, kā arī personām, kurām piešķirta aizbildnība, ir pienākums nodrošināt bērnam atbilstīgu audzināšanu un aprūpi. Šī likuma 34. pants paredz vecākiem, kuri ir precējušies, kopīgu aizbildnību pār viņu kopīgajiem bērniem, bet 40. pants paredz, ja vecāki dala aizbildnību, tad nepieciešama abu piekrišana, lai bērns varētu pārcelties uz dzīvi ārpus Norvēģijas vai uzturēties ārpus valsts ilgāk par īsiem ceļojumiem.

• Turcijas Civillikuma 335. pants paredz, ka bērni līdz pilngadības sasniegšanai ir vecāku aizgādībā. Aizgādības tiesības var tikt pārtrauktas noteiktu juridisku iemeslu dēļ. Saskaņā ar minētā likuma 336. pantu vecākiem, kuri ir precējušies, ir kopīgas aizgādības tiesības pār bērnu.

• Saskaņā ar Ukrainas Ģimenes lietu kodeksa 160. panta pirmo daļu bērniem, kas jaunāki par desmit gadiem, dzīvesvieta tiek noteikta ar vecāku piekrišanu. Atbilstoši šī kodeksa 162. panta pirmajai daļai, ja viens no vecākiem vai jebkura cita persona apzināti un bez piekrišanas maina bērna dzīvesvietu, tostarp arī nolaupot, tiesa pēc ieinteresētās personas pieteikuma saņemšanas var nekavējoties pieņemt lēmumu par bērna atņemšanu un atgriešanu iepriekšējā dzīvesvietā. Saskaņā ar Ukrainas likuma "Par bērna aizsardzību" 11. pantu tēvam un mātei ir vienādas tiesības un pienākumi attiecībā pret bērniem.

• Dienvidāfrikas Republikas 2005. gada Bērnu lietu likumā Nr. 38 noteikts, ka bērna tēvam piešķirtas visas vecāku atbildības un tiesības.

Izdarot pozitīvu secinājumu, ka bērna dzīvesvieta pirms nolaupīšanas ir bijusi ārpus Latvijas, un konstatējot bērna nolaupīšanas vai aizturēšanas prettiesiskumu, tiesai uzlikts pienākums lemt par bērna atgriešanu, ja vien nepastāv izņēmumi, t. i., ja atbilstoši Hāgas konvencijas 12. pantam tiek pierādīts, ka bērns ir iedzīvojies jaunajā vidē, vai konstatējami šīs konvencijas 13. vai 20. pantā norādītie pamati bērna neatgriešanai, jo īpaši, ja šādus izņēmuma faktorus ir norādījusi kāda no procesā iesaistītajām pusēm.

Vērtējot šos izņēmumus, tiesa ņem vērā, ka atbilstoši ECT norādītajam izņēmumi bērna atgriešanai jāinterpretē šauri, jo Hāgas konvencijas mērķis ir novērst *de facto* situācijas, ko bērna nolaupītājs prettiesiski rada, laika ritumam ejot, tādējādi veiksmīgi iegūstot tiesisku atzīšanu.[11]

Tajā pašā laikā, atsaucoties uz šiem faktoriem un atsakot bērna atgriešanu, tiesai primāri ir jāpieņem pietiekami pamatots lēmums, lai ECT varētu pārbaudīt, vai šie jautājumi ir tikuši pietiekami efektīvi pārbaudīti.

Otrkārt, šie faktori jāvērtē saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pantu, jo "konvencijas 8. pants šajā jomā nacionālajām institūcijām uzliek īpašu procesuālu pienākumu: izvērtējot pieteikumu par bērna atgriešanos, tiesām ir ne tikai jāizvērtē strīdīgie apgalvojumi par "nopietnu risku" bērna atgriešanās gadījumā, bet arī jāpieņem nolēmums, norādot konkrētus iemeslus konkrētās lietas apstākļos".[12]

ECT vairākkārt norādījusi, ka nolēmumu pieņemšanā šajā sakarā jēdzienam "bērna labākās intereses" ir jābūt galvenajam apsvērumam. Tādējādi, lai arī bērna tūlītējas atgriešanas mērķis, t. i., *status quo* atjaunošana, konvencijas izpratnē tiek atzīta par atbilstošu īpašajai bērna labāko interešu aizsardzībai, vienlaikus jāņem vērā, ka arī bērna neatgriešanas pamatā dažkārt var būt objektīvi iemesli, kas vairāk atbilst bērna labākajām interesēm.

Tā saskaņā ar Hāgas konvencijas 12. panta pirmo daļu tiek pieņemts, ka bērna iekļaušanās

jaunajā vidē notiek pēc viena gada termiņa notecējuma un šīs vides maiņa var būt pretēja bērna interesēm. Pirms šī termiņa notecējuma apstākļus, kas saistīti ar bērna iekļaušanos jaunā vidē, tiesa nevērtē.

Runājot par termiņa aprēķinu, jāpiebilst, ka tas ir rēķināms no bērna nolaupīšanas brīža līdz lietas uzsākšanai valsts, kurā bērns atrodas, tiesā vai administratīvajā instancē, nevis no dienas, kad uzsākta ierosinātās lietas izskatīšana pēc būtības.[13]

Problēmas tiesu praksē termiņa aprēķināšanā vairākos gadījumos tiek saistītas ar faktu, ka bērna vecāki nav dzīvojuši kopā un nav komunicējuši pirms bērna nolaupīšanas, kas var radīt kļūdu laika noteikšanā, kad bērns nolaupīts. Jebkurā gadījumā jautājumu par termiņa notecējumu tiesa vērtē, nepaļaujoties vien uz formāliem apsvērumiem. Tiesu praksē ir arī atzīts: ja bērns savā dzīvesvietā nav bijis 22 mēnešus, tad minētais fakts pats par sevi nav pamats, lai secinātu, ka bērns iedzīvojies jaunā vidē.[14] Līdzīgi secinājumi izdarīti arī RAT 17.09.2019. lēmuma lietā Nr. C30561119 16.2.5. un 16.2.6. punktā, nodibinot, ka kopš bērna nolaupīšanas pagājuši gandrīz trīs gadi.

Savukārt saskaņā ar Hāgas konvencijas 13. panta pirmo daļu, "neskatoties uz iepriekšējā panta noteikumiem, pieteikuma saņēmējas Līgumslēdzējas Puses tiesai vai administratīvajai iestādei nav pienākuma dot rīkojumu par bērna atgriešanos, ja persona, institūcija vai kāda cita iestāde, kas iebilst pret bērna atgriešanos, pierāda, ka:

a) persona, institūcija vai kāda cita iestāde, kura ir uzņēmusies rūpes par bērnu, viņa aizvešanas vai aizturēšanas laikā nav izmantojusi savas tiesības uz aizbildnību vai ir piekritusi aizvešanai vai aizturēšanai, vai nav iebildusi pret to; vai

b) ja pastāv nopietns risks, ka viņa vai viņas atdošana sagādās bērnam fizisku vai psiholoģisku kaitējumu vai citādi radīs neciešamu situāciju".

Atbilstoši Hāgas konvencijas 13. panta noteikumiem apstākļu, kas var būt pamats bērna neatgriešanai, esamība ir jāpierāda personai, kura iebilst pret bērna atgriešanu.

Kā atzinusi ECT, Hāgas konvencijā paredzēto bērna neatgriešanas pamatu piemērošana ir būtiska no tā aspekta, ka to konstatēšana pieļauj bērna palikšanu valstī, uz kuru tas ir prettiesiski aizvests vai aizturēts jeb nolaupīts, un nepieļauj bērna atgriešanu. Šie izņēmumi nepārprotami saistīti ar bērna interešu ievērošanu, kurām Hāgas konvencija piešķir skaidru saturu. Piemēram, bērna intereses netikt aizvestam no viņa pastāvīgās dzīvesvietas bez pietiekamām stabilitātes garantijām jaunajā vidē ir mazāk svarīgas par bērna primārajām interesēm netikt pakļautam fiziskām vai psiholoģiskām briesmām vai nokļūšanai neciešamā situācijā.

Ņemot vērā pietiekami plašo normas saturu, kā arī iekļautos jēdzienus, t. sk. "nopietns risks" u. c., kas vērtējami kopsakarā ar konkrētas lietas apstākļiem, ierasti tieši ar minēto normu tiek pamatoti iebildumi bērna atgriešanai, kā arī tiesu nolēmumi, kuros atteikta bērna atgriešana.

Visbeidzot, nav pienākuma nosūtīt bērnu atpakaļ, ja saskaņā ar Hāgas konvencijas 20. panta nosacījumiem viņa atgriešanos "nepieļauj pieteikuma saņēmējvalsts pamatprincipi par cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzību".[15]

KĀDA IR TIESU NOSTĀJA, IZLEMJOT PIETEIKUMUS PAR BĒRNA PRETTIESISKU PĀRVIETOŠANU PĀRI ROBEŽAI UZ LATVIJU VAI AIZTURĒŠANU LATVIJĀ?

Raugoties uz tiesu praksi, izlemjot pieteikumus par bērna prettiesisku pārvietošanu pāri robežai uz Latviju vai aizturēšanu Latvijā,[16] RAT 2017. gadā ir apmierināti četri no pieciem pieteikumiem,

atgriežot bērnu no Latvijas pastāvīgā dzīvesvietā, bet vienā gadījumā pieteikums ir noraidīts. Visās šajās lietās RAT pirmās instances tiesas nolēmumus ir atstājusi negrozītus.

2018. gadā četri no astoņiem pieteikumiem, kas izskatīti apelācijas instancē, ir apmierināti, bet četri – noraidīti. Septiņās lietās apgabaltiesa ir atstājusi negrozītu pirmās instances nolēmumu, bet vienā lietā taisījusi pretēju nolēmumu, pieteikumu noraidot.

2019. gadā situācija pieteikumu izskatīšanā bijusi līdzīga – četri no astoņiem pieteikumiem ir apmierināti, bet četri – noraidīti. Sešās no šīm lietām apgabaltiesa atstājusi negrozītu pirmās instances nolēmumu, bet divos gadījumos taisījusi pretēju nolēmumu, pieteikumus noraidot.

Šobrīd – 2020. gadā – trīs no četriem pieteikumiem tikuši noraidīti, bet viens – apmierināts, vienā lietā apgabaltiesai taisot pretēju nolēmumu pirmās instances tiesai un pieteikumu noraidot.

Šajā sakarā piebilstams, ka nevajadzētu pastāvēt bažām par apelācijas instances atcelto nolēmumu skaitu, jo no visām apskatītajām lietām tikai trīs lietās apelācijas instance apstākļus ir novērtējusi atšķirīgi no pirmās instances tiesas sniegtā vērtējuma par Hāgas konvencijas 13. panta piemērošanu attiecībā uz tajā iekļauto jēdzienu "nopietns risks". Turklāt vienā no šīm lietām apelācijas instancē ir iesniegti papildu pierādījumi, ko pirmā tiesu instance nebija vērtējusi.

Lai arī jaunu pierādījumu iesniegšanu apelācijas instancē likums paredz tikai izņēmuma gadījumos, kas šobrīd nepamatoti tiek pārāk plaši praktizēta arī citu lietu izskatīšanā, tomēr, raugoties uz bērnu nolaupīšanas jautājuma izlemšanas procedūru, jo īpaši – likumā noteikto termiņu pieteikuma izskatīšanai, ir tikai saprātīgi atzīt, ka ne visos gadījumos pierādījumu iesniegšana likumā noteiktā termiņā ir iespējama.

RAKSTA ATSAUCES:

1. Skat.: https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1167
2. CPL 644.[19] panta ceturtā daļa.
3. Skat., piemēram, RAT 03.01.2018. lēmuma lietā C32256517 6. 4. punktu, 18.04.2019. lēmumu lietā Nr. C30463619 7. 4. punktu.
4. Skat. likumprojekta "Grozījumi Civilprocesa likumā" anotāciju. Pieejama: https://www.saeima.lv/L_Saeima8/lasadd=LP1556_0.htm
5. Skat.: Clive E. The Concept of Habitau Residence. The Juridical Review, 1997, part 3, p. 137.
6. Skat.: http://curia.europa.eu/juris/celex. jsf?celex=62007CJ0523&lang1=en&lang2=LV&type=TXT&ancre
7. RAT 07.03.2017. lēmums lietā Nr. C32344616.
8. RAT 16.03.2020. lēmums lietā Nr. C30717919.
9. RAT 30.08.2019. lēmums lietā Nr. C30639519.
10. Skat. RAT 2018. gada 28. decembra lēmuma lietā Nr. C30768318 6.4. un 6.5. punktu.
11. Skat.: http://ec.europa.eu/civiljustice/ parental_resp/parental_resp_ec_vdm_lv.pdf
12. Skat.: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Child_abductions_ENG.pdf
13. Skat.: Kalnmeiere D. Bērna iedzīvošanās jaunajā vidē un piekrišana bērnu pārrobežu nolaupīšanai. Jurista Vārds, 09.02.2010., Nr. 6 (601).
14. Skat. RAT 03.09.2018. lēmuma lietā Nr. C30642818 12. lapu.
15. ECT Lielās palātas 2013. gada 26. novembra sprieduma lietā "X pret Latviju" (iesniegums Nr. 27853/09) 35. punkts.
16. CPL 77.[2] nodaļa.

Juris Stukāns,
Rīgas apgabaltiesas
Krimināllietu tiesas
kolēģijas priekšsēdētājs

PREZUMĒTĀ NOZIEDZĪGI IEGŪTĀ MANTA UN PROCESA PAR NOZIEDZĪGI IEGŪTU MANTU PIEMĒROŠANA

Pirmpublikācija: Stukāns J. Prezumētā noziedzīgi iegūtā manta un procesa par noziedzīgi iegūtu mantu piemērošana. Jurista Vārds, 02.06.2020., Nr. 22 (1132)

Raksta mērķis ir aplūkot nosacījumus, kuriem pastāvot var prezumēt, ka manta ir noziedzīgi iegūta, un apskatīt prezumpcijas piemērošanas iespējamību.

Ik gadu noziedzīgie grupējumi (īpaši ekonomisko noziegumu, narkotisko vielu, ieroču aprites un kontrabandas jomā) nelegāli nopelna ievērojamus finanšu līdzekļus, lielāko daļu no tiem vēlāk ieguldot likumīgos objektos, mantā vai uzņēmumos. Noziedzīgo nodarījumu izdarīšanai tiek izmantoti zinātnes atklājumi un novitātes tehnoloģiju jomā, izveidotas sarežģītas shēmas un iesaistītas personas no dažādām pasaules valstīm, tādējādi apgrūtinot noziegumu atklāšanu un izmeklēšanu, reizēm pat padarot to par neiespējamu, neskatoties uz mūsdienās pieejamiem līdzekļiem un iespējām. Tomēr, nepieļaujot vai maksimāli ierobežojot noziedzīgi iegūto līdzekļu apriti, valstis var padarīt noziedzību par mazāk ienesīgu vai pat par neizdevīgu." Var droši apgalvot, ka būtu acīmredzama pretruna ar izpratni par tiesisku valsti, ja kāds varētu netraucēti izmantot noziedzīgi gūtos labumus. Tātad valstij, risinot krimināltiesiskās attiecības, viens no uzdevumiem un arī viena no tiesībām ir izņemt no apgrozības noziedzīgi iegūto mantu."[1]

Raksta mērķis ir aplūkot nosacījumus, kuriem pastāvot var prezumēt, ka manta ir noziedzīgi iegūta, un apskatīt prezumpcijas piemērošanas iespējamību.

PREZUMPCIJAS UN TO TIESISKAIS REGULĒJUMS

Latvijā personas tiesības uz īpašumu aizsargā konstitūcija. Piemērojot (interpretējot) krimināltiesisko un kriminālprocesuālo regulējumu, interpretācijas rezultātam jāatbilst Latvijas Republikas Satversmes 105. pantā

noteiktajām cilvēka pamattiesībām. Tas ir, ikvienam ir tiesības uz īpašumu, īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm, un īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Tāpēc katrā gadījumā, nepamatoti ierobežojot personas tiesības uz īpašumu, tiek aizskartas konstitūcijā paredzētās cilvēka pamattiesības.

Spēkā esošais regulējums Krimināllikumā par mantas noziedzīgu izcelsmi paredz divas krimināltiesiskas prezumpcijas,[2] tās iekļautas 70.[11] panta otrajā un trešajā daļā. Savukārt KPL regulējumu likumdevējs nesen papildināja ar vēl vienu fakta legālo prezumpciju, kad mantu var atzīt par noziedzīgi iegūtu, definējot to 125. panta saturā.

Lai gan Krimināllikuma 70.[11] panta regulējums stājās spēkā 2017. gada 1. augustā, tomēr tas nav atzīstams par jaunu krimināltiesisko institūtu. Šīs tiesību normas regulē noziedzīgi iegūtas mantas definīciju un gadījumus, kad mantu par tādu var atzīt, un pēc savas tiesiskās dabas ir materiālās[3] tiesību normas, tāpēc no KPL (355. pants "Noziedzīgi iegūta manta"), kurā tās bija spēkā no likuma pieņemšanas brīža, tas ir, no 2005. gada 1. oktobra, tika pārceltas uz Krimināllikumu.

Taču, piemērojot Krimināllikuma VIII[2] nodaļas normas attiecībā uz tiem noziedzīgajiem nodarījumiem, kuri izdarīti līdz 2017. gada 31. jūlijam, tiesību normu piemērotājam jāņem vērā Krimināllikuma Pārejas noteikumu 21. punktā noteiktais, proti, ka tās piemērojamas, ciktāl šīs normas nav nelabvēlīgākas par KPL 355. panta regulējumu attiecībā uz noziedzīgajiem nodarījumiem, kuru izdarītājam piederošo mantu var atzīt par noziedzīgi iegūtu.

Pirmā no prezumpcijām noteikta Krimināllikuma 70.[11] panta otrajā daļā un paredz: ja mantas vērtība nav samērīga ar personas likumīgiem ienākumiem un persona nepierāda, ka manta ir iegūta likumīgā ceļā, par noziedzīgi iegūtu mantu var atzīt arī mantu, kas pieder personai, kura:

1) izdarījusi noziegumu, kas pēc sava rakstura ir vērsts uz materiāla vai citāda labuma gūšanu;

2) ir organizētas grupas dalībnieks vai atbalsta to;

3) ir saistīta ar terorismu.

Tātad, lai piemērotu šo prezumpciju un atzītu mantu par noziedzīgi iegūtu, krimināltiesiskais regulējums nosaka, ka nepieciešams pierādīt:

– pirmkārt, ka persona ir izdarījusi noziegumu, kas pēc sava rakstura ir vērsts uz materiāla vai citāda labuma gūšanu (vai ir organizētas grupas dalībnieks vai atbalsta to; ir saistīta ar terorismu);

– otrkārt, ka manta pieder personai, kura ir izdarījusi noziegumu, kas pēc sava rakstura ir vērsts uz materiāla vai citāda labuma gūšanu (vai ir organizētas grupas dalībnieks vai atbalsta to; ir saistīta ar terorismu);

– treškārt, ka mantas vērtība nav samērīga ar personas, kura ir izdarījusi noziegumu, kas pēc sava rakstura ir vērsts uz materiāla vai citāda labuma gūšanu (vai ir organizētas grupas dalībnieks vai atbalsta to; ir saistīta ar terorismu), likumīgiem ienākumiem un persona nepierāda, ka manta ir iegūta likumīgā ceļā.

Analizējot Krimināllikuma 70.[11] panta otrajā daļā noteikto prezumpciju, kā galvenais jānorāda fakts, ka prezumpcijas piemērošana saistīta ar personas izdarīto noziegumu. Tātad, lai piemērotu prezumpciju, ir jākonstatē, ka persona ir izdarījusi noziegumu, kas pēc sava rakstura ir vērsts uz materiāla vai citāda labuma gūšanu (vai ir organizētas grupas dalībnieks vai atbalsta to; ir saistīta ar terorismu). Svarīgi ir ņemt vērā, ka prezumpcija nav piemērojama gadījumos, kad ir izdarīts krimināl pārkāpums.

Autors no profesionālās pieredzes secina, ka visvairāk jautājumu tiesību normu piemērotājam

rodas par trešo nosacījumu, tas ir, kā konstatēt un pierādīt, ka mantas vērtība nav samērīga ar personas likumīgiem ienākumiem.

Jāatzīst, ka likumdevējs nav noteicis kritērijus un procesuālo kārtību, kādā veidā procesa virzītājs konstatē personas mantas vērtības nesamērīgumu ar personas likumīgiem ienākumiem. Tomēr kā palīglīdzekli var ņemt 2011. gada 1. decembrī pieņemto Fizisko personu mantiskā stāvokļa un nedeklarēto ienākumu deklarēšanas likuma[4] regulējumu, kuru diemžēl tiesību aizsardzības iestādes izmanto nepietiekami efektīvi.

Fizisko personu mantiskā stāvokļa un nedeklarēto ienākumu deklarēšanas likumam ir noteikts mērķis – sekmēt fizisko personu mantiskā stāvokļa, ienākumu un izdevumu atbilstības un attiecīgi nodokļu samaksas un ienākumu legalitātes kontroles iespējas. Tādējādi šis likuma regulējums no tiesiskā aspekta nodrošina to atskaites punktu, no kura ir iespējams izsekot, pārbaudīt un apzināt personas rīcībā esošos līdzekļus.

Krimināllikuma 70.[11] panta trešajā daļā noteikta otra no iepriekš minētajām prezumpcijām, kad mantu var atzīt par noziedzīgi iegūtu. Un šo prezumpciju attiecina uz citas personas, kura nav izdarījusi noziegumu, rīcībā esošo mantu.

Krimināllikuma 70.[11] panta trešās daļas saturs nosaka, ka par noziedzīgi iegūtu mantu var atzīt arī mantu, kas atrodas citas tādas personas rīcībā, kura uztur pastāvīgas ģimenes, saimnieciskas vai citādas mantiskas attiecības ar Krimināllikuma 70.[11] panta otrajā daļā minēto personu, ja šīs personas rīcībā esošās mantas vērtība nav samērīga ar tās likumīgiem ienākumiem un ja persona nepierāda, ka manta ir iegūta likumīgā ceļā.

Otrā no prezumpcijām, kas noteikta Krimināllikuma 70.[11] panta trešajā daļā, ir cieši saistīta ar 70.[11] panta otrajā daļā paredzēto prezumpciju, jo tās piemērošanai ir jāpierāda:

1) ka persona, kura ir izdarījusi noziegumu, kas pēc sava rakstura ir vērsts uz materiāla vai citāda labuma gūšanu (vai ir organizētas grupas dalībnieks vai atbalsta to; ir saistīta ar terorismu), uztur pastāvīgas ģimenes, saimnieciskas vai citādas mantiskas attiecības ar kādu citu personu; un

2) šīs citas personas rīcībā ir manta, kuras vērtība nav samērīga ar tās likumīgiem ienākumiem, un šī persona nepierāda, ka manta ir iegūta likumīgā ceļā (salīdzinot ar iepriekšējo prezumpciju, šeit ir lietots plašāks jēdziens "rīcībā", bet iepriekš "pieder", kas ir būtisks apstāklis un rada interpretācijas variantus).

No iepriekš minētā secināms, ka arī Krimināllikuma 70.[11] panta trešajā daļā paredzēto prezumpciju citas personas rīcībā esošajai mantai var piemērot tikai tad, ja tiek pierādīts, ka persona, ar kuru tā uztur pastāvīgas ģimenes, saimnieciskas vai citādas mantiskas attiecības, ir izdarījusi noziegumu, kas pēc sava rakstura ir vērsts uz materiāla vai citāda labuma gūšanu (vai ir organizētas grupas dalībnieks vai atbalsta to; ir saistīta ar terorismu).

Pastāvīgu attiecību uzturēšana ar personu, kura iesaistīta noteiktās noziedzīgās darbībās, būtu jāsaprot, ka otra persona dzīvo ar to kopā vai arī kontrolē, nosaka vai ietekmē tās uzvedību.

Svarīgi ir ņemt vērā, ka citai personai piederošās mantas konfiskācija ir iespējama, tikai izskatot krimināllietu tiesā par vainīgajai personai inkriminēto noziedzīgo nodarījumu. Jo regulējums paredz nosacījumu par personas, kuras rīcībā ir manta, saistību ar personu, kura ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu.

Ņemot vērā iepriekš minēto paplašināto konfiskāciju, to attiecina arī uz mantu, kas ir citai personai, bet kura nav izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. "Lai būtu pamats piemērot Krimināllikuma 70.[11] panta trešajā daļā paredzēto mantas konfiskāciju, personai nav obligāti jāzina vai jāapzinās, kādu noziegumu ir izdarījusi tā persona, ar kuru viņa uztur iepriekšminētās attiecības."[5]

Likumdevējs 2019. gada 21. novembrī pieņēma likumu "Grozījumi Kriminālprocesa likumā", kas stājās spēkā 2019. gada 24. decembrī, ar to papildinot kriminālprocesuālo regulējumu vēl ar vienu fakta legālo prezumpciju, kad mantu var atzīt par noziedzīgi iegūtu.

KPL 125. panta trešā daļa nosaka, ka ir uzskatāms par pierādītu, ka manta, ar kuru veiktas legalizēšanas darbības, ir noziedzīgi iegūta, ja kriminālprocesā iesaistītā persona nespēj ticami izskaidrot attiecīgās mantas likumīgo izcelsmi un ja pierādījumu kopums procesa virzītājam dod pamatu pieņēmumam, ka mantai, visticamāk, ir noziedzīga izcelsme.

Šī prezumpcija ir saistīta ar legalizēšanas darbību veikšanu, bet visos gadījumos, lai piemērotu prezumpciju, ir noteikts nosacījums, ka kriminālprocesā iesaistītai personai ir ticami jāizskaidro attiecīgās mantas likumīgā izcelsme un šāda skaidrojuma neesība vai neticama skaidrojuma esība ir priekšnosacījums fakta legālai prezumpcijai par mantas noziedzīgu izcelsmi gadījumā, ja pierādījumu kopums procesa virzītājam dod pamatu pieņēmumam, ka mantai, visticamāk, ir noziedzīga izcelsme.

Tātad, lai piemērotu prezumpciju, ir jāpierāda un jākonstatē vairāki apstākļi. Pirmkārt, ka ar mantu (tai skaitā finanšu līdzekļiem) ir veiktas legalizēšanas darbības. Darbības, kuras atzīstamas par noziedzīgi iegūtu līdzekļu (tai skaitā mantas) legalizēšanu nosaka Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likums. Minētā likuma 5. pants paredz, ka noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija ir šādas darbības:

1) noziedzīgi iegūtu līdzekļu pārvēršana citās vērtībās, to atrašanās vietas vai piederības mainīšana, apzinoties, ka šie līdzekļi ir noziedzīgi iegūti, un ja šīs darbības veiktas nolūkā slēpt vai maskēt līdzekļu noziedzīgo izcelsmi vai palīdzēt citai personai, kura iesaistīta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, izvairīties no juridiskās atbildības;

2) noziedzīgi iegūtu līdzekļu patiesā rakstura, izcelsmes, atrašanās vietas, izvietojuma, kustības, piederības slēpšana vai maskēšana, apzinoties, ka šie līdzekļi ir noziedzīgi iegūti;

3) citas personas noziedzīgi iegūtu līdzekļu iegūšana īpašumā, valdījumā vai lietojumā vai to realizēšana, apzinoties, ka šie līdzekļi ir noziedzīgi iegūti.

Visas iepriekš minētas darbības ar finanšu līdzekļiem (mantu) ir saistītas ar personas apzināšanos, ka šie līdzekļi ir noziedzīgi iegūti. Šo apstākli var pierādīt, tikai vērtējot pret personu izvirzītās apsūdzības pamatotību.

Otrkārt, persona, kuras rīcībā ir manta, nespēj ticami izskaidrot mantas likumīgo izcelsmi. Cik ticams ir mantas likumīgas izcelsmes skaidrojums pirmstiesas izmeklēšanā, ir procesa virzītāja (izmeklētāja, prokurora) kompetencē, kuriem attiecīgi jālemj par aresta saglabāšanu vai atcelšanu.

Un, treškārt, pierādījumu kopums procesa virzītājam dod pamatu pieņēmumam, ka mantai, visticamāk, ir noziedzīga izcelsme.

"Spriedums tiek balstīts uz varbūtību par mantas izcelsmi, kas ir zemāks standarts. Savukārt varbūtībai par mantas noziedzīgu izcelsmi ir jābūt pamatotai un pārliecinošai. Vērtējot pierādījumu apjomu, valstu tiesību sistēmas paredz dažādus pierādīšanas standartus. Ir tādi tiesiskie regulējumi, kuros noteikts, ka secinājumi tiek balstīti uz pamatotiem pieņēmumiem, kas ir ticami, salīdzinot ar aizdomām par pretējo. Vienlaikus citās valstīs pastāv tāds tiesiskais regulējums, kurā noteikts, ka ir nepieciešami pierādījumi ārpus saprātīgām šaubām vai pierādījumi, kas pārliecinoši pārliecina tiesnesi. Ir arī regulējumi, kas vairāk atbilst civiltiesiskiem standartiem, kad ir pierādījumu pārsvars vai standartu varbūtības līdzsvars, kas parasti ir līdzīgs, visticamāk, ka tā ir taisnība, nevis nepatiesība, vai arī iespēja, ka šis apgalvojums ir lielāks par 50 procentiem. Tomēr, lemjot jautājumu par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu, ņemot vērā, ka prasījums tiek vērsts pret īpašumu kopumā, priekšroka būtu dodama civiltiesiskiem standartiem, kas ir zemāki par pierādīšanas standartu, atzīstot personu

par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Latvijā no 2017. gada 1. augusta attiecībā uz mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu paredzēts "iespējamības pārsvara" pierādīšanas standarts."[6]

Vērtējot prezumpcijas piemērošanas nosacījumus, ir konstatējams, ka prezumpcijas piemērošana ir attiecināma uz tādiem gadījumiem, kad persona veic legalizēšanas darbības ar mantu un nespēj ticami izskaidrot mantas likumīgo izcelsmi, līdz ar to ir pamats secināt, ka mantas izcelsme ir noziedzīga. Bet šos apstākļus var konstatēt un pierādīt, tikai izskatot apsūdzību pret šo personu par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, kas paredzēts Krimināllikuma 195. pantā, tas ir, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana.

PROCESS PAR NOZIEDZĪGI IEGŪTU MANTU

Analizējot iepriekš minēto prezumpciju tiesisko regulējumu un prezumpciju piemērošanas nosacījumus, ir pamatots jautājums – vai iepriekš minētajos apstākļos var konstatēt un pierādīt mantas noziedzīgu izcelsmi procesā par noziedzīgi iegūtu mantu (KPL 59. nodaļas regulējums)?

Turpinājumā autors izklāstīs viedokli, pierādot apgalvojumu, ka KPL 59. nodaļas regulējumu nevar piemērot iepriekš apskatīto prezumpciju gadījumos, jo, pamatojoties uz prezumpciju, mantu var atzīt par noziedzīgi iegūtu, ja vienlaikus (tajā pašā procesā) tiek izlemts jautājums arī par personas vainīgumu.

KPL 59. nodaļas regulējuma piemērošanas pamats ir nepieciešamība savlaicīgi atrisināt pirmstiesas procesā radušos mantiskos jautājumus un nodrošināt procesa ekonomijas intereses. Turklāt šo procesu var piemērot tikai gadījumos, ja pastāv KPL 626. panta pirmajā daļā paredzētie nosacījumi.

KPL 59. nodaļas regulējums neparedz lemt jautājumu par mantas izcelsmi, vienlaikus izlemjot arī jautājumu par personas saistību ar izdarīto nodarījumu vai personas vainīgumu.

Saskaņā ar KPL 59. nodaļas regulējumu, no kriminālprocesa izdalot materiālus, tiek izdalīts pierādījumu kopums, kas dod pamatu uzskatīt, ka manta ir noziedzīgi iegūta vai saistīta ar noziedzīgu nodarījumu, un neparedz citu pierādījumu iekļaušanu procesa par noziedzīgi iegūtu mantu materiālos.

Citu pierādījumu iekļaušanai nebūtu arī pamata, jo tiesa, izskatot materiālus par mantas izcelsmi, lemj tikai par to, vai manta ir noziedzīgi iegūta, vai saistīta ar noziedzīgu nodarījumu,[7] kā arī lemj, vai ir zināms mantas īpašnieks vai likumīgais valdītājs, lemj, vai kādai personai ir likumīgas tiesības uz mantu, un nosaka rīcību ar noziedzīgi iegūtu mantu.

Ņemot vērā minēto, procesa materiāliem par noziedzīgi iegūtu mantu jāsatur tikai pierādījumi par mantu, tas ir, ka mantai, visticamāk, ir noziedzīga, nevis likumīga izcelsme, un pierādījumi, kas izslēdz visas saprātīgās šaubas par noziedzīga nodarījuma esību.

Tātad process KPL 59. nodaļas regulējumā par noziedzīgi iegūtu mantu neparedz iespēju lemt jautājumu par personas vainīgumu, līdz ar to izslēdz iespēju piemērot prezumpciju, kuras piemērošanas priekšnosacījums ir, ka persona ir izdarījusi noziegumu. Prezumpcija nosaka, nevis nozieguma konstatēšanas faktu kā tādu, bet paredz konstatēt personu, kura izdarījusi noziegumu. Savukārt mantas izcelsmes, piederības un ar to saistītie jautājumi ir cieši un nesaraujami saistīti ar šo priekšnosacījumu.

Šobrīd spēkā esošais kriminālprocesuālais regulējums nosaka, ka atzīt par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā var ar tiesas nolēmumu, tiesas sēdē izskatot un izlemjot pret personu celto

apsūdzību pamatotību vai izbeidzot kriminālprocesu uz personu nereabilitējošiem apstākļiem.

Tas, ka prezumpciju var piemērot, tikai izskatot kriminālprocesu pēc būtības, izriet arī no 2014. gada 3. aprīļa Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2014/42/ES regulējuma, tas ir, 5. panta 1. punkts paplašinātās konfiskācijas gadījumā paredz, ka dalībvalstis pieņem nepieciešamos pasākumus, kuri ļauj pilnībā vai daļēji konfiscēt īpašumu, kas pieder personai, kura notiesāta par tādu noziedzīgu nodarījumu, kas var būt par pamatu ekonomiska labuma tiešai vai netiešai ieguvei, ja tiesa, pamatojoties uz lietas apstākļiem, tostarp konkrētiem faktiem un pieejamiem pierādījumiem, piemēram, ka attiecīgā īpašuma vērtība nav samērīga ar notiesātās personas likumīgiem ienākumiem, ir pārliecināta, ka attiecīgais īpašums ir iegūts noziedzīgā veidā.

Šis direktīvas 5. panta 1. punkts viennozīmīgi norāda, ka paplašināto konfiskāciju var piemērot tikai gadījumā, ja persona ir notiesāta par noziedzīgu nodarījumu. Direktīvas prasību saistība ar Latvijas regulējumu, nosakot prezumpcijas mantas atzīšanai par noziedzīgi iegūtu, izriet no tā, ka Latvijas regulējums ir saistīts ar 2014. gada 3. aprīļa Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2014/42/ES nosacījumu pārņemšanu, tas ir, nacionālo tiesību saskaņošanu ar direktīvas prasībām.

Izvērtējot tiesisko regulējumu, ir pamats atzīt, ka visi iepriekš minētie prezumpciju gadījumi ir saistīti ar personas vainīgumu kādas noziedzīgas darbības izdarīšanā.

Līdz ar to, ja tiesa izskata jautājumu tikai par mantas izcelsmi saskaņā ar KPL 59. nodaļas regulējumu, tā nevar konstatēt, ka kāda persona ir izdarījusi noziegumu. Tiesa var personu atzīt par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, izskatot pret personu izvirzīto apsūdzību, vai likumā noteiktajos gadījumos arī prokurors, nolēmumu pamatojot ar pierādījumiem, kuri izslēdz visas saprātīgās šaubas par personas vainu, tas ir, izskatot kriminālprocesu pēc būtības.

Tāpēc autors uzskata, ka procesu par noziedzīgi iegūtu mantu (KPL 59. nodaļa) nevar piemērot mantas noziedzīgas izcelsmes prezumpciju gadījumā, izņemot gadījumu, ja kriminālprocess tiek izbeigts uz personu nereabilitējoša pamata.

KPL 59. nodaļas regulējuma piemērošana ir izņēmums no kriminālprocesa vispārīgiem noteikumiem, kuri nosaka, ka mantu par noziedzīgi iegūtu var atzīt ar spēkā stājušos tiesas nolēmumu vai prokurora lēmumu par kriminālprocesa pabeigšanu (KPL 356. panta pirmā daļa).

Minētais nozīmē, ka mērķis, izmeklējot kriminālprocesu, ir noskaidrot noziedzīgu nodarījumu izdarījušo personu un atrisināt citus ar izdarīto nodarījumu saistītus jautājums, panākot krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu. Tāpēc, tikai pastāvot objektīviem un likumā noteiktiem nosacījumiem, var piemērot KPL 59. nodaļas regulējumu.

KPL 626. pants nosaka pamatu un nosacījumus, lai no krimināllietas izdalītu materiālus un uzsāktu procesu par noziedzīgi iegūtu mantu.

Kriminālprocesuālais regulējums paredz, ka process par noziedzīgi iegūtu mantu ir piemērojams tikai tad, ja tiek konstatēts, ka pierādījumu kopums dod pamatu uzskatīt, ka manta, kura izņemta vai kurai uzlikts arests, ir noziedzīgi iegūta vai saistīta ar noziedzīgu nodarījumu un pastāv viens no gadījumiem:

– objektīvu iemeslu dēļ krimināllietas nodošana tiesai tuvākajā laikā (saprātīgā laika periodā) nav iespējama;

– nelemjot jautājumu par mantu, kura ir izņemta vai kurai uzlikts arests, tiks radīti būtiski neattaisnoti izdevumi.

Tātad KPL 59. nodaļas regulējuma būtība ir atrisināt jautājumu par rīcību ar mantu, jo personas tiesību ierobežošanai pirmstiesas kriminālprocesā ir noteikti termiņi, kuriem iestājoties turpmāka

mantas aresta saglabāšana vairs nav iespējama. KPL 389. panta 1.[1] daļa paredz, ka no brīža, kad pirmstiesas kriminālprocesā personas mantai ir uzlikts arests, šis arests jāatceļ 389. panta pirmajā daļā minētajā terminā.

KOPSAVILKUMS

Mantas noziedzīgas izcelsmes prezumpcijas ir saistītas ar personas vainīgumu kādas darbības izdarīšanā.

KPL 59. nodaļas (process par noziedzīgi iegūtu mantu) regulējuma piemērošana ir izņēmums no kriminālprocesa vispārīgiem noteikumiem.

Procesu par noziedzīgi iegūtu mantu (KPL 59. nodaļa) nevar piemērot mantas noziedzīgas izcelsmes prezumpcijas gadījumā, izņemot gadījumu, ja kriminālprocess tiek izbeigts uz personu nereabilitējoša pamata.

Procesu par noziedzīgi iegūtu mantu var piemērot, ja manta personas īpašumā vai valdījumā tieši[8] vai netieši[9] nonākusi noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rezultātā (Krimināllikuma 70.[11] panta pirmā daļa) vai ir saistīta ar noziedzīgu nodarījumu (Krimināllikuma 70.[13] pants), un gadījumā, ja kriminālprocess tiek izbeigts uz personu nereabilitējoša pamata un nepieciešams likumā noteiktajos gadījumos izlemt jautājumu par rīcību ar mantu.

RAKSTA ATSAUCES:

1. Gratkovska I. Mantas konfiskācija kā papildsods – vai atbilstošs Satversmei un nepieciešams Latvijas krimināsodu sistēmā? TM juristi Latvijas simtgadei: tiesībpolitikas aktuālie jautājumi. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 256. lpp.

2. Prezumpcija (lat. *praesumtio*) jur. fakta konstatēšana, secinājuma vai apgalvojuma atzīšana par neapšaubāmu, kamēr nav pierādīts pretējais. Svešvārdu vārdnīca. Rīga: Jumava, 1999, 625. lpp.

3. "Materiālās normas ir tās, ar kuru palīdzību iedarbojas uz sabiedriskām attiecībām to tiešas regulēšanas ceļā. Līdz ar to par materiālo normu iedarbības objektu kļūst publiskās, īpašuma, darba, ģimenes u. c. sabiedriskās attiecības. Šo attiecību faktiskais (materiālais) saturs veido materiālo normu objektīvo pamatu. Veidojoties uz šī pamata, materiālās normas nosaka šo attiecību dalībnieku tiesības un pienākumus." Jakubaņecs V. Tiesību normas. Rīga, 2001, 170. lpp.

4. Fizisko personu mantiskā stāvokļa un nedeklarēto ienākumu deklarēšanas likums. Pieejams: *https://likumi.lv/doc.php?id=241275*

5. Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I–VIII[2] nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 301. lpp.

6. Stukāns J. Mantas atzīšanas par noziedzīgi iegūtu tiesiskais regulējums un tā piemērošanas problemātika. Promocijas darbs. Rīga, 2019, 66. lpp. Pieejams: *https://www.rsu.lv/sites/default/files/dissertations/Stukans_promocijas_darbs_LV.pdf*

7. Šeit vēlos akcentēt, ka šobrīd Krimināllikuma 70.[13] panta regulējums nosaka, kādu mantu var atzīt kā saistītu ar noziedzīgu nodarījumu, jo jāatzīst, ka iepriekš tiesas šo saistību interpretēja ļoti plaši.

8. Ar mantu, kas personas īpašumā vai valdījumā tieši ir nonākusi noziedzīga nodarījuma rezultātā, jāsaprot priekšmeti, līdzekļi, vielas, tiesības, jebkuri labumi un tam līdzīgi, pret kurām vai saistībā ar kurām ir izdarīts noziedzīgs nodarījums. Piemēram, nozagta manta, saņemts kukulis, nepamatota apdrošināšanas atlīdzība u. c., tas ir, no noziedzīga nodarījuma tieši iegūts labums.

9. Ar mantu, kas personas īpašumā vai valdījumā netieši ir nonākusi noziedzīga nodarījuma rezultātā, jāsaprot ieņēmumi un jebkāds labums, kas iegūts, lietojot, apgrozot, ieguldot, pārveidojot, apvienojot un tam līdzīgi tieši noziedzīgi iegūtu mantu, tai skaitā noziedzīgi iegūtas mantas izmantošanas rezultātā gūtie augļi un peļņa.

IZDOTĀS GRĀMATAS AR RĪGAS APGABALTIESAS TIESNEŠU PIENESUMU

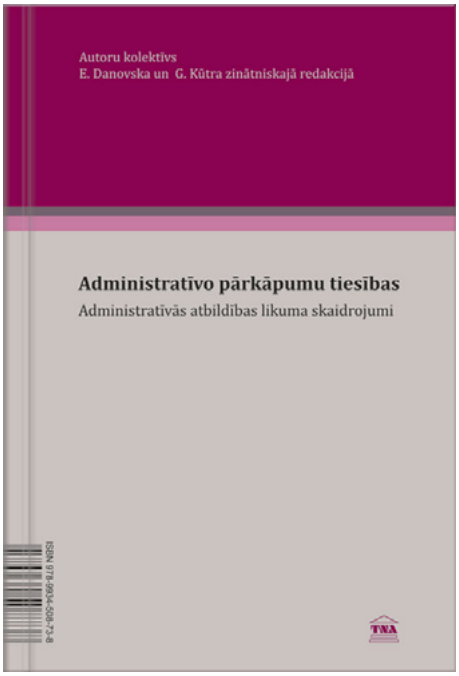

Autoru kolektīvs E. Danovska un G. Kūtra zinātniskajā redakcijā apkopojis skaidrojumus Administratīvās atbildības likumam, kas stājās spēkā 2020. gada 1. jūlijā. Autoru vidū ir arī RAT KLK tiesnesis J. Stukāns.

J. Stukāns grāmatā ir apskatījis Administratīvās atbildības likuma normas, kas regulē administratīvā pārkāpuma lietas sagatavošanu izskatīšanai un izskatīšanas noteikšanu tiesā, izskatīšanu tiesā, tiesas sēdes gaitas fiksēšanu, lietas izskatīšanas atlikšanu, apturēšanu, sūdzības atstāšanu bez izskatīšanas un tiesvedības izbeigšanu, lietas izskatīšanu apelācijas instances tiesā un administratīvā pārkāpuma lietas izskatīšanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem. Kā līdzautors J. Stukāns komentēja likuma normas par tiesas spriedumu un lēmumu.

Izdevniecība: SIA „Tiesu namu aģentūra"

2019. gadā tika izdota grāmata "Tiesas un mediju komunikācija", analizējot justīcijas komunikāciju ar medijiem.

Grāmatas autoru vidū ir Valsts prezidents Egils Levits, tieslietu jomas lietpratēji, sabiedrisko attiecību eksperti, sociologi un žurnālisti.

Grāmatā iekļautas nozīmīgākās 2018. gadā Tiesību zinātņu pētniecības institūta rīkotās konferences "Sabiedriskā viedokļa ietekme uz tiesnešiem un tiesu sistēmu kopumā" referātu tēzes, tai skaitā tēzes no J. Stukāna referāta "Sabiedrības informētība un taisnīgs spriedums", kā arī no RAT priekšsēdētājas D. Vilsones referāta "Tiesu komunikācija kā iespēja sabiedrības viedokļa veidošanā".

RAT KLK priekšsēdētājs J. Stukāns grāmatā komentējis Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centra SKDS pētījumu par sabiedriskā viedokļa ietekmi uz tiesnešiem un tiesu sistēmu kopumā.

Laikrakstu "Neatkarīgā Rīta Avīze" un "Dienas Bizness" rīkotajā diskusijā "Tiesas ar sabiedrību komunicēs vēl vairāk" piedalījās RAT priekšsēdētāja D. Vilsone, savukārt J. Stukāns – diskusijā "Tiesības zināt nedod tiesības ietekmēt".

Izdevniecība: SIA „Latvijas Vēstnesis"

2020. gadā izdota I. Kucinas monogrāfija "Bērnu pārrobežu nolaupīšanas civiltiesiskie aspekti. Bērns starp vecākiem un valstīm", kurā ir detalizēti apskatīta bērnu nolaupīšana ģimenes locekļu starpā, analizējot gan materiālo tiesību normas, gan pastāvošo tiesu praksi.

Grāmatas ievadā savu praktiķes redzējumu par bērnu pārrobežu nolaupīšanu un atsauksmi par I. Kucinas grāmatu sniegusi RAT priekšsēdētāja D. Vilsone. Grāmatas autore I. Kucina 2020. gada 13. oktobrī saistībā ar grāmatas izdošanu tikās ar RAT CLK tiesnešiem. Tikšanās laikā RAT, kam ir piekritīgas lietas par bērnu pārrobežu nolaupīšanu, tiesneši I. Kucinas monogrāfiju novērtēja kā nozīmīgu ieguldījumu vienotas un kvalitatīvas tiesu prakses veidošanā.

Izdevniecība: SIA „Tiesu namu aģentūra"

TIESU DIALOGS UN STARPTAUTISKĀ SADARBĪBA

Vienotas tiesu prakses veidošanai RAT 2020. gadā turpināja tiesu dialogu gan kopīgās sanāksmēs ar pirmās instances tiesu tiesnešiem, gan arī tiekoties ar kolēģiem no apelācijas un kasācijas instances tiesām. 2020. gada sākumā un vasaras sezonā pasākumi dialoga veicināšanai varēja notikt līdz šim ierastajā formātā, tiekoties klātienē, savukārt sanāksmju organizēšanai apstākļos ar paaugstinātiem epidemioloģiskajiem riskiem tika izmantotas informācijas tehnoloģiju sniegtās iespējas.

Janvārī RAT CLK tiesneši un Rīgas tiesu apgabala tiesneši, kas izskata zemesgrāmatu lietas, tikās kopīgā sanāksmē RAT un pārrunāja aktuālākos tiesu prakses un lietvedības jautājumus. Sanāksmē ar priekšlasījumiem uzstājās RAT CLK tiesneši un tiesnešu palīgi.

Plašāka informācija par sanāksmi pieejama šajā saitē: https://tiesas.lv/aktualitates/rigas-apgabaltiesas-tiesnesi-parruna-aktualakos-tiesu-prakses-jautajumus-ar-tiesnesiem-kas-izskata-z-9388

Februārī RAT KLK tiesneši tikās ar pirmās instances tiesu tiesnešiem, kuri izskata krimināllietas Rīgas tiesu apgabala tiesās. Tikšanās laikā RAT pārstāvji skaidroja problēmjautājumus procesos par noziedzīgi iegūtu mantu, informēja par gaidāmajām izmaiņām KPL, kā arī atbildēja uz pirmās instances tiesas tiesnešu jautājumiem.

Informācija par sanāksmi pieejama: https://tiesas.lv/aktualitates/rigas-apgabaltiesas-tiesnesi-turpina-tiesu-dialogu-ar-pirmas-instances-tiesu-tiesnesiem-9449

Jūnijā, turpinot sadarbību, RAT tiesneši kopīgā sanāksmē ar izmeklēšanas tiesnešiem un pārstāvjiem no Valsts policijas pārrunāja problēmjautājumus KPL normu piemērošanā saistībā ar izmeklēšanas tiesnešu rīcību un pieņemtajiem lēmumiem.

Februārī Augstākās tiesas darbinieku vizītes laikā notika tikšanās ar RAT vadību, kā arī pieredzes apmaiņa ar abās RAT ēkās strādājošajiem. Tikšanās laikā Augstākās tiesas pārstāvjiem tika sniegta informācija par otrās instances tiesas darbu un pārrunāti dažādi sadarbības jautājumi.

Papildu informācija pieejama: https://www.at.gov.lv/lv/jaunumi/par-notikumiem/augstakas-tiesas-darbinieki-iepazist-rigas-apgabaltiesas-darbu-9919?year=2020&month=02

Augstākās tiesas un Tieslietu padomes priekšsēdētājs Aigars Strupišs 14. septembrī uz tikšanos aicināja apgabaltiesu priekšsēdētājus (no kreisās): Latgales apgabaltiesas priekšsēdētāja Alla Šilova, Kurzemes apgabaltiesas priekšsēdētāja Silva Reinholde, Administratīvās apgabaltiesas priekšsēdētājs Māris Vīgants, Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupišs, RAT priekšsēdētāja Daiga Vilsone, Zemgales apgabaltiesas priekšsēdētāja Inguna Preisa un Vidzemes apgabaltiesas priekšsēdētāja Edīte Knēgere. Foto: Augstākā tiesa.

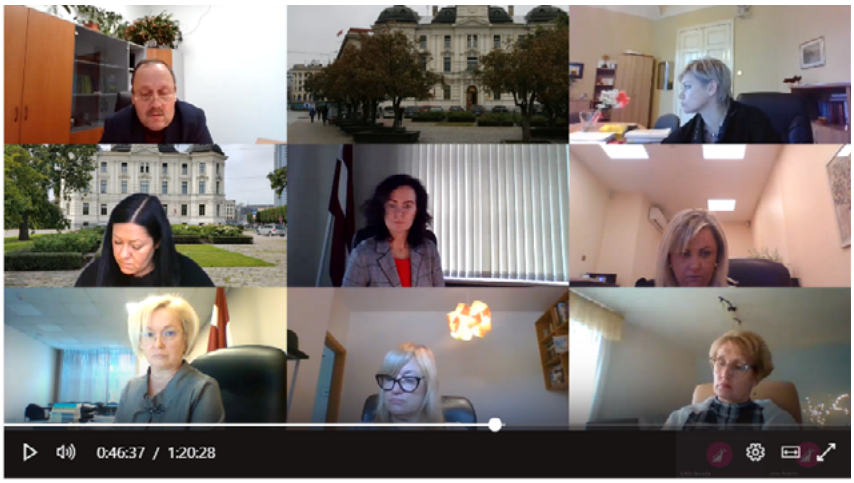

RAT priekšsēdētāja Daiga Vilsone un RAT priekšsēdētājas vietnieki regulāri tiekas kopīgās sanāksmēs ar Rīgas tiesu apgabala pirmās instances tiesu priekšsēdētājiem. Decembrī šāda sanāksme notika attālinātā formātā.

PĀRSKATS PAR STARPTAUTISKO SADARBĪBU UN PILOTTIESAS AKTIVITĀTĒM CEPEJ PROJEKTĀ

Ievadam

Tiesu starptautiskās sadarbības mērķis ir stiprināt nacionālo tiesu sistēmu ar jauniem, pārbaudītiem darba efektivitāti veicinošiem rīkiem, pilnveidot tiesnešu profesionālo pieredzi un iemaņas starptautisko un ES tiesību piemērošanā, kā arī stiprināt tiesu kapacitāti, izmantojot citu valstu pieredzi informācijas tehnoloģiju jomā.

2020. gadā RAT starptautiskā sadarbība pamatā tika saistīta ar aktivitātēm CEPEJ Latvijā uzsāktajā projektā "Pieejas tiesām stiprināšana Latvijā, izmantojot mediācijas un valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības pakalpojumus, kā arī atbalstot tiesu politikas attīstību un paaugstinot tiesu vadības kvalitāti", kas uzsākts, ņemot vērā CEPEJ ekspertu 2018. gada rekomendācijas par Latvijas tiesu sistēmas novērtējumu, tiesnešu neatkarības stiprināšanai, tiesu pārvaldībai, finanšu līdzekļu izmantošanai, tiesu servisa kvalitātes uzlabošanai, kā arī tiesnešu pašpārvaldes un analītiskās kapacitātes stiprināšanai. Projekta īstenošanas laiks ir 2019.–2021. gads (18 mēneši)[1].

CEPEJ pēta un apkopo Eiropas Padomes valstu tiesu labāko praksi un pieredzi, izstrādā vadlīnijas, kurās nodrošina valstis ar modernākajiem rīkiem un metodoloģijām tiesu darba efektivitātes jautājumu vienotai izpratnei un tiesu sistēmu kapacitātes stiprināšanai.

RAT un Zemgales rajona tiesa ir CEPEJ projekta pilottiesas. Projekta īstenošanu RAT ietekmējusi tiesas kapacitāte, lietās izlemjamo tiesību jautājumu sarežģītība un to ietekme uz tiesu praksi Latvijā, kā arī inovāciju izmantošana tiesu pārvaldībā un lietu menedžmentā. Līdz ar to projekta rezultātiem, kas iegūti Latvijas lielākajā tiesā, būs būtiska nozīme tiesu sistēmas turpmākās politikas veidošanā. RAT projektā pārstāv tiesas priekšsēdētāja D. Vilsone. CLK tiesnese S. Beļajeva iesaistīta projektā, ņemot vērā pieredzi (2011–2015) sadarbībā ar CEPEJ, lietu izskatīšanas termiņu standartu noteikšanas sistēmas izveidē, pārstāvot Latvijas pirmā līmeņa tiesu. Zemgales rajona tiesu projektā pārstāv priekšsēdētāja L. Ašmane un tiesnese A. Kasakovska.

Projekta realizāciju koordinē TA pārstāve A. Skrjabina, projektā tiek iesaistīti pilottiesu tiesneši, atsevišķos posmos visi Latvijas pirmās un apelācijas instances tiesu tiesneši, TM un Tieslietu padomes pārstāvji, CEPEJ eksperti, Latvijas pārstāve CEPEJ Augstākās tiesas tiesnese A. Branta, kā arī ārvalstu kolēģi. Lietu svēršanas metodoloģijas un noslodzes izvērtējuma modeļa izstrādei izveidota Tiesu efektivitātes darba grupa, kurā pārstāvēti tiesneši no visiem Latvijas reģioniem un tiesu līmeņiem.

Projekta realizācijas plāns:

1) Tiesu statistikas rādītāju izmantošana tiesu un tiesnešu noslodzes izlīdzināšanai;

2) Laika standartu rāmju un galveno darbības rādītāju definēšana;

3) Tiesnešu un tiesas darbinieku darba efektivitātes kvalitātes mācības;

4) Informācijas tehnoloģiju izmantošana tiesas darba efektivitātei *(Microstrategy, Dashboard* (mikroinstrumentu panelis), *Artificial Intelligence* (mākslīgais intelekts));

5) Komunikācijas rokasgrāmata.

Projekta realizācija

Tiesu un tiesnešu noslodzes jautājums, lietu izskatīšanas termiņu standarti, tiesnešu amata vietu racionāla aizpildīšana, kā arī tiesās izmantojamie resursi (Valsts kontroles 2017. gada revīzijas ziņojums "Vai tiesu iekārtas attīstības pasākumi ir veicinājuši tiesu darbības efektivitāti?") jau ilgstoši ir tiesu sistēmas dienas kārtības jautājums.

2020. gada 28. februārī CEPEJ ekspertu vizītes laikā, piedaloties pilottiesu, apgabaltiesu, administratīvo tiesu un Augstākās tiesas pārstāvjiem, tika rīkota diskusija par tiesu noslodzes izvērtējumu. Datu pārskats tika sagatavots, izmantojot pieejamos statistikas datus un pamata darba rādītājus (ienākošās, pabeigtās, atlikuma lietas, lietu izskatīšanas ilgums). Diskusijas laikā CEPEJ eksperti norādīja vairākus aspektus, kas jāņem vērā tiesnešu optimālās noslodzes modeļa izstrādē: lietu svēršanas elementi, tiesnešu faktiski nostrādātais laiks, korelācija ar CEPEJ izstrādātajiem pamata darbības rādītājiem, izšķirošu nozīmi piešķirot tiesnešu saimei. Tiesneši diskusijā atbalstīja CEPEJ ekspertu norādīto, ka statistikas dati neatklāj patieso noslodzi. Arī lietu pārsūtīšana citām tiesām, pamatojoties uz pagaidu procesuālo regulējumu, noslodzi neizlīdzina, jo notiek, balstoties tikai uz statistikas datiem. Tiesneši diskutējuši par jēdzienu "optimālā noslodze" un "faktiskā noslodze" tvērumu, vienojoties, ka tiesnešu un tiesu noslodzes izvērtējuma modeļa izstrādei jānotiek "soli pa solim", uzsākot darbu ar tiesnešu un tiesu faktiskās (reālās) noslodzes izvērtējumu.

2020. gada 20. aprīlī CEPEJ ekspertu un pilottiesu pārstāvju kopsēdē tika apspriesti projekta plāni un pirmie soļi, kas Latvijas pilottiesu ieskatā būtu īstenojami, kā arī ieplānoto aktivitāšu realizācijas veidi. CEPEJ eksperti un sekretariāts atzinīgi novērtēja ieskicētos projekta mērķus, īpaši saistībā ar "lietu svēršanas" metodoloģijas izstrādi, atzīstot to par šobrīd interesantāko projektu Eiropā, kam ir nozīme vienotas metodoloģijas izstrādei CEPEJ vadlīnijās.

Projekta realizācijas efektivitātei pilottiesu pārstāvji iesaistīti CEPEJ darbā, kas pēc ārkārtas situācijas izsludināšanas Latvijā 2020. gada 12. martā notiek videokonferences režīmā. Pilottiesu pārstāvji 18. jūnijā piedalījās CEPEJ–SATURN tiesu kvalitātes darba grupā, kur tika diskutēts par pieejamo rīku izmantošanu lietu svēršanai, lietu plūsmas, atlikumu un laika rāmju datu izmantošanu ar *Dashboard* rīku, ECK 5. un 6. panta ievērošanu kopsakarā ar saprātīgo termiņu noteikšanu. CEPEJ–SATURN 9.–10. novembra darba grupas sēdē diskutēts par *Dashboard* rīka izmantošanu tiesu menedžmentā, tiesas un tiesnešu darba plūsmas regulēšanai, diskutēta procesa dalībnieku loma procesu atlikšanā, lietu svēršanas un laika plānošanas apmācību organizēšanas jautājumi, lietu menedžments pandēmijas laikā.

Pilottiesu pārstāvji kopā ar Latvijas Mediācijas padomes pārstāvjiem 21. februārī un 2. martā, kā arī ar Valsts juridiskās palīdzības administrācijas pārstāvjiem un TM pārstāvjiem 24.–25. februārī, piedalījās CEPEJ ekspertu organizētajos semināros par nozaru aktualitātēm, kuras būtu jāpilnveido projekta laikā.

CEPEJ plenārsēdē 10. jūnijā Latvijas pilottiesu pārstāvji uzklausīja dalībvalstu tiesu sistēmu pārstāvjus

par Covid-19 ietekmi uz tiesu sistēmu darbu un tiesu sistēmu attīstību nākotnē. Latvijas pozīciju plenārsēdē prezentēja tieslietu ministrs J. Bordāns.

1 . Lietu svēršana (lietu sarežģītības pakāpes/koeficienta noteikšana)

Projekta aktivitātes sadalītas blokos, kuros darbs notiek paralēli. Aktivitātes, kas saistītas ar statistikas datu analīzi, noslodzes izlīdzināšanas kritērijiem ("lietu svēršana") un galvenajiem darba rādītājiem, uzsāktas pirmās instances tiesās. Sasniedzot pārredzamu rezultātu, pētījumi tiks turpināti apgabaltiesās. Savukārt aktivitātes, kas paredz pilnveidot komunikāciju ar sabiedrību, informācijas tehnoloģiju izmantošanu un tiesnešu un tiesas darbinieku apmācību lietu pārvaldībā, īstenotas pirmās un apelācijas tiesu instancēs vienlaicīgi.

Pilottiesas 2020. gada augustā aizpildīja divas aptaujas anketas – "Darba laika organizēšana un noslodzes izvērtējums" un "Tiesu sistēmas un tiesu kvalitātes veicināšana Latvijā" –, kuru mērķis bija identificēt jautājumus, kuri projekta realizācijas laikā būtu jāpēta detalizēti.

Tiesu efektivitātes darba grupas pirmajā sēdē 2020. gada 18. jūnijā tika uzklausīts TA pārstāves A. Skrjabinas ziņojums par projekta mērķiem un darba grupas uzdevumiem; pilottiesas pārstāves S. Beļajevas informācija par CEPEJ–SATURN pētījumu projektā "Lietu svēršana tiesu sistēmās" (*Case–weighting systems in judiciaries*), kas prezentēts komisijas sēdē 2020. gada 16. aprīlī[2], identificētiem lietu svēršanas modeļiem; uzklausījusi administratīvo tiesu pārstāvja A. Dreimaņa informāciju par iedibināto lietu svēršanas modeli. Darba grupa diskutēja par Latvijai piemērotāko metodoloģiju lietu svēršanai un izmantojamo terminoloģiju. Apstiprināja lietu svēršanas metodoloģijas izstrādes plānu:

1) Lietu svēršanas modeļa un metodes izvēle;

2) Lietu veidu grupēšana;

3) Lietu svara mērījumi, iesaistot pēc iespējas lielāku tiesnešu skaitu;

4) Svara vienības noteikšana: darba laiks, koeficients/punkts;

5) Statistikas datu analīze retrospektīvā, balstoties uz lietu svēršanas modeļa rezultātiem;

6) Tiesu informācijas sistēmas pielāgošana lietu svēršanas modelim (automatizēta lietas svara noteikšana, lietu sadale);

7) Datu ievades TIS vienotu vadlīniju izstrāde;

8) Tiesnešu specializācijas un slodzes rādītāju noteikšanas kārtības (apstiprināta Tieslietu padomē 2016. gada 17. oktobrī) grozījumu projekta izstrāde.

1.1. CEPEJ metodoloģija

CEPEJ 2020. gada 2. jūlija pētījumā Nr. 28 "Lietu svēršana tiesu sistēmās"[3] apkopojusi Eiropas dalībvalstu aptaujas rezultātus par lietu svēršanas izmantošanu tiesu efektivitātes uzlabošanai. 62 % respondentu atbildēja, ka lietu svēršanas rezultātā tiek noteikts tiesnešu skaits katrā tiesā (Austrija, Beļģija, Lietuva, Igaunija, Somija, Moldova, Azerbaidžāna); 58 % respondentu atbildēja, ka lietu svēršana nozīmīga lietu sadalījumam tiesā (Lietuva, Igaunija, Moldova, Itālija, Turcija), 33 % respondentu atbildēja, ka lietu svēršana norāda uz jaunu tiesnešu nepieciešamību tiesā (Vācija, Somija, Moldova), 37 % respondentu lietu svēršanu par nozīmīgu uzskata tiesas efektivitātes noteikšanai (Somija, Moldova, Rumānija), 29 % respondentu lietu svēršanu par nozīmīgu atzīst budžeta plānošanā (Nīderlande, Dānija, Itālija, Vācija, Zviedrija), savukārt 25 % respondentu lietu svēršanu par nozīmīgu atzīst tiesnešu darba snieguma

novērtēšanā (Lietuva, Rumānija, Horvātija). Lietu svēršanai CEPEJ atklāj divus pamatmodeļus: laikā balstīts (*time based*) un punktos balstīts (*points based*). Lielākā daļa dalībvalstu izmanto punktos balstītu modeli (Moldova, Itālija, Lietuva, Turcija); mazākums izmanto laikā balstītu modeli (Vācija, Austrija, Bulgārija); daļa izmanto jauktos modeļus (Somija, Azerbaidžāna, Igaunija).

Laikā balstīts modelis – skaitļi atbilst darba laikam, kas nepieciešams lietas izskatīšanai no lietas saņemšanas tiesā līdz pabeigšanai, kas ir faktiskais darba laiks un tajā netiek ņemts vērā lietas nogaidīšanas laiks. Faktiskajā darba laikā ir iekļauts laiks, kas veltīts uz lietu attiecināmām darbībām: lietas sagatavošana izskatīšanai, pirmstiesas, tiesas un pēc tiesas laiks – nolēmumu sastādīšanas laiks, citas iespējamās darbības ar lietu. Piemēram, ja vienkāršotās procedūras lietai noteikts svars "1", tas nozīmē, ka visas procesuālās darbības ar šo lietu ir paveicamas 1 stundas/1 darba dienas laikā, tātad lietai ar svaru "5" ir nepieciešams 5 reizes vairāk laika nekā lietai ar svaru "1".

Punktos balstīts modelis – laika vienības (1 diena, 5 dienas/stundas) tiek konvertētas relatīvajās vērtībās vai apzīmē katru lietu grupu punktos vai burtos. Piemēram, punkts 1 vai burts A apzīmē lietu veidu, kurām ir nepieciešams vismazākais laiks apstrādei, pārējo lietu svars tiks noteikts atbilstoši.

Atkarībā no izraudzītā lietu svēršanas modeļa izmanto divas datu vākšanas metodes – *Delphi* metode jeb tiesneša paziņojums par lietu grupas sarežģītību, kas sniedz informāciju retrospektīvā un balstīts uz subjektīvo uztveri (*based on calculated estimations*), laika mērīšanas metode (*time study method*), kas balstīta uz katras darbības fiksāciju (*empirical measurements*).

Delphi metodi parasti izmanto situācijās, kad ir ierobežoti administratīvie dati, projekta termiņi ir īsi, budžets ierobežots, faktiskā nepieciešamība samazina laika pētīšanas iespējas. Tas ir ātrs pētījumu process, nav papildu izmaksu, balstās uz tiesnešu paziņojumiem, minimāla iejaukšanās darba plūsmā, iespēja iesaistīt maksimālo tiesnešu skaitu. Metodes trūkumi – dati nav pilnīgi precīzi, tiesnešu subjektīvs redzējums atsevišķos jautājumos.

Laika mērīšanas metodes pozitīvais ieguvums – reālā laika pētījumi, iespēja salīdzināt laika mērīšanas rezultātus starp procesuālām darbībām, lietu grupām un veidiem. Tiek atzīta par zelta standartu lietu svēršanā; kā trūkums – visu tiesnešu iesaistīšana pieprasa papildu resursus, daudz laika, rada papildu darba slodzi tiesnešiem un personālam.

1.2. Lietu svēršanas metodoloģijas izstrāde Latvijā

Vēsturiski tiesnešu noslodzes izlīdzināšanas mēģinājumi caur lietas sarežģītības pakāpes noteikšanu bija dažādi.

Viens no tiesu individuāliem risinājumiem pēc TIS ieviestās elektroniskās lietu sadales bija punktu piešķiršanas kārtība katrai lietu kategorijai, lietas izskatīšanas gaitā manuāli palielinot punktu skaitu sakarā ar sarežģītu faktoru parādīšanos.

Šī metode atgādina CEPEJ piedāvāto punktos balstītu modeli, taču Latvijā punktu piešķiršanas sistēma bija balstīta katras tiesas individuālajā izpratnē par lietas sarežģītību, piešķiramo punktu skaitu un papildpunktu piešķiršanas mehānismu, nesniedzot iespēju savā starpā salīdzināt civillietu un krimināllietu

sarežģītību, kā arī tiesu noslodzi.

Cits risinājums meklēts 2013. gada Latvijas–Šveices sadarbības projektā "Tiesu modernizācija Latvijā", kad Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesā tika noteikts katra tiesneša un tiesas darbinieka lietu izskatīšanai nepieciešamais laiks, izmantojot personālu un aprīkojumu laika fiksācijai. Šī metode līdzinās CEPEJ piedāvātajam laikā balstītajam modelim, taču secinājumi no iegūtajiem datiem nebija sistematizēti tādā veidā, lai būtu izmantojami tiesu darbā. Turklāt pētījums tika veikts tikai vienā pilsētas tiesā un vienā apgabaltiesā, kas nozīmē, ka būtu jāizvērtē, vai un kā iegūtos datus attiecināt uz tiesām ar citu kapacitāti un citos reģionos. Projekts pierādīja, ka laika mērīšanas metode ir laikietilpīgs un darbietilpīgs process, kas pieprasa ievērojamus resursus kā datu savākšanā, tā arī to apkopošanā un iestrādē.

Darba grupas pārstāvji uzklausīja Slovākijas (1. jūlijā), Slovēnijas (19. jūnijā) un Moldovas (6. augustā) kolēģu prezentācijas par pieredzi lietu svēršanas metodoloģijas izstrādē un tiesu menedžmentā izmantotiem BI (biznesa inteliģences) rīkiem. Kolēģi apstiprināja, ka ir veikti apjomīgi pētījumi, izmantojot atšķirīgas datu vākšanas metodes, taču katrs modelis vēl ir jāpilnveido.

Darba grupas pārstāvji piedalījās Baltijas valstu tiesu videokonferencē par tiesu menedžmentu (27. augustā), kur kolēģi no Lietuvas, Igaunijas un Somijas prezentēja un diskutēja ar darba grupas pārstāvjiem par lietu svēršanas modeļiem un dažādām pieejām modeļu izstrādē, atsevišķi pētījumu rezultāti nav guvuši tiesnešu atbalstu un modeļi bija pārstrādāti.

Iegūtā starptautiskā pieredze, kā arī diskusijas Tiesu efektivitātes darba grupā četrās sanāksmēs, papildu divās sanāksmēs civiltiesību speciālistiem un divās sanāksmēs krimināltiesību speciālistiem bija pamats vienoties, ka lietu sarežģītības pakāpes noteikšanai Latvijas tiesās ir izstrādājams punktos balstīts modelis, izmantojot *Delphi* metodi, iesaistot visus ieinteresētos pirmās un apelācijas instances tiesas tiesnešus lietu darbietilpības noteikšanā, kas mērāma ar lietai vidēji patērēto darba laiku.

Darba grupa vienojās par terminoloģiju, lietu kategoriju pārskatīšanu, sadalot tiesās izskatāmās lietas grupās, lietu grupu sadalījumu "grozos" pēc sarežģītības pakāpes ar mērķi veikt lietu grupu nosvēršanu vertikāli, nosverot vienas tiesību nozares lietas pēc sarežģītības, un horizontāli, nosverot dažādu tiesību nozaru lietas savā starpā.

Darba grupa vienojās, ka lietu svēršanai esošās lietu kategorijas nav izmantojamas, jo civillietu kategorijas neatklāj visas tiesā izskatāmās lietas, atsevišķas kategorijas ir nesamērīgi sadrumstalotas, citās iekļautas lietas, kas kā references (standarta) lietas pēc sarežģītības nav vienādas. Krimināllietas sagrupētas kategorijās pēc Krimināllikuma pantiem, kas neatklāj lietu sarežģītību, ņemot vērā Kriminālprocesā noteiktos procesu veidus, turklāt tādā veidā nav salīdzināmas ar civillietām horizontāli. Darba grupa izstrādāja civillietu un krimināllietu sadalījumu grupās: civillietas pēc tiesību apakšnozarēm un procesu veidiem; krimināllietas pēc procesu veidiem, nosakot darbietilpības standartu pēc references lietas.

Darba grupa izstrādāja tiesnešu aptaujas anketu ar jautājumiem par references lietas darbietilpību, aicinot norādīt laiku, kas nepieciešams lietas sagatavošanai, izskatīšanai un nolēmuma sastādīšanai. Anketai izstrādāts detalizēts ievads, kas sniedz informāciju par anketas mērķiem un aizpildīšanas tehniku. Anketā ir iekļauti jautājumi par faktoriem, kas sarežģī lietas izskatīšanu, kā arī aicinājums dalīties ar ierosinājumiem.

Realizējot ieceri par visu pirmās un apelācijas instances tiesas tiesnešu iesaisti lietu svēršanas metodoloģijas izstrādē, 2020. gadā tika organizētas tikšanās pēc iespējas klātienē vai videokonferences režīmā ar pirmā līmeņa tiesu – Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas, Kurzemes rajona tiesas, Zemgales rajona tiesas, Vidzemes rajona tiesas, Daugavpils tiesas un Rēzeknes tiesas – tiesnešiem, prezentējot lietu svēršanas metodoloģijas izstrādes mērķus un anketas aizpildīšanas vadlīnijas.

Apkopojot pirmo progresu metodoloģijas izstrādē, 2020. gada 6. novembrī notika CEPEJ ekspertu un

Latvijas pārstāvju (Tiesu efektivitātes darba grupa, Tieslietu padomes un TM pārstāvji) videokonference, kuras gaitā CEPEJ eksprezidents, Austrijas pārstāvis CEPEJ Georgs Štava (*Georg Stawa*) un lietu svēršanas metodoloģijas eksperts, Boloņas pētniecības institūta direktors un CEPEJ–SATURN darba grupas loceklis Marko Farbi (*Marco Farbi*) pozitīvi novērtēja Latvijas puses paveikto darbu lietu svēršanas metodoloģijas izstrādē, pievēršot uzmanību projekta pakāpeniskai realizācijai, slodzes koeficienta noteikšanas formulas izstrādei un precizitātei datu ievades sistēmā. Tieslietu padomes pārstāve Dz. Balta atzinīgi novērtēja paveikto darbu un vērsa uzmanību uz ciešāku sadarbību ar Tieslietu padomi un informācijas aprites nodrošināšanu.

2021. gada pirmajā ceturksnī plānots pabeigt pirmās un apelācijas instances tiesas tiesnešu aptauju un apkopot rezultātus, izstrādāt lietu sarežģītības koeficienta noteikšanas algoritmu, piesaistot mākslīgā intelekta rīkus un pirmos lietu svēršanas rezultātus savietot ar statistikas datiem, pārbaudot tiesas un tiesnešu noslodzes atbilstību statistikai. Pirmos rezultātus plānots prezentēt Tieslietu padomei 2021. gada pirmajā pusgadā. Līdz 2021. gada beigām plānots iestrādāt sinerģiju starp lietu svēršanas modeli un TIS, papildinot sistēmu ar lietu grupām lietu svēršanai, lietu sarežģītības pakāpes noteikšanas algoritmu, kā arī noslēgumā izstrādāt projektu iekšējā regulējuma grozījumiem saistībā ar lietu sadales kārtību un izmaiņām TIS.

2. Laika pārvaldība

Laika pārvaldība tiesās, pamatojoties uz likuma "Par tiesu varu" 27[1]. panta pirmo un otro daļu, ir lietu izskatīšanas termiņu standarta noteikšana un faktisko termiņu kontrole tiesā. Tiesu noteiktie lietu izskatīšanas termiņu standarti līdz 1. februārim tiek nodoti apstiprināšanai Tieslietu padomei (likuma 27[1]. panta trešā daļa), turklāt tikai CEPEJ noteiktās lietu grupās, kas identificētas kā analoģiskas visās dalībvalstīs. Ņemot vērā, ka lietu izskatīšanas termiņu standarti tiesās svārstās atkarībā no tiesu noslodzes, laika pārvaldība tiesās ir nepastarpināti saistīta ar tiesnešu un tiesu noslodzi. Vienota lietu izskatīšanas termiņa standartu noteikšana visās tiesās ir risināma kopsakarā ar tiesu noslodzes izlīdzināšanu.

CEPEJ rekomendē Latvijai noteikt laika periodu/definēt mērķus, lai sekmētu tiesu procesa efektivitāti.

2021. gada pirmajā ceturksnī pilottiesās ir plānots organizēt semināru/diskusiju par laika plānošanas ietekmi uz lietas izskatīšanas ilgumu, vienotu lietu izskatīšanas standartu noteikšanu tiesās.

Pilottiesu pārstāvji kopā ar Latvijas Tiesnešu mācību centru 22.–23. janvārī piedalījās un diskutēja CEPEJ ekspertu organizētajā seminārā par apmācības programmu veidošanu tiesnešiem un tiesu priekšsēdētājiem lietu pārvaldībā un laika plānošanā.

Latvijas Tiesnešu mācību centrā 2021. gada pirmajā pusgadā ieplānotas mācības pilottiesu pārstāvju (D. Vilsone un L. Ašmane) vadībā, līdzdarbojoties Tiesu efektivitātes darba grupas pārstāvjiem, tiek izstrādātas programmas tiesnešu un tiesu priekšsēdētāju mācībām laika pārvaldības un lietu menedžmenta jautājumos.

3. Galvenie darbības rādītāji

Tiesu efektivitātes darba grupā tika diskutēts par datu ievades precizitāti TIS un atbilstību Ministru kabineta 2016. gada 20. septembra noteikumiem Nr. 618 "Tiesu informatīvās sistēmas noteikumi". Diskusijas laikā atzīts, ka tiesām ir nepieciešams iekšējais regulējums – TA izstrādāta instrukcija, kas detalizēti norādītu uz datu kopumu, kas jāievieto TIS, nepieļaujot dublēšanos vai iztrūkumu, kam ir būtiska nozīme projekta aktivitāšu īstenošanā, tajā skaitā arī galveno darbības rādītāju noteikšanā un turpmākā izmantošanā.

Galvenie darbības rādītāji (*Key performance indicators – KPI*), kas ir izmantojami statistikas datu izpētē, ir ienākošās un izskatītās lietas, atliktās lietas, procesa ilgums, taču lietu izskatīšanas termiņu plānošanai ir nepieciešami papildu rādītāji, piemēram, sēdes nogaidīšanas laiks, pieprasījumu izpildīšanas laiks u. c., kas ietekmē lietas izskatīšanas termiņu, taču nav saistīti ar lietas darbietilpību[4]. Diskusija par papildu darbības rādītājiem ir ieplānota pilottiesās 2021. gada pirmajā ceturksnī.

4. Komunikācija ar sabiedrību (vadlīnijas)

Pilottiesu pārstāvji 30. jūnijā un 23. oktobrī piedalījās CEPEJ organizētajā seminārā un diskusijā par galvenajiem aspektiem tiesu komunikācijā ar sabiedrību, piedāvājot apspriedei 2019. gada projektā "Justīcija attīstībai" Latvijas tiesām izstrādāto rokasgrāmatu "Tiesu komunikācijas stratēģijas piemērošana" kopsakarā ar CEPEJ vadlīnijām[5]. Eksperti prezentēja Latvijas dokumenta analīzi, un Šveices apelācijas tiesas tiesnesis Pjērs Kornī (*Pierre Cornu*) izteica rekomendācijas komunikācijas vadlīniju uzlabošanai. Tiesneši diskutējuši ar ekspertiem par dokumentu saturu, atzīstot, ka ir nepieciešama rekomendāciju apspriede pilottiesās un apmācības par tiesnešu apzinātības spēju neatkarības un objektivitātes tēla stiprināšanai. Latvijas Tiesnešu mācību centrā šī apmācība iekļauta Lektoru skolas programmā (*Training of Trainers –ToT*).

5. Informācijas tehnoloģiju – biznesa inteliģences un mākslīgā intelekta – izmantošana tiesas darba menedžmentā

Izmantojot projekta iespējas un citu dalībvalstu pieredzi biznesa inteliģences rīku izmantošanā, *MicroStrategy* rīks, kas izmantots tiesu menedžmentā, nenodrošina pilnīgu datu pārskatu un pārskatāmu "tiesas portretu". Jaunās informācijas tehnoloģijas pieļauj esošos tiesu datus sistematizēt un analizēt, pārskatāmi izvietojot citā biznesa inteliģences rīkā – *Dashboard* (Slovēnijas piemērs un CEPEJ apkopojums). Svarīga nozīme datu analīzē ir to pārskatāmība vizualizācijas ceļā, kas būtu pieejama kā tiesu sistēmā strādājošajiem, tā arī sistēmas lietotājiem. Rīka izveidošanai ir nepieciešami papildu resursi, taču projekta laikā pilottiesām ir iespēja diskutēt, kādi dati un kādā formātā būtu iekļaujami "tiesas portretā".

Mākslīgā intelekta izmantošana tiesu darba menedžmentā ir tiesu tuvākā nākotne, kas projektā apspriežama kopsakarā ar CEPEJ vadlīnijām[6] un CEPEJ 2018. gada Ētikas hartu mākslīgā intelekta izmantošanā.

2020. gada notikumi pasaulē, kas saistīti ar Covid-19 izplatības ierobežošanu, ieviesa korekcijas tiesu sistēmas darbā, tajā skaitā plašāku informācijas tehnoloģiju izmantošanas iespējas un nepieciešamību. OECD (28. aprīlī) un CEPEJ–SATURN (9.–10. novembrī) sanāksmēs analizējuši tiesu menedžmentu lietu izskatīšanā atlikumu mazināšanai, atzīstot atšķirīgu dalībvalstu pieeju, tomēr informācijas tehnoloģiju izmantošana tiesu lietu izskatīšanā, ievērojot cilvēktiesību pamatprincipus, ir tiesu nākotne.

Noslēgumā

Projekta īstenošana divās pilottiesās paver plašu iespēju veikt svarīgus strukturālus uzlabojumus visu Latvijas pirmās un apelācijas instances tiesu menedžmentā. Savukārt pilottiesās testa režīmā ieviestie CEPEJ rīki, kā arī diskusijas par to efektivitāti, stiprinās tiesu kapacitāti, pilnveidojot tiesu menedžmentu jaunā dimensijā, izvērtējot izaugsmes vadības rezultātus.

Pateicībā kolēģiem, kas darbojas CEPEJ projekta atbalstam un Tiesu efektivitātes darba grupā,

Svetlana Beļajeva,
Rīgas apgabaltiesas
Civillietu tiesas kolēģijas
tiesnese

[1] https://www.coe.int/en/web/cepej/strengthening-the-access-to-justice-in-latvia
[2] www.coe.int/cepej-saturn-2017-7erev10e-case weighting/16808ccb22
[3] https://rm.coe.int/study-28-case-weighting-report-en/16809ede97
[4] *CEPEJ Measuring the quality of justice/CEPEJ 2016/12*
[5] *CEPEJ GUIDE on communication with the media and the public for courts and prosecution authorities/CEPEJ 2018/15*
[6] *CEPEJ Guidelines on how to drive change towards Cyberjustice/CEPEJ 2016/13; CEPEJ 2019/7*

KOMUNIKĀCIJA AR SABIEDRĪBU

TIESNEŠU DALĪBA KONFERENCĒS

STARPTAUTISKĀ KONFERENCE "HR NEDĒĻA LATVIJĀ. CILVĒKRESURSU PĀRVALDĪBA: VESELĪGA ORGANIZĀCIJA VĒTRAINĀ PASAULĒ" (2020. GADA 22.–23. SEPTEMBRĪ)

Nepieciešamība pēc viedām cilvēkresursu pārvaldības tehnoloģijām kļūst arvien nozīmīgāka, īpaši liela mēroga uzņēmumiem. Starptautiskās konferences mērķis bija iepazīstināt cilvēkresursu pārvaldītājus un darba devējus ar jaunākajām cilvēkresursu pārvaldības tehnoloģijām.

Konferences dalībnieki savos pētījumos pievērsās gudriem cilvēkresursu (*smart HR*) pārvaldības risinājumiem, kas no jauna skatpunkta aplūko darbaspēka plānošanu, iesaisti, apmācību, rūpes par darbaspēka labsajūtu, savstarpējo komunikāciju, novērtēšanu, atgriezeniskās saites veidošanu, motivēšanu, talantu attīstību, piederības sajūtas izveidi, radot darbiniekos vēlmi dot savu pienesumu kopīga uzdevuma izpildē[7].

Konference pārsteidza ar darba tiesību jautājumu un cilvēkresursu pārvaldības moderno redzējumu un atbilstību nākotnes izaicinājumiem. Tā kā konference notika trīs paneļos vienlaicīgi, bija iespēja noklausīties tikai daļu no prezentācijām – neirologes S. Vestermanes referātu "Motivācijas un pārmaiņu neirobioloģija", Latvijas Bankas Komunikācijas pārvaldes vadītāja I. Svilāna "Kā veidot ilgtermiņa attiecības īstermiņa lojalitātes pasaulē", Komercizglītības centra biznesa treneres un teoloģes M. Špicbergas "Pārmaiņas kā emociju un dvēseles kaislību katalizators" un biohakera K. Vendeļa "Psihoemocionālās atjaunošanās restarts", kā arī uzdot jautājumus. Eksperti dalījās pētījumos un pieredzē, izaicinot cilvēkresursu pārvaldītājus ieskatīties organizāciju pārvaldībā no strādājošā sociālās un psihoemocionālās pozīcijas, balstoties uz jaunatklājumiem cilvēkresursu pārvaldības nozarē.

Darba tiesību juridiskos aspektus prezentēja A. Burkevics no zvērinātu advokātu biroja "Sorainen" un U. Petrauska no "KPMG" ar pētījumu "Jaunākās aktualitātes darba tiesību un darba

[7] https://www.mastertraining.lv/notikumi/konferences/hrnedelalatvija/

drošības jautājumos, ņemot vērā attālinātā darba izaicinājumus trešajā tūkstošgadē", A. Lazdiņš no "Ellex un Kļaviņš" ar pētījumu "Mobings darba vietā", kā arī zvērināts advokāts M. Paipa "E-darba līgumi jeb elektroniskais paraksts darba attiecībās". ES tiesas praksi darba tiesību jautājumos prezentēja K. Rācenājs no Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības.

Ņemot vērā tiesu prakses nepieciešamību nodrošināt labu cilvēkresursu pārvaldību, prezentācija "Tiesu prakses aktualitātes darba strīdos" (autore – RAT tiesnese Svetlana Beļajeva) tika iekļauta konferences pirmās dienas darba kārtības sākumā un faktiski iezīmēja tiesību jautājumu bloku, par kuriem turpmāk konferencē runāja juridisko profesiju pārstāvji.

Prezentācijas mērķis bija ieskicēt vētrainās pasaules ietekmi uz darbinieku un darba devēju veselīgām un taisnīgām attiecībām un drošu vidi. Covid-19 būtiski ietekmēja Latvijas darba tirgus stabilitāti, taču tiesību jautājumu izaicinājumi pagaidām saistīti ar darbinieku skaita samazināšanās izvērtējumu, kā arī dīkstāves jēdziena satura analīzi. Darbinieku vienlīdzības princips apskatīts, pamatojoties uz Satversmes 91. pantu un DL 7. pantu, kā arī trīs soļu testā (Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2009-46-01). Darba strīdi ar pārrobežu elementiem (darbinieka nosūtīšana, komandējums, darba brauciens) un piemērojamām tiesībām arvien lielāku vietu ieņem tiesu praksē, kas norāda uz nepieciešamību pārzināt ES un starptautiskās tiesības, kā arī praktizēt pārrobežu sadarbību tiesību jautājumos. Prezentācijā tika iekļauti ES tiesas nolēmumi, kas balstīti uz Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijā nostiprinātām cilvēka pamattiesībām (8. pants) uz privātās dzīves aizsardzību: darba vietas monitorings (2017. gada 5. septembris Nr. 61496/08; 2018. gada 22. februāris Nr. 588/13; 2019. gada 17. oktobris Nr. 1874/13).

Prezentācijā iezīmētas jaunas tendences darba tiesību jautājumu regulējumā ES: Direktīvas Nr. 2019/1158 "Par darba un privātās dzīves līdzsvaru vecākiem un aprūpētājiem" tvērums (spēkā stājās 2019. gada 1. augustā), kas noteic labāku atbalstu bērna vecākiem darba vietā, izlīdzina vīrieša un sievietes statusu bērna kopšanas atvaļinājumā, uzlabo sievietes reprezentāciju darba tirgū; GIG-ekonomikas (gabaldarbu ekonomika) aktualitātes saistībā ar ES vienota regulējuma izstrādes uzsākšanu (Eiropas Padomes 2019. gada 15. aprīļa lēmums) nodrošināt minimālās tiesības gabaldarbu un platformu darbiniekiem, pašnodarbinātajiem, tiešsaistes pārdevējiem, nodarbinātajiem pēc pieprasījuma.

Tiesnešu piedalīšanās konferencē, kura Latvijā tiek organizēta jau desmito gadu, ir svarīga tiesu dialoga veidošanai ar sabiedrību.

Svetlana Beļajeva,
Rīgas apgabaltiesas
Civillietu tiesas kolēģijas
tiesnese

TIESLIETU MINISTRIJAS UN TIESU ADMINISTRĀCIJAS VEBINĀRS "TIESU LOMA EKONOMIKAS ATTĪSTĪBĀ" (2020. GADA 21. OKTOBRĪ)

Pasākumā ar uzrunu, kā arī tieslietu jomas profesionāļu paneļdiskusijā piedalījās RAT priekšsēdētāja Daiga Vilsone.

RAT priekšsēdētāja Daiga Vilsone sniedza savu ekspertes viedokli par skaidra, saprotama un taisnīga tiesas sprieduma priekšnoteikumiem un visu tiesas procesa dalībnieku ieguldījumu kvalitatīvā un efektīvā tiesas procesā.

No D. Vilsones uzrunas "Skaidrs, saprotams un taisnīgs tiesas spriedums":

"Latvijā ir trīspakāpju tiesu sistēma, bet pilnvērtīgs tiesas process sākas jau pirmajā instancē. Tieši tādēļ gan komersantiem, gan lietu dalībnieku pārstāvjiem lūgtu maksimāli izmantot pirmās instances tiesas kā pilnvērtīgu tiesas procesu.

Mums būtu jāatsakās no paražu tiesībām, ka pirmās instances tiesa ir kā izmēģinājums un īstā jurisprudence un tiesas spriešana sāksies tikai apelācijas instances tiesā. Pārsūdzība un apelācijas instance nevar būt pašmērķis, tieši tāpat kā kasācijas instance. Tādēļ tiesājoties ir svarīga gan godprātīga tiesību izmantošana, gan godprātīga pienākumu izpilde.

Mēs kā tiesu vara kopumā, tāpat jūs kā tiesu klienti, sagaidām, ka tiesnesis pievērsīs uzmanību, ja par strīdīgu faktu lietā nebūs iesniegti nekādi pierādījumi. Lai veicinātu kvalitatīvāku un efektīvāku tiesas procesu, mēs varam papildināt normatīvo regulējumu ar norādījumu došanas pienākumu, kas būtu jārealizē tiesnesim. Tiesās lietu izskatīšanā pastāv sacīkstes princips, taču, lai nonāktu pie taisnīga rezultāta, nav nepieciešams gaidīt, līdz kādā no tiesu instancēm konstatēs noilgumu, jo tas būs neefektīvi izmantots laiks, neefektīvi izmantoti resursi gan valstij, gan arī tiesas klientiem. Tādēļ jāparedz norādījumu došanas pienākums, pirms tiesnesis pieņem lietu izskatīšanā.

Vēl viens aspekts, kam gribētu pievērst uzmanību, – ja mums ir kvalitatīvs un efektīvs pirmās instances tiesas process, tad apelācijas instances tiesas procesam būtu jābūt rakstveidā. Šeit noteikti varam iedvesmoties no kolēģiem ārvalstīs, kur šāds apelācijas instances process jau ir kā ģenerālā

norma. Tikai izņēmuma gadījumā, ja tiesa saskata par nepieciešamu, tad lietas izskatīšana apelācijas instancē notiktu mutvārdu procesā. Likums Covid-19 izplatības laikā tiesām ir devis iespēju lietas skatīt rakstveidā, bet būtībā tam vajadzētu būt iestrādātam normatīvajā regulējumā kā pastāvīgai tiesību normai, lai procesu padarītu efektīvāku.

Mēs dzīvojam digitālās revolūcijas apstākļos, un Covid-19 laiks ir atklājis attālinātā darba iespējas dažādās platformās. Šobrīd ir pieejamas daudzas platformas, ko mēs varam izmantot attālinātam darbam, bet tiesu darbam jānotiek tikai drošticamā vidē. TA strādā pie šādu platformu izveides, kur saglabāt datus, kas nav pieejami neautorizētu personu lokam. Tas noteikti ekonomētu laiku un būtu veiksmīgs modelis lietu dalībnieku pārstāvjiem, advokātiem.

Noslēgumā par virstēmu: skaidrs, saprotams un taisnīgs spriedums. Nolēmums var būt uzrakstīts perfekti, bet esmu pārliecināta: arī šādu nolēmumu neuzskatīsim par taisnīgu, ja neuzticēsimies tiesai. Tādēļ uzticēšanās tiesu varai ir tik ļoti būtiska. Un šeit ir jāstrādā visiem kopā. Mēs nedrīkstam savstarpēji institucionāli strīdēties un norādīt uz nekvalitatīvu darbu zemākas instances tiesā, ja neminam konkrētus faktus vai arī nepamatoti vispārinām kādu no faktiem.

Veselīga un konstruktīva kritika var būt ļoti noderīga, taču cenšamies arī paši pamanīt problēmas, un, kad tās pamanām, tā vairs nav problēma, bet gan uzdevums, kas jāatrisina. No katra paša ir atkarīga ticība tiesu varai, ticība Latvijai kā tiesiskai valstij, patiesa ticība tam, ka Latvijas tiesā var saņemt saprotamu, skaidru un taisnīgu nolēmumu."

Uzruna pieejama šajā publikācijā: https://lvportals.lv/tiesas/321336-tiesu-loma-ekonomikas-attistiba-2020

Paneļdiskusijas "Skaidrs, saprotams un taisnīgs tiesas spriedums kā uzticamības garants no uzņēmēju un investoru perspektīvas" videoieraksts pieejams šajā saitē: https://youtu.be/hbV_Qyp7BLI

INFORMĀCIJA SABIEDRĪBAI PAR TIESAS DARBU

Lai nodrošinātu precīzu informāciju par tiesas darbu publiskajā telpā, tiesa sniedz informāciju pārbaudītā un drošticamā vidē (*tiesas.lv*, *lvportals.lv*, *Jurista Vārdā* u. c. ziņu portālos). Ar mērķi izglītot sabiedrību, kā arī veicināt uzticēšanos tiesām, RAT regulāri un proaktīvi informē par vienotas tiesu prakses veidošanu, tiesu dialoga norisēm, par pieredzes apmaiņu un mācībām. Tiesas organizētā komunikācija un tās deleģēto pārstāvju iesaistīšanās viedokļu apmaiņā par jurisprudences jautājumiem gūst atsaucību gan profesionālajā vidē, gan medijos un citās mērķauditorijās, kas interesējas par tiesu darbu.

IKDIENAS KOMUNIKĀCIJA AR SABIEDRĪBU

Ikdienas komunikācijā par pieņemtajiem nolēmumiem apjomīgās un komplicētās lietās arvien vairāk ir pozitīvu piemēru, kad RAT tiesneši savlaicīgi sagatavo sprieduma kopsavilkumu mediju vajadzībām. Plašsaziņas līdzekļi šādu esenci preses relīžu formā no RAT savlaicīgi saņem lietās, kurām ir pievērsta plašākas sabiedrības uzmanība.

Tvitera kontā @rigastiesa regulāri tiek informēts par tiesas darbu – spēkā stājušos anonimizētu tiesas spriedumu pieejamību lietās, kurām pievērsta sabiedrības uzmanība, par tiesu prakses aktualitātēm un projektiem, kuros iesaistījusies RAT. Turklāt šajā sociālās saziņas vietnē sabiedrība var saņemt RAT publicēto informāciju par dialogu starp tiesām un institūcijām, būtiskām jurisprudences un citām aktualitātēm, kā arī par sabiedriskām aktivitātēm un vēsturiski nozīmīgiem faktiem.

Piedāvājam atskatīties uz dažām 2020. gada aktivitātēm, kas saistītas ar sabiedrības informēšanu par tiesas darbu.

SKAIDROJUMI PAR AKTUĀLIEM JAUTĀJUMIEM TIESU SISTĒMAS DARBĪBĀ

Apzinoties apelācijas instances tiesas darba specifiku, RAT tiesneši vienmēr ir pretimnākoši un atsaucīgi, skaidrojot sabiedrībai aktuālos tiesu darbības jautājumus. 2020. gadā tiesneši bija gatavi to darīt ne vien klātienē, bet arī izmantojot attālinātos saziņas līdzekļus, kā arī videoformātā. Tiesa neatteica lūgumiem sniegt skaidrojumus par tiesu darbu arī krievu valodā, izprotot Latvijas iedzīvotāju mediju patēriņa sadalījumu.

Par izskatāmajiem grozījumiem normatīvajā regulējumā saistībā ar e-lietu ieviešanu un tiesas darba efektivitāti RAT priekšsēdētāja Daiga Vilsone martā sniedza interviju Radio *Baltkom* rīta programmā, atbildot arī uz klausītāju jautājumiem.

Intervijas ieraksts pieejams: https://mixnews.lv/exclusive/2020/03/08/uskorennye-debaty-i-elektronnye-dela-sudya-rasskazala-o-skoryh-uluchsheniyah-sudebnoj-sistemy-latvii/; https://www. youtube. com/watch?v=JQOTfL5-HDM

Pēc nozīmīgu likuma grozījumu pieņemšanas RAT tiesneši skaidro to nepieciešamību un piemērošanas iespējas, piemēram, KLK tiesnesis Guntars Stūris 2020. gadā pieņemtos grozījumus kriminālprocesa pilnveidei skaidroja videosižetā, kas tika izvietots vairākos interneta medijos (pieejams: https://tiesas.lv/aktualitates/guntars-sturis-rigas-apgabaltiesas-tiesnesis-grozijumi-kriminalprocesa-pilnveidei-paredz-iespejas-at-9635)

11. jūnijā stājās spēkā likuma "Par tiesu varu" grozījumi, kas paplašina tiesu priekšsēdētāju pilnvaras, lai nodrošinātu kvalitatīvu tiesas darbu un iespēju pašai tiesu varai reaģēt uz iespējamu neprofesionalitāti un pārkāpumiem tiesneša darba organizācijā.

"Rīgas apgabaltiesā ir izveidotas anketas, kas apgabaltiesas tiesnešiem jāaizpilda par katru pārsūdzēto nolēmumu, ko ir sastādījis rajona tiesnesis. Līdz ar to šī informācija nonāk apgabaltiesas priekšsēdētāja rīcībā, un tālāk apgabaltiesas priekšsēdētājs var lemt, vai ierosināt Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijai veikt tiesneša ārpuskārtas novērtēšanu," likuma grozījumus *LV portālam* komentēja Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētāja Daiga Vilsone.

"Regulāri analizējam Augstākās tiesas atceltos Rīgas apgabaltiesas nolēmumus un sekojam līdzi, vai kādam tiesnesim atceltajos nolēmumos nav pamanāmas sistēmiskas kļūdas, vieni un tie paši pārkāpumi. Tas ļauj daudz aktīvāk un efektīvāk uzlabot darba kvalitāti," uzsvēra D. Vilsone.

Avots: https://lvportals.lv/tiesas/317092-ar-grozijumiem-iecerets-butiski-uzlabot-tiesu-darba-kvalitati-2020

RAT CLK priekšsēdētāja p. i. Līga Blūmiņa izsaka pateicību par lietu dalībniekiem *pro bono* (juridiskā palīdzība bez atlīdzības) sniegto juridisko pārstāvību bērnu nolaupīšanas un saskarsmes lietās: "Profesionāļu atbalsts nodrošina kvalitatīvu procesu un vienotu izpratni par tiesu praksi šajās lietās."

Plašāk par TM augustā organizēto pasākumu var uzzināt: https://www.tm.gov.lv/lv/jaunums/aprit-tris-gadi-kops-tiek-sniegta-juridiska-palidziba-bez-atlidzibas-bernu-nolaupisanas-un-saskarsmes-lietas

2020. gadā sabiedrībā aktualizējās jautājumi par vardarbību ģimenē. No tiesu vides tos daudzviet skaidrot tika aicināta RAT CLK tiesnese Ilze Celmiņa, kura bija arī viena no vēstnesēm kampaņā pret vardarbību.

Latvijas Televīzijas video intervija ar tiesnesi Ilzi Celmiņu par to, kā atpazīt vardarbību ģimenē, pieejama šajā saitē: https://youtu.be/U_oVt61ZNfc.

KOMUNIKĀCIJA PAR KARJERAS IZVĒLI

Ēnu diena Rīgas apgabaltiesā

Februārī karjeras izvēles programmas pasākumā "Ēnu diena" četrus RAT tiesnešus, trīs tiesnešu palīgus, tiesas sēžu sekretāru un tiesas konsultantu "ēnoja" 28 vidusskolēni no dažādām Latvijas vietām.

Preses relīze par notikumu pieejama šajā saitē: https://enudiena.lv/par-enu-dienu/veiksmes-stasti/enu-diena-rigas-apgabaltiesa-skoleni-nostiprina-savu-talakas-karjeras-izveli.

Gatavojoties Atvērto durvju dienām valsts pārvaldē

Tāpat kā Ēnu dienā, jau vairākus gadus RAT regulāri aicina tiesu apmeklēt arī Atvērto durvju dienā, kas notiek valsts pārvaldes iestādēs. Rūpējoties par sabiedrības veselību un drošību, valsts pārvaldes Atvērto durvju dienas, kas tika plānotas aprīlī, Covid-19 riska dēļ tika atceltas uz nenoteiktu laiku.

Tomēr arī šī pasākuma gatavošanā ieguldītais darbs pavēra jaunu šķautni komunikācijā ar jauniešiem. Šīs auditorijas uzrunāšanai RAT atsaucās Valsts kancelejas iniciatīvai, kas februārī organizēja videoklipa filmēšanu ar influenceri Lauri Zalānu, kurš tiesas zālē iejutās tiesneša lomā. Videoklips, kas humoristiskā formā mudināja interesēties par iespējām iepazīt tiesas darbu no iekšienes, raisīja ne vien lielu jauniešu interesi, bet arī piesaistīja mediju uzmanību.

Viena no sociālās saziņas vietnēm, kur videoklips apskatāms: https://twitter.com/Brivibas36/status/1234894544937902081?s=20

Prakses iespējas Rīgas apgabaltiesā

Tiesa ir atvērta un pretimnākoša sadarbībai ar augstākajām mācību iestādēm. Vasaras sākumā aicinājām jurisprudences studentus pieteikties praksē RAT, kurā kā vispārējās jurisdikcijas tiesā ir iespējams apgūt civiltiesisko un krimināltiesisko praksi. Studentu prakses vadītāji ir RAT tiesneši abās tiesas kolēģijās. Obligātās studiju prakses ilgumu tiesā nosaka studiju programmas.

Visvairāk studentu no Latvijas Universitātes

Kopš 2017. gada praksē RAT ir bijuši vairāk nekā simts studentu. Visvairāk praktikantu RAT vienmēr ir bijis no Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes, taču RAT gaida praksē ne vien maģistrantūras, bet arī bakalaura un pirmā līmeņa augstākās izglītības studentus no ikvienas Latvijas augstskolas un koledžas, kurās tiek piedāvāta tiesību zinātņu apguve.

2020. gadā 28 prakses vietas, no kurām:
18 CLK, 10 KLK

Latvijas Universitāte – 23
Baltijas Starptautiskā akadēmija – 1
Biznesa augstskola "Turība" – 1
Rīgas Stradiņa universitāte – 3

Četru gadu laikā RAT praktizējušies arī studenti no Biznesa augstskolas "Turība", Rīgas Stradiņa universitātes, Rīgas Juridiskās augstskolas, Baltijas Starptautiskās akadēmijas, Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas, Alberta koledžas un Juridiskās koledžas.

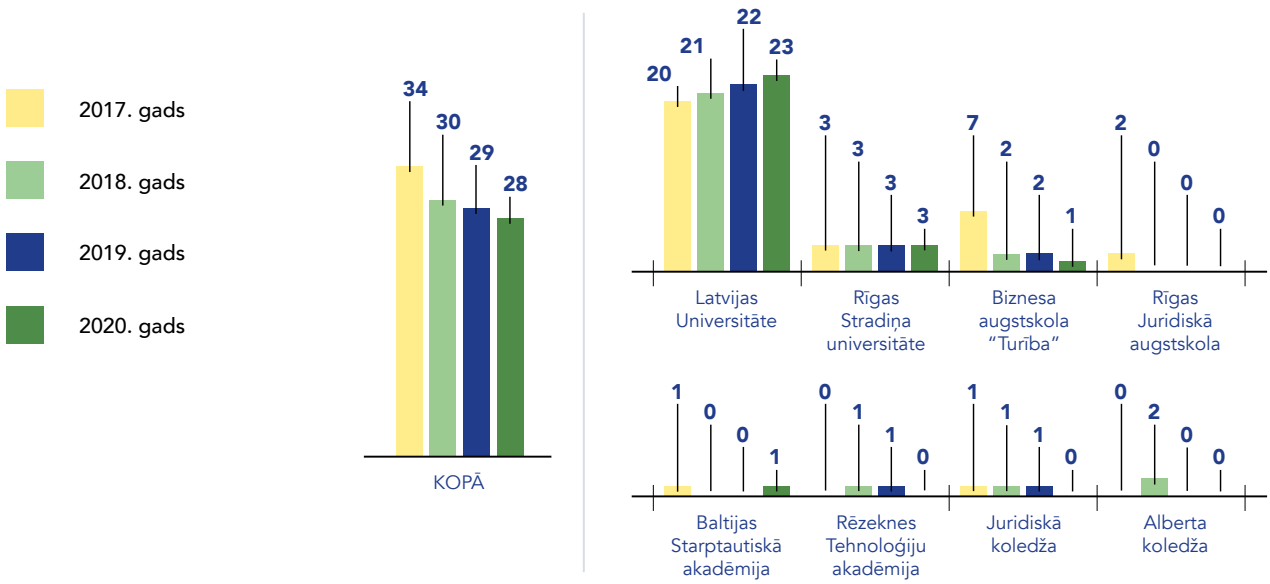

Stāsts par tiesneša profesiju

Sadarbībā ar Valsts izglītības attīstības aģentūru 2020. gada nogalē izveidots tiesneša profesijas apraksts, fotoreportāža un intervija ar RAT KLK tiesnesi Irīnu Jansoni. Intervijā tiesnese stāsta par tiesneša darba izaicinājumiem, ikdienu, kā arī par to, kādiem cilvēkiem ieteiktu mērot ceļu līdz tiesneša amatam.

Publikācija pieejama šajā saitē:
http://profesijupasaule.lv/tiesnesis

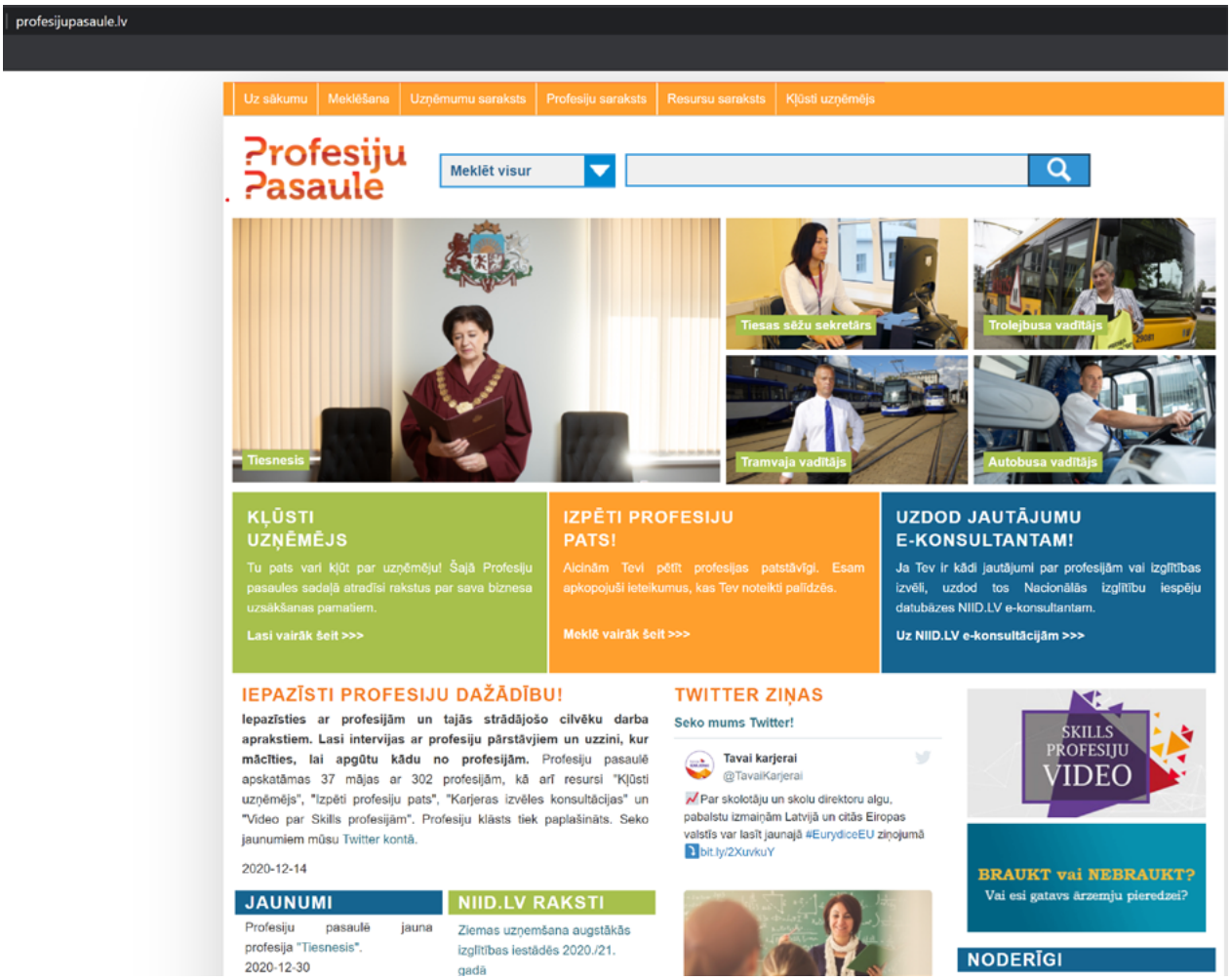

PAR TIESU MŪSDIENĀS UN TĀS VĒSTURI

Videoklips par tiesu sistēmas pieejamību

Oktobrī publiskots RAT filmēts videomateriāls par projekta "Justīcija attīstībai" devumu tiesu sistēmas pieejamībai Latvijā. Tajā savu viedokli pauž RAT priekšsēdētāja Daiga Vilsone (attēlā).

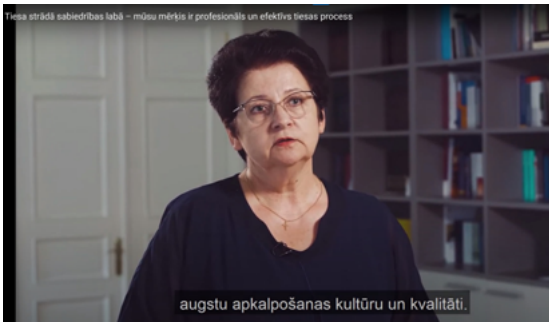

Savukārt CLK kancelejas vadītāja Inta Simakova informēja par abās tiesas kolēģijās izstrādātajām rokasgrāmatām klientu apkalpošanā kancelejas darbiniekiem un tiesas sēžu sekretāriem.

Attēlā: CLK kancelejas vadītāja Inta Simakova

Video pieejams šajā saitē:
https://www.youtube.com/watch?v=h7WtkMNiMNE

Tapis videomateriāls "Virtuālā tūre Rīgas apgabaltiesas muzejā".

2020. gada novembrī Latvijas dzimšanas dienu sagaidījām apstākļos, kad lielākā daļa sabiedrisko aktivitāšu bija iespējamas tikai attālinātā formātā. Godinot Latviju un turot stipras mūsu vērtības, tiesa ikvienam tagad piedāvā iespēju virtuāli apmeklēt RAT muzeju."

Video pieejams šajā saitē: https://youtu.be/ESTOEUXZ57w

Muzeja ekspozīciju 2020. gadā turpināja papildināt RAT tiesnešu dāvinājumi, piemēram, KLK tiesneses Ivetas Brimerbergas dāvinājums, kas ir savdabīga liecība par to, kā tiesas Latvijā darbojās padomju varas apstākļos."

Internetā ikvienam ir iespēja noskatīties arī dokumentālo filmu par RAT izveidošanu 1918. gada 5. decembrī un izaicinājumiem tās darbības atjaunošanā pēc valstiskās neatkarības atgūšanas.

Filma "Rīgas apgabaltiesai 100" uzņemta 2018. gadā un ir pieejama šajā saitē: https://youtu.be/GjzJDGZg8fQ

15.12.2020. – RAT priekšsēdētāja Daiga Vilsone un tieslietu ministrs Jānis Bordāns, noliekot ziedus, pieminēja Gunāru Astru dienā, kad viņš Latvijas PSR Augstākās tiesas sēdē teica pēdējo vārdu ēkā, kurā pašlaik atrodas RAT. Pieminekli latviešu brīvības cīnītājam Gunāram Astram plānots uzstādīt Baumaņa skvērā.

TIESAS KLIENTU APTAUJAS REZULTĀTI

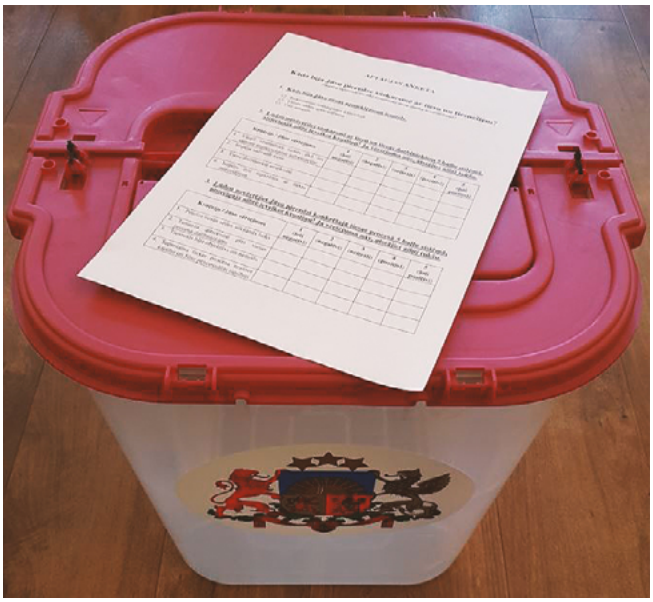

No 2019. gada septembra līdz decembrim projekta "Jēgpilna atgriezeniskā saite Latvijas tiesām II" laikā TA veica apmeklētāju anketēšanas pilottestu vairākās tiesās, arī RAT – gan Brīvības bulvāra, gan Abrenes ielas tiesas namā. Saņemtos rezultātus 2020. gadā apkopoja un datus analizēja domnīca PROVIDUS.

Saņemtie rezultāti norāda uz augstu tiesas darba novērtējumu no klientu puses. Aptaujas rezultāti ir sadalīti pa RAT kolēģijām, proti, CLK un KLK novērtējums, lai arī respondentu skaits ir ļoti atšķirīgs. Klienti novērtēja tiesas darbu 5 punktu sistēmā.

Joprojām tiesu apmeklētāji aptauju elektroniski var aizpildīt vietnē https://tavs.ta.gov.lv/aptauja/Apmekl-Apt-Ank.

Aptaujas dalībnieki

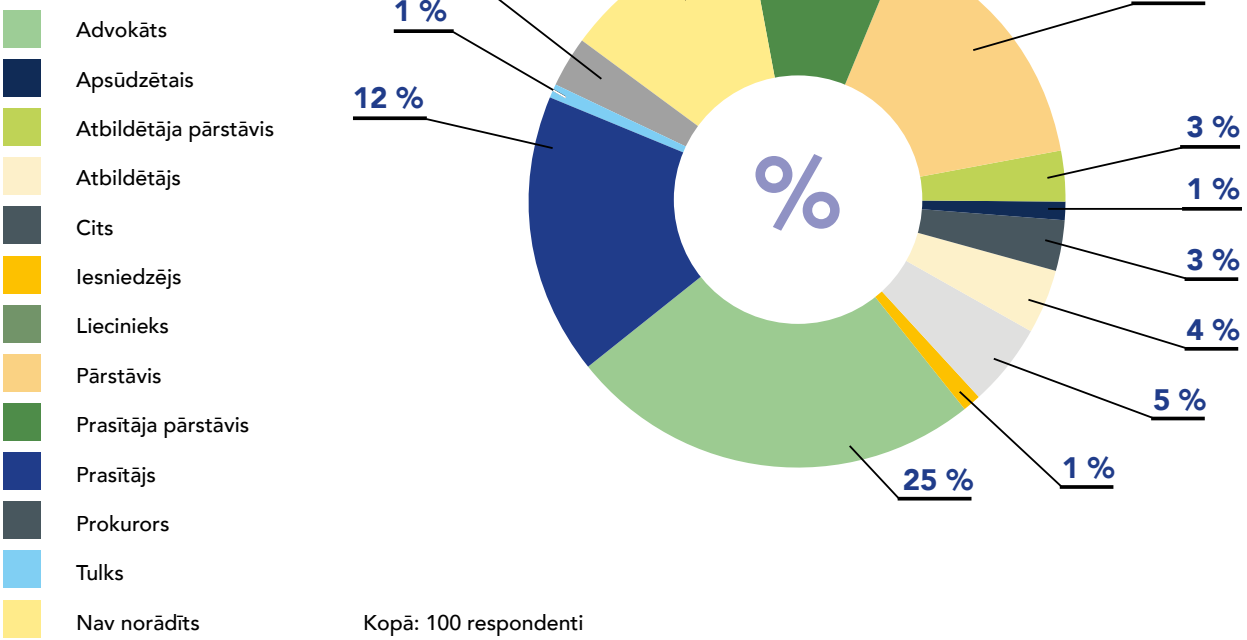

Kopā: 100 respondenti

Iesniegto aptaujas anketu skaits pa kolēģijām

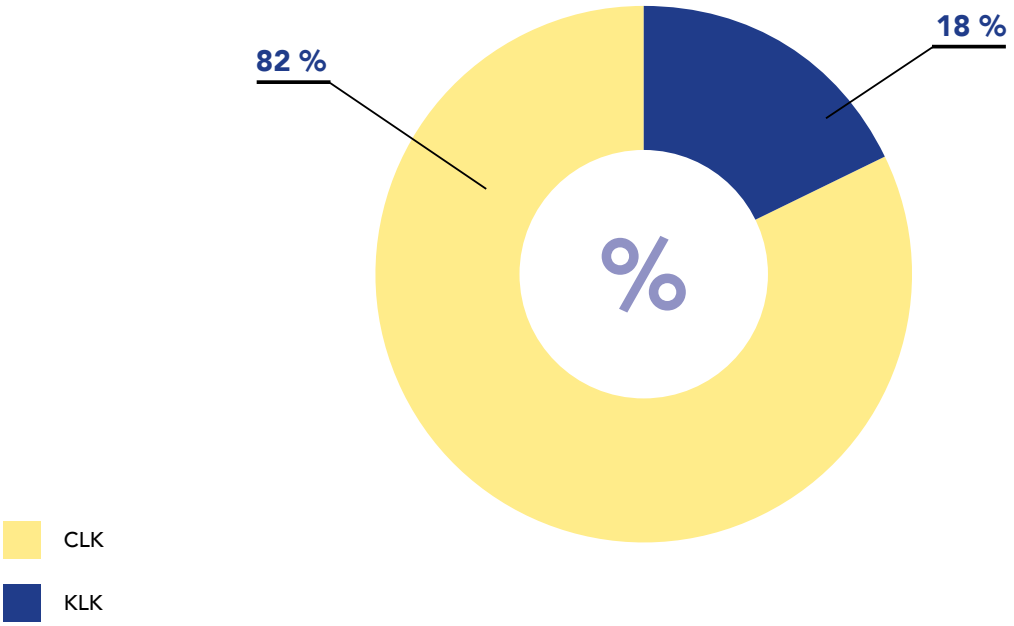

Apmeklējuma iemesls*

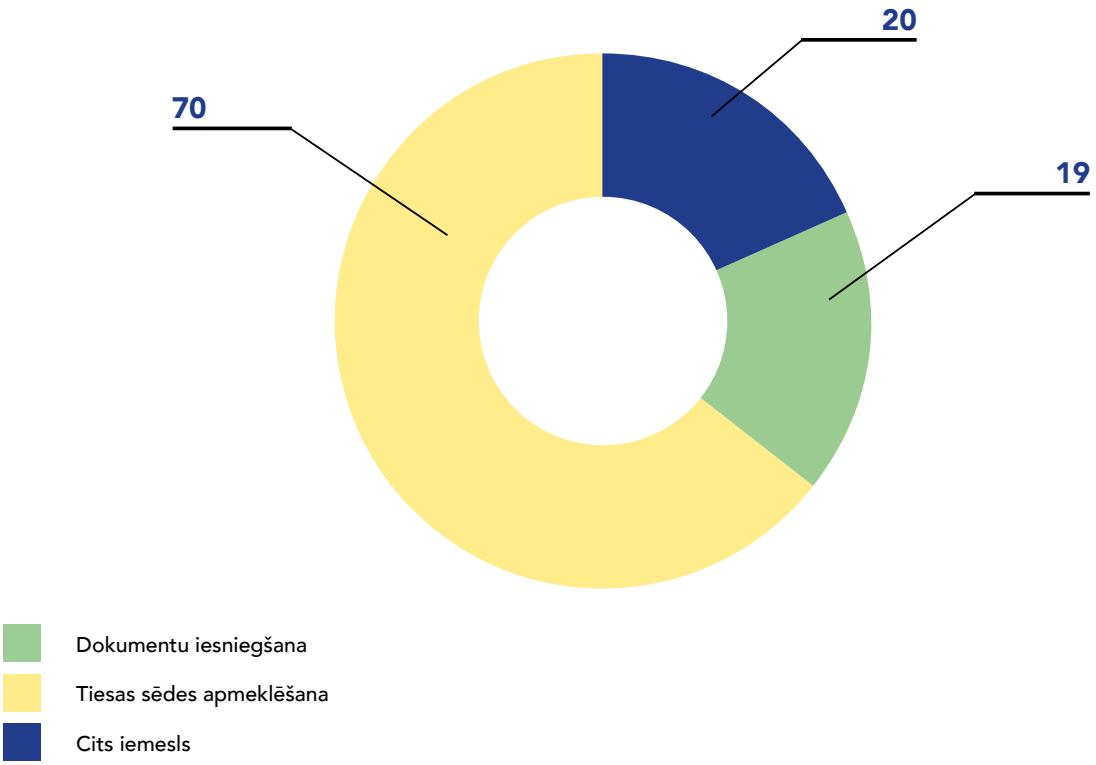

* 9 respondenti norādīja vairāk nekā vienu apmeklējuma iemeslu

Dokumentu aprites veids

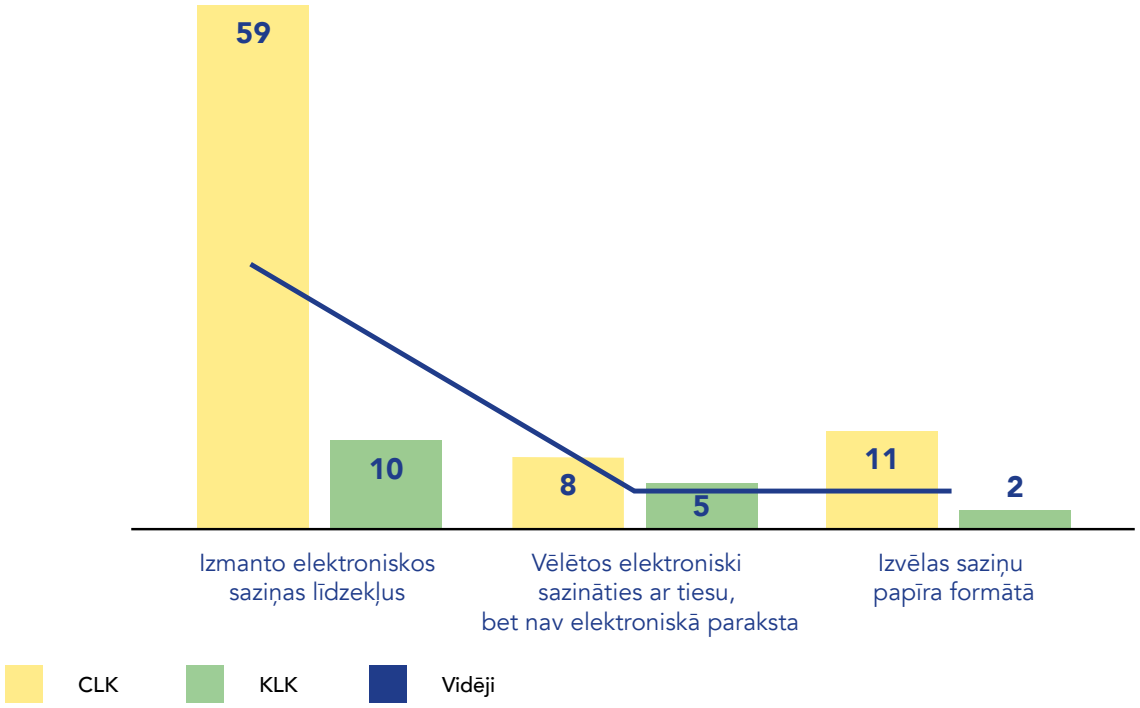

2019. gada nogalē saziņai ar tiesu 69 % aptaujāto izvēlējās izmantot elektroniskos saziņas līdzekļus.

RAT vidējais novērtējums pa sektoriem

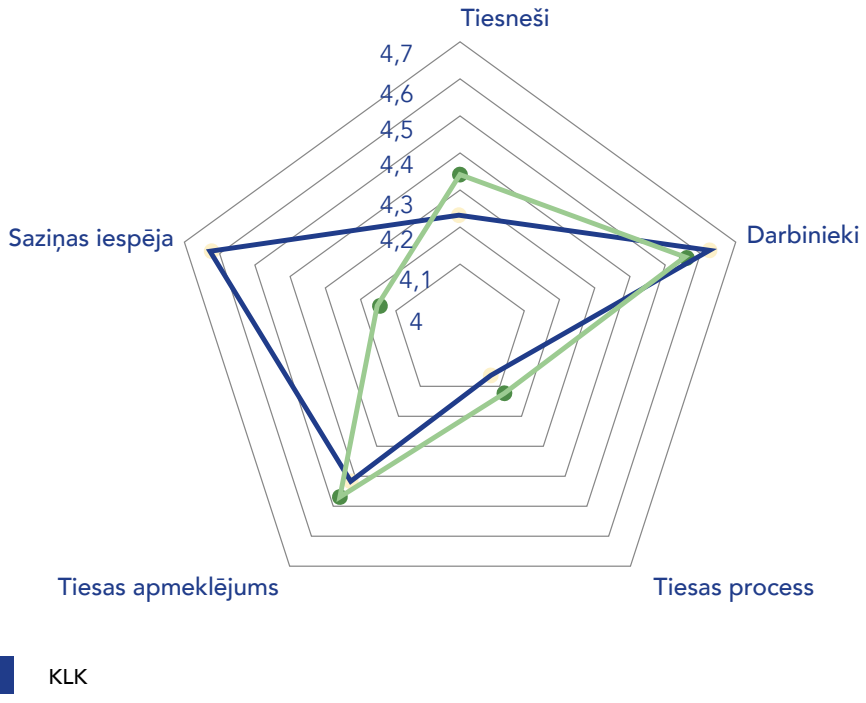

1. TIESAS APMEKLĒJUMA NOVĒRTĒJUMS

Iespēja ērti iepazīties ar lietas materiāliem

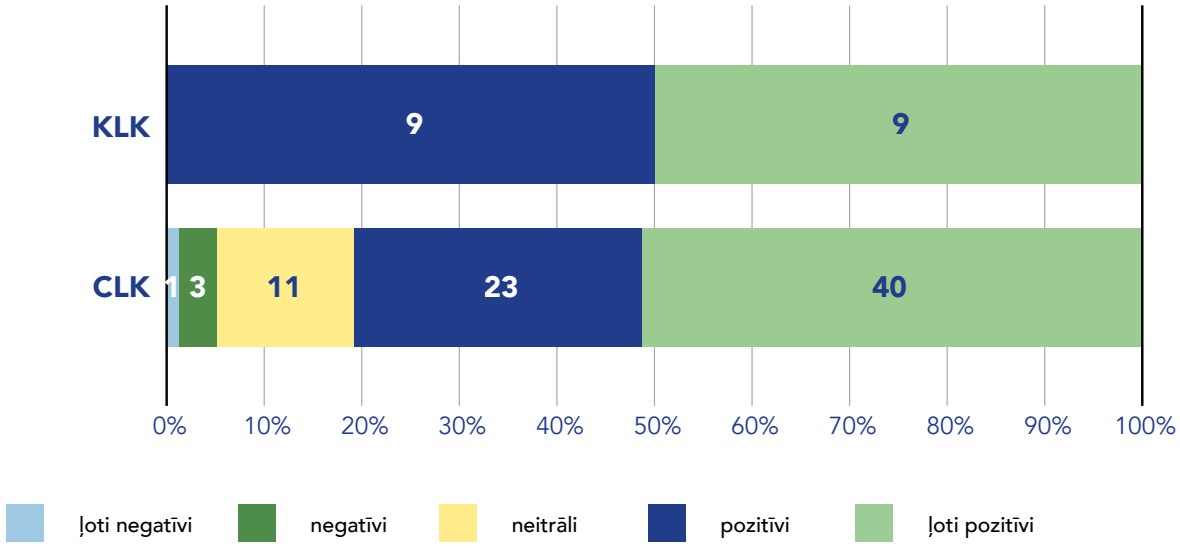

Vidēji: 4,38 (pozitīvi)

Viegli orientēties tiesas ēkā un saņemt nepieciešamo informāciju

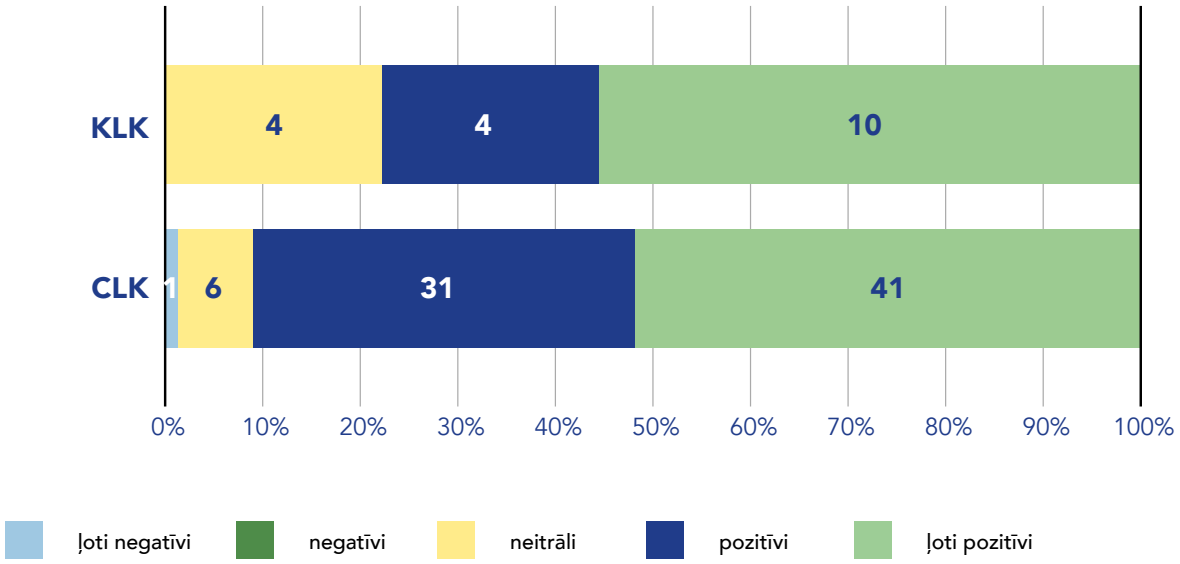

Vidēji: 4,38 (pozitīvi)

2. TIESAS PROCESA NOVĒRTĒJUMS

Precīzs tiesas sēdes sākums

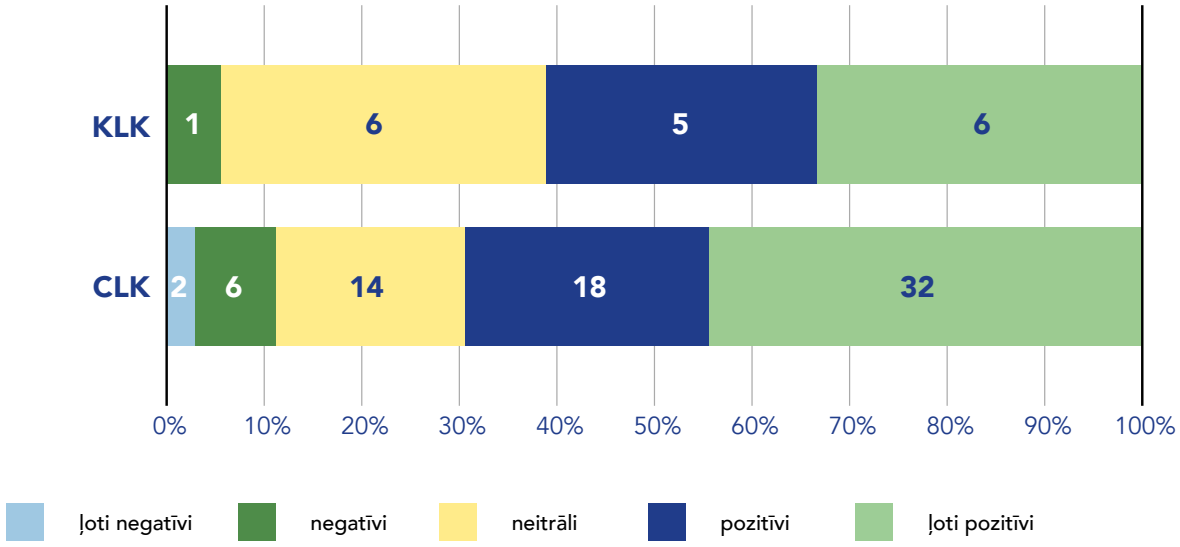

Vidēji: 3,94 (pozitīvi)

Saprotama tiesas procesa kārtība un procesuālās tiesības

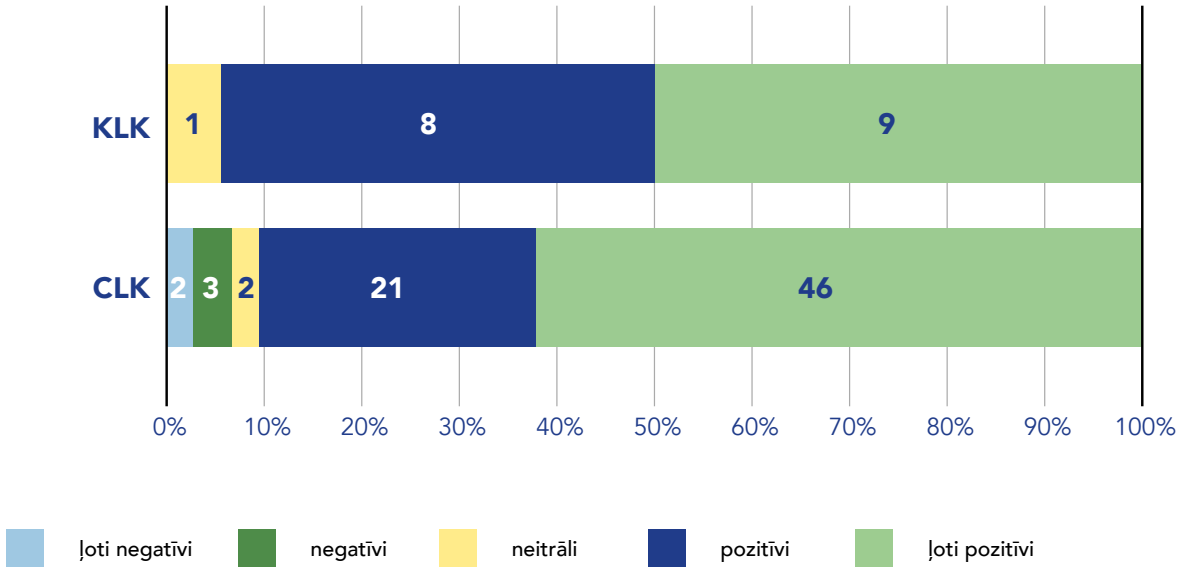

Vidēji: 4,44 (pozitīvi)

3. SAZIŅAS NOVĒRTĒJUMS

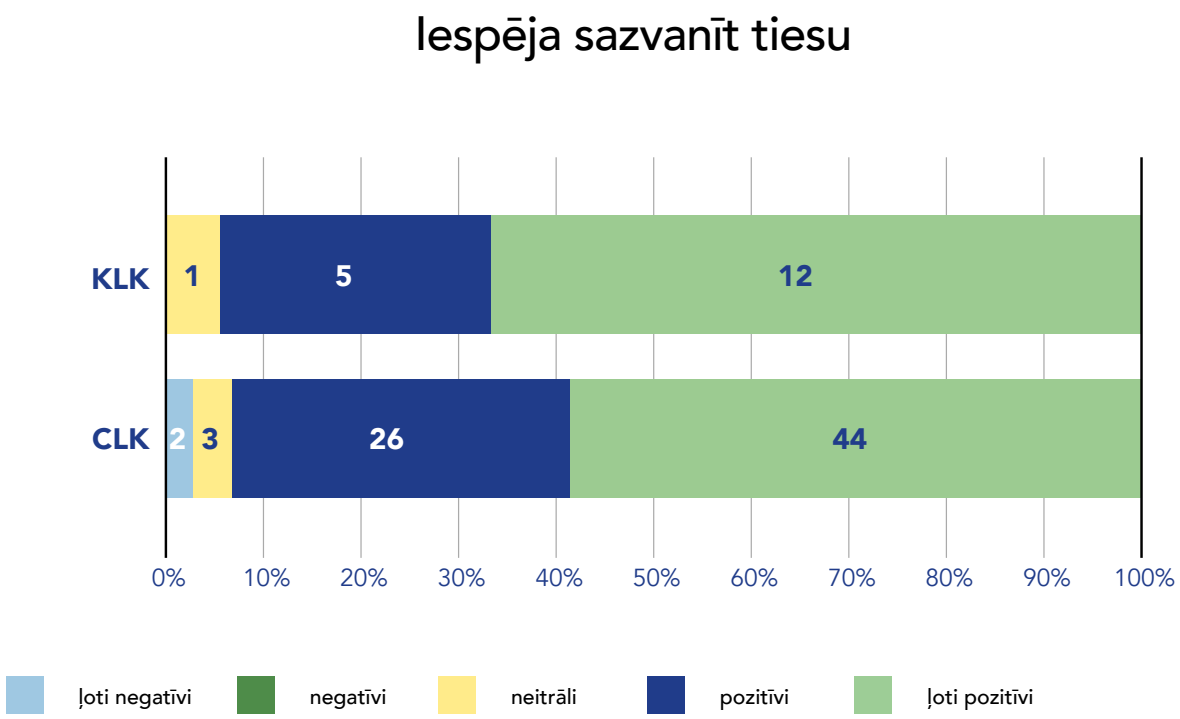

Vidēji: 4,38 (pozitīvi)

4. DARBINIEKU NOVĒRTĒJUMS

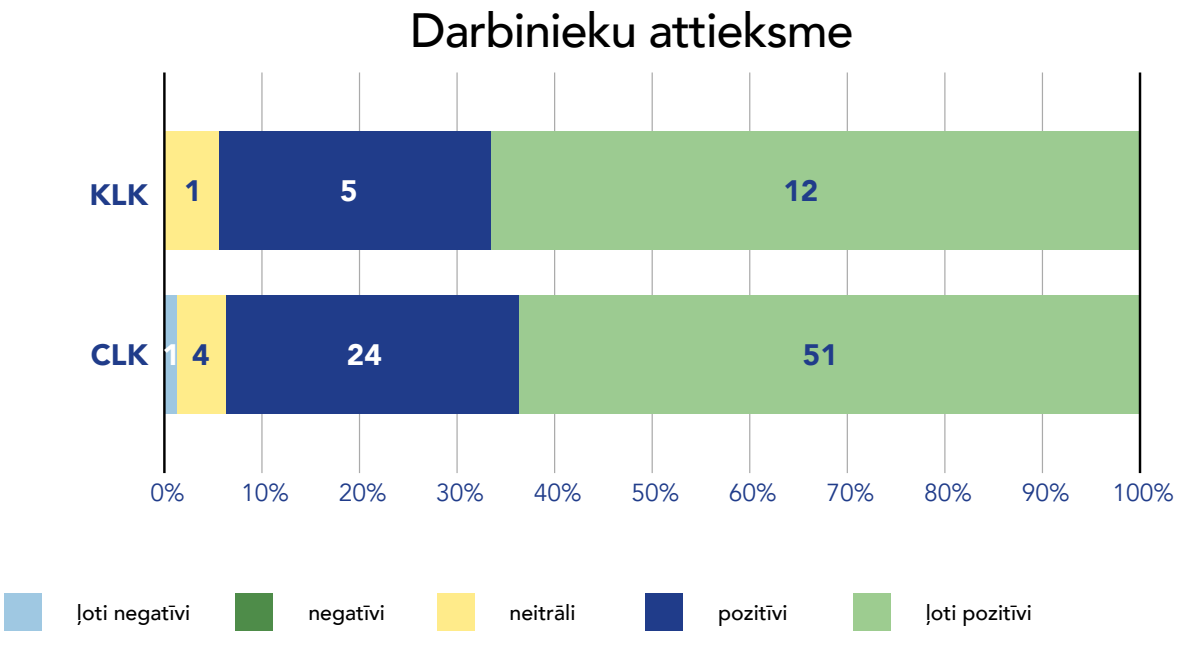

Vidēji: 4,58 (ļoti pozitīvi)

5. TIESNEŠU DARBA NOVĒRTĒJUMS

Attieksme pret tiesas procesa dalībniekiem

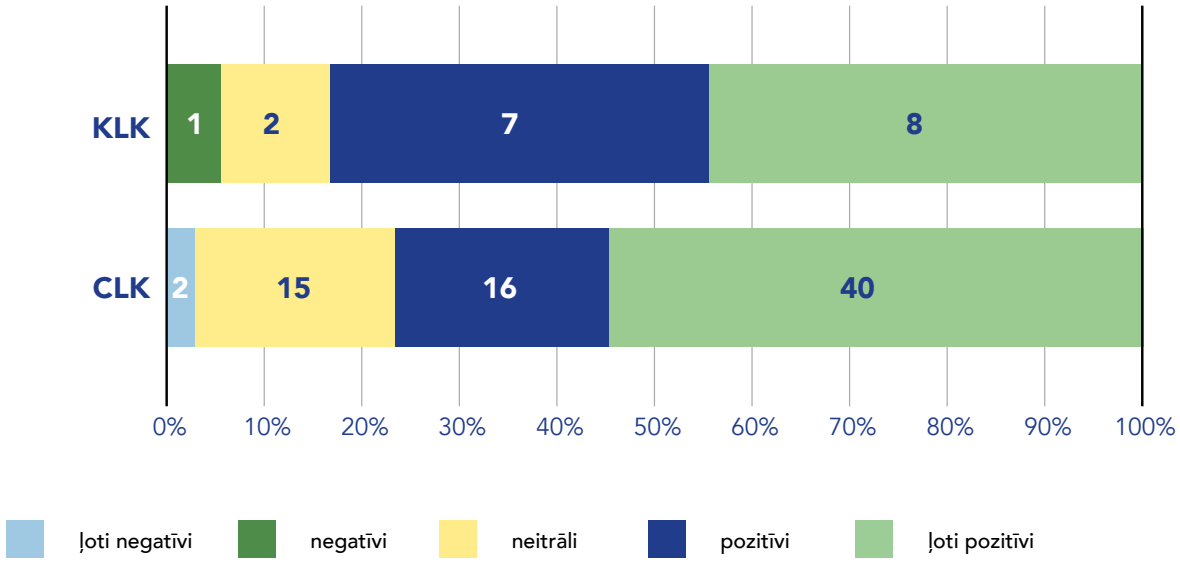

Vidēji: 4,24 (pozitīvi)

Objektivitāte un neitralitāte

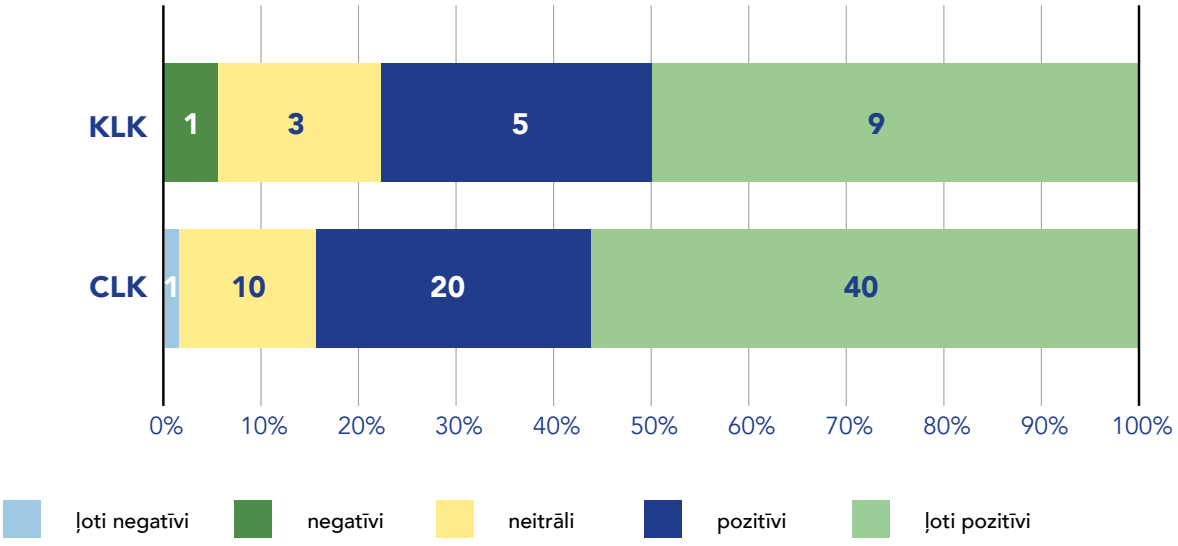

Vidēji: 4,3 (pozitīvi)

RĪGAS APGABALTIESAS DARBĪBAS RĀDĪTĀJI

Dati: TA ar "BI Microstrategy" datu apstrādes rīku

PROPORCIJAS APELĀCIJAS INSTANCĒ VISPĀRĒJĀS JURISDIKCIJAS TIESĀS

Saskaņā ar https://dati.ta.gov.lv/MicroStrategy/asp/Main.aspx atrodamajiem datiem:

RAT 2020. gadā izskatīti **64,2 % civillietu** no visām gada laikā vispārējās jurisdikcijas apgabaltiesās izskatītajām civillietām.

Vispārējās jurisdikcijas apgabaltiesās izskatīto civillietu proporcijas

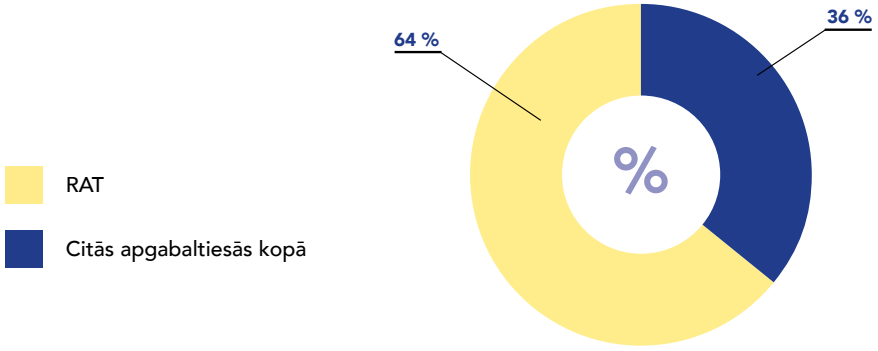

RAT 2020. gadā izskatīti **52,1 % krimināllietu** no visām gada laikā vispārējās jurisdikcijas apgabaltiesās izskatītajām krimināllietām.

Vispārējās jurisdikcijas apgabaltiesās izskatīto krimināllietu proporcijas

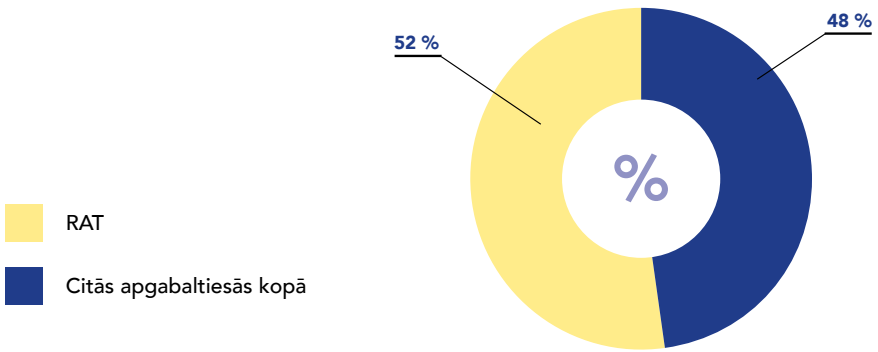

RAT 2020. gadā izskatīti **64,6 % administratīvo pārkāpumu lietu** no visām gada laikā apelācijas instancē izskatītajām administratīvo pārkāpumu lietām.

Apelācijas instancē izskatīto administratīvo pārkāpumu lietu proporcijas

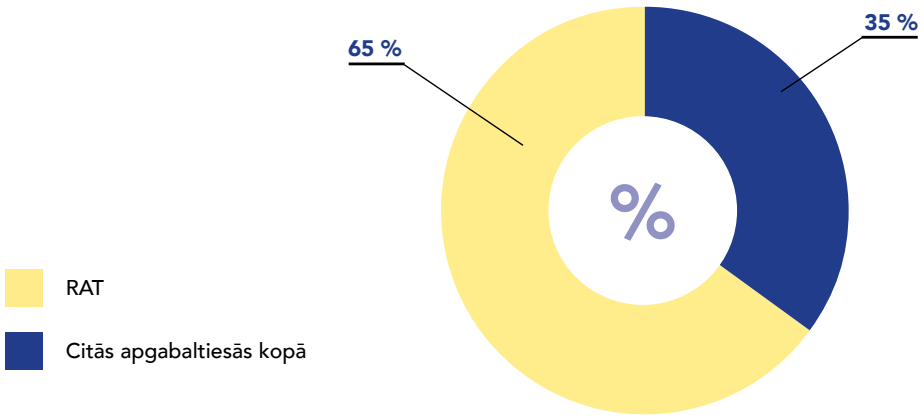

RĪGAS APGABALTIESAS CIVILLIETU TIESAS KOLĒĢIJAS DARBA RĀDĪTĀJI

Gada laikā RAT saņemto civillietu skaits un neizskatīto civillietu atlikums iepriekšējā gada sākumā (2017.–2020. gadā)

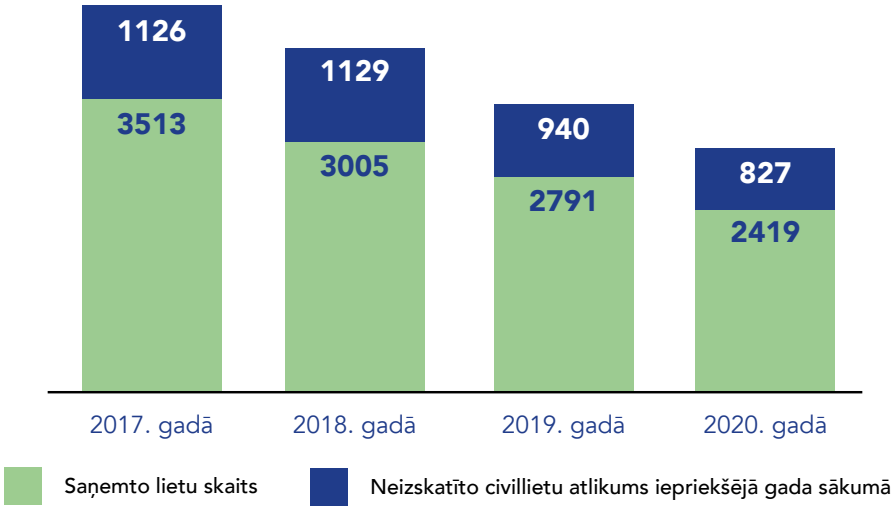

Izskatāmo lietu skaits kopā ar neizskatīto lietu atlikumu

2017. gadā	2018. gadā	2019. gadā	2020. gadā
4639	4134	3731	3245

Civillietu sadalījums pēc saņemšanas veida RAT 2020. gadā

Lietas ienākšanas kārtība	Saņemto civillietu skaits	% no kopējā saņemto civillietu skaita (2419)
Pirmo reizi	54	2,19
Pēc sprieduma (lēmuma) atcelšanas no Augstākās tiesas	98	4,05
Ar apelācijas sūdzību/protestu	1176	48,4
Ar blakus sūdzību/blakus protestu	1088	44,73
Jaunai izskatīšanai saistībā ar jaunatklātiem apstākļiem	3	0,08

Gada laikā RAT izskatīto civillietu skaits apelācijas instancē

Gads	2016	2017	2018	2019	2020
Saņemtas	3696	3513	3005	2791	2419
Pabeigtas*	3693	3702	3118	2780	2515
Izskatītas RAT **	3369	3514	3056	2689	2498

Saņemto civillietu proporcija (no kopskaita RAT apelācijas instancē)

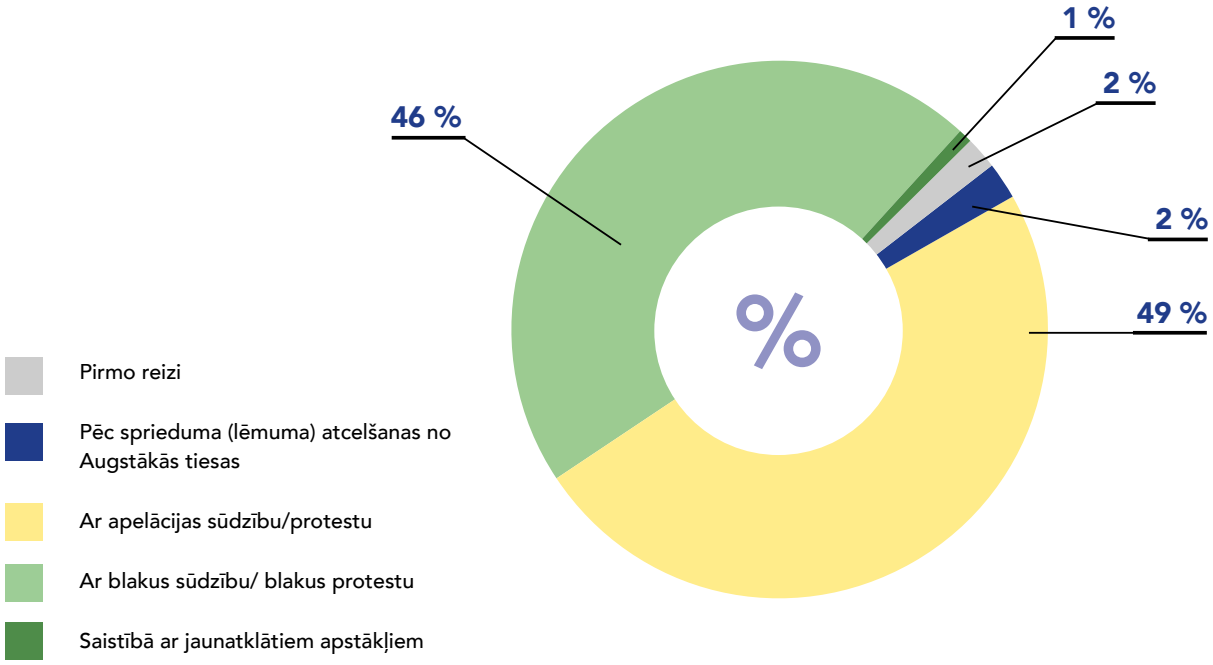

RAT saņemto un pabeigto civillietu skaits

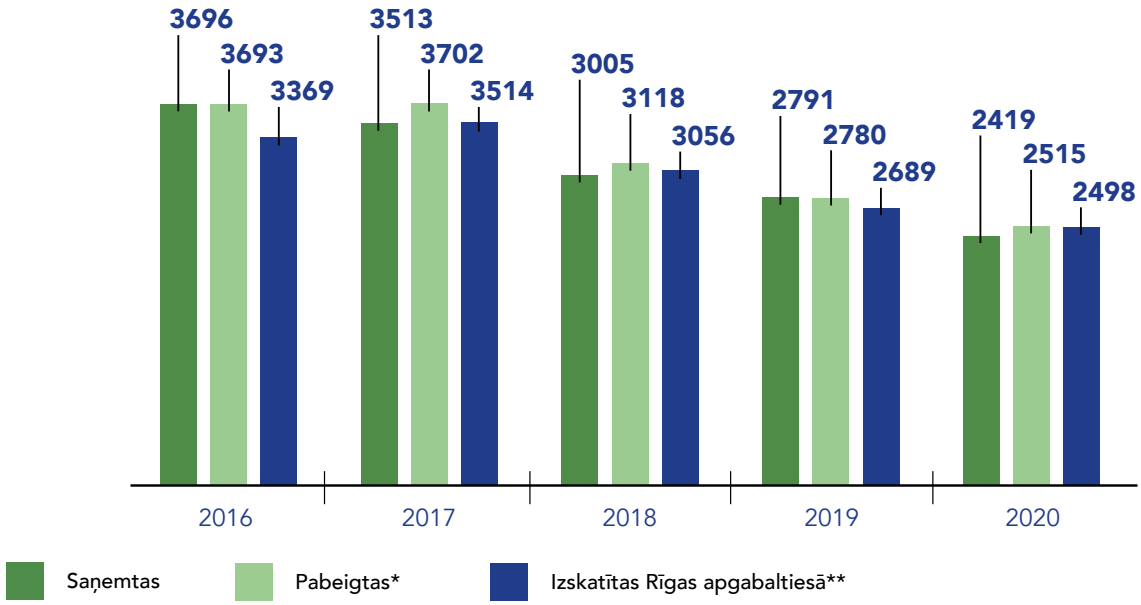

* Pabeigtās lietas kopā ar pārdalītajām CPL 32.[1] panta kārtībā;

** RAT izskatītās lietas bez pārdalītajām CPL 32.[1] panta kārtībā (17 civillietas)

2020. gadā no RAT uz Augstāko tiesu CPL 32.[1] panta kārtībā nosūtīto civillietu skaits izskatīšanai citā apgabaltiesā

Nosūtīto lietu skaits	Virzība uz	Atteikums	Lietu sadalījums pa apgabaltiesām
17	Kurzemes apgabaltiesa		6
	Latgales apgabaltiesa		7
	Vidzemes apgabaltiesa		4
5	RAT	5	
22	Kopā:	5	17

Dati: RAT

Atsevišķu civillietu kategoriju lietu izskatīšanas termiņi RAT 2020. gadā*

	Līdz 1 mēn. (iesk.)	1–2 mēn. (iesk.)	2–3 mēn. (iesk.)	3–4 mēn. (iesk.)	4–5 mēn. (iesk.)	5–6 mēn. (iesk.)	6–12 mēn. (iesk.)	Vairāk nekā 12 mēn.
Darba lietas kopā %	13	13	14	19	7	10	16	7
Bērnu un ģimenes lietu kategorijas %	55	18	0	0	18	0	9	0
…								
Pārējās prasības tiesvedības lietās %	12	24	10	3	3	7	27	13

* pārskatā ir parādītas tikai tās civillietu kategorijas (no virsrakstā minētajām), kurās pārskata periodā izskatīta vismaz viena lieta.

Augstākajā tiesā saņemto civillietu skaits no RAT 2016.–2020. gadā

	Ar kasācijas sūdzību	Ar kasācijas protestu	Ar blakus sūdzību	Ar protestu par būtiskiem tiesību normu pārkāpumiem	Jaunai izskatīšanai, jaunatklāti apstākļi	Ar pieteikumu par jaunatklātiem apstākļiem
2016. gadā	618	0	191	1	0	8
2017. gadā	554	0	197	1	0	0
2018. gadā	565	1	220		0	0
2019. gadā	468	0	235		1	0
2020. gadā	527	0	139		0	0

Kasācijas kārtībā pārsūdzēto spriedumu un lēmumu apjoms civillietās RAT

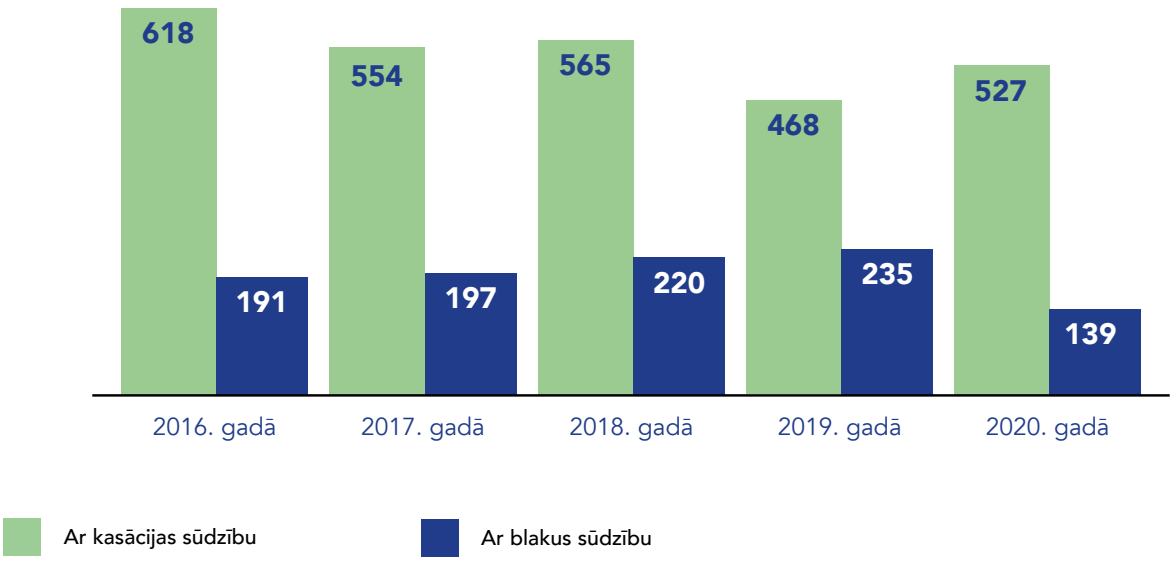

Augstākajā tiesā pārsūdzēto spriedumu un lēmumu izskatīšanas rezultāti civillietās, kurās zemākas instances tiesa ir RAT

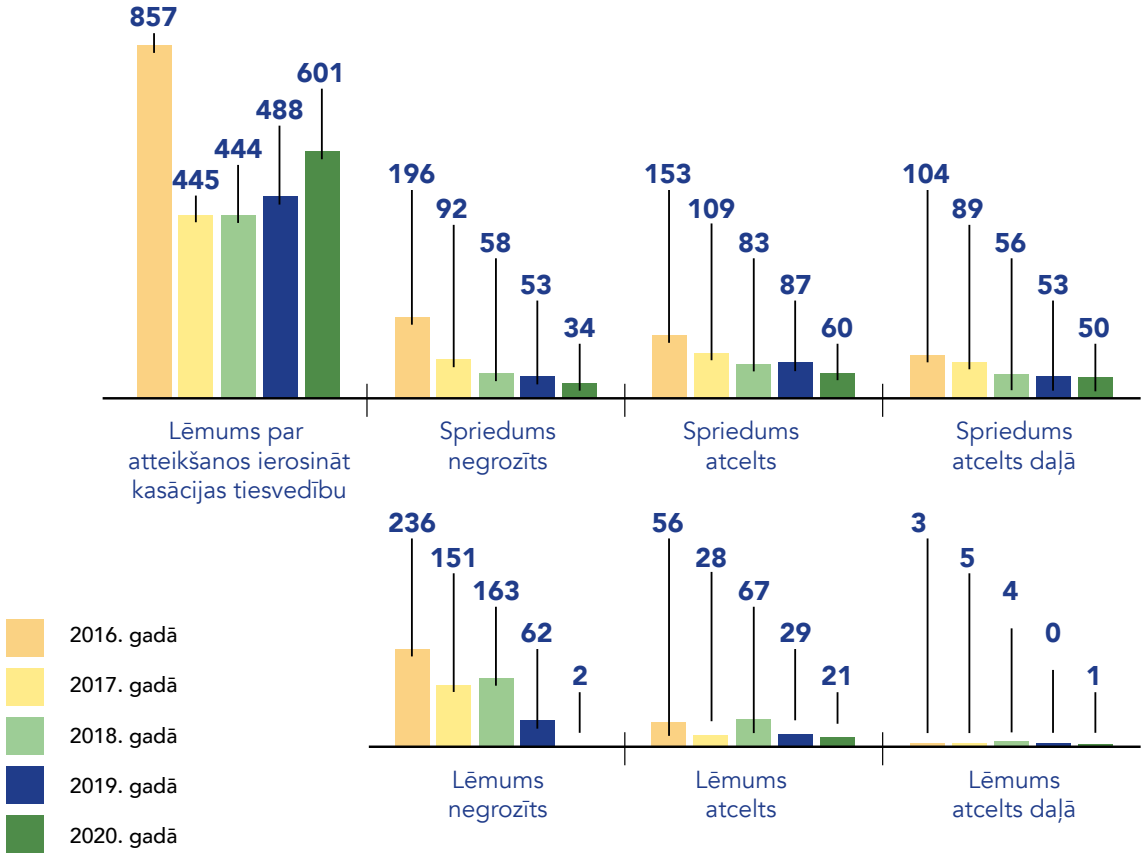

KRIMINĀLLIETU TIESAS KOLĒĢIJAS DARBA RĀDĪTĀJI

Krimināllietu skaits apelācijas instancē RAT 2016.–2020. gadā

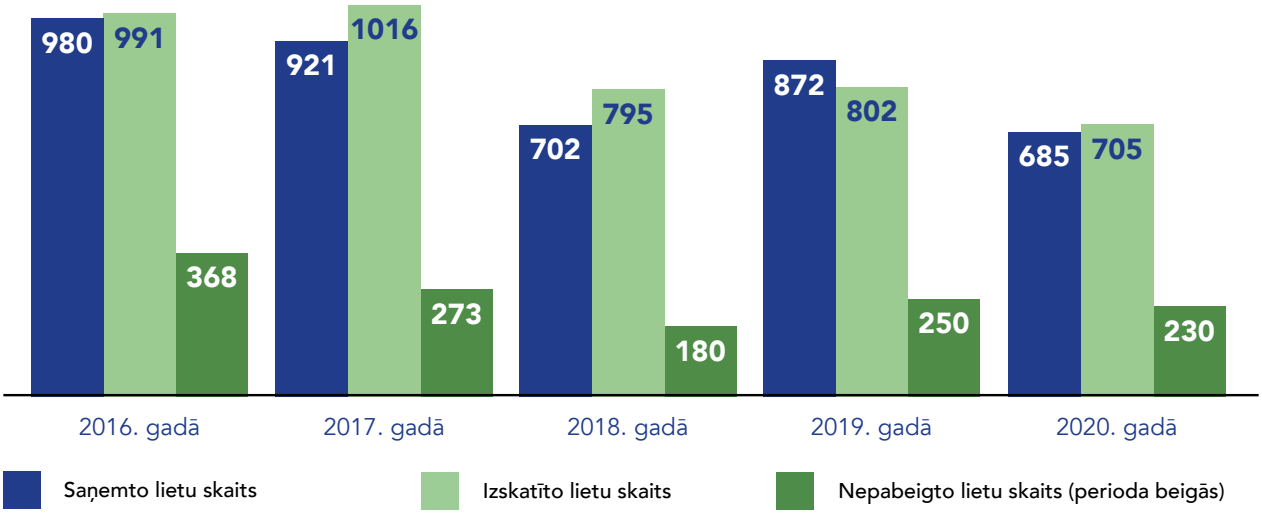

RAT izskatīto sūdzību skaits par izmeklēšanas tiesnešu lēmumiem

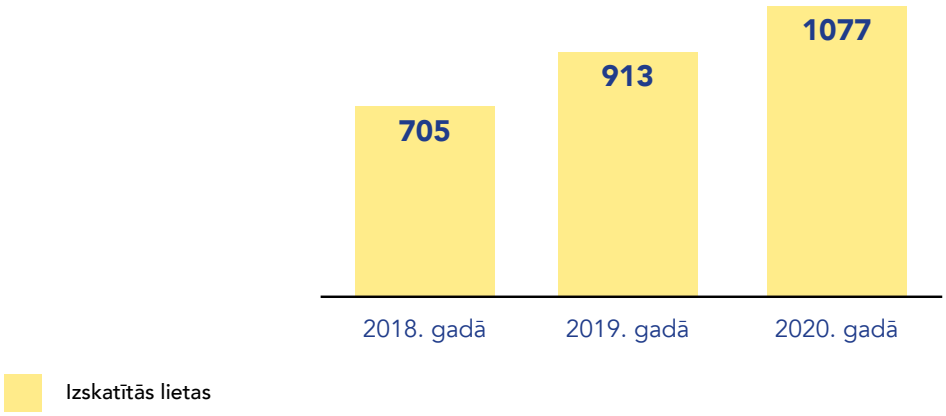

Krimināllietu izskatīšanas termiņi RAT 2016.–2020. gadā

Izskatīšanas ilgums	Līdz vienam mēn. (iesk.)	1–2 mēn. (ieskaitot)	2–3 mēn. (ieskaitot)	3–4 mēn. (ieskaitot)	4–5 mēn. (ieskaitot)	5–6 mēn. (ieskaitot)	6–12 mēn. (ieskaitot)	Vairāk nekā 12 mēn.
2016. gadā	110	258	197	117	66	51	107	88
2017. gadā	150	299	204	89	47	35	108	85
2018. gadā	133	262	131	45	48	20	89	67
2019. gadā	144	223	174	72	53	33	70	33
2020. gadā	94	219	152	61	36	16	88	39

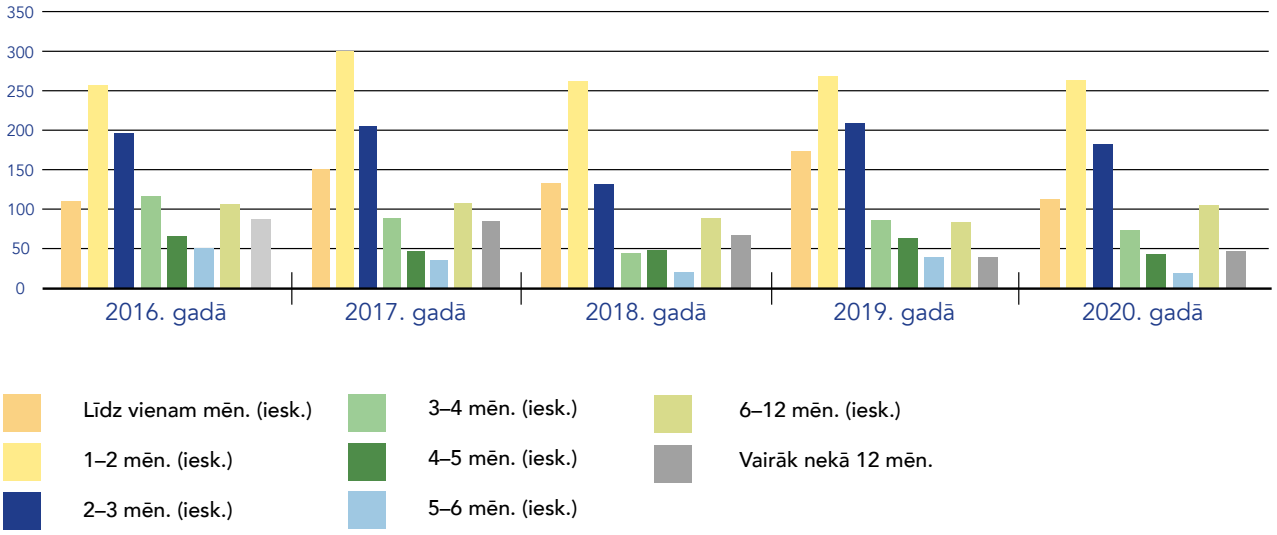

Augstākajā tiesā saņemto krimināllietu skaits no RAT 2016.–2020. gadā

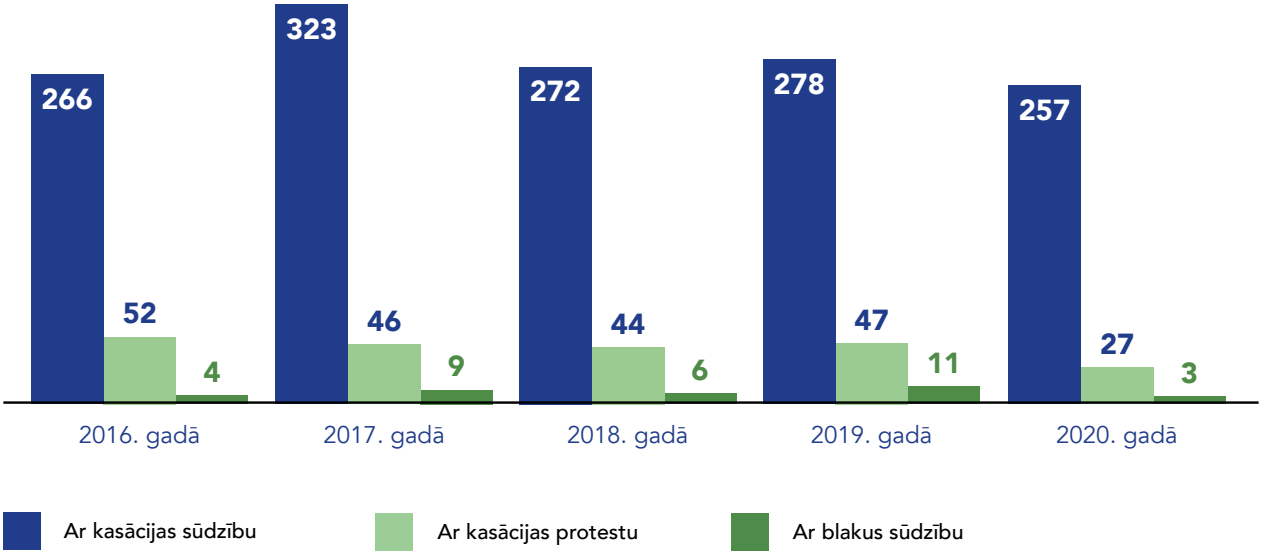

Augstākajā tiesā pārsūdzēto spriedumu un lēmumu izskatīšanas rezultāti krimināllietās, kurās zemākas instances tiesa ir RAT, 2016.–2020. gadā

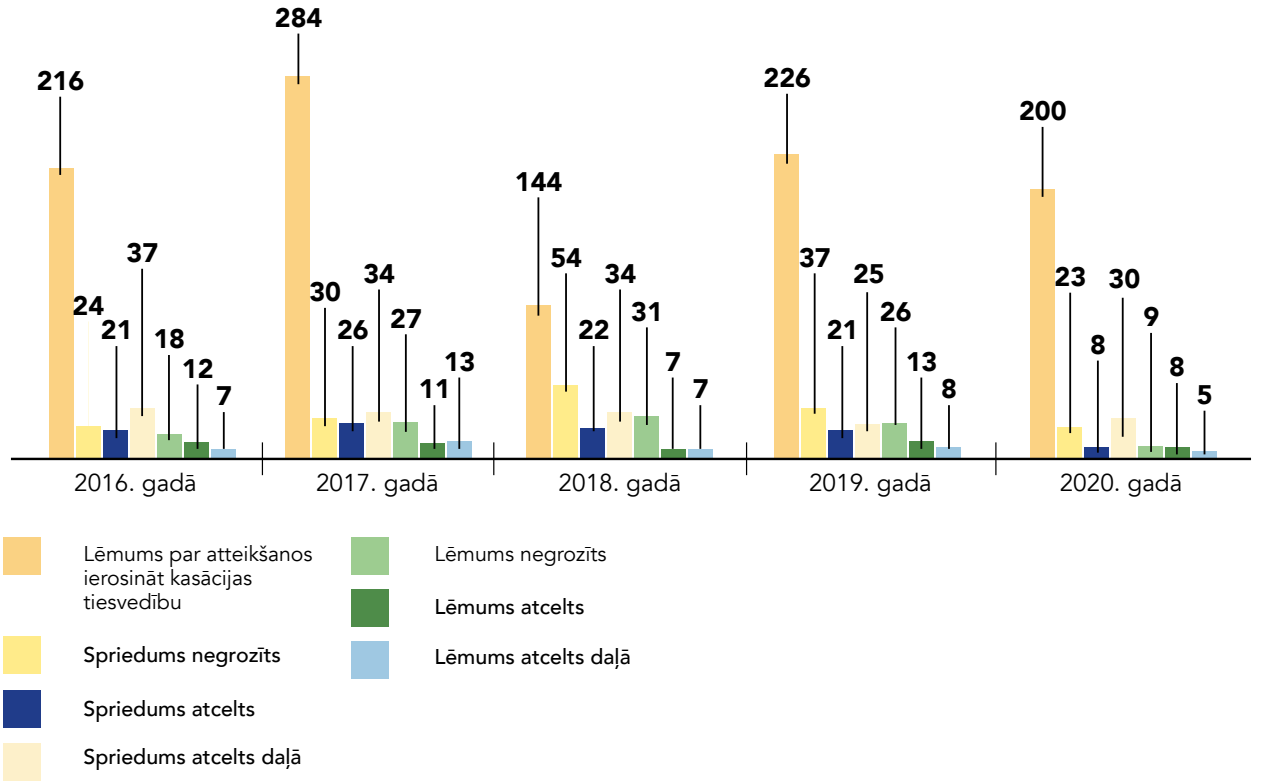

Administratīvo pārkāpumu lietu skaits RAT 2016.–2020. gadā

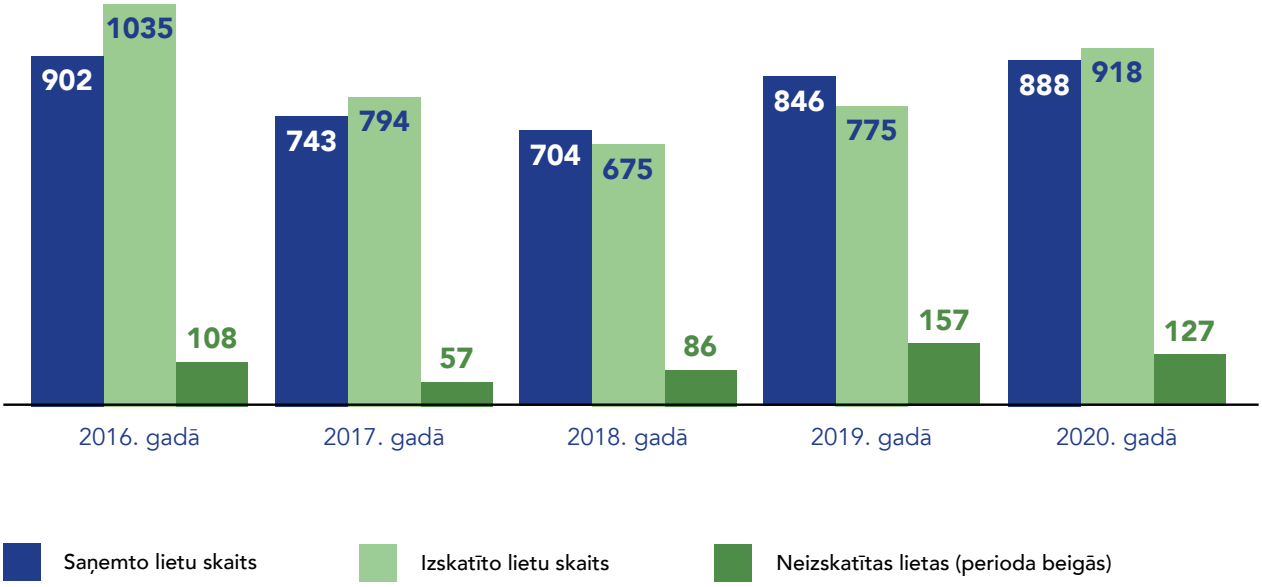

Administratīvo pārkāpumu lietu izskatīšanas termiņi

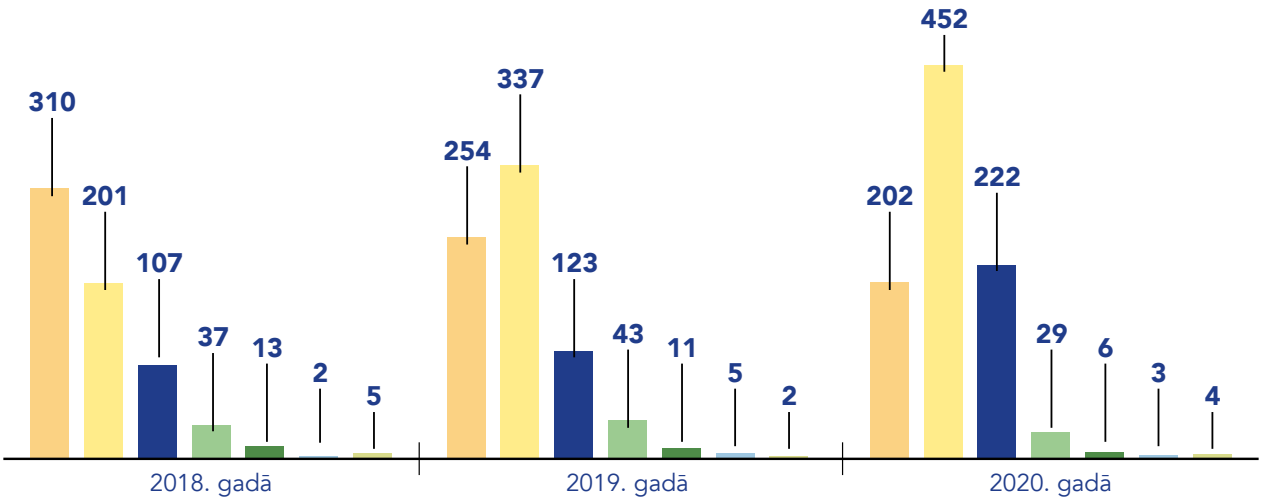

FOTOGALERIJA

Ieskats tiesu darbā 2020. gadā, kad vairums sanāksmju notika attālināti (tieslietu ministra Jāņa Bordāna videokonference ar tiesu priekšsēdētājiem par tiesu darbu ārkārtējās situācijas laikā), tāpat kā dokumentu iesniegšana tiesā, savukārt tiesas sēžu apmeklējums – tikai lietas dalībniekiem un kopš 2020. gada pavasara tikai sejas aizsargmaskās, stingri ievērojot higiēnas u. c. epidemioloģiskās drošības prasības.

2020. gada 10. marts. RAT tiesnesis Valdis Vazdiķis tiesā vadīja Latvijas Pašvaldību mācību centra mācības bāriņtiesu darbiniekiem. Mācību dalībnieki tika iepazīstināti ar RAT vēsturi un lomu tieslietu sistēmas attīstībā, ar tiesas kancelejas darbu, tiesas sēžu zālēm un muzeju.

2020. gada 13. marts. RAT CLK tiesnese Ilze Celmiņa piedalās konferencē "Bērns – ķīlnieks vecāku strīdā".

Finanšu sektora novērtējuma programma

FSAP ir finanšu sektoru aptverošs padziļināts novērtējums, kas Latvijas gadījumā notiek reizi desmit gados. Programmas ietvaros nosaka finanšu sektora nozīmīgākos ievainojamības faktorus un novērtē sektora elastīgumu, izvērtē finanšu sektora politikas ietvaru un arī uzraudzības ietvaru un praksi, pievēršot uzmanību finanšu drošības tīkla aspektiem un sektora spējai vadīt un risināt finanšu krīzes.

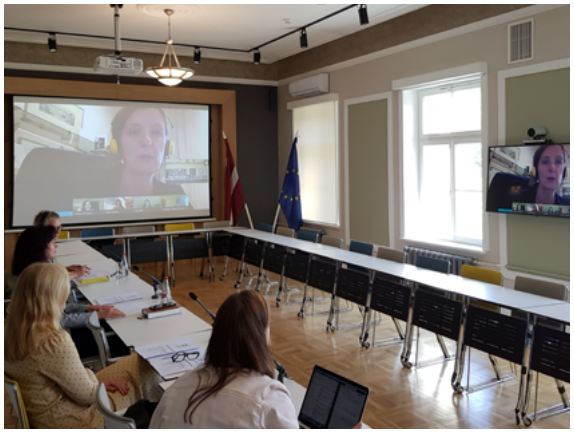

2020. gada 1. jūnijs. Latvijas finanšu sektora novērtējuma programmas ietvaros RAT attālināti notiek Starptautiskā Valūtas fonda ekspertu tikšanās ar TM Civiltiesību departamenta direktori Dagniju Palčevsku (no kreisās), RAT priekšsēdētāju Daigu Vilsoni un Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas priekšsēdētāju Ivetu Krēvicu.

2020. gada 10. jūlijs. Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupišs pieņem ģenerālprokurora zvērestu no RAT tiesneša Jura Stukāna.

Tiesas sēde RAT KLK. Priekšplānā tiesnese Ārija Ždanova, tiesas sēžu sekretāre Indra Žindiga, tiesneses Irīna Jansone un Ligita Kuzmane.

2020. gada 5. oktobris. Senāta 25 gadu jubilejas pasākumā svētku diskusijas vadītāja senatore Veronika Krūmiņa, bijušais Augstākās tiesas priekšsēdētājs Gvido Zemrībo, Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupišs, bijušie Augstākās tiesas priekšsēdētāji Andris Guļāns un Ivars Bičkovičs.

Apgabaltiesu priekšsēdētāji sveic atjaunoto Senātu 25 gadu jubilejā. No kreisās: Zemgales apgabaltiesas priekšsēdētāja Inguna Preisa, RAT priekšsēdētāja Daiga Vilsone un Administratīvās apgabaltiesas priekšsēdētājs Māris Vīgants.

2020. gada 9. novembris. RAT priekšsēdētāja Daiga Vilsone (no labās) Latvijas Zvērinātu notāru padomes pasākumā, kurā balvu "Gada notārs 2020" par notariāta universālo vērtību laikmetīgu īstenošanu ikdienas darbā saņēma Rīgas apgabaltiesas zvērināta notāre Zane Ernštreite. Foto: Jānis Deinats.

Attālināta tiesas sēde videokonferences režīmā RAT CLK. No kreisās: tiesas sēžu sekretāre Linda Čestjakova, tiesneši Valdis Vazdiķis, Madara Ābele un Gunta Ozoliņa.

2020. gada novembris. RAT tiesnesēm un tiesnešu palīdzēm attālināti piešķirti TM apbalvojumi. I pakāpes Atzinības rakstu un "zelta" spalvu par nozīmīgu ieguldījumu tieslietu sistēmas un Latvijas tiesību sistēmas attīstībā saņēma RAT priekšsēdētāja Daiga Vilsone (pirmā no kreisās).

II pakāpes Atzinības rakstu un "sudraba" spalvu par būtisku ieguldījumu ministrijas, tieslietu un Latvijas tiesību sistēmas attīstībā saņēma RAT tiesneses Marika Bebriša (otrā no kreisās) un Madara Ābele (trešā no kreisās).

TM Pateicības rakstu par būtisku ieguldījumu Civilprocesa likuma pastāvīgās darba grupas darbā un civilprocesa attīstībā saņēma Pārdaugavas tiesas tiesnese Santa Sondare (otrajā rindā), kura pilda RAT tiesneses pienākumus.

Goda diplomu par ilggadēju, godprātīgu un radošu darbu, veicinot ministrijas, tieslietu un Latvijas tiesību sistēmas attīstību un starptautisko sadarbību tieslietu jomā, saņēma tiesneša palīdze Laura Buholta un tiesneša palīdze Valda Zujeva.

TM apbalvotie tiesneši (pirmajā rindā no kreisās) Marika Bebriša, Daiga Vilsone, Santa Sondare un tiesneša palīdze Laura Buholta kopā ar (otrajā rindā no kreisās) RAT CLK priekšsēdētāju Līgu Blūmiņu, KLK priekšsēdētāja p. i. Guntaru Stūri un RAT priekšsēdētājas vietnieci Leldi Graudu.

2020. gada nogale. RAT darbiniecēm piešķirti TA apbalvojumi. Goda rakstu par nozīmīgu ieguldījumu un izciliem sasniegumiem tiesu sistēmas attīstībā un amata pienākumu pašaizliedzīgu izpildi attālināti saņēma: (augšējā rindā no kreisās) tiesneša palīdze Baiba Šaicāne, tiesas sēžu sekretāre Indra Žindiga, priekšsēdētājas palīdze Kristīne Denafa, (otrajā rindā no kreisās) tiesneša palīdzes Kristīne Ulmkalne un Tatjana Lauberte.

Atzinības rakstu par godprātīgu un radošu amata pienākumu izpildi, veicinot tiesu attīstību, saņēma tiesneša palīdzes Dace Incenberga un (trešajā rindā no kreisās) Madara Dārzniece, tiesas sēžu sekretāre Inese Saldniece un tiesneša palīdze Sabīne Ģērmane.

TIESU PRAKSES PĒTĪJUMI

SATURA RĀDĪTĀJS

TIESU PRAKSES PĒTĪJUMI **117**

TIESU PRAKSE PAR LATVIJAS ADMINISTRATĪVO PĀRKĀPUMU KODEKSA 174.[3] PANTĀ (SAPULČU, GĀJIENU UN PIKETU, KĀ ARĪ PUBLISKO IZKLAIDES UN SVĒTKU PASĀKUMU ORGANIZĒŠANAS UN NORISES KĀRTĪBAS PĀRKĀPŠANU) NOTEIKTO TIESĪBU NORMU PIEMĒROŠANU PASĀKUMU DALĪBNIEKIEM UN APMEKLĒTĀJIEM **117**

IEVADS 117

1. NOLĒMUMI 117

2. PULCĒŠANĀS BRĪVĪBA/ VĀRDA BRĪVĪBA 117

3. JUDIKATŪRA 120

4. NOLĒMUMU ANALĪZE 123

5. JAUTĀJUMI UN ATBILDES 128

SECINĀJUMI 130

IZMANTOTIE AVOTI 131

PERSONU ATBRĪVOŠANA NO TIESAS IZDEVUMU UN DROŠĪBAS NAUDAS SAMAKSAS VALSTS IENĀKUMOS CIVILLIETĀS **134**

1. TIESISKAIS REGULĒJUMS 134

2. PĒTĪJUMA LAUKS JEB ANALIZĒTIE NOLĒMUMI 135

3. BIEŽĀK CITĒTIE NOLĒMUMI JEB TIESU PRAKSE 135

4. OBJEKTĪVAIS PAMATS PERSONAS ATBRĪVOŠANAI NO TIESAS IZDEVUMU SAMAKSAS 140

5. SAMĒRĪGUMS STARP PERSONAS TIESĪBU UZ TIESU IEROBEŽOJUMU UN VALSTS NODEVAS NOTEIKŠANAS MĒRĶI 153

6. VIENLĪDZĪGA ATTIEKSME PRET PERSONĀM AR VIENLĪDZ SMAGU MATERIĀLO STĀVOKLI 157

7. GADĪJUMI, KĀDOS TIEK ATCELTI VAI GROZĪTI PIRMĀS INSTANCES TIESAS NOLĒMUMI, KUROS IZLEMTI LŪGUMI

PAR ATBRĪVOŠANU NO TIESAS IZDEVUMIEM 162

8. IESKATS EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESAS PRAKSĒ 165

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI 175

IZMANTOTIE AVOTI 177

CIVILPROCESA LIKUMA 427. PANTA PIEMĒROŠANA APELĀCIJAS INSTANCES TIESĀS (2015.–30.06.2020.) 183

IEVADDAĻA 183

1. TIESISKAIS REGULĒJUMS 184

2. EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESAS PRAKSE 189

3. TIESĪBU UZ TAISNĪGU TIESU NODROŠINĀŠANAS ASPEKTI PĀRROBEŽU LIETĀS 194

4. TIESISKAIS MEHĀNISMS ĀRVALSTĪS 197

5. PROCESUĀLIE RISINĀJUMI CITĀS TIESĪBU NOZARĒS 199

6. TIESU PRAKSES APKOPOJUMS 200

7. KOPSAVILKUMS SENĀTA SECINĀJUMIEM PAR APELĀCIJAS INSTANCES TIESAS LĒMUMU PAMATOTĪBU 218

8. SECINĀJUMI 222

9. IZMANTOTIE AVOTI 224

TIESU PRAKSES APKOPOJUMS PAR MORĀLĀ KAITĒJUMA ATLĪDZĪBAS NOTEIKŠANU CIVILLIETĀS 230

IZMANTOTĀ TERMINOLOĢIJA 230

IEVADS 231

1. KRITĒRIJI, SKATOT PRASĪBAS PAR MORĀLĀ KAITĒJUMA ATLĪDZĪBU 232

2. EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESAS PRAKSE JAUNĀKAJĀS LIETĀS PRET LATVIJU 241

3. MORĀLĀ KAITĒJUMA ATLĪDZĪBA LIETĀS PAR KAITĒJUMU VESELĪBAI 244

4. MORĀLĀ KAITĒJUMA ATLĪDZĪBA LIETĀS PAR KAITĒJUMU DZĪVĪBAI (TUVINIEKU ZAUDĒJUMI) 258

5. MORĀLĀ KAITĒJUMA ATLĪDZĪBA PAR GODA UN CIEŅAS AIZSKĀRUMIEM 261

6. MORĀLĀ KAITĒJUMA ATLĪDZĪBA DARBA TIESĪBU AIZSKĀRUMOS 268

7. MORĀLĀ KAITĒJUMA ATLĪDZĪBA VALSTS PĀRVALDES NODARĪTO ZAUDĒJUMU GADĪJUMOS (BEZ KAITĒJUMA DZĪVĪBAI) 273

8. MORĀLĀ KAITĒJUMA ATLĪDZĪBA PAR AIZSKĀRUMIEM, KAS IZRIET NO ĪPAŠUMA TIESĪBU PĀRKĀPUMIEM 285

9. MORĀLĀ KAITĒJUMA ATLĪDZĪBA PAR PATĒRĒTĀJU TIESĪBU AIZSKĀRUMIEM 290

10. MORĀLĀ KAITĒJUMA ATLĪDZĪBA PAR PRIVĀTUMA AIZSKĀRUMIEM 292

11. NORAIDĪTĀS PRASĪBAS PAR MORĀLĀ KAITĒJUMA ATLĪDZĪBU 295

12. STATISTIKAS RĀDĪTĀJI 296

IZMANTOTIE AVOTI 298

PERSONU TIESĪBU IEVĒROŠANAS ASPEKTI PROCESOS PAR NOZIEDZĪGI IEGŪTU MANTU 299

1. JAUTĀJUMA PROBLEMĀTIKA SAISTĪBĀ AR PĒDĒJO GADU AKTUALITĀTĒM LATVIJĀ 299

2. STARPTAUTISKĀS SAISTĪBAS NOZIEDZĪGI IEGŪTU LĪDZEKĻU LEGALIZĀCIJAS NOVĒRŠANĀ 303

3. EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESAS PRAKSE LIETĀS PAR ĪPAŠUMA TIESĪBU IEROBEŽOJUMIEM 306

4. SĀKOTNĒJIE SECINĀJUMI PĒTĪJUMA IZSTRĀDEI 312

IZMANTOTO AVOTU SARAKSTS 316

Kopš 2018. gada RAT ir izveidots zinātniski analītiskais amats – priekšsēdētājas palīgs pētnieciski analītiskajos jautājumos. Tendences liecina, ka šāds atbalsta personāls ir nepieciešams tiesas darbā un attīstībā, jo darbam izmantojamās informācijas apjoms pieaug. Personāls nodrošina tiesu prakses apkopojumus, pētījumus par noteiktām tēmām, sniedz atbalstu Eiropas tiesu prakses un nolēmumu apstrādē. Tiesas vajadzībām pētījumu tēmas piedāvā RAT kolēģiju vadība.

Gadagrāmatā iekļauts arī 2018. gada pētījums par Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa tiesību normu piemērošanu sapulču, gājienu un piketu organizēšanā un norisē tiesu praksi. 2020. gada 1. jūlijā spēkā stājās Administratīvās atbildības likums, kas reformē līdzšinējo administratīvo pārkāpumu izskatīšanas sistēmu. Tomēr saistībā ar 2020. gada Covid-19 pandēmiju un valdības noteiktajiem epidemioloģiski ierobežojošajiem pasākumiem tika ietekmēta personu pulcēšanās brīvība un saistībā ar pārkāpumiem uzsāktas administratīvo pārkāpumu procedūras. Tādējādi iepriekš veiktais pētījums esošajos apstākļos joprojām ir aktuāls, kā arī pētījumā tika uzsvērts, ka pulcēšanās brīvība ir ierobežojama saskaņā ar likumu, ievērojot pienākumu aizsargāt personu veselību.

2020. gadā RAT pabeigti pētījumi: "Personu atbrīvošana no tiesas izdevumu un drošības naudas samaksas valsts ienākumos civillietās", "Civilprocesa likuma 427. panta piemērošana apelācijas instances tiesās", "Tiesu prakses apkopojums par morālā kaitējuma atlīdzības noteikšanu civillietās". Tāpat ir uzsākta pētījuma izstrāde saistībā ar procesiem par noziedzīgi iegūtu mantu.

RAT priekšsēdētājas palīga pētnieciski analītiskajos jautājumos amatā strādāju kopš 2020. gada jūnija, savukārt manā profesionālajā pieredzē ietilpst vairāk nekā 10 gadu darbs valsts pārvaldē gan jurista amatos, gan projektu un darījumu vadībā. Tā kā vienmēr interesējis tiesas darbs un dalība tiesas procesos ir bijusi aizraujoša profesijas sastāvdaļa, nolēmu tiesu darbu iepazīt pilnībā, pievienojoties RAT priekšsēdētājas biroja komandai. Lai arī 2020. gada izaicinājumi juridiski pētniecisko darbu nav būtiski ietekmējuši, jebkurā darbā apskatāmajā tēmā ir pavērusies plašāka dimensija, apzinoties jaunās desmitgades izaicinājumus arī tieslietu jomai.

Guntra Kuple,
Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētājas palīdze pētnieciski analītiskajos jautājumos

TIESU PRAKSE PAR LATVIJAS ADMINISTRATĪVO PĀRKĀPUMU KODEKSA 174.[3] PANTĀ (SAPULČU, GĀJIENU UN PIKETU, KĀ ARĪ PUBLISKO IZKLAIDES UN SVĒTKU PASĀKUMU ORGANIZĒŠANAS UN NORISES KĀRTĪBAS PĀRKĀPŠANU) NOTEIKTO TIESĪBU NORMU PIEMĒROŠANU PASĀKUMU DALĪBNIEKIEM UN APMEKLĒTĀJIEM

IEVADS

Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa, turpmāk – LAPK, 174.[3] pants paredz atbildību par sapulču, gājienu un piketu, kā arī publisko izklaides un svētku pasākumu organizēšanas un norises kārtības pārkāpšanu.

Sapulču, gājienu un piketu, kā arī publisko izklaides un svētku pasākumu organizēšanas un norises kārtību noteic likums "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" un Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likums.

Pētījumā apskatīta LAPK 174.[3] pantā noteikto tiesību normu piemērošana par sapulču, gājienu un piketu, kā arī publisko izklaides un svētku pasākumu organizēšanas un norises kārtības pārkāpumu tikai attiecībā pret pasākumu dalībniekiem un apmeklētājiem (nevis organizatoriem).

Konkrēto tiesību normu piemērošanā attiecībā pret pasākumu dalībniekiem atbilstošos apstākļos vēl nav izveidojusies stabila un plaša tiesu prakse. Sapulču dalībnieku uzvedība un izteikumi sapulcēs analizēti tikai četros TIS atrodamajos nolēmumos.

Pētījuma uzdevums ir tiesību normu vienotas izpratnes un vienveidīgas tiesu prakses veicināšana, sniedzot tiesību normu interpretāciju un prakses analīzi.

1. NOLĒMUMI

Pētījumā ir analizēta tiesu prakse, informāciju apkopojot tabulas formā.

Pilns pētījuma saturs ir pieejams elektroniski: https://www.tiesas.lv/Contents/Item/Display/6459

2. PULCĒŠANĀS BRĪVĪBA/ VĀRDA BRĪVĪBA

LAPK 174.[3] pantā noteikto tiesību normu piemērošanā par likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" noteikumu pārkāpumiem jāņem vērā, ka pulcēšanās brīvība ir nesaraujami saistīta ar vārda brīvību.

Latvijas Republikas Satversmes 103. pants noteic, ka valsts aizsargā iepriekš pieteiktu miermīlīgu sapulču un gājienu, kā arī piketu brīvību, bet pamatlikuma 100. pants paredz ikviena tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Cenzūra ir aizliegta.

Likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" 19. pants apstiprina – sapulcēs, gājienos un piketos ir vārda un valodas brīvība.

Pamattiesību normas uzskatāmas par vispārējiem tiesību principiem, jo tās atspoguļo cilvēka kā augstākās vērtības nozīmi demokrātiskā tiesiskā valstī. Savukārt tas nozīmē, ka valsts rīcības brīvība pamattiesību jomā ir būtiski ierobežota: tā kā pamattiesībām ir individuāls raksturs, atteikšanos no pamattiesībām nevar attaisnot ar lielākās vai autoritatīvākās sabiedrības daļas interesēm.[1]

Pamattiesības nav absolūtas, un tām pastāv zināmi ierobežojumi, kas izriet no pušu pamattiesību būtības. Valstij jāgarantē personas brīvību visām personām vienlaikus, tādēļ vienas personas pamattiesības ierobežo citas personas pamattiesības. Kā arī var tikt noteikti papildu ierobežojumi citu konstitucionālo vērtību aizsardzībai, lai nodrošinātu sabiedrības turpmāku pastāvēšanu.[2]

Šajā ziņā svarīgi ir iezīmēt robežas un spēt nošķirt, kad personas izteikumi (runa un citi izteiksmes līdzekļi) ietilpst vārda brīvības tvērumā un neveido pārkāpumu, bet kad personas izteikumos ir konstatējama, piemēram, naida kurināšana, kas varētu izraisīt sabiedrības daļas sacelšanos, kavēt pasākuma mierīgu un organizētu norisi.

Kolīzijas starp vispārējiem tiesību principiem ir risināmas, izmantojot svēršanas un vērtēšanas metodi, proti, nosakot, kuram no tiem ir lielāks "svars" konkrētās lietas ietvaros, ņemot vērā konkrētos sociālos, ekonomiskos, politiskos un citus apstākļus noteiktā laika sprīdī, ar mērķi panākt labāko iespējamo risinājumu.[3]

Valstij ir jāveic saprātīgi pasākumi, lai atsevišķas personas pamattiesību aizsardzību neizmantotu ļaunprātīgi. Pamattiesību ierobežošana demokrātiskā tiesiskā valstī ir nepieciešama, lai nodrošinātu šo pamattiesību realizēšanu, kā arī aizsargā citu personu tiesības un pārējās konstitucionālās vērtības. Valsts likumdošanas ceļā nosaka pamattiesības īstenošanas kārtību un ierobežojumus.

Satversmes 116. pants noteic – personas tiesības, kas noteiktas Satversmes deviņdesmit sestajā, deviņdesmit septītajā, deviņdesmit astotajā, simtajā, simt otrajā, simt trešajā, simt sestajā un simt astotajā pantā, var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Uz šajā pantā minēto nosacījumu pamata var ierobežot arī reliģiskās pārliecības paušanu.

Eiropas Padomes Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 11. pants paredz, ka tiesības uz miermīlīgu pulcēšanās un biedrošanās brīvību nedrīkst pakļaut nekādiem ierobežojumiem, izņemot tiem, kas noteikti ar likumu un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts vai sabiedrības drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziegumus, aizsargātu veselību vai morāli, vai citu cilvēku tiesības un brīvības. Šis pants nekavē noteikt likumīgus ierobežojumus šo tiesību izmantošanā personām, kas ir bruņoto spēku, policijas vai valsts pārvaldes sastāvā. Tāpat Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 21. pantā noteikts, ka tiesības rīkot miermīlīgas sapulces nedrīkst pakļaut ierobežojumiem, atskaitot likumā paredzētos un tos, kas nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā nacionālās vai sabiedriskās drošības, sabiedriskās kārtības

1 Pleps J. *116. Personas tiesības, kas noteiktas Satversmes deviņdesmit sestajā, deviņdesmit septītajā, deviņdesmit astotajā, simtajā, simt otrajā, simt trešajā, simt sestajā un simt astotajā pantā, var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Uz šajā pantā minēto nosacījumu pamata var ierobežot arī reliģiskās pārliecības paušanu.* Ar atsauci uz Iļjanova D. *Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana.* Rīga: Ratio iuris, 2005, 68. lpp. Grām: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Latvijas Vēstnesis, 2011, 738.–739. lpp.

2 Turpat, 740. lpp. ar atsauci Barak A. *The Judge in a Democracy.* Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2006, p. 83.–84.

3 Turpat, 739. lpp., ar atsauci uz Iļjanova D. *Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana.* Rīga: Ratio iuris, 2005, 88.–95. lpp.

interesēs, sabiedrības veselības un tikumības vai citu tiesību un brīvību aizsardzībai.

Vispārējā norma garantē kādu atsevišķu neierobežotu pamattiesību, savukārt speciālajā normā tiek noteikta kārtība, kādā valsts var noteikt šīs pamattiesības ierobežojumus. Likumā "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" noteikta kārtība pulcēšanās pasākumu īstenošanai, kā arī noteiktas prasības, kuras jāievēro pasākuma dalībniekiem.

Likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" 10. panta otrā daļa nepārprotami nosaka, kādi izteikumi ir aizliegti – pasākumu laikā ir aizliegts vērsties pret Latvijas Republikas neatkarību, izteikt priekšlikumus par Latvijas valsts iekārtas vardarbīgu grozīšanu, aicināt nepildīt likumus, sludināt vardarbību, nacionālo un rasu naidu, klaju nacisma, fašisma vai komunisma ideoloģiju, veikt kara propagandu, kā arī slavēt vai aicināt izdarīt noziedzīgus nodarījumus un citus likumpārkāpumus. Likums arī nosaka, kādā rīcība nav pieļaujama – pasākumu laikā ir aizliegts:

- turēt pie sevis vielas, ieročus vai citus priekšmetus, kas pēc sava rakstura ir paredzēti vai var tikt piemēroti miesas bojājumu nodarīšanai cilvēkiem vai mantas bojāšanai;

- būt apgādātam ar pasīvās aizsardzības līdzekļiem (ķiveri, kasku, bruņuvesti u. tml.);

- slēpt savu seju zem maskas;

- izmantot bijušās PSRS, Latvijas PSR un nacistiskās Vācijas karogus, ģerboņus, himnas un simboliku (arī stilizētā veidā);

- veikt darbības, kas ir pretrunā ar tikumību;

- rīkoties tādā veidā, kas rada draudus sapulces, gājiena vai piketa dalībnieku vai citu personu drošībai un veselībai, kā arī ietekmēt tās fiziski (Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likuma 4.[1] pants paredz gandrīz analogu aizliegumu uzskaitījumu[4]).

Tāpat pasākuma organizatoram un dalībniekiem aizliegts nogādāt pasākuma norises vietā priekšmetus, kas minēti šā panta pirmās daļas 1., 2. un 5. punktā, kā arī turēt tos pie personām vai transporta līdzekļos, kas atrodas tuvāk par 500 metriem no pasākuma norises vietas (Likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" 11. pants).

Ar likumu definēto, aizliegto izteikumu un darbību kvalifikāciju sarežģījumi netiek konstatēti. Bet tiesību normu piemērošanas praksē, kad jāvērtē personu darbības, kas ir saistītas ar dažādiem viedokļiem vai idejām, kas var saniknot vai sanikno kādu sabiedrības daļu, vai aizvaino personas, kā rezultātā iespējams pasākuma mierīgas un organizētas norises traucējums, ir konstatēta atšķirīga tiesību normu satura izpratne.

Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 29. pants noteic:

1. Katram cilvēkam ir pienākumi pret sabiedrību, jo tikai tajā ir iespējama viņa personības brīva un pilnīga attīstība.

2. Īstenojot savas tiesības un brīvības, katram cilvēkam ir jāpakļaujas tikai tiem ierobežojumiem, kas noteikti likumā un kuru vienīgais mērķis ir pienācīgi atzīt un cienīt citu cilvēku tiesības un brīvības, kā arī apmierināt morāles, sabiedriskās kārtības un vispārējas labklājības taisnīgās prasības demokrātiskā sabiedrībā.

4 Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likuma 4.[1] panta pirmā daļa: "(1) Publiska pasākuma norises laikā aizliegts: 1) vērsties pret Latvijas Republikas neatkarību, teritoriālo nedalāmību, izteikt priekšlikumus par Latvijas valsts iekārtas vardarbīgu grozīšanu, aicināt nepildīt likumus; 2) sludināt vardarbību, naidu, klaju nacisma, fašisma vai komunisma ideoloģiju; 3) propagandēt karu, kā arī slavēt vai aicināt izdarīt noziedzīgus nodarījumus un citus likumpārkāpumus; 4) izmantot, arī stilizētā veidā, bijušās PSRS, bijušo PSRS republiku un nacistiskās Vācijas karogus, ģerboņus un himnas, nacistisko svastiku, SS zīmes un padomju simbolus — sirpi un āmuru līdz ar piecstaru zvaigzni, izņemot gadījumus, kad to izmantošanas mērķis nav saistīts ar totalitāro režīmu slavināšanu vai izdarīto noziedzīgo nodarījumu attaisnošanu; 5) rīkoties tādā veidā, kas rada draudus pasākuma dalībnieku vai citu personu drošībai un veselībai."

3. Šo tiesību un brīvību īstenošana nekādā ziņa nedrīkst būt pretrunā ANO mērķiem un principiem.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007. gada 8. jūnija spriedumā lietā Nr. SKA-194/2007 atzīts: "(..) katram cilvēkam ir pienākumi pret sabiedrību, kurā tikai ir iespējama viņa personības brīva un pilnīga attīstība. Fundamentāls princips ir tāds, ka persona savas tiesības drīkst izmantot atbilstoši to būtībai, kas nozīmē arī godprātīgu to izmantošanu. Proti, cilvēktiesības nevar tikt izmantotas, lai būtībā vērstos pret cilvēktiesību sargājošajām demokrātiskas valsts vērtībām."

"Valsts var noteikt vārda brīvības ierobežojumus gadījumos, kad personas tiesības uz vārda brīvību tieši ietekmē citu personu tiesības, kā arī gadījumos, kad vārda brīvība rada nepārprotamus un tiešus draudus sabiedrībai."[5] "Pamattiesības var ierobežot tikai Satversmē noteiktajos gadījumos, turklāt ievērojot samērīguma principu. Tādēļ vārda brīvības ierobežojumiem jābūt: 1) noteiktiem ar likumu; 2) attaisnojamiem ar leģitīmu mērķi; 3) proporcionāliem jeb samērīgiem ar šo mērķi."[6]

Kā leģitīms mērķis izteikumu ierobežošanai starptautisko cilvēktiesību institūciju praksē visbiežāk kalpo sabiedrības drošība un citu cilvēku tiesību aizsardzība.[7] Cilvēktiesību institūciju prakse iezīmē kritērijus, kuri palīdz izvērtēt vārda brīvības ierobežojuma nepieciešamību. Pirmkārt, vārda brīvības ierobežojumam jābūt konkrēti formulētam. Otrkārt, izteikuma, kas robežojas ar naida un diskriminācijas kurināšanu, ierobežošanai būtiska nozīme ir atbilstošā jautājuma sabiedriskai nozīmībai un izteikumu mērķim (piemēram, rosināt diskusiju par aktuālu jautājumu vai izraisīt naidu). Treškārt, jānošķir izteikumu autoru un izplatītāju atbildība (piemēram, izteikumu autora atbildība un intervijas izplatītāja – žurnālista – atbildība). Ceturtkārt, apstrīdēto izteikumu radītā aizskāruma pakāpe. Piektkārt, svarīgs ir atbildības veids un sankcijas bargums.[8]

3. JUDIKATŪRA

Pulcēšanās brīvības kontekstā ir veidojusies judikatūra attiecībā uz sapulču, gājienu un piketu organizēšanu, pieteikumu iesniegšanu un atbilstošu pašvaldību lēmumu – atļaut vai aizliegt pasākuma norisi. Šīs atziņas nav tieši piemērojamas LAPK 174.[3] pantā noteikto tiesību normu piemērošanā par pasākumu norises kārtības noteikumu pārkāpumu attiecībā pret pasākumu dalībniekiem un apmeklētājiem (nevis organizatoriem), tomēr satur vispārpiemērojamu teorētisku analīzi par šiem demokrātiskas sabiedrības elementiem – pulcēšanās un vārda brīvību –, kā arī to ierobežojumiem, kas var palīdzēt novērtēt publisku izklaides un svētku pasākumu, kā arī sapulču, gājienu un piketu dalībnieku rīcību.

Satversmes tiesas 2006. gada 23. novembra spriedums lietā Nr. 2006-03-0106.

Satversmes 103. pants noteic: "Valsts aizsargā iepriekš pieteiktu miermīlīgu sapulču un gājienu, kā arī piketu brīvību."

Tā kā šajā pantā ir nostiprināta pulcēšanās brīvība, tas nozīmē, ka šī brīvība tiek atzīta par vienu no personas pamattiesībām un demokrātiskas sabiedrības vērtībām. Pulcēšanās brīvība ir būtisks tiesiskas valsts funkcionēšanas priekšnosacījums.

5 Satversmes tiesas 2003. gada 5. jūnija spriedums lietā Nr. 2003-02-0106.

6 Satversmes tiesas 2003. gada 29. oktobra spriedums lietā Nr. 2003-05-01.

7 Kučs A. *100. Ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Cenzūra ir aizliegta.* Grām: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Latvijas Vēstnesis, 2011, 371. lpp.

8 Kučs A. *100. Ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Cenzūra ir aizliegta.* Grām: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Latvijas Vēstnesis, 2011, 371.–373. lpp.

Tā kā pulcēšanās brīvība ir atzīta par konstitucionāla ranga vērtību, valsts varas pienākums ir nodrošināt šīs brīvības īstenošanu (Sprieduma 6. punkts).

Pulcēšanās brīvība līdztekus biedrošanās brīvībai un vārda brīvībai pieder pie būtiskākajām personas politiskajām tiesībām.

Satversmes 103. pants nodrošina personas subjektīvās tiesības piedalīties miermīlīgos gājienos, sapulcēs un piketos un brīvi paust savus uzskatus un viedokli. Pulcēšanās brīvība sekmē personas politiskās aktivitātes izpausmi valstī.

Pulcēšanās brīvība ir būtisks demokrātiskas sabiedrības elements, kas nodrošina sabiedrības iespēju ietekmēt politiskos procesus, tostarp arī kritizējot valsts varu un protestējot pret valsts rīcību. Īstenojot Satversmes 103. pantā paredzētās tiesības, personas var kopīgi apspriest nozīmīgas problēmas, izteikt atbalstu valsts īstenotajai politikai vai arī to nosodīt. Pulcēšanās brīvība nodrošina personām iespēju darīt zināmu plašākai sabiedrībai savu viedokli vai uzskatus. (Sprieduma 7. punkts)

Valsts var noteikt pamattiesību, tostarp arī pulcēšanās brīvības, īstenošanas kārtību un ierobežojumus. Tādā veidā valsts nodrošina attiecīgās pamattiesības izmantošanu, kā arī aizsargā citu personu tiesības un pārējās konstitucionālās vērtības.

Tomēr nav pieļaujama patvaļīga pamattiesību ierobežošana. Tās var ierobežot tikai Satversmē noteiktajos gadījumos, ja to prasa svarīgu sabiedrības interešu aizsardzība un ja tiek ievērots samērīguma princips (sk. Satversmes tiesas 2006. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2005-24-01 8. punktu).

Neraugoties uz pulcēšanās brīvības īpašo nozīmi, tā tomēr nav absolūta. Satversmes 116. pants "expressis verbis" *noteic, ka personas tiesības, kas noteiktas Satversmes 103. pantā, var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai nodrošinātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.*

Līdz ar to pulcēšanās brīvību var ierobežot, ja vien ierobežojumi ir noteikti ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu svarīgu interešu, t. i., leģitīma mērķa labad un ir samērīgi (proporcionāli) ar šo mērķi.

Tas nozīmē, ka valsts varas institūcijām vajadzētu pēc iespējas izvairīties no nevajadzīgiem pulcēšanās brīvību apgrūtinošiem ierobežojumiem.

Šī atziņa ir formulēta arī administratīvo tiesu praksē: "Viens no pulcēšanās brīvības pamatmērķiem ir brīvi ļaut personām publiski un kopīgi paust savu viedokli sabiedrībai, pievēršot tās uzmanību atsevišķām problēmām. Šī ir viena no svarīgākajām personas brīvībām, un ierobežojumi pulcēšanās brīvības īstenošanā ir nosakāmi ļoti uzmanīgi" (*Administratīvās apgabaltiesas 2004. gada 23. augusta sprieduma lietā Nr. 143/AA751-04/4 16. punkts // Satversmes tiesas lietas Nr. 2005-18-01 materiālu 98. lpp.) (Sprieduma 7. punkts).*[9]

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006. gada 12. decembra spriedums lietā Nr. SKA-456/2006.

"Vārds "pulcēšanās" pats par sevi norāda uz vairāku cilvēku dalību. Ja persona viena pauž savus uzskatus, tad šajā gadījumā tā īsteno savas tiesības uz vārda brīvību, nevis pulcēšanās brīvību."[10]

9 Satversmes tiesas 2006. gada 23. novembra spriedums lietā Nr. 2006-03-0106, pieejams: www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2006-03-0106_Spriedums.pdf [skatīts 08.10.2018.].

10 Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006. gada 12. decembra spriedums lietā Nr. SKA-456/2006 (atrodams TIS) [skatīts 05.10.2018.].

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 10. marta spriedums lietā Nr. SKA-34/2010.

Valsts pienākums nodrošināt pulcēšanās brīvību

Tēze: Latvijas Republikas Satversme paredz personas subjektīvās tiesības piedalīties miermīlīgos gājienos, sapulcēs un piketos un brīvi paust savus uzskatus un viedokli. Pulcēšanās brīvība attiecas ne tikai uz fizisku personu, bet arī uz personu grupām vai apvienībām un privāto tiesību juridiskajām personām.

Tēze: Pulcēšanās brīvība ir atzīstama par vienu no būtiskākajām personas pamattiesībām un demokrātiskas sabiedrības vērtībām, un tā ir būtisks tiesiskas valsts funkcionēšanas priekšnosacījums. Tā kā pulcēšanās brīvība ir atzīta par konstitucionāla ranga vērtību, valsts varas pienākums ir nodrošināt šīs brīvības īstenošanu.

Tēze: Valsts pienākums nodrošināt pulcēšanās brīvību prasa ne vien valsts neiejaukšanos šīs tiesības īstenošanā, bet arī šīs tiesības īstenošanas aizsardzību. Tas nozīmē, ka valstij ir pienākums nodrošināt, lai sabiedriskās ēkas, ielas un laukumi būtu pieejami personām, kas vēlas rīkot miermīlīgas sapulces, gājienus vai piketus, un lai personas, kas piedalās šādos pasākumos, būtu aizsargātas. Demokrātiska valsts ir atbildīga par konstitūcijā noteiktās pulcēšanās brīvības efektīvu īstenošanu.

Tēze: Aizsargājama ir arī tāda pulcēšanās, kuras laikā paustie viedokļi vai idejas var saniknot kādu sabiedrības daļu vai aizvainot personas, kurām ir citādi uzskati nekā tie, kas tiek pausti. Valstij jānodrošina, lai demonstrācijas dalībniekiem būtu iespēja piedalīties demonstrācijā bez bailēm, ka viņi tiks fiziski iespaidoti no savu pretinieku puses. Valstij ir pienākums izvēlēties saprātīgus un atbilstošus līdzekļus, lai nodrošinātu miermīlīgu ar likumu atļautas demonstrācijas norisi.

Tēze: Pulcēšanās brīvības patvaļīga ierobežošana nav pieļaujama. Šīs pamattiesības var ierobežot tikai likumā paredzētajos izņēmuma gadījumos, kad tas ir samērīgi, lai nodrošinātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

Valsts varas institūcijām vajadzētu pēc iespējas izvairīties no nevajadzīgiem pulcēšanās brīvību apgrūtinošiem ierobežojumiem. Iemesliem, kas attaisno pulcēšanās brīvības ierobežojumu, jābūt pārliecinošiem un nopietniem.

Tēze: Sabiedrības drošības vai citu cilvēku tiesību apdraudējuma iespējamība pati par sevi nevar liegt pulcēšanās tiesības izmantošanu. Proti, pulcēšanās brīvības ierobežošanas pamatā nevar būt jebkura saņemtā informācija par iespējamu pretdarbību, tajā skaitā fizisku. Tādējādi vienas sabiedrības grupas iebildumi pret citas sabiedrības grupas uzskatiem un agresīvu pretpasākumu iespējama rīkošana nedrīkst būt par vienīgo pamatu šīs citas grupas pulcēšanās brīvības ierobežojumiem.

Tēze: Informācija par iespējamiem apdraudējumiem pieteiktā pasākuma norises laikā ir vērtējama kopsakarā ar valsts pozitīvo pienākumu apdraudējumus novērst. Pulcēšanās brīvības ierobežojums būtu attaisnojams tikai tad, ja konkrētajos apstākļos veicamie pasākumi apdraudējumu novēršanai būtu tik lieli un apjomīgi, ka to veikšana nebūtu saprātīga.

Līdz ar to katrā konkrētā gadījumā, kad ir saņemta informācija par iespējamiem apdraudējumiem pieteiktā pasākuma norises laikā, pirms lēmuma pieņemšanas sakarā ar pieteikto pasākumu, nepieciešams noskaidrot, vai valstij ir iespējams ar saprātīgiem un atbilstošiem līdzekļiem novērst attiecīgos apdraudējumus.[11]

11 Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 10. marta spriedums lietā Nr. SKA-34/2010, pieejams: www.at.gov.lv/downloadlawfile/4702 [skatīts 05.10.2018.].

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2017. gada 6. decembra spriedums lietā Nr. A420310214, SKA-240/2017.

Publisks pasākums un vārda brīvība

1. Sapulce, gājiens un pikets nav vienīgais formāts, kādā personas var īstenot vārda brīvību un publiski paust savus uzskatus. Lai arī minētie trīs uzskatu paušanas veidi atbilstoši Satversmes 103. pantam pulcēšanās brīvības ietvaros ir īpaši aizsargāti, tas nenozīmē, ka personām ir pienākums savu uzskatu paušanai izvēlēties tieši vienu no šiem pasākumu veidiem.

2. Publisks izklaides vai svētku pasākums var kalpot kā personas vārda brīvības izpausmes forma. Tāpēc Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likuma noteiktajā kārtībā izdotam atteikumam izsniegt atļauju publiska pasākuma rīkošanai ir jāatbilst Latvijas Republikas Satversmē noteiktajiem personas, publisks izklaides, piemiņas vai svētku pasākums Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likuma izpratnē, gan kā sapulce likuma „Par sapulcēm, gājieniem un piketiem", secinājums par to, kuram no pasākumu veidiem – publiskam pasākumam vai sapulcei – pieteiktais pasākums ir atbilstošāks, var būt visai subjektīvs. Tāpēc šādā gadījumā noteicošā ir tieši personas pašas brīva izšķiršanās par to, kāda veida pasākumu tā vēlas rīkot.

4. Ja pašvaldība konstatē, ka publiska pasākuma pieteikums satur trūkumus, kuru dēļ atļaujas izdošana nav iespējama, pašvaldībai secīgi ir nepieciešams vērtēt, vai šie trūkumi personas pasākuma pieteikumā ir uzskatāmi par tādiem, kurus objektīvi iespējams novērst. Ja tos ir iespējams novērst, pašvaldībai ir jāatliek lēmuma pieņemšana un jāļauj pasākuma organizētājam konstatētos trūkumus novērst.[12]

4. NOLĒMUMU ANALĪZE

LAPK 289.^{6} panta devītās daļas 1., 2. un 3. punkts noteic, ka tiesa[13], izskatot administratīvā pārkāpuma lietu, izlemj vai ir noticis administratīvais pārkāpums, vai persona, kuru sauc pie administratīvās atbildības, ir vainīga šā administratīvā pārkāpuma izdarīšanā un vai persona ir sodāma par šo administratīvo pārkāpumu. Administratīvais pārkāpums var tikt uzskatīts par tādu, ja ir konstatēts tā sastāvs – objekts, objektīvā puse, subjekts un subjektīvā puse[14].

Likuma "Par tiesu varu" 3. nodaļā kā pirmais no lietu izskatīšanas pamatprincipiem 17. pantā nosaukts patiesības princips. Minētā panta pirmajā daļā noteikts tiesas pienākums, izskatot jebkuru lietu, noskaidrot objektīvo patiesību. Atbilstoši tiesa nevar aprobežoties ar formālu tiesību normu piemērošanu.

Tādā veidā, lai noteiktu, vai pasākuma apmeklētājs, dalībnieks ir saucams pie administratīvās atbildības par publiska pasākuma organizatora izstrādāto noteikumu neievērošanu un/vai pasākuma organizatora, vadītāja, viņa palīgu, par sabiedrisko kārtību un drošību atbildīgās personas, par tehnisko drošību atbildīgās personas, kārtības uzturētāju, kā arī valsts un pašvaldības amatpersonu norādījumu par sabiedrisko kārtību un drošību neizpildīšanu, jāvērtē, vai šie norādījumi vai prasības

12 Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2017. gada 6. decembra spriedums lietā Nr. A420310214, SKA-240/2017, pieejams: www.at.gov.lv/downloadlawfile/5342 [skatīts 05.10.2018.].

13 Konkrētā panta redakcijā – rajona (pilsētas) tiesa, bet attiecībā par administratīvo pārkāpumu lietu izskatīšanu apelācijas instances kārtībā LAPK 289.^{21} panta piektajā daļā noteikts, ka apelācijas instances tiesa ievēro šā kodeksa divdesmit trešajā "a" nodaļā noteikto tiesvedības kārtību (289.^{6} pants – Tiesvedība rajona (pilsētas) tiesā).

14 Načisčionis J. Administratīvās tiesības. Rīga: SIA "Biznesa augstskola *Turība*", 2018, 432. lpp.

konkrētajā gadījumā bijušas objektīvi likumīgas.[15]

Ievērojot pētījuma mērķi, pētītajos nolēmumos atklāto *iespējamo* pārkāpumu būtību un raksturu, judikatūras nolēmumos paustās atziņas, nolēmumi tiks analizēti, izvērtējot:

1. ar personas (pārkāpēja) darbību (bezdarbību) radīto apdraudējumu miermīlīgai un organizētai pasākuma norisei;

2. personas darbību (bezdarbību) tiesību pulcēties un tiesību uz vārda brīvību tvērumā;

3. pasākuma kārtības uzturētāju un policijas darbinieku prasību personai pamatotību un samērīgumu / valsts varas pienākumu nodrošināt pulcēšanās brīvības īstenošanu.

2018. gada 4. janvāra Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas lēmums lietā Nr. 130067417 un 2018. gada 12. janvāra Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas spriedums lietā Nr. 130066117

Pirmie divi nolēmumi satur administratīvā pārkāpumu protokolu satura atklāstu, kur redzams, ka abos gadījumos Jaunās konservatīvās partijas likumīgi organizētās sapulcēs atradies R. R., kurš, stāvot pasākuma norises vietas nomalē, turējis rokās plakātus ar saukļiem, kas, iespējams, pauda pretēju viedokli sapulces mērķim un izraisīja atsevišķu pasākuma dalībnieku neapmierinātību. R. R. ignorēja pasākuma kārtības uzturētāja K. F. un policijas darbinieka norādījumus novākt plakātu un atstāt sapulces vietu.

Protokolā norādīts, ka R. R. pārkāpa likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" 20. panta otro daļu – pasākuma dalībniekam ir jāizvairās veikt darbības, kas varētu kavēt pasākuma mierīgu un organizētu norisi, kā arī jāpakļaujas pasākuma vadītāja, viņa palīgu, kārtības uzturētāju un policijas darbinieka norādījumiem.

1. Ar personas (pārkāpēja) darbību (bezdarbību) radīto apdraudējumu miermīlīgai un organizētai pasākuma norisei

R. R. atradās sapulcē un pauda, iespējams, sapulces mērķiem pretēji vērtējamu viedokli, turot rokās plakātu ar saukļiem.

Kā izriet no abu administratīvā pārkāpuma protokolu satura atklāsta, R. R. nav veicis nevienu no likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" 11. pantā pasākumu laikā aizliegtajām darbībām.

Tiesa norādīja, ka R. R. darbības nevar nosaukt par pretējām pasākuma mērķiem un virzītām

15 Līdzīgi – skat. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006. gada 14. novembra spriedumu lietā Nr. SKA-454/2006:
"**Tēze:** Administratīvo atbildību par nepakļaušanos policijas darbinieka likumīgajam rīkojumam vai prasībām, kad viņš izpilda sabiedriskās kārtības sargāšanas vai dienesta pienākumus, iespējams piemērot tikai tādā gadījumā, ja administratīvā pārkāpuma lietā tiek konstatēts, ka policista rīkojums vai prasības konkrētajā gadījumā bijušas objektīvi likumīgas.
Tēze: Jebkurš policijas darbinieka rīkojums, ko viņš izdevis, pildot dienesta pienākumus, atzīstams par visiem saistošu un sākotnēji ir jāizpilda. Vienlaikus nevar liegt pašai personai, pret kuru vērstas policijas darbinieku prasības, kvalificēti izvērtēt izvirzīto prasību tiesiskumu.
Tēze: Ja persona uzskata, ka policijas darbinieku prasības konkrētajā gadījumā nav likumīgas, nepakļaujoties šīm prasībām, persona uzņemas risku par to, ka, ja vēlāk tiks konstatēts, ka policijas darbinieku prasības bija likumīgas, bet pašas personas izdarītais vērtējums kļūdains, šo personu sauks pie administratīvās atbildības par nepakļaušanos šīm prasībām. Taču, ja tiks konstatēts, ka prasības nebija likumīgas, personu nevar saukt pie administratīvās atbildības par nepakļaušanos likumīgajām prasībām, jo šādā gadījumā nebūs administratīvā pārkāpuma sastāva."
(pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/administrativo-parkapumu-lietas) [skatīts 30.10.2018.]

pret pasākuma organizētājiem, tomēr no pasākuma organizatora un liecinieku liecībām izriet, ka viņi R. R. darbības vērtēja tieši kā pretēja viedokļa paušanu un viņu iepriekš pieteiktas miermīlīgās sapulces traucēšanu.

Par pretēja viedokļa paušanu pasākuma kārtības uzturētājs un policijas darbinieks liek R. R. novākt plakātu un atstāt sapulces vietu. R. R. pavēlēm nepakļāvās, tika aizturēts.

2. Personas darbība (bezdarbība) tiesību pulcēties un tiesību uz vārda brīvību tvērumā

Plakātos ietverti saukļi – "Oligarhu un citas tēmas ir dūmu aizsegs, kam tas ir izdevīgi, tev?", "Esam par jauniem oligarhiem, Strīķi/Jurašu/Feldmani/Bordānu un Citiem?" un "100 % šis pasākums Jurašam/Strīķei ir Saeimas priekšvēlēšanu kampaņas ietvaros..." "Jurašs/Strīķe, noliec deputāta mandātu!" Rīdzenes sarunas".

Saukļi nesatur likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" 10. panta otrā daļā aizliegtos motīvus – vērsties pret Latvijas Republikas neatkarību, izteikt priekšlikumus par Latvijas valsts iekārtas vardarbīgu grozīšanu, aicināt nepildīt likumus, sludināt vardarbību, nacionālo un rasu naidu, klaju nacisma, fašisma vai komunisma ideoloģiju, veikt kara propagandu, kā arī slavēt vai aicināt izdarīt noziedzīgus nodarījumus un citus likumpārkāpumus.

Saukļu saturs nesatur vardarbības, naida vai neiecietības atbalstu.

Tiesa secināja, ka R. R. plakātā nav rupju un aizvainojošu tekstu, vērtējot tos kopsakarā ar pieteiktās sapulces mērķi, ka arī plakātā norādītais nav atzīstams par pretēju pasākuma mērķim. Tomēr pasākuma organizatora un liecinieku liecības norāda, ka viņi R. R. darbības vērtēja tieši kā pretēja viedokļa paušanu un viņu iepriekš pieteiktas miermīlīgas sapulces traucēšanu.

Likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem":

3. pants: "*(1) Ikvienam atbilstoši šim likumam ir tiesības organizēt miermīlīgas sapulces, gājienus un piketus, kā arī piedalīties tajos.*

(2) Šo tiesību izmantošanu nedrīkst pakļaut nekādiem ierobežojumiem, izņemot tos, kas ir noteikti ar likumu un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts un sabiedrības drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziedzīgus nodarījumus, aizsargātu sabiedrības veselību un tikumību, kā arī citu cilvēku tiesības un brīvības.

(3) Valsts ne tikai nodrošina pulcēšanās iespējas, bet arī gādā, lai pulcēšanās netiktu traucēta."

7. panta trešā daļa: "*Atklātās sapulcēs ir tiesīgi piedalīties visi, kas to vēlas, arī masu saziņas līdzekļu pārstāvji. Ierobežojumus var noteikt vienīgi sakarā ar sapulcēm izmantojamo telpu vai teritoriju platību*" un

19. pants: "*Sapulcēs, gājienos un piketos pastāv vārda un valodas brīvība.*"

Kā jau noskaidrots, *aizsargājama ir arī tāda pulcēšanās, kuras laikā paustie viedokļi vai idejas var saniknot kādu sabiedrības daļu vai aizvainot personas, kurām ir citādi uzskati nekā tie, kas tiek pausti.*[16]

Kā atklāts Augstākās tiesas 2018. gada pētījumā: "Naida runas lietās ECT ir atkārtoti norādījusi, ka vārda brīvība ir demokrātiskas sabiedrības stūrakmens un pamatnosacījums sabiedrības progresam

16 Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 10. marta spriedums lietā Nr. SKA-34/2010, pieejams: www.at.gov.lv/downloadlawfile/4702 [skatīts 05.10.2018.].

un priekš katra indivīda pašīstenošanās (*self-fulfilment* – angļu val.). Konvencijas 10. pants aizsargā ne tikai informāciju un idejas, kas tiek laipni uzņemtas vai uzskatītas par neaizskarošām vai pret kurām ir vienaldzīga attieksme, bet arī aizsargā tādu informāciju un idejas, kas aizvaino, šokē un satricina (*offend, shock and disturb* – angļu val.). Tādi ir plurālisma, tolerances un atvērtības nosacījumi, bez kuriem nav „demokrātiskas sabiedrības" (sk., piemēram, ECT (Lielā palāta) 2016. gada 29. marta sprieduma lietā „Bédat v. Switzerland", iesnieguma Nr. 56925/08 48. punktu; ECT (Lielā palāta) 1999. gada 8. jūlija sprieduma lietā „Sürek v. Turkey (no. 1)", iesnieguma Nr. 26682/95 58. punktu)."[17]

3. Pasākuma kārtības uzturētāju un policijas darbinieku prasību personai pamatotība un samērīgums / valsts varas pienākums nodrošināt pulcēšanās brīvības īstenošanu.

R. R. miermīlīgi (stāv un tur plakātu) pauž savus uzskatus, t. i., īsteno savas tiesības uz pulcēšanās un vārda brīvību.

Ievērojot jau 4. nodaļā "JUDIKATŪRA" ietvertās atziņas, secināms, ka:

- tā kā pulcēšanās brīvība ir konstitucionāla ranga vērtība, kas ietver personas tiesības piedalīties gājienos, sapulcēs, piketos un brīvi paust savus uzskatus un viedokli, valsts pienākums ir nodrošināt šīs brīvības īstenošanu;

- pulcēšanās brīvību var ierobežot tikai leģitīma mērķa labad un samērīgi (iemesliem jābūt pārliecinošiem un nopietniem), tādēļ valsts varas institūcijām pēc iespējas jāizvairās no nepamatotiem un nevajadzīgiem pulcēšanās brīvību apgrūtinošiem ierobežojumiem;

- turklāt valsts pienākums ir nodrošināt arī šīs tiesības īstenošanas aizsardzību arī tad, ja viedokļi vai idejas sanikno kādu sabiedrības daļu vai aizvaino personas, kurām ir citādi uzskati;

- valstij ir pienākums izvēlēties saprātīgus un atbilstošus līdzekļus, lai nodrošinātu miermīlīgu un ar likumu atļautu demonstrācijas norisi;

- apdraudējuma (sabiedrības, kārtības, citu cilvēku tiesību) iespējamība pati par sevi nevar liegt pulcēšanās tiesības izmantošanu.

No otras puses, Satversmes 116. pants paredz, ka Satversmes 100. pantā garantēto vārda brīvību var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

Arī Satversmes tiesa noteikusi, ka tiesības uz vārda brīvību nav absolūtas un tās nenozīmē visatļautību. Eiropas Padomes 1950. gada 4. novembra Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10. panta otrajā daļā paredzēti likumā noteikti un demokrātiskā sabiedrībā nepieciešami vārda brīvības ierobežojumi, lai aizsargātu valsts drošības, teritoriālās vienotības un sabiedriskās drošības intereses, nepieļautu nekārtības un noziegumus, aizsargātu veselību un morāli, aizsargātu citu cilvēku reputāciju un tiesības, nepieļautu konfidenciālas informācijas izpaušanu vai arī lai saglabātu tiesas autoritāti un objektivitāti.

Satversme vārda brīvības ierobežojumus noteikusi vispārīgi, savukārt Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas dod konkrētākus kritērijus. Tāpēc attiecībā uz pieļaujamajiem plašākajiem vārda brīvības ierobežojumiem Satversmes normas jāinterpretē Konvencijas 10. panta izpratnē. Pamattiesības var ierobežot tikai Satversmē noteiktajos gadījumos, turklāt ievērojot

17 Latvijas Republikas Augstākās tiesas Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļa. Naida runa un vārda brīvība (Tiesu prakse krimināllietās par Krimināllikuma 74.[1], 78., 150. pantu) (tiesu prakse 2012. gada oktobris–2018. gada maijs), Rīga, 2018, 24. lpp. (*pieejams Augstākās tiesas mājaslapā www.at.gov.lv sadaļā Judikatūra/ Tiesu prakses apkopojumi/ Krimināltiesības*)

samērīguma principu. Tādējādi vārda brīvības ierobežojumiem jābūt: 1) noteiktiem ar likumu; 2) attaisnojamiem ar leģitīmu mērķi; 3) proporcionāliem jeb samērīgiem ar šo mērķi.[18]

Tiesību normas ir jāpiemēro sistēmiski. Ievērojot ar likumu noteiktās personas tiesības uz vārda brīvību, nedrīkst aizmirst par valsts drošību, teritoriālo vienotību un sabiedriskās drošības interesēm, kā arī **vadītāju, organizatoru un kārtības uzturētāju, tostarp policijas pienākumu,** nepieļaut nekārtības un noziegumus, aizsargāt veselību un morāli u. c.

Likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" 20. panta pirmā daļa noteic sapulces, gājiena vai piketa vadītāja un viņa palīgu atbildību par šā likuma noteikumu ievērošanu un par kārtības uzturēšanu pasākuma laikā. Kārtības uzturēšanu viņi nodrošina gan personīgi, gan ar kārtības uzturētāju palīdzību. Ja pasākumā piedalās bērni, pasākuma vadītāja pienākums ir nodrošināt šo bērnu tiesību aizsardzību atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likumam.

2017. gada 22. septembra RAT
KLK spriedums lietā Nr. 104AA-0597-17/1

2017. gada 22. septembra RAT KLK spriedumā lietā Nr. 104AA-0597-17/1 atspoguļota A. Š. rīcība – piketa laikā izmantoja transparentu, kurā attēlota vardarbība, tādā veidā sludinot vardarbību. A. Š. ar savām darbībām cita starpā pārkāpis likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" 10. panta otro daļu.

1. Ar personas (pārkāpēja) darbību (bezdarbību) radīto apdraudējumu miermīlīgai un organizētai pasākuma norisei

Spriedumā analizēts: "(..) šādu naidīgu un vardarbīgu fotoattēlu publiska izrādīšana, kuri veicina nacionālo naidu sabiedrībā, nenoliedzami var radīt masu nekārtības, kas var novest pie politiskās situācijas tālākas destabilizēšanās; valstī pastāvošās sociālpolitiskās un ekonomiskās spriedzes pārnešanu uz starpetniskām attiecībām; konflikta pārnešanu uz starptautiskajām attiecībām, jo tiešā mērā kurina naidu sabiedrības grupā, kura piemin kritušos leģionārus, kuri, pārkāpjot 1907. gada IV Hāgas konvenciju par sauszemes kara likumiem un paražām, tika nelikumīgi iesaistīti iedzīvotāju mobilizācijā okupētājvalsts armijā vai pusmilitāros darbos. Šādu fotoattēlu publiska izrādīšana tieši saistīta ar Latvijas starptautiskā tēla diskreditēšanu.

Ņemot vērā sakāpināto sabiedrisko spriedzi un starptautisko rezonansi, vēsturisko situāciju un plakātos attēloto tiešo vardarbību, lai aizsargātu sabiedrisko kārtību un drošību, demokrātiskās valsts iekārtu, izvairoties no apzināti veidotas konfrontācijas, atzīstams, ka A. Š. ir sodāms par LAPK 174.^{3} panta pirmajā daļā paredzētā pārkāpuma izdarīšanu."

2. Personas darbība (bezdarbība) tiesību pulcēties un tiesību uz vārda brīvību tvērumā

Likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" 10. panta otrā daļa definē, ka pasākumu laikā aizliegts vērsties pret Latvijas Republikas neatkarību, izteikt priekšlikumus par Latvijas valsts iekārtas vardarbīgu grozīšanu, aicināt nepildīt likumus, **sludināt vardarbību**, **nacionālo** un rasu **naidu,** klaju nacisma, fašisma vai komunisma ideoloģiju, veikt kara propagandu, kā arī slavēt vai aicināt izdarīt noziedzīgus nodarījumus un citus likumpārkāpumus."

Ievērojot minēto, naidīgu un vardarbīgu fotoattēlu publiska izrādīšana, kuri veicina nacionālo

18 Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2003-05-01 22. punkts, pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2003-05-01_Spriedums.pdf [aplūkots 05.10.2018.].

naidu sabiedrībā, ir ar likumu aizliegta un neietilpst tiesību uz vārda brīvību tvērumā.

3. Pasākuma kārtības uzturētāju un policijas darbinieku prasību personai pamatotība un samērīgums / valsts varas pienākums nodrošināt pulcēšanās brīvības īstenošanu.

Pasākuma kārtības uzturētāju un policijas darbinieku darbības nolēmumā nav minētas.

2018. gada 24. augusta Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas spriedums un 2018. gada 12. decembra RAT KLK spriedums lietā Nr. 168039218

Administratīvais pārkāpums kvalificēts pēc LAPK 174.^{3} panta pirmās daļas kā sapulču, gājienu un piketu, kā arī publisko izklaides un svētku pasākumu noteiktās organizēšanas un norises kārtības pārkāpšana.

Administratīvā pārkāpuma protokolā norādīts, ka pārkāptas Publisko izklaides un svētku pasākumu drošības likuma 14. panta pirmās daļas 2. punkta prasības. Publisko izklaides un svētku pasākumu drošības likuma 14. panta pirmās daļas 2. punkts noteic, ka publiska pasākuma apmeklētājam un dalībniekam ir pienākums ievērot pasākuma organizatora izstrādātos noteikumus un izpildīt pasākuma organizatora, par sabiedrisko kārtību un drošību atbildīgās personas, par tehnisko drošību atbildīgās personas, kārtības uzturētāju, kā arī valsts un pašvaldības amatpersonu norādījumus par sabiedrisko kārtību un drošību.

Konkrētā pasākuma Iekšējās kārtības noteikumu 4.2. punktā bija noteikts, ka apmeklētājiem aizliegts ienest pasākuma teritorijā, izmantot, lietot vai darināt lielgabarīta lietas vai priekšmetus, kas traucē citiem skatītājiem un/vai normālai pasākuma norisei. A. S. pasākuma iekšējās kārtības noteikumi tika izskaidroti.

Administratīvā pārkāpuma protokolā norādīts, ka A. S. pārkāpa iekšējās kārtības noteikumu 4.2. punktu, nepakļāvās organizatora norādījumiem, tādēļ policijas darbinieki A. S. aizveda no pasākuma norises vietas.

Šajā gadījumā LAPK 174.^{3} panta pirmajā daļā paredzētajam administratīvajam pārkāpumam ir formāls pārkāpuma sastāvs, proti, administratīvais pārkāpums ir pabeigts brīdī, kad persona (publiska pasākuma apmeklētājs, dalībnieks) ir pārkāpusi pasākuma organizatora izstrādātos noteikumus un/vai nav izpildījusi pasākuma organizatora, par sabiedrisko kārtību un drošību atbildīgās personas, par tehnisko drošību atbildīgās personas, kārtības uzturētāju, kā arī valsts un pašvaldības amatpersonu norādījumus par sabiedrisko kārtību un drošību, neatkarīgi no bīstamo seku iestāšanās, piemēram, sabiedriskās nekārtības izraisīšanu.

Situācijas un nolēmumu analīze citu kritēriju kontekstā konkrētajā situācijā nav nepieciešama – administratīvais pārkāpums ir pabeigts brīdī, kad A. S. pārkāpa pasākuma organizatora izstrādātos noteikumus un/vai nav izpildījis pasākuma organizatora, par sabiedrisko kārtību un drošību atbildīgās personas, par tehnisko drošību atbildīgās personas, kārtības uzturētāju, kā arī valsts un pašvaldības amatpersonu norādījumus par sabiedrisko kārtību un drošību.

5. JAUTĀJUMI UN ATBILDES

Situācija – iepriekš pieteikta pasākuma (sapulces, gājiena vai piketa) organizators, vadītājs, vadītāja palīgs u. c. pasākumā redz personu, kura pauž pasākuma mērķiem pretēju/atšķirīgu viedokli un atrodas tieši starp pasākuma dalībniekiem (pūlī).

1) Vai par pasākuma norisi atbildīgās personas (pasākuma organizators, par sabiedrisko kārtību un drošību atbildīgā persona, kārtības uzturētāji) var lūgt pasākuma apmeklētāju pamest pasākuma vietu, ja pasākuma apmeklētājs atbildīgās personas ieskatā pauž pasākuma mērķiem pretēju/atšķirīgu viedokli?

Personas tiesības piedalīties pasākumā (sapulces, gājiena vai piketa) drīkst ierobežot, lai aizstāvētu valsts un sabiedrības drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziedzīgus nodarījumus, aizsargātu sabiedrības veselību un tikumību, kā arī citu cilvēku tiesības un brīvības. Pasākuma organizators, vadītājs un viņa palīgi ir atbildīgi par likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" ievērošanu un kārtības uzturēšanu pasākuma laikā. Sapulces, gājiena un piketa dalībniekam pasākuma laikā ir aizliegts rīkoties tādā veidā, kas rada draudus pasākuma dalībnieku vai citu personu drošībai un veselībai. Pasākuma dalībniekiem ir jāizvairās veikt darbības, kas varētu kavēt pasākuma mierīgu un organizētu norisi, kā arī jāpakļaujas pasākuma vadītāja, viņa palīgu, kārtības uzturētāju un policijas darbinieka norādījumiem.

Ievērojot minēto, ja pasākuma apmeklētāja rīcība rada draudus citu personu drošībai un veselībai, tad par pasākuma norisi atbildīgās personas var lūgt pasākuma apmeklētāju pamest pasākuma vietu.

2) Ja pēc par pasākuma norisi atbildīgās personas lūguma persona atsakās pamest pasākuma norises vietu un ja par pasākuma norisi atbildīgā persona vēršas pie policijas darbinieka ar lūgumu izvest minēto personu, jo personas viedoklis atšķiras no pasākuma mērķa un pasākuma organizētājs ir pret šāda viedokļa paušanu, vai policijas darbiniekiem, ievērojot visu personu tiesības, ir tiesības saskaņā ar likumu lūgt personu pamest pasākumu vai izvest personu no pasākuma vietas?

Pasākuma dalībniekam ir pienākums pakļauties pasākuma vadītāja, viņa palīgu, kārtības uzturētāju un policijas darbinieka norādījumiem. Ja pasākuma dalībnieks pārkāpj likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" noteikumus un nepakļaujas pasākuma vadītāja, viņa palīgu vai kārtības uzturētāju norādījumiem, vadītājam ir tiesības vērsties pie policijas darbinieka vai pašvaldības pārstāvja ar lūgumu atjaunot kārtību. Par likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" noteikumu neievērošanu pasākuma dalībnieki saucami pie likumā noteiktās atbildības.

Tādēļ, ja pasākuma dalībnieks nav pakļāvies pasākuma vadītāja, viņa palīgu, kārtības uzturētāju norādījumiem, policijas darbiniekiem kārtības atjaunošanai ir tiesības lūgt personu pamest pasākumu, bet, ja persona nepakļaujas arī policijas norādījumiem, – izvest personu no pasākuma vietas. Persona, kura pārkāpj likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" noteikumus un nepakļaujas policijas darbinieku prasībām, ir saucama pie likumā noteiktās atbildības (LAPK $174.^3$ pants).

3) Ja starp pasākuma dalībnieku, kurš ir atteicies pamest pasākuma norises vietu pēc par pasākumu atbildīgās personas lūguma, un citiem pasākuma dalībniekiem izcelsies konflikts (incidents), tad kuru jāsauc pie administratīvās atbildības – pasākuma organizatoru par pasākuma kārtības nenodrošināšanu vai personu, kura izprovocēja ar savām darbībām (paužot pretēju viedokli) un nepakļāvās pasākuma vadītāja, viņa palīgu, kārtības uzturētāju, pasākuma organizatoru lūgumiem atstāt viņu pieteikto pasākumu?

Sapulču, gājienu un piketu organizators, vadītājs un viņa palīgi, kā arī pārējie dalībnieki par likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" noteikumu neievērošanu saucami pie likumā paredzētās atbildības. Sapulces, gājiena vai piketa vadītājs un viņa palīgi atbild par likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" noteikumu ievērošanu un par kārtības uzturēšanu pasākuma laikā. Atklātās sapulcēs, gājienos un piketos likuma noteikumu ievērošanu kontrolē pašvaldības pārstāvji, kā arī policijas darbinieki. Ja pasākuma dalībnieki nepakļaujas policijas darbinieka vai

pašvaldības pārstāvja norādījumiem par likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" prasību ievērošanu, policijas darbinieks vai pašvaldības pārstāvis paziņo pasākumu par slēgtu un pieprasa, lai tā dalībnieki nekavējoties atstāj pasākuma vietu.

No minētā izriet, ka policijas darbinieks, atrodoties konkrētajos apstākļos, izvērtē, kurš ir saucams pie atbildības par likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" noteikumu neievērošanu un nekārtību izraisīšanu.

4) Vai pasākuma vietai pastāv „robežas", aiz kuras varētu lūgt stāvēt personu ar pretēju/atšķirīgu viedokli, lai tā netraucētu pasākuma mierīgai norisei un organizatori sasniegtu pasākuma mērķi? Vai pasākuma organizatoram un policijas darbiniekiem ir tiesības palūgt personu paust savu viedokli ārpus pasākuma robežas?

Likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" 14. panta pirmās daļas 4. punktā norādīts, ka pieteikumā par sapulces un gājiena rīkošanu norādāma sapulces vai piketa vieta, gājiena maršruts.

Valstij ir jānodrošina pulcēšanās iespējas un jāgādā, lai pulcēšanās netiktu traucēta. Ja pasākuma dalībnieks pārkāpj likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" noteikumus un nepakļaujas pasākuma vadītāja, viņa palīgu, kārtības uzturētāju norādījumiem, policijas darbiniekiem kārtības atjaunošanai ir tiesības palūgt personu paust savu viedokli ārpus pasākuma norises vietas.

SECINĀJUMI

1. Pulcēšanās brīvība ir viena no Latvijas Republikas Satversmē nostiprinātajām cilvēka pamattiesībām, un atbilstošās tiesību normas ir interpretējamas kopsakarā ar tiesībām paust savus uzskatus visdažādākajos veidos, kas izriet no tiesībām uz vārda brīvību.

2. Likumdevējs ir pieļāvis arī dažādu viedokļu paušanu publiskos pasākumos, pat ja tie sanikno kādu sabiedrības daļu vai aizvaino personas.

3. Lai noteiktu, vai pasākuma dalībnieks ir saucams pie administratīvās atbildības par publiska pasākuma organizatora izstrādāto noteikumu neievērošanu un/vai pasākuma organizatora, vadītāja, viņa palīgu, par sabiedrisko kārtību un drošību atbildīgās personas, par tehnisko drošību atbildīgās personas, kārtības uzturētāju, kā arī valsts un pašvaldības amatpersonu norādījumu par sabiedrisko kārtību un drošību neizpildīšanu, jāvērtē, vai šie norādījumi vai prasības konkrētajā gadījumā bijušas objektīvi likumīgas un pamatotas.

4. Aizliegtie viedokļi ir nosaukti konkrēti – tie, kas vērsti pret Latvijas Republikas neatkarību, priekšlikumi par Latvijas valsts iekārtas vardarbīgu grozīšanu, aicinājumi nepildīt likumus, vardarbību, nacionālo un rasu naidu, klaju nacisma, fašisma vai komunisma ideoloģiju sludināšana, kara propagandu veikšana, kā arī noziedzīgu nodarījumu un citu likumpārkāpumu slavēšana vai aicināšana tos izdarīt; normas paplašinātai interpretācijai nav pamata.

5. Valstij ir pienākums nodrošināt dalībniekiem iespēju piedalīties pasākumos un brīvi paust savu viedokli un uzskatus. Valstij pēc iespējas ir jāizvēlas saprātīgi un atbilstoši līdzekļi, lai aizsargātu pulcēšanos, pat ja tās laikā paustie viedokļi krasi atšķiras un sanikno kādu sabiedrības daļu.

6. LAPK 174.^{3} panta pirmajā daļā paredzētajam administratīvajam pārkāpumam – Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likuma 14. panta pirmās daļas 2. punkta prasību neievērošana – ir formāls pārkāpuma sastāvs, proti, administratīvais pārkāpums ir pabeigts brīdī, kad persona (publiska pasākuma apmeklētājs, dalībnieks) ir pārkāpusi pasākuma organizatora izstrādātos noteikumus un/vai nav izpildījusi pasākuma organizatora, par sabiedrisko kārtību un drošību atbildīgās personas, par tehnisko drošību atbildīgās personas, kārtības uzturētāju, kā arī valsts un pašvaldības amatpersonu norādījumus par sabiedrisko kārtību un drošību.

7. Tiesību normas ir jāpiemēro sistēmiski. Ievērojot ar likumu noteiktās personas tiesības uz vārda brīvību, nedrīkst aizmirst par valsts drošību, teritoriālo vienotību un sabiedriskās drošības interesēm, kā arī **vadītāju, organizatoru un kārtības uzturētāju, tostarp policijas, pienākumu** nepieļaut nekārtības un noziegumus, aizsargāt veselību un morāli u. c.

IZMANTOTIE AVOTI

Tiesību akti

Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību konvenciju. Latvijas Vēstnesis, 13.06.1997., Nr. 143/144 (858/859)

Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993., Nr. 43.

Par tiesu varu. Ziņotājs, 14.01.1993. Nr. 1/2, Diena, 15.01.1993., Nr. 9.

Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss. Ziņotājs, 20.12.1984., Nr. 51.

Krimināllikums. Latvijas Vēstnesis, 08.07.1998., Nr. 199/200 (1260/1261), Ziņotājs, 04.08.1998., Nr. 15.

Likums "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem". Latvijas Vēstnesis, 30.01.1997., Nr. 31/32 (746/747), Ziņotājs, 27.02.1997., Nr. 4.

Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likums. Latvijas Vēstnesis, 06.07.2005., Nr. 104 (3262), Ziņotājs, 28.07.2005., Nr. 14.

Literatūra

Kučs A. 100. Ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Cenzūra ir aizliegta. Grām: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Latvijas Vēstnesis, 2011, 371. lpp.

Načisčionis J. Administratīvās tiesības. Rīga: SIA "Biznesa augstskola *Turība*", 2018, 432.–457. lpp.

Pleps J. 116. Personas tiesības, kas noteiktas Satversmes deviņdesmit sestajā, deviņdesmit septītajā, deviņdesmit astotajā, simtajā, simt otrajā, simt trešajā, simt sestajā un simt astotajā pantā,

var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Uz šajā pantā minēto nosacījumu pamata var ierobežot arī reliģiskās pārliecības paušanu. Ar atsauci uz Iļjanova D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: Ratio iuris, 2005, 68. lpp. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Latvijas Vēstnesis, 2011, 739.–739. lpp.

Interneta materiāli

Matule S. Pulcēšanās brīvība – vai brīva no maldīgiem lēmumiem. Pieejams: https://lvportals.lv/skaidrojumi/232601-pulcesanas-briviba-vai-briva-no-maldigiem-lemumiem-2011 [skatīts 10.10.2018.].

Īveja D. Pulcēšanās brīvība, likuma grozījumu projekts un viedokļu atšķirība. Pieejams: https://lvportals.lv/skaidrojumi/253411-pulcesanas-briviba-likuma-grozijumu-projekts-un-viedoklu-atskiriba-2013 [skatīts 11.10.2018.].

Vilcāne V. Kas ir vārda brīvība, un vai to var ierobežot? Pieejams: https://lvportals.lv/skaidrojumi/232601-pulcesanas-briviba-vai-briva-no-maldigiem-lemumiem-2011 [skatīts 10.10.2018.].

Tiesību prakse

Latvijas Republikas Augstākās tiesas spriedumi un lēmumi 2017. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, no A-38 līdz A-69 lpp.

Latvijas Republikas Augstākās tiesa Tiesu prakse krimināllietās par nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšanu. Rīga, 2012. (*pieejams Augstākās tiesas mājaslapā www.at.gov.lv sadaļā Judikatūra/ Tiesu prakses apkopojumi/ Krimināltiesības*) [skatīts 23.10.2018.].

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļa. Naida runa un vārda brīvība (Tiesu prakse krimināllietās par Krimināllikuma 74.[1], 78., 150. pantu) (tiesu prakse 2012. gada oktobris–2018. gada maijs), Rīga, 2018. (*pieejams Augstākās tiesas mājaslapā www.at.gov.lv sadaļā Judikatūra/ Tiesu prakses apkopojumi/ Krimināltiesības*) [skatīts 23.10.2018.].

Satversmes tiesas 2006. gada 23. novembra spriedums lietā Nr. 2006-03-0106, pieejams: *www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2006-03-0106_Spriedums.pdf* [skatīts 08.10.2018.].

Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2003-05-01, pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2003-05-01_Spriedums.pdf [skatīts 05.10.2018.].

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2017. gada 6. decembra spriedums lietā Nr. A420310214, SKA-240/2017, pieejams: *www.at.gov.lv/downloadlawfile/5342* [skatīts 05.10.2018.].

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 10. marta spriedums lietā Nr. SKA-34/2010, pieejams: *www.at.gov.lv/downloadlawfile/4702* [skatīts 05.10.2018.].

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006. gada 12. decembra spriedums lietā Nr. SKA-456/2006 (atrodams TIS) [skatīts 05.10.2018.].

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006. gada 14. novembra spriedums lietā Nr. SKA-454/2006, pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/administrativo-parkapumu-lietas [skatīts 30.10.2018.]

2018. gada 12. decembra RAT KLK spriedums lietā Nr. 168039218 (atrodams TIS) [skatīts 07.01 2019.].

2018. gada 24. augusta Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas spriedums lietā Nr. 168039218 (atrodams TIS) [skatīts 29.10.2018.].

2018. gada 12. janvāra Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas spriedums lietā Nr. 130066117 (atrodams TIS) [skatīts 05.10.2018.].

2018. gada 4. janvāra Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas lēmums lietā Nr. 130067417 (atrodams TIS) [skatīts 05.10.2018.].

- 2017. gada 22. septembra RAT KLK spriedums lietā Nr. 104AA-0597-17/1 (atrodams TIS) [skatīts 05.10.2018.].

Alise Antone,
Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētājas palīdze pētnieciski analītiskajos jautājumos

PERSONU ATBRĪVOŠANA NO TIESAS IZDEVUMU UN DROŠĪBAS NAUDAS SAMAKSAS VALSTS IENĀKUMOS CIVILLIETĀS

1. TIESISKAIS REGULĒJUMS

CPL tiesas izdevumus, kas tiek maksāti valsts ienākumos, iedala trīs izdevumu pamatgrupās:
- valsts nodeva;
- kancelejas nodeva;
- ar lietas izskatīšanu saistītie izdevumi.

Šie tiesas izdevumi ir regulēti CPL 34. pantā, kur noteiktas valsts nodevu likmes, 38. pantā, nosakot kancelejas nodevas likmes, un 39. pantā, kur sagrupēti ar lietas izskatīšanu saistītie izdevumi un paredzēta to noteikšanas kārtība.

CPL 43. pants uzskaita izņēmumus no vispārīgiem noteikumiem par tiesas izdevumiem, nosakot personas, kuras no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos ir atbrīvotas.

Panta otrā daļa noteic, ja prokurors, tās valsts vai pašvaldību iestādes, kurām ar likumu piešķirtas tiesības aizstāvēt tiesā citu personu tiesības un ar likumu aizsargātās intereses, atsakās no pieteikuma, kas iesniegts citas personas labā, bet šī persona prasa lietas izskatīšanu pēc būtības, tiesas izdevumi jāmaksā saskaņā ar vispārīgiem noteikumiem.

Puses atbrīvojamas no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos arī citos likumā paredzētajos gadījumos, bet prasībās par laulības šķiršanu pēc prasītāja lūguma tiesnesis atliek valsts nodevas samaksu vai sadala to termiņos, ja prasītāja aprūpē ir nepilngadīgs bērns – noteic normas trešā un piektā daļa.

Panta ceturtā daļa paredz tiesas vai tiesneša tiesības, ievērojot fiziskās personas mantisko stāvokli, pilnīgi vai daļēji atbrīvot personu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos, kā arī atlikt valsts ienākumos piespriesto tiesas izdevumu samaksu vai sadalīt to termiņos.

No minētā izriet, ka tiesai vai tiesnesim ir tiesības pieņemt lēmumu:
1) par fiziskas personas pilnīgu atbrīvošanu no valsts nodevas un citu tiesas izdevumu samaksas;
2) par fiziskas personas daļēju atbrīvošanu no valsts nodevas un citu tiesas izdevumu samaksas;
3) par valsts nodevas un citu tiesas izdevumu samaksas atlikšanu uz vēlāku laiku;
4) valsts nodevas un citu tiesas izdevumu maksājumu sadalīšanu termiņos. Drošības nauda pēc savas būtības ir pielīdzināma valsts nodevai, kas iemaksājama valsts ienākumos un tātad ir tiesas izdevumi.[1]

Analogi par blakus sūdzību iesniegšanu CPL 444.[1] panta pirmā daļa noteic, ka, iesniedzot blakus sūdzību, izņemot blakus sūdzību par lēmumu, ar kuru atteikts atbrīvot no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos, iemaksājama drošības nauda 70 *euro* apmērā, un panta trešā daļa noteic, ka drošības nauda nav jāmaksā personām, kuras saskaņā ar likumu ir atbrīvotas no valsts nodevas; tiesa vai tiesnesis, ievērojot fiziskās personas mantisko stāvokli, var pilnīgi vai daļēji atbrīvot personu no drošības naudas samaksas.

1 Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 25. oktobra lēmums lietā Nr. SKC-2207/2012, pieejams: http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/civilprocesa-likums/a-dala-visparigie-noteikumi-1-126pants/pirma-sadala-civilas-tiesvedibas-pamatnoteikumi-1-70pants/4nodala-tiesasanas-izdevumi-33-45pants?lawfilter=1 [skatīts 01.08.2018.]

Tāpat, iesniedzot kasācijas sūdzību, Augstākās tiesas depozīta kontā iemaksājama drošības nauda 300,00 EUR apmērā (CPL 458. panta pirmā daļa). Panta ceturtā daļa analogi citu tiesas izdevumu regulējumam, noteic, ka drošības nauda nav jāmaksā personām, kuras saskaņā ar likumu ir atbrīvotas no valsts nodevas; tiesa vai tiesnesis, ievērojot fiziskās personas mantisko stāvokli, var pilnīgi vai daļēji atbrīvot personu no drošības naudas samaksas.

Pētījumā tiks analizēta CPL 43. panta ceturtās daļas, arī CPL 444.[1] panta trešās un 458. panta ceturtās daļas piemērošanas aktuālā tiesu prakse jeb lūguma par personas atbrīvošanu no tiesas izdevumu un drošības naudas samaksas valsts ienākumos izlemšanas prakse RAT.

RAT izskata:

1. blakus sūdzības par pirmās instances lēmumiem, ar kuriem izlemts lūgums par atbrīvošanu no valsts nodevas un/vai drošības naudas samaksas, personai iesniedzot:
   - pieteikumus tiesā;
   - apelācijas vai blakus sūdzības par pirmās instances tiesas nolēmumiem;
2. lūgumus par atbrīvošanu no valsts nodevas un/vai drošības naudas samaksas, personai iesniedzot:
   - pieteikumus tiesā;
   - kasācijas vai blakus sūdzības par apgabaltiesas nolēmumiem.

Doktrīnā atzīts, ka tiesības uz tiesas pieejamību nav absolūtas un tās leģitīma mērķa sasniegšanai var samērīgi ierobežot, ciktāl šīs tiesības netiek atņemtas.[2]

2. PĒTĪJUMA LAUKS JEB ANALIZĒTIE NOLĒMUMI

RAT aktuālās tiesu prakses par personas atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos pētījuma pamatā ir aptuveni pēdējo trīs gadu laikā pieņemtie nolēmumi, kā arī atbilstošie pirmās instances un Augstākās tiesas (turpmāk arī – Senāts[3]) nolēmumi. Nolēmumi ir atlasīti nejauši, bet pēc iespējas atklājot apstākļu, situāciju, vērtējuma un motīvu atšķirības. Pilns pētījuma saturs, ietverot 1. tabulu, ir pieejams elektroniski: https://www.tiesas.lv/Contents/Item/Display/6465

3. BIEŽĀK CITĒTIE NOLĒMUMI JEB TIESU PRAKSE

Latvijas Republikas Satversmes 1. pants – "Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika" – satur tiesiskās drošības un tiesiskās paļāvības principu un pieprasa tiesām ievērot savus nolēmumus.[4] Pamatlikuma 91. pants ietver tiesiskās vienlīdzības principu un atbilstoši tam – tiesas pienākumu līdzīgās lietās spriest tāpat. CPL 5. panta sestā daļa tieši noteic, ka, piemērojot tiesību normas, tiesa ņem vērā judikatūru.

"Judikatūra ir publicēto (galvenokārt augstāko) tiesas nolēmumu kopums, kuriem ir principiāla nozīme un kas satur abstrakta rakstura juridiskas atziņas (prejudīcijas). Pie judikatūras nepieder atcelti un acīmredzami kļūdaini spriedumi, taču tie pieder pie tiesu prakses."[5]

---

2 Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskajā redakcijā. Latvijas Vēstnesis, 2011., 131. lpp.

3 2018. gada 25. oktobra Grozījumi likumā "Par tiesu varu". Latvijas Vēstnesis 14.11.2018., Nr. 225 (6311).

4 Neimanis J. Judikatūra un tās saistošais spēks. Jurista Vārds. 08.03.2005., Nr. 9 (364).

5 Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga, 2004., 71. lpp. Ar atsauci uz: Ruthers B. Rechtstheorie. Munchen: Beck, 1999. Rn. 235.; Sniedzīte G. Tiesību palīgavoti, piemērojot tiesību normas. Jurista Vārds, 18.10.2005., Nr. 39 (394).

Gandrīz katrs analizētais RAT lēmums satur atsauču un citātu kopu, kas gan atšķirīgos, gan arī identiskos salikumos atkārtojas regulāri.

Biežāk citētie nolēmumi

1. ECT nolēmumi

- 2013. gada 26. novembra nolēmumā lietā "Gaile pret Latviju" atzīts, ka pienākums samaksāt valsts nodevu par prasības pieteikuma iesniegšanu civillietā pats par sevi nav uzskatāms par tiesību uz pieeju tiesai pārkāpumu.
- 2010. gada 26. oktobra sprieduma lietā „Marina pret Latviju" 52., 57. punkts: "(..) nacionālās tiesas atbrīvo no valsts nodevas samaksas tās personas, kuras ir spējīgas pierādīt savu slikto finansiālo stāvokli."
- 1996. gada 23. oktobra sprieduma lietā "Levages Prestations Services v. France" 48. punkts: "Dažādu maksājumu noteikšana ir piemērots veids, kā ierobežot personas tiesības vērsties tiesā, ja vien ir ievērots samērīguma princips, turklāt attiecībā uz kasācijas instances tiesu tiek pieļauts lielāks formālisms un ierobežojumu noteikšana."

2. Satversmes tiesas spriedumi

- 2010. gada 17. maija sprieduma lietā Nr. 2009-93-01 13.4. punkts. "Likumdevējs ir paredzējis jebkurai personai tiesības lūgt, lai tiesa, ievērojot attiecīgās fiziskās personas mantisko stāvokli, pilnīgi vai daļēji to atbrīvotu no tiesas izdevumu samaksas, kā arī atliktu vai sadalītu termiņos jau piespriesto tiesas izdevumu samaksu (sk. CPL 43. pantu). Satversmes tiesa vērš gan vispārējās jurisdikcijas tiesu, gan likumdevēja uzmanību uz to, ka pamattiesību ierobežojumi ir arī attiecīgo normu piemērošanas, ne tikai konstitucionalitātes jautājums. Tāpēc praksē ir rūpīgi jāizvērtē prasītāju argumenti par valsts nodevas samazināšanu vai atbrīvošanu no tās.
- Satversmes tiesas tiesvedībā atrodas lietas ar 28 līdzīgiem prasības priekšmetiem, un šo lietu materiālos ir dokumenti, kas apliecina, ka parādniekus, kas cēluši apvērsuma prasību, tiesas neatbrīvo no valsts nodevas samaksas, nedz arī samazina viņiem valsts nodevu, par pamatu minot to, ka attiecīgajām personām neesot trūcīgas personas statusa, jo tām esot kredītsaistības vai tās esot komersanti. Aplūkojot valsts nodevas tiesisko regulējumu Latvijā līdz 1940. gadam, jāsecina, ka par apvērsuma prasības iesniegšanu bija jāmaksā tikai puse no valsts nodevas, turklāt tādā pašā apmērā, kā iesniedzot pieteikumu par piespiedu izpildi, t. i., „ceļot prasību par apvērsumu (atpakaļizpildīšanu), tāpat kā lūdzot par piespiedu izpildīšanu pēc aktiem, tiesu nodeva jāmaksā pusapmērā"[6]. Likumdevējs varētu apsvērt minēto jautājumu un izvērtēt, vai pastāvošā kārtība nodrošina procesa dalībniekiem vienlīdzīgas tiesības uz pieeju tiesai."
- Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-16-01 8.2. punkts: "Apstrīdēto normu mērķis ir nodrošināt tiesu sistēmas efektivitāti ne tikai mazināt nepamatotu pieteikumu vai apelācijas sūdzību iesniegšanas iespējamību, bet arī daļēji segt tiesu uzturēšanas izdevumus."
- 2006. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2005-18-01 15.1. rindkopa: "Civilprocesuālajās tiesībās drošības nauda tiek traktēta nevis kā tiesāšanās izdevumi, bet drīzāk gan kā sods par nepamatoti iesniegtu sūdzību Civillietu departamentam (*sk. Bukovskis V. Civīlprocesa* mācības grāmata. Rīga: autora izdevums, 1933, 416. lpp.). Tas nozīmē, ka drošības nauda, kas iemaksāta, iesniedzot sūdzību Civillietu departamentam, tiks personai atmaksāta, ja Civillietu departaments apmierinās personas sūdzību. Savukārt, ja Civillietu departaments personas sūdzību noraida, drošības nauda atmaksāta netiek. Tādējādi likumdevējs, nosakot drošības naudas maksāšanas pienākumu, mēģinājis nodrošināt, lai personas Civillietu departamentā iesniegtu pārdomātas un motivētas sūdzības gadījumos, kad pastāv dažādas piemērojamā likuma iztulkošanas iespējas, nevis tikai turpinātu iesākto tiesāšanos, kad ir skaidri redzams, ka

6 Bukovskis V. Civīlprocesa mācības grāmata. Rīga: Autora izdevums, 1933., 537. lpp.

personai nav vērā ņemamu argumentu attiecībā uz to, kā izpaudusies pārsūdzētā Tiesu palātas lēmuma nepareizība."

- 2008. gada 20. novembra sprieduma lietā Nr. 2008-07-01 17. punkts.
  Līdz 2008. gada 25. jūnijam, kad stājās spēkā grozījumi CPL 458. pantā, attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju un citām par trūcīgām atzītām personām, kurām nebija līdzekļu drošības naudas samaksai un kuras neietilpa CPL. 458. panta ceturtajā daļā minētajā no drošības naudas samaksas atbrīvoto personu kategorijā, prasība samaksāt drošības naudu par kasācijas sūdzības iesniegšanu bija šķērslis, kas traucēja īstenot pamattiesības uz brīvu pieeju tiesai. Neparedzot mehānismu, kā trūcīgas personas varētu pilnīgi vai daļēji atbrīvot no pienākuma samaksāt drošības naudu par kasācijas sūdzības iesniegšanu, likumdevējs šīm personām pilnībā liedza iespēju iesniegt kasācijas sūdzību. Demokrātiskā tiesiskā valstī nav pieļaujams tiesas nolēmumu pārsūdzēšanu padarīt atkarīgu no personas finansiālajām iespējām. Paredzot noteiktu maksājumu par tiesas nolēmuma pārsūdzēšanu nākamajā tiesas instancē, likumdevējam bija jāparedz iespēja aizstāvēt savas tiesības taisnīgā tiesā arī personām, kurām nav šādu finanšu līdzekļu.

3. <u>Latvijas Republikas Augstākās tiesas nolēmumi</u>

- 2016. gada 15. marta lēmumā lietā Nr. SKC-1050/2016 norādīts: "(..) nenorādot argumentus un neiesniedzot pierādījumus par savu mantisko stāvokli, persona pati ir radījusi šķēršļus mantiskā stāvokļa izvērtēšanai."
- 2016. gada 8. februāra lēmuma lietā Nr. 1027/2016 5.3. punkts: "(..) pienākums maksāt drošības naudu ir noteikts ar zināmu mērķi, un tas nav atkarīgs no tā, vai pārsūdzētais spriedums *prima facie* būs atceļams vai nē, kā arī no lietas dalībnieka subjektīvā viedokļa par to, ka ir pamats tiesvedības izbeigšanai lietā."
- 2016. gada 2. februāra lēmums lietā Nr. SKC-1096/2016.
  Pienākums iesniegt pierādījumus par savu mantisko stāvokli izriet no CPL 458. panta ceturtās daļas, jo, kā tas atzīts tiesību doktrīnā un nostiprināts judikatūrā: „Ja personas (..) mantiskais stāvoklis ir tāds, ka nav iespējams samaksāt drošības naudu, tad personai ir dota iespēja lūgt atbrīvot viņu pilnīgi vai daļēji no drošības naudas samaksas. Turklāt šādam lūgumam ir jāpievieno pierādījumi, kas apliecina personas apgalvojumus par viņas mantisko stāvokli (*Civilprocesa likuma komentāri. II daļa, Sagatavojis autoru kolektīvs prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā. Tiesu namu aģentūra, 2012, 790.–791. lpp., Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014. gada 14. janvāra lēmums lietā Nr. SKC-1271, 2014. gada 16. aprīļa lēmums lietā Nr. SKC-2199, 2015. gada 20. februāra lēmums lietā Nr. SKC-2071, 2015. gada 29. maija lēmums lietā Nr. SKC-2349, 2015. gada 2. oktobra lēmums lietā Nr. SKC-2446).*" Tādejādi CPL neuzliek pienākumu tiesai pēc savas iniciatīvas veikt puses mantiskā stāvokļa pārbaudi, bet gan noteic, ka tiesa šajā jautājumā vērtē tos pierādījumus, kuri pievienoti lietas materiāliem.
- 2016. gada 1. februāra lēmums lietā Nr. SKC-964/2016.
  Blakus sūdzībā uzskaitītajos tiesību aktos, proti, Latvijas Republikas Satversmē, ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā, Starptautiskajā paktā par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā, personai garantētās tiesības uz taisnīgu tiesu neuzliek valstij obligātu pienākumu jebkurā situācijā atbrīvot to no tiesas izdevumu, t. i., valsts nodevas un drošības naudas, samaksas. Tiesības uz savu tiesisko interešu aizsardzību tiesā nozīmē, ka valsts ikvienam garantē pieejamību tiesai, taču tajā pašā laikā valstij arī saglabājas tiesības noteikt kārtību, kādā šī pieejamība tiesai īstenojama.
- 2016. gada 14. janvāra lēmums lietā Nr. PAC-0503-16: "Tādējādi atbrīvošanas no tiesas izdevumu samaksas pamats ir tādu apstākļu konstatēšana, kas apliecina, ka personas mantiskais stāvoklis neļauj tai samaksāt likumā noteiktos tiesas izdevumus, taču, lai šos apstākļus konstatētu, personai, kas izteikusi lūgumu par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas, ir ne tikai jānorāda uz apstākļiem, kas varētu būt par pamatu tās atbrīvošanai no tiesas izdevumu

samaksas, bet pieteikumā norādītais jāpamato ar konkrētiem pierādījumiem.
Par fiziskas personas mantisko stāvokli liecina ne tikai tās regulāro ienākumu un izdevumu esamība vai neesamība, bet arī to apmērs, kustama un nekustama manta, likumīgo apgādnieku iespējas dot uzturu, naudas uzkrājumi, kā arī citi apstākļi."

- 2015. gada 23. janvāra lēmumā lietā Nr. SKC-1849/2015 atzīts: "Civilprocesa likuma 10. pantā ietvertais sacīkstes princips ir attiecināms arī uz procesuālo jautājumu izlemšanu. Līdz ar to personai vienmēr ir jāpierāda fakti, kuri ir iesniegto pieteikumu vai lūgumu pamatā. Tādējādi personai, lūdzot tiesu atbrīvot viņu no drošības naudas samaksas, bija jāpierāda tāda mantiskā stāvokļa esamība, kas viņam liegtu nomaksāt likumā paredzēto drošības naudu."
- 2014. gada 13. novembra lēmums lietā Nr. PAC-1691-14 satur atziņu: "Augstākās tiesas Senāts vairākkārt ir norādījis, ka tādu apstākļu konstatēšanai, kas dotu tiesnesim pārliecību par to, ka personas mantiskais stāvoklis ir tāds, ka tā nespēj samaksāt tiesas izdevumus likumā noteiktajā apmērā, ir vienlaikus vērtējami vairāki kumulatīvi kritēriji: fiziskās personas mantiskais stāvoklis kā objektīvi pastāvošs apstāklis pieteikuma pieņemšanas laikā; samērīgums starp personas tiesību uz tiesu ierobežojumu un valsts nodevas noteikšanas mērķi; vienlīdzīga attieksme pret personām ar vienlīdz smagu materiālo stāvokli."
- Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 5. jūnija lēmumā lietā PAC-1301 Civillietu tiesu palāta uzskatījusi, ka apstākļos, kad tiesai ir uzlikts pienākums iekasēt valsts labā valsts nodevas par procesuālo dokumentu iesniegšanu un lemt jautājumu par atbrīvošanu no valsts nodevas samaksas, tiesnesis arī bez lietas dalībnieka attiecīga pieteikuma ir tiesīgs ieskatīties TIS pieejamajā publiskajā reģistrā, lai novērtētu personas mantisko stāvokli.
- 2013. gada 16. decembra lēmums lietā Nr. PAC-2425/2013: "Saskaņā ar Civilprocesa likuma 10. pantu lietas dalībnieki realizē savas procesuālās tiesības sacīkstes formā, tostarp iesniedzot pierādījumus. Atbilstoši Civilprocesa likuma 93. panta pirmajai daļai katram dalībniekam jāpierāda tie fakti, uz kuriem tas pamato savus prasījumus vai iebildumus. Civilprocesa likuma 96. pants ir vienīgais pamats atbrīvošanai no pierādīšanas, un iespēja nepierādīt sūtījuma saņemšanas datumu, ja šis datums ir pēc Civilprocesa likuma 56.[1] panta pirmās daļas 3. punktā noteiktā septiņu dienu termiņa, 96. pantā nav dota.
Civilprocesa likuma 93. panta otrā daļa nosaka, ka pierādījumus iesniedz puses un citi lietas dalībnieki. Ja pusēm vai citiem lietas dalībniekiem nav iespējams iesniegt pierādījumus, pēc viņu motivēta lūguma tos izprasa tiesa. (..)

Tātad saskaņā ar Civilprocesa likuma 10. pantu, 93. panta pirmo un otro daļu pierādījumu iesniegšana ir sūdzības iesniedzēja pienākums. Dalībnieku pieteikumus tiesa izspriež tikai uz to pierādījumu pamata, kurus iesnieguši paši lietas dalībnieki, un tiesa parādnieka interesēs pierādījumus neiegūst."

- 2013. gada 13. augusta lēmumā civillietā Nr. PAC-1900/2013 un 2013. gada 27. jūnija lēmumā civillietā Nr. PAC-1747/2013 atrodams, ka pierādījumu un ziņu neesība vai nepietiekamība var būt pamats lūgumu par atbrīvošanu no valsts nodevas samaksas daļēji vai pilnīgi noraidīt. CPL 43. panta ceturtās daļas noteikumi neparedz iespēju atstāt bez virzības lūgumu par atbrīvošanu no valsts nodevas samaksas, un tas visos gadījumos ir izlemjams pēc būtības, ņemot vērā lietā esošos pierādījumus un ziņas.
- 2012. gada 9. februāra lēmums lietā Nr. PAC-0971/2012 un 2013. gada 23. jūlija lēmums lietā Nr. PAC-1771/13 apstiprina: "Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras, turpmāk – VSAA, izziņa "Par apdrošinātās personas iemaksām" apliecina par kādu periodu un kādā apmērā veiktas valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas, bet nepierāda personas faktiskos ienākumus."
- 2012. gada 16. augusta lēmumā lietā Nr. PAC-1820 norādīts, ka tiesas arguments, ka blakus sūdzības iesniedzējs nav pievienojis pierādījumus par savu mantisko stāvokli, lai izlemtu jautājumu par viņa atbrīvošanu no valsts nodevas samaksas par blakus sūdzības iesniegšanu, nav pamats lēmuma pieņemšanai par blakus sūdzības atstāšanu bez virzības.

Turklāt nepamatots ir tiesas secinājums, ka pierādījumu nepietiekamības dēļ tiesa nevar izvērtēt, vai pieteicēja lūgums par viņa atbrīvošanu no 20 Ls samaksas valsts ienākumos ir pamatots. Lēmumā tiesa pareizi norādījusi, ka, izlemjot jautājumu par personas atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos sakarā ar viņa mantisko stāvokli, tiesnesis izvērtē tikai tos apstākļus un pierādījumus, kurus savā lūgumā norādījis un blakus sūdzībai pievienojis lūguma pieteicējs.

- 2011. gada 19. septembra lēmumā lietā Nr. PAC-2191 norādīts, ka "(..) izskatot A. K. pieteikumu, tiesnese konstatējusi, ka pieteikuma iesniedzējs likumā noteiktā kārtībā nav atzīts par maznodrošinātu vai trūcīgu personu, kas dotu pamatu uzskatam, ka A. K. nespēj samaksāt valsts nodevu, jo mantiskais stāvoklis šādā gadījumā jau būtu novērtēts, piešķirot maznodrošinātā vai trūcīgā statusu".
- No 2011. gada 7. jūlija lēmuma lietā Nr. PAC-1955 un 2013. gada 26. septembra lēmuma lietā Nr. PAC-2055/2013 izriet, ka CPL 43. panta ceturtā daļa paredz subjektīvu tiesību pieteikt lūgumu tikai fiziskām personām, kā pareizi ir konstatēts pārsūdzētajā lēmumā. Proti, prasītāja (juridiska persona) nevar būt subjekts minētās tiesību normas izpratnē un nevar izmantot tiesību pieteikt šādu lūgumu.
  CPL 43. panta ceturtās daļas subjekts ir fiziskā persona, un tiesas kolēģijas ieskatā minētās procesuālās tiesību normas paplašinātai tulkošanai nav pamata. Šāds viedoklis ir pausts arī tiesu praksē, proti, ka likumdevējs minētajā normā *expressis verbis* paredzējis iespēju no valsts nodevas samaksas ar tiesas vai tiesneša lēmumu atbrīvot tikai fiziskās personas, un pie šāda normas formulējuma nekāda cita veida iztulkošana nav iespējama un neļauj secināt, ka likumdevēja griba būtu ietvert atbrīvojamo subjektu lokā arī juridiskās personas.
- No Augstākās tiesas Senāta 2009. gada 3. novembra lēmuma lietā Nr. SKA-792/2009, Augstākās tiesas Senāta 2010. gada 21. septembra lēmuma lietā Nr. SKA-910/2010 un Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-16-01 izriet, ka valsts nodevas mērķis nav ierobežot personas pieeju tiesai, bet gan panākt, ka tiesā netiek iesniegti nepamatoti pieteikumi, kā arī daļēji segt izdevumus, kas saistīti ar tiesvedības procesu. Formālais pamats personas atbrīvošanai no valsts nodevas samaksas (vai valsts nodevas apmēra samazināšanai) ir attiecīgs personas pamatots lūgums. Savukārt objektīvais pamats – tādu apstākļu konstatēšana, kas apliecina, ka konkrētās fiziskās personas mantiskais stāvoklis neļauj tai īstenot tiesības uz tiesu likumā noteiktā valsts nodevas apmēra dēļ.

4. OBJEKTĪVAIS PAMATS PERSONAS ATBRĪVOŠANAI NO TIESAS IZDEVUMU SAMAKSAS

Senāts vairākkārt ir norādījis, ka tādu apstākļu konstatēšanai, kas dotu tiesnesim pārliecību par to, ka personas mantiskais stāvoklis ir tāds, ka tā nespēj samaksāt tiesas izdevumus likumā noteiktajā apmērā, ir vienlaikus vērtējami vairāki kumulatīvi kritēriji:

- fiziskās personas mantiskais stāvoklis kā objektīvi pastāvošs apstāklis pieteikuma pieņemšanas laikā;
- samērīgums starp personas tiesību uz tiesu ierobežojumu un valsts nodevas noteikšanas mērķi;
- vienlīdzīga attieksme pret personām ar vienlīdz smagu materiālo stāvokli.[7]

Aplūkojot analizētos RAT (arī atbilstošos pirmās instances tiesas un Augstākās tiesas) lēmumus, jāsecina, ka kopumā tiesas un RAT tiesneši ir vienoti un atzīst, ka:

1) mehānisms personas atbrīvošanai (daļējai atbrīvošanai) no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos ir radīts, lai nodrošinātu katras personas iespējas īstenot pamattiesības uz brīvu pieeju tiesai;
2) CPL 43. panta ceturtās daļas subjekts ir fiziska persona;
3) personas tiesības lūgt tiesu atbrīvot iesniedzēju no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos neuzliek valstij par obligātu pienākumu jebkurā situācijā šādu lūgumu apmierināt;
4) formālais pamats personas atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos ir šīs personas pamatots lūgums, bet objektīvais pamats – tādu apstākļu konstatēšana, kas apliecina, ka konkrētās fiziskās personas mantiskais stāvoklis neļauj tai īstenot tiesības uz tiesu tieši likumā noteikto tiesas izdevumu apmēra dēļ.

Analizētie nolēmumi atklāj atšķirīgu izpratni par:

1) pierādīšanas pienākumu un pierādījumu pietiekamību;
2) mantiskā stāvokļa izvērtējumu;
3) vienlīdzīgu attieksmi pret personām ar vienlīdz smagu materiālo stāvokli. Šie jautājumi prasa dziļāku izpēti un rosina diskusijai.

4.1. Pierādīšanas pienākums

Objektīvais pamats personas atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas (vai to apmēra samazināšanai) ir tādu apstākļu konstatēšana, kas apliecina, ka konkrētās fiziskās personas mantiskais stāvoklis neļauj tai īstenot tiesības uz tiesu likumā noteiktā tiesas izdevumu apmēra dēļ.

RAT lēmumi apliecina, ka tieši pierādījumu un aktuālu ziņu neesība vai nepietiekamība ir fizisku personu lūgumu par daļēju vai pilnīgu atbrīvošanu no izdevumu samaksas noraidīšanas galvenais motīvs.

4.1.1. Sacīkstes princips

CPL 93. panta pirmā daļa noteic **puses pienākumu pierādīt** tos faktus, uz kuriem tā pamato savus prasījumus vai iebildumus – prasītājam jāpierāda savu prasījumu pamatotība un atbildētājam jāpierāda savu iebildumu pamatotība.

[7] Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 13. novembra lēmums lietā Nr. C04203512 (lietas arhīva Nr. PAC-1691-14) (atrodams TIS) [skatīts 05.10.2018.].

CPL nenoteic konkrētus kritērijus atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas. Tiesa var atbrīvot personu no tiesas izdevumiem, ievērojot fiziskās personas mantisko stāvokli. Pierādījumi personas mantiskā stāvokļa izvērtējumam tiesai jānovērtē atbilstoši CPL 97. panta noteikumiem – pēc savas iekšējās pārliecības, kas pamatota uz vispusīgi, pilnīgi un objektīvi pārbaudītiem pierādījumiem, vadoties no tiesiskās apziņas, kas balstīta uz loģikas likumiem, zinātnes atziņām un dzīvē gūtiem novērojumiem. Lēmumu pieņem tiesa vai tiesnesis vienpersoniski, nerīkojot tiesas sēdi.

Ievērojot CPL noteikumus un pētījuma 3. nodaļā jau aplūkotos Augstākās tiesas nolēmumus (Latvijas Republikas Augstākas tiesas Civillietu departamenta 2015. gada 23. janvāra lēmums lietā Nr. SKC-1849/2015; Latvijas Republikas Augstākas tiesas Civillietu tiesu palātas 2013. gada 16. decembra lēmums lietā Nr. PAC-2425/2013; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016. gada 2. februāra lēmums lietā Nr. SKC-1096/2016; Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016. gada 15. marta lēmums lietā Nr. SKC-1050/2016; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2012. gada 16. augusta lēmums lietā Nr. PAC-1820), secināms, ka:

1. sacīkstes princips attiecināms arī uz procesuālo jautājumu izlemšanu;
2. tiesai nav pienākuma pēc savas iniciatīvas vākt pierādījumus – veikt puses mantiskā stāvokļa pārbaudi;
3. tiesnesis izvērtē tikai tos apstākļus un pierādījumus, kurus savā lūgumā norādījis un lūgumam pievienojis pieteicējs.

Tieši pierādījumu – aktuālu un pietiekamu – trūkuma dēļ lūgums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas tiek noraidīts visbiežāk.

Piemēram, ar 2018. gada 17. jūlija lēmumu lietā Nr. C04135014 (arhīva Nr. CA-0184-18/36) noraidīts prasītājas lūgums par atbrīvošanu no drošības naudas par kasācijas sūdzības iesniegšanu samaksas. Prasītājas pilnvarotais pārstāvis lūgumu pamatojis ar to, ka prasītāja ir nestrādājoša pensionāre ar 3. grupas invaliditāti, tādēļ nav spējīga samaksāt likumā noteikto drošības naudu. Kasācijas sūdzības pielikumā pievienota invaliditātes apliecības kopija un pensijas apliecības kopija.

Lēmumā, ar atsauci uz CPL 10. un 93. pantu, norādīts, ka pienākums iesniegt pierādījumus par savu mantisko stāvokli izriet no CPL458. panta ceturtās daļas noteikumiem. Secināts, ka dokumenti, kas apliecina sūdzības iesniedzējas mantisko stāvokli procesuālās darbības izdarīšanas laikā, lietā nav iesniegti. Lietas materiālos atrodama 2013. gada VSAA izziņa, kurā norādīts prasītājas valsts vecuma pensijas un piemaksas pie valsts vecuma pensijas apmērs izziņas izdošanas laikā. Kasācijas sūdzībai pievienotie dokumenti pierāda faktu, ka prasītāja ir pensionāre, kurai ir piešķirta 3. grupas invaliditāte, taču nepierāda prasītājas mantisko stāvokli.

Citā lietā (iesniedzēja sūdzībā par zvērināta tiesu izpildītāja darbībām – lieta Nr. C68499717 (arhīva Nr. CA-2488-18/12)) ar 2018. gada 20. jūnija lēmumu RAT CLK atstājusi negrozītu pirmās instances tiesas lēmumu, ar kuru noraidīts iesniedzēja lūgums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos, bet iesniedzēja blakus sūdzību ir noraidījusi. Lēmumā norādīts, ka VSAA izziņas (vienīgie pierādījumi, kas pievienoti lūgumam par atbrīvošanu no valsts nodevas samaksas) apliecina tikai to, kādā apmērā par iesniedzēju ir veiktas valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas, bet nepierāda viņa faktiskos ienākumus.

Līdzīgi – ar 2018. gada 22. jūnija lēmumu lietā iesniedzējas sūdzībā par zvērināta tiesu izpildītāja darbībām Nr. 3-10/0091 (CA-2318-18/35) izlemts noraidīt lūgumu par atbrīvošanu no valsts nodevas samaksas par blakus sūdzības iesniegšanu. Šajā gadījumā tiesa konstatējusi, ka iesniedzēja nav sniegusi tiesai pilnīgu informāciju par viņas mantisko stāvokli, tāpēc lūgums noraidīts.

Abi lēmumi nesatur vērtējumu par to, vai no sūdzībai par zvērināta tiesu izpildītāja rīcību pievienotajiem dokumentiem – civillietas materiāliem – iespējams secināt jebkādus apstākļus par iesniedzējas materiālo stāvokli. Tiesnesis izvērtējis tikai tos apstākļus un pierādījumus, kurus savā lūgumā norādījis un lūgumam pievienojis pieteicējs.

4.1.2. *Negativae non probantus*

Atsauce uz sacīkstes principa ievērošanu neizslēdz CPL noteikumus par pierādījumu attiecināmību.

Kā pirmais no lietu izskatīšanas pamatprincipiem likuma "Par tiesu varu" 17. pantā nosaukts patiesības princips – tiesas pienākums, izskatot jebkuru lietu, noskaidrot objektīvo patiesību.

Arī atsevišķos RAT nolēmumos[8] atzīts, ka, iztiesājot civillietu, tiesa nav un nevar būt pasīvs vērotājs, kas tikai konstatē iesniegtos vai neiesniegtos pieprasījumus, kurus iesniedz puses, jo pušu līdztiesības princips pēc būtības ierobežo sacīkstes principa absolūtu piemērošanu. Lai arī civilprocess neparedz tiešu tiesas pienākumu noskaidrot objektīvo patiesību, tomēr tiesai ir pienākums līdzdarboties šīs objektīvās patiesības noskaidrošanā.

CPL 93. panta ceturtā daļa noteic, ja tiesa atzīst, ka par kādu no faktiem, uz kuriem pamatoti puses prasījumi vai iebildumi, nav iesniegti pierādījumi, tā paziņo par to pusēm un, ja nepieciešams, nosaka termiņu pierādījumu iesniegšanai. Minētā norma dod tiesai tiesības parādīt iniciatīvu apstākļos, kad no lietas materiāliem izriet vajadzība pieprasīt papildu pierādījumu[9], tomēr neviens no analizētajiem nolēmumiem nesatur atsauci uz minēto CPL normu.

Jautājums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas tiek izlemts pirms attiecīgā dokumenta pieņemšanas un atbilstošās tiesvedības ierosināšanas vai pieteiktā lūguma izlemšanas, tāpēc lūgumā par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos norādītos apstākļus un iesniegtos pierādījumus un apgalvojumus otra puse visbiežāk nav apstrīdējusi (nav bijusi iespēja apstrīdēt). Tā kā jautājums tiek izlemts "vienpusējas sacīkstes" ietvaros, vērtējot tikai ieinteresētās personas iesniegtos pierādījumus, jāsecina, ka lūgums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas zināmā mērā ir izņēmums no vispārīgā sacīkstes principa civilprocesā.

Turklāt "jau romiešu tiesībās bija izstrādāts princips – *negativae non probantus* (negatīvais nav jāpierāda). Šis pieņēmums ir pilnīgi pamatots, jo nevar, piemēram, pierādīt saistības vai pienākuma neesamību (..). Pierādīšanas pienākuma sadales pamatā ir princips *ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat* (jāpierāda, pierādījumi jāiesniedz tam, kurš apgalvo, un nevis tam, kurš noliedz)".[10] Atbilstoši šim principam iesniedzējam būtu jāsniedz pierādījumi par saviem aktīviem un pasīviem jeb ienākumiem un izdevumiem. No pierādījumu iesniegšanas par to, kā personai nav – iesniedzējs būtu atbrīvojams.

CPL 96. panta ceturtā un piektā daļa apstiprina – fakti, kas saskaņā ar likumu uzskatāmi par nodibinātiem, nav jāpierāda; pusei nav jāpierāda fakti, kurus šajā likumā noteiktajā kārtībā nav apstrīdējusi otra puse.

Piemēram, Zemesgrāmatu likuma 1. pantā noteikts, ka Zemesgrāmatas ir visiem pieejamas, un to ierakstiem ir publiska ticamība. CPL 96. panta ceturtā un piektā daļa atbrīvo no faktu, kas saskaņā ar likumu uzskatāmi par nodibinātiem un/vai kurus šajā likumā noteiktajā kārtībā nav apstrīdējusi otra puse, pierādīšanas.

---

[8] Piemēram, Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2018. gada 4. jūnija lēmums lietā Nr. C32314311 (arhīva Nr. CA-0997-18/17).

[9] Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1.–28. nodaļa), sagatavojis autoru kolektīvs prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā. Tiesu nama aģentūra, 2016., 336. lpp.

[10] Līcis A. Prasības tiesvedībā un pierādījumi. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2003., 70.–71. lpp.

RAT CLK 2018. gada 12. jūnija lēmumā lietā Nr. C68398918 (CA-2360-18/24) norādīts, ka "(..) vērtējot iemeslus prasītājas atbrīvošanai no tiesāšanās izdevumu samaksas, CLK ņem vērā tiesu judikatūrā (sk. *Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 5. jūnija lēmumu lietā PAC-1301*) noteikto, ka apstākļos, kad tiesai ir uzlikts pienākums iekasēt valsts labā valsts nodevas par procesuālo dokumentu iesniegšanu un lemt jautājumu par atbrīvošanu no valsts nodevas samaksas, tiesnesis arī bez lietas dalībnieka attiecīga pieteikuma ir tiesīgs ieskatīties publiskajos reģistros, kas pieejami Tiesu informatīvajā sistēmā, lai novērtētu personu mantisko stāvokli".

Gan atsaucoties uz likuma "Par tiesu varu" 17. pantu, gan citējot Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 5. jūnija lēmumu lietā Nr. PAC-1301, kā arī rīcību pamatojot ar procesuālās efektivitātes principu, divdesmit vienā no sešdesmit pieciem analizētajiem RAT nolēmumiem tiesneši atzinuši, ka, lai arī civilprocess neparedz tiešu tiesas pienākumu noskaidrot objektīvo patiesību, tomēr tiesai ir pienākums līdzdarboties šīs objektīvās patiesības noskaidrošanā, un atraduši par iespējamu pārbaudīt ziņas TIS publiskajos reģistros.

TIS ir pieejami šādi publiskie reģistri:
- Izziņas pieprasīšana no Valsts vienotās datorizētās zemesgrāmatas (VVDZ),
- Izziņas pieprasīšana no Valsts zemes dienesta (VZD),
- pieprasīšana no Uzņēmumu reģistra (UR),
- Izziņas pieprasīšana no Ceļu satiksmes drošības direkcijas (CSDD),
- Izziņas pieprasīšana no Mantojumu reģistra,
- Uzziņa Juridiskās palīdzības administrācijas sistēmā.

Salīdzināmos apstākļos pretstatā jau aplūkotajam 2018. gada 17. jūlija lēmumam lietā Nr. C04135014 (arhīva Nr. CA-0184-18/36), kur pensionāres ar invaliditāti lūgums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas **noraidīts** pierādījumu trūkuma dēļ. Citā – lietā Nr. C04304913 (arhīva Nr. CA-0328-17/18) ar 2017. gada 30. oktobra lēmumu pensionāra lūgums par atbrīvošanu no drošības naudas samaksas **apmierināts daļēji**, jo papildu lietā iesniegtajām VSAA ziņām par iesniedzēja ienākumiem – pensijas apmēru – un "lai ievērotu procesuālās ekonomijas principu un iegūtu pilnvērtīgas ziņas par personas mantisko stāvokli, tiesnese, ielūkojusies TIS publiskajos reģistros, konstatēja, ka uz prasītājas vārda nav reģistrēti kustami vai nekustami īpašumi, kā arī prasītāja nav reģistrēta Uzņēmumu reģistrā kā komersants vai kapitāldaļu īpašniece".

Datu elektroniskas apmaiņas kontekstā jāņem vērā, ka līdz 2021. gadam plānots realizēt projektu par vienotu e-lietu. Valdības informatīvajā ziņojumā "Par e-lietas projekta īstenošanu ES 2014.–2020. gada struktūrfondu plānošanas periodā"[11] cita starpā uzsvērts, ka ir jāvirzās uz procesu elektronizēšanu visos posmos, kā arī jānodrošina publisko datu atkalizmantošanas pieaugums un efektīva publiskās pārvaldes un privātā sektora mijiedarbība.

Turklāt tiesas ieskatīšanās publiskajos reģistros, lai pilnvērtīgāk apzinātu personas mantisko stāvokli, var ne tikai atvieglot lietas dalībnieka pierādīšanas pienākumu, bet var kalpot arī par pamatu efektīvai valsts interešu aizsardzībai un iesniedzēja CL 1. panta un CPL 74. panta sestās daļas pārkāpuma konstatēšanai, kad pieteikums var tikt noraidīts. Tiesas iniciatīva pārbaudīt datus publiskajos reģistros var novērst nepamatotu personas atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos.

Lietās Nr. C31241216 (arhīva Nr. CA-1958-18/16, 2018. gada 10. maija lēmums) un Nr. C30426117 (arhīva Nr. CA-1065-18/29, 2018. gada 6. februāra lēmums) tiesa pārbaudīja publisko reģistru datus un konstatēja, ka iesniedzēji informāciju par savu mantisko stāvokli ir snieguši selektīvā veidā un nepilnīgu. Pirmajā gadījumā ziņas par iesniedzējas mantisko stāvokli tika papildinātas ar informāciju par īpašuma tiesībām uz divām automašīnām, bet otrajā gadījumā

[11] Plāno trīs gados ieviest vienotu e-lietu. Jurista Vārds, 03.04.2018., Nr. 14 (1020), 5. lpp.

iesniedzējs nebija tiesai sniedzis ziņas par to, ka viņa rīcībā ir līdzekļi 22 000,00 EUR apmērā, ko viņš ieguvis, atsavinot sev piederošo nekustamo īpašumu.

4.1.3. Vispārzināmie fakti

CPL 96. panta pirmā daļa noteic, ja tiesa atzīst kādu faktu par vispārzināmu, tas nav jāpierāda. Tā kā empīriskām patiesībām (uz pieredzi pamatotām patiesībām) nav faktisko apstākļu nozīmes, bet tās ir tikai secinājumi un loģiski slēdzieni no zināmiem faktiem, tad tās pusēm nav jāpierāda, bet pati tiesa izlieto empīriskās patiesības kā loģiska slēdziena locekļus.[12]

Par vispārzināmiem tiesa atzinusi faktus trijos no analizētajiem RAT nolēmumiem.

- Pirmajā gadījumā nolēmumā lietā Nr. C30744816 (arhīva Nr. CA-2672- 17/16) atzīts, ka "(..) tik ilgstoša prasītāja atrašanās bezdarbnieka statusā, kā arī nevēršanās pašvaldības Sociālajā dienestā, lai lūgtu piešķirt trūcīgas vai maznodrošinātas personas statusu, rada šaubas par to, ka prasītājam nav pilnīgi nekādu ikmēneša ienākumu vai uzkrājumu, jo ir vispārzināms fakts, ka personas eksistencei ir nepieciešami līdzekļi uztura un citu pirmās nepieciešamības preču un pakalpojumu iegādei. Prasītājs nav pierādījis, ka viņam ir tik slikts mantiskais stāvoklis, ka viņš nespēj samaksāt likumā noteikto drošības naudu. Ievērojot minēto, tiesnese atzīst, ka nav likumīga pamata prasītāja atbrīvošanai no drošības naudas samaksas par kasācijas sūdzības iesniegšanu, jo prasītājs nav pierādījis, ka viņa mantiskais stāvoklis liegtu nomaksāt drošības naudu par kasācijas sūdzības iesniegšanu. Līdz ar to lūgums par atbrīvošanu no drošības naudas samaksas ir noraidāms."
- Otrajā gadījumā (Lieta Nr.3-11/0051, arhīva Nr. CA-1826-18/11) CLK par vispārzināmu atzīst faktu, ka iztikai nepieciešami līdzekļi un par dzīvokļa īpašuma apsaimniekošanu, tajā saņemtajiem pakalpojumiem, ir veicama samaksa. Tāpat dzīvē gūtie novērojumi un loģikas likumi rada pamatu secinājumam, ka personai ar invaliditāti ir ar veselības stāvokli saistīti izdevumi.
- Bet trešajā gadījumā atzīts, ka "(..) vispārzināms ir fakts, ka transportlīdzeklim bez degvielas izdevumiem ir arī citi regulāri uzturēšanas izdevumi (apdrošināšana, tehniskās apkopes, riepas u.tml.). Vēl jo vairāk, bez iepriekš minētajiem uzskaitītajiem izdevumiem vispārzināms ir fakts, ka ik mēnesi ikvienai personai ir noteikti izdevumi arī pārtikai un elementārām higiēnas precēm, mājokļa nodrošināšanai (pat ja persona dzīvo radinieka nekustamajā īpašumā). Tāpat arī ikvienam ir nepieciešami izdevumi apaviem un apģērbam, kā arī transportam, neatkarīgi no tā, vai izmanto sabiedrisko transportu vai automašīnu" (Lieta Nr. C32178017, arhīva Nr. CA-0692-18/31).

Arī civillietās par līdzekļu piedziņu bērna uzturam nostiprināta Senāta atziņa, ka izdevumi par ēdienu, apģērbu, mājokli, higiēnas piederumiem utt. nav jāpierāda, ja tiesa atzīst tos par vispārzināmiem (*sk. Senāta 2011. gada 18. maija spriedumu lietā Nr. SKC-863/2011*). Līdz ar to katras izdevumu pozīcijas pamatošanai uzturlīdzekļu lietā nav nepieciešams iesniegt samaksu apliecinošus dokumentus, ja tiesa šos izdevumus atzīst par vispārzināmiem.

Tikpat vispārzināms fakts kā izdevumu nepieciešamība uztura nodrošināšanai ir fakts, ka katram šo izdevumu apmērs ir savs un var būt krasi atšķirīgs.

Ar Latvijas Republikas Satversmes tiesas kolēģijas 2019. gada 21. oktobra lēmumu ierosināta lieta "Par Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumu Nr. 913 "Noteikumi par garantēto minimālo ienākumu līmeni" 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam" pēc tiesībsarga pieteikuma (pieteikums Nr. 134/2019).[13]

---

[12] Bukovskis V. Civīlprocesa mācības grāmata. Rīga: Autora izdevums, 1933., 333.–336. lpp.

[13] Satversmes tiesas 2019. gada 21. oktobra lēmums lietā Nr. 2019-24-03, pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp- content/uploads/2019/10/2019_24_03_Lemums_ierosinasana.pdf#search= (aplūkots 13.01.2020.)

"Tiesībsargs uzskata, ka Ministru kabineta noteiktais garantētais minimālais ienākumu līmenis neatbilst sociāli atbildīgas valsts principam, nenodrošina cilvēka cieņas aizsardzību un neizpilda no Satversmes 109. panta izrietošo pozitīvo pienākumu valstij sniegt personai tai nepieciešamo sociālo palīdzību."[14]

Balstoties uz savulaik – 1991. gadā – izstrādāto metodoloģiju, tika aprēķināts iztikas minimuma patēriņa grozs vienam iedzīvotājam pa mēnešiem. Pēdējais aprēķins tika veikts un Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzē ir atrodams par 2013. gadu. Decembrī **iztikas minimums** vienai personai 2013. gadā bija noteikts **252,19 EUR** apmērā[15].

Savukārt vidējie patēriņa izdevumi aizvien pieaug. 2014. gadā galvaspilsētā – Rīgā – uz vienu mājsaimniecības locekli **vidējie patēriņa izdevumi** mēnesī tika aprēķināti **377,00 EUR** apmērā, kas bija par 3,3 % jeb 12,00 EUR vairāk nekā 2013. gadā.[16] 2016. gadā Rīgā vidējie patēriņa izdevumi uz vienu mājsaimniecības locekli mēnesī bija **406,00 EUR.**[17] Savukārt, salīdzinot ar 2015. gadu, patēriņa cenas 2018. gada augustā bija par 5,5 % augstākas. Precēm cenas pieauga par 3,8 %, bet pakalpojumiem – par 10,1 %. 2018. gada jūlijā, salīdzinot ar 2017. gada jūliju, vidējais patēriņa cenu līmenis palielinājās par 2,6 %, liecina Centrālās statistikas pārvaldes dati. Precēm cenas pieauga par 2,4 % un pakalpojumiem – par 3,2 %[18].

Vēl 2016. gadā (jaunākie dati) tika noteikta **nabadzības riska sliekšņa robeža 330,00 EUR** mēnesī.[19]

Aplūkojot šos publiski pieejamos (vispārzināmos) statistikas datus pat tikai virspusēji, jāsecina, ka iztikas minimums vienai personai salīdzinājumā ar 2013. gada aprēķinu, kas veikts, pamatojoties uz jau novecojušu – 1991. gadā izstrādātu – metodoloģiju, ir ievērojami pieaudzis. Secīgi pieaugums attiecināms arī uz noteikto nabadzības riska sliekšņa robežu. Vidējais patēriņa cenu līmenis palielinās katru gadu. Aktuālas metodoloģijas un datu trūkums nedrīkst kalpot par pamatu faktisko izmaiņu neievērošanai vai ignorēšanai.

2. tabula

	Viena persona	Mājsaimniecība – 2 pieaugušie un 3 bērni
Nabadzības riska robeža (2016)	330,00 EUR	330 x 5 = 1650 EUR
Vidējie patēriņa izdevumi mēnesī (2016)	406,00 EUR	406 x 5 = 2030 EUR

Fiziska persona, dzīvojot Rīgā, objektīvi, neņemot vērā īpašus apstākļus (veselības stāvoklis, apgādājamo skaits u.tml.), var nodrošināt savu eksistenci, ievērojot ārkārtēju taupību, ja tās ienākumi nav mazāki par 330,00 EUR. Ja ģimenē ir 3 nepilngadīgi bērni, tad vecāku ienākumiem kopā neto ir jābūt vismaz 1650,00 EUR apmērā mēnesī, lai ģimene neatrastos uz nabadzības riska robežas (pat pieņemot, ka nabadzības riska sliekšņa robeža nav mainījusies kopš 2016. gada).

---

[14] *Ierosināta lieta par garantētā minimālā ienākumu līmeņa atbilstību Satversmei,* pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/press-release/ierosinata-lieta-par-garanteta-minimala-ienakumu-limena- atbilstibu-satversmei/ (aplūkots 13.01.2020.)

[15] Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) dati, pieejams: http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala isterm ienemumi/II0010m_euro.px/table/tableView Layout2/?rxid=cdcb978c-22b0-416a- (aplūkots 21.09.2018.)

[16] Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) dati, pieejams: https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas- temas/socialie-procesi/mba/meklet-tema/1732-par-majsaimniecibu-paterina-izdevumiem-2014gada (aplūkots 21.09.2018.)

[17] Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) dati, pieejams: https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/socialie-procesi/mba/meklet-tema/2202-majsaimniecibu-paterina-izdevumi-2016-gada (aplūkots 07.11.2018.)

[18] Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) dati, pieejams: https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/ekonomika/pci/meklet-tema/2320-paterina-cenu-parmainas-2018-gada-julija (aplūkots 21.09.2018.)

[19] Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) dati, pieejams: http://old.csb.gov.lv/notikumi/nabadzibas- riskam-latvija-paklauti-221-iedzivotaju-47205.html (aplūkots 25.07.2018.)

2019. gada 16. oktobrī publiskoti arī ES statistikas biroja "Eurostat" dati par nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto personu skaita samazināšanās tendenci ES. Dati aptver 25 no 28 ES dalībvalstīm. Baltijas mērogā lielākais nabadzības riskam pakļauto personu īpatsvars – 28,4 % jeb 543 000 cilvēki – ir bijis Latvijā.[20]

Piemēram, RAT 2018. gada 6. jūlija lēmums lietā Nr. C30645916 (arhīva Nr. CA-2455-18/33) – lūgums atbrīvot atbildētājus no valsts nodevas samaksas par apelācijas sūdzības iesniegšanu pamatots ar to, ka atbildētāju – mātes un dēla – finanšu līdzekļi ir ierobežoti. Māte ir spiesta finansiāli atbalstīt dēlu, kurš nekur nestrādā, bet turpina mācīties klātienē bakalaura studiju programmā. Atbildētājiem nav materiālu vērtību un naudas uzkrājumu, ko apliecina apelācijas sūdzībai pievienotās "Lursoft" datu bāzes izdrukas. Mātes ienākumu apmēru apliecina apelācijas sūdzībai pievienota SIA izziņa par mātes algu – vidēji 450,00 EUR mēnesī.

Ar pirmās instances tiesas lēmumu dēls pilnībā atbrīvots no valsts nodevas samaksas par apelācijas sūdzības iesniegšanu, bet māte daļēji atbrīvota no valsts nodevas samaksas par apelācijas sūdzības iesniegšanu, nosakot apmaksājamo valsts nodevas samaksu 105,00 EUR apmērā.

CLK atzinusi, ka konkrētā gadījumā nav pamata apšaubīt to, ka atbildētājas mantiskais stāvoklis liedz viņai samaksāt valsts nodevu par apelācijas sūdzības iesniegšanu pilnā apmērā. Atbildētājai nepieder nekustamie īpašumi un transportlīdzekļi, viņas vienīgie ienākumi ir darba alga vidēji 450,00 EUR mēnesī un viņai finansiāli jāatbalsta dēls, kurš turpina mācības un nesaņem regulārus ienākumus. CLK nav informācijas par nepieciešamajiem atbildētājas izdevumiem par mājokli un citiem nepieciešamajiem izdevumiem, tomēr, ņemot vērā dzīvē gūto pieredzi, secināms, ka atbildētājai pieejamie finanšu līdzekļi šobrīd ir ierobežoti. Līdz ar to atbildētāja ir daļēji atbrīvojama no valsts nodevas samaksas par apelācijas sūdzības iesniegšanu. Šādos apstākļos CLK atzinusi, ka atbildētāja ir daļēji atbrīvojama no valsts nodevas samaksas par apelācijas sūdzības iesniegšanu, nosakot maksājamās valsts nodevas apmēru 70,00 EUR apmērā, t. i., 50 % no visas par apelācijas sūdzības iesniegšanu maksājamās valsts nodevas summas.

Vērā ņemams apstāklis, ka konkrētajā lietā pirmās instances tiesa ar spriedumu apmierināja SIA prasību un izlika māti un dēlu no dzīvokļa.

Ministru kabineta 2013. gada 15. janvāra noteikumi Nr. 37 "Noteikumi par minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērnam" noteic minimālo uzturlīdzekļu apmēru, kuru katram vecākam neatkarīgi no viņa spējām uzturēt bērnu un mantas stāvokļa ir pienākums katru mēnesi nodrošināt katram savam bērnam, tas ir:

- katram bērnam no viņa piedzimšanas līdz 7 gadu vecuma sasniegšanai – 25 % apmērā no Ministru kabineta noteiktās minimālās mēneša darba algas jeb 107,50 EUR;
- katram bērnam no 7 gadu vecuma sasniegšanas līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai – 30 % apmērā no Ministru kabineta noteiktās minimālās mēneša darba algas jeb 129,00 EUR.

Kā atzīts Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2008. gada 26. novembra spriedumā Nr. SKC-440/2008: "Lai arī likumdevējs nav noteicis precīzu laiku, ar kuru vecākiem beidzas uzturdošanas pienākums, šādu ar likumu uzliktu pienākumu nevar saistīt ar bērna pilngadības iestāšanos vai mācību iestādes pabeigšanu, jo uzturlīdzekļu sniegšanas pienākumu likums ir saistījis vienīgi ar vecāku mantas stāvokli un ar laiku, kad bērns pats sevi spēj apgādāt. (..) Ja bērns, sasniedzot pilngadību, turpina mācīties augstākajā vai profesionālajā mācību iestādē, bet studijas šādā režīmā nav savienojamas ar darbu un pilnvērtīgu izglītības ieguvi, vecāku pienākums ir nodrošināt bērnu ar uzturlīdzekļiem līdz brīdim, kamēr bērns pats sevi var apgādāt."

---

[20] Latvijā pērn bijis lielākais nabadzības riskam pakļauto īpatsvars Baltijā, pieejams: https://www.la.lv/latvija-pern-bijis-lielakais-nabadzibas-riskam-paklauto-ipatsvars-baltija vai Eurostat *People at risk of poverty or social exclusion,* pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=t2020_50&lang uage=en, (aplūkots 13.01.2020.)

Secināms, ka mātei ir ar likumu noteikts pienākums uzturēt savu dēlu vismaz Ministru kabineta noteikumos paredzētajā minimālajā –129,00 EUR – apmērā.

Vērtējot konkrētās ģimenes materiālo stāvokli kopsakarā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem, atzīstams, ka tas ir kritisks, jo ģimenes ienākumi uz personu mēnesī vidēji ir 225,00 EUR jeb mātei, izpildot likuma uzturdošanas prasību minimālajā apmērā (dēlam – 129,00 EUR) atliek 321 EUR, kas ir zem nabadzības riska sliekšņa robežas.

Noslēdzot pētījuma *Pierādīšanas pienākums* nodaļu, svarīgi atzīmēt, ka analizētie RAT lēmumi pieņemti, izlemjot:

- 18 pensionāru, tostarp 8 pensionāru ar invaliditāti,
- 5 personu darbspējas vecumā ar invaliditāti (piešķirts bezdarbnieka statuss);
- 3 bezdarbnieku (piešķirts statuss) ar nepilngadīgu bērnu (-iem),
- 9 nepilngadīgu (jeb kuri negūst ienākumus, jo studē pilna laika studiju programmas) personu un bērnu vecāku ar nelieliem ienākumiem,
- 1 nepilngadīgu (jeb kuri negūst ienākumus, jo studē pilna laika studiju programmas) bērnu vecāku ar nelieliem ienākumiem un invaliditāti,
- 4 personu, kurām pasludināts fiziskās personas maksātnespējas process,
- 6 personu, kurām piešķirts maznodrošinātas vai trūcīgas personas (ģimenes) statuss;
- 10 personu, kurām atbilstoši VSAA datiem ilgstoši nav reģistrētas sociālās iemaksas/ nestrādā;
- 3 personas ar minimāliem ienākumiem;
- 6 personu, kuras nav iesniegušas vispār vai nav iesniegušas pietiekamus pierādījumus sava materiālā stāvokļa raksturošanai – ienākumi nelieli;
- 2 juridisku personu lūgumus.

Pavisam kopā 65 lūgumus par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos.

Atbilstoši Ministru kabineta 2005. gada 11. janvāra noteikumi Nr. 32 "Noteikumi par sociāli mazaizsargāto personu grupām" nosaka to personu loku, kuras atbilst sociāli mazaizsargāto personu grupas statusam. Pie šādām personām cita starpā **ir pieskaitāmas ģimenes, kuras audzina trīs un vairāk bērnus**; **nepilnās ģimenes**; **invalīdi; personas virs darbaspējas vecuma; 15–25 gadus veci jaunieši**; **ilgstošie bezdarbnieki**; Černobiļas **atomelektrostacijas avārijas seku likvidēšanas dalībnieki un viņu ģimenes**, **no vardarbības cietušās personas**.

Vairāk nekā puse lūgumu par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas saņemti no iesniedzējiem, kuri (drīzāk) atbilst sociāli mazaizsargāto personu grupas statusam (18 iesniedzēji virs darbaspējas vecuma, tostarp 8 personas ar invaliditāti, 12 ilgstošie bezdarbnieki (gan ar statusu, gan bez piešķirta bezdarbnieka statusa, kuriem ilgstoši nav bijuši nekādi ienākumi), 1 persona ir 15–25 gadus vecs jaunietis, 6 personām piešķirts maznodrošinātas vai trūcīgas personas (ģimenes) statuss, 1 persona ir Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku likvidēšanas dalībnieks), 1 persona ir cietusi no vardarbības un vismaz 3 no iesniedzējiem audzina savus bērnus bez otra vecāka atbalsta, bet vēl vienā no iesniedzēju ģimenēm aug 3 nepilngadīgi bērni. Vēl 4 iesniedzējiem ir pasludināts fiziskās personas maksātnespējas process.

Jāsecina, ka personas atbrīvošana (daļēja atbrīvošana) no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos tiek īstenota atbilstoši tiesību normas mērķim – mehānismu izmanto personas, kurām maksājamā valsts nodeva ir šķērslis savu aizskarto vai apstrīdēto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzībai tiesā. Likumsakarīgi, ka lielajā vairumā gadījumu šīs personas savu tiesību un ar likumu aizsargāto interešu aizsardzību īsteno pašas – bez kvalificēta jurista/pārstāvja palīdzības. Iesniedzēji visbiežāk ir personas bez juridiskas izglītības un atbilstošas pieredzes.

Noslēdzot šo apakšnodaļu, secināms, ka RAT nav izveidojusies vienota tiesu prakse par:

- TIS publiskajos reģistros pieejamās informācijas izmantošanu/neizmantošanu personas materiālā stāvokļa izvērtēšanai;
- vispārzināmo faktu saturu (minimālie iztikas izdevumi un to apmērs cilvēkiem darbspējas vecumā/nepilngadīgiem bērniem un bērniem, kuri vēl paši nespēj sevi uzturēt; vienīgais nekustamais īpašums, kas ir personas vienīgā dzīvesvieta, rada papildu izdevumus (komunālie pakalpojumi, apsaimniekošanas izdevumi, nodokļi u. c.); personas vecumā virs darbspējas vecuma vienīgie ienākumi visbiežāk ir vecuma pensija un piemaksa pie tās; invaliditāte liecina par papildu izdevumiem veselības stāvokļa uzturēšanai/uzlabošanai u. c.).

4.2. Mantiskais stāvoklis un pierādījumu pietiekamība

Trīsdesmitajos gados Latvijā pamats personas atsvabināšanai no visām maksām un nodevām bija tiesas atzītas mazturības tiesības. Mazturības apliecinājumu varēja sniegt miertiesnesis, vietējā pašvaldība un dienesta priekšniecība. Mazturības pierādījumā bija jānorāda lūdzēja manta, viņa ienākumi un ģimenes stāvoklis.[21]

Šobrīd atbilstoši CPL noteikumiem tiek vērtēts fiziskās personas mantiskais stāvoklis. Lai persona varētu tikt atbrīvota no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos, tiesai ir jākonstatē, ka fiziskās personas mantiskais stāvoklis neļauj tai samaksāt likumā noteiktos tiesas izdevumus, kas rada personas tiesību uz pieeju tiesai ierobežojumu.

Fiziskās personas mantisko stāvokli raksturo personas ienākumu, izdevumu apjoms un to veids, personas kā nestrādājošas apgādājamās personas statuss, maznodrošinātās personas statuss, uzkrājumi un ieguldījumi, tas, vai personai pieder transportlīdzekļi, nekustamie īpašumi, kapitāldaļas kādā kapitālsabiedrībā vai cita manta, no kuras iespējams gūt ienākumus.[22] Apstiprina arī Augstākās tiesas 2016. gada 14. janvāra lēmums lietā Nr. PAC-0503-16, kur noteikts, ka par fiziskas personas mantisko stāvokli liecina ne tikai tās regulāro ienākumu un izdevumu esība vai neesība, bet arī to apmērs, kustama un nekustama manta, likumīgo apgādnieku iespējas dot uzturu, naudas uzkrājumi, kā arī citi apstākļi.

Jēdziena „slikts materiālais stāvoklis" vienota izpratne mūsdienu sociāli/ekonomiski sadrumstalotajā sabiedrībā nepastāv. Universāla atbilde uz jautājumu – vai 300 EUR ir daudz vai maz – nav atrodama. Tāpēc tiesnesim katrā gadījumā lūgums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas ir jāizvērtē pēc būtības un personas iespējām to pierādīt.

Pierādījumu analīzes sakarā uzmanību piesaistīja RAT tiesneša 2018. gada 24. janvāra lēmums lietā Nr. C04426711 (arhīva Nr. CA-0125-17/28), kur lietā iesniegts visapjomīgākais pierādījumu kopums:

- VSAA izziņas, kas apliecina, ka vidēji mēnesī iesniedzējs saņem valsts vecuma pensiju un piemaksu pie tās kopā 382,47 EUR apmērā mēnesī;
- otra VSAA izziņa apliecina, ka valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas un apdrošināšanas periodi personai nav reģistrēti,
- Ceļu satiksmes drošības direkcijas izziņā redzams, ka iesniedzēja īpašumā ir reģistrēts automobilis *Mazda 626* (izlaiduma gads – 1997), bet citi transportlīdzekļi, mazizmēra kuģošanas līdzekļi vai to uzkarināmie motori iesniedzēja īpašumā pašlaik nav reģistrēti;
- lietā iesniegtā Uzņēmumu reģistra izziņa apstiprina, ka iesniedzējs nav uzņēmumu (uzņēmējsabiedrību), komersantu, šķīrējtiesu īpašnieks, individuālais komersants, personālsabiedrības biedrs, kapitāldaļu turētājs vai dibinātājs;
- Rīgas rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļas nodalījuma noraksts norāda, ka iesniedzējam

[21] Bukovskis V. Civīlprocesa mācību grāmata. Rīga: 1933. (atkārtoti izdots 2015. gadā, Jelgavā), 423.–426. lpp.

[22] RAT CLK 2018. gada 16. janvāra lēmums lietā Nr. C29491516 (arhīva Nr. CA-2531-17/18).

pieder nekustamais īpašums Babītes pagastā, kas sastāv no zemes 44 ha platībā, kur cita starpā 2 ha ir meža zeme un 38 ha lauksaimniecībā izmantojamā zeme.

Tiesnesis, ņemot vērā iepriekš minēto un izvērtējot kasācijas sūdzības iesniedzēja mantisko stāvokli, uzskata, ka iesniedzējs atbilstoši viņa faktiskajiem ikmēneša ienākumiem ir atbrīvojams no drošības naudas 200,00 EUR apmērā samaksas par kasācijas sūdzības iesniegšanu tiesā, nosakot, ka par kasācijas sūdzību maksājama drošības nauda 100,00 EUR apmērā, kas tiesneša ieskatā ir samērīga ar prasītāja mantisko stāvokli un ir aptuveni 25 procenti no viņa faktiskajiem ikmēneša ienākumiem.

Jāsecina, ka, lai arī likums neparedz konkrētus kritērijus personas mantiskā stāvokļa izvērtēšanai, tomēr tiesu praksē ir skaidrs pierādījumu kopums, ko tiesa uzskata par pietiekamu objektīva nolēmuma pieņemšanai. Spilgtākais no piemēriem – 2018. gada 12. septembrī lietā Nr. C30754216 (arhīva Nr. CA-2791-18/24) pieņemts lēmums, kurā Civillietu kolēģija atzinusi par pamatotu pirmās instances tiesas nolēmumu, kurā norādīts, ka (..) apelācijas sūdzībai nav pievienoti pierādījumi, kas apstiprinātu atbildētāju mantisko stāvokli apelācijas sūdzības iesniegšanas brīdī; nav pievienoti pierādījumi par personām piederošo mantu: pieteikumam nav pievienota izziņa no CSDD par personai piederošiem transportlīdzekļiem, izziņa par personai piederošiem nekustamajiem īpašumiem, izziņa par maznodrošinātas vai trūcīgas ģimenes (personas) statusa noteikšanu, ko piešķir, izvērtējot ģimenes vai personas ienākumus, kustamo un nekustamo mantu, kā arī citus resursus.

No šiem un vēl citiem RAT nolēmumiem secināms, ka pietiekams – plašs un pārliecinošs – pierādījumu kopums personas mantiskā stāvokļa novērtējumam, ietver:

1) dokumentu, kas apliecina nekustamā īpašuma piederību (neesību);
2) dokumentu, kas apliecina reģistrējamas kustamas mantas jeb transportlīdzekļa piederību (neesību);
3) dokumentu, kas apstiprina personas ienākumus,
4) dokumentus, kas pamato ikmēneša izdevumus, tajā skaitā apgādībā esošo personu dzimšanas apliecības, izdevumus par mājokli, medicīnas izdevumus u. c.

4.2.1. Trūcīgas personas (ģimenes) statuss

No apjomīgā pierādījumu kopuma iesniegšanas, ievērojot tiesu praksi, ir atbrīvotas personas, kurām piešķirts trūcīgas personas (ģimenes) statuss. Par viennozīmīgu pamatu personas atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas kalpo dokuments – pašvaldības izziņa par atbilstību trūcīgas ģimenes (personas) statusam.

Ministru kabineta 2010. gada 30. marta noteikumu Nr. 299 "Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu" 9. punkts paredz, ka, ja ģimene (persona) atbilst trūcīgas ģimenes (personas) statusam, pašvaldības sociālais dienests izsniedz rakstisku izziņu par atbilstību trūcīgas ģimenes (personas) statusam. Tātad trūcīgas personas statusu apliecina konkrēts dokuments – izziņa, kas ir pamats konstatēt, ka iesniedzējs ir trūcīga persona minēto noteikumu izpratnē[23].

Noteikumu 2. punkts paredz, ka ģimene (persona) atzīstama par **trūcīgu**, ja tās vidējie ienākumi katram ģimenes loceklim mēnesī pēdējo triju mēnešu laikā nepārsniedz **128,06 EUR** un ja:

2.1. tai nepieder naudas līdzekļu uzkrājumi vai īpašums, izņemot šo noteikumu punktā minēto, t. sk. nekustamais īpašums vai tā daļa, kur savu dzīvesvietu deklarējis un dzīvo iesniedzējs un pārējās personas, kurām ir kopīga saimniecība ar iesniedzēju;
2.2. tā nav noslēgusi uztura līgumu;

[23] RAT CLK 2018. gada 14. maija lēmums lietā Nr. CA-2039- 18/14.

2.3. tā nesaņem ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas sniegtos pakalpojumus vai tā neatrodas ieslodzījumā;
2.4. persona ir reģistrējusies Nodarbinātības valsts aģentūrā kā bezdarbnieks atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 37. panta pirmajai daļai. Atbilstoši šāda pašvaldības sociālā dienesta izsniegta rakstiska izziņa apliecina personas slikto finansiālo stāvokli un ir pietiekams pamats personas atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos.

4.2.2. Maznodrošinātas personas (ģimenes) statuss

Līdzīgi pierādījumu pietiekamības kontekstā mantiskā stāvokļa izvērtēšana notiek personām, kurām piešķirts maznodrošinātas personas (ģimenes) statuss.

Rīgas domes 2013. gada 15. janvāra saistošo noteikumu Nr. 202 "Par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu vai maznodrošinātu un sociālajiem pabalstiem Rīgas pilsētas pašvaldībā" daļa "III. Ģimenes (personas) atzīšana par maznodrošinātu" satur kritērijus ģimenes (personas) atzīšanai par **maznodrošinātu**: "Ģimene vai atsevišķi dzīvojoša persona darbspējīgā vecumā atzīstama par maznodrošinātu, ja vidējie ienākumi katram ģimenes loceklim (personai) mēnesī pēdējo trīs mēnešu laikā nepārsniedz **320 *euro*,** izņemot gadījumus, kad dzīvoklī dzīvo viens vecuma vai invaliditātes pensijas vai valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta saņēmējs, kurš atzīstams par maznodrošinātu, ja viņa vidējie ienākumi mēnesī nepārsniedz **400 *euro*** un ir ievēroti pārējie šo saistošo noteikumu nosacījumi."

Arī šajā gadījumā persona ir atbrīvota no apjomīgā pierādījumu kopuma iesniegšanas, to aizstājot ar atbilstošo pašvaldības izsniegtu izziņu par personas (ģimenes) atzīšanu par maznodrošinātu.

Trūcīgas personas (ģimenes) statusa piešķiršanas kritēriji visā valstī ir vienādi, bet maznodrošinātā statusam ienākumu līmeni nosaka katra pašvaldība ar pašvaldības saistošajiem noteikumiem atsevišķi un tas dažādās pašvaldībās ir atšķirīgs.

Salīdzinājumam, piemēram, Mārupes novada Domes saistošie noteikumi Nr.18/2009 "Par sociālajiem pabalstiem Mārupes novadā" noteic, ka maznodrošināta ģimene – ģimene, kuras locekļi mitinās vienā mājoklī un kuriem ir kopēji izdevumi par uzturu, ja ienākumi uz katru ģimenes locekli pēdējo triju mēnešu laikā nepārsniedz **240,00 EUR**, atsevišķi dzīvojošai personai, kurai nav CL noteikto apgādnieku vai apgādnieks ir atzīts par trūcīgu **300,00 EUR** un, kas atbilst vēl citiem noteikumu kritērijiem.

Savukārt Ķekavas novada pašvaldības saistošie noteikumi Nr. 22/2016 "Sociālā palīdzība Ķekavas novadā" noteic, ka maznodrošināta ģimene (persona) ir:

- vientuļš pensionārs vai persona ar I, II grupas invaliditāti, kuras ikmēneša ienākumi pēdējo triju mēnešu laikā nepārsniedz **262,00 EUR** un tā atbilst kritērijiem;
- ģimene (persona), kuras sastāvā nav darbspējīgu personu un ikmēneša ienākumi uz katru ģimenes locekli pēdējo triju mēnešu laikā nepārsniedz **230,00 EUR** un tā atbilst kritērijiem;
- ģimene (persona), kuras mājsaimniecības sastāvā kaut viens no pilngadīgajiem ģimenes locekļiem ir darbspējīgs un ikmēneša ienākumi uz katru ģimenes locekli pēdējo trīs mēnešu laikā nepārsniedz **224,00 EUR** un tā atbilst kritērijiem.

4.2.3. Nabadzības riska slieksnis

Pilnīga vai daļēja atbrīvošana no valsts nodevas samaksas paredzēta tikai izņēmuma gadījumos, proti, konstatējot, ka konkrētās fiziskās personas mantiskais stāvoklis neļauj tai īstenot tiesības

uz tiesu likumā noteiktā valsts nodevas apmēra dēļ. Lai tiesa varētu izvērtēt lūguma pamatotību, personai pašai ir pienākums sniegt tiesai konkrētu un detalizētu informāciju par savu materiālo stāvokli un ienākumiem, kā arī iesniegt pierādījumus, kuri apstiprinātu personas trūcīgo materiālo stāvokli. Vispārīgi apgalvojumi nevar kalpot par pamatu atbrīvošanai no valsts nodevas samaksas.[24]

Parasti dokuments, kas apliecina personas slikto finansiālo stāvokli, ir pašvaldības izziņa par atbilstību trūcīgas (maznodrošinātas) personas statusam. Tomēr virknē gadījumu iesniedzēji nevēršas pašvaldību sociālajā dienestos un sociālo palīdzību nesaņem.

Lūgt sociālo palīdzību ir personas tiesības, nevis pienākums. Arī CPL 43. pants neparedz, ka šāda izziņa par atbilstību trūcīgas ģimenes (personas) statusam ir priekšnoteikums personas atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos. Kritērijs lūguma pamatotības izvērtēšanai ir fiziskās personas mantiskais stāvoklis.

Centrālās statistikas pārvalde apkopojusi statistikas datus par nabadzības riskam pakļautajiem Latvijas iedzīvotājiem. Pēdējo reizi nabadzības riska slieksnis noteikts 2016. gadā – 330,00 EUR mēnesī. Nabadzības riskam Latvijā 2016. gadā bija pakļauti 425 tūkstoši jeb 22,1 % iedzīvotāju. Nabadzības riskam pakļauto bērnu īpatsvars 2016. gadā bija 18,4 %. Mājsaimniecībās, kurās apgādībā esošos bērnus audzina tikai viens no vecākiem, nabadzības risks bija augsts un sasniedza 34,3 %. Tāpat 2016. gadā bija palielinājies nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvars vecuma grupā virs 65 gadiem (no 38,1 % 2015. gadā līdz 39,9 % 2016. gadā). Ļoti augsts nabadzības risks ir vientuļajiem senioriem – ja persona vecumā virs 65 gadiem dzīvo viena pati, šis rādītājs bija 72,8 %.

Katru gadu ļoti augstam nabadzības riskam (virs 50 %, izņemot 2009. gadu – 47,9 %) ir pakļauti bezdarbnieki, un 2016. gadā rādītājs sasniedza 56,5 %. Savukārt strādājošo personu nabadzības risks 2016. gadā bija tikai 8,8 % (2015. gadā – 8,3 %).

3.tabula

Nabadzības riska indekss pa vecuma grupām 2008.–2016. gadā (procentos)

Gads / Vecums	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	26,4	**20,9**	**19,0**	**19,2**	**19,4**	**21,2**	**22,5**	**21,8**	**22,1**
0–17	26,3	26,3	24,7	24,4	23,4	24,3	23,2	18,6	18,4
18–64	20,5	20,4	20,2	19,3	18,8	18,4	18,6	17,7	17,5
65+	47,6	17,2	9,1	13,9	17,6	27,6	34,6	38,1	39,9[25]

Ievadot TIS nolēmumu meklētājā sadaļā "Teksts nolēmumā" vārdu savienojumu "nabadzības slieksnis", sistēma atrod vien 4 RAT nolēmumus, kuros minētā frāze lietota. Turklāt tā lietota, atreferējot iesniedzēju dokumentu tekstu. Nevienā no šajā pētījumā analizētajiem nolēmumiem nav vērtēts iesniedzēja ienākuma apmērs caur nabadzības sliekšņa prizmu.

Piemēram, ar RAT 2018. gada 22. jūnija lēmumu lietā Nr. 3- 10/0091 (arhīva Nr. CA-2318-18/35) Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas tiesneša 2018. gada 11. aprīļa lēmums, ar kuru noraidīts iesniedzējas lūgums par atbrīvošanu no drošības naudas samaksas, atstāts negrozīts, bet iesniedzējas blakus sūdzība noraidīta. Iesniedzēja norādījusi, ka viņas apgādībā ir divi nepilngadīgi bērni un ka no lietas iesniedzējas sūdzībā par zvērināta tiesu izpildītāja rīcību materiāliem konstatējams, ka

[24] Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta lēmums lietā Nr. A420317216, SKA-835/2018 ECLI:LV:AT:2018:0315.A420317216.6.L

[25] Publicēts Centrālās statistikas pārvaldes mājaslapā http://old.csb.gov.lv/notikumi/nabadzibas- riskam-latvija-paklauti-221-iedzivotaju-47205.html (aplūkots 25.07.2018.). Iegūto nabadzības riska datu avots ir Centrālās statistikas pārvaldes 2017. gada ienākumu un dzīves apstākļu apsekojums. Tajā aptaujāti 6 tūkstoši mājsaimniecību un intervēti 11,3 tūkstoši respondentu vecumā no 16 gadiem. 2018. gada apsekojuma ietvaros CSP iegūs datus par mājsaimniecību nabadzības risku 2017. gadā, turklāt respondenti varēs paši aizpildīt anketu internetā. Plašāka informācija par apsekojuma rezultātiem ir pieejama CSP datubāzē sadaļā "Monetārās nabadzības un ienākumu nevienlīdzības indikatori".

izpildu lieta ievesta jau pirms diviem gadiem un šajā laikā nolēmuma par tiesas izdevumu 5,16 EUR apmērā izpilde nav bijusi iespējama.

RAT CLK lēmumā norāda, ka iesniedzēja, "(..) lūdzot atbrīvot no drošības naudas samaksas par blakus sūdzības iesniegšanu, nav sniegusi pilnīgu un konkrētu informāciju par savu mantisko stāvokli un nav pievienojusi attiecīgus pierādījumus, vienīgi norādījusi to, ka viņas mantiskais stāvoklis ir slikts, ka ir uzlikts arests viņas bankas kontam un ka viņas apgādībā ir divi bērni, un ir pievienojusi bērnu dzimšanas apliecību kopijas un tiesu izpildītāja rīkojumu AS "Swedbank" par viņas bankas konta apķīlāšanu par summu 53,04 LVL apmērā. Minētie apstākļi, neesot pilnīgai informācijai par pieteicējas mantisko stāvokli, nedod pamatu secinājumam, ka pieteicēja nav spējīga samaksāt drošības naudu 70,00 EUR apmērā".

TIS datos redzams, ka iesniedzēja drošības naudu nav samaksājusi, sūdzības materiāli atdoti iesniedzējai.

Tiesu izpildītāju likuma 45. panta pirmā daļa noteic, ka zvērināts tiesu izpildītājs pēc savas iniciatīvas veic visus likumā noteiktos pasākumus un izmanto visus likumā paredzētos līdzekļus un metodes, lai ātri un kvalitatīvi pildītu tiesas un citu institūciju nolēmumus, kā arī veiktu citas sava amata darbības.

CPL 557. pants uzskaita piespiedu izpildes līdzekļu veidus, tajā skaitā:
1) piedziņas vēršana uz parādnieka kustamo mantu, tai skaitā mantu, kas atrodas pie citām personām, un bezķermeniskām lietām, tās pārdodot;
2) piedziņas vēršana uz naudu, kas parādniekam pienākas no citām personām (darba samaksu, tai pielīdzinātiem maksājumiem, citiem parādnieka ienākumiem, noguldījumiem kredītiestādēs vai pie citiem maksājumu pakalpojumu sniedzējiem);
3) piedziņas vēršana uz parādnieka nekustamo īpašumu, to pārdodot.

Savukārt minētā likuma 571. pants un likuma 1. pielikums "Mantas saraksts, uz kuru nevar vērst piedziņu pēc izpildu dokumentiem" cita starpā paredz, ka piedziņas vēršanai pēc izpildu dokumentiem nav pakļautas:

1. Mājas iekārtas un mājturības priekšmeti, apģērbs, kas nepieciešams parādniekam, viņa ģimenes locekļiem, kā arī personām, kuras atrodas viņa apgādībā:
1) ikdienā valkājamais nepieciešamais apģērbs, apavi un veļa;
2) gultas piederumi, gultas drēbes un dvieļi;
3) virtuves un galda piederumi, kuri nepieciešami ikdienas lietošanai;
4) mēbeles — pa vienai gultai un krēslam katrai personai, kā arī viens galds un viens skapis uz ģimeni;
5) visi bērnu piederumi.

2. Mājās esošie pārtikas produkti tādā daudzumā, kāds nepieciešams parādnieka un viņa ģimenes locekļu uzturēšanai triju mēnešu laikā.

3. Nauda minimālās mēneša darba algas apmērā uz parādnieku, katru viņa ģimenes locekli un apgādībā esošu personu, bet uzturlīdzekļu piedziņas lietās nepilngadīgu bērnu uzturam vai Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācijas labā — nauda 50 procentu apmērā no minimālās mēneša darba algas uz parādnieku, katru viņa ģimenes locekli un apgādībā esošu personu.

4. tabula

Slieksnis	Viena persona	Mājsaimniecība – ģimene 2 pieaugušie un 3 bērni
Nabadzības risks (2016)	330,00 EUR	330 x 5 = 1650 EUR
Trūcīga ģimene (persona)	128,06 EUR	128,06 x 5 = 640,03 EUR
Maznodrošināta ģimene (persona)	320,00 EUR	320 x 5 = 1600,00 EUR

Konkrētajā gadījumā no lēmuma iespējams secināt apstākļus:
1) iesniedzējas apgādībā ir divi nepilngadīgi bērni;
2) iesniedzējas bankas konts ir apķīlāts;
3) esošais zvērināta tiesu izpildītāja raksts apliecina, ka izpildu lieta par naudas piedziņu no iesniedzējas ir ievesta jau pirms diviem gadiem, kas nozīmē to, ka tiesas nolēmuma izpilde nav bijusi iespējama jau divus gadus un ka piedzenamās summas – valsts ienākumos piedzenamo tiesas izdevumu – apmērs ir neliels;
4) prezumējams, ka zvērināts tiesu izpildītājs ir veicis visus likumā noteiktos pasākumus un izmantojis visus likumā paredzētos līdzekļus un metodes, lai ātri un kvalitatīvi pildītu tiesas un citu institūciju nolēmumus;
5) atbilstoši iesniedzējas īpašumā, iespējams, ir palikusi tikai manta (ja tāda ir), uz kuru nevar vērst piedziņu pēc izpildu dokumentiem.

Izlemjot personas lūgumu par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas, tiesai jāņem vērā personas mantiskais stāvoklis konkrētās procesuālās darbības veikšanas laikā. Ievērojot minēto un mainoties gan ekonomiskajiem apstākļiem valstī kopumā, gan atbilstošiem kritērijiem cilvēku dzīves un labklājības nodrošināšanai, tiesāšanās izdevumu jautājuma regulējumam ir jāpievērš īpaša uzmanība. Tiesāšanās izdevumu regulējums nedrīkst kalpot ne par nepārvaramu slogu savu tiesību realizēšanai, ne papildu sodu attiecībā pret viņu saistību dalībniekiem (otru pusi prāvā).

5. SAMĒRĪGUMS STARP PERSONAS TIESĪBU UZ TIESU IEROBEŽOJUMU UN VALSTS NODEVAS NOTEIKŠANAS MĒRĶI

Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmais teikums noteic, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Šo principu paredz arī 1950. gada 4. novembra Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. panta 1. punkts un CPL 1. pants.

Eiropas Padomes Komisijas Tiesu efektivitātei (CEPEJ) Ziņojumā "Latvijas tiesu sistēmas novērtējums" norādīts, ka Eiropas Padomes dalībvalstis ir izvirzījušas mērķi nodrošināt pilsoņiem iespēju vērsties tiesā. Minētais ietver arī tādu izmaksu noteikšanu, ko pilsoņi var atļauties. Saskaņā ar ES salīdzinošajiem datiem[26] par 2017. gadu Latvija ir to valstu grupā, kurām ir augstākās tiesas nodevas. Starp 26 dalībvalstīm, kuru dati par tiesāšanās izmaksām tika salīdzināti, Latvija ir viena no trim tiesāšanās izdevumu ziņā dārgākajām valstīm.

[26] 2017. gada ES tiesiskuma progresa ziņojums. Pieejams mājaslapā: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/effective-justice/eu-justice- scoreboard_en (aplūkots 25.09.2018.)

Ieskatam:
1. attēls
Tiesas nodeva par tiesvedības sākšanu

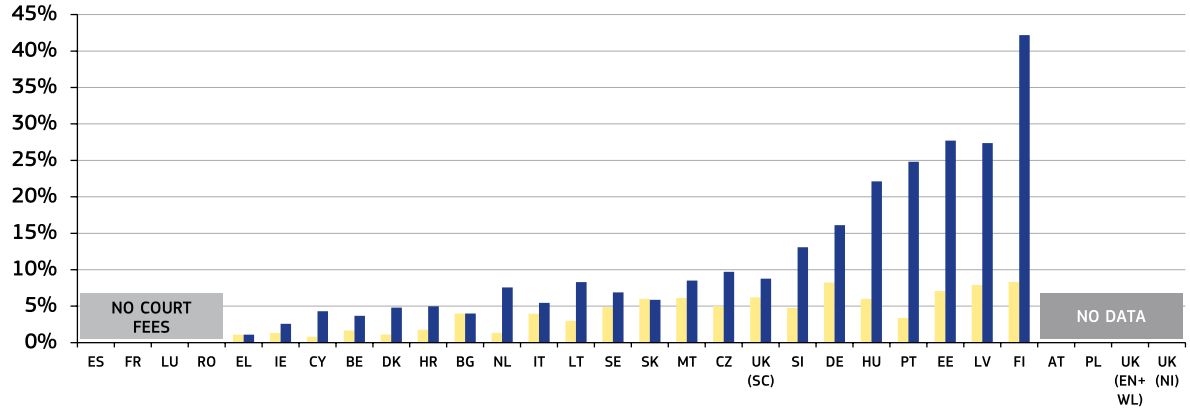

Tabula no: 2017. gada ES tiesiskuma progresa ziņojums.
Pieejama mājaslapā: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/effective- justice/eu-justice-scoreboard_en

Kas gan nesakrīt ar, piemēram, minimālās algas apmēru, kur 2017. gadā Latvijā ir trešā mazākā minimālā alga ES – tāpat kā Lietuvā tā bija noteikta 380,00 EUR mēnesī. Mazāka minimālā alga 2017. gadā bija tikai Bulgārijā (235,00 EUR mēnesī) un Rumānijā (275,00 EUR mēnesī)[27](skat. 2. attēlu).

2. attēls Statistikas dati par minimālo algu

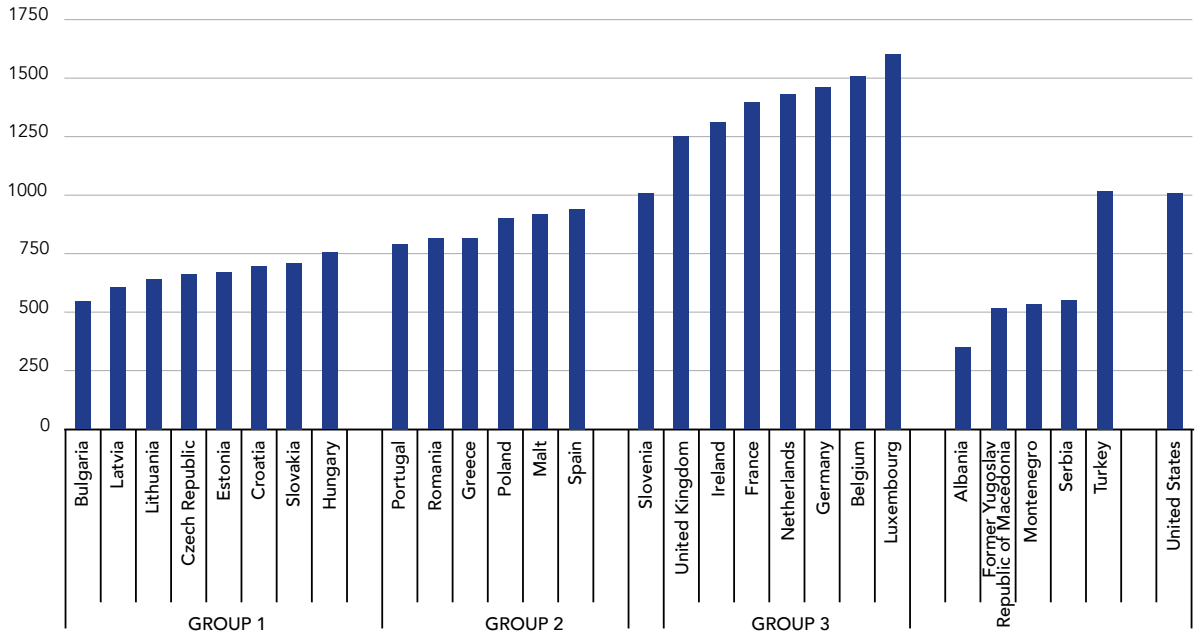

Attēls no "Eurostat". Pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Minimum_wage_statistics/lv

[27] Eurostat, *Statistikas dati par minimālo algu*. Pieejams mājaslapā: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Minimum_wage_statistics/lv (aplūkots 15.09.2018.)

5. tabula

Nodevas pirmās instances tiesā fiziskām personām 2017. gadā.

Prasības vērtība EUR	Latvija	Igaunija	Nīderlande	Itālija	Francija
50	71,14	75	78	43	bez maksas
1000	150	175	223	43	bez maksas
2500	320,10+14,64 = 334,74	250	223	98	bez maksas
10 000	519,30+92,35 = 611,65	550	470	237	bez maksas
100 000	1202,28+1144,69 = 2346,97	1200	883	759	bez maksas
500 000	3023,56+3577,13 = 6600,69	3400	1545	1214	bez maksas
5 000 000	8715,04+25731,39 = 34 446,43	3400	1545	1686	bez maksas
10 000 000	8715,04+55731,39 = 64 446,43	3400	1545	1686	bez maksas

Dati no: Eiropas Padomes Komisijas Tiesu efektivitātei (CEPEJ) ziņojuma "Latvijas tiesu sistēmas novērtējums".

(Pieejams: https://www.ta.gov.lv/UserFiles/Faili/CEPEJ_Evaluation_Report_Latvia_Final_LV.pdf)

Samērīgums starp personas tiesību uz tiesu ierobežojumu un valsts nodevas noteikšanas mērķi ES kontekstā šajā pētījumā sīkāk netiks skatīts, jo jautājuma padziļinātai izpētei būtu nepieciešams salīdzināt vēl citus datus – ES valstu salīdzinošos datus par dzīves dārdzību, vidējiem ienākumiem, patēriņa cenām, pensiju apmēru, nabadzības riska slieksni u. c. –, kas drīzāk ir patstāvīgs pētījuma lauks citam analītiskam darbam. Tomēr vispārējs salīdzinošs ieskats tiesas pieejamībai ES tiesiski vienotajā telpā tiesas izdevumu un iedzīvotāju minimālo ienākumu kontekstā sniedz vispārīgu ieskatu ES pilsoņu iespēju atšķirībās.

Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra spriedumā lietā Nr. 2004.16.-01 izteikta atziņa, ka viens no likumdevēja mērķiem, nosakot valsts nodevu pieteikuma iesniegšanai tiesā, ir nodrošināt tiesu sistēmas efektivitāti – ne tikai mazināt nepamatotu pieteikumu vai apelācijas sūdzību iesniegšanas iespējamību, bet arī daļēji segt tiesu uzturēšanas izdevumus.

Viens no tiesu noslodzi veicinošiem apstākļiem ir nepamatoti pieteikumi. Īpaši daudzkārtēji pieteikumi no aktīviem iesniedzējiem, t. i., no personām, kuras noteiktā laika posmā atkārtoti vēršas tiesā ar vairākiem pieteikumiem. Pieteikuma pimšķietamā (*prima facie)* formālā nepamatotība parasti ir acīmredzama. Turklāt arī šajās lietās spriedumu par prasības noraidījumu visbiežāk var pārsūdzēt apelācijas un kasācijas kārtībā.

Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija 35. panta – Lietu pieņemšanas izskatīšanai kritēriji – trešā daļa noteic, ka Tiesa pasludina par nepieņemamu izskatīšanai jebkuru individuālu iesniegumu, kas iesniegts saskaņā ar 34. panta nosacījumiem, kuru tās uzskata par nesavienojamu ar Konvencijas vai tās protokolu nosacījumiem, par izteikti slikti pamatotu vai par tiesību iesniegt iesniegumus ļaunprātīgu izmantošanu. Tiesai ir tiesības acīmredzami nepamatotu (angļu val. – *manifestly ill-founded*) pieteikumu vai tādu pieteikumu, kur ļaunprātīgi izmantotas iesniegšanas tiesības (angļu val. – *abuse of the right of application*), pasludināt par nepieņemamu.[28]

CPL 132. panta pirmajā daļā atrodams izsmeļošs apstākļu uzskaitījums, kādos tiesnesis atsakās pieņemt prasības pieteikumu. Tostarp vērtēšanai nosaukti – pakļautība, piekritība, prasības tiesības,

[28] Briede J. Acīmredzami nepamatotie pieteikumi: problēmas un risinājumi. Jurista Vārds, 26.08.2008., Nr. 32 (537)

lietas iepriekšējās ārpustiesas izskatīšanas kārtības ievērošana u. c. Normas redakcija neparedz tiesnesim vērtēt pieteikuma pimšķietamo (*prima facie)* pamatotību kā pamatu atteikumam pieteikuma pieņemšanai. CPL neparedz tiesnesim iespēju acīmredzami nepamatotu pieteikumu nepieņemt – tie ir jāpieņem un strīds ir jāizskata pēc būtības.

Izskatot šos acīmredzami nepamatotos pieteikumus tiesā, tiek tērēti ievērojami valsts resursi, turklāt tiesneši un tiesu darbinieki ievērojami patērē laiku acīmredzami nepamatoto pieteikumu izskatīšanai un lietu noformēšanai atbilstoši likuma prasībām. Valsts nodevas samaksas pienākums kalpo arī par acīmredzami nepamatotu pieteikumu skaita samazināšanas instrumentu. Vēršoties savu civilprocesuālo tiesību aizsardzībai tiesā un realizējot savas civilprocesuālās tiesības, tostarp, pārsūdzot tiesas nolēmumus, personai ir jāapzinās, ka var nākties veikt tiesas izdevumu samaksu. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa 2013. gada 26. novembra spriedumā lietā "Gaile pret Latviju" ir norādījusi, ka pienākums samaksāt valsts nodevu pats par sevi nav uzskatāms par tiesību uz pieeju tiesai pārkāpumu (*sk. ECT 2013. gada 26. novembra spriedumu lietā Gaile pret Latviju, 20.§*).

Senāta Administratīvo lietu departamenta 2013. gada 25. aprīļa rīcības sēdes lēmumā lietā Nr. SKA-477/2013 par drošības naudas institūtu atzīts:

1. Drošības naudas pamatmērķis ir mazināt nepamatotu sūdzību iesniegšanu. Šis mērķis tiek sasniegts tādējādi, ka persona pirms sūdzības iesniegšanas rūpīgi apdomā, vai iesniedzamā sūdzība būs pamatota. Šajā sakarā persona ņem vērā, ka drošības nauda tai tiks atmaksāta vienīgi gadījumā, ja sūdzība izrādīsies pamatota; savukārt nepamatotas sūdzības gadījumā persona zaudēs par tās iesniegšanu samaksāto drošības naudu. Ņemot to vērā, persona (ideāltipiskā modelī, uz kuru tiecas likums) iesniedz vienīgi tādu sūdzību, par kuras pamatotību tā labticīgi ir pārliecināta.
2. Drošības nauda kā finansiāla barjera netieši ierobežo Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības uz pieeju tiesai. Taču šis ierobežojums ir attaisnojams ar leģitīmu mērķi – citu cilvēku tiesību aizsardzību. Mazinoties nepamatotu sūdzību iesniegšanai, tiesa ātrāk var izskatīt citu cilvēku pamatotās sūdzības un tādējādi efektīvāk aizsargāt viņu tiesības.
3. Administratīvā procesa likuma 129.^{2} panta ceturtās daļas noteikums ir skatāms kopsakarā ar drošības naudas pamatmērķi mazināt nepamatotu sūdzību iesniegšanu. Tādējādi, lemjot par personas atbrīvošanu no drošības naudas samaksas, vienlaikus ar personas mantisko stāvokli izvērtējams arī tas, cik labticīgi persona izmanto likumā noteiktās tiesības iesniegt sūdzību.
4. Personas rīcība, sistemātiski iesniedzot nepārdomātus, nepamatotus pieteikumus un sūdzības, liecina, ka tā pirms procesuālā dokumenta iesniegšanas neizvērtē tā iesniegšanas pamatotību. Šādu neapdomīgu un sistemātiski traucējošu prāvnieku atbrīvošana no drošības naudas būtu pretēja drošības naudas noteikšanas pamatmērķim un citu cilvēku tiesībām uz ātru un tādējādi efektīvu viņu tiesību aizsardzību tiesā.
5. Iespējams, ka arī traucējošajam prāvniekam, kuram ir smags mantiskais stāvoklis, rodas reāla nepieciešamība vērsties tiesā. Taču šai nepieciešamībai jābūt skaidri redzamai no lietas apstākļiem un sūdzības satura, lai tiesai būtu pamats atzīt, ka traucējošais prāvnieks konkrētajā gadījumā tomēr ir rūpīgi izpildījis apsvēršanas pienākumu pirms sūdzības iesniegšanas un tādēļ leģitīmi var pretendēt uz pilnīgu vai daļēju atbrīvošanu no drošības naudas sava mantiskā stāvokļa dēļ."

Arī vērtējot acīmredzami nepamatotā pieteikumā iekļautu pamatotu lūgumu iesniedzēju atbrīvot vai daļēji atbrīvot no tiesas izdevumu samaksas par pieteikuma iesniegšanu tiesā, jāņem vērā likumdevēja mērķis, nosakot valsts nodevu pieteikuma iesniegšanai tiesā, tostarp mazināt nepamatotu pieteikumu vai apelācijas sūdzību iesniegšanas iespējamību. CPL nenoteic definīcijas, imperatīvus ietvarus, balstoties uz kuriem nosakāms valsts nodevas apmēra samazinājums.

6. VIENLĪDZĪGA ATTIEKSME PRET PERSONĀM AR VIENLĪDZ SMAGU MATERIĀLO STĀVOKLI

Kā secināts jau pētījuma lauka aprakstā – RAT nolēmumi, kas izlemti, pamatojoties uz personu, kurām piešķirts trūcīgas un/vai maznodrošinātas personas (ģimenes) statuss, tiek pieņemti ar absolūtu vienprātību, tas ir, visos gadījumos personas ar šo īpašo sociālo statusu tiek atbrīvotas no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos.

Atšķirīgi motīvi redzami lēmumos, kur vērtēts personas, kurai nav piešķirts trūcīgas un/vai maznodrošinātas personas (ģimenes) statuss, mantiskais stāvoklis lūguma par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas izlemšanai.

Salīdzinājumam tiks apskatīti astoņi RAT lēmumi, kuros izlemti personu ar salīdzinoši vienlīdz smagu materiālo stāvokli lūgumi par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos.

Par personu salīdzināmo mantisko stāvokli liecina šādi apstākļi:

1) visi 8 iesniedzēji ir pensionāri, t. i., lūguma izlemšanas dienā personas ir pensijas vecumā (60–83 gadi);
2) iesniedzēju ienākumu/pensijas apmērs ir no 102,64 EUR līdz 326,10 EUR mēnesī, izņemot – vienā gadījumā 683,76 EUR mēnesī apmērā, t. sk. kaitējuma atlīdzība ČAES avārijas seku likvidēšanas dalībniekam, kas atbilstoši Augstākās tiesas noteiktajam – kaitējuma atlīdzība ČAES avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem paredzēta personas medicīniskajai rehabilitācijai – nav iekļaujama vidējo ienākumu aprēķinā. Tāpēc invaliditātes pensija + piemaksa pie invaliditātes pensijas konkrētajā gadījumā ir vidēji 318,41 EUR mēnesī;
3) iesniedzējiem nepieder kustama reģistrējama manta vai uzņēmumu kapitāla daļas;
4) ja iesniedzējam pieder nekustams īpašums, tad tas ir vienīgā dzīvesvieta (liecina par papildu izdevumiem) vai par to kā strīdus nekustamo īpašumu celta prasība, vai tas apgrūtināts (tiek realizēts) esošo saistību dzēšanai;
5) pusei iesniedzēju ir ievērojamas veselības problēmas: 3 personām piešķirta invaliditāte, bet vēl 1 personai – sociālā dienesta lēmums par ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas nepieciešamību;
6) nevienam no iesniedzējiem nav piešķirts trūcīgas vai maznodrošinātas personas (ģimenes) statuss.

Papildus jāatzīst, ka, ievērojot iesniedzēju cienījamo vecumu, ievērojot loģikas un dzīvē gūtos novērojumus, katrai no personām visdrīzāk ir papildu izdevumi veselības stāvokļa uzturēšanai, bet reizēm medikamenti ir pat eksistenciāla nepieciešamība.

Ievērojot minēto, secināms, ka iesniedzēji lūguma izlemšanas dienā atrodas salīdzināmos apstākļos ar vienlīdz smagu materiālo stāvokli.

Tabulā lietotie saīsinājumi:
6. tabula

AS	apelācijas sūdzība	NĪ	nekustamais īpašums	TIS PR	Tiesu informatīvās sistēmas publiskie reģistri
AT	Augstākā tiesa	PIT	pirmās instances tiesa	UR	Uzņēmumu reģistrs
CSDD	Ceļu satiksmes drošības direkcija	PR	publiskie reģistri	VN	Valsts nodeva
DN	drošības nauda	SD	sociālais dienests	VSAA	Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra
KS	kasācijas sūdzība	TIS	Tiesu informatīvā sistēma	VVDZ	Valsts vienotā datorizētā zemesgrāmata

NR.	IENĀKUMI/MANTA	LĒMUMS	PIEZĪMES
1.	Pensija 102,64 EUR; VSAA izziņa, dzīvoklis – dzīvesvieta, ir apgrūtināts un tiek pārdots izsolē. CSDD izziņa – nepieder transportlīdzekļi.	Atcelts PIT lēmums, **atbrīvots no VN samaksas.** 14.05.2018. lietā Nr. C60028618 (CA-2039-18/14)	Atbilstību trūcīgas personas statusam apliecina konkrēts dokuments – izziņa, nevis iesniedzēja apstākļu apraksts.
2.	Pensija 302,20 EUR + piemaksa 23,90 EUR. Īpašumā nav auto un nav uzņēmumu kapitāla daļas. NĪ, kurā dzīvo citas personas – prasība celta, lai personas izliktu no NĪ un piedzītu parādu.	Atcelts PIT lēmums, **lūgumu apmierina daļēji** – VN 50,00 EUR apmērā (bija 432,81 EUR). 12.06.2018. lietā Nr. 3-11/0465 (CA-2329-18/20)	NĪ nenes ienākumus. Tā kā prasītājai ir regulāri ienākumi, nav pamata pilnīgai atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas.
3.	Pensija 258,77 EUR. SD lēmums – nepieciešama ilgstoša sociālā aprūpe un rehabilitācija (soc. apr. centru "Ezerkrasti" un "Gaiļezers" izziņas), atrodas centrā uz pastāvīgu dzīvi + 90 % pensijas uzturēšanās maksu segšanai, pensija 258,77 EUR, atliek 25,00–27,00 EUR.	Atcelt PIT lēmums, **atbrīvot prasītāju** no tiesas izdevumu (480,71 EUR + 7,34 EUR) samaksas pilnīgi. Iesniedzējai īpašs sociālais statuss. 01.08.2018. lietā Nr. C68398918 (CA-2657-18/29)	Atbilstoši Juridiskās palīdzības administrācijas reģistra datiem prasītāja bijusi atbrīvota no tiesas izdevumu samaksas citas civillietas ietvaros, prasītāja cietusi no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas.
4.	Pensija ar piemaksu, kopā 302,74 EUR. Ir precējusies un ir bērns, ko audzina.	**Daļēji atbrīvot** no samaksas, jāsamaksā 100,00 EUR. 30.10.2017. lietā Nr. C04304913 (CA-0328- 17/18)	TIS PR – nav reģistrēti kustami vai NĪ, nav reģistrēta UR kā komersants, kapitāldaļas nepieder.
5.	Pensija + piemaksa, invaliditāte (pievienotas apliecības).	**Lūgums noraidīts.** 17.07.2018. lietā Nr. C04135014 (CA-0184-18/36)	VSAA izziņa – veca (2013. gada). Iesniedzēja dzimusi 1942. gadā (76 gadi).
6.	Pensija 254,47 EUR, VSAA izziņa.	**Atbrīvota.** 17.07.2018. lietā Nr. C35095712 (CA-1588-18/29)	Mantiskais stāvoklis izvērtēts, jau iesniedzot AS.
7.	VSAA izziņas: 10.2016.–12.2016. 1842,64 EUR, vidēji 683,76 EUR (invalid. pensija + piemaksa pie pensijas + bezdarbnieka pabalsts + kaitējuma atlīdzība ČAES avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem); 01.2017.–10.2017. 6837,61 EUR, vidēji 683,76 EUR (invaliditātes pensija + piemaksa pie pensijas + bezdarbnieka pabalsts + kaitējuma atlīdzība ČAES avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem).	**Lūgums noraidīts, KS atstāta bez virzības DN 300,00 EUR samaksai.** 31.10.2017. lietā Nr. C05036113 (CA-0918-17/30)	**AT** – RAT lēmums atcelts; RAT nav ņēmusi vērā apstākli, proti, ka iesniedzējs ir ČAES avārijas seku likvidēšanas dalībnieks. Kaitējuma atlīdzība nav iekļaujama vidējo ienākumu aprēķinā. Regulāri, kaut nelieli ienākumi, tāpēc pilnīgai atbrīvošanai nav pamata. KS bez virzības DN 50,00 EUR samaksai.
8.	Pirmās grupas invalīde – ārstu komisijas lēmums, pensija 270,00 EUR; 180,00 EUR tērē medikamentiem, pierādījumi nav pievienoti. Iesniedzējas vecums 81 gads. Tiesa ielūkojas VVDZ, CSDD – iesniedzējai pieder 1 NĪ. VSAA izziņa par pensijas apmēru pievienota tikai blakus sūdzībai.	**Lūgums noraidīts, kasācijas sūdzība atstāta bez virzības DN 300,00 EUR samaksai.** 17.11.2017. lietā Nr. C33622615 (CA-0498-17/7)	**AT** – RAT lēmums atcelts, pierādījumu kopums pietiekams; 81 gadu vecai personai ar ļoti smagu invaliditāti rodas medicīniska rakstura izdevumi – nav iespēja gūt ienākumus. NĪ – papildu izdevumi, nevis ienākumi. Iesniedzējam ir regulāri ienākumi, KS atstāta bez virzības DN 20,00 EUR samaksai.

RAT pieņemtie lēmumi, izlemjot lūgumu par iesniedzēju atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas – 3 gadījumos personas lūgums noraidīts, 2 gadījumos personas no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos atbrīvotas daļēji, bet 3 gadījumos lūgums apmierināts.

Divi no trīs lēmumiem (iesniedzēji – 62 gadus vecais ČAES avārijas seku likvidēšanas dalībnieks un 81 gadu vecā pirmās grupas invalīde), kad tiesa lūgumu par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas noraidījusi, atcelti. Augstākā tiesa atbrīvojusi iesniedzējus no drošības naudas samaksas daļēji, nosakot, ka drošības naudas 300,00 EUR vietā veicams maksājums 50,00 EUR un 20,00 EUR apmērā.

Trešajā gadījumā – 76 gadus vecā pensionāre ar trešās grupas invaliditāti RAT lēmumu nav pārsūdzējusi, drošības naudu 300,00 EUR apmērā nav samaksājusi, un dokumenti atdoti iesniedzējai.

Gan RAT, gan Augstākās tiesas lēmumos, kur izlemts iesniedzējus no tiesas izdevumu samaksas atbrīvot daļēji, atrodama tēze: "Tā kā iesniedzējam ir regulāri, kaut nelieli, ienākumi, tāpēc pilnīgai atbrīvošanai nav pamata un viņam ir jāsamaksā drošības nauda samērā ar viņa materiālajām iespējām." "Tiesu praksē pie līdzīgiem apstākļiem kasācijas sūdzības iesniedzējam ir uzlikts pienākums samaksāt daļu no maksājamās drošības naudas. Tā, ar Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas tiesneša 2016. gada 19. augusta lēmumu lietā Nr.C03017213 pensionāram, kura ienākumi ir 305,38 EUR mēnesī, uzlikts pienākums samaksāt drošības naudu 100,00 EUR apmērā; ar RAT CLK tiesneša 2016. gada 6. oktobra lēmumu lietā Nr.C04125914 pensionāram, kura ienākumi ir 241,33 EUR mēnesī, uzlikts pienākums samaksāt drošības naudu 100,00 EUR apmērā; ar RAT CLK tiesneša 2017. gada 17. janvāra lēmumu lietā Nr.C04271005 pensionāram, kura ienākumi ir 322,89 EUR mēnesī, uzlikts pienākums samaksāt drošības naudu 100,00 EUR apmērā; ar RAT CLK tiesneša 2017. gada 15. maija lēmumu pensionāram, kura ienākumi ir 273,28 EUR apmērā, uzlikts pienākums samaksāt drošības naudu 150,00 EUR apmērā."[29]

Salīdzinājumam divi lēmumi ar analogu rezolutīvo daļu un līdzīgiem motīviem, bet ievērojami atšķirīgu mantisko stāvokli.

7. tabula

Nr.	Mantiskais stāvoklis	Vecums	Lēmums
1.	Pensija ar piemaksu, kopā **302,74 EUR**. Ir precējusies un ir bērns, ko audzina – nav pierādījumu. VSA iemaksas un apdrošināšanas periodi personai nav reģistrēti. TIS PS – **nav reģistrēti kustami vai NĪ, nav reģistrēta UR kā komersants, kapitāldaļas nepieder.**	**75 gadi**	**Daļēji atbrīvot**, jāsamaksā 100,00 EUR. 30.10.2017. Lieta Nr. C04304913 (CA-0328-17/18)
2.	VSAA izziņas, kas apliecina, ka vidēji mēnesī valsts vecuma pensija un piemaksa pie tās kopā **382,47 EUR** apmērā un ka VSA iemaksas un apdrošināšanas periodi personai nav reģistrēti, CSDD izziņa – īpašumā ***Mazda 626*** (izlaiduma gads – 1997). UR – izziņa nav reģistrēta UR kā komersants, kapitāldaļas nepieder. ZG – pieder **nekustamais īpašums "K.K." Babītes pagastā**, kas sastāv no **zemes 44 ha platībā**, kur cita starpā 2 ha ir meža zeme un 38 ha lauksaimniecībā izmantojamā zeme.	**69 gadi**	**Daļēji atbrīvot** no samaksas, jāsamaksā 100,00 EUR. 24.01.2018. Lieta Nr. C04426711 (CA-0125-17/28)

Salīdzinājumam, ar 2018. gada 24. augusta lēmumu lietā Nr. CA-0114-18/13 nolemts atbrīvot iesniedzēju no drošības naudas samaksas, jo lietas materiāliem pievienota Rīgas Sociālā dienesta izziņa par maznodrošinātas personas statusa piešķiršanu. Ņemot vērā, ka atbilstoši Rīgas domes 2013. gada 15. janvāra saistošo noteikumu Nr. 202 "Par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu vai maznodrošinātu un sociālajiem pabalstiem Rīgas pilsētas pašvaldībā"

14. punktam maznodrošinātas personas statuss tiek piešķirts personām, kuru vidējie ienākumi pēdējo trīs mēnešu laikā nepārsniedz 320,00 EUR, un piešķirot maznodrošinātas personas statusu,

[29] RAT CLK 2017. gada 9. jūnija lēmums civillietā Nr. C32327315 (arhīva Nr. CA-0397-17/35).

tiek izvērtēti ne tikai personas ienākumi, bet arī citi viņas rīcībā esošie materiālie resursi, atzīts, ka iesniedzēja materiālais stāvoklis liedz viņam veikt drošības naudas 300 EUR apmērā samaksu un viņš no tās samaksas ir atbrīvojams.

8. tabula

	CA-0498-17/7	CA-0114-18/13	CA-1826-18/11	CA-0177-16/16
Vecums	81	79	62	66
Specifiski	Invaliditāte		Invaliditāte	
Ienākumi	270,00	≥ 320,00	402,05	173,05
Maznodr./trūc.pers. statuss	NAV	IR	NAV	NAV
RAT lēmums	Lūgums noraidīts	Lūgums apmierināts	Lūgums apmierināts	Noraidīts, bet AT atceļ un atbrīvo daļēji

No apskatītā izriet, ka personas, kurām ir nelieli, bet regulāri ienākumi un kuras ir saņēmušas maznodrošinātas personas (ģimenes) statusu, tiek atbrīvotas no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos, bet personai, kurai nav piešķirts atbilstošs statuss, bet ir regulāri, kaut nelieli, ienākumi, – nav pamata pilnīgai atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas un viņam ir jāsamaksā drošības nauda samērā ar viņa materiālajām iespējām jeb lūgums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas tiek noraidīts.

Šo atšķirību vēl spilgtāk raksturo civillietā Nr. CA-0814-17/30 pieņemtie nolēmumi, kur pensionāre ar vidējiem ienākumiem 309,67 EUR mēnesī lūdza RAT lemt par atbrīvošanu no drošības naudas 300,00 EUR apmērā samaksas. RAT ar 2017. gada 9. jūnija lēmumu civillietā nolēma pieteikumu apmierināt daļēji – nosakot, ka drošības nauda jāmaksā 100,00 EUR apmērā. Iesniedzēja RAT lēmumu pārsūdzēja, blakus sūdzībai pievienojot 2017. gada 26. maija izziņu par atbilstību maznodrošinātas ģimenes (personas) statusam, kurā norādīts, ka prasītājai maznodrošinātas personas statuss piešķirts uz laiku no 2017. gada 1. maija līdz 2017. gada 31. oktobrim. Augstākā tiesa atcēla RAT lēmumu un atzina, ka persona no drošības naudas samaksas atbrīvojama pilnīgi.

Kasācijas sūdzība tika iesniegta jau 2017. gada 6. jūnijā, kur iesniedzēja lūgusi atbrīvot viņu no drošības naudas samaksas, norādot, ka viņa, pamatojoties uz CPL 43. panta ceturto daļu, ir tikusi atbrīvota no valsts nodevas samaksas par prasības pieteikuma iesniegšanu. Iesniedzējas mantiskais stāvoklis nav uzlabojies – viņas ienākumus veido pensija 281,77 EUR apmērā, kas nav pietiekama, lai samaksātu drošības naudu, viņas īpašumā nav reģistrēta nekustamā vai kustamā manta.

Tiesa, ieskatījusies tai pieejamos publiskajos reģistros, konstatējusi, ka iesniedzējai nepieder nekustami īpašumi un transportlīdzekļi. Pensija ar piemaksu kopā veido iesniedzējas ienākumus 309,67 EUR mēnesī.

Lemjot par atbrīvošanu no valsts nodevas samaksas, tiesai jāņem vērā personas mantiskais stāvoklis konkrētās procesuālās darbības veikšanas laikā – šajā gadījumā iesniedzējas mantiskais stāvoklis nebija mainījies. Vienīgais papildu apstāklis, kas, iespējams, iesniedzējas nezināšanas dēļ netika norādīts un iesniegts uzreiz – papildu pierādījums – izziņa par atbilstību maznodrošinātas ģimenes (personas) statusam.

Vai vienādos apstākļos var izdarīt secinājumu, ka personas mantiskais stāvoklis ir pielīdzināms personas ar maznodrošinātas ģimenes (personas) statusu mantiskajam stāvoklim arī bez konkrētas sociālā dienesta izziņas lietā? Tas ir, piemēram, pastāvot apstākļiem:

- iesniedzēja ir 69 gadus veca pensionāre,
- ar ikmēneša ienākumiem – vecuma pensija kopā ar piemaksu ir 309,67 EUR mēnesī,

- iesniedzējas īpašumā nav reģistrēta nekustamā vai kustamā manta,
- personai neapšaubāmi ir papildu izdevumi veselības stāvokļa uzturēšanai, ievērojot loģikas likumus un dzīvē gūtos novērojumus, iespējams secināt, ka personas mantiskais stāvoklis ir pat sliktāks nekā rīdziniekam, kuram piešķirts maznodrošinātas personas (ģimenes) statuss[30].

Atbilstoši tēze – *Tā kā iesniedzējam ir regulāri, kaut nelieli, ienākumi, tāpēc pilnīgai atbrīvošanai nav pamata un viņam ir jāsamaksā drošības nauda samērā ar viņa materiālajām iespējām* – neiztur kritiku attiecībā uz personu vienlīdzības principu (visas personas ir vienlīdzīgas likuma un tiesas priekšā, tām ir vienādas tiesības uz likuma aizsardzību).

Ir personas, kuras sava smagā materiālā stāvokļa dēļ ir spiestas (izmanto savas tiesības) vērsties pēc palīdzības valsts un pašvaldības iestādēs, un ir personas, kurām finansiāli smagās situācijās palīdz viņu draugi un radi, labdarības organizācijas u. c.

Augstākās tiesas 2016. gada 8. janvāra lēmumā lietā Nr. SKA-565/2016 (5. punkts) atzīts, ka nav izšķirošas nozīmes tam, kas pamatā veido pieteicēja mantisko stāvokli ‑ darba alga, iemaksas no radiniekiem vai citām personām vai kādi citi ienākumi.

Šādai atziņai iespējams rast pretargumentus.

- Ja personai tiek piešķirts maznodrošinātas vai trūcīgas personas (ģimenes) statuss, tad turpmāk šī persona var lūgt sociālo atbalstu – piemēram, kādu no Rīgas pilsētas pašvaldības sociālajiem pabalstiem (dzīvokļa pabalstu, pabalstu veselības aprūpei u. c.) vai atbrīvojumu no kādiem maksājumiem (nodokļu, bērna ēdināšanas izmaksām izglītības iestādēs u. c.), turklāt personas īpašais statuss arī nav šķērslis kādas palīdzības saņemšanai no radiniekiem, taču tiesa visos gadījumos, saņēmusi atbilstošu izziņu, kas apliecina maznodrošinātas vai trūcīgas personas (ģimenes) statusa piešķiršanu, citus apstākļus turpmāk nevērtē. Izziņa visos gadījumos kalpo par pietiekamu pamatu personas atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos.
- Ja personai salīdzināmos apstākļos, t. i., ar tādu pašu mantisko stāvokli, nav piešķirts maznodrošinātas vai trūcīgas personas (ģimenes) statuss, un viņa lūdz finansiālu palīdzību draugiem vai radiniekiem, tad, pirmkārt, kā jau iepriekš konstatēts, persona no tiesas izdevumu samaksas tiks atbrīvota tikai daļēji, un, otrkārt, šī draugu vai radinieku palīdzība atbilstoši Augstākās tiesas atziņai tiks vērtēta kontekstā ar iesniedzēja mantisko stāvokli, proti, tiks ieskaitīta iesniedzēja ienākumos. Visdrīzāk arī tiesas izdevumu samaksa šādā gadījumā iesniedzējam būs jālūdz kā finansiāla palīdzība saviem tuviniekiem.

Diskusijai – vai personas, kuras mantiskais stāvoklis ir pielīdzināms maznodrošinātas personas (ģimenes) mantiskajam stāvoklim, bet kurai finansiālo palīdzību sniedz tuvinieki, nevis valsts (pašvaldība), lūguma par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas noraidīšana/daļēja apmierināšana nav uzskatāma par sava veida sodu personām (tuviniekiem), kas sniedz palīdzību iesniedzējam?

[30] Atbilstoši Rīgas domes 2013. gada 15. janvāra saistošo noteikumu Nr. 202 "Par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu vai maznodrošinātu un sociālajiem pabalstiem Rīgas pilsētas pašvaldībā" 14. punktam – ģimene vai atsevišķi dzīvojoša persona darbspējīgā vecumā atzīstama par maznodrošinātu, ja vidējie ienākumi katram ģimenes loceklim (personai) mēnesī pēdējo trīs mēnešu laikā nepārsniedz 320 *euro*, izņemot gadījumus, kad dzīvoklī dzīvo viens vecuma vai invaliditātes pensijas vai valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta saņēmējs, kurš atzīstams par maznodrošinātu, ja viņa vidējie ienākumi mēnesī nepārsniedz 400 *euro* un ir ievēroti pārējie šo saistošo noteikumu nosacījumi.

7. GADĪJUMI, KĀDOS TIEK ATCELTI VAI GROZĪTI PIRMĀS INSTANCES TIESAS NOLĒMUMI, KUROS IZLEMTI LŪGUMI PAR ATBRĪVOŠANU NO TIESAS IZDEVUMIEM

9. tabula

Nr.	Lēmums	Pirmās instances lēmumi (daļā) atcelti, jo:
1.	18.04.2018. C68429217 CA-1608-18/6	Ieskatoties publiski pieejamos reģistros – nepieder kustama vai nekustama manta, kā arī nepieder uzņēmumu kapitāldaļas, akcijas vai vērtspapīri. UR maksātnespējas procesa reģistrā redzams, ka iesniedzējiem ar tiesas spriedumu pasludināts fizisko personu maksātnespējas process. Pieteikumam pievienotajās VSAA izziņās redzams, ka diviem no iesniedzējiem par periodu no 2017. gada janvāra līdz decembrim nav reģistrētas valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas. Attiecībā uz trešo iesniedzēju VSAA izziņās redzams, ka viņas ienākumi 2017. gada vienpadsmit mēnešos bijuši 8030,61 EUR, kas vidēji mēnesī ir 730,00 EUR. Nolemts **atcelt pirmās instances tiesas lēmumu daļā, ar kuru noraidīts atbildētāju lūgums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas**, bet iesniedzēju blakus sūdzību apmierināt pilnībā**.**
2.	14.05.2018. C60028618 CA-2039-18/14	CLK atzīst, ka pirmās instances tiesas tiesneses lēmums atbilstoši tobrīd lietā iesniegtajiem pierādījumiem ir pamatots, taču tas atceļams, jo blakus sūdzībai **pievienots jauns pierādījums**, kas ir par pamatu pretēja lēmuma taisīšanai.
3.	16.05.2018. C60039017 CA-2141-18/25	**Ielūkojoties tiesai pieejamajos publiskajos** reģistros – pieder viens nekustamais īpašums, pret kuru tiek vērsta piedziņa iesniedzējas parādsaistību nokārtošanai. Iesniedzējas mantiskais stāvoklis ir tāds, kas apgrūtina drošības naudas samaksu pilnā apmērā, taču, kā jau tiesas kolēģija to ir atzinusi, nav konstatējams pamats atbrīvot iesniedzēju no drošības naudas samaksas pilnā apmērā. Ņemot vērā samērīgumu starp personas tiesību uz tiesu ierobežojumu, maksājamās drošības naudas apmēru 140,00 EUR un tās noteikšanas mērķi, atzīstams, ka iesniedzējai būtu apgrūtinoši samaksāt valsts nodevu pilnā apmērā. **Iesniedzējas lūgums ir apmierināms daļēji**, nosakot, ka maksājama valsts nodeva 50,00 EUR apmērā.
4.	01.08.2018. C68398918 CA-2657-18/29	Pārsūdzētā lēmuma motivācija ir pareiza un atbilst tiem pierādījumiem, kas bija pirmās instances tiesas tiesneses rīcībā, izlemjot lūgumu. Tā kā lūguma apmierināšanas pamats ir tikai **apelācijas instances tiesā iesniegtie pierādījumi**, līdz ar to pārsūdzēto lēmumu nevar atzīt par nepamatotu.
5.	09.01.2018. C30476215 CA-4390-17/25	Prasītājam ir samazināta maksātspēja. Ievērojot konstatētos apstākļus, kā arī ņemot vērā samērīgumu starp personas tiesību uz tiesu ierobežojumu, maksājamās valsts nodevas apmēru 1162,79 EUR un tās noteikšanas mērķi, atzīstams, ka prasītāja mantiskais stāvoklis nedod viņam iespēju īsā laika posmā samaksāt valsts nodevu pilnā apmērā. Izvērtējot lietā iesniegtos pierādījumus un **publiskajos reģistros esošo informāciju**, kas raksturo prasītāja mantisko stāvokli, CLK atzīst, ka iesniedzēja mantiskais stāvoklis ir tāds, kas apgrūtina valsts nodevas samaksu arī daļējā, pirmās instances tiesas tiesneses noteiktajā 100,00 EUR apmērā. Lai tiktu ievērots procesuālās ekonomijas princips, kā arī lietas dalībnieku tiesības uz lietas savlaicīgu lietas izskatīšanu, iesniedzējs pilnībā atbrīvojams no valsts nodevas samaksas par apelācijas sūdzības iesniegšanu par pirmās instances tiesas spriedumu. Atzīstams, ka lēmums pamatots uz pieņēmumiem, neņemot vērā iesniegtos pierādījumus. Pirmās instances tiesas lēmums, ar kuru iesniedzējs daļēji atbrīvots no valsts nodevas samaksas, ir **atceļams** un jautājums izlemjams pēc būtības, **iesniedzēju pilnīgi atbrīvojot no valsts nodevas samaksas** par apelācijas sūdzības iesniegšanu par pirmās instances tiesas spriedumu.
6.	24.05.2018. 3-11/0258 CA-2221-18/16	Pārsūdzētajā lēmumā noraidīts juridiskas personas lūgums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas. CPL 43. panta ceturtās daļas subjekts ir tikai fiziskā persona un minētās procesuālās tiesību normas paplašinātai tulkošanai nav pamata. Tiesību sistēmā nav konstatējama nepilnība un nav pamata pēc analoģijas piemērot CPL 363.[11] panta piektajā daļā ietverto tiesisko regulējumu, kas attiecināms tikai uz darbinieku (fiziska persona), turklāt vienlaicīgi pastāvot normā noteiktajiem priekšnosacījumiem tās piemērošanai. Lai gan iesniedzot maksātnespējas procesa pieteikumu, SIA valdes loceklis pieteicis lūgumu par atbrīvošanu no valsts nodevas un maksātnespējas procesa depozīta samaksas, pirmās instances tiesas tiesnesei nebija tiesiska pamata šādu lūgumu lemt, jo likumdevējs nav paredzējis šādas tiesības juridiskām personām.

Visus pētījumam izvēlētos lēmumus (22), kas pieņemti, izlemjot iesniegtās blakus sūdzības par pirmās instances lēmumiem, iespējams sadalīt divās grupās. Ar divpadsmit lēmumiem izlemts pirmās instances lēmumus atcelt pilnīgi vai kādā daļā un jautājums izlemts pēc būtības, bet ar pārējiem desmit lēmumiem nolemts atstāt pirmās instances lēmumu negrozītu, bet blakus sūdzību noraidīt.

Aplūkojot konkrētos sešus lēmumus, kas izvēlēti padziļinātai analīzei šīs nodaļas kontekstā, secināms, ka pirmās instances lēmumi tiek atcelti vai grozīti šādos gadījumos.

1. Blakus sūdzībai tiek pievienoti papildu pierādījumi par iesniedzēja mantisko stāvokli lūguma par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas pamatošanai.

2018. gada 14. maija lēmumā lietā Nr. C60028618 (arhīva Nr. CA-2039-18/14) un 2018. gada 1. augusta lēmumā lietā Nr. C68398918 (arhīva Nr. CA-2657-18/29) atzīts, ka pirmās instances tiesas lēmumi atbilstoši tobrīd lietā iesniegtajiem pierādījumiem ir bijuši pamatoti, taču tie atceļami, jo blakus sūdzībai pievienots jauns pierādījums, kas ir par pamatu pretēja lēmuma taisīšanai.

Visdrīzāk šāda iesniedzēju rīcība ir skaidrojama, ievērojot jau secināto, noslēdzot pētījuma nodaļu "Pierādīšanas pienākums", – mehānismu atbrīvošanai (daļējai atbrīvošanai) no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos izmanto personas, kurām maksājamā valsts nodeva ir šķērslis savu aizskarto vai apstrīdēto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzībai tiesā. Likumsakarīgi, ka lielajā vairumā gadījumu šīs personas savas tiesības aizsargāt savas intereses īsteno pašas – bez kvalificēta jurista/pārstāvja palīdzības. Iesniedzēji visbiežāk ir personas bez juridiskas izglītības un atbilstošas pieredzes.

CPL 43. panta ceturtā daļa neparedz skaidras norādes par to, kas būtu tie pierādījumi, kas ļautu tiesai gūt pilnīgu priekšstatu par personas mantisko stāvokli.

Tā kā lēmums par lūguma par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos noraidīšanu satur motīvu daļu – konstatētos faktus, pierādījumus, uz kuriem pamatoti tiesas vai tiesneša secinājumi un argumenti, kā arī normatīvos aktus, uz kuriem tiesa balstījās, – iesniedzējam ar blakus sūdzību iespējams novērst sākotnēji pieļautos trūkumus un papildināt lūgumu ar pierādījumiem, kādi tiesai pietrūkuši pretēja nolēmuma pieņemšanai.

2. Pirmās instances tiesa ir nepareizi novērtējusi pierādījumus.

Ar 2018. gada 18. lēmumu lietā Nr. C68429217 (arhīva Nr. CA-1608-18/6) nolemts atcelt pirmās instances tiesas lēmumu daļā, ar kuru noraidīts atbildētāju lūgums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas, bet blakus sūdzību apmierināt pilnībā. Lēmumā norādīts, ka pirmās instances tiesas lēmums satur atsauci uz Augstākās tiesas Senāta 2009. gada 3. novembra lēmumu lietā Nr. SKA-0792-9 un tajā norādīts: "Lai persona pierādītu, ka tās mantiskais stāvoklis neļauj nomaksāt valsts nodevu, personai jāiesniedz pierādījumi par tās mantisko stāvokli, un tikai noteiktā kārtībā veikts personas materiālo resursu novērtējums var sniegt ticamus pierādījumus par mantisko stāvokli. Pieteikumam nav pievienota izziņa par maznodrošinātas vai trūcīgas ģimenes (personas) statusa noteikšanu, ko piešķir, izvērtējot ģimenes vai personas ienākumus, kustamo un nekustamo mantu, kā arī citus resursus. Atbildētāji nevar pierādīt negatīvu faktu, ka viņiem nav iespējams samaksāt valsts nodevu, taču var pierādīt savu ienākumu līmeni un sadali ikdienas izdevumiem. Personas mantisko stāvokli raksturo ne tikai personas valsts uzskaitē esošie ienākumi, par kuriem tiek maksāti nodokļi, bet arī izdevumu apjoms, īpašumā esošā kustamā un nekustamā manta, apgādībā esošās personas vai pašas personas atrašanās citas personas apgādībā u. tml. Līdz ar to VSAA izziņās sniegtā informācija neliecina par nespēju samaksāt valsts nodevu."

RAT CLK norāda, ka "**Ieskatoties publiski pieejamos reģistros**, CLK secina, ka patiess ir blakus sūdzībā norādītais, ka atbildētājiem no CSDD, UR un Vienotās datorizētās zemesgrāmatas sistēmas datiem nepieder kustama vai nekustama manta, kā arī nepieder uzņēmumu kapitāldaļas, akcijas vai vērtspapīri. UR maksātnespējas procesa reģistrā redzams, ka iesniedzējiem ar Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas spriedumu pasludināts fizisko personu maksātnespējas process.(..) Lai gan pārsūdzētajā lēmumā pamatoti norādītas atsauces uz judikatūru, tomēr tas vien, ka lietā nav izziņas par maznodrošinātas vai trūcīgas ģimenes (personas) statusu, un tas, ka vienam no iesniedzējiem ienākumi pārsniedz valstī noteikto minimālās algas apmēru, nevar būt par pamatu,

lai noraidītu lūgumu par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas".

Līdzīgi ar 2018. gada 9. janvāra lēmumu lietā Nr. C30476215 (arhīva Nr. CA- 4390-17/25) atcelts pirmās instances lēmums, ar kuru noraidīts lūgums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos, jo, ievērojot procesuālās ekonomijas principu, CLK ir atzinusi par iespējamu.

3. Pirmās instances tiesa ir nepareizi piemērojusi vai interpretējusi procesuālo tiesību normu.

Šie ir gadījumi, kad pirmās instances tiesnesis ir izlēmis juridisku personu lūgumus par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas.

Apkopojot RAT praksē esošos kritērijus iesniedzēja atbrīvošanai (daļējai atbrīvošanai) no tiesas izdevumu samaksas, kā pirmo personas **pilnīgai atbrīvošanai** no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos jāmin **trūcīgas un maznodrošinātas personas (ģimenes) statusu** apliecinoša dokumenta iesniegšana lūguma pamatojumam.

Tomēr jāņem vērā, ka sociālās palīdzības lūgšana ne visiem trūcīgajiem vai maznodrošinātiem ir pašsaprotami iespējams un paveicams solis sava materiālā stāvokļa uzlabošanai un cilvēka cieņai atbilstoša dzīves līmeņa nodrošināšanai. Cilvēkiem var būt dažādi apsvērumi, kādēļ tie nenokārto nepieciešamās formalitātes materiālas sociālās palīdzības saņemšanai. Vienam tas var būt lepnums, citam – nezināšana, vēl kādam, iespējams, veselības stāvoklis, īpašumā viens auto, kas rada papildu izdevumus, ienākumi pārsniedz noteikumos nosprausto robežu statusa saņemšanai par, piemēram, 5 centiem u. c. Bet, kas būtiski, šie iemesli nemaina personas materiālo stāvokli, kas ir vienīgais kritērijs personas daļējai vai pilnīgai atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos.

Tomēr konkrētas pašvaldības sociālā dienesta izziņas trūkums praksē visai bieži ir pamats tiesas šaubām, ka persona tiesai sniegusi patiesu informāciju par saviem ienākumiem, t. i., ka iesniedzējs negūst papildu – tiesai neuzrādītus – ienākumus. Ievērojot minēto, visbiežāk persona bez atbilstošas pašvaldības sociālā dienesta izziņas no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos atbrīvota pilnīgi netiek.

Personas ar **regulāriem, kaut nelieliem, ienākumiem** no tiesas izdevumu samaksas tiek **atbrīvotas daļēji**.

Piemēram, 2018. gada 20. aprīlī civillietā Nr. C29766214 (arhīva Nr. CA- 0355-18/31) nolemts daļēji apmierināt iesniedzēja lūgumu par atbrīvošanu no drošības naudas samaksas par kasācijas sūdzības iesniegšanu, atstājot kasācijas sūdzību bez virzības drošības naudas 100,00 EUR apmērā samaksai. Nodibināts, ka iesniedzējam pieder viens dzīvoklis Rīgā un viens norakstīts transportlīdzeklis. Iesniegtais Rīgas sociālā dienesta lēmums apliecina, ka iesniedzējam atteikts piešķirt maznodrošinātas personas statusu, bet pievienotās VSAA izziņas apliecina, ka iesniedzējs negūst darba ienākumus un ka saņem valsts invaliditātes pensiju un piemaksu pie invaliditātes pensijas kopā 259,38 EUR vienā mēnesī, bet citā – 298,44 EUR apmērā. Kasācijas sūdzībai pievienots arī Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas lēmums, ar kuru iesniedzējam noteikta invaliditāte un darbspēju zaudējums.

Pietiekams pamatojums atziņai, ka personas ar nelieliem, bet regulāriem ienākumiem nav atbrīvojamas no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos, konkrētajos apstākļos un piemēros pētījuma gaitā netiek rasts. Arī trūcīgas un maznodrošinātas personas ienākumi ir nelieli, bet visbiežāk – regulāri. CPL kā vienīgo pamatu personas atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas paredz personas mantisko stāvokli.

Turklāt lēmumi satur atziņas: "(..) apstāklis, ka atbildētāju ienākumi ir minimāli, bet tajā pašā laikā nav viņi vērsušies pēc palīdzības sociālajā dienestā, liecina par to, ka atbildētājus šāds stāvoklis apmierina un viņiem nav nepieciešama mantiskā stāvokļa izvērtēšana, ko veic kompetenta iestāde"

un "no lietas materiāliem neizriet, ka atbildētāji būtu atzīti par trūcīgu vai maznodrošinātu ģimeni (personu) (pierādījumu šādam atbildētāju statusam lietā nav), līdz ar to secināms, ka atbildētāji nav uzskatījuši par nepieciešamu pieprasīt šādu statusu, kas piešķir tiesības uz valsts un pašvaldības materiāla rakstura atbalstu, attiecīgajai kompetentajai institūcijai (attiecīgas pašvaldības Sociālajam dienestam), vai arī noklusē faktu par atteikumu šāda statusa piešķiršanai. Tiesneses ieskatā minētais jebkurā gadījumā liecina par to, ka valsts un pašvaldības atbalsts iztikas nodrošināšanai atbildētājiem nav nepieciešams" (atzīts 2018. gada 10. janvāra lēmumā lietā Nr. C29766214, arhīva Nr. CA-2500-17/18).

Kā jau analizēts pētījumā, CPL personas atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas neparedz priekšnoteikumu – personas pienākumu saņemt pašvaldības sociālā dienesta izziņu. Pašvaldības izsniegta atbilstoša izziņa ir tikai viens no iespējamiem pierādījumiem sava mantiskā stāvokļa raksturošanai.

No tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos **netiek atbrīvoti iesniedzēji, kuriem ilgstoši nav ienākumu un kuri šādos apstākļos nav lūguši sociālo palīdzību**. Piemēram, 2018. gada 9. janvāra lēmumā lietā Nr. C30744816 (arhīva Nr. CA-2672-17/16) atzīts, ka "(..) tik ilgstoša prasītāja atrašanās bezdarbnieka statusā, kā arī nevēršanās pašvaldības Sociālajā dienestā, lai lūgtu piešķirt trūcīgas vai maznodrošinātas personas statusu, rada šaubas par to, ka Prasītājam nav pilnīgi nekādu ikmēneša ienākumu vai uzkrājumu, jo ir vispārzināms fakts, ka personas eksistencei ir nepieciešami līdzekļi uztura un citu pirmās nepieciešamības preču un pakalpojumu iegādei. Prasītājs nav pierādījis, ka viņam ir tik slikts mantiskais stāvoklis, ka viņš nespēj samaksāt likumā noteikto drošības naudu".

2018. gada 12. jūnija lēmumā lietas materiālos Nr. 3-11/0426 (arhīva Nr. CA- 2360-18/24) norādīts, ka "CLK ņem vērā tiesu praksē nostiprinātu viedokli, ka personas, kurām nav patstāvīgu ienākumu, tiesa parasti neatbrīvo no maksājamās valsts nodevas, pamatojoties uz apsvērumu, ka persona nav pierādījusi atbilstību maznodrošinātas personas statusam, un tāpēc maksājamā valsts nodeva netiek vērtēta kā šķērslis personas piekļuvei tiesai (*sk. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 27. novembra lēmumu lietā Nr. PAC-1314/2014*)".

8. IESKATS EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESAS PRAKSĒ

Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas, turpmāk – Konvencija, 6. panta 1. punkts noteic, ka *ikvienam ir tiesības, nosakot civilo tiesību un pienākumu vai viņam izvirzītās apsūdzības pamatotību, uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā likumā noteiktā tiesā. Tiesas spriedumu jādara publiski zināmu, taču preses un publikas klātbūtne procesā var tikt pilnībā vai daļēji aizliegta morālu apsvērumu, sabiedriskās kārtības vai valsts drošības interesēs tādā demokrātiskā sabiedrībā, kur to prasa nepilngadīgo intereses vai procesa dalībnieku privātās dzīves drošība, vai arī tajā apmērā, kuru tiesa uzskata par absolūti nepieciešamu īpašos apstākļos, kad atklātība apdraudētu justīcijas intereses.*

ECT, izskatot sūdzības par attiecīgās Konvenciju ratificējušās valsts publiskās varas iestāžu darbību un/vai pieņemtajiem lēmumiem, pārliecinās, vai šo darbību un/vai lēmumu radītās sekas ir saderīgas ar Konvenciju, proti, vai ir pārkāptas Konvencijā ietvertās tiesības.

1974. gadā, vērtējot jautājumu par Konvencijas 6. panta saturu, ECT pirmo reizi noteica, ka personas tiesības uz taisnīgu tiesu ietver arī *piekļuves tiesības* (*right of access to a court*) jeb tiesības katrai fiziskai un juridiskai personai, nosakot savas civilās tiesības un pienākumus, iesniegt tiesā

atbilstošu prasību (sk. *Golder v. United Kingdom* 36. punktu[31]).

ECT mājas lapā ir pieejama arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas Rokasgrāmata par Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pantu, kas atjaunota līdz 2019. gada 30. aprīlim (*Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, first published in May 2013, updated to 30 April 2019*)[32].

ECT praksē, analizējot finansiāla sloga veidā noteiktus *piekļuves tiesību* ierobežojumus, ir nostiprinātas galvenās atziņas.

1) *Piekļuves tiesības* nav absolūtas.

ECT ir atzinusi, ka tiesiskums nevar pastāvēt bez iespējas piekļūt tiesai. Tomēr tiesības uz tiesu nav absolūtas un tās ir pieļaujams ierobežot, jo *piekļuves tiesības* pēc sava rakstura prasa valsts regulējumu. Konvencijas 6. panta 1. punkts ļauj valstij brīvi izvēlēties izmantojamos līdzekļus.

Prasība maksāt tiesas nodevas pati par sevi nevar tikt uzskatīta par nesamērīgu

piekļuves tiesību tiesai ierobežojumu un Konvencijas 6. panta 1. punkta pārkāpumu.

Tā lietā ***Tolstoy Miloslavsky v. The United Kingdom***[33] ECT atzina, ka prasība noteiktā termiņā (14 dienas) samaksāt ievērojama apmēra (124 900,00 GBP) drošības naudu, iesniedzot apelācijas sūdzību, nevar tikt uzskatīta par Konvencijas 6. panta 1. punkta pārkāpumu, jo apelācijas instances tiesas lēmums balstīts uz pilnīgu un rūpīgu būtisko faktoru novērtējumu.

Proti, ECT atzina, ka drošības naudas apmērs bija noteikts pamatoti; rūpīgi bija izvērtēts, vai pirmajā instancē iesniedzējam tika nodrošināts taisnīgs process, kā arī apelācijas sūdzības pamatotība un mērķis, kā arī apelatora izredzes gūt panākumus jeb *pirmssķietamais tiesvedības rezultāts*.

Lai arī *piekļuves tiesībām* drīkst noteikt zināmus ierobežojumus, tomēr šie ierobežojumi nedrīkst mazināt *piekļuves tiesības* tādā veidā vai mērā, ka tiek pasliktināta šo tiesību būtība (tiesības tiek atņemtas pēc būtības).

Lietā ***Philis v. Greece***[34] Grieķijas pilsonim, kurš bija inženieris, nebija iespēju vērsties tiesā ar civilprasību, jo Karaļa dekrēts Nr. 30/1956 noteica, ka tikai Grieķijas Tehniskajai palātai (*Techniko Epimelitirio Ellados – "T.E.E."*) bija ekskluzīvas tiesības celt prasību inženieru interesēs par specifiskiem ar profesionālo darbību saistītiem jautājumiem, tostarp, lai atgūtu inženieru honorārus. Iesniedzējs uzskatīja, ka viņš bija atkarīgs no trešās personas rīcības, viņam nebija iespējas uzsākt tiesvedību izvēlētajā laikā un tādā veidā, kādu viņš uzskatītu par vispiemērotāko.

ECT konstatēja, tā kā pieteikuma iesniedzējs nevarēja tieši un patstāvīgi uzsākt tiesvedību, lai pieprasītu samaksu no saviem klientiem, viņa tiesības uz tiesu tika atņemtas pēc būtības.

Lietā ***Kreuz v. Poland***[35] ar Polijas Augstākās administratīvās tiesas nolēmumu tika atcelti pirmās un apelācijas instances tiesu nolēmumi, kas bija iesniedzējam negatīvi, un lieta tika nosūtīta atkārtotai izskatīšanai pirmās instances tiesā. Augstākā tiesa atzina, ka Polijas valsts iestādes attiecībā pret iesniedzēju nav rīkojušās tiesiski. Pieteikuma iesniedzēja gadījumā[36] iestādes ar savu rīcību nav stiprinājušas iedzīvotāju uzticību valsts iestādēm.

---

[31] Šajā lietā ECT atzina par nesaderīgu ar Konvencijas 6. panta 1. punktu iestādes atteikumu ieslodzītajam sazināties ar advokātu ar mērķi celt tiesā civilprasību.

[32] Pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf (aplūkots 31.05.2019.)

[33] ECT 1995. gada 13. jūlija spriedums lietā *Tolstoy Miloslavsky v. The United Kingdom*, pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57947

[34] ECT 1991. gada 27. augusta spriedums lietā *Philis v. Greece*, pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57681

[35] ECT 2001. gada 19. jūnija spriedums lietā *Kreuz v. Poland,* pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59519

Turpmāk iesniedzējs vērsās tiesā ar prasību par zaudējumu, kas tam radušies valsts iestāžu neatbilstošas un nesavlaicīgas rīcības rezultātā, piedziņu. Vienlaikus iesniedzējs lūdza viņu atbrīvot no tiesāšanās izmaksām.

Pieteikumā par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas iesniedzējs norādīja, ka Polijā viņam nav nodarbošanās, kas nes ienākumus (apliecina ienākumu deklarācija) un tas izskaidrojams ar to, ka Polijā ieradies, lai uzsāktu uzņēmējdarbību.

Iesniedzējam nav aktīvu. Iesniedzēja pūles īstenot biznesa projektu un uzsākt komercdarbību pārvērtās cīņā ar valsts ierēdņiem pret nelikumīgu rīcību. Šie pūliņi arī prasīja ievērojamus izdevumus, iesniedzējam nodarītais kaitējums ir ļoti nozīmīgs. Sākotnēji tiesa atteicās pieņemt prasības pieteikumu aktuāla administratīvā procesa dēļ un attiecīgi nelēma jautājumu par iesniedzēja atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas. Šo lēmumu iesniedzējs vēlējās pārsūdzēt, bet tiesa noteica, ka iesniedzējam par pārsūdzību jāmaksā tiesas nodeva ievērojamā apmērā. Iesniedzējs pieteica jaunu lūgumu par atbrīvošanu no tiesas nodevām, lūgumu pamatojot ar sava dzīves līmeņa būtisku kritumu.

Iesniedzējs sava finansiālā stāvokļa raksturošanai norādīja, ka viņam pieder dzīvojamā platība Vīnē, auto un daļas uzņēmumā. Šie aktīvi nedod iesniedzējam nekādus ienākumus. Iesniedzējs ir centies atsavināt sev piederošās uzņēmuma daļas, tomēr nesekmīgi (pievieno apliecinājumu par avīzē ievietotu sludinājumu). Iesniedzējs norāda, ka viņš ir dubultpilsonis – Polijas un Austrijas. Uzņēmējdarbības projekts Polijā netika realizēts un iesniedzēja darījumu partneri atteicās no turpmākas sadarbības valsts iestāžu rīcības dēļ. Arī savu darbu Austrijā iesniedzējs turpināt nevarēja.

Tiesa izskatīja iesniedzēja pieteikumu par atbrīvojumu no tiesas nodevām un atzina, ka nodevas apmērs patiešām ir nesamērīgi augsts, tādēļ tas ir samazināms. Tiesa samazināja tiesas nodevu apmēru, tomēr maksājamā valsts nodevas daļa aizvien sasniedza ievērojamu apmēru un līdzinājās vidējiem personas gada ienākumiem valstī. Tiesa atzina, ka prasītājam bija jāņem vērā fakts, ka iesaistīšanās uzņēmējdarbībā varētu izraisīt arī tiesvedību, tāpēc viņam bija jānodrošina finanšu resursi šādam nolūkam.

Iesniedzējs šo lēmumu pārsūdzēja. Papildus iepriekš minētajam iesniedzējs norādīja, ka tiesa nepamatoti uzskata, ka uzņēmējdarbība pati par sevi noteikti nozīmē tiesvedības nepieciešamību, jo īpaši pret valsts iestādēm, kurām būtu jārīkojas tiesiski. Iesniedzējs arī apgalvoja, ja tiesai ir jebkādas šaubas, tad viņa deklarācijā ir skaidri redzams, ka viņš nevar samaksāt uzliktās tiesas nodevas.

Pārsūdzība tika noraidīta. Tiesa norādīja, ka prasītājs faktiski nav parādījis, kādi ir viņa pašreizējie ienākumu avoti. Ņemot vērā to, ka viņš ir gatavojies liela mēroga biznesa projektam, tiesa pieņem, ka iesniedzējam ir pietiekami līdzekļi. Prasītājs ir atbrīvots no lielākās nodevas daļas samaksas, bet nav pamata, lai atbrīvotu prasītāju no tiesas nodevām pilnīgi.

Pieteikuma iesniedzējs tiesai nesamaksāja noteikto maksu. Tā rezultātā prasības pieteikums viņam tika atdots atpakaļ.

ECT uzsvēra, ka ir grūti iedomāties tiesiskumu bez iespējas piekļūt tiesai. Tiesības uz tiesu nav absolūtas. Tās ir pieļaujams ierobežot, jo *piekļuves tiesības* pēc sava rakstura prasa valsts regulējumu. Konvencijas 6. panta 1. punkts ļauj valstij brīvi izvēlēties izmantojamos līdzekļus. Līdz ar to ECT uzskata, ka prasība maksāt tiesas nodevas pati par sevi nevar tikt uzskatīta par nesamērīgu *piekļuves tiesību* tiesai ierobežojumu un Konvencijas 6. panta 1. punkta pārkāpumu.

ECT Polijas nacionālo tiesu argumentus neuzskatīja par pārliecinošiem, it īpaši, apsverot,

[36] Pilsētas birojs bija piešķīris iesniedzējam pagaidu zonējuma apstiprinājumu automazgātavas būvniecībai, bet mērs noraidīja izsniegtā zonējuma galīgā apstiprinājuma pieteikumu, jo attiecīgā plānotā būvniecība neesot atbildusi zemes izmantošanas kategorijai, kas noteikta attiecīgajā ģenerālplānā.

cik svarīgi ir nodrošināt personai "efektīvu" piekļuvi tiesai. Prasītāja prasības pamatojums – valsts iestādes likuma pārkāpums – bija jau noteikts ar Augstākās administratīvās tiesas nolēmumu un attiecās uz iespējamiem zaudējumiem, kas izriet no šī pārkāpuma. Turklāt tiesu secinājumi par prasītāja finansiālo stāvokli tika balstīti uz hipotētiskām prasītāja nopelnīšanas iespējām, nevis uz pierādījumiem par faktiem, kurus iesniedza prasītājs.

ECT, novērtējusi lietas apstākļus kopumā un ņemot vērā tiesību uz tiesu ievērojamo lomu demokrātiskā sabiedrībā, uzskatīja, ka Polijas tiesu iestādes nebija nodrošinājušas pienācīgu līdzsvaru starp valsts interesēm iekasēt tiesas nodevas prasījumu izskatīšanai un pieteikuma iesniedzēja interesēm savas prasības izskatīšanai tiesā. Prasītais nodevas apmērs bija pārmērīgs, kā rezultātā viņš atteicās no savas prasības un viņa gadījumā nekad nav ticis uzklausīts tiesā. Konkrētajā gadījumā Tiesa uzskatīja, ka piemērotais tiesību ierobežojums atņēma iesniedzējam *piekļuves tiesības* pēc būtības.

2) Piemērotajiem *piekļuves tiesību* ierobežojumiem jābūt pamatotiem ar leģitīmu mērķi, turklāt izvēlētajiem līdzekļiem ir jābūt samērīgiem ar leģitīmo mērķi.

Par nesamērīgu ar leģitīmo mērķi un par Konvencijas 6. panta 1. punkta pārkāpumu ECT atzina noteikto tiesas izdevumu apmēru lietā ***Stankov v. Bulgaria***[37].

Šajā lietā iesniedzējs līdz viņu attaisnojošam spriedumam bija atradies apcietinājumā gadu un septiņus mēnešus. Tad vērsās tiesā ar prasību par nodarītā kaitējuma kompensācijas (tolaik aptuveni 23 000,00 *euro* apmērā) piedziņu. Tiesa apmierināja prasību daļēji, nosakot kaitējuma kompensācijas apmēru aptuveni 1050,00 *euro* apmērā. Iesniedzot prasību atbilstoši tiesību aktiem, prasītājs bijis atbrīvots no tiesas izdevumus samaksas, taču tie piedzīti ar nolēmumu 4 % apmērā proporcionāli prasībai tās noraidītajā daļā, t. i., aptuveni 940,00 *euro* apmērā.

Iesniedzējs pārsūdzēja minēto tiesas spriedumu, norādot, ka piešķirtās kompensācijas apmērs ir nesamērīgi zems, bet piedzīto tiesas izdevumu apmērs pārmērīgi augsts.

Prasītāja argumenti tika noraidīti kā apelācijas, tā arī kasācijas instances tiesā. Tiesas bija vienisprātis, ka par piedzīto tiesas izdevumu apmēru ir atbildīgs pats prasītājs, jo viņš lūdzis piedzīt kompensāciju nesaprātīgā apmērā. Bulgārijas Augstākās tiesas nolēmumos nostiprināta atziņa, ka tiesas izdevumi ir jāpiedzen, tos aprēķinot proporcionāli prasībai tās noraidītajā daļā. Pat ja piešķīrums valstij (prasībās par valsts atbildību) ir lielāks nekā cietušajam, tiesas izvēlei vai taisnīguma apsvērumiem nav nozīmes. Tiesas izdevumi tiek aprēķināti no prasības pieteikumā norādītās sākotnējās prasības summas pat tad, ja procesa laikā prasītājs ir daļēji atteicies no prasības, t. i., samazinājis prasības apmēru.

ECT norādīja, ka konkrētajā gadījumā tiesas izdevumu samaksa nebija priekšnoteikums prasības iesniegšanai tiesā, iesniedzējam bija nodrošināta pieeja visiem tiesvedības posmiem un tiesa izskatīja lietu pēc būtības. Turklāt noteiktās tiesvedības izmaksas ir atbilstošas nacionālā speciālā tiesiskā regulējuma mērķim – tiesu sistēmas darbības finansēšana un mehānisms iesniedzēju atturēšanai no nepamatotu pieteikumu iesniegšanas. Bez minētā speciālais tiesiskais regulējums lietām par valsts atbildību acīmredzami noteic vienkāršotu tiesvedību, lai prasītājam iepriekš nav jānodrošina pilnu 4 % tiesas izdevumu apmēru. Tomēr konkrētajā lietā tiesas izdevumu apmērs sasniedza 90 % no tiesas piespriestās kompensācijas, t. i., tiesas nodevu sistēmas rezultātā prasītājam tika atņemta gandrīz visa piespriestā kompensācija. Valsts pienākums pienācīgi kompensēt iestāžu nepamatotas un nelikumīgas darbības ir ļoti nozīmīgs sabiedrībai; to paredz tiesiskums. ECT norādīja, ka prasītāju, kuram nevajadzēja būt apcietinājumā, nevar vainot par to, ka viņš augstu novērtēja savas brīvības vērtību. Kaitējumu, kas nav mantiska rakstura, ir grūti novērtēt, izņemot gadījumus, kad

[37] ECT 2007. gada 12. jūlija spriedums lietā *Stankov v. Bulgaria*, pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59689

kompensācijas apmērs ir noteikts ar likumu. Šajā sakarā bieži tiek veikti pētījumi un tiesu prakses apkopojumi, taču šajā lietā valdība nav pierādījusi, ka valstī ir attīstīta un pieejama atbilstoša tiesu prakse. ECT tāpat norādīja, ka atbilstošajā laikā Bulgārijā bija monetārās svārstības, inflācija, tieslietu reformas un tiesu prakses maiņa. Ievērojot šos apstākļus, ECT nav saprotams kā jebkurš, pat jurists, varēja noteikt, kāda būtu bijusi "saprātīga" prasības summa lietā.

ECT atzina, ka finansiālais slogs šajā lietā bijis īpaši nozīmīgs, jo tiesību akti, kas paredzēja tiesas nodevas aprēķina mehānismu (4 % apmērā no prasības noraidītās daļas vērības), nenoteica tiesas nodevas apmēra augšējās robežas, kā arī nepieļāva tiesām, nosakot tiesas nodevas apmēru, ne mazāko rīcības brīvību.

ECT secināja, lai gan tiesas nodevu noteikšanas mērķis ir saderīgs ar Konvencijas 6. panta 1. punktu, novērtējot atbilstošo spriedumu saskaņā ar likumu par valsts atbildību par zaudējumiem un kopsakarā ar neelastīgo tiesas nodevu noteikšanas kārību, ir noticis ierobežojums personas tiesībām uz taisnīgu tiesu, jo ierobežojums nav samērīgs ar citu leģitīmu mērķi – likumu par valsts atbildību par zaudējumiem.

Arī 2005. gada 26. jūlija spriedumā lietā ***Podbielski and PPU Polpure v Poland***[38] ECT ir atzinusi, ka ir Konvencijas 6. panta 1. punkta pārkāpums.

ECT ar iesniegumu vērsies uzņēmuma pārstāvis, kurš Polijā vēlējies tiesāties par kavētas samaksas piedziņu no kādas Polijas pilsētas pašvaldības par paveiktajiem celtniecības darbiem. Kavēto maksājumu rezultātā iestājies pašvaldības pienākums veikt arī soda naudu samaksu. Uzņēmums cietis zaudējumus. Sniedzot prasību tiesā, uzņēmuma pārstāvis pieteicis lūgumu atbrīvot iesniedzēju no tiesas nodevu samaksas. Sākotnēji iesniedzējs ticis atbrīvots no tiesas nodevu samaksas, lietā taisīti vairāki nolēmumi, kurus augstākas instances tiesas atcēlušas un nosūtījušas lietu izskatīšanai atkārtoti zemākas instances tiesai sakarā ar materiālo tiesību pārkāpumiem. Ievērojot, ka no prasības pieteikuma iesniegšanas dienas bija pagājuši aptuveni divi gadi, iesniedzējs pirmās instances tiesā precizēja prasību (parāda pieaugums) un lūdza viņu atbrīvot no tiesas izdevumu samaksas par prasības precizējumu iesniegšanu.

Tiesa lēma iesniedzēju daļēji atbrīvot no tiesas izdevumu samaksas. Tiesa atzina, ka uzņēmums ir saskāries ar ievērojamām grūtībām, nevarot nosegt maksājumus, kas tam jāveic trešajām personām. Uzņēmums ir zaudējis maksātspēju un darbojas ar zaudējumiem, tomēr tas aizvien ir aktīvs un nav deklarējis savu maksātnespēju. Ievērojot šos apstākļus, pilnīgs atbrīvojums no tiesas nodevu samaksas nebūtu uzskatāms par taisnīgu.

Iesniedzējs lēmumu par daļēju atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas pārsūdzēja, un apelācijas instances tiesa to atcēla, norādot, ka sākotnējam atbrīvojumam no tiesas izdevumu samaksas pilnīgi ir jābūt spēkā arī attiecībā uz turpmākajiem prasības pieteikuma precizējumiem.

Turpmāk ar spriedumu tika daļēji apmierināta iesniedzēja prasība. Iesniedzējs iesniedza apelācijas sūdzību un lūdza to atbrīvot no tiesas nodevu samaksas par apelācijas sūdzības iesniegšanu. Pieteikums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas tika apmierināts daļēji.

Ar apelācijas tiesas nolēmumu (pēc prasītāja apelācijas sūdzības, kas tika iesniegta uzņēmuma vārdā) tika atcelts lēmumus par daļēju atbrīvošanu no tiesas nodevu samaksas un uzņēmums tika atbrīvots pilnīgi no maksas, kas jāmaksā par apelācijas iesniegšanu. Tiesa konstatēja, ka visi uzņēmuma aktīvi bija piesaistīti saistību izpildes procesiem, ka tās bankas konti bija iesaldēti un ka tās parādi bija sasnieguši ievērojamu apmēru, un secināja, ka uzņēmums nevar samaksāt atbilstošo maksu par apelācijas iesniegšanu.

---

[38] ECT 2005. gada 26. jūlija spriedums lietā *Podbielski and PPU Polpure v Poland*, pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69911

Turpmāk pārsūdzētais spriedums tika atcelts daļā, ar kuru noraidīta prasība par zaudējumu, kas radušies samaksas kavējuma dēļ, atlīdzības piedziņu. Tiesa noteica, ka prasība ir jāpārskata, jo citstarp tiesa, izskatot lietu, nav izpildījusi Augstākās tiesas juridisko atzinumu un pamatnostādnes šajā jautājumā.

Apgabaltiesa noraidīja prasību par zaudējumu atlīdzību.

Iesniedzējs apgabaltiesas spriedumu pārsūdzēja un lūdza tiesu atbrīvot prasītāju no tiesas nodevu samaksas par apelācijas sūdzības iesniegšanu. Lūgumu par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas iesniedzējs ir pamatojis ar tiesas jau nodibinātiem apstākļiem – uzņēmuma finansiālais stāvoklis ir pasliktinājies vēl vairāk. No uzņēmuma aktīviem finanšu līdzekļus ir ieturējis gan tiesu izpildītājs, gan pašvaldība. Turklāt uzņēmuma parādi pieaug, jo pieaug saistību pret trešajām personām savlaicīgas neizpildes rezultātā aprēķinātie procenti un soda nauda.

Tiesa pieteikumu apmierināja daļēji, jo konstatēja, ka uzņēmums joprojām veic savu uzņēmējdarbību, lai gan tā ir ievērojami ierobežota. Skaidras naudas uzskaites grāmatā veikti ieraksti par finanšu līdzekļu apriti.

Minēto nolēmumu iesniedzējs pārsūdzēja, argumentējot, ka lietā iesniegta bagātīga dokumentu pakete, kas apliecina, ka kopš pirmā nolēmuma par uzņēmuma atbrīvošanu no tiesas nodevu samaksas uzņēmuma finansiālais stāvoklis ir ievērojami pasliktinājies. Visus ienākumus uzņēmums novirza pamatparādu segšanai, lai izvairītos no nepieciešamības ierosināt likvidācijas procesu.

Lūgums par atbrīvošanu no tiesas nodevu samaksas tika noraidīts arī apelācijas instancē, uzskatot, ka konkrētajam uzņēmumam ir pietiekami līdzekļi, lai samaksātu tiesas nodevas. Tiesa uzsvēra, ka juridiskas personas atbrīvošanai no tiesas nodevām ir noteikti stingrāki kritēriji; tiesai ir tiesības, bet nav pienākuma atbrīvot juridisku personu no šādām nodevām, pat ja tā pierāda, ka tai nav līdzekļu to samaksai. Turklāt uzņēmums joprojām turpina savu uzņēmējdarbību un no tā gūst sistemātiskus ienākumus. Potenciālajam prāvniekam būtu jāņem vērā nepieciešamība nodrošināt tiesas izdevumus un daļu no ienākumiem novirzīt šim nolūkam.

Turpmāk iesniedzējs sagatavoja jaunu lūgumu par atbrīvošanu no tiesas nodevu samaksas, kuru pamatoja ar to, ka uzņēmuma maksātspēja ir ievērojami pasliktinājusies. Tiesu izpildītājs ir iesaldējis uzņēmuma bankas kontus. Pilsētas nodokļu birojs ir pieprasījis nekavējoties samaksāt nodokļu parādu ievērojamā apmērā. Lūgumam pievienoti dokumenti, kas pamato zaudējumu apmēru.

Tiesa nolēma lūgumu apmierināt daļēji. Savu lēmumu tiesa argumentēja ar apstākli, ka uzņēmumam iepriekšējā gadā ir bijuši ienākumi, ar kuriem bija iespējams nosegt iepriekš noteikto tiesas nodevas apmēru. Tiesa norādīja, ka iesniegtie pierādījumi apliecina pēdējā ceturksnī uzņēmuma vadības iespēju atlikt līdzekļus tiesas izdevumu nodrošināšanai. Tomēr tiesa arī atzina, ka, ievērojot ar iesniegtajiem pierādījumiem nodibinātos aktuālos apstākļus, patiesais valsts nodevas apmērs ir samazināms.

Arī šis nolēmums tika pārsūdzēts, papildus norādot, ka uzņēmums ir bankrotējis, zaudējis maksātspēju. Uzņēmums ir saņēmis pieticīgu finansiālu atbalstu no trešās personas, kuru gatavojas novirzīt tiesas izdevumu samaksai. Norādīja tiesas nepilnīgu situācijas vērtējumu.

Sūdzība tika noraidīta. Tiesa uzskatīja, ka, neskatoties uz zaudējumu apmēru, uzņēmumam bija jānovirza līdzekļi tiesāšanās izdevumu segšanai. Tiesas ieskatā uzņēmuma skaidras naudas ieņēmumi bija izlietojami nodevas samaksai, tiesas izdevumus atzīstot kā prioritārus.

Iesniedzējs pieteica jaunu lūgumu par atbrīvojumu no tiesas izdevumu samaksas, norādot, ka ir nodrošinājis nelielu naudas summu tiesas izdevumiem. Iesniedzējs pievienoja banku izsniegtus

atteikumus apdrošināt konkrētā uzņēmuma tiesvedības izmaksas uzņēmuma kritiskā finansiālā stāvokļa dēļ. Papildus pievienoti zaudējumu pieaugumu apliecinoši dokumenti. Jaunais lūgums, tāpat kā turpmāk iesniegtās pārsūdzības un iesniegtie pieteikumi, tika noraidīts un, tā kā valsts nodeva tiesas noteiktajā apmērā netika samaksāta, tiesvedība lietā tika izbeigta.

ECT konstatēja, ka iesniedzējs atteicās no lietas turpmākas izskatīšanas apelācijas kārtībā, jo uzņēmums nav varējis samaksāt tiesas noteikto valsts nodevas apmēru.

ECT norādīja, ka Konvencija neparedz tiesības uz apelācijas tiesvedību civillietās un, ņemot vērā apelācijas procesa būtību un to, ka personas lieta jau ir izskatīta pirmās instances tiesā, valstij principā būtu jānosaka pat stingri ierobežota piekļuve apelācijas tiesai.

Tāpat ir atzīstams, ka prasībai nodrošināt ievērojamu summu paredzamajām tiesvedības izmaksām apelācijas procesā ir "likumīgs mērķis", īpaši, ja tiek vērtētas iesniedzēja izredzes uz panākumiem apelācijas tiesvedībā.

Tomēr ierobežojumi, kas ir tīri finansiāla rakstura un kas, tāpat kā šajā gadījumā, ir pilnīgi nesaistīti ar apelācijas pamatotību vai tās izredzēm gūt panākumus, būtu īpaši rūpīgi jāpārbauda no interešu tiesiskuma viedokļa.

ECT secināja, ka, ņemot vērā tiesību uz tiesu īpašo nozīmi demokrātiskā sabiedrībā, konkrētajā tiesvedībā tiesu iestādes nav nodrošinājušas pienācīgu līdzsvaru starp valsts interesēm iekasēt maksu tiesu uzturēšanas izdevumu segšanai no vienas puses un pieteikuma iesniedzēja intereses prasījuma apmierināšanai tiesās – no otras puses.

Lietā ***Gaile v Latvia***[39] iesniegtā sūdzība par tiesību uz "pieeju tiesai" pārkāpumu tika noraidīta.

Šajā lietā ar pirmās instances tiesas tiesneses lēmumu tika atstāts bez virzības I. Gailes prasības pieteikums par pirkuma līguma un piedāvājuma prasītājai izmantot pirmpirkuma tiesības atzīšanu par spēkā neesošiem, nosakot prasītājai termiņu dokumenta, kas apstiprina valsts nodevas 949,50 Ls samaksu, iesniegšanai tiesā.

I. Gailes lūgums par atbrīvošanu no valsts nodevas samaksas, kurā norādīts, ka viņa vairāk nekā 2 gadus sakarā ar bērna kopšanas atvaļinājumu nav strādājusi, tikai trīs mēnešus atpakaļ uzsākusi strādāt un viņai nav ietaupījumu, kā arī algas apmērs neļauj nomaksāt valsts nodevu 969 Ls apmērā, ticis noraidīts. Tiesnese konstatējusi, ka I. Gailes ikmēneša ienākumi *neto* ir 400,04 Ls. Prasītājai pieder ½ domājamā daļa nekustamajā īpašumā Rīgā un viņa prasības pieteikumā norādījusi, ka vēlas izmantot pirmpirkuma tiesības.

RAT CLK noraidīja iesniegto blakus sūdzību par minēto tiesneses lēmumu.

ECT, izskatot sūdzību, atkārtoti uzsvēra, ka pienākums veikt valsts nodevas samaksu par pieteikuma iesniegšanu civillietā pats par sevi nav uzskatāms par tiesību uz pieeju tiesai pārkāpumu. ECT atzina, ka, neraugoties uz to, ka CPL paredzētais valsts nodevas aprēķina mehānisms ir balstīts uz kopējo prasījuma summu un nav saistīts ar prasības izredzēm, zināmā mērā tas kalpo kā šķērslis nepamatotu pieteikumu iesniegšanai. Lai nodrošinātu samērīgu līdzsvaru starp tiesu sistēmas darbības efektivitātes saglabāšanu un potenciālo prasību iesniedzēju interesēm, nacionālajām tiesām ir zināma rīcības brīvība, proti, piemērojot CPL normas, tās var pilnīgi vai daļēji atbrīvot no valsts nodevas samaksas.

ECT atzina, ka konkrētajā lietā noteiktais valsts nodevas apmērs salīdzinājumā ar vidējo algu valstī tajā laikā bija ievērojams, tomēr, ņemot vērā prasības raksturu, pats par sevi tas nebija uzskatāms par pārmērīgu. ECT uzskatīja par pamatotu nacionālo tiesu apsvērumu, ka iesniedzējas

---

[39] 2013. gada 26. novembra spriedums lietā *Gaile v Latvia*, pieejams: https://hudoc.echr.coe.int/eng

izteiktā vēlēšanās īstenot pirmpirkuma tiesības un iegādāties nekustamo īpašumu liecina, ka iesniedzējas rīcībā bija attiecīgie finanšu līdzekļi šī mērķa īstenošanai.

3) Nosakot nodevu apmēru vai lemjot par personas atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas, lai novērtētu, vai konkrētajos lietas apstākļos faktiski iekasējamā nodeva nav ierobežojums, kas ierobežo personas *piekļuves tiesības* tiesai, jāņem vērā:
   - konkrētās lietas īpašie apstākļi,
   - iesniedzēja iespējas konkrēto nodevu samaksāt,
   - procesa posms.

Konkrētās lietas īpašie apstākļi

ECT lietā ***Kniat v. Poland***[40] atzina, ka Polijas tiesas nav nodrošinājušas iesniedzējai Konvencijas 6. panta 1. punktā noteiktās pamattiesības.

Iesniedzējas vīrs cēla prasību Polijas tiesā par laulības šķiršanu. Iesniedzēja laulības šķiršanai nepiekrita. Ar tiesas spriedumu pušu laulība tika šķirta un tiesas izdevumus tika nolemts piedzīt no pusēm vienādās daļās, jo tiesa konstatēja, ka abi laulātie ir vienlīdz vainojami pie ģimenes izjukšanas.

Iesniedzēja vēlējās spriedumu pārsūdzēt, jo uzskatīja, ka pie laulības izjukšanas ir vainojams tikai prasītājs. Tiesa noteica, ka iesniedzējai par pārsūdzību ir jāmaksā tiesas nodeva 10 000,00 PLN apmērā.

Turpmāk iesniedzēja vairākkārt – iesniedzot pieteikumus un pārsūdzot atteikumus – lūdza viņu atbrīvot no pārmērīgi lielā apmēra tiesas nodevas samaksas viņas smagā finansiālā stāvokļa dēļ. Iesniedzēja norādīja, ka iesniegusi pierādījumus par savu ienākumu apmēru un ka iesniedzēja nav nodarbināta. Vienīgie iesniedzējas ienākumi ir tiesas piespriestā bijušā laulātā atlīdzība par iesniedzējas daļu laulāto kopmantā, tomēr arī šos līdzekļus iesniedzēja nevar novirzīt tiesas nodevas segšanai, jo viņai ir jāuztur divi nepilngadīgi bērni. Iesniedzēja norādīja, ka var samaksāt tiesas nodevu 3300,00 PLN apmērā.

Tiesas vairākkārt noraidīja kā pilnīgu, tā daļēju iesniedzējas atbrīvošanu no tiesas nodevas samaksas. Nolēmumos tika norādīts, ka iesniedzēja nav pierādījusi patieso savu ienākumu apmēru un to, ka tiesas noteiktās valsts nodevas samaksa negatīvi ietekmētu viņas dzīves līmeni. Tiesu ieskatā iesniedzējas finansiālais stāvoklis bija vērtējams kā labs, jo viņa jau bija no bijušā vīra saņēmusi 300 000,00 PLN kā atlīdzību par iesniedzējas daļu laulāto kopmantā un turpmāk bija paredzami vēl maksājumi.

ECT, vērtējot, vai tiesas noteiktā tiesas nodeva bija ierobežojusi iesniedzējas *piekļuves tiesības* tiesai, uzsvēra:

1) lietai nebija finansiāla rakstura, lietās par personu civilstāvokli un rīcībspēju ir nepieciešama īpaša valsts iestāžu rūpība; mantiska rakstura prasībās pastāv sakarība starp tiesas izdevumu apmēru un prasījuma apmēru, kādu izvēlējies lūgt pats prasītājs. Nemantiska rakstura lietās šāda sakarība nepastāv. ECT ieskatā pienākums veikt ievērojama apmēra maksājumus par šķiršanās lietas izskatīšanu nevar būt pamatots ar taisnīguma interesēm.
2) Iesniedzējai apelācijas tiesvedība bija ļoti svarīga, jo viņa lietā bija atbildētāja un apelācijas sūdzība bija vērsta pret šķiršanos un tiesas atzinumu, ka laulība izjukusi abu pušu vainas dēļ un tās saglabāšana vairs nav iespējama.
3) Neraugoties uz to, ka iesniedzēja vairākkārt ir ierosinājusi veikt tiesas nodevas 30 % apmērā no tiesas noteiktā, t. i., 3300,00 PLN, samaksu, nacionālās tiesas neizskatīja iespēju noteikt

[40] ECT 2005. gada 26. jūlija spriedums lietā *Kniat v. Poland*, pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69901

iesniedzējai maksāt tiesas nodevu samazinātā apmērā.

4) Prasība daļu no bijušā vīra saņemtās 300 000,00 PLN atlīdzības par iesniedzējas daļu laulāto kopmantā tērēt tiesas nodevu segšanai, nevis savas nākotnes nodrošināšanai pēc laulības šķiršanas un bērnu pamatvajadzību nodrošināšanai, ECT ieskatā nebija pamatota.

ECT secināja, ka atteikums samazināt tiesas nodevu par iesniedzējas apelācijas sūdzības iesniegšanu ir vērtējams kā nesamērīgs iesniedzējas tiesību uz piekļuvi augstāka līmeņa tiesai ierobežojums un atbilstoši – Konvencijas 6. panta pirmā punkta pārkāpums.

Iesniedzēja iespējas konkrēto nodevu samaksāt

Tā lietā ***Jedamski and Jedamska v. Poland***[41] pieteikuma iesniedzēji norādīja uz Konvencijas 6. panta 1. punkta pārkāpumu, jo viņi nav varējuši īstenot savu interešu aizsardzību tiesā pārmērīgas tiesu nodevas 100 000 PLN apmērā dēļ.

Nacionālās tiesas ir noraidījušas iesniedzēju lūgumus atbrīvot viņus no tiesas nodevu samaksas pienākuma, jo uzskatīja, ka iesniedzēji norādīja nepietiekamas un nepilnīgas ziņas par savu mantisko stāvokli, t. i., ienākumu deklarācijā viens no prasītājiem cita starpā nebija norādījis savu darbavietu/ienākumu avotu, prasītāju apdzīvotā dzīvokļa piederību, mājas un saimniecības aprīkojuma vērtību, patieso ienākumu apmēru, kurus laulātie gūst no sievai piederošās saimniecības 57,44 ha platībā. Nacionālo tiesu nolēmumi atklāja, ka iesniedzēji ir iesaistīti vairākās tiesvedībās sakarā ar akciju darījumiem biržās; iesniedzējiem piederošajām akcijām (62 500 "BRE Bank" SA akcijas, 9950 "BIG Bank" SA akcijas) un naudas uzkrājumiem skaidrā naudā (984 674,50 PLN) ir uzlikts arests citu tiesvedību ietvaros. Tiesas tomēr uzskatīja, ka, tā kā prasītāju aktīviem ir ievērojama vērtība, bet uzliktais arests nemaina īpašuma tiesības, prasītāju reālais finansiālais stāvoklis ir ievērojami labāks nekā vidējais valstī. Tāpat prasītājiem pieder 11 "BIG BG" SA akcijas, audio un TV aprīkojums, mēbeles, kā arī 66 140,43 PLN paredzamie ienākumi gadā sievai piederošās saimniecības 57,44 ha platībā. Turklāt prasītājiem, iesaistoties vairākās tiesvedībās, bija jānodrošinās, jārēķinās ar līdzekļiem tiesvedībai, jo īpaši ceļot ievērojama apmēra prasību (340 000 000,00 PLN).

ECT neuzskatīja nacionālo tiesu pieņēmumus par pārliecinošiem, ievērojot to, cik svarīgi ir nodrošināt personai *efektīvu* piekļuvi tiesai. ECT secināja, ka nacionālās tiesas lēmumus ir pieņēmušas, balstoties uz hipotētiskām prasītāju iespējām nopelnīt, nevis pamatojoties uz faktisko situāciju. Faktiski prasītājiem nebija iespējams gūt peļņu, jo nolēmumu pieņemšanas laikā prasītāju vērtīgākie aktīvi aizvien bija arestēti. ECT norādīja, ka tiesas vērtējums par prasītāju iesniegto ienākumu deklarāciju kā apšaubāmu vai nepilnīgu ir nepamatots, jo šāda pieņēmuma apstiprinājumam nav gūti atbilstoši pierādījumi. Turklāt Polijas normatīvie akti paredz tiesas tiesības jebkurā laikā atsaukt atbrīvojumu no tiesas nodevas samaksas, ja atbrīvojumam zudis pamats. Ievērojot minēto, atļauja prasītājiem iesniegt viņu prasību sākotnējā procesa posmā Polijas tiesām nebūtu liegusi iekasēt maksu, ja kādā citā tiesvedības posmā prasītāju finansiālais stāvoklis būtu uzlabojies.

ECT atzina, ka ir noticis Konvencijas 6. panta 1. punkta pārkāpums, jo Polijas tiesu iestādes nebija nodrošinājušas pienācīgu līdzsvaru starp valsts interesēm iekasēt samaksu par prasības izskatīšanu un prasītāju interesēm celt prasību tiesā. Pieprasītais tiesas nodevas apmērs ir bijis pārmērīgs, tādēļ prasītāji ir atteikušies no prasības iesniegšanas un nekad nav tikuši uzklausīti tiesā.

Lietā ***Teltronic-catv v. Poland***[42] ECT atzina, ka *piekļuves tiesību* tiesai ierobežojumi, kuriem ir tīri finansiāls raksturs un kuri ir pilnībā nesaistīti ar prasības pamatotību vai izredzēm gūt panākumus, būtu jāpakļauj īpaši stingrai pārbaudei no tiesiskuma viedokļa.

Šajā lietā uzņēmums bija vērsies tiesā ar prasības pieteikumu par parāda piedziņu, vienlaikus

[41] ECT 2005. gada 26. jūlija spriedums lietā *Jedamski and Jedamska v. Poland*, pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69898

lūdzot tiesu atbrīvot prasītāju no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos. Prasītājs paskaidroja, ka atlikušo uzņēmuma aktīvu novirzīšana tiesas izdevumu samaksai novestu uzņēmumu līdz maksātnespējai. Atbildētājs nav apmaksājis rēķinu 246 968,86 PLN apmērā par paveiktajiem darbiem – kabeļtelevīzijas tīklu izbūvi. Prasītājam turklāt nācies veikt valstī noteikto ar darījumu saistīto nodokļu samaksu 44 486,32 PLN apmērā, jo pretējā gadījumā atbilstoši nacionālajam regulējumam par nodokļu saistību neizpildi var iestāties krimināltatbildība.

Tiesa atteicās atbrīvot prasītāju no tiesas izdevumu 13 948,49 PLN apmērā samaksas un ierosināt lietu. Izvērtējusi uzņēmuma bruto peļņas summu un pamatlīdzekļu vērtību, tiesa norādīja, ka uzņēmumam bija iespēja nodrošināt līdzekļus tiesvedībai pirms tā finansiālais stāvoklis bija pasliktinājies. Tāpat prasītājs varēja saņemt papildu līdzekļus no bankas vai uzņēmuma partneriem.

ECT nacionālās tiesas argumentus nevērtēja kā pārliecinošus, jo īpaši, ievērojot ar tiesību uz "efektīvu" piekļuvi tiesai nozīmīgumu. ECT norādīja, ka nacionālā tiesa, vērtējot uzņēmuma maksātspēju, nav ņēmusi vērā tā pienākumu veikt nodokļu nomaksu (bruto un neto ienākumi) un to, ka aktīvu atsavināšana tiesas izdevumu segšanai novestu pie uzņēmuma likvidācijas. Tāpat ECT atzina, ka uzņēmēja iespēja iepriekš nodrošināt līdzekļus tiesas nodevām bija ļoti varbūtēja jeb hipotētiska, ņemot vērā to, ka iesniedzēja darbības bija vērstas uz ievērojamas daļas savu aktīvu atgūšanu.

Procesa posms

Ar ECT 2006. gada 26. maija spriedumu lietā ***Weissman and Others v. Romania***[43] atzinusi, ka ir noticis Konvencijas 6. panta 1. punkta pārkāpums.

Ar Bukarestes tiesas spriedumu tika apmierināta iesniedzēju – agrāko nekustamā īpašuma īpašnieku mantinieku – prasība atzīt īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu, kas pēc Rumānijas okupācijas (1949. gadā) bez tiesiska pamata bija nonācis valsts īpašumā.

Tiesa atzina, ka valdības lēmums, ar kuru tika noteikta īpašuma piederība valstij pēc okupācijas, nevar tikt uzskatīts par derīgu, jo pati okupācija nebija tiesiska. Turpmāk iesniedzēja cēla prasību par kompensācijas piedziņu neiegūtās īres maksas apmērā par laika periodu, kurā īpašums prettiesiski nav atradies iesniedzēju valdījumā. Par šo prasību tiesa noteica iesniedzējiem maksāt ievērojama apmēra zīmognodevu. Iesniedzēji lūdza atbrīvojumu no zīmognodevas samaksas pienākuma, pamatojoties uz to, ka prasība par īres ienākumu atlīdzināšanu ir papildinājums prasībai par īpašuma tiesību atgūšanu, kurai netiek piemēroti tiesāšanās izdevumi uz likuma pamata.

Tiesa iesniedzējus no zīmognodevas neatbrīvoja, norādot, ka prasība par kompensācijas piedziņu neiegūtās īres maksas apmērā ir patstāvīga prasība. Arī noraidot iesniedzēju pārsūdzību, tiesa norādīja, ka prasības ir patstāvīgas, jo nolēmums par īpašuma tiesību atzīšanu iesniedzējiem ir stājies likumīgā spēkā.

ECT norādīja, ka konkrētajā lietā jāņem vērā divi aspekti – tiesības uz tiesu un taisnīgums. Iesniedzēju nespēja segt ievērojamā apmēra zīmognodevu bija pamats iesniedzējiem atteikties no turpmākas rīcības savu interešu aizsardzībai. Neapšaubāmi augstais (jebkuram vidusmēra prāvniekam) zīmognodevas apmērs nav attaisnojams, ievērojot konkrētos lietas apstākļus un iesniedzēju iespējas to samaksāt.

ECT atzina, ka zīmognodevas apmērs bija nesamērīgi augsts, kas lika atturēties no turpmākām darbībām savu interešu aizsardzībai un liedza īstenot tiesības uz lietas izskatīšanu tiesā. Ņemot vērā lietas apstākļus un jo īpaši to, ka šis ierobežojums tika noteikts procesa sākotnējā stadijā, ECT

[42] ECT 2006. gada 10. janvāra spriedums lietā *Teltronic-catv v. Poland*, pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-71946

[43] ECT 2006. gada 24. maija spriedums lietā *Weissman and Others v. Romania*, pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75511

uzskatīja, ka zīmognodevas apmērs bija nesamērīgs un tādējādi mazināja iesniedzēju tiesības piekļūt tiesai.

No nodaļā aplūkotā secināms turpmāk minētais.

1) Tiesības uz taisnīgu tiesu ietver *piekļuves tiesības*. Iztrūkstot *piekļuves tiesībām* vai ja tās nav efektīvas, zūd pārējo tiesību uz taisnīgu tiesu garantiju jēga.
2) *Piekļuves tiesības* nav absolūtas un tās var tikt ierobežotas.
3) *Piekļuves tiesības* ierobežojumam jābūt pamatotam ar leģitīmu mērķi un tas nedrīkst ierobežot piekļuves tiesības tiktāl, ka tās tiek atņemtas (liegtas) pēc būtības.
4) ECT kā leģitīmu mērķi *piekļuves tiesību* ierobežošanai ir atzinusi, piemēram, nepieciešamību nodrošināt tiesu sistēmas efektivitāti, mazināt nepamatotu pieteikumu/sūdzību iesniegšanas iespējamību, arī nepieciešamību segt tiesu uzturēšanas izdevumus.
5) ECT Konvencijas 6. pantā paredzētās tiesības pamatā attiecina kā uz fiziskām personām, tā arī uz juridiskām personām.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

1) Tiesas kopumā un RAT tiesneši ir vienoti un nolēmumos atzīst, ka:
   - mehānisms personas atbrīvošanai (daļējai atbrīvošanai) no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos ir radīts, lai nodrošinātu katras personas iespējas īstenot pamattiesības uz brīvu pieeju tiesai;
   - CPL 43. panta ceturtās daļas subjekts ir fiziska persona;
   - personas tiesības lūgt tiesu atbrīvot iesniedzēju no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos neuzliek valstij par obligātu pienākumu jebkurā situācijā šādu lūgumu apmierināt;
   - formālais pamats personas atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos ir šīs personas pamatots lūgums, bet objektīvais pamats – tādu apstākļu konstatēšana, kas apliecina, ka konkrētās fiziskās personas mantiskais stāvoklis neļauj tai īstenot tiesības uz tiesu tieši likumā noteikto tiesas izdevumu apmēra dēļ.

2) Analizētie nolēmumi atklāj atšķirīgu izpratni par:
- pierādīšanas pienākumu un pierādījumu pietiekamību;
- mantiskā stāvokļa izvērtējumu;
- vienlīdzīgu attieksmi pret personām ar vienlīdz smagu materiālo stāvokli.

3) Salīdzinot ar citām ES valstīm, Latvijā valsts nodevu apmērs ir lielāks, un tas var radīt šaubas par pieejamību tiesai.

4) Atbilstoši RAT praksei secināms, ka pietiekams pierādījumu kopums personas mantiskā stāvokļa novērtējumam satur:
   - dokumentu, kas apliecina nekustamā īpašuma piederību (neesību);
   - dokumentu, kas apliecina reģistrējamas kustamas mantas jeb transportlīdzekļa piederību (neesību);
   - dokumentu, kas apstiprina personas ienākumus;
   - dokumentus, kas pamato ikmēneša izdevumus, tajā skaitā apgādībā esošo personu dzimšanas apliecības, izdevumus par mājokli, medicīnas izdevumus u. c.

5) RAT nav izveidojusies vienota tiesu prakse par:

- TIS publiskajos reģistros pieejamās informācijas izmantošanu/neizmantošanu personas materiālā stāvokļa izvērtēšanai;
- vispārzināmo faktu saturu (minimālie iztikas izdevumi un to apmērs cilvēkiem darbspējas vecumā/nepilngadīgiem bērniem un bērniem, kuri vēl paši nespēj sevi uzturēt; vienīgais nekustamais īpašums, kas ir personas vienīgā dzīvesvieta, rada papildu izdevumus (komunālie pakalpojumi, apsaimniekošanas izdevumi, nodokļi u. c.; personas vecumā virs darbspējas vecuma vienīgie ienākumi visbiežāk ir vecuma pensija un piemaksa pie tās; invaliditāte liecina par papildu izdevumiem veselības stāvokļa uzturēšanai/uzlabošanai u. c.).

6) Tiesas ieskatīšanās publiskajos reģistros, lai pilnvērtīgāk apzinātu personas mantisko stāvokli, var ne tikai atvieglot lietas dalībnieka pierādīšanas pienākumu, bet kalpo arī par pamatu efektīvai valsts interešu aizsardzībai un iesniedzēja CL 1. panta un CPL 74. panta sestās daļas pārkāpuma konstatēšanai, kad pieteikums var tikt noraidīts. Tas ir, tiesas iniciatīva pārbaudīt datus publiskajos reģistros var novērst nepamatotu personas atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos.

7) Personas atbrīvošana (daļēja atbrīvošana) no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos tiek īstenota atbilstoši tiesību normas mērķim – mehānismu izmanto personas, kurām maksājamā valsts nodeva ir šķērslis savu aizskarto vai apstrīdēto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzībai tiesā.

8) Vērtējot acīmredzami nepamatotā pieteikumā iekļautu pamatotu lūgumu iesniedzēju atbrīvot vai daļēji atbrīvot no tiesas izdevumu samaksas par pieteikuma iesniegšanu tiesā, jāņem vērā likumdevēja mērķis, nosakot valsts nodevu pieteikuma iesniegšanai tiesā, tostarp mazināt nepamatotu pieteikumu vai apelācijas sūdzību iesniegšanas iespējamību. CPL nenoteic definīcijas, imperatīvus ietvarus, balstoties uz kuriem nosakāms valsts nodevas apmēra samazinājums.

9) Personas mantiskais stāvoklis var būt pielīdzināms personas ar maznodrošinātas ģimenes (personas) statusu mantiskajam stāvoklim arī bez konkrētas sociālā dienesta izziņas lietā. Vienīgais kritērijs personas daļējai vai pilnīgai atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos ir iesniedzēja mantiskais stāvoklis.

IZMANTOTIE AVOTI

Literatūra:

1. Briede J. Acīmredzami nepamatotie pieteikumi: problēmas un risinājumi. Jurista Vārds, 26.08.2008., Nr. 32 (537).
2. Bukovskis V. Civīlprocesa mācību grāmata. Rīga: 1933. (Atkārtots izdevums. Jelgava, 2015.).
3. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1.–28. nodaļa). Sagatavojis autoru kolektīvs prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā. Tiesu nama aģentūra, 2016.
4. Elektroniskie dokumenti un tiešsaistes informācijas sistēmas plašās iespējas. Jurista Vārds, 13.02.2018., Nr. 7 (1013).
5. Fiziskās personas atbrīvošana no valsts nodevas samaksas. Jurista Vārds, 03.07.2018., Nr. 27 (1033).
6. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskajā redakcijā. Latvijas Vēstnesis, 2011.
7. Līcis A. Prasības tiesvedībā un pierādījumi. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2003.
8. Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga, 2004, 71. lpp. Ar atsauci uz: Ruthers B. Rechtstheorie. Munchen: Beck, 1999. Rn. 235.
9. Neimanis J. Judikatūra un tās saistošais spēks. Jurista Vārds, 8.03.2005., Nr. 9 (364).
10. Ose D. Tiesāšanās izdevumu atlīdzināšana un atbrīvošana no tiesas izdevumiem. Jurista Vārds, 16.06.2009., Nr. 24/25 (567/568).
11. Plāno trīs gados ieviest vienotu e-lietu. Jurista Vārds, 03.04.2018., Nr. 14 (1020).
12. Sniedzīte G. Tiesību palīgavoti, piemērojot tiesību normas. Jurista Vārds, 18.10.2005, Nr. 39 (394).
13. Snipe A. Datu valsts inspekcijas kompetence lemt par pierādījumiem tiesvedībā. Jurista Vārds, 24.07.2018., Nr. 30 (1036).

Tiesību akti:

14. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 13.06.1997. Nr. 143/144 (858/859).
15. Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993., Nr. 43, Ziņotājs, 31.03.1994., Nr. 6, Valdības Vēstnesis, 30.06.1922., Nr. 141, Diena, 29.04.1993., Nr. 81.
16. Likums "Par tiesu varu". Ziņotājs, 14.01.1993., Nr. 1/2, Diena, 15.01.1993., Nr. 9.
17. Administratīvā procesa likums. Latvijas Vēstnesis, 14.11.2001., Nr. 164 (2551), Ziņotājs, 13.12.2001., Nr. 23.
18. Civilprocesa likums. Latvijas Vēstnesis, 326/330 (1387/1391), 03.11.1998., Ziņotājs, 23, 03.12.1998.
19. Ministru kabineta 2013. gada 15. janvāra noteikumi Nr. 37 "Noteikumi par minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērnam". Latvijas Vēstnesis, 17.01.2013., Nr. 12 (4818).
20. Ministru kabineta 2010. gada 30. marta noteikumi Nr. 299 "Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu". Latvijas Vēstnesis, 31.03.2010., Nr. 51/52 (4243/4244).
21. Ministru kabineta 2005. gada 11. janvāra noteikumi Nr. 32 "Noteikumi par sociāli mazaizsargāto personu grupām". Latvijas Vēstnesis, 14.01.2005., Nr. 8 (3166).
22. Ķekavas novada pašvaldības saistošie noteikumi Nr. 22/2016 „Sociālā palīdzība Ķekavas novadā", pieejams: http://kekava.lv/uploads/filedir/dokuments20170215110909-m1.pdf.
23. Mārupes novada Domes saistošie noteikumi Nr.18/2009 "Par sociālajiem pabalstiem Mārupes novadā", pieejams: http://www.marupe.lv/wp-content/uploads/2013/04/saistosie_socialie_pabalsti_konsolidets_2016.pdf
24. Rīgas domes saistošie noteikumi Nr. 202 "Par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu vai maznodrošinātu un sociālajiem pabalstiem Rīgas pilsētas pašvaldībā", pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=254202.

E-resursi:

25. Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) dati, pieejams: http://data.csb.gov.lv/ (aplūkots: 21.09.2018.)
26. ECT Rokasgrāmata par Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pantu, kas atjaunota līdz 2019. gada 30. aprīlim. (*Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, first published in May 2013, updated to 30 April 2019*), pieejams: https://www.echr.coe.int/

Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf, (aplūkots: 31.05.2019.)
27. Eiropas Padomes Komisijas Tiesu efektivitātei (CEPEJ) Ziņojums "Latvijas tiesu sistēmas novērtējums", pieejams: https://www.ta.gov.lv/UserFiles/Faili/CEPEJ_Evaluation_Report_Latvia_Fina l_LV.pdf. (aplūkots: 31.05.2019.)
28. Eurostat, *Statistikas dati par minimālo algu*, pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Minimum_wage_statistics/lv (aplūkots: 15.09.2018.)
29. Eurostat, *People at risk of poverty or social exclusion*, pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1 &pcode=t2020_50&language=en (aplūkots: 13.01.2020.)
30. Ierosināta lieta par garantētā minimālā ienākumu līmeņa atbilstību Satversmei, pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/press-release/ierosinata-lieta-par- garanteta-minimala-ienakumu-limena-atbilstibu-satversmei/, (aplūkots: 13.01.2020.)
31. Latvijā pērn bijis lielākais nabadzības riskam pakļauto īpatsvars Baltijā, pieejams: https://www.la.lv/latvija-pern-bijis-lielakais-nabadzibas-riskam- paklauto-ipatsvars-baltija (aplūkots 13.01.2020.)
32. Valdības Informatīvais ziņojums „Par e-lietas projekta īstenošanu Eiropas Savienības 2014.–2020. gada struktūrfondu plānošanas periodā", pieejams: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:atdSYsbBsyoJ:tap.m k.gov.lv/doc/2015_01/TMZino_021214_e- lieta.3124.docx+&cd=1&hl=lv&ct=clnk&gl=lv.
33. 2017. gada ES tiesiskuma progresa ziņojums. Pieejams mājaslapā: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/effective- justice/eu-justice-scoreboard_en (aplūkots: 25.09.2018.)

Tiesu prakse:
34. ECT 2013. gada 26. novembra spriedums lietā *Gaile v Latvia*, pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57496
35. ECT 2010. gada 26. oktobra spriedums lietā *Marina v Latvia*, pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-101469.
36. ECT 2007. gada 12. jūlija spriedums lietā *Stankov v. Bulgaria,* pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59689
37. ECT 2006. gada 24. maija spriedums lietā *Weissman and Others v. Romania,* pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75511
38. 2006. gada 10. janvāra ECT spriedums lietā *Teltronic- catv v. Poland,* pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-71946
39. ECT 2005. gada 26. jūlija spriedums lietā *Jedamski and Jedamska v. Poland*, pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69898
40. ECT 2005. gada 26. jūlija spriedums lietā *Kniat v. Poland,* pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69901
41. ECT 2005. gada 26. jūlija spriedums lietā *Podbielski and PPU Polpure v Poland,* pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001- 69911
42. ECT 2001. gada 19. jūnija spriedums lietā *Kreuz v. Poland* pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59519
43. ECT 1996. gada 23. oktobra spriedums lietā *Levages Prestations Services v. France,* pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001- 58065
44. ECT 1995. gada 13. jūlija spriedums lietā *Tolstoy Miloslavsky v. The United Kingdom,* pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57947
45. ECT 1991. gada 27. augusta spriedums lietā *Philis v. Greece*, pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57681
46. ECT 1975. gada 21. februāra spriedums lietā *Golder v. United Kingdom,* pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57496
47. Satversmes tiesas 2019. gada 21. oktobra lēmums lietā Nr. 2019-24-03, pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp- content/uploads/2019/10/2019_24_03_Lemums_

ierosinasana.pdf#search=
48. Satversmes tiesas 2010. gada 17. maija spriedums lietā Nr. 2009-93-01, pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=http://www.satv.tiesa.gov.l v/wp-content/uploads/2016/02/2009-93-01_Spriedums.pdf#search=
49. Satversmes tiesas 2008. gada 20. novembra spriedums lietā Nr. 2008-07-01, pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2008-07-01_Spriedums.pdf#search=
50. Satversmes tiesas 2006. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2005-18-01, pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=http://www.satv.tiesa.gov.l v/wp-content/uploads/2016/02/2005-18-01_spriedums.pdf#search=
51. Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra spriedums lietā Nr. 2004-16-01, pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=http://www.satv.tiesa.gov.l v/wp-content/uploads/2016/02/2004-16-01_Spriedums.pdf#search=
52. Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 17.07.2018. lēmums lietā Nr. A420317216, SKA-835/2018 ECLI:LV:AT:2018:0315.A420317216.6.L.
53. Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2016. gada 8. janvāra lēmums lietā Nr. 6-8-00937-15, SKA-565/2016.
54. Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016. gada 15. marta lēmums lietā Nr. C30675311, SKC-1050/2016.
55. Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016. gada 8. februāra lēmums lietā Nr. C04339508, SKC-1027/2016.
56. Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016. gada 2. februāra lēmums lietā Nr. C30551413, SKC-1096/2016.
57. Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016. gada 1. februāra lēmums lietā Nr. C29698912, SKC-964/2016.
58. Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015. gada 23. janvāra lēmums lietā Nr. C04277611, SKC-1849/2015.
59. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2016. gada 14. janvāra lēmums lietā Nr. C04421512, PAC-0503-16.
60. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 27. novembra lēmums lietā Nr. C01131414, PAC-1314/2014.
61. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 13. novembra lēmums lietā Nr. C04203512, PAC-1691-14.
62. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 5. jūnija lēmums lietā Nr. C04536411, PAC-1301-14.
63. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2013. gada 16. decembra lēmums lietā Nr. C01242513, PAC-2425/2013.
64. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2013. gada 26. septembra lēmums lietā Nr. C30374108, PAC-2055/2013.
65. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2013. gada 13. augusta lēmums lietā Nr. C04435511, PAC-1900/2013.
66. Augstākās tiesas Civillietu palātas 2013. gada 23. jūlija lēmums lietā Nr. C04263512, PAC-1771-13.
67. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2013. gada 27. jūnija lēmums lietā Nr. C05047912, PAC-1747/2013.
68. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2013. gada 25. aprīļa rīcības sēdes lēmums lietā Nr.680115312, SKA-0477/2013.
69. Augstākās tiesas Civillietu palātas 2013. gada 21. marta lēmums lietā Nr. C04232912, PAC-1234/2013.
70. Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 25. oktobra lēmums lietā Nr. SKC-2207/2012.
71. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2012. gada 16. augusta lēmums lietā Nr. C04225412, PAC-1820.

72. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2012. gada 9. februāra lēmums lietā Nr. C04445211, PAC-0971.
73. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2011. gada 19. septembra lēmums lietā Nr. C04358310, PAC-2191.
74. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2011. gada 7. jūlija lēmums lietā Nr. Lieta Nr. C04243006, PAC-1955.
75. Augstākās tiesas Senāta 2011. gada 18. maija spriedums lietā Nr. SKC- 863/2011.
76. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 21. septembra lēmums lietā Nr. A8063510, SKA-910/2010.
77. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2009. gada 3. novembra lēmums lietā Nr. A0603-09/41, SKA-792/2009.
78. Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 26. novembra spriedums lietā Nr. SKC- 440/2008.
79. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007. gada 31. janvāra lēmums SKA-76/2007.

Pētījuma lauka RAT nolēmumi:

80. 22.11.2017. lēmums lietā Nr. C29563217 (arhīva Nr. CA-4158-17/20; ECLI:LV:RAT:2017:1122. CA415817.6.L)
81. 17.11.2017. lēmums lietā Nr. C33622615 (arhīva Nr. CA-0498-17/7; ECLI:LV:RAT:2017:1117. C33622615.2.L
82. 13.11.2017. lēmums lietā Nr. C32291214 (arhīva Nr. CA-0814-17/18; ECLI:LV:RAT:2017:1113. C32291214.2.L)
83. 31.10.2017. lēmums lietā Nr. C05036113 (arhīva Nr. CA-0918-17/30; ECLI:LV:RAT:2017:1031. C05036113.2.L)
84. 30.10.2017. lēmums lietā Nr. C04304913 (arhīva Nr. CA-0328-17/18; ECLI:LV:RAT:2017:1030. C04304913.3.L)
85. 09.06.2017. lēmums lietā Nr. C32327315 (arhīva Nr. CA-0397-17/35)
86. 19.09.2018. lēmums pieteikuma materiālos Nr. 3-11/0505 (arhīva Nr. CA-2866-18/21; ECLI:LV:RAT:2018:0919.CA286618.5.L)
87. 18.09.2018. lēmums lietā Nr. C33336418 (arhīva Nr. CA-3116-18/32; ECLI:LV:RAT:2018:0918. C33336418.8.L)
88. 12.09.2018. lēmums lietā Nr. C30754216 (arhīva Nr. CA-2791-18/24; ECLI:LV:RAT:2018:0912. C30754216.6.L)
89. 03.09.2018. lēmums lietā C31304716 (arhīva Nr. CA-0490-18/25; ECLI:LV:RAT:2018:0903. C31304716.5.L)
90. 24.08.2018. lēmums lietā Nr. C27171414 (arhīva Nr. CA-0114-18/13; ECLI:LV:RAT:2018:0824. C27171414.4.L)
91. 21.08.2018. lēmums lietā Nr. C30710518 (arhīva Nr. CA-2698-18/5; ECLI:LV:RAT:2018:0821. CA269818.7.L)
92. 01.08.2018. lēmums lietā Nr. C68398918 (arhīva Nr. CA-2657-18/29; ECLI:LV:RAT:2018:0801. CA265718.5.L)
93. 31.07.2018. lēmums lietā Nr. C30510517 (arhīva Nr. CA-1762-18/2; ECLI:LV:RAT:2018:0731. C30510517.8.L)
94. 17.07.2018. lēmums lietā Nr. C04135014 (arhīva Nr. CA-0184-18/36; ECLI:LV:RAT:2018:0717. C04135014.2.L)
95. 17.07.2018. lēmums lietā Nr. C35095712 (arhīva Nr. CA-1588-18/29; ECLI:LV:RAT:2018:0717. C35095712.7.L)
96. 17.07.2018. lēmums lietā Nr. C27181614 (arhīva Nr. CA-1516-18/7; ECLI:LV:RAT:2018:0717. C27181614.3.L)
97. 06.07.2018. lēmums lietā Nr. C30645916 (arhīva Nr. CA-2455-18/33; ECLI:LV:RAT:2018:0706. C30645916.10.L)
98. 04.07.2018. lēmums lietā Nr. C30407117 (arhīva Nr. CA-2505-18/14; ECLI:LV:RAT:2018:0704.

C30407117.6.L)
99. 22.06.2018. lēmums pieteikuma materiālos Nr. 3-10/0091 (arhīva Nr. CA-2318-18/35; ECLI:LV:RAT:2018:0622.CA231818.6.L)
100. 20.06.2018. lēmums lietā Nr. C68499717 (arhīva Nr. CA-2488-18/12; ECLI:LV:RAT:2018:0620. C68499717.18.L)
101. 12.06.2018. lēmums lietā Nr. CA-2360-18/24 (arhīva Nr. CA-2360-18/24; ECLI:LV:RAT:2018:0612. CA236018.5.L)
102. 12.06.2018. lēmums lietā Nr. 3-11/0465 (arhīva Nr. CA-2329-18/20; ECLI:LV:RAT:2018:0612. CA232918.5.L)
103. 14.06.2018. lēmums lietā Nr. C31362815 (arhīva Nr. CA-0269-18/33; ECLI:LV:RAT:2018:0614. C31362815.2.L)
104. 11.06.2018. lēmums lietā Nr. C33569515 (arhīva Nr. CA-0524-18/33; ECLI:LV:RAT:2018:0611. C33569515.6.L)
105. 07.06.2018. lēmums pieteikuma materiālos Nr. 3-11/0317 (arhīva Nr. CA-2253-18/27; ECLI:LV:RAT:2018:0607.CA225318.4.L)
106. 07.06.2018. lēmums lietā Nr. C30045215 (arhīva Nr. CA-2282-18/1; ECLI:LV:RAT:2018:0607. C30452115.20.L)
107. 04.06.2018. lēmums lietā Nr. C32314311 (arhīva Nr. CA-0997-18/17; ECLI:LV:RAT:2018:0604. C32314311.8.L)
108. 29.05.2018. lēmums lietā Nr. C29566515 (arhīva Nr. CA-0907-18/12; ECLI:LV:RAT:2018:0529. C29566515.5.L)
109. 25.05.2018. lēmums lietā Nr. C32178017 Nr. CA-0692-18/31; ECLI:LV:RAT:2018:0525. C32178017.9.L)
110. 24.05.2018. lēmums pieteikuma materiālos Nr. 3-11/0258 (arhīva Nr. CA-2221-18/16; ECLI:LV:RAT:2018:0524.CA222118.4.L)
111. 22.05.2018. lēmums lietā Nr. C04198713 (arhīva Nr. CA-0132-18/11; ECLI:LV:RAT:2018:0522. C04198713.7.L)
112. 16.05.2018. lēmums lietā Nr. C60039017 (arhīva Nr. ECLI:LV:RAT:2018:0516.C60039017.15.L) CA-2141-18/25;
113. 14.05.2018. lēmums lietā Nr. C60028618 (arhīva Nr. CA-2039-18/14; ECLI:LV:RAT:2018:0514. CA203918.4.L)
114. 10.05.2018. lēmums lietā Nr. C31241216 (arhīva Nr. CA-1958-18/16; ECLI:LV:RAT:2018:0510. C31241216.7.L)
115. 26.04.2018. lēmums lietā C29360516 (arhīva Nr. CA-0187-18/27; ECLI:LV:RAT:2018:0426. C29360516.2.L)
116. 20.04.2018. lēmums lietā Nr. C29766214 (arhīva Nr. CA-0355-18/31; ECLI:LV:RAT:2018:0420. C29766214.3.L)
117. 18.04.2018. lēmums lietā Nr. C68429217 (arhīva Nr. CA-1608-18/6; ECLI:LV:RAT:2018:0418. C68429217.5.L)
118. 12.04.2018. lēmums lietā Nr. C28212816 (arhīva Nr. CA-0411-18/12; ECLI:LV:RAT:2018:0412. C28212816.4.L)
119. 12.04.2018. lēmums pieteikuma materiālos Nr. 3-11/0051 (arhīva Nr. CA- 1826-18/11; ECLI:LV:RAT:2018:0412.CA182618.5.L)
120. 28.03.2018 lēmums lietā Nr. C28188915 (arhīva Nr. CA-0084-18/21; ECLI:LV:RAT:2018:0328. C28188915.2.L)
121. 16.03.2017. lēmums lietā Nr. C27159112 (arhīva Nr. CA-0177-16/16)
122. 09.03.2018. lēmums lietā Nr. C28237715 (arhīva Nr. CA-0852-17/37; ECLI:LV:RAT:2018:0309. C28237715.4.L)
123. 20.02.2018. lēmums lietā Nr. C29416616 (arhīva Nr. CA-2734-17/4; ECLI:LV:RAT:2018:0220. C29416616.3.L)
124. 06.02.2018. lēmums lietā Nr. C30426117 (arhīva Nr. CA-1065-18/29; ECLI:LV:RAT:2018:0206. C30426117.6.L)

125. 02.02.2018. lēmums lietā Nr. C32224816 (arhīva Nr. CA-2669-17/1; ECLI:LV:RAT:2018:0202.C32224816.4.L)
126. 24.01.2018. lēmums lietā Nr. C04426711 (arhīva Nr. CA-0125-17/28; ECLI:LV:RAT:2018:0124.C04426711.4.L)
127. 22.01.2018. lēmums lietā Nr. C33710616 (arhīva Nr. CA-2739-17/16; ECLI:LV:RAT:2018:0122.C33710616.2.L)
128. 16.01.2018. lēmums lietā Nr. C29491516 (arhīva Nr. CA-2531-17/18; ECLI:LV:RAT:2018:0116.C29491516.2.L)
129. 10.01.2018. lēmums lietā Nr. C29552614 (arhīva Nr. CA-2500-17/18; ECLI:LV:RAT:2018:0110.C29552614.4.L)
130. 09.01.2018. lēmums lietā Nr. C30476215 (arhīva Nr. CA-4390-17/25; ECLI:LV:RAT:2018:0109.C30476215.6.L)
131. 09.01.2018. lēmums lietā Nr. C30744816 (arhīva Nr. CA-2672-17/16; ECLI:LV:RAT:2018:0109.C30744816.2.L)
132. 04.01.2018. lēmums lietā Nr. C30409716 (arhīva Nr. CA-2619-17/23; ECLI:LV:RAT:2018:0104.C30409716.2.L)
133. 19.12.2019. lēmums lietā C29690214 (arhīva Nr. CA-0729-19/29; ECLI:LV:RAT:2019:1219.C29690214.10.L)
134. 17.12.2019. lēmums lietā C33606517 (arhīva Nr. CA-1690-19/32; ECLI:LV:RAT:2019:1217.C33606517.8.L)
135. 22.10.2019. lēmums lietā Nr. 3-11/0439 (arhīva Nr. CA-2990-19/14; ECLI:LV:RAT:2019:1022.CA299019.7.L)
136. 08.10.2019. lēmums lietā Nr. C68311718 (arhīva Nr. CA-2665-19/13; ECLI:LV:RAT:2019:1008.C68311718.11.L)
137. 13.06.2019. lēmums lietā Nr. C68412817 (arhīva Nr. CA-0678-19/32; ECLI:LV:RAT:2019:0613.C68412817.17.L)
138. 04.06.2019. lēmums lietā Nr. C68275918 (arhīva Nr. CA-0563-19/17; ECLI:LV:RAT:2019:0604.C68275918.7.L)
139. 20.05.2019. lēmums lietā Nr. C29554517 (arhīva Nr. CA-1668-19/2; ECLI:LV:RAT:2019:0520.C29554517.13.L)
140. 12.04.2019. lēmums lietā Nr. C29680416 (arhīva Nr. CA-0246-19/33; ECLI:LV:RAT:2019:0412.C29680416.7.L)
141. 19.03.2019. lēmums lietā Nr. C30509817 (arhīva Nr. CA-0185-19/28; ECLI:LV:RAT:2019:0319.C30509817.6.L)
142. 19.03.2019. lēmums lietā Nr. C33624616 (arhīva Nr. CA-0096-19/30; ECLI:LV:RAT:2019:0319.C33624616.7.L)
143. 25.03.2019. lēmums lietā Nr. C68499217 (arhīva Nr. CA-0346-19/2; ECLI:LV:RAT:2019:0325.C68499217.7.L)
144. 21.03.2019. lēmums lietā Nr. C68483417 (arhīva Nr. CA-0191-19/17; ECLI:LV:RAT:2019:0321.C68483417.9.L)

Informāciju sagatavoja

Alise Antone,
Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētāja palīdze pētnieciski analītiskajos jautājumos

Tekstu rediģēja

Anastasija Orehova,
Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētāja palīdze juridiskās lingvistikas jautājumos

CIVILPROCESA LIKUMA 427. PANTA PIEMĒROŠANA APELĀCIJAS INSTANCES TIESĀS

(2015.–30.06.2020.)

IEVADDAĻA

Pētījums veikts saskaņā ar RAT darbā un tiesu prakses analīzē konstatētiem gadījumiem, kad pirmās instances tiesas spriedumi tiek atcelti un nosūtīti jaunai izskatīšanai atbilstoši CPL 427. pantā noteiktajiem gadījumiem[1], kā arī iepazīstoties ar Senāta[2] nolēmumiem, kuros ir vērtēta šīs normas piemērošana. Līdz ar to pētījuma darba uzdevums ir izpētīt tiesu praksi noteiktā laika periodā ar tiesu nolēmumiem, kuros tiek piemērots CPL 427. pants, kā arī pievērst uzmanību Senāta sniegtajām norādēm tā judikatūrā, nolūkā rast secinājumus, vai un kā ir iespējams uzlabot un pilnveidot izskatāmās normas piemērošanas praksi apelācijas instances tiesās.

CPL komentāru izdevumā ir tikusi uzsvērta konkrēti CPL 427. panta pirmās daļas 4. punkta dažkārt nepamatoti paplašināta tulkošana.[3] Līdzšinējā tiesu prakse norāda, ka atsevišķos gadījumos arī Senāts ir secinājis, ka ne vienmēr izskatāmā CPL norma piemērota korekti. Tādēļ pētījuma uzdevumā ietilpst apzināt šos viedokļus kontekstā ar tiesu praksi pēdējo gadu laikā.

Pētījuma pirmajā daļā tiesību norma tiks apskatīta pamattiesību vērtējumā. Jautājums līdz šim nav detalizēti pētīts tiesību doktrīnā, kā arī salīdzināšanas (ar ārvalstu regulējumu un praksi) metode tiks izmantota minimāli, jo izskatāmā problēma vairāk tiks vērtēta kā lokāls civilprocesuāls jautājums, kas regulēts CPL, ņemot vērā vietējās tiesu sistēmas uzbūvi un lietu apriti tajā. Tomēr vispārīgie demokrātiskas un tiesiskas valsts principi, kas ir pamatā šādas normas nepieciešamībai, ir universāli un attiecīgi tiks apskatīti pētījumā, lai uzsvērtu jautājuma pārnacionālo nozīmi un raksturu. Pētījumā tiks apskatīta aktuālā, jo īpaši ar Latviju saistītā, ECT prakse, savukārt nolūkā secināt, kā līdzīga veida situācijas tiek risinātas citos procesuālajos likumos, ir noderīgi salīdzināt civilprocesa regulējumu ar citu Latvijas tiesību nozaru procesuālajiem likumiem.

Pētījumā tiks izvērtēta līdzšinējā tiesu prakse no 2015. gada līdz 2020. gadam, ietverot 2020. gada 1. pusgada apelācijas instances tiesu darba rādītājus. Lēmumi tiks analizēti gan statistikas aspektā, gan pēc būtības, pievēršot uzmanību konkrētiem tiesu prakses piemēriem, kas demonstrētu arī viedokļu atšķirības, piemēram, apelācijas tiesas instances un kasācijas tiesas instances atšķirīgos vērtējumus par normas piemērošanu konkrētos lietas apstākļos. Pētījuma noslēgumā tiks apkopoti secinājumi, kas izriet no apgabaltiesu prakses, tas ir, kādos gadījumos ir pārbaudāmi pirmās instances tiesas spriedumi un kādi praktiski apstākļi var būt par pamatu pirmās instances spriedumu atcelšanai un lietas nosūtīšanai jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā. Kā arī pētījuma noslēgumā padziļināti pievērsta uzmanība Senāta nolēmumu analīzei, lai izsecinātu iespējas vienādot turpmāko tiesu praksi normas piemērošanā.

1 Civilprocesa likums. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums;

2 Pētījumā iekļautajos Augstākās tiesas nolēmumos atbilstoši tajā laikā spēkā esošajam normatīvajam regulējumam ir lietots atšķirīgs tiesas nosaukums (Augstākās tiesas Civillietu departaments vai Senāts). Šeit un turpmāk teksta uztveramības nolūkos pētījumā Augstākās tiesas Civillietu departaments apzīmēts kā Senāts atbilstoši likuma "Par tiesu varu" 43. un 44. Pantam.

3 Civilprocesa likuma komentāri II daļa (29.–60.[1] nodaļa). Sagatavojis autoru kolektīvs Prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā, Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012., 718. lpp.

1. TIESISKAIS REGULĒJUMS

Vispārējais nosacījums, kas ir pamatā CPL 427. pantā esošās procesuālās normas iekļaušanai CPL, ir Latvijas Republikas Satversmes 92. pantā ietvertās personu tiesības uz taisnīgu tiesu.[4] Princips paredzēts arī Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 10. pantā[5], Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 14. pantā[6] un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pantā.[7] Tiesību uz taisnīgu tiesu ietvars ES ir iekļauts ES pamattiesību hartas 47. pantā[8]. Tādējādi ar CPL 427. panta palīdzību tiek procesuāli risinātas situācijas, kad tiesas procesā ir pieļauti būtiski pārkāpumi, kas varētu liegt personu tiesības uz taisnīgu tiesu.

Ņemot vērā, ka tiesības uz taisnīgu tiesu ir fundamentālas personu tiesības, kas noteiktas gan Latvijas Republikas Satversmē, gan citos starptautiskos dokumentos, CPL ir iekļauts mehānisms, kā šo tiesību pārkāpumi būtu novēršami un labojami tiesu sistēmas ietvaros.

Kārtību, kādā lietas skatāmas apelācijas instances tiesā, nosaka CPL 53. nodaļa. CPL 426. pants paredz tieši lietas izskatīšanas robežas apelācijas instances tiesā, norādot, ka apelācijas instances tiesā lieta izskatāma pēc būtības, nenosūtot to jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā, izņemot CPL 427. pantā uzskaitītos gadījumus.

Iepazīstoties ar minētās normas saturu, var secināt, ka tā nosaka piecas situācijas, kad apelācijas instances tiesai ir pamats atcelt pirmās instances tiesas spriedumu un nosūtīt to jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā, proti:

1) tiesa lietu izskatījusi nelikumīgā sastāvā;

2) tiesa lietu izskatījusi, pārkāpjot procesuālo tiesību normas, kas nosaka pienākumu paziņot lietas dalībniekiem par tiesas sēdes laiku un vietu;

3) pārkāptas procesuālo tiesību normas par tiesvedības valodu;

4) tiesas spriedums piešķir tiesības vai uzliek pienākumus personai, kura nav pieaicināta lietā kā lietas dalībnieks;

5) lietā nav tiesas sēdes protokola vai tiesas sprieduma.

Normas otrā daļa šādu rīcību nosaka situācijā, ja par pamatotu tiek atzīts apelācijas sūdzībā norādītais par tiesas spriedumu daļā, ar kuru tiesvedība lietā izbeigta vai prasība atstāta bez izskatīšanas. Tādējādi saskaņā ar CPL 426. panta otro daļu lietu attiecīgajā daļā sākotnēji nepieciešams izskatīt pirmās instances tiesā un, kamēr tas nav izpildīts, apelācijas instances tiesa lietu nav tiesīga skatīt.

Izskatāmā procesuālā tiesību norma laika gaitā praktiski nav arī grozīta. 2018. gadā veikts vien tehnisks precizējums panta pirmās daļas 5. punktā par attiecīgo seku iestāšanos, ja lietā nav pieejams tiesas spriedums, nevis pilns tiesas spriedums.[9] Normas plašāks skaidrojums ir sniegts CPL komentāru izdevumā, akcentējot to, ka komentētā norma nosaka tieši izņēmumus būtisku pirmās instances tiesas pārkāpumu situācijās, kas jau rada šaubas par tiesas objektivitāti, neatkarību, kompetenci vai likumību (tas ir, tiesu darbības principi, kas izriet no Latvijas Republikas Satversmes), ņemot vērā, ka apelācijas instances tiesām nav iespējas pieņemt šādu lēmumu, ja vien nav būtisku pārkāpumu, jo lieta ir jāskata, ievērojot apelācijas sūdzību vai apelācijas protestu, pēc būtības. CPL

4 Latvijas Republikas Satversme. Pieejama: https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme.

5 Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Pieejama: https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/lat.pdf.

6 Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām. Pieejams: https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/705.

7 Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieejama: https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649.

8 ES pamattiesību harta (2016/C 202/02). Pieejama: https://eur-lex. europa. eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=ES.

9 Grozījumi Civilprocesa likumā. Pieejami https://likumi.lv/ta/id/299698-grozijumi-civilprocesa-likuma.

komentāros arī skaidrots, ka tiesai būtu stingri jāievēro normā ietvertais uzskaitījums un jāizpilda savs likumā noteiktais pienākums neatkarīgi no lietas dalībnieku gribas. [..].[10]

Līdz ar to pienākums pārbaudīt apskatāmajā normā iekļautos pirmās instances tiesas procesa apstākļus ir veicams pēc apelācijas instances tiesas iniciatīvas neatkarīgi no tā, vai šādi fakti tiek norādīti apelācijas sūdzībā. Arī tiesu prakse liecina, ka tiesa normu piemēro gan situācijās, kad uz pārkāpumu procesā norāda puse, kas iesniegusi apelācijas sūdzību, gan arī situācijās, kad pārkāpumu konstatējusi apelācijas instances tiesa.

Līdz ar to, lai izprastu normas nozīmi taisnīga civilprocesa nodrošināšanā, ir jāiepazīstas, kā Latvijas Republikas Satversmē iekļautie tiesas darbības pamatprincipi ir saistāmi ar CPL 427. pantā uzskaitītajiem gadījumiem.

1.1. Tiesa lietu izskatījusi nelikumīgā sastāvā

Tiesības uz taisnīgu tiesu uzskatāmas par nodrošinātām vienīgi tad, ja lietu izskata neatkarīga un objektīva ar likumu izveidota tiesa, kuru valstij ir pienākums izveidot.[11] Par tiesu uzskata ar likumu izveidotu valsts institūciju, kurai ir piešķirta tiesas spriešanas vara. Tiesas darbība un darba organizācija (piemēram, tiesas sastāva noteikšana) jābalsta uz likumā noteiktiem principiem.[12] Tiesas sastāvs noteikts ar likumu "Par tiesu varu".[13]

Latvijas Republikas Satversmes 92. pants ietver sevī objektīvas tiesas principu, t. sk. tas nozīmē arī atstatīšanās un noraidījuma iespēju, ja ir iespējama ieinteresētība lietā, kas kliedētu pamatotas un saprātīgas šaubas par tiesneša spēju objektīvi izspriest lietu. Tāpat situācija, kad tiesa izskatījusi lietu nelikumīgā sastāvā, var būt, ja netiek ievērots koleģialitātes princips, kas, lai arī nav ietverts Latvijas Republikas Satversmē *expressis verbis*, tomēr ir viens no tiesas darbības pamatprincipiem, kas ietilpst šī panta tvērumā un kas garantē personas tiesības uz neatkarīgu un objektīvu tiesu.[14] Likums "Par tiesu varu"[15] un CPL 12. panta pirmā daļa nosaka, ka pirmās instances tiesā lietas skata tiesnesis vienpersoniski[16], tādējādi apelācijas instances tiesā nebūtu iespējams konstatēt koleģialitātes principa pārkāpumu pirmās instances tiesā.

1.2. Tiesa lietu izskatījusi, pārkāpjot procesuālo tiesību normas, kas nosaka pienākumu paziņot lietas dalībniekiem par tiesas sēdes laiku un vietu

Piemēram, tiesības būt klāt tiesas sēdē ietver personas tiesības būt savlaicīgi un pienācīgi informētai par tiesas sēdes norises laiku un vietu, un tiesības ierasties uz tiesas sēdi un pilnvērtīgi piedalīties tiesas sēdē [..] pašai vai ar pārstāvja palīdzību. Tas uzliek par pienākumu valstij nodrošināt attiecīgu procesuāltiesisku regulējumu, kā arī aizliegumu izskatīt lietu, ja procesa dalībnieks nav ieradies, jo viņam par tiesas sēdi nav paziņots.[17] Tomēr CPL laika gaitā iestrādāta kārtība atsevišķu

10 Civilprocesa likuma komentāri II daļa (29.–60.[1] nodaļa). Sagatavojis autoru kolektīvs Prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā, Tiesu namu aģentūra, 2012., 716.–719. lpp.

11 Latvijas Republikas Satversmes komentāri VII nodaļa. Cilvēka pamattiesības, § 82, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 141. lpp.

12 Turpat § 83-84, 141. lpp.

13 Likums "Par tiesu varu". Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/62847-par-tiesu-varu.

14 Satversmes tiesas judikatūra, Latvijas Republikas Satversmes 92. pants "Tiesības uz taisnīgu tiesu", Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 49.–50. lpp.

15 Likums "Par tiesu varu". Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/62847-par-tiesu-varu.

16 Civilprocesa likums. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums.

17 Latvijas Republikas Satversmes komentāri VII nodaļa. Cilvēka pamattiesības, § 62, 137. lpp. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.

kategoriju lietu izskatīšanai rakstveidā, turklāt arī Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma 10. pants nosaka, ka jebkuru civillietu tiesa var izskatīt rakstveida procesā, ja iespējams nodrošināt lietas dalībnieku procesuālo tiesību ievērošanu un tiesa nav atzinusi par nepieciešamu lietu iztiesāt tiesas sēdē.[18]

Līdz ar to tiesības piedalīties tiesas sēdē ne vienmēr ir jāuztver kā fiziska lietas dalībnieku klātbūtne, bet galvenais princips, kas joprojām īstenojams, ir lietas dalībnieku informēšana par tiesas procesu. Arī atbilstoši Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma 10. pantam par civillietas iztiesāšanu rakstveidā tiesa laikus informē lietas dalībniekus, nosakot termiņu papildu paskaidrojumu vai citu procesuālo lūgumu iesniegšanai.[19]

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka cilvēka cieņa prasa, lai indivīds nebūtu tikai procesa objekts, bet viņam ir jādod iespēja izteikties, pirms tiek pieņemts lēmums, kas skar viņa tiesības [..] (Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2008-04-01 11. punkts[20], Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2012-15-01 16. punkts[21]). Satversmes tiesa ir norādījusi, ka "taisnīguma princips ietver prasības, kas nepieciešamas taisnīgai lietu izskatīšanas procedūrai, un viena no šādām prasībām ir *audiatur et altera pars*. Tas nozīmē, ka abām procesa pusēm ir tiesības izklāstīt savu viedokli attiecīgajā jautājumā, tas ir, tiesības tikt uzklausītām izskatāmajā lietā".[22] Noteiktas kategorijas lietās ir sava specifika, piemēram, lietā par saistību izpildīšanu tiesas ceļā tiesa uzsver, ka parādnieka brīdināšana ir nozīmīga viņa tiesību aizsardzības garantija, ņemot vērā, ka lietas tiek izskatītas bez dalībnieku klātbūtnes.[23] Līdz ar to tiesības izteikties būtu uztveramas ne tikai kā izpildāmas klātienē mutvārdos, bet, ņemot vērā likumā noteiktos gadījumus, izpildāmas arī rakstveidā.

Informējot lietas dalībnieku par tiesas sēdes norises laiku un vietu, tiek nodrošinātas personas tiesības būt klāt tiesas procesā un pilnvērtīgi piedalīties procesuālajās darbībās, kas ir viena no tiesību uz taisnīgu tiesu garantijām. Ja tiesas process atbilstoši likumam notiek rakstveidā, iespēja pusei piedalīties lietas procesā arī ir nodrošināma rakstveidā.

Arī RAT savos nolēmumos ir atsaukusies uz aktuālajām ECT atziņām 2014. gada 4. marta spriedumā *Dilipak and Karakaya v. Turkey*, Nr. 7942/05 un 24838/05, § 74, nosakot, ka valstu tiesām ir jārīkojas tā, lai tiktu nodrošināta Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pantā nostiprināto tiesību ievērošana. Tiesu iestādēm ir nepieciešams rīkoties ar pienācīgu rūpību, lai nodrošinātu pušu procesuālo tiesību ievērošanu, tostarp ar pienākumu darīt visu, lai par tiesvedību tiktu informēts atbildētājs, tādējādi dodot iespēju piedalīties tiesas sēdē un aizstāvēt savas intereses.[24] Šajā sakarā skatāms arī ECT 2017. gada 27. aprīļa spriedums lietā *Schmidt v. Latvia*, Nr. 22493/05, § 86 (ECT prakse sīkāk tiks apskatīta turpmāk pētījumā).

18 Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/315278-covid-19-infekcijas-izplatibas-parvaldibas-likums.

19 Turpat.

20 Satversmes tiesas 2008. gada 5. novembra spriedums lietā Nr. 2008-04-01 11. punkts. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2008-04-01_Spriedums.pdf.

21 Satversmes tiesas 2013. gada 28. marta spriedums lietā Nr. 2012-15-01 16. punkts. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2012-15-01_Spriedums.pdf.

22 Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa spriedums lietā Nr. 2002-20-0103 5. punkts. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2002-20-0103_Spriedums.pdf.

23 Satversmes tiesas judikatūra. Latvijas Republikas Satversmes 92. pants "Tiesības uz taisnīgu tiesu", Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 66. lpp.

24 RAT CLK 2019. gada 27. novembra lēmums lietā Nr. C32215814.

1.3. Pārkāptas procesuālo tiesību normas par tiesvedības valodu

Tiesvedības valodu civilprocesā nosaka CPL 13. pants.[25] Iepriekš pastāvēja viedoklis, ka pirmās instances tiesas spriedums būtu atceļams situācijās, kad tiesa nav nodrošinājusi tulka palīdzību personai, kura nepārvalda valsts valodu.[26] Tomēr CPL 2016. gadā veiktie grozījumi par tulka nodrošināšanu paredz personai, kura nepārvalda valsts valodu, pienākumu pašai nodrošināt tulka palīdzību. Tiesa nodrošina tulku tikai attiecīgos likumā paredzētos gadījumos.[27] Jebkurā no CPL 13. panta daļu pārkāpumiem, t. sk., ja process kopumā vai procesā tiek pieļautas darbības bez saskaņošanas ar lietas dalībniekiem citā valodā vai lietā tiek pievienoti dokumenti svešvalodā bez tulkojuma, būtu pamats ievērot normu par pienākumu atcelt tiesas nolēmumu. Bez šaubām arī situācijās, kad tiesvedība nav notikusi valsts valodā, ko nosaka Latvijas Republikas Satversme. Daļa tiesas procesa (atsevišķas procesuālas darbības), ja tam piekrīt lietas dalībnieki, var notikt citā valodā atbilstoši CPL 13. panta trešajai daļai.[28]

Turpmākā pētījumā iekļautā tiesu prakse apliecinās, ka Latvijas Republikas pirmo instanču tiesās pārskatāmajā laika periodā nav konstatēti šādi pārkāpumi tiesvedības valodas ievērošanā.

1.4. Tiesas spriedums piešķir tiesības vai uzliek pienākumus personai, kura nav pieaicināta lietā kā lietas dalībnieks

Šis normas punkts sevī ietver vairākas personu pamattiesības, tostarp tiesības piedalīties tiesas procesā. Satversmes tiesa savā judikatūrā ir piepildījusi pamattiesību normu ar skaidrojumu, piemēram, piemērojot Satversmes pamattiesību normas, Satversmes tiesa 2015. gada 12. novembrī lietā Nr. 2015-06-01 pasludināja spriedumu, uzsverot, ka tiesu vara aizstāv taisnīgumu un darbojas sabiedrības interesēs.[29] Savukārt 2012. gada 3. februāra spriedumā lietā Nr. 2011-11-01 Satversmes tiesa uzsvēra, ka tiesai jāatjauno taisnīgums, kad tikušas aizskartas personas tiesības vai likumiskās intereses. Tiesu varas uzdevums ir gādāt, lai, spriežot tiesu, tiktu garantēta Satversmes normu, likumu un citu normatīvo aktu īstenošana, vispārējo tiesību principu ievērošana, kā arī aizsargātas cilvēka tiesības un brīvības.[30]

1.5. Lietā nav tiesas sēdes protokola vai tiesas sprieduma

Tiesas spriedums un tiesas sēžu protokols ir būtiska tiesas spriešanas darba sastāvdaļa, apliecinājums tiesas procesam un darbam.

Ja procesa ietvaros nav pieejams tiesas spriedums, tiktu ietekmēta tiesiskā noteiktība un *res judicata* princips, tas ir, šādās situācijās nav zināma vai skaidra nolēmuma spēkā stāšanās un pārsūdzības kārtība, iesaistītās personas var nezināt vai nebūt pārliecinātas par lietas virzību vai

25 Civilprocesa likums, Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums;

26 Civilprocesa likuma komentāri II daļa (29.–60.[1] nodaļa). Sagatavojis autoru kolektīvs Prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā, Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012, 718. lpp.

27 Grozījumi Civilprocesa likumā. Pieejami: https://likumi.lv/ta/id/280281-grozijumi-civilprocesa-likuma.

28 Civilprocesa likums. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums

29 Satversmes tiesas 2015. gada 12. novembra spriedums lietā Nr. 2015-06-01 11.1. punkts. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2015-06-01_Spriedums.pdf.

30 Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra spriedums lietā Nr. 2011-11-01 11.1. punkts. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2011-11-01_Spriedums.pdf.

iznākumu. Lietas izskatīšana augstākas instances tiesā, ja nav zināmi būtiski tiesvedības fakti, ir neiespējama.

No tiesībām uz taisnīgu tiesu izriet arī pienākums tiesai argumentēt savu nolēmumu tā, lai [..] varētu secināt, kā tiesa lietu ir izspriedusi tieši tā un ne citādi. Motivējot savu spriedumu, tiesa parāda, ka ir objektīvi izskatījusi lietu.[31] Tomēr jānorāda, ka tiesu prakse šajā jautājumā ir neviennozīmīga. Pētījumā apkopotā tiesu prakse liecina, ka pastāv dažāda izpratne, vai, piemēram, nepilns spriedums vai spriedums, kurā nav vai ir nepilnīgas sastāvdaļas, ir pietiekams pamats atzīt, ka lietā nav tiesas sprieduma. Senāta sniegtās norādes liecina, ja tiesas spriedums ir nepilnīgs, tas ir, tajā nav izspriesti visi prasījumi, nav piemērojams izskatāmais pamats lēmuma pieņemšanai par lietas nosūtīšanu atkārtotai izskatīšanai pirmās instances tiesā.[32]

Kā arī ir būtiski, ka spriedumam vai protokolam kā procesuālam dokumentam ir jāsatur arī juridiskā spēka prasības, piemēram, dokumentiem jābūt parakstītiem, ar dokumenta datumu un tamlīdzīgi.

ECT ir uzvērusi, ka tiesības uz taisnīgu tiesu saturā ir iekļauts pienākums tiesām pietiekami precīzi norādīt argumentus, ar kuriem pamato savu pieņemto lēmumu. Tāpat tiesai ir atbilstoši jāizvērtē pušu iesniegtie paskaidrojumi, argumenti un pierādījumi [..], tai pašā laikā tiesa atzinusi, ka šis pienākums tiesai neprasa sniegt detalizētu atbildi uz katru argumentu.[33] Minētās tēzes tika paustas lietās *Ruiz Torija v. Spain* (ECT 1994. gada 9. decembra spriedums lietā Nr. 18390/91, § 29–30)[34] un *Hirvisaari v. Finand* (ECT 2001. gada 27. septembra spriedums lietā Nr. 49684/99, § 32).[35] Tiesu prakse šajā jautājumā, balstoties uz šiem nolēmumiem, iekļauta arī Eiropas Padomes apkopotajā rokasgrāmatā praktizējošiem juristiem "Aizsargājot tiesības uz taisnīgu tiesu saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvenciju"[36] un ECT apkopotajā "Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta ceļvedis: Tiesības uz taisnīgu tiesu (civilā daļa)".[37]

1.6. Ja tiek atzīta par pamatotu apelācijas sūdzība par tiesas spriedumu daļā, ar kuru tiesvedība lietā izbeigta vai prasība atstāta bez izskatīšanas

Tā kā Latvijas Republikas Satversmes 92. pants nosaka tiesiskas valsts pienākumu izveidot juridisku mehānismu, ar kura palīdzību ikviena persona, kuras tiesības ir prettiesiski aizskartas, spētu panākt efektīvu savu tiesību aizsardzību[38], nozīmē, ka, pirmkārt, valstij ir jāizveido un jāsaglabā tiesu sistēma, kura ir neatkarīga, objektīva un kompetenta. Otrkārt, ir jāpieņem un jāievieš procesuālās normas, kas garantē, ka pati lietu izskatīšana ir taisnīga un objektīva.[39] Valstij ir jānodrošina aizskarto tiesību aizsardzība vismaz vienā tiesu instancē.[40]

Apelācijas instances tiesā lieta tiek atkārtoti izskatīta pēc būtības. Pārsūdzības apelācijas kārtībā

31 Latvijas Republikas Satversmes komentāri VII nodaļa Cilvēka pamattiesības, §79. Rīga: Latvijas Vēstnesis 2011, 140. lpp.

32 Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2019. gada 17. maija lēmums lietā Nr. C29635415, SKC-871/2019 6.–7. punkts.

33 Feldhūne G., Kučs A., Skujeniece V. "Cilvēktiesību rokasgrāmata tiesnešiem", Rīga: Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Cilvēktiesību institūta bibliotēka, 2004, 45. lpp.

34 ECT 1994. gada 9. decembra spriedums lietā *Ruiz Torija v. Spain* Nr. 18390/91 § 29–30. Pieejams: http://hudoc. echr. coe. int/eng?i=001-57909.

35 ECT 2001. gada 27. septembra spriedums lietā *Hirvisaari v. Finand* Nr. 49684/99 § 32. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-59682.

36 Vitkauskas D., Dikov G. "*Protecting the right to a fair trial under the European Convention on Human Rights: A handbook for legal practitioners; 2nd edition prepared by Dovydas Vitkauskas*". *Council of Europe*, 2017. 99.–101. lpp. Pieejams: https://edoc.coe.int/en/european-convention-on-human-rights/7492-protecting-the-right-to-a-fair-trial-under-the-european-convention-on-human-rights-a-handbook-for-legal-practitioners-2nd-edition.html .

37 *European Court of Human Rights "Guide on Article 6 of the European Convetion on Human Rights. Right to fair trial (civil limb)". Council of Europe,* 2013, 45. lpp. Pieejams: https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_6_eng.pdf.

38 Satversmes tiesas 2012. gada 6. jūnija spriedums lietā Nr. 2011-21-01 7. punkts. Pieejams http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2011-21-01_Spriedums.pdf.

39 Satversmes tiesas judikatūra. Latvijas Republikas Satversmes 92. pants "Tiesības uz taisnīgu tiesu", Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 18. lpp.;

40 Satversmes tiesas 2014. gada 10. jūnija sprieduma lietā Nr. 2013-18-01 15. punkts. Pieejams http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2013-18-01_Spriedums.pdf.

mērķis ir pārbaudīt tiesas nolēmuma tiesiskumu un pamatotību, kā arī novērst kļūdas, ko, iespējams, pieļāvusi zemākas instances tiesa, izskatot lietas par aizskartām personas tiesībām un ar likumu aizsargātām interesēm.[41] Apelācijas instances tiesā izšķirošā nozīme ir tieši lietas dalībnieku interesēm. (Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr. 2003-10-01 secinājumu daļas 6. punkts).[42]

2. EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESAS PRAKSE

ECT ir skatītas vairākas sūdzības par Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. panta pārkāpumiem, tostarp lietas pret Latviju. No šiem spriedumiem iespējams izsecināt vērtējumu cilvēktiesību aspektā dažādās situācijās, kur pieteicēji ir norādījuši trūkumus tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanā. Pamatā pētījumā tiks apskatītas ECT lietas noteiktajā laika periodā. Piemērojot ECT atziņas, jāņem vērā, ka katrā konkrētajā lietā ir būtisks nacionālais regulējums. Kā tiesību avots ir izmantojami spriedumi ne tikai pret konkrētu dalībvalsti, tomēr primāri ieteicams skatīt lietas pret dalībvalstīm, kurās ir līdzīga tiesību sistēma.[43]

ECT kopā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. panta pārkāpumu lietā *Andrejeva v. Latvia*, Nr. 55707/00, skatīja pieteicējas sūdzību par konvencijas 6. panta 1. punkta pārkāpumu, proti, lieta par sociālās apdrošināšanas periodu pensijas apmēra noteikšanai tika skatīta Senātā pēc prokurora pieteikuma un pieteicējai netika dota iespēja piedalīties tiesas procesā.[44] ECT norādīja, ka tiesības uz taisnīgu tiesu, kas garantētas Konvencijas 6. panta 1. punktā, ietver tiesas sēdē iesaistīto pušu tiesības iesniegt apsvērumus, kurus uzskata par būtiskiem lietā. Vēl viens plašāks "taisnīgas tiesas" jēdziena elements šī noteikuma izpratnē ir pušu sacīkstes princips, kas prasa "taisnīgu līdzsvaru" starp pusēm: katrai pusei ir jādod saprātīga iespēja izklāstīt savu lietu saskaņā ar apstākļiem, kas viņu padara neizdevīgākā stāvoklī salīdzinājumā ar pretinieku vai pretiniekiem (cita starpā skat. *Gorraiz Lizarraga and others v. Spain*, Nr. 62543/00, § 56, ECT 2004-III). Tas ietver iespēju pusēm komentēt visus novērojumus, ko iesniedz pat neatkarīgs valsts pārstāvis [..] (piemēram, *JJ v. the Netherlands*, 1998. gada 27. marts, § 43, Ziņojumi 1998-II un *Quadrelli v. Italia*, Nr. 28168/95, § 34, 2000. gada 11. janvāris).[45]

ECT norāda, ka Konvencijas 6. panta 1. punkts neuzliek par pienākumu līgumslēdzēju valstīm izveidot apelācijas vai kasācijas tiesas. Tomēr, ja šādas tiesas pastāv, tiesvedībai tajās ir jāatbilst 6. pantā paredzētajām garantijām, piemēram, tā garantē prāvniekiem faktiskas tiesības vērsties tiesā, lai noteiktu viņu civilās tiesības un pienākumus.[46]

Tāpat kā visi pārējie konvencijas materiālie noteikumi, arī 6. panta 1. punkta mērķis ir garantēt tiesības, kas nav teorētiskas vai iluzoras, bet praktiskas un efektīvas (*Artico v. Italia*, 1980. gada 13. maijs).[47] ECT atzina, ka, neraugoties uz to, ka apelācijas sūdzību iesniedza prokurors kā valsts pārstāvis, tas nekādā veidā nesamazināja pieteicējas tiesības piedalīties tiesvedībā un sniegt savu viedokli tiesai, ko nevarēja izpildīt, lai arī vēlējās, līdz ar to ir pārkāpts Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. panta 1. punkts.[48]

41 Satversmes tiesas 2002. gada 20. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-17-0106 secinājumu daļas 4. punkts. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer. html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2001-17-0106_Spriedums.pdf.

42 Satversmes tiesas judikatūra. Latvijas Republikas Satversmes 92. pants "Tiesības uz taisnīgu tiesu", Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 40. lpp.

43 *The European Court of Human Rights. Questions and Answers for lawyers.* 2014. 5. lpp. Pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_ECHR_lawyers_ENG.pdf.

44 ECT 2009. gada 18. februāra spriedums lietā *Andrejeva v. Latvia,* Nr. 55707/00, § 93. Pieejams http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-91388.

45 Turpat § 96.

46 Turpat § 97.

47 Turpat § 98.

48 Turpat § 102.

ECT lietā *Dilipak and Karakaya v. Turkey*, Nr. 7942/05 un 24838/05, skatīja pieteicēju, Turcijas žurnālistu, sūdzību par to, ka viņiem nebija iespējas piedalīties tiesvedības procesā, kurā tika skatīta prasība par zaudējumiem saistībā ar žurnālistu publicētu kritisku rakstu par mirušu admirāli, flotes virspavēlnieku un Turcijas nacionālās drošības padomes locekli, prasību iesniedzot mirušās personas tuviniekiem. Pieteicēji norādījuši, ka nesaņēma informāciju par tiesas sēžu norisi. Lietā tika konstatēts, ka tiesu pavēstes sūtītas gan uz prasītāju, gan uz vietējās policijas uzrādītajām adresēm, tomēr nav sasniegušas atbildētājus. Nacionālā tiesa lietā ir piespriedusi kompensācijas, savukārt žurnālistu apelācijas sūdzība tika noraidīta, jo tiesas spriedums jau bija stājies spēkā.[49] ECT spriedumā atsaukusies uz apsūdzētā klātbūtnes vai *in absentia* nosacījumiem kriminālprocesos un secinājusi, ka arī civillietās ir nepieciešama līdzīga pieeja. Tādēļ šajā gadījumā tiesai būtu jāpārbauda, vai iestādes veica nepieciešamos pasākumus, lai informētu lietas dalībniekus par tiesvedības esību, un vai viņi ir atteikušies no savām tiesībām. Ja ne, pārbaudāms, vai vietējie tiesību akti pieteicējiem nodrošināja piemērotus līdzekļus, lai nodrošinātu jaunu uzklausīšanu kompetentās iestādēs. ECT konstatēja, ka konkrētajā lietā vietējās iestādes nav veikušas nepieciešamās darbības, ko no tām varētu sagaidīt, turklāt nacionālās tiesas spriedums tika nosūtīts uz pareizām adresēm, kur šīs personas bija sasniedzamas, kas norāda, ka adreses tomēr bija iegūstamas bez būtiskiem šķēršļiem. ECT vērtēja, vai personām bija tiesības uz jaunu uzklausīšanu, bet šajā gadījumā, trīsreiz iesniedzot apelācijas sūdzības, tas neizdevās. Līdz ar to tika pārkāpts Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pants.[50]

Skatot lietu *Avotiņš v. Latvia,* Nr. 17502/07, ECT turpretī nekonstatēja pārkāpumu lietā par ārvalsts tiesas sprieduma atzīšanu un izpildi Latvijā, situācijā, kad Latvijas tiesā izpildei tika iesniegts Kipras tiesas nolēmums, piemērojot ES tiesību normas, proti, ES Padomes 2000. gada 22. decembra regulu (EK) Nr. 44/2001 par piekritību un spriedumu atzīšanu un izpildīšanu civillietās un komerclietās (Briseles I Regula), kas tika pieņemts iesniedzējam klāt neesot un kas uzlika viņam pienākumu atmaksāt aizdevumu. Par tiesu nolēmumiem pieteicējs bija uzzinājis tikai, kad pēc tiesu izpildītāja paziņojuma par parāda piedziņu saņemšanas, tiesā iepazinās ar lietas materiāliem. ECT atzina, ka savstarpējās atzīšanas mehānisma ietvaros vienas dalībvalsts tiesai bija jāpieņem, ka otrā dalībvalstī pamattiesības bija pienācīgi nodrošinātas, tāpēc bija jāvērtē, vai šajā lietā piemērotais savstarpējās atzīšanas mehānisms nodrošināja pietiekamu Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā garantēto tiesību aizsardzību.

ECT secināja, ka Kipras tiesību sistēma paredzēja ļoti reālu un pieejamu iespēju pārsūdzēt Kipras tiesas spriedumu vēl pēc tam, kad iesniedzējs par to bija uzzinājis, taču iesniedzējs pat nebija mēģinājis šīs tiesības izmantot. Tāpēc ECT Lielā palāta atzina, ka pamattiesību aizsardzība šajā lietā nebija uzskatāma par acīmredzami nepilnīgu, un tādēļ neizslēdza "līdzvērtīgās aizsardzības" prezumpcijas piemērošanu šajā lietā.[51]

Lietā *Gankin and Others v. Russia,* Nr. 2430/06, 1454/08, 11670/10 un 12938/12 ECT skatīja pieteicēja un citas lietai pievienotās pieteicēju sūdzības par Krievijas Federācijas tiesu procesiem. Pieteicējs nebija saņēmis informāciju par tiesas sēdēm, kurās tika skatītas pieteicēja prasības par pakalpojumu pārmaksu. Ņemot vērā, ka Krievijas Federācijas civilprocesu reglamentējošie normatīvie akti nosaka, ka visas lietas tiek skatītas mutvārdu procesā, pušu tiesības tikt savlaicīgi informētām par gaidāmo tiesas sēdi ir neatņemama daļa no tiesībām uz efektīvu līdzdalību civilprocesā, ko garantē Krievijas Federācijas Civilprocesa kodekss un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pants.[52] Valstu tiesām ir jāidentificē visi paziņošanas

49 ECT 2014. gada 4. marta spriedums lietā *Dilipak and Karakaya v. Turkey*, Nr. 7942/05 un 24838/05, § 78.–80. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-141763.

50 Turpat § 95.

51 ECT 2016. gada 23. maija spriedums lietā Avotiņš v. Latvia, Nr. 17502/07. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163114.

52 ECT 2016. gada 31. maija spriedums lietā *Gankin and others v. Russia,* Nr. 2430/06, 1454/08, 11670/10 un 12938/12, § 33. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163340.

trūkumi, pirms sākt lietas izskatīšanu pēc būtības. Analīzei, ko ECT sagaida, vērtējot nacionālo tiesu nolēmumus, ir jābūt plašākai par tiesas pavēstes nosūtīšanas fakta konstatēšanu. Tiesai ir jāizmanto visi pieejamie pierādījumi, lai pārliecinātos, vai prombūtnē esošais dalībnieks faktiski bijis pietiekami informēts par gaidāmo tiesas sēdi laikus.[53]

ECT apkopojusi un jau iepriekš skatījusi lietas par sūdzībām saistībā ar neaicināšanu uz tiesas sēdēm Krievijas Federācijā, kuras Civilprocesa kodekss paredzēja skatīt mutvārdos. Turklāt apelācijas tiesu instances neskatīja tikai apelācijas sūdzības, bet bija arī pilnvarotas skatīt lietu kā pirmās instances tiesa un skatīt jaunus pierādījumus. Ņemot vērā plašo apelācijas tiesu instances kompetenci, taisnīgas tiesas garantijas, kas ietvertas Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pantā, it īpaši tiesības sniegt mutiskus iesniegumus tiesai, apelācijas tiesvedības process ir tikpat svarīgs kā pirmo instanču tiesas process.[54] Līdz ar to šajā lietā pārkāpts Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pants.[55]

Lietā *Aždajić v. Slovenia,* Nr. 71872/12, pieteicējs netika informēts par tiesas procesu par aizdevuma atmaksu, jo nesaņēma tiesu pavēstes sakarā ar uzturēšanos citā valstī. Tādēļ ECT tika lūgts pārbaudīt, vai šie fakti ir apdraudējuši pieteikuma iesniedzēja tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu saskaņā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pantu, it īpaši, vai šajos procesos tika ievēroti sacīkstes un vienlīdzīgas attieksmes principi.

ECT atkārtoti uzsvēra, ka pušu vienlīdzības princips, kas ir viens no plašākajiem taisnīgas tiesas jēdziena elementiem, pieprasa, lai katrai pusei tiktu dota saprātīga iespēja izklāstīt savus lietas apstākļus, tādējādi pusi nenostādot neizdevīgākā pozīcijā kā pretinieku. Valsts iestāžu pienākums ir nodrošināt taisnīgas tiesas prasību ievērošanu katrā gadījumā.[56]

Saskaņā ar lietā *Dilipak and Karakaya v. Turkey* jau norādīto ECT nolēma arī civilprocesā piemērot principus, kas sākotnēji izstrādāti attiecībā uz kriminālprocesiem *in absentia*. Tiesa atsaucās uz normu, ka, kaut arī tiesvedība notika apsūdzētā prombūtnes laikā, pati par sevi nebija pretrunā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pantu. Taisnīgums netiktu ievērots, ja persona, kas notiesāta *in absentia*, nevarētu no tiesas iegūt jaunu apsūdzības pamatotību attiecībā uz likumiem un faktiem apstākļos, kad nebija pierādīta viņa atteikšanās no tiesībām ierasties un aizstāvēties.[57] No minētā izriet šādi risināmie jautājumi:

1) vai iestādes bija pienācīgi informējušas pieteikuma iesniedzēju par tiesvedību un vai var uzskatīt, ka šī persona ir atteikusies no tiesībām ierasties tiesā un aizstāvēt sevi;

2) ja atbilde iepriekš ir noraidoša, vai vietējie likumi paredzēja pieteikuma iesniedzējam atbilstošus līdzekļus lai nodrošinātu jaunu uzklausīšanu, tiklīdz iesniedzējs uzzina par aizmugurisko spriedumu.[58]

Tomēr šīs lietas apstākļos ECT bija zināmas šaubas par to, vai lietā konstatētais informācijas par tiesas procesu izsniegšanas veids bija pietiekams, lai pārliecinātos, ka pieteikuma iesniedzējs patiešām tika informēts par tiesvedību.[59]

ECT nevēlas apšaubīt patiesumu valsts apgalvojumam, ka pavēstes tika atstātas iesniedzēja dzīvesvietas pastkastē. Tomēr tā arī nevar pilnībā uzskatīt par neticamiem pieteicēja argumentus,

53 ECT 2016. gada 31. maija spriedums lietā *Gankin and others v. Russia*, Nr. 2430/06, 1454/08, 11670/10 un 12938/12, § 38. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163340.

54 Turpat § 40.

55 Turpat § 44.

56 ECT 2015. gada 8. oktobra spriedums lietā *Aždajić v. Slovenia,* Nr. 71872/12, § 47. Pieejams http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157537.

57 Turpat § 50.

58 Turpat § 53.

59 Turpat § 55.

saskaņā ar kuriem pēc atgriešanās no ārvalstīm sūtījumi netika saņemti.[60]

ECT norāda, ka šī mērķa sasniegšanai pieteicējs ir izmēģinājis divus tiesiskās aizsardzības līdzekļus: pieteikumu atjaunot tiesvedību un apelācijas sūdzību par aizmugurisku spriedumu. Tie tika iesniegti tūlīt pēc sprieduma saņemšanas. Attiecībā uz prasību atjaunot tiesvedību tiesa norāda, ka šajā gadījumā šis tiesiskās aizsardzības līdzeklis nedeva pieteikuma iesniedzējai iespēju uzsākt jaunu lietas izskatīšanu.[61] Pastāv zināmas šaubas par to, vai pieteicējam bija pieejami reāli līdzekļi, kas pierādītu negatīvu faktu, proti, ka pastkastē patiešām nebija sūtījumu. Turklāt ECT ir grūti sekot valsts argumentiem attiecībā uz Civilprocesa likuma piemērošanu šajā lietā. Tiesa nevar konstatēt, kā iesniedzēja varēja pierādīt pastnieces zināšanas par viņas prombūtni. Abi mēģinājumi nosūtīt pavēsti tika veikti tikai dažas dienas pēc personas izbraukšanas, tāpēc maz ticams, ka viņas pastkastītē būtu uzkrājušies pasta sūtījumi, kas norādītu par viņas prombūtni. Kaut arī pieteikuma iesniedzēju no vienas puses var kritizēt par rūpības trūkumu, no otras puses valsts nav iebildusi, nemaz nerunājot par pierādījumu, ka saskaņā ar valsts tiesību aktiem personai bija pienākums atļaut trešajai personai saņemt pastu savā vārdā vai paziņot pasta nodaļai par ilgstošu prombūtni.[62]

ECT uzskata, ka valsts tiesas tādējādi izmantoja pārmērīgi formālu pieeju gan novērtējot, vai pieteikuma iesniedzēja bija pienācīgi informēta par tiesvedību pret viņu, gan noraidot apelācijas sūdzību par aizmugurisku spriedumu. ECT piekrīt, ka pieteikuma iesniedzēja rīcība parāda zināmu rūpības trūkumu, tomēr sekas, kuras radījušas valsts tiesu iestādes, ir nesamērīgas, ņemot vērā ievērojamo vietu, ko demokrātiskā sabiedrībā ieņem tiesības uz taisnīgu tiesu Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas izpratnē.[63] ECT lietā konstatēja Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. panta pārkāpumu.

Lietā *Gyuleva v. Bulgaria,* Nr. 38840/08, pieteicēja bija iesaistīta tiesvedībā par dzīvokļa īpašuma atgriešanu tā iepriekšējiem īpašniekiem. Pieteicējai netika paziņots par tiesas sēdēm. Par tiesas procesu viņa uzzināja tikai no tiesu izpildītāja. ECT piemēroja divus nosacījumus, kas jau tika iedibināti lietās *Dilipak and Karakaya v. Turkey* un *Ažd*a*jić v. Slovenia*, tas ir, īstenojot vienādu pieeju sūdzībām par civilprocesu. ECT nosprieda tādās lietās kā šī, kurās civilprocess tika īstenots, pat ja pieteikuma iesniedzēji par to nebija informēti, pārbaudīt divus nosacījumus, kas definēti lietās *Dilipak and Karakaya v. Turkey* un *Ažd*a*jić v. Slovenia*, lai noteiktu, vai izskatāmajā lietā persona ir pienācīgi iesaistīta tiesas procesā.[64]

Lietā *Shmidt v. Latvia,* Nr. 22493/05, ECT ir norādījusi, ka Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija nosaka, ka dalībvalstīm ir jānodrošina efektīva tiesību uz taisnīgu tiesu ieviešana (*Dilipak and Karakaya v. Turkey*, Nr. 7942/05, Nr. 24838/05, § 77), nenosakot konkrētus veidus, kā tiesām komunicēt ar lietas dalībniekiem, nacionālās tiesas to var novērtēt pašas, ņemot vērā praktiskos apstākļus (*Gankin and Others v. Russia,* Nr. 2430/06, 1454/08, 11670/10, 12938/12, § 35).

Neskatoties uz to, dalībvalstu atbildība joprojām ir nodrošināt, lai vietējās iestādes būtu rīkojušās ar nepieciešamo rūpību paziņot visu nepieciešamo lietas dalībniekiem saistībā ar tiesvedībām, lai netiktu apdraudētas viņu tiesības uz taisnīgu tiesu. Tomēr arī pieteikumu iesniedzējiem ir pienākums neveicināt tādu situāciju radīšanu, par kurām viņi sūdzas ECT, it īpaši, ja tiesvedība notiek vairākās jurisdikcijās (*Avotiņš v. Latvia*, Nr. 17502/07, § 124).

Lietā *Dilipak and Karakaya v. Turkey* (Nr. 7942/05, Nr. 24838/05, **§ 81–85 un 103–105)** ECT secināja, ka vietējās varas iestādes nav veikušas nepieciešamās darbības, kuras bija jāveic saskaņā

60 ECT 2015. gada 8. oktobra spriedums lietā *Ažd*a*jić v. Slovenia*, Nr. 71872/12, § 59. Pieejams http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157537.

61 Turpat § 63–64.

62 Turpat § 69.

63 Turpat § 70-71.

64 ECT 2016. gada 9. jūnija spriedums lietā *Gyuleva v. Bulgaria,* Nr. 38840/08, § 38. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163438.

ar likumu. Lietā *Gyuleva v. Bulgaria*, (Nr. 38840/08, § 40–41) informācija par tiesvedību netika saņemta, jo nacionālā tiesa lietas dalībnieku par tiesvedību informēja, izmantojot vietējās pašvaldības vadītāja starpniecību, kurš informāciju nepārsūtīja. ECT norādīja, ka nacionālā tiesa varēja sasniegt personu, izmantojot darbavietas adresi vai brāļa dzīvesvietas adresi, vai arī risināt pretrunas, kas bija publiski pieejamajā informācijā par lietas dalībnieka dzīvesvietas adresi.

Abās minētajās lietās ECT kritizēja nacionālās tiesas par sēdes publikāciju oficiālajā laikrakstā, pirms visu citu iespēju izsmelšanas (*Dilipak and Karakaya v. Turkey*, § 83, *Gyuleva v. Bulgaria*, § 41).

Izskatāmajā lietā *Schmidt v. Latvia,* Nr. 22493/05, pieteicēja, kura kopā ar laulāto periodiski dzīvoja gan Latvijā (kā dzīvesvietas adrese attiecīgajā laikā tika reģistrēta kopīgi iegādāta nekustamā īpašuma adrese), gan Vācijā, Latvijā pārtrauca uzturēties. Par laulības šķiršanas lietas izskatīšanu tika informēta ar pavēsti, kas tika nosūtīta uz viņas bijušo dzīvesvietu Latvijā. Nacionālajā tiesā bija zināms, ka persona faktiski tur vairs nedzīvoja, jo lietas materiālos par to bija informējusi prasītāja puse, kura dzīvoja šajā adresē. Tā kā personu nebija iespējams sasniegt, tiesa publicēja divas publikācijas oficiālajā laikrakstā, jo lietas prasītājam nebija zināma personas aktuālās dzīvesvietas adrese. ECT ņēmusi vērā Latvijas nacionālo regulējumu civilprocesā, ka pusēm lietā ir pienākums izmantot savas tiesības un pienākumus godprātīgi, un tiesām nav pienākuma pārbaudīt sniegto informāciju par pušu dzīvesvietām. Normatīvie akti neuzliek par pienākumu nacionālajām tiesām pēc savas iniciatīvas noskaidrot dzīvesvietu, kā arī nav jāpārbauda, vai prasītājs ir centies identificēt adresi, kā arī procesā nav iesaistīta neviena cita iestāde vai amatpersona. No ECT sprieduma var secināt, ka ir dalībvalstis, kur šo pienākumu veic īpaši nozīmētas personas. Šis secinājums balstās uz ECT veiktu pētījumu, kas atspoguļots 2017. gada 27. aprīļa spriedumā lietā *Schmidt v. Latvia,* Nr. 22493/05, § 39–48. Vietējie normatīvie akti neparedz pasākumus situācijās, kad lietas dalībnieks var arī slēpt patieso informāciju, ja tāda ir zināma. ECT uzskata, ka šo pienākumu nevar atstāt prasītāja atbildībā.[65]

Izskatāmajā lietā nacionālajai tiesai vajadzēja konstatēt apstākļus, kas liecināja, ka prasītājs lietā zināja atbildētājas dzīvesvietas adresi, piemēram, lietā bija pieejama informācija, ka puses ir regulāri telefoniski sazinājušās, pusēm bija kopīgi bērni un prasītājs bija informēts par atbildētājas īpašumiem. Tiesa nepārbaudīja prasītāja sniegtās informācijas patiesumu.[66]

Publikācija oficiālajā laikrakstā nav nesaderīga ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā norādīto, tomēr ir izmantojama kā pēdējais līdzeklis lietas dalībnieku sasniegšanā.[67]

Tā kā persona nedeklarēja publiskajā reģistrā savu dzīvesvietas adresi, persona nav bijusi pietiekami rūpīga, tomēr tolaik normatīvie akti šādu rīcību neuzlika par pienākumu. Nodrošinot personu pamattiesības, sekām ir jābūt samērīgām ar pieļautajiem trūkumiem. Tiesā tika skatīta lieta par personas civilstāvokļa noteikšanu un no tā izrietošajām sekām uz privāto dzīvi, mantisko stāvokli un tamlīdzīgi, tādēļ bija nepieciešama jo īpaša rūpība ievērot garantijas uz taisnīgu tiesu.[68]

ECT uzsver, ka nevar uzskatīt, ka persona ir atteikusies no tiesībām piedalīties tiesvedības procesā, jo nav izpildījies priekšnosacījums par to, ka personai bija jāzina par šādas tiesvedības esību. Latvijas puse ECT lietā ir atsaukusies, ka pieteicēja ir zinājusi par tiesvedību, tomēr ECT tam nav guvusi apstiprinājumu, jo īpaši pieteicēja tiešām nav zinājusi par lietas izskatīšanu Latvijas tiesā, nav bijusi zināma lietas izskatīšanas vieta un laiks. ECT atzina, ka šajā lietā pārkāpts Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. panta 1. paragrāfs un noteica kompensāciju (ne prasītajā apmērā – aut.).[69]

65 ECT 2017. gada 27. aprīļa spriedums lietā *Schmidt v. Latvia*, Nr. 22493/05, § 91.–92. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-173087.

66 Turpat § 93.

67 Turpat § 94.

68 Turpat § 95.

69 Turpat § 96.–97.

3. TIESĪBU UZ TAISNĪGU TIESU NODROŠINĀŠANAS ASPEKTI PĀRROBEŽU LIETĀS

Civillietas, kurās iesaistītas puses no dažādām valstīm vai pārrobežu darījumi, arī skatāmas, ievērojot pamatprincipu par tiesībām uz taisnīgu tiesu, nosacījumus paziņošanai un personu pieaicināšanai lietā. Šajās lietās starp pusēm var pastāvēt strīds par jurisdikciju, tādēļ tiesai, kurā ir iesniegta prasība vai tiek lūgts izpildīt ārvalstu tiesas nolēmumu, ir būtiski pievērst uzmanību šiem aspektiem, tostarp vai ir bijusi nodrošināta iespēja šādus iebildumus izteikt.

Noteikumi par jurisdikciju pārrobežu lietās ir ietverti gan valstu nacionālajās normās, gan starptautiskajos līgumos, gan ES tiesību aktos. Nozīmīgākais instruments, kas paredz vienotus noteikumus par jurisdikciju, spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās ES līmenī ir Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 12.decembra regula (ES) Nr. 1215/2012 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās (pārstrādāta versija) jeb Briseles Ibis regula, kas aizstāj Padomes 2000. gada 22. decembra Regulu (EK) Nr. 44/2001 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās jeb Briseles I regulu (turpmāk – Brieseles Ibis regula un Briseles I regula). Attiecībā uz citām valstīm Latvijā ir spēkā tiesiskās palīdzības līgumi, kuri satur arī noteikumus par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi attiecībās ar konkrēto valsti.[70]

Ja konkrētajā strīdā par jurisdikciju atzīstama Latvijas Republika, paziņošana un personu pieaicināšana lietā notiek atbilstoši CPL un ārvalstu personām paziņošana par tiesas sēdes vietu un laiku tiek veikta, ievērojot noteikto kārtību. Kā arī apelācijas tiesai procesā ir jāseko līdzi, vai lietā ir piedalījušās personas, kurām spriedums piešķir tiesības vai uzliek pienākumus neatkarīgi, vai tām ir paziņots par lietas skatīšanu.

Savukārt, skatot pieteikumus par ārvalstu tiesu nolēmumu atzīšanu un izpildi, tie jāizvērtē atbilstoši Konvencijai par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās un Briseles Ibis regulai, kā arī CPL nosacījumiem.

CPL 77. nodaļa nosaka ārvalstu tiesu nolēmumu atzīšanas un izpildīšanas kārtību, tostarp CPL 637. panta otrās daļas 3. punkts nosaka šādu ārvalstu tiesas nolēmuma neatzīšanas pamatu: atbildētājam bijusi liegta iespēja aizstāvēt savas tiesības, it īpaši, ja atbildētājam, kurš nav piedalījies lietas izskatīšanā, nav ticis savlaicīgi un pienācīgā kārtā paziņots par ierašanos tiesā, izņemot, ja atbildētājs nav pārsūdzējis šo nolēmumu, lai gan viņam ir bijusi tāda iespēja. Līdz ar to problemātiskas varētu būt situācijas, ja tiesā ir iesniegts pieteikums par ārvalstu tiesu nolēmuma atzīšanu un, ņemot vērā atšķirīgos procesuālos regulējumus dažādās valstīs, nav pārliecības par to, vai lietas dalībnieki bijuši informēti par tiesas procesu un vai personas, kurām ar spriedumu ir uzlikti pienākumi vai piešķirtas tiesības, ir piedalījušās tiesas procesā, jo īpaši ņemot vērā dažādu regulējumu iespēju aizmuguriskā lietas izskatīšanā. Savukārt normas 6. punkts nosaka neatzīšanas pamatu, ja ārvalsts tiesas nolēmuma atzīšana ir pretrunā ar Latvijas Republikas sabiedrisko iekārtu un attiecīgi ir vērtējams sabiedriskās iekārtas/kārtības jēdziens.

Turpmāk izklāstīti Senāta pieņemtie lēmumi ar judikatūras tēzēm lietās, kurās ir iesniegtas blakus sūdzības par ārvalstu tiesas spriedumu atzīšanu un izpildi, kurās iesniedzējs ir norādījis uz apstākļiem, kas varēja ietekmēt tiesības uz taisnīgu tiesu ārvalstu tiesu procesos.

1) Senāts 2013. gada 13. februārī pieņēma lēmumu lietā Nr. SKC-1/2013, izskatot sabiedrības *Trade Agency Limited* blakus sūdzību par RAT CLK 2010. gada 3. marta lēmumu, ar kuru atstāts negrozīts pirmās instances tiesas lēmums Latvijas Republikā atzīt un izpildīt Anglijas Augstās tiesas

70 https://www.tm.gov.lv/lv/vispariga-informacija-jurisdikcija-spriedumu-atzisana-un-izpilde-parrobezu-lietas.

aizmugurisku spriedumu par naudas piedziņu no atbildētājas sabiedrības *Trade Agency Limited*. Atbildētāja tiesā nebija iesniegusi atsauksmi par prasību un blakus sūdzībā norādīja, ka netika informēta par ierosināto tiesvedību Anglijas Augstajā tiesā un par to uzzinājusi tikai, kad saņēmusi Latvijas pirmās instances tiesas lēmumu, ar kuru nolemts Anglijas Augstās tiesas spriedumu atzīt un izpildīt Latvijas Republikā. Senāts lietā uzdevis jautājumus ES Tiesai prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai, tostarp lūdzot sniegt viedokli par ES Pamattiesību hartas 47. pantā paredzēto tiesību uz lietas izskatīšanu taisnīgā tiesā ievērošanu, ja pieņemts aizmugurisks tiesas spriedums, kurā nav vērtēta prasība pēc būtības.

Senāts lēmumā ir skaidrojis – ja šādā veidā taisīts spriedums neatbilstu ES Pamattiesību hartas 47. pantam, tas būtu pretrunā ar Latvijas kā ES dalībvalsts sabiedrisko kārtību, tādēļ atteikums atzīt ārvalsts tiesas spriedumu būtu pamatojams ar Briseles I regulas 34. panta 1. punktu.

ES Tiesas Pirmā palāta 2012. gada 6. septembrī lietā Nr. C-619/10 *Trade Agency Ltd* pret *Seramico Investments Ltd* nosprieda, ka Briseles I regulas 34. panta 1. punkts, uz ko ir atsauce šīs regulas 45. panta 1. punktā, ir jāinterpretē tā, ka dalībvalsts, kurā ir prasīta atzīšana, tiesa, pamatojoties uz sabiedriskās kārtības klauzulu, nevar atteikt izpildīt tiesas nolēmumu, kas taisīts aizmuguriski un ar ko lieta ir izlemta pēc būtības, un kas neietver ne prasības priekšmeta, ne pamatojuma vērtējumu un argumentus par tā pamatotību. Atteikums izpildīt ir iespējams vienīgi, ja, izvērtējot procesu kopumā un ņemot vērā visus atbilstošos apstākļus, tiesai šķiet, ka ar šo nolēmumu ir acīmredzami un pārmērīgi pārkāptas atbildētāja tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu, kas noteiktas ES Pamattiesību hartas 47. panta otrajā daļā, jo nav bijusi iespēja to lietderīgi un efektīvi pārsūdzēt.[71]

Atsaukšanās uz sabiedriskās kārtības klauzulu, kas ietverta Briseles I regulas 34. panta 1. punktā, ir pieļaujama tikai tad, ja citā dalībvalstī pieņemta sprieduma atzīšana vai izpildīšana būtu nepieļaujamā pretrunā ar tās valsts tiesisko kārtību, kurā ir pieprasīts izpildīt spriedumu. Pārkāpumam ir jābūt acīmredzamam tādas tiesību normas pārkāpumam, kas tiek uzskatīta par būtisku tās valsts tiesību sistēmā, kurā ir pieprasīts izpildīt spriedumu, vai arī tādu tiesību, kuras šajā tiesību sistēmā ir atzītas par pamattiesībām, pārkāpumam (spriedums lietās *Krombach*[72], lietā *Renault*[73] un lietā *Apostolides*[74]).[75]

Senāts, izvērtējot ES Tiesas prejudiciālā nolēmuma apsvērumus, secināja, ka ārvalstu tiesas sprieduma aizmuguriskais raksturs pats par sevi nav pamats spriedumu neatzīt, bet ir jāvērtē, vai atbildētājai bija iespēja aizmugurisko spriedumu pārsūdzēt. Senāts, izvērtējot lietas apstākļus, konstatēja, ka atbildētājai bija zināms par celto prasību un bija iespēja izteikt viedokli tiesai, kā arī tā faktiski izlietoja tiesības to pārsūdzēt (lūgums tika noraidīts). Tādēļ konkrētajā gadījumā iesniegtā blakus sūdzība ir noraidāma, jo nav konstatējams pamats ārvalsts tiesas sprieduma neatzīšanai.[76]

2) Senāts 2014. gada 2. jūlijā pieņēma lēmumu lietā Nr. SKC-1255/2014, kurā skatīta uzņēmuma *PPUH PARTNER* bankrota masas likvidatora blakus sūdzība par Zemgales apgabaltiesas CLK 2011. gada 15. marta lēmumu, ar kuru atcelts pirmās instances tiesas lēmums par Polijas Republikas rajona tiesas sprieduma atzīšanu un izpildi Latvijas Republikā. Polijas Republikas rajona tiesas

71 ES Tiesas Pirmās palātas 2012. gada 6. septembra lēmums lietā Nr. C-619/10 *Trade Agency Ltd* pret *Seramico Investments Ltd* § 62. Pieejams: http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=90D63544CDFF87065277A3FCDDE792DD?text=&docid=126427&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=15609386.

72 ES Tiesas 2000. gada 28. marta spriedums lietā Nr. C7/98 *Dieter Krombach and Andre Bamberski* § 37. Pieejams: http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=45196&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=15643848.

73 ES Tiesas 2000. gada 11. maija spriedums lietā Nr. 38/98 *Régie Nationale des Usines Renault SA and Maxicar SpA, Orazio Formento*, § 30. Pieejams: http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=45255&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=15644197.

74 ES Tiesas 2009. gada 28. aprīļa spriedums lietā Nr. C-420/07 *Meletis Apostolides* pret *David Charles Orams, Linda Elizabeth Orams*, § 59. Pieejams: http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=78109&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=15644640.

75 ES Tiesas Pirmās palātas 2012. gada 6. septembra lēmums lietā Nr. C-619/10 *Trade Agency Ltd* pret *Seramico Investments Ltd*, § 51. Pieejams: http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=90D63544CDFF87065277A3FCDDE792DD?text=&docid=126427&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=15609386.

76 Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2013. gada 13. februāra lēmums lietā Nr. SKC-1/2013.

nolēmums attiecībā pret atbildētāju AS "Zemgales piens" lietā par parāda piedziņu pieņemts aizmuguriski. Atbildētāja norādījusi, ka tā nebija savlaicīgi un pienācīgā kārtā informēta par lietas izskatīšanas laiku un vietu. Senāts atsaucies uz ES Tiesas prejudiciālo nolēmumu lietā Nr. C-619/10 *Trade Agency Ltd* pret *Seramico Investments Ltd*, ar kuru ir skaidroti apsvērumi sabiedriskās kārtības klauzulas piemērošanai un norādīts, ka ārvalsts tiesas sprieduma aizmuguriskais raksturs pats par sevi nav pamats neatzīt spriedumu, atsaucoties uz tā neatbilstību valsts tiesiskajai kārtībai. Senāts vērtēja, vai atbildētājai ir bijusi iespēja aizmuguriskā kārtībā pieņemto spriedumu efektīvi pārsūdzēt, un konstatēja, ka atbildētāja nebija informēta par pieteiktā prasījuma būtību, kā arī tai bija liegtas iespējas pārsūdzēt tiesas nolēmumu. Tā kā lietā ir konstatējams acīmredzams un nesamērīgs atbildētājas tiesību uz lietas taisnīgu izskatīšanu pārkāpums, Senāts noraidīja blakus sūdzību, atzīstot, ka apelācijas instances tiesas lēmums par to, ka ārvalstu tiesas spriedums Latvijas Republikā nav atzīstams un izpildāms, nav grozāms.[77]

3) Senāts 2014. gada 31. oktobrī pieņēma lēmumu lietā Nr. SKC-2793/2014, kurā skatīja /pers. A/ blakus sūdzību par RAT CLK 2014. gada 4. jūnija lēmumu, ar kuru atstāts negrozīts pirmās instances tiesas lēmums par Lietuvas Apelācijas tiesas lēmuma atzīšanu un izpildi Latvijas Republikā. Ar Lietuvas Apelācijas tiesas nolēmumu cita starpā par spēkā neesošu atzīts cesijas līgums starp /pers. A/ un SIA "Salmers Latvija" un no /pers. A/ piedzīti tiesvedības izdevumi. Blakus sūdzības iesniedzējs cita starpā norādījis, ka Lietuvas tiesa lietu izskatījusi neobjektīvi un nelikumīgā sastāvā. Senāts, analizējot ES Tiesas judikatūru (ES tiesas lietās: 1969. gada 12. novembra spriedums lietā Nr. 26-69 *Erich Stauder v City of Ulm - Sozialamt*.[78], 2001. gada 6. marta spriedums lietā Nr. C-274/99 P, *Bernard Connolly v. Commission of the European Communities*[79], 2006. gada 14. decembra spriedums lietā Nr. 283/05 *ASML Netherlands BV v. Semiconductor Industry Services GmbH* (*SEMIS*)[80], 2008. gada 3. septembra spriedums lietā Nr. C-402/05 *Kadi v.* ES Padome un Eiropas Kopienu Komisija[81]), ir atzinis, ka jāievēro dalībvalstīm kopīgās konstitucionālās tradīcijas, kā arī norādes, ko sniedz cilvēktiesību jomā noslēgtie starptautiskie nolīgumi, tostarp Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Ņemot vērā, ka pamattiesības ir ES tiesību principu sastāvdaļa, tiesa var atteikties atzīt spriedumu, kas ir pieņemts, klaji pārkāpjot pamattiesības. Lietā Nr. C7/98 *Krombach* (44. punkts) ES Tiesa ir atzinusi, ka atsaukšanās uz sabiedriskās kārtības klauzulu ir jāuzskata par iespējamu izņēmuma gadījumos, kad garantijas nav bijušas pietiekamas, lai aizsargātu atbildētāju pret klaju viņa tiesību pārkāpumu. Lietā Nr. C-349/07 *Marco Gambazzi* pret *Daimler (*46. punkts) situācijā, kad atbildētājs netika uzklausīts, tam nebija iespējas aizstāvēties un tā rīcībā nebija tiesiskās aizsardzības līdzekļu, ir pamats secināt, ka izcelsmes valsts tiesā ir klaji pārkāptas pamattiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu. Senāts norādīja, ka taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs tiesas process aptver vairākus elementus – savstarpēji saistītas tiesības, kurās ietilpst, piemēram, tiesības uz pieeju tiesai, pušu līdztiesības un sacīkstes princips, tiesības tikt uzklausītam, tiesības uz motivētu tiesas spriedumu, tiesības uz pārsūdzību. Konkrētajā gadījumā tika konstatēts, ka Lietuvas Apelācijas tiesa liedza atbildētājam aizstāvēties, pārkāpjot pušu līdztiesības un vienlīdzības principu, un pārsūdzības iespēja bijusi formāla un nenodrošināja pamattiesību efektīvu aizsardzību, līdz ar to spriedums Latvijas Republikā nav atzīstams.[82]

---

77 Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014. gada 2. jūlija lēmums lietā Nr. SKC-1255/2014;

78 ES Tiesas 1969. gada 12. novembra spriedums lietā Nr. 29-69, Erich Stauder v. City of Ulm – Sozialamt, ECLI:EU:C:1969:57, § 7. Pieejams: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61969CJ0029.

79 ES Tiesas 2001. gada 6. marta spriedums lietā Nr. C-274/99 *Bernard Connolly v. Commission of the European Communitie* § 37. Pieejams: http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=46230&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=15652973.

80 ES Tiesas (pirmā palāta) 2006. gada 14. decembra spriedums lietā Nr. C-283/05 *ASML Netherlands BV pret Semiconductor Industry Services GmbH* (*SEMIS*) § 26. Pieejams: http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=66544&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=15653293.

81 ES Tiesas 2008. gada 3. septembra spriedums lietā Nr. C402/05 P un C415/05 P § 283. Pieejams: https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=FAFA6293EF4B7A1DA8A938F0A012D387?text=&docid=67611&pageIndex=0&doclang=lv&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2150526.

82 Senāta 2014. gada 31. oktobra lēmums lietā Nr. SKC-2793/2014.

4) Pēc Senāta lūguma ES Tiesa 2016. gada 25. maijā ir devusi prejudiciālu nolēmumu lietā Nr. C-559/14 Rūdolfs Meroni pret *Recoletos Limited*, kurā atzina, ka dalībvalsts tiesai ir jāpaļaujas uz to, ka cita dalībvalsts ir ievērojusi procesuālo kārtību, izņemot gadījumus, ja tiesas spriedums, kurš iesniegts izpildei, pārkāpj dalībvalsts sabiedrisko kārtību saskaņā ar Briseles I regulu. Izskatāmajā lietā puse sniedza iebildumus, ka tā nebija informēta par tiesas procesu Kipras tiesā, ar kuras nolēmumu tai tika uzlikts pienākums un kuras nolēmums tika iesniegts atzīšanai un izpildei Latvijas Republikā. ES Tiesa ir vērtējusi Briseles I regulā ietvertās sabiedriskās kārtības klauzulas tvērumu kopsakarā ar ES pamattiesību hartas 47. pantu un atzina, ka, neraugoties uz to, ka dalībvalsts tiesas rīkojums var būt izdots, neuzklausot trešo personu, kuras tiesības šis rīkojums varētu skart, šāda rīkojuma atzīšana un izpilde citā dalībvalstī nav jāuzskata kā acīmredzami pretrunā esoša izpildes dalībvalsts sabiedriskajai kārtībai un tiesībām uz lietas taisnīgu izskatīšanu, ciktāl trešajai personai ir iespējams aizstāvēt savas tiesības šajā tiesā.[83]

4. TIESISKAIS MEHĀNISMS ĀRVALSTĪS

Latvijas Republikas tiesai, piemērojot izskatāmo CPL normu, nav jāpiešķir būtiska nozīme ārvalstu regulējumam. Bet, lai pārliecinātos, ka šis ir universāls tiesu darbības princips – labot zemākas instances tiesu iestāžu kļūdas –, turpmāk pētījumā ir izklāstīts ieskats arī ārvalstu regulējumā.

Igaunijas Civilprocesa kodeksa 656. pants nosaka sekas procesuālā likuma neievērošanā, tas ir, neņemot vērā apelācijas sūdzības pamatojumu un apstākļus, apelācijas instances tiesa atceļ pirmās instances tiesas spriedumu un nosūta lietu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā, ja:

1) ir pārkāpts tiesas sēžu princips vai procesa publiskais raksturs;

2) spriedums attiecas uz personu, kura nav uzaicināta uz tiesu atbilstoši likuma prasībām;

3) lietu izskatījusi nelikumīga tiesas kolēģija, tostarp tiesas kolēģija, kurā ir tiesnesis, kuram būtu bijis jāatstata sevi no lietas izskatīšanas;

4) pusi nav pārstāvējusi persona, kurai ir bijušas tādas tiesības un puse procesā nav apstiprinājusi šādu pārstāvību;

5) spriedumam trūkst būtiskas pamatojuma daļas saskaņā ar likumu un apelācijas instances tiesa nav spējīga šādu pārkāpumu labot.

1. punktā noteiktajā gadījumā apelācijas instances tiesai nav jāatdod lieta atkārtotai izskatīšanai, ja apelācijas procesā trūkumu var novērst. Apelācijas instances tiesai ir tiesības arī atcelt pirmās instances tiesas spriedumu neatkarīgi no apelācijā norādītajiem iemesliem un nodot lietu atkārtotai izskatīšanai pirmās instances tiesā cita noteikuma būtiska procesuālā likuma pārkāpuma dēļ, ja apelācijas procesā to nevar novērst.

Apelācijas instances tiesa izlemj lietu pēc būtības, nenododot lietu atpakaļ pirmās instances tiesai, ja ir būtiski pārkāpts procesuālo tiesību noteikums un šādu pārkāpumu nevar novērst pirmās instances tiesā vai apelācijas kārtībā.

Ja procesuālā likuma normas pārkāpums attiecas uz nolēmuma daļu, kas nav pārsūdzēta, apgabaltiesa lemj par šāda nolēmuma daļas atcelšanu.[84]

83 ES tiesas (pirmā palāta) 2016. gada 25. maija spriedums lietā Nr. C-559/14 Rūdolfs Meroni pret *Recoletos Limited*. Pieejams: http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=9180D00BF4816D52702F80A8A037FC6E?text=&docid=178741&pageIndex=0&doclang=lv&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=11984642.

84 *Code of Civil Procedure of the Republic of Estonia.* Pieejams: https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513122013001/consolide;

Lietuvas Republikas Civilprocesa kodeksā ir paredzēts 327. un 329. pants, kas nosaka apelācijas tiesas tiesības atcelt pārsūdzēto spriedumu un nodot lietu pirmās instances tiesai, ja:

1) konstatēti šī kodeksa 329. panta 2. un 3. punktā minētie iemesli:

- lietu izskatījusi tiesa nelikumīgā sastāvā;

- pirmās instances tiesa ir pieņēmusi lēmumu, kas attiecas uz tādu personu tiesībām un pienākumiem, kuras nav piedalījušas lietā;

- pirmās instances tiesas nolēmumu ir pieņēmis tiesnesis, kurš nav skatījis lietu;

- nolēmums ir bez pamatojuma (saīsināti motīvi);

- lietā nav tiesas sēdes protokola un tā skatīta mutvārdu procesā;

- ir pārkāpta lietu piekritība vispārējās jurisdikcijas tiesai vai administratīvajai tiesai;

- pirmās instances tiesa nav izskatījusi visus prasījumus un lietu nevar skatīt 327. panta 2. punktā noteiktajā kārtībā;

- tiesa ir skatījusi lietu un kāds no dalībniekiem nav bijis informēts par tiesas sēdes laiku un vietu, ja šāda persona to ir pamatojusi apelācijas sūdzībā;

- procesa laikā pirmās instances tiesā ir pārkāpti procesa valodas noteikumi un persona, kuras tiesības ir pārkāptas, to ir pamatojusi apelācijas sūdzībā;

2) lietas būtība nav atklāta un saskaņā ar lietā iesniegtajiem pierādījumiem lietu nevar izskatīt pēc būtības apelācijas instances tiesā.

Savukārt, ja pirmās instances tiesa nav izspriedusi visas lietā izvirzītās prasības, apelācijas instances tiesa var nodot lietu pirmās instances tiesai daļēji neizspriesto prasību daļu un otro daļu skatīt saskaņā ar apelācijas tiesvedībā noteikto kārtību.[85]

Savukārt Vācijas Civilprocesa kodekss, līdzīgi kā Latvijas CPL, nosaka apelācijas instances tiesas rīcības robežas, saņemot apelācijas sūdzību, tas ir, tiek izskatīti iesniegtie pierādījumi un lieta ir jāizskata pēc būtības. Tomēr atbilstoši Civilprocesa kodeksa 538. pantam apelācijas instances tiesa var atcelt lietā esošo spriedumu un nosūtīt lietu zemākai instancei, ja:

1) tiesvedībā pirmās instances tiesā ir pieļauti būtiski pārkāpumi, un šīs neatbilstības dēļ būs jāveic pierādījumu iegūšana visaptverošā apjomā vai ar ievērojamiem laika un pūļu ieguldījumiem;

2) ja jau ar pārsūdzēto spriedumu ir atzīstams, ka apelācijas sūdzība ir neiespējama;

3) ja pārsūdzētajā spriedumā ir lemts tikai par prasības pieļaujamību;

4) ja attiecībā uz prasību, kas ir strīdīga gan pēc būtības, gan nav skaidrs tās apmērs, ar pārsūdzēto spriedumu ir pieņemts provizorisks lēmums attiecībā uz prasības pamatotību vai ja prasība ir noraidīta, tomēr strīds par prasības summu nav gatavs izlemšanai;

5) ja apstrīdētais spriedums, ievērojot tiesības, tika pasludināts tiesvedībā par prasībām, kas izriet no tiesību apstiprinājuma akta (*a deed*) un kurās tiek iesniegti tikai dokumentāri pierādījumi, vai prasībām, kas izriet no vekseļa;

6) ja apstrīdētais spriedums ir aizmuguriski pieņemts spriedums;

85 Lietuvas Republikas Civilprocesa kodekss. Pieejams: https://www.infolex.lt/portal/start_ta.asp?act=doc&fr=pop&doc=77554&title=LR%20civilinio%20proceso%20kodeksas.

7) ja apstrīdētais spriedums ir daļējs spriedums, kas pasludināts pretēji Civilprocesa kodeksā izklāstītajiem priekšnoteikumiem;

un ja viena puse lūdz, lai lieta tiktu nodota zemākas instances tiesai. Tomēr 3. punktā minētajā gadījumā apelācijas tiesai ir galīgi jāizskata visi iebildumi, savukārt 7. punktā minētajā gadījumā pusēm nav jāiesniedz lūgumraksts.[86]

Pēc tiesiskā rakstura līdzvērtīgās situācijās anglosakšu tiesību sistēmas valstīs tiek izmantots juridisks termins "atcelšanas rīkojums" (*quashing order)*, pirms tam vai citur dēvēts kā *certiorari*, kas ir prerogatīvs rīkojums, kuru lūdz ar pārsūdzības iesniegumu, ko izskata Augstākā tiesa un izlemj, vai pēc hierarhijas zemāku tiesu vai administratīvo iestāžu lēmumi ir atceļami, ja tie ir *ultra vires* vai ietver tiesību kļūdu. Tiesa var atteikt izdot šādu rīkojumu, ja pastāv alternatīvi tiesiskās aizsardzības līdzekļi. Šādas normas ir iekļautas Lielbritānijas Civilprocesa noteikumos.[87] Tiesa var piešķirt arī finansiālu kompensāciju, ja ar šādu iestādes vai tiesas lēmumu personai ir radīti zaudējumi.[88]

Respektīvi, atcelšanas rīkojums var tikt izdots attiecībā uz jebkuras publiskas iestādes vai zemākas instances tiesas pieņemtu lēmumu.

Savukārt Kanādā civilprocesā tiek izmantots jēdziens sprieduma atsaukums (*revocation of judgement),* piemēram, ja tiesa pieņem aizmugurisku spriedumu maza apmēra prasībās, zaudējusī puse var pieprasīt sprieduma atsaukumu, ja pamatotu iemeslu dēļ tai nebija iespējams piedalīties procesā noteiktajos termiņos vai piedalīties tiesas sēdē. Sprieduma atsaukuma pieprasījums nav apelācijas sūdzība, un spriedums nevar tikt atsaukts, ja tiesa ir pieļāvusi juridiskas kļūdas.[89]

5. PROCESUĀLIE RISINĀJUMI CITĀS TIESĪBU NOZARĒS

Ņemot vērā, ka pētījuma sākuma daļās ir apskatīts normas pamatojums, kas balstās civiltiesību regulējumā, līdzvērtīgs procesuālais risinājums pastāv arī administratīvā procesa un kriminālprocesa tiesībās. Tā Administratīvā procesa likuma 302. pants nosaka lietas izskatīšanas robežas apelācijas instancē un to, ka apelācijas instances tiesa izskata lietu pēc būtības sakarā ar apelācijas sūdzību un pretapelācijas sūdzību tādā apjomā, kā lūgts šajās sūdzībās, apelācijas instances tiesa izskata tikai tos prasījumus, kuri izskatīti pirmās instances tiesā.

Gandrīz identiski kā CPL 427. panta pirmajā daļā uzskaitīti apstākļi, kuros ir atceļams pirmās instances tiesas spriedums, arī Administratīvā procesa likuma 303. pantā tiek uzskaitīti tie paši apstākļi. Papildus vēl ir minēts apstāklis, ka tiesa lietu izskatījusi rakstveida procesā, kaut arī atbilstoši Administratīvā procesa likuma 206. panta otrajai daļai bija nepieciešams lietas izskatīšanu noteikt mutvārdu procesā, kā arī atšķirībā no CPL tiek uzsvērts, ka tiesas sēdes protokolam vai tiesas sēdes ierakstam ir jābūt mutvārdu procesā izskatītā lietā, kā arī lietā ir jābūt pilnam spriedumam.

Savukārt gadījumos, kad apelācijas instances tiesa:

1) atzīst par pamatotu apelācijas sūdzību par tiesas spriedumu daļā, ar kuru tiesvedība lietā izbeigta vai pieteikums atstāts bez izskatīšanas, tā var pati izlemt attiecīgos jautājumus pēc būtības, ja tam nav objektīvu šķēršļu;

2) konstatē, ka pirmās instances tiesa nav izspriedusi kādu prasījumu, apelācijas instances tiesa

86 *Code of Civil Procedure of Federal Republic of Germany.* Pieejams: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html;

87 https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803100358804

88 https://www.citizensadvice.org.uk/law-and-courts/civil-rights/human-rights/taking-legal-action-about-human-rights/.

89 https://www.justice.gouv.qc.ca/en/your-disputes/small-claims/small-claims-judgment/revocation-of-judgment/.

var nosūtīt lietu pirmās instances tiesai papildsprieduma taisīšanai. Šādā gadījumā lietas izskatīšanu apelācijas instances tiesā turpina pēc tam, kad pirmās instances tiesa lietā ir taisījusi papildspriedumu un ir beidzies likumā noteiktais termiņš apelācijas sūdzības (procesa dalībniekam, kurš lietā jau iesniedzis apelācijas sūdzību, tās papildinājumu) iesniegšanai par papildspriedumu.[90]

KPL, nosakot apelācijas instances tiesas kompetenci krimināllietas nosūtīšanai jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā, ir lakoniskāks, nosakot, ja apelācijas instances tiesa lietas izskatīšanā konstatē KPL pārkāpumu, kas izraisa sprieduma atcelšanu vai citu būtisku šā likuma pārkāpumu, kuru tā pati nevar novērst, nepārkāpjot apsūdzētā tiesības uz aizstāvību, tā jebkurā lietas iztiesāšanas brīdī, uzklausījusi lietas dalībnieku viedokļus, pieņem lēmumu par pirmās instances tiesas sprieduma atcelšanu pilnībā vai kādā tā daļā un lietas nosūtīšanu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesai.[91]

Gan Administratīvā procesa likums, gan KPL dod apelācijas instances tiesai plašākas rīcības brīvības robežas, bet tas var būt skaidrojams ar atšķirībām lietu specifikā, piemēram, tiesas dalību objektīvās patiesības noskaidrošanā administratīvajā procesā vai uzsvaru uz pušu sacīkstes un dispozitivitātes principu civilprocesā un tamlīdzīgi.

6. TIESU PRAKSES APKOPOJUMS

6.1. Statistika par pirmās instances tiesas spriedumu atcelšanu un lietas nosūtīšanu jaunai izskatīšanai

Lai noskaidrotu analizējamo nolēmumu apjomu, izmantojot TIS, ir apkopoti apelācijas instances tiesas pieņemtie lēmumi par pirmās instances tiesas spriedumu atcelšanu, lietu nosūtot jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesai. Informāciju par lēmumu skaitu[92] skatīt diagrammās turpmāk.

Diagramma Nr. 1 "Apelācijas instances tiesas pieņemto lēmumu par pirmās instances tiesas spriedumu atcelšanu, lietu nosūtot jaunai izskatīšanai, skaits no 2015. gada līdz 2020. gada 30. jūnijam"

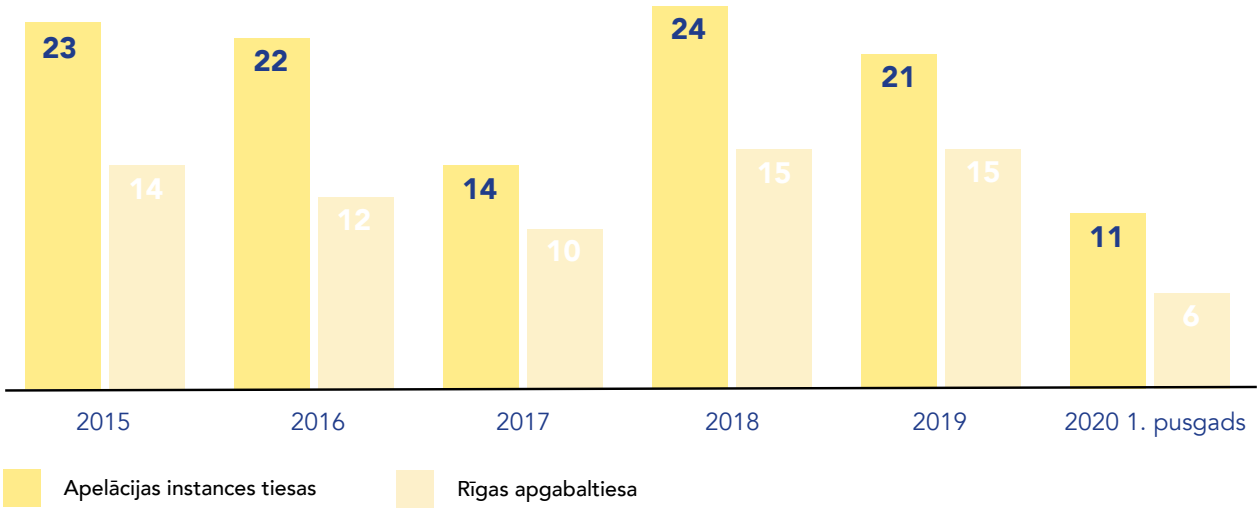

90 Administratīvā procesa likums. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/55567-administrativa-procesa-likums.

91 Krimināprocesa likums. Pieejams https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums.

92 Informācija no TIS. Pieejams: http://tis.ta.gov.lv/

Diagramma Nr. 2 "Apelācijas instances tiesas pieņemto lēmumu par pirmās instances tiesas spriedumu atcelšanu, lietu nosūtot jaunai izskatīšanai, kopskaits no 2015. gada līdz 2020. gada 30. jūnijam"

(Tabulā iekļauts arī Senāta 2020. gada 6. augusta rīcības sēdes lēmums lietā Nr. C30532018, SKC-1307/2020.)

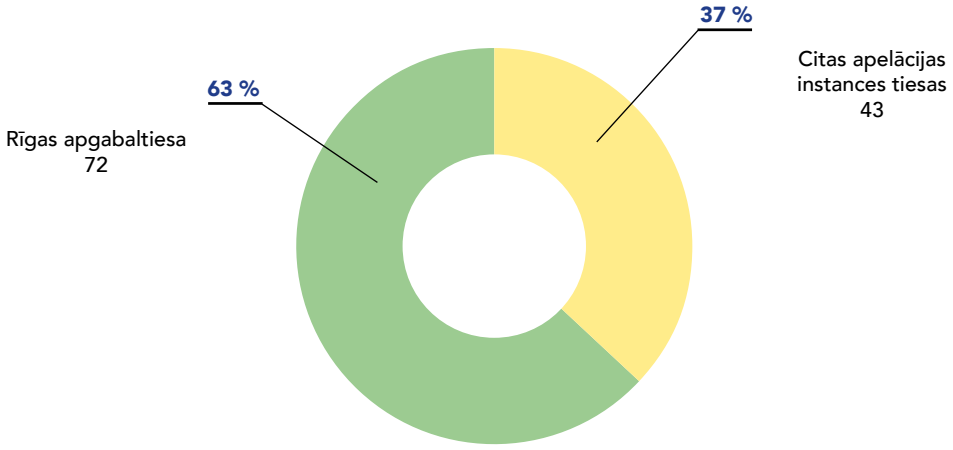

Kopā 115 apelācijas instances tiesas nolēmumi

Tabula Nr. 1 "Kopējais apelācijas instanču tiesu saņemto un izskatīto lietu skaits attiecībā pret pirmās instances tiesu atcelto nolēmumu skaitu"[93]

	Saņemto lietu skaits	Izskatīto lietu skaits	Pirmās instances tiesai atpakaļ nosūtīto lietu skaits	Izskatīto lietu skaita attiecība pret pirmās instances tiesai atpakaļ nosūtīto lietu skaitu (%)
2019	4159	4111	21	0,51
2018	4377	4535	24	0,53
2017	5159	5310	14	0,26
2016	5481	5362	22	0,41
2015	5394	5550	23	0,41
Vidēji gadā:	4914	4973,6	20,8	0,42
Kopā:	24 570	24 868	104	

Izskatīto lietu skaits, kurās pieņemti lēmumi par pirmās instances tiesas sprieduma atcelšanu un nosūtīšanu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā atbilstoši CPL 427. pantam, norāda, ka tendence ir salīdzinoši stabila. Šādu apelācijas instances tiesas konstatējumu skaits par būtiskiem trūkumiem pirmās instances tiesas procesa gaitā, lai būtu pamats atcelt pirmās instances tiesas spriedumu un lietu nosūtīt jaunai izskatīšanai, nav ievērojams attiecībā pret kopējo lietu skaitu un veido mazāk par 0,5 % no saņemtajām lietām, tas ir, pabeigto lietu un izskatīto blakus sūdzību skaits attiecīgajā laika periodā visās apgabaltiesās, balstoties uz publiski pieejamo tiesu darba statistiku, ir vidēji gandrīz 5000 lietas gadā.[94] RAT pieņēmusi lielāko daļu (virs 60 %) šo nolēmumu.

93 Tiesu darba datu portāls. Pieejams: https://dati.ta.gov.lv/MicroStrategy/asp/Main.aspx.

94 Tiesu darba datu portāls. Pieejams: https://dati.ta.gov.lv/MicroStrategy/asp/Main.aspx

6.2. Normas piemērošana attiecībā pret konstatētajiem apstākļiem

Turpinot apzināt tiesu prakses apjomus CPL 427. panta piemērošanā, pirmās instances tiesu spriedumu atcelšanas gadījumi ir apkopoti pēc to atcelšanas pamatojuma, kā arī sadalījuma pa gadiem. Informāciju skatīt diagrammās turpmāk.[95]

Diagramma Nr. 3 "Informācija par pirmās instances tiesas spriedumu atcelšanu, ņemot vērā apelācijas instances tiesas sniegto pamatojumu"

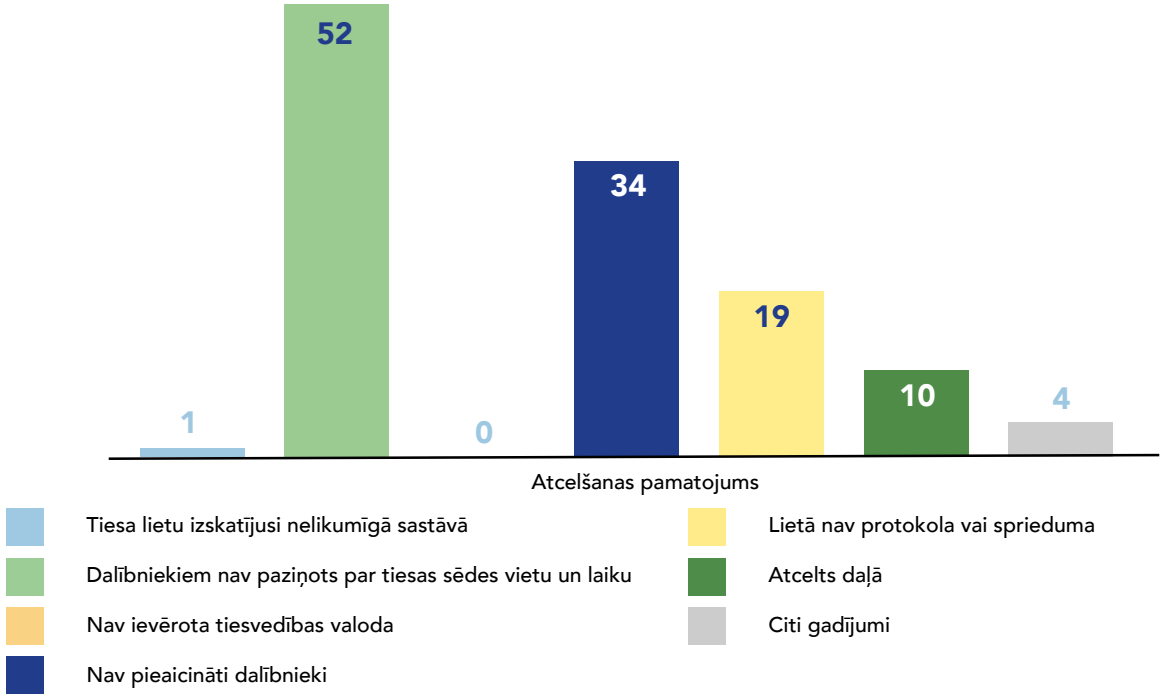

Diagramma Nr. 4 "Pirmās instances tiesas spriedumu atcelšanas gadījumi (ar pamatojumu) pa gadiem"

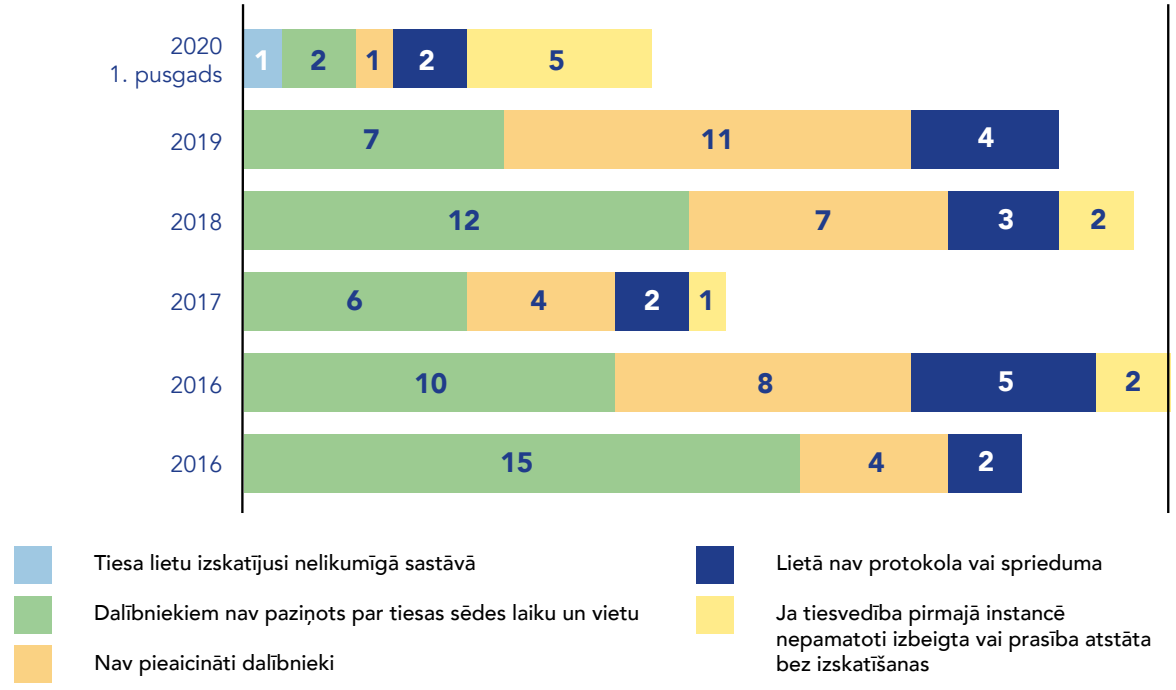

95 Informācija no TIS. Pieejams: http://tis.ta.gov.lv/.

Vienlaikus izskatāmajā laika periodā apelācijas instances tiesa ir konstatējusi un attiecīgi arī kombinējusi divus sprieduma atcelšanas pamatojumus piecos gadījumos. Kā arī ir pieņemti četri apelācijas instances tiesas lēmumi par pirmās instances tiesas spriedumu atcelšanu gadījumos, kad tiesa ir pamatojusies uz kādu citu normu. Dažkārt nolēmuma motīvu vai rezolutīvajā daļā nav norādīti precīzi panta punkti (ir pat gadījumi, kad norādītie panta punkti varētu nebūt attiecināmi uz lietas apstākļiem – aut.). Tikai vienā gadījumā TIS nebija pieejams apelācijas instances tiesas nolēmums, tāpēc nevarēja iepazīties ar tiesas motivāciju un lēmumu.

Turpmāk pētījumā ir konspektīvi analizētas apelācijas instances tiesu izskatītās lietas izlases kārtībā pa veidiem, apskatot biežākās situāciju tipoloģijas. Analizētajos nolēmumos ietilpst gan spēkā stājušies nolēmumi, gan nolēmumi, kas nav stājušies spēkā, kā arī pirmās instances tiesas un apelācijas instances tiesas sniegtās interpretācijas var būt arī diskutablas kopsakarā ar Senāta secinājumiem citās lietās, turklāt ne vienmēr ir bijusi vienveidīga tiesu prakse. Tabulā ir anonimizēti fizisku personu vārdi.

Tabula Nr. 2 "Tiesu nolēmumu analīze pēc veidiem"

N. p. k.		Lietas apstākļi	Apelācijas instances tiesas konstatētais	Senāta secinājumi (ja ir iesniegta blakus sūdzība)[96]
Tiesu prakse situācijās, kad apelācijas instances tiesa ir konstatējusi lietas izskatīšanu nelikumīgā sastāvā (CPL 427. panta pirmās daļas 1. punkts)				
1.	RAT 09.03.2020. lēmums lietā Nr. C30436519; ECLI:LV:RAT:2020:0309.C30436519.16.L Lietas arhīva Nr. CA-1006-20/2	Vienkāršotās procedūras lietā par naudas piedziņu pirmās instances tiesa daļēji apmierinājusi SIA "ADENTA" prasību pret /pers. A/ par naudas un nokavējuma procentu, tiesāšanās izdevumu piedziņu, bet noraidījusi prasību daļā par parāda atgūšanas izdevumiem.	Apelācijas instances tiesa ņēmusi vērā apelācijas sūdzībā norādīto, ka pirmās instances tiesa nav izlēmusi tai pieteikto noraidījumu sakarā ar iespējamo interešu konfliktu, uzskatot, ka pastāv risks, ka tādējādi tiesa izskatījusi lietu nelikumīgā sastāvā.	
Tiesu prakse gadījumos, kad tiesa lietu izskatījusi, pārkāpjot procesuālās normas, kas nosaka pienākumu paziņot lietas dalībniekiem par tiesas sēdes laiku un vietu (CPL 427. panta pirmās daļas 2. punkts)				
2.	RAT 24.03.2020. lēmums lietā Nr. C68341519 ECLI:LV:RAT:2020:0324.C68341519.11.L Lietas arhīva Nr. CA-1107-20/17	Vienkāršotās procedūras lietā par naudas piedziņu no /pers. A/ par labu ārvalstīs reģistrētam komersantam pirmās instances tiesa nosprieda piedzīt pamatparādu, līgumsodu, likumiskos procentus, līgumiskos procentus, tiesas izdevumus. Apelācijas sūdzībā iekļauts lūgums atcelt pirmās instances tiesas spriedumu.	Par lietas izskatīšanu nebija informēts atbildētāja likumiskais pārstāvis (aizgādnis), tādēļ atbildētājas tiesības procesā nav bijušas pienācīgi īstenotas.	
3.	Kurzemes apgabaltiesas 17.01.2020. lēmums lietā Nr. C69263819 ECLI:LV:KUAT:2020:0117.C69263819.6.L Lietas arhīva Nr. CA-0033-20	Lietā par parāda, parāda atgūšanas izdevumu un līgumisko procentu, līgumsoda, tiesas izdevumu piedziņu no /pers. A/ par labu SIA "GelvoraSergel" pirmās instances tiesa prasību apmierinājusi daļēji, noraidot prasību daļā par procentu, līgumsoda un parāda atgūšanas izdevumu piedziņu.	Apelācijas instances tiesa konstatējusi, ka pirmās instances tiesas sēdē nav piedalījušās puses un atbildētājs par to nav iepriekš paziņojis, kā arī konstatēts, ka nosūtītais prasības pieteikums un pavēste ir saņemti atpakaļ tiesā. Pirmās instances tiesa ir izvēlējusies taisīt aizmugurisku spriedumu. Apelācijas instances tiesa ir pārbaudījusi publiskos reģistrus un secinājusi, ka atbildētājs dzīvo Lielbritānijā, tas ir, dzīvesvietas adrese ir pieejama, tādēļ tam nav pienācīgi paziņots par tiesas sēdi.	

96 Senāta atziņas detalizēti skatītas pētījuma 7. sadaļā.

N. p. k.		Lietas apstākļi	Apelācijas instances tiesas konstatētais	Senāta secinājumi (ja ir iesniegta blakus sūdzība)[96]
4.	RAT 27.11.2019. lēmums lietā Nr. C32215814 ECLI:LV:RAT:2019:1127.C32215814.4.L Lietas arhīva Nr. CA-0183-19/15	/Pers. A/ cēlusi prasību pret jūras kuģi "Prince Joy" un četrām juridiskām personām, no kurām divas – SIA "ORMA " un SIA "Hortus TC" – reģistrētas Latvijā, bet divas – *Belfast Shipping LTD* un *Snow White Shipping Ltd* – ārvalstīs, par darba samaksas piedziņu. Pirmās instances tiesa prasību ir noraidījusi daļā pret kuģi "Prince Joy", juridiskām personām: *Belfast Shipping LTD*, SIA "Hortus TC", bet pret SIA "ORMA" izbeigusi lietu.	Lietā konstatēts, ka atbildētāju – juridisku personu – adreses atrodas Panamas Republikā un Māršalu salās, uz šīm adresēm arī nosūtot procesuālos dokumentus. Tomēr pirmās instances tiesa nav pārliecinājusies par dokumentu izsniegšanas apstiprinājumu vai neizsniegšanu atbildētājiem un puses aicinājusi uz sēdi ar publikāciju laikrakstā "Latvijas Vēstnesis", kas ir pārkāpis pušu tiesības uz taisnīgu un atklātu lietas izskatīšanu.	
5.	Vidzemes apgabaltiesas 08.04.2019. lēmums lietā Nr. C08026615 ECLI:LV:VAT:2019:0408.C08026615.5.L Lietas arhīva Nr. CA-0061-19	Lietā par AS "Swedbank" prasību pret /pers. A/ kā aizņēmēju un /pers. B/ kā galvinieci par parāda piedziņu pirmās instances tiesa apmierinājusi prasību pilnībā.	Lietas dalībnieks ir norādījis tiesai korespondences adresi saziņai, turpretī tiesa ir sūtījusi paziņojumus uz dalībnieka deklarēto dzīvesvietas adresi, kas ir atšķirīga. Dokumenti netika saņemti, turklāt dalībnieks nav ieradies uz pirmās instances tiesas sēdi, kurā nolēma lietu skatīt bez dalībnieka klātbūtnes, nepamatoti atzīstot neierašanos par neattaisnojošu. Apelācijas instances tiesa lēmumā norāda uz tiesas pienākumu sazināties ar lietas dalībniekiem, izmantojot norādītās adreses saziņai ar tiesu.	
6.	RAT 30.04.2019. lēmums lietā Nr. C33230915 ECLI:LV:RAT:2019:0430.C33230915.9.L Lietas arhīva Nr. CA-0236-19/17	Pirmās instances tiesa noraidījusi juridiskas personas prasību pret /pers. A/ un /pers. B/ ar trešo personu /pers. C/ par zaudējumu atlīdzības piedziņu.	Lietā ir pieaicināts zvērināts advokāts sniegt juridisko palīdzību kādam no dalībniekiem, bet zvērinātam advokātam nav pilnvarojuma pārstāvēt pusi, ko pirmās instances tiesa nav ievērojusi un uztvērusi zvērinātu advokātu par pilnvērtīgu pārstāvi gadījumos, kad procesā nav piedalījusies pati puse.	
7.	RAT 19.03.2019. lēmums lietā Nr. C29270318 ECLI:LV:RAT:2019:0319.C29270318.9.L Lietas arhīva Nr. CA-1050-19/36	Lietā par AS "Zemju pārvalde" vienkāršotās procedūras prasību par naudas piedziņu pret SIA "Rīgas namu pārvaldnieks" pirmās instances tiesa prasību apmierinājusi daļēji. Apelācijas sūdzībā atbildētāja norādījusi, ka nav saņēmusi paziņojumu par lietas izskatīšanas datumu rakstveida procesā.	Apelācijas instances tiesa, izskatot apelācijas sūdzību, konstatējusi, ka atbildētājai paziņojums par lietas izskatīšanu rakstveida procesā nosūtīts elektroniski, tomēr sūtījumam pielikumā nav pievienots pats paziņojums. Nav būtiskas nozīmes, ka atbildētāja ir apstiprinājusi dokumenta saņemšanu (nav informējusi uzreiz par to, ka sūtījumam iztrūkst pielikuma – aut.).	

N. p. k.		Lietas apstākļi	Apelācijas instances tiesas konstatētais	Senāta secinājumi (ja ir iesniegta blakus sūdzība)[96]
8.	RAT 26.08.2019. lēmums lietā Nr. C30452115 ECLI:LV:RAT:2019:0826.C30452115.33.L Lietas arhīva Nr. CA-0758-19/17	Lietā par /pers. A/ prasījumu pret personu /pers. B/ un juridisku personu, kas reģistrēta ārvalstīs, par līguma atzīšanu par spēkā neesošu un hipotēku dzēšanu pirmās instances tiesa prasību apmierinājusi daļēji.	Apelācijas instances tiesa konstatējusi, ka informāciju par tiesas sēdes laiku atbildētājam, kura adrese ir Amerikas Savienotajās Valstīs, nosūtījusi vienkāršā pasta sūtījumā, bet nav ievērota saistošajos starptautiskajos līgumos noteiktā kārtība, līdz ar to lietā nav apstiprinājuma, ka atbildētājam ir paziņots par tiesas sēdes laiku un vietu likumā noteiktajā kārtībā.	Senāta Civillietu departaments 2020. gada 26. februārī atcēla lēmumu, norādot, ka izskatāmajā lietā nav bijis pietiekams pamats piemērot CPL 427. panta pirmās daļas 2. punktu, jo tiesas sēdē ir piedalījies atbildētāja pārstāvis saskaņā ar pilnvarojumu, kurš nav izmantojis savas pārstāvja tiesības.
9.	RAT 11.09.2018. lēmums lietā Nr. C33457417 ECLI:LV:RAT:2018:0911.C33457417.13.L Lietas arhīva Nr. CA-2736-18/12	Lietā par SIA "Kredītuzraudzības birojs", kuras procesuālās tiesības pārņēma biedrība "Zemes reformas komiteja" saskaņā ar iesniegto pieteikumu, vienkāršotas procedūras prasībā pret /pers. A/, /pers. B/, /pers. C/ u. c. par parāda piedziņu pirmās instances tiesa prasību noraidīja un daļā pret vienu atbildētāju izbeidza.	Pirmās instances tiesai, apmierinot pieteikumu par puses procesuālo tiesību pārņemšanu, bija pienākums paziņot par tiesas sēdes vietu un laiku personai, kura saskaņā ar tiesas nolēmumu iestājusies lietā prasītāja statusā.	Senāta Civillietu departaments 2019. gada 17. jūnijā rīcības sēdē nolēma ateikt pieņemt blakus sūdzību, jo nav acīmredzama pamata uzskatīt, ka, izskatot minēto blakus sūdzību, pārsūdzētais lēmums tiks pilnīgi vai kādā daļā atcelts vai grozīts.
10	RAT 22.06.2018. lēmums lietā Nr. C29842913 ECLI:LV:RAT:2018:0622.C29842913.9.L Lietas arhīva Nr. CA-0492-18/20	Lietā par AS DNB banka prasību pret /pers. A/ par parāda piedziņu pirmās instances tiesa prasību apmierinājusi daļēji. Apelācijas sūdzībā atbildētājs norādījis, ka pirmās instances tiesa lietu izskatīja bez atbildētāja klātbūtnes, neievērojot pavēstes nosūtīšanas kārtību.	Situācijā, kad atbildētājs lietā ir norādījis korespondences adresi Kubas Republikā, uz kuru nav nosūtīta tiesas pavēste, savukārt pavēstes nosūtīšana uz elektronisko pastu nav bijusi pietiekoša, jo atbildētājs nebija norādījis, ka piekrīt izmantot šo adresi saziņai ar tiesu, tiesai nav bijis pamata uzskatīt, ka tiesas pavēste atbildētājam ir izsniegta.	
11.	RAT 22.06.2018. lēmums lietā Nr. C33655715 ECLI:LV:RAT:2018:0622.C33655715.4.L Lietas arhīva Nr. CA-2099-18/33	Lietā par SIA "Latvijas Namsaimnieks" maza apmēra prasību pret /pers. A/ un /pers. B/ par naudas piedziņu pirmās instances tiesa prasību apmierinājusi daļēji, prasību noraidot daļā par tiesas izdevumu piedziņas kārtību. Apelācijas sūdzībā atbildētāji norādīja, ka tiesa pieļāvusi CPL 427. panta pārkāpumu, jo procesa dalībnieki maldināti ar kļūdainu informāciju par civillietas izskatīšanas laiku un vietu Latvijas tiesu portālā, līdz ar to pārkāptas viņu CPL 74. pantā noteiktās tiesības piedalīties tiesas sēdē un aizstāvēt savas intereses.	Norisinoties tiesu reformai, lietas izskatīšanas laikā pirmajā instancē tika mainīts tiesu nams (bet ne fiziskā atrašanās vieta, tikai institucionāli – aut.), par ko lietas dalībniekiem nebija atsevišķi paziņots. Atbildētāju pārstāvis TIS iepazinās ar informāciju, ka tiesas sēde "noņemta no izskatīšanas" un varēja rasties priekšstats, ka tiesas sēde, uz kuru tas tika aicināts, nenotiks.	

N. p. k.		Lietas apstākļi	Apelācijas instances tiesas konstatētais	Senāta secinājumi (ja ir iesniegta blakus sūdzība)[96]
12.	RAT 04.12.2017. lēmums lietā Nr. C30685315 ECLI:LV:RAT:2017:1204:C30685315.1.L Lietas arhīva Nr. CA-0770-17/12	Lietā par /pers. A/ un /pers. B/ prasību pret /pers. C/ par izlikšanu no telpām un parāda piedziņu pirmās instances tiesa nosprieda prasību apmierināt.	Prasība vērsta gan pret atbildētāju, gan diviem nepilngadīgiem ģimenes locekļiem. Atbilstoši CPL 72. panta otrajai daļai fiziskai personai vecumā no 15 līdz 18 gadiem lietas tiesā ved to likumiskie pārstāvji [..], lietās, kuras ved minēto personu pārstāvji, tiesa aicina piedalīties arī pašas personas. Lietā nav ziņu par to, ka nepilngadīga persona šajās vecuma robežās būtu aicināta uz tiesas sēdi.	
13.	RAT 03.11.2016. lēmums lietā Nr. C33336015 Lietas arhīva Nr. CA-3726/27	Lietā par Nordea Bank AB Latvijas filiāles maza apmēra prasību pret /pers. A/ pirmās instances tiesa apmierināja prasību daļēji.	Atbildētājs nav saņēmis nevienu tiesas dokumentu un tie visi ir nodoti atpakaļ ar attiecīgām norādēm, kā arī atbildētājam nav deklarētas dzīvesvietas, kas tika konstatēts pirmās instances tiesas procesā. Atbildētājs nav atsaucies uz sludinājumu laikrakstā "Latvijas Vēstnesis". Saskaņā ar izziņu no Sodu reģistra atbildētājs atradies apcietinājumā. Tiesai gan nav likumā noteikts pienākums pārliecināties par lietas dalībnieka atrašanos ieslodzījuma vietā, taču, konstatējot šādu apstākli, tiesa nedrīkst to ignorēt.	
14.	RAT 25.03.2015. lēmums lietā Nr. C17116407 Lietas arhīva Nr. CA-0410-15/7	Lietā par /pers. A/ prasību pret /pers. B/ un /pers. C/ ar trešo personu AS "Swedbank" par patapinājuma līguma korroborāciju un /pers. C/ pretprasībā pret /pers. A/ par izlikšanu no telpām pirmās instances tiesa noraidīja prasību un apmierināja pretprasību. Atbildētājs iesniedzis apelācijas sūdzību, kurā norādījis, ka nebija zināms par lietā nozīmētās tiesas sēdes laiku un vietu.	Pirmās instances tiesa nav pārliecinājusies par atbildētāja dzīvesvietas adresi Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Iedzīvotāju reģistrā, kas norādīja, ka atbildētāja dzīvesvieta ir Īrijas Republikā. Šai personai netika dota iespēja iepazīties arī ar pirmās instances tiesas spriedumu.	Senāts 2015. gada 29. oktobrī pieņēma lēmumu atcelt apelācijas instances tiesas lēmumu, jo tiesai nav pienākums pirms katras tiesas sēdes pārliecināties, vai kāds no tiesas sēdes dalībniekiem nav mainījis dzīvesvietu pārtraukumā starp tiesas sēdēm. Kā arī nepieaicinātajai personai izskatāmajā lietā nevarētu būt interese. Laikā, kad pirmās instances tiesa izskatīja lietu un taisīja spriedumu, atbildētājs vairs nebija strīdus nekustamā īpašuma īpašnieks, līdz ar to spriedums neskāra un nevarēja skart šīs personas tiesības. Tādējādi apelācijas instances tiesa atcēlusi spriedumu un nodevusi lietu jaunai izskatīšanai sakarā ar procesuālu pārkāpumu pret personu, kura nav bijusi lietas dalībnieks.

N. p. k.		Lietas apstākļi	Apelācijas instances tiesas konstatētais	Senāta secinājumi (ja ir iesniegta blakus sūdzība)[96]
15.	RAT 21.11.2016. lēmums lietā Nr. C30431115 Lietas arhīva Nr. CA-2480-16/4	Lietā par maksātnespējīgās AS "Reversed" prasību pret /pers. A/ un /pers. B/ par nomas tiesisko attiecību atzīšanu, nomas maksas noteikšanu, zemes nomas maksas parāda piedziņu pirmās instances tiesa apmierinājusi prasību. Apelācijas sūdzībā atbildētāja norāda, ka nav saņēmusi pavēsti uz tiesas sēdi.	Pirmās instances tiesa nav savlaicīgi paziņojusi lietas dalībniekam par tiesas sēdes vietu un laiku, konstatējot, ka pavēsti atbildētāja saņēmusi dienā, kad notika pirmās instances tiesas sēde.	
Tiesu prakse situācijās, kad tiesas spriedums piešķir tiesības vai uzliek pienākumus personai, kura nav pieaicināta kā lietas dalībnieks (CPL 427. panta pirmās daļas 4. punkts)				
16.	RAT 12.02.2020. lēmums lietā Nr. C33500716 ECLI:LV:RAT:2020:0212.C33500716.3.L Lietas arhīva Nr. CA-0015-20/24	Lietā par /pers. A/ prasību pret /pers. B/ par zemesgabala robežu pārbaudīšanu un noteikšanu pirmās instances tiesa prasību noraidīja pilnā apmērā. /Pers. A/ pārstāve norādīja, ka robežu noteikšanu nav iespējams veikt, jo konstatētas pretrunas zemes uzmērīšanas plānos un tādēļ strīdus robežas noteikšana skar tādu personu (zemes īpašnieku) tiesības un pienākumus, kuri nav šīs lietas dalībnieki. /Pers. B/ pārstāvji piekrita, ka robežu noteikšana skar lietā nepieaicinātu personu tiesības.	Apelācijas instances tiesa konstatēja, ka pirmās instances tiesas spriedums par zemesgabalu robežu noteikšanu skar nekustamo īpašumu īpašnieku tiesības, kā arī, iespējams, citus pierobežniekus, kas nav bijuši pieaicināti lietā.	Senāta Civillietu departaments 2020. gada 27. maijā atcēla apelācijas instances tiesas nolēmumu, atzīstot, ka lieta pirmās instances tiesā izskatīta pareizi pēc būtības. CPL tiesību normas neparedz tiesas iniciatīvu trešo personu vai atbildētāju pieaicināšanā.
17.	Zemgales apgabaltiesas 03.07.2019. lēmums lietā Nr. C30402717 ECLI:LV:ZAT:2019:0703.C30402717.6.L Lietas arhīva Nr. CA-0132-19/10	Vienkāršotās procedūras lietā par juridiskas personas, dzīvokļu īpašnieku kooperatīvās sabiedrības prasībā pret /pers. A/ (prasības celšanas brīdī – /pers. B/) par naudas piedziņu pirmās instances tiesa prasību noraidīja.	Atbildētāja nāves gadījumā pirmās instances tiesa ir aizstājusi pusi ar tās tiesību pārņēmēju, neievērojot CPL noteikto kārtību. Tiesību pārņēmējai nav sniegta iespēja realizēt procesuālās tiesības. Lēmumā norādīts, ka attiecīgajam lietas dalībniekam nav paziņots par tiesas sēdes laiku un vietu.	Iesniegta blakus sūdzība, bet Senāta Rīcības sēdē 2019. gada 11. novembrī pieņemts lēmums atteikt pieņemt blakus sūdzību, jo nav pamata uzskatīt, ka pārsūdzētais lēmums tiks pilnīgi vai kādā daļā atcelts vai grozīts.
18.	RAT 21.10.2019. lēmums lietā Nr. C33437218 ECLI:LV:RAT:2019:1021.C33437218.10.L Lietas arhīva Nr. CA-1434-19/31	Lietā par /pers. A/ prasību pret personu /pers. B/ un zvērinātu tiesu izpildītāju par pirkuma līguma atzīšanu par dāvinājumu, īpašuma atzīšanu par laulātā atsevišķu mantu un piedziņas atzīmju dzēšanu zemesgrāmatā pirmās instances tiesa prasību apmierināja. Apelācijas sūdzību iesniedza zvērināts tiesu izpildītājs, norādot, ka tiesu izpildītājs nav uzskatāms par atbildētāju, taču piedzinējiem par tiesas sēdi vispār nav paziņots.	Lietā nav pieaicināti piedzinēji – juridiskas personas, kuru tiesības uz nekustamo īpašumu bijušas nostiprinātas zemesgrāmatā.	

N. p. k.		Lietas apstākļi	Apelācijas instances tiesas konstatētais	Senāta secinājumi (ja ir iesniegta blakus sūdzība)[96]
19.	RAT 22.03.2019. lēmums lietā Nr. C32156217 ECLI:LV:RAT:2019:0322.C32156217.4.L Lietas arhīva Nr. CA-0277-19/10	Lietā par /pers. A/ prasību pret /pers. B/ par kopīgas mantas dalītas lietošanas kārtības noteikšanu pirmās instances tiesa daļēji apmierinājusi prasību, nosakot nekustamā īpašuma lietošanas kārtību. Atbildētāja pārstāve apelācijas instances tiesas sēdē pauda viedokli, ka lieta ir nosūtāma jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā saskaņā ar CPL 427. panta pirmās daļas 4. punktu, pamatojot ar apstākļiem, ka strīdus nekustamajā īpašumā saskaņā ar zemesgrāmatu ierakstiem ir reģistrēts apgrūtinājums par labu trešajai personai.	Lietā par nekustamā īpašuma dalītas lietošanas kārtību nav pieaicināta fiziska persona, kas zemesgrāmatā norādīta kā nekustamā īpašuma servitūta izmantotāja, kurai pirmās instances tiesas spriedums noteicis ievērot spriedumā apstiprināto kārtību.	
20.	RAT 15.02.2019. lēmums lietā Nr. C68392017 ECLI:LV:RAT:2019:0215.C68392017.4.L Lietas arhīva Nr. CA-0389-19/29	Lietā par /pers. A/ prasību pret /pers. B/ par īpašuma tiesību atzīšanu uz nekustamo īpašumu uz izpirkuma pamata pirmās instances tiesa prasību apmierināja. Apelācijas instances tiesas sēdē atbildētāja pārstāve norādīja, ka lietā nav pieaicināta nekustamā īpašuma atsavinātāja, lai gan tieši no atsavinātājas darbībām ir atkarīgs, vai ir pamats uzskatīt īpašuma tiesības uz izpirkuma pamata.	Apelācijas instances tiesa konstatēja, ka tiesvedības laikā nav izskatīts jautājums par iespējama lietas dalībnieka statusu lietā, lai arī ar sprieduma rezolutīvo daļu šai personai nav piešķirtas tiesības vai uzlikti pienākumi.	
21.	RAT 18.04.2019. lēmums lietā Nr. C32242517 ECLI:LV:RAT:2019:0418.C32242517.7.L Lietas arhīva Nr. CA-0390-19/13	Lietā par /pers. A/ prasību pret AS "Mājokļu aģentūra" par nekustamā īpašuma izpirkšanu pirmās instances tiesa prasību noraidīja.	Apelācijas instances tiesa konstatēja, ka lietā par īpašuma tiesību atzīšanu prasība ir celta pret juridisku personu, kas ir nekustamā īpašuma ieguvējs, bet nav pieaicināta persona, kas ir bijusi īpašnieks prasības celšanas brīdī.	Senāta Civillietu departaments 2019. gada 29. augustā atcēla lēmumu, atzīstot, ka spriedums atcelts, jo prasība celta pret neīsto atbildētāju, kas neatbilst CPL 427. panta pirmās daļas 4. punktam, kā arī spriedums, ar kuru noraidīta prasība, nevar piešķirt tiesības vai uzlikt pienākumus personai, kas nav bijusi pieaicināta kā lietas dalībnieks.

N. p. k.		Lietas apstākļi	Apelācijas instances tiesas konstatētais	Senāta secinājumi (ja ir iesniegta blakus sūdzība)[96]
22.	Zemgales apgabaltiesas 05.09.2018. lēmums lietā Nr. C37052817 ECLI:LV:ZAT:2018:0905.C37052817.6.L Lietas arhīva Nr. CA-0259-18/8	Lietā par /pers. A/ prasību pret /pers. B/ par laulības šķiršanu, laulāto kopīgas mantas sadali un morālā kaitējuma kompensācijas piedziņu un pretprasību par laulības atzīšanu par spēkā neesošu pirmās instances tiesa prasību apmierinājusi daļēji un noraidījusi pretprasību. Atbildētājs apelācijas instances tiesas sēdē pauda viedokli, ka ar pirmās instances tiesas spriedumu ir aizskartas atbildētāja iepriekšējās laulātās mantiskās intereses, jo strīdus nekustamais īpašums ir iegādāts iepriekšējās laulības laikā.	Pirmās instances tiesas spriedums ir atceļams daļā par pušu laulāto kopīgas mantas sadali, jo lietā ir konstatēti fakti, ka atbildētājs ir bijis pirmajā laulībā ar citu personu, savukārt strīds radies otrajā laulībā. Pirmās instances tiesai bija pienākums izskaidrot atbildētājam viņa tiesības pieaicināt lietā trešo personu vai tiesai rakstveidā izskaidrot šai personai tiesības iestāties lietā, kas netika izdarīts.	Senāts 2018. gada 23. novembrī atcēla apelācijas instances tiesas lēmumu, norādot, ka tiesai nav nepieciešams meklēt lietas dalībniekus. Pirmās instances tiesas spriedums nav piešķīris tiesības vai uzlicis pienākumus personai, kuru kā iespējamo lietas dalībnieku norādījusi pirmās instances tiesa.
23.	RAT 28.02.2018. lēmums lietā Nr. C32243316 ECLI:LV:RAT:2018:0228.C32243316.2.L Lietas arhīva Nr. CA-0272-18/32	Lietā par /pers. A/ prasību pret personu /pers. B/ par ceļa servitūta nodibināšanu, pienākuma uzlikšanu noņemt ierobežojumus un nodrošināt piekļūšanu un tiesību noteikšanu izvietot inženierkomunikācijas pirmās instances tiesa prasību noraidīja pilnībā. Prasītājs apelācijas sūdzībā lūdzis spriedumu atcelt, norādot, ka hipotekārais kreditors nav piekritis servitūta nodibināšanai.	Apelācijas instances tiesa konstatēja, ka atbildētājam ir noslēgts aizdevuma līgums ar juridisku personu, kas nodrošināts ar hipotēku uz nekustamo īpašumu, par kuru lietā ir strīds, kas liedz dibināt servitūtus bez hipotekārā kreditora piekrišanas. Kreditors šajā lietā būtu pieaicināms kā trešā persona.	Senāta 2018. gada 10. aprīļa rīcības sēdē ir izskatīta atbildētāja blakus sūdzība un atzīts, ka nav acīmredzama pamata uzskatīt, ka, to izskatot, pārsūdzētais lēmums tiks pilnīgi vai kādā daļā atcelts vai grozīts.
24.	RAT 06.03.2017. lēmums lietā Nr. C33243415 Lietas arhīva Nr. CA-0349-17/12	Lietā par /pers. A/ un /pers. B/ prasību pret personām /pers. C/ un /pers. D/ par dzīvokļu īpašnieku kopības lēmuma atzīšanu par spēkā neesošu ar trešo personu SIA "Zemgales namu pārvaldnieks" pirmās instances tiesa nosprieda prasību noraidīt.	Pirmās instances tiesa nav izskaidrojusi procesuālo darbību izdarīšanas vai neizdarīšanas procesuālās sekas attiecībā uz trešajām personām. Tā kā puses pašas nepieteica lūgumu pieaicināt lietā dzīvojamās mājas dzīvokļu īpašniekus kā trešās personas, pirmās instances tiesai, ņemot vērā prasības priekšmetu un pamatu, bija pienākums izskaidrot trešo personu nepieaicināšanas sekas, kas šajā gadījumā netika izdarīts.	Senāts 2017. gada 19. jūnijā pieņēma lēmumu atcelt apelācijas instances tiesas lēmumu, jo prasītāju iespējamā kļūda lietas dalībnieku izvēlē izskatāmajā lietā nevarēja būt par pamatu pirmās instances tiesas sprieduma atcelšanai, ņemot vērā sacīkstes principa īstenošanas apstākļus.
25.	RAT 19.02.2018. (lēmumā 19.02.2017.) lēmums lietā Nr. C30495016 ECLI:LV:RAT:2018:0219.C30495016.5.L Lietas arhīva Nr. CA-0760-18/37	Lietā par AAS "Balta" maza apmēra prasību pret /pers. A/ par naudas piedziņu pirmās instances tiesa prasību noraidīja.	Apelācijas instances tiesa konstatēja, ka pirmās instances tiesas spriedumā rezolutīvajā daļā ir norādīta juridiska persona, kas atšķiras no faktiskajiem lietas dalībniekiem (iespējama pārrakstīšanās kļūda – aut.), tādēļ atzīstams, ka spriedums piešķir tiesības vai uzliek pienākumus personai, kura nav pieaicināta kā lietas dalībnieks.	

N. p. k.		Lietas apstākļi	Apelācijas instances tiesas konstatētais	Senāta secinājumi (ja ir iesniegta blakus sūdzība)[96]
26.	RAT 25.01.2016. lēmums lietā Nr. C28249814 Lietas arhīva Nr. CA-0128/20	Lietā par personu prasību pret SIA "RBSSKALS Serviss" par dzīvokļu īpašnieku kopības aptaujas lēmuma atzīšanu par spēkā neesošu pirmās instances tiesa nosprieda prasību noraidīt, jo prasījums par dzīvokļu īpašnieku kopības lēmuma atzīšanu par spēkā neesošu izvirzīts pret personu, kas nav piedalījusies jautājuma izlemšanā, un prasība ceļama pret dzīvokļu īpašnieku kopību, kura pieņēmusi apstrīdēto lēmumu. Prasītāji apelācijas sūdzībā norāda, ka apstrīdēto lēmumu ir apstiprinājusi atbildētāja, tādēļ pret to arī ceļama prasība.	Pirmās instances tiesa prasību ir noraidījusi formāla iemesla dēļ, norādot, ka prasība pret pārvaldītāju ir celta nepareizi un tā bija ceļama pret dzīvokļu īpašnieku kopību, kura pieņēma apstrīdēto lēmumu. Taču apstākļos, kad strīda risinājums pēc būtības nav iespējams procesuālu iemeslu dēļ, tiesai ir pienākums atbilstoši CPL 8. panta otrajai daļai izskaidrot viņu procesuālās tiesības, kā arī procesuālo darbību izdarīšanas vai neizdarīšanas sekas. Pirmās instances tiesas sēdes protokolā ir redzams, ka tiesa nav izskaidrojusi prasītāju pārstāvjiem procesuālās darbības, tādēļ ir pārkāpusi CPL 8. panta otro daļu, kā rezultātā prasība par dzīvokļu īpašnieku kopības aptaujas lēmuma atzīšanu par spēkā neesošu ir izspriesta formāli, ne pēc būtības. Tādējādi pirmās instances tiesa pēc celtās prasības būtības nav pietiekami izvērtējusi, ka iespējamais spriedums var piešķirt tiesības un uzlikt pienākumus personai, kura nav pieaicināta lietā kā lietas dalībnieks.	Senāts 2016. gada 20. aprīlī pieņēma lēmumu atcelt apelācijas instances tiesas lēmumu, kurā secināja, ka apelācijas instances tiesa nepamatoti norādījusi uz pirmās instances tiesas pieļautu CPL 8. panta otrās daļas pārkāpumu, jo nav ņēmusi vērā šī likuma 10. pantā nostiprināto pušu sacīkstes principu. Izskatāmajā lietā prasītāji kļūdaini uzskatījuši, ka atbildētāja ir aizskārusi viņu tiesības, tomēr tas neuzliek pienākumu tiesai iestāties prasītāja pusē un lietas iztiesāšanas laikā norādīt prasītājam uz to, ka viņš, iespējams, vēršas pret neīsto tiesību subjektu.
27.	RAT 06.06.2016. lēmums lietā Nr. C32326114 Lietas arhīva Nr. CA-0690/25	Maksātnespējīgās SIA "Viesnīca "Majori"" prasībā pret AS "Reverta" par darījuma atzīšanu par spēkā neesošu pirmās instances tiesa nosprieda prasību pilnībā noraidīt. Prasītāja pārstāve apelācijas instances tiesā izteica lūgumu atcelt pirmās instances tiesas spriedumu un nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā, pamatojoties uz CPL likuma 427. panta pirmās daļas 4. punktu.	Pirmās instances tiesa lietā piešķīrusi neskaidru statusu fiziskai personai, bet uzskatāms, ka tas ir lietas dalībnieka statuss. Šī persona nav aicināta uz visām tiesas sēdēm, kas norāda uz CPL 427. panta pirmās daļas 2. punkta pārkāpumu, kā arī spriedums piešķir tiesības vai uzliek pienākumus šai personai, kura lietā netika pieaicināta kā trešā persona.	Senāts 2016. gada 6. oktobrī nolēma, ka apelācijas instances tiesas lēmums ir atceļams, jo apgabaltiesa nepamatoti secinājusi, ka fiziskai personai lietā piešķirts neskaidrs dalībnieka statuss, un ka lietas dalībniekiem nav paziņots par tiesas sēdes laiku un vietu.

N. p. k.		Lietas apstākļi	Apelācijas instances tiesas konstatētais	Senāta secinājumi (ja ir iesniegta blakus sūdzība)[96]
28.	Vidzemes apgabaltiesas 21.01.2016. lēmums lietā Nr. C27199914 Lietas arhīva Nr. CA-0482-16/11	Lietā par /pers. A/ un /pers. B/ prasību pret SIA "Smartbyg" un SIA "Turības mājas" par nomas tiesisko attiecību atzīšanu, nomas maksas un nekustamā īpašuma nodokļa parāda piedziņu un SIA "Turības mājas" prasību pret /pers. A/ un /pers. B/ par zemes nomas platības noteikšanu un zemes nomas līguma noslēgšanu pirmās instances tiesa daļēji apmierināja /pers. A/ un /pers. B/ prasību. Daļā, ar kuru apmierināta prasība, atbildētāja iesniedza apelācijas sūdzību, kā arī pārstāve sēdē lūdza atcelt pirmās instances tiesas spriedumu un nodot lietu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā, pamatojoties uz CPL 427. panta pirmās daļas 2. un 4. punktu.	Noskaidrots, ka pēc prasības celšanas tiesā miris prasītājs, tādēļ arī beidzies pilnvarojums tiesas pārstāvim. Tiesai bija pienākums apturēt tiesvedību lietā līdz tiesību pārņēmēja noskaidrošanai, nevis izskatīt lietu pēc būtības. Pirmās instances tiesa ar spriedumu ir piešķīrusi tiesības mirušai personai. Tā kā nav noskaidroti puses tiesību pārņēmēji, tiesa nav paziņojusi šīm personām par tiesas sēdes laiku un vietu. Sprieduma atcelšanai piemērots CPL 427. panta pirmās daļas 2. punkts un 4. punkts.	Senāts 2017. gada 21. aprīlī norādījis, ka apelācijas instances tiesa kļūdaini apturējusi tiesvedību līdz tiesību pārņēmēja noskaidrošanai, jo tiesai nav pienākuma meklēt tiesību pārņēmējus, var vien pieļaut puses aizstāšanu. Lietā ir piedalījušies visi dalībnieki, prasītāja lietas vedot ar pārstāves starpniecību.
29.	RAT 30.04.2015. lēmums lietā Nr. C27198013 Lietas arhīva Nr. CA-0326-15/17	Lietā par personas /pers. A/ prasību pret Rīgas domi par pienākuma uzlikšanu un izlikšanu no dzīvojamās telpas pirmās instances tiesa prasību pilnībā noraidīja, bet daļā tiesvedību nolēma izbeigt.	Prasītāja bija lūgusi izlikt fiziskas personas no dzīvojamās telpas bez citas dzīvojamās platības ierādīšanas un lietas materiālos apstiprinās, ka neviena minētā persona lietā nav pieaicināta kā lietas dalībnieks. Pirmās instances tiesa nav pietiekami izvērtējusi apstākli, ka iespējamais spriedums var uzlikt pienākumus personām, kuras izskatāmajā lietā nav pieaicinātas kā lietas dalībnieki.	Senāts 2015. gada 29. decembrī pieņēma lēmumu apelācijas instances tiesas spriedumu atstāt negrozītu.
30.	RAT 10.04.2019. lēmums lietā Nr. C30471315 ECLI:LV:RAT:2019:0410.C30471315.11.L Lietas arhīva Nr. CA-0436-19/5	Lietā par personas /pers. A/ prasību pret atbildētāju SIA "Pillar 3" par lietošanas tiesību atzīšanu uz dzīvojamo platību un pieaicinātajām trešajām personām – /pers. B/ un zvērinātu tiesu izpildītāju – un pretprasību par īres līguma atzīšanu par spēkā neesošu no noslēgšanas brīža un izlikšanu no dzīvojamās telpas pirmās instances tiesa nosprieda prasību noraidīt un pretprasību apmierināt. Apelācijas instances tiesas sēdē atbildētājas un trešās personas pārstāvji norādīja, ka pirmās instances tiesa nav pietiekami izskaidrojusi apstākļus par personu procesuālajiem statusiem.	Trešās personas procesuālās tiesības ir šaurākas nekā atbildētājam, tādēļ lietā pirmās instances tiesa nav izskaidrojusi par pušu pierādījumu iesniegšanas tiesībām. Attiecīgajai trešajai personai tādas nav bijušas, lai gan bijusi apstrīdētā darījuma puse.	Senāts 2019. gada 25. septembrī nolēma atcelt apelācijas instances tiesas lēmumu. Ņemot vērā, ka trešā persona ir piedalījusies tiesas procesā ar atbilstošām procesuālajām tiesībām, tai ir bijusi iespēja rīkoties, ja būtu pieļauti materiālo vai procesuālo tiesību pārkāpumi.
31.	RAT 08.11.2018. lēmums lietā Nr. C33524015 ECLI:RAT:2018:1108.C33524015.6.L Lietas arhīva Nr. CA-1839-18/14	Lietā par /pers. A/ prasību pret /pers. B/ par naudas summas atprasījumu pirmās instances tiesa prasību noraidījusi pilnā apjomā.	Apelācijas instances tiesa konstatēja divas juridiskās personas, kas nav bijuši lietas dalībnieki, kas iesaistīti nomas darījumos saistībā ar nekustamo īpašumu, par kura iespējamo pirkumu lietā ir strīds.	Senāta Civillietu departaments 2019. gada 26. martā atcēla apelācijas instances tiesas lēmumu, norādot, ka piemērotā norma nav paplašināma. Tiesa ir nepamatoti lēmusi par trešo personu pieaicināšanu lietā.

N. p. k.		Lietas apstākļi	Apelācijas instances tiesas konstatētais	Senāta secinājumi (ja ir iesniegta blakus sūdzība)[96]
Tiesu prakses gadījumos, kad lietā nav tiesas sēdes protokola vai tiesas sprieduma (CPL 427. panta pirmās daļas 5. punkts)				
32.	Zemgales apgabaltiesas 13.01.2020. lēmums lietā Nr. C73348019 ECLI:LV:ZAT:2020:0113.C73348019.7.L Lietas arhīva Nr. CA-0126-20/8	Lietā par SIA "GelvoraSergel" prasību pret /pers. A/ par parāda piedziņu pirmās instances tiesa apmierināja prasību daļēji, nenorādot, kādā daļā prasība noraidīta, bet noprotams, ka daļā par likumisko procentu piedziņu.	Pirmās instances tiesa taisījusi daļēji saīsinātu spriedumu, kas atbilstoši CPL 194. panta pirmajai daļai nav bijis pieļaujams konkrētajā situācijā, tādējādi lietā nav atrodams spriedums, kas atbilstu CPL normām, kas nosaka sprieduma formu.	
33.	Zemgales apgabaltiesas lēmums lietā Nr. 20.05.2020. C73411518 ECLI:LV:ZAT:2020:0520.C73411518.21.L Lietas arhīva Nr. CA-0209-20/11	Lietā par /pers. A/ prasību pret /pers. B/ par laulības šķiršanu, bērnu dzīvesvietas noteikšanu, uzturlīdzekļu piedziņu un laulāto kopmantas sadali un pretprasībā par bērnu dzīvesvietas noteikšanu, saskarsmes kārtības noteikšanu ar bērniem un laulāto kopmantas sadali pirmās instances tiesa apmierinājusi prasību un noraidījusi pretprasību daļā par bērnu dzīvesvietas noteikšanu, saskarsmes kārtības noteikšanu ar bērniem apstiprināts pušu izlīgums un izbeigta tiesvedība. /Pers. B/ apelācijas sūdzībā norādīja uz trūkumiem pirmās instances tiesas spriedumā.	Pušu strīds ir izspriests nepilnīgi, jo spriedumā nav atzīta katra laulātā daļa mantā, nav analizēts, vai manta atzīstama par laulāto kopīgo mantu līdzīgās daļās vai laulāto kopīgo mantu atšķirīgās daļās, minot to apmēru. Pirmās instances tiesa nav izspriedusi visus pieteiktos prasījumus, tādējādi apelācijas instances tiesa atzinusi, ka lietā nav pilna sprieduma.	
34.	Kurzemes apgabaltiesas 17.06.2019. lēmums lietā Nr. C29287618 ECLI:LV:KUAT:2019:0617.C29287618.7.L Lietas arhīva Nr. CA-0185-19	Lietā par biedrības "Latvijas Transportlīdzekļu apdrošinātāju birojs" prasību pret /pers. A/ par zaudējumu un likumisko procentu piedziņu, tiesas izdevumu piedziņu pirmās instances tiesa prasību noraidīja.	Apelācijas instances tiesa konstatējusi, ka lietā pieejamais spriedums atšķiras no lietas dalībniekiem nosūtītā sprieduma noraksta. Apelācijas instances tiesa, konstatējot, ka šādu situāciju CPL nereglamentē, izmantojot analoģijas metodi, piemērojusi CPL 427. panta pirmās daļas 5. punktu.	
35.	Zemgales apgabaltiesas 21.03.2019. lēmums lietā Nr. C73386318 ECLI:LV:ZAT:2019:0321.C73386318.12.L Lietas arhīva Nr. CA-0221-19/11	Lietā par /pers. A/ prasību pret personu /pers. B/ par paternitātes pieņēmuma apstrīdēšanu un tēva ieraksta atzīšanu par spēkā neesošu pirmās instances tiesa prasību apmierināja.	Apelācijas instances tiesa secinājusi, ka pirmās instances tiesas spriedums daļā par tiesas izdevumu piedziņu nav motivēts un ir saīsināts. Atcelts spriedums daļā par tiesas izdevumu piedziņu.	

N. p. k.		Lietas apstākļi	Apelācijas instances tiesas konstatētais	Senāta secinājumi (ja ir iesniegta blakus sūdzība)[96]
36.	RAT 21.01.2019. lēmums lietā Nr. C29635415 ECLI:LV:RAT:2019:0121.C29635415.6.L Lietas arhīva Nr. CA-0276-19/12	Lietā par /pers. A/ prasību pret /pers. B/ par laulības šķiršanu, dzīvesvietas noteikšanu bērniem un laulāto mantas dalīšanu un pretprasību par laulības šķiršanu, bērnu dzīvesvietas noteikšanu, uzturlīdzekļu piedziņu, laulāto mantas dalīšanu pirmās instances tiesa nosprieda prasību un pretprasību apmierināt daļēji.	Pirmās instances tiesas spriedums neatbilst CPL 193. pantam, jo motīvu un spriedumu daļā nav noteikti un izspriesti visi pušu pieteiktie prasījumi. Lietā nav pirmās instances tiesas sprieduma, kas pilnībā atbilst CPL prasībām, līdz ar to spriedums atcelts daļā par laulāto mantas sadali.	Senāta Civillietu departaments ar 2019. gada 17. maija lēmumu apelācijas instances tiesas lēmumu atzina par kļūdainu, jo lietā ir atrodams spriedums un tāpēc nepastāv tiesību normas tiesisko sastāvu veidojošie apstākļi. Lieta nododama skatīšanai apelācijas instances tiesā pēc būtības.
37.	RAT 23.11.2018. lēmums lietā Nr. C32223915 ECLI:LV:RAT:2018:1123.C32223915.6.L Lietas arhīva Nr. CA-2424-18/8	Lietā par /pers. A/ prasību pret personu /pers. B/ ar trešo personu /pers. C/ par nekustamā īpašuma izpirkšanu pirmās instances tiesa apmierinājusi prasību. Pirmās instances tiesā sastādīts akts par to, ka lietas materiālos neatrodas tiesas sēdes protokols, kura sagatavošana bija tiesas sēžu sekretāra pienākums. Trešās personas un prasītāja pārstāvji tiesas sēdē paskaidroja, ka protokola neesība civillietas materiālos var būt pamats pārsūdzētā sprieduma atcelšanai.	Apelācijas instances tiesa konstatēja, ka lietā nav protokola un nav pamata lietā esošo audioierakstu, kurā fiksēta tiesas sēdes gaita, atzīt par protokola aizstājēju.	Senāta rīcības sēdē 2019. gada 21. februārī pieņemts lēmums atteikt pieņemt blakus sūdzību, jo tajā norādītie argumenti nedod pamatu uzskatīt, ka, izskatot blakus sūdzību, pārsūdzētais lēmums tiks pilnīgi vai kādā tā daļā atcelts vai grozīts.
38.	Zemgales apgabaltiesas 09.05.2017. lēmums lietā Nr. C30574615 Lietas arhīva Nr. CA-0157-17/11	Lietā par /pers. A/ prasību pret /pers. B/ par pārjaunojuma atzīšanu, aizdevuma un procentu piedziņu pirmās instances tiesa nosprieda piedzīt pamatparādu un daļēji līgumiskos procentus. Apelācijas sūdzībā atbildētājs norādījis, ka pirmās instances tiesa nav skatījusi atbildētāja prasījumu daļā par aizdevuma līguma atzīšanu par pārjaunotu, līdz ar to nebija pamata apmierināt prasību par aizdevuma piedziņu.	Pirmās instances tiesas spriedumā redzams, ka sprieduma motīvu daļā tiesa ir atzinusi aizdevuma līgumu par pārjaunojuma līgumu, savukārt rezolutīvajā daļā nav izspriests prasījums. Līdz ar to sprieduma motīvu daļa neatbilst CPL 193. panta piektās daļas prasībām un nav pamata uzskatīt, ka lietā būtu sastādīts pilns spriedums.	
Tiesu prakse gadījumos, kad atzīts par pamatotu apelācijas sūdzībā norādītais par tiesas spriedumu daļā, ar kuru tiesvedība lietā izbeigta vai prasība atstāta bez izskatīšanas (CPL 427. panta otrā daļa)				
39.	RAT 12.05.2020. lēmums lietā Nr. C32205117 ECLI:LV:RAT:2020:0512.C32205117.8.L Lietas arhīva Nr. CA-0060-20/2	Lietā par likvidējamās AS "ABLV Bank" prasību pret personām /Pers. A/, /Pers. B/, /Pers. C/, /Pers. D/. par parāda piedziņu un piedziņas vēršanu uz nekustamo īpašumu pirmās instances tiesa daļēji apmierinājusi prasību, izbeidzot tiesvedību pret divām personām /Pers. A/ un /Pers. C/.	Pirmās instances tiesa nepamatoti izbeigusi tiesvedību par parāda piedziņu pret fiziskām personām, jo ietvertie prasījumi ir izspriežami kopīgi un vienlaicīgi. Lēmumā norādīti apstākļi, kas pirmās instances tiesai būtu jāņem vērā.	

N. p. k.		Lietas apstākļi	Apelācijas instances tiesas konstatētais	Senāta secinājumi (ja ir iesniegta blakus sūdzība)[96]
40.	RAT 30.06.2020. lēmums lietā Nr. C30532018 ECLI:LV:RAT:2020:0630.C30532018.7.L Lietas arhīva Nr. CA-0474-20/25	Lietā par biedrības "R. Vāgnera 8" prasību pret /pers. A/ par parāda piedziņu pirmās instances tiesa izbeigusi tiesvedību, jo prasību cēlusi persona, kurai nav tādas tiesības.	Situācijā, kad pirmās instances tiesa ir nospriedusi tiesvedību izbeigt sakarā ar to, ka prasību cēlusi persona bez prasības tiesībām, apelācijas instances tiesa norādīja, ka jāpieņem lēmums, nevis spriedums, kā arī norādīja, ka nav pamata atzīt prasījuma tiesību neesību personai, neizvērtējot visus pierādījumus.	Senāta Civillietu departaments 2020. gada 6. augusta rīcības sēdē pieņēma lēmumu atteikt pieņemt /pers. A/ blakus sūdzību, jo norādītie argumenti nedod acīmredzamu pamatu uzskatīt, ka, izskatot blakus sūdzību, pārsūdzētais lēmums tiks pilnīgi vai kādā daļā atcelts vai grozīts.[97]
41.	Kurzemes apgabaltiesas 09.03.2020. lēmums lietā Nr. C33253019 ECLI:LV:KUAT:2020:0309.C33253019.6.L Lietas arhīva Nr. CA-0064-20/11	Lietā par SIA "Viessmann" prasību pret SIA "Energoavots" un SIA "Energy stream" par pamatparāda, likumisko nokavējuma procentu solidāru piedziņu pirmās instances tiesa apmierinājusi prasību pret SIA "Energoavots", bet izbeigusi tiesvedību daļā pret atbildētāju SIA "Energy stream", jo lietā nav pierādījumu par saistībām starp prasītāju un atbildētāju, kas dotu prasītājam prasījuma tiesības.	Pirmās instances tiesa nepamatoti izbeigusi tiesvedību pret juridisku personu, neizvērtējot uzņēmuma pāreju. Lai pareizi izspriestu konkrēto strīdu, tiesai vispirms jākonstatē, vai ir notikusi uzņēmuma pāreja.	
42.	RAT 05.06.2020. lēmums lietā Nr. C29251918 ECLI:LV:RAT:2020:0605.C29251918.12.L Lietas arhīva Nr. CA-0907-20/21	Lietā par /pers. A/ prasību pret dzīvokļu īpašnieku biedrību "Preiļu nams 2" par pienākumu izsniegt prasītājam siltumenerģijas skaitītāju rādījumus par dzīvojamo māju, kā arī morālā kaitējuma kompensāciju pirmās instances tiesa prasību noraidījusi pilnībā, jo tiesa nav konstatējusi atbildētājas rīcībā prettiesiskas darbības attiecībā pret prasītāju un prasītāja tiesību aizskārumu.	Apelācijas instances tiesa konstatējusi, ka pirmās instances tiesa atstājusi bez izskatīšanas daļu no prasījuma par metodikas izsniegšanu, pēc kādas tiek aprēķināta maksa par karstā ūdens uzsildīšanu, cirkulāciju un apkuri, tādēļ atcēlusi spriedumu.	

97 Senāta rīcības sēdes lēmums pieņemts ārpus pētījumā ietvertā laika perioda, tomēr iekļauts analīzē un statistikas rādītājos, jo kļuva pieejams pētījuma izstrādes laikā.

N. p. k.		Lietas apstākļi	Apelācijas instances tiesas konstatētais	Senāta secinājumi (ja ir iesniegta blakus sūdzība)[96]
43.	Latgales apgabaltiesas 25.10.2017. lēmums lietā Nr. C30570115 ECLI:LV:LAAT:2017:1025.C30570115.2L Lietas arhīva Nr. CA-0276-17	Lietā par juridiskas personas Ergo Insurance SE prasību pret SIA "Alvitra" un AAS "Balta" par apdrošināšanas atlīdzības un kompensācijas par kravas pilnīgu zaudējumu pirmās instances tiesa prasību apmierināja daļēji un izbeidza tiesvedība daļā pret AAS "Balta" par apdrošināšanas atlīdzības piedziņu. Atbildētāja apelācijas sūdzībā lūdz atcelt pirmās instances tiesas spriedumu daļā par tiesvedības izbeigšanu un nosūtīt to jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā.	Pirmās instances tiesa nepamatoti izbeigusi tiesvedību daļā pret AAS "Balta", nenošķirot prasījuma un prasības tiesības. Pirmās instances tiesas spriedums atceļams daļā, ar kuru izbeigta tiesvedība, savukārt prasības daļā pret SIA "Alvitra" izbeidzama tiesvedība.	Senāts 2018. gada 23. februārī pieņēma lēmumu atcelt apelācijas instances tiesas lēmumu daļā, ar kuru atcelts pirmās instances tiesas spriedums daļā, ar kuru izbeigta tiesvedība Ergo Insurance SE prasības daļā pret AAS "Balta" par apdrošināšanās atlīdzības piedziņu. Tiesa nav ņēmusi vērā vairākus CPL principus. Puses nav pārsūdzējušas spriedumu daļā par zaudējumu piedziņu no SIA "Alvitra" un tas ir stājies spēkā, līdz ar to atkārtota lietas izskatīšana par šīs pašas summas piedziņu no AAS "Balta" nav iespējama. Lietā nav neizlemtu materiāltiesisku prasījumu.
44.	RAT 24.08.2016. lēmums lietā Nr. C28336814 Lietas arhīva Nr. CA-0818-16/19	Lietā par SIA "Cander Būve" prasību pret /pers. A/ ar trešo personu SIA "LETA" par nepatiesu, godu un cieņu (reputāciju) aizskarošu ziņu atsaukšanu un mantiskas kompensācijas piedziņu par goda un cieņas aizskārumu pirmās instances tiesa prasību par kompensācijas piedziņu noraidījusi, bet prasību daļā par nepatiesu, godu un cieņu (reputāciju) aizskarošu ziņu atsaukšanu atstājusi bez izskatīšanas.	Saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmē noteikto cilvēku goda un cieņas aizsardzību, judikatūru un doktrīnu šajās jomās pirmās instances tiesa nepamatoti secinājusi, ka prasītājs nav ievērojis attiecīgajai lietu kategorijai noteikto lietas iepriekšēju ārpustiesas izskatīšanas kārtību. Tiesa nav tiesīga atteikt pieņemt prasības pieteikumu par godu un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu, motivēdama to ar prasītāja nevēršanos pie godu un cieņu aizskarošu ziņu paudēja (masu informācijas līdzekļa redaktora) ar prasību atsaukt izplatītās ziņas. Prasībā ietvertie prasījumi ir savstarpēji saistīti, tādēļ tos iespējams izspriest tikai kopīgi un vienlaicīgi.	

N. p. k.		Lietas apstākļi	Apelācijas instances tiesas konstatētais	Senāta secinājumi (ja ir iesniegta blakus sūdzība)[96]
Citi gadījumi				
45.	Kurzemes apgabaltiesas 08.12.2015. lēmums lietā Nr. C30297315	Lietā par maksātnespējīgās SIA "E. P. Ieguldījumi" maza apmēra prasību pret personu /pers. A/ par parāda piedziņu pirmās instances tiesa prasību apmierināja daļēji, piedzenot galveno parādu, līgumiskos procentus, likumiskos procentus un līgumsodu. Atbildētāja iesniegtajā apelācijas sūdzībā norādījusi pasludināto fiziskās personas maksātnespējas procesu kā iemeslu tiesvedības apturēšanai.	Pirmās instances tiesa taisījusi spriedumu, neņemot vērā atbildētājas maksātnespējas procesu, jo puses par to tiesai nebija paziņojušas. Lietā esošais prasījums ir atzīts arī fiziskas personas maksātnespējas procesā un iekļauts kreditoru prasījumu reģistrā. Minētais novedis pie lietas nepareizas izspriešanas, jo kreditoru prasījumu apmierināšana fiziskas personas maksātnespējas procesā notiek Maksātnespējas likumā noteiktajā kārtībā, kas ir speciālais likums attiecībā pret CL, kura normas ir piemērojusi pirmās instances tiesa, izspriežot lietu. Kaut arī likums neparedz sprieduma atcelšanu un lietas nodošanu jaunai izskatīšanai, ja tiesa nepareizi piemērojusi materiālo tiesību normas, tiesas kolēģija uzskata, ka spriedums ir atceļams un lieta nododama jaunai izskatīšanai, jo pretējā gadījumā, piemērojot Maksātnespējas likuma un CPL noteikumus attiecībā pret personu, kurai ir pasludināts maksātnespējas process, apelācijas instances tiesa faktiski uzņemtos pirmās instances tiesas funkcijas, atņemot pusēm tiesības pārsūdzēt tiesas nolēmumus.	

7. KOPSAVILKUMS SENĀTA SECINĀJUMIEM PAR APELĀCIJAS INSTANCES TIESAS LĒMUMU PAMATOTĪBU

Šajā pētījuma sadaļā tiks izskatīti Senāta Civillietu departamenta pieņemtie nolēmumi gadījumos, kad par apelācijas instances tiesas lēmumu kāda no pusēm ir iesniegusi blakus sūdzību saskaņā ar CPL 441. pantu. Ņemot vērā gadījumus, kad blakus sūdzība arī tiek apmierināta (informāciju skatīt diagrammā Nr. 5), turpmāk ir apkopoti Senāta nolēmumu motīvi šādu lēmumu pieņemšanā.[98] Senāta nolēmumi atlasīti identiskā laika periodā, kādā ir apskatīti otrās instances nolēmumi.

Diagramma Nr. 5 "Statistikas rādītāji par Senāta skatītajām blakus sūdzībām"

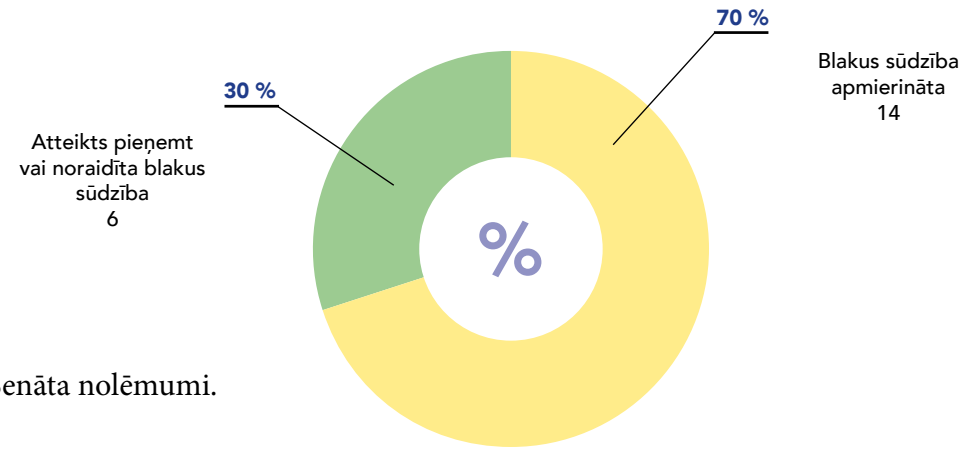

Kopā: 20 Senāta nolēmumi.

Diagramma Nr. 6 "Senāta rīcība analizēto nolēmumu ietvaros pa gadiem"

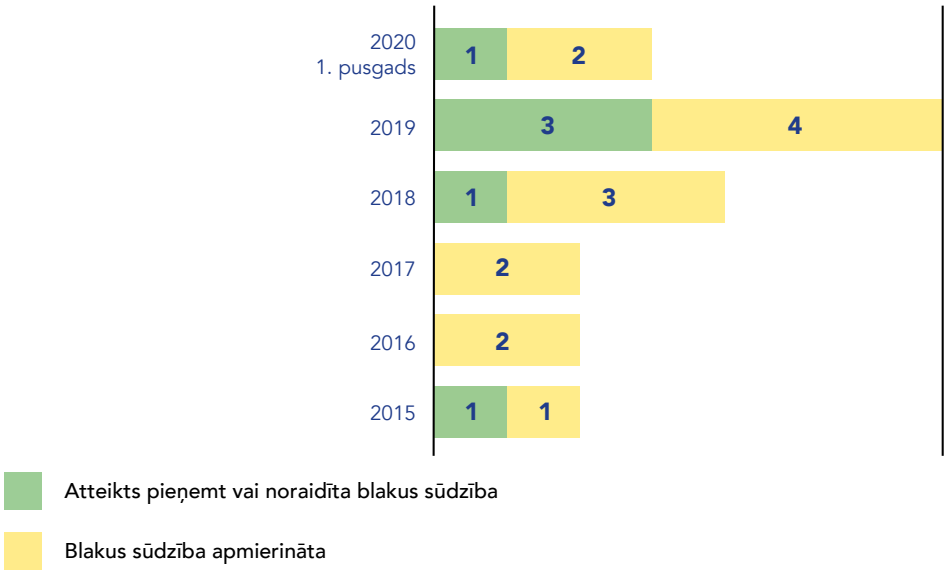

98 Informācija no TIS. Pieejams:http://tis.ta.gov.lv/

Diagramma Nr. 7 "Senāta atceltie nolēmumi pa apgabaltiesām"

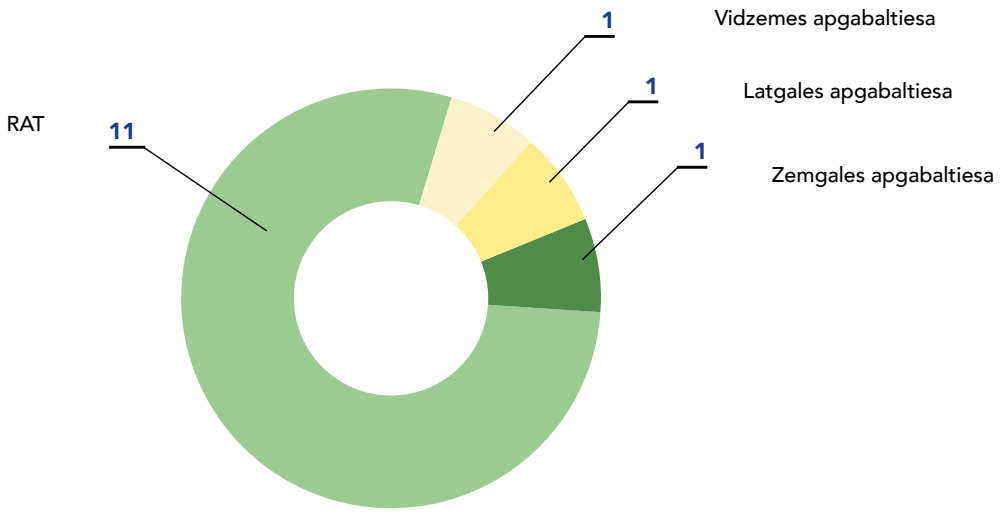

Vēl 2004. gada 1. decembrī, kad apelācijas instances tiesas funkcijas pildīja arī Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta, Senāts, skatot lietu Nr. SKC-713, secināja, ka apelācijas instances tiesa (Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta) nepamatoti secinājusi, ka ar spriedumu uzlikti pienākumi trešajai personai – hipotekārā kreditore saistībā ar strīdus nekustamo īpašumu –, kura nebija pieaicināta kā lietas dalībniece. Persona lietā bija pieaicināta kā trešā persona un nav apstrīdējusi pušu tiesības un izvirzījusi patstāvīgus prasījumus. Trešās personas procesuālo tiesību apjomu nosaka CPL 80. panta otrā daļa un tas ir šaurāks nekā atbildētājam, tomēr likumdevējs nav saistījis tiesības prasīt sprieduma izpildi ar trešās personas atbildētāja pusē procesuālajām tiesībām. Šie apstākļi nebija šķērslis lietu skatīt apelācijas instancē pēc būtības.[99]

Senāta pieņemtos lēmumus sadalījumā pa CPL 427. panta daļām un punktiem skatīt tabulā.

Tabula Nr. 3 "Senāta nolēmumu atziņu analīze"

Lietas dati	Senāta atziņas
Tiesu prakse gadījumos, kad tiesa lietu izskatījusi, pārkāpjot procesuālās normas, kas nosaka pienākumu paziņot lietas dalībniekiem par tiesas sēdes laiku un vietu **(CPL 427. panta pirmās daļas 2. punkts)**	
Senāta 2020. gada 26. februāra lēmums lietā Nr. C30452115, SKC-418/2020	Senāts secināja, ka apelācijas instances tiesa CPL 427. panta pirmās daļas 2. punktu piemērojusi bez pietiekama pamata. Lai arī tiesai ir pienākums darīt visu, lai par tiesvedību informētu dalībniekus (atbildētāju), dodot iespēju piedalīties tiesas sēdē un aizstāvēt savas intereses, tomēr izskatāmajā gadījumā atbildētājs, kura adrese ir Amerikas Savienotajās Valstīs, bija informēts par tiesas sēdi ar vienkāršu pasta sūtījumu. Būtiski, ka lietā saskaņā ar pilnvarojumu ir piedalījies atbildētāja pārstāvis, kurš nav izmantojis savas tiesības. Atteikums pārstāvēt dalībnieku neuzliek par pienākumu tiesai veikt papildu darbības pārstāvamā informēšanai un nav šķērslis lietas izskatīšanai lietas dalībnieka prombūtnē.[100]

99 Augstākās tiesas Senāta 2004. gada 1. decembra lēmums lietā Nr. SKC-713.

100 Senāta Civillietu departamenta 2020. gada 26. februāra lēmums lietā Nr. C30452115; SKC-418/2020, 7.2. punkts.

Lietas dati	Senāta atziņas
Tiesu prakse situācijās, kad tiesas spriedums piešķir tiesības vai uzliek pienākumus personai, kura nav pieaicināta kā lietas dalībnieks (CPL 427. panta pirmās daļas 4. punkts)	
Senāta 2015. gada 29. oktobra lēmums lietā Nr. C17116407, SKC-2564/2015	Senāts secināja, ka apelācijas instances tiesas konstatētā lietā nepieaicinātā persona, kura bijusi strīdus nekustamā īpašuma īpašnieks, nav bijusi ieinteresētā persona izskatāmajā lietā. CPL neparedz tiesas pienākumu pirms katras tiesas sēdes pārliecināties, vai kāds no lietas dalībniekiem pārtraukumā starp tiesas sēdēm nav mainījis dzīvesvietu. [..] Tiesības uz taisnīgu tiesu nav aplūkojamas atrauti no konkrētā tiesvedības procesa, kā arī tajā iesaistīto dalībnieku subjektīvo, materiālo, tiesisko un procesuālo interešu esības. [..] Pat ja apelācijas instances tiesa uzskatīja, ka pirmās instances tiesa nav ievērojusi kādu CPL prasību, tai vajadzēja apsvērt, vai tādējādi ir pārkāptas Satversmē garantētās tiesības uz taisnīgu tiesu personai, kurai izskatāmajā lietā nav konstatējama interese.[101]
Senāta 2016. gada 20. aprīļa lēmums lietā Nr. C28249814, SKC-1842/2016	Senāts secināja, ka ar spriedumu nevienai trešajai personai (kas nav lietas dalībnieks) netiek piešķirtas nedz tiesības, nedz uzlikts pienākums. Ņemot vērā faktu, ka pirmās instances tiesa prasību noraidīja, personu, pret kurām bija ceļama prasība, tiesiskā situācija nemainījās. Spriedumam nav tiesisku seku attiecībā pret trešajām personām.[102]
Senāta 2016. gada 6. oktobra lēmums lietā Nr. C32326114, SKC-2460/2016	Senāts secināja, ka situācijā, kad pirmās instances tiesa ir noraidījusi pieteikumu par personas pieaicināšanu kā trešo personu, nav pamata piemērot CPL 427. panta pirmās daļas 2. punktu. Lai tiesa piemērotu CPL 427. panta pirmās daļas 4. punkta procesuālo normu, apstākļiem nepārprotami jānorāda uz tādas personas tiesību aizskārumu, kura nav lietas dalībnieks izskatāmajā lietā.[103]
Senāta 2017. gada 21. aprīļa lēmums lietā Nr. C27199914, SKC-1025/201	Senāts konstatēja, ka apelācijas instances tiesas secinājums par pirmās instances tiesas neapturēto tiesvedību, pamatojoties uz prasītāja nāvi, un saistību pārņēmēju nenoskaidrošanu, nepaziņojot par tiesas sēdes laiku un vietu tiesību pārņēmējiem, ir kļūdains. Puses tiesību pārņemšanu regulē CPL 77. pants, kas pieļauj lietas pusi aizstāt ar tās tiesību pārņēmējiem. Tas nozīmē, ka tiesa var pieņemt šādu lēmumu, balstoties uz pierādījumiem, bet tiesai nav pienākuma meklēt saistību pārņēmējus. Konkrētajā gadījumā pirmās instances tiesai nebija zināms šāds fakts, turklāt mirušās personas tiesības pārstāvēja pilnvarotā pārstāve. Par normas 4. punkta piemērošanu Senāts konstatēja, ka puse tika pārstāvēta lietā, tādēļ nevar uzskatīt, ka spriedums piešķirtu tiesības vai uzliktu pienākumus personai, kura nav lietas dalībnieks izskatāmajā procesā.[104]
Senāta 2017. gada 19. jūnija lēmums lietā Nr. C33243415, SKC-1376/2017	Senāts norādīja, ka "sacīkstes principa īstenošanas apstākļos tas tomēr nenozīmē, ka tiesai jāskaidro, kā vienam vai otram procesa dalībniekam panākt sev labvēlīgu spriedumu. (..) Ja likums to paredz, tiesai ir pienākums izskaidrot lietas dalībniekiem viņu tiesības pirms attiecīgas procesuālās darbības izdarīšanas" (Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1.–28. nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs. Prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 55.–56. lpp.)." Pirmās instances tiesa jau vērsusi prasītāju uzmanību uz nepieciešamību pārliecināties par noteiktā lietas dalībnieku loka pareizību, [..]. Prasītāju iespējamā kļūda lietas dalībnieku izvēlē izskatāmajā lietā nevarēja būt par pamatu pirmās instances tiesas sprieduma atcelšanai.[105]
Senāta 2018. gada 23. februāra lēmums lietā Nr. C30570115, SKC-632/2018	Senāts norādīja, ka apelācijas instances tiesa, nododot lietu jaunai izskatīšanai, nav ņēmusi vērā vairākus CPL spēkā esošos principus. Atbilstoši dispozitivitātes principam persona, kura grib panākt savu aizskarto vai apstrīdēto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzību tiesā, izvēlas, ar kādiem procesuāliem līdzekļiem, kādos termiņos, pret kādām personām un kādus prasījumus izvirzīs. [..] Tā kā ne prasītāja, ne atbildētāja spriedumu [..] daļā (kurā pirmā instances tiesa izšķīrusi strīdu – aut.) nav pārsūdzējušas un spriedums šajā daļā stājies likumīgā spēkā, atbilstoši *res judicata* principam izslēdz atkārtotu lietas izskatīšanu par šīs pašas summas piedziņu no [..] (otra atbildētāja – aut.). Turklāt prasības pieteikumā norādītie alternatīvie prasījumi skaidri norāda uz prasītājas gribu prasījumu saņemt no viena vai otra atbildētāja. [..] Tiesvedības mērķis ir strīdu izšķiršana. Tiesai nav jārisina teorētiski hipotētiski uzstādījumi. [..] Vienlaikus tiesai jāņem vērā CPL noteiktie principi un kārtība, kā arī loģisks lietas virzības risinājums tādā lietā, kurā strīds jau ir izšķirts.[106]

101 Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015. gada 29. oktobra lēmums lietā Nr. C17116407; SKC-2564/2015, 9.1.–9.2. punkts;

102 Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016. gada 20. aprīļa lēmums lietā Nr. C28249814; SKC-1842/2016, 5. punkts.

103 Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016. gada 6. oktobra lēmums lietā Nr. C32326114; SKC-2460/2016, 8.–9. punkts.

104 Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017. gada 21. aprīļa lēmums lietā Nr. C27199914; SKC-1025/2017, 9.1. punkts.

105 Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017. gada 19. jūnija lēmums lietā Nr. C33243415; SKC-1376/2017, 8. punkts.

106 Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2018. gada 23. februāra lēmums lietā Nr. C30570115; SKC-632/2018, 9.–10., 12.–13. punkti.

Lietas dati	Senāta atziņas
Senāta 2019. gada 26. marta lēmums lietā Nr. C33524015, SKC-620/2019	Senāts norādīja, ka CPL 427. panta pirmā daļa nav paplašināma. Kā arī uzsvēra, ka tieši CPL komentāros ir minēts, ka praksē norma tiekot nepamatoti paplašināti tulkota (Civilprocesa likuma komentāru II daļa (29.–60.1 nodaļa). Sagatavojis autoru kolektīvs Prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā, Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012, 716.–719. lpp.). Attiecīgi tiesai šī norma nebūtu padziļināti jātulko, bet situācijās, kad netiek konstatēts neviens pantā uzskaitītais apakšpunkts, lieta ir jāskata pēc būtības. Izskatāmajā gadījumā arī lietā iesaistītās puses nelūdza pieaicināt trešās personas. Tiesa ir nepamatoti lēmusi šo jautājumu. Ar pirmās instances tiesas spriedumu prasība ir noraidīta, tāpēc spriedums negroza tiesiskās attiecības [..], nepiešķir tiesības un neuzliek pienākumus lietā nepieaicinātām personām.[107]
Senāta 2019. gada 29. augusta lēmums lietā Nr. C32242517, SKC-1127/2019	Senāts konstatēja, ka apelācijas instances tiesa ir kļūdaini rīkojusies situācijā, kad prasība celta pret neīsto atbildētāju, nepamatoti piemērojot CPL 427. panta normu. Senāta ieskatā šī nav situācija, kad spriedums piešķir tiesības vai uzliek pienākumus personai, kura nav pieaicināta lietā kā dalībnieks.[108]
Senāta 2018. gada 22. novembra lēmums lietā Nr. C04451510, SKC-1178/2018	Senāts secināja, ka apelācijas instances tiesa bez tiesiska pamata piemērojusi CPL 427. panta pirmās daļas 4. punktu, neattaisnoti plaši to tulkojot, kā arī nepareizi izprotot jēdzienu par trešajām personām lietā. Konkrētajā gadījumā personai ar tiesas spriedumu netika piešķirtas tiesības, nedz uzlikti pienākumi. [..] Trešās personas pieaicināšana vai pielaišana nevar notikt pēc tiesas iniciatīvas, bet tam ir nepieciešams personas vai cita lietas dalībnieka pieteikums. [..] CPL 427. panta pirmās daļas 4. punktā paredzētais procesuālais mehānisms nav paredzēts tam, lai dotu personai, kura subjektīvi uzskata, ka spriedums varētu skart viņas tiesības, iespēju iestāties lietā, kuras izskatīšana pirmās instances tiesā ir jau noslēgusies.[109]
Senāta 2018. gada 23. novembra lēmums lietā Nr. C37052817, SKC-1802/2018	Senāts norādīja, ka tiesai nav uzdevuma meklēt lietas dalībniekus pēc savas iniciatīvas un tiem skaidrot tiesības pieteikties trešās personas statusā. Tiesas pienākums ir skaidrot tiesības un procesuālo darbību izdarīšanas vai neizdarīšanas sekas tikai lietas dalībniekiem. Pirmās instances tiesas spriedums nav uzlicis pienākumus vai piešķīris tiesības personai, kuru norādījusi apelācijas instances tiesa. Balstoties vien uz pieņēmumu par strīda iespējamību, nav pamata pirmās instances tiesas sprieduma atcelšanai. Savas tiesības personas var realizēt tikai prasības tiesvedības kārtībā, ceļot prasību, ko iespējams izdarīt arī atsevišķā tiesvedībā, ne tikai lūdzot sevi pielaist pie lietas kā trešo personu ar patstāvīgiem prasījumiem. Pirms šādas prasības celšanas prasība par kopmantas sadali var piešķirt pienākumus vai tiesības personai tikai teorētiski, proti, iespējams objektīvo, bet ne subjektīvo tiesību aizskārums. Turklāt lietā ir bijusi neizpaužama informācija, kas arī jāņem vērā, ja izskata iespēju pieaicināt trešās personas.[110]
Senāta 2019. gada 25. septembra lēmums lietā Nr. C30471315, SKC-1111/2019	Senāts secināja ka apelācijas instances tiesa nepamatoti piemērojusi CPL 427. panta pirmās daļas 4. punktu situācijā, kad trešā persona ir piedalījusies tiesas procesā ar tiesībām sniegt paskaidrojumus, iesniegt pierādījumus, izteikt viedokli par savu procesuālo stāvokli, kā arī pārsūdzēt pirmās instances spriedumu, ja uzskatītu, ka attiecībā pret viņu pieļauti procesuālo vai materiālo tiesību normu pārkāpumi, apelācijas instances tiesai tai pašā laikā norādot, ka trešajai personai ir bijis šaurāks procesuālo tiesību loks.[111]
Senāta 2020. gada 27. maija lēmums lietā Nr. C33500716, SKC-851/2020	Senāts skaidroja, ka tiesību normas neparedz tiesas iniciatīvu trešo personu vai atbildētāju pieaicināšanā. Ievērojot dispozitivitātes principu, prasītājs pats izvēlas, pret ko celt prasību (kā atbildētājus), bet trešās personas pieaicina, pamatojoties uz lietā iesniegtajiem procesuālajiem dokumentiem. CPL 427. panta pirmās daļas 4. punktu dažreiz nepamatoti tulko paplašināti, ja lietā nav pieaicinātas trešās personas bez pastāvīgiem prasījumiem, Senātam atzīstot šādas prakses neatbilstību likuma jēgai, jo saskaņā ar CPL 78. panta pirmo daļu trešajām personām tiesas spriedums nepiešķir tiesības un neuzliek pienākumus. Trešo personu pieaicināšana vai pielaišana nevar notikt pēc tiesas iniciatīvas – nepieciešams pašas personas vai lietas dalībnieka iesniegums (Civilprocesa likuma komentāri II daļa (29.–60.[1] nodaļa). Sagatavojis autoru kolektīvs Prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā, Tiesu namu aģentūra, 2012).[112]

107 Senāta Civillietu departamenta 2019. gada 26. marta lēmums lietā Nr. C33524015; SKC-620/2019, 4.1., 4.3. punkti.

108 Senāta Civillietu departamenta 2019. gada 29. augusta lēmums lietā Nr. C32242517; SKC-1127/2019, 5. punkts.

109 Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2018. gada 22. novembra lēmums lietā Nr. C04451510; SKC-1178/2018, 9. punkts, 9.2.–9.3. punkts.

110 Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2018. gada 23. novembra lēmums lietā Nr. C37052817, SKC-1802/2018, 9.1. punkts.

111 Senāta Civillietu departamenta 2019. gada 25. septembra lēmums lietā Nr. C30471315; SKC-1111/2019, 7.3., 7.5.–7.6. punkts.

112 Senāta Civillietu departamenta 2020. gada 27. maija lēmums lietā Nr. C33500716; SKC-851/2020, 10. punkts.

Lietas dati	Senāta atziņas
Tiesu prakses gadījumos, kad lietā nav tiesas sēdes protokola vai tiesas sprieduma (CPL 427. panta pirmās daļas 5. punkts)	
Senāta 2019. gada 17. maija lēmums lietā Nr. C29635415, SKC-871/2019	Senāts konstatēja, ka apelācijas instances tiesas CPL 427. panta normas piemērošana, norādot, ka lietā nav pieejams pilns spriedums, ir nepareiza. Pirmās instances taisītā sprieduma motīvu daļā iztrūkst būtisku apstākļu saistībā ar laulāto mantas sadali, nav izspriesti prasījumi. Senāts norāda, ka pretēji CPL 427. panta pirmās daļas 5. punktam lietā ir pieejams tiesas spriedums un lieta izspriežama apelācijas instancē pēc būtības.[113]

8. SECINĀJUMI

8.1. Praktiskās rīcības soļi, saņemot lietu iztiesāšanai apelācijas instances tiesā, lai noskaidrotu, vai konstatējami Civilprocesa likuma 427. pantā uzskaitītie pārkāpumi

CPL 427. pants ir imperatīva norma un nosaka apelācijas instances tiesas pienākumu pārliecināties, vai pirmās instances tiesas procesa gaitā konstatējami būtiski trūkumi, kas varētu ietekmēt vai ierobežot personu tiesības un taisnīgu tiesu neatkarīgi no apelācijas sūdzībā norādītā vai lietas dalībnieku viedokļiem. Pētījumā tika apskatīta šīs normas nozīme tiesas taisnīguma un objektivitātes nodrošināšanā. Šis ir apelācijas instances tiesas uzdevums un, to izpildot, var novērst būtiskus personu pamattiesību pārkāpumus, tādējādi rūpējoties par augstu kvalitāti tiesu darbā, nodrošinot personu tiesības uz taisnīgu tiesu.

Analizējot tiesu praksi un biežāk konstatētos apstākļus, var secināt, ka apelācijas instances tiesa CPL 427. panta pirmās daļas 2. punktu piemēro tipiskās situācijās, kad:

1) informācija par tiesvedību, tiesas sēdes vietu un laiku nav korekti nosūtīta personām, kuru dzīvesvieta vai juridiskā adrese ir ārvalstīs;

2) tiesas procesā kā dalībnieki piedalās šķietami pušu pārstāvji, kas tomēr nav bijuši tiesīgi pārstāvēt attiecīgo pusi;

3) informācija par tiesas sēdes vietu un laiku nav paziņota kļūdu vai tehnisku iemeslu dēļ, piemēram, nosūtīta uz adresi, kuru puse nav norādījusi saziņai, nosūtīta pārāk vēlu, sūtījumam nav pievienoti attiecīgie dokumenti v. tml.

Savukārt CPL 427. panta pirmās daļas 4. punktu visbiežāk piemēro situācijās, kad:

1) lietās par nekustamo īpašumu tiek secināts, ka zemesgrāmatu ieraksti satur nekustamo īpašumu apgrūtinājumus, ir nostiprinātas dalītas īpašuma tiesības u. tml.;

2) pastāv ar dzīvokļu īpašnieku kopību saistīti strīdi.

CPL 427. panta pirmās daļas 5. punktu tiesa piemēro situācijās, kad:

1) lietā nav sprieduma vai tiesas sēdes protokola;

2) lietā esošo spriedumu tiesa uzskata par nepilnīgu, piemēram, ja nav izspriesti visi pieteiktie prasījumi.

Neraugoties uz apelācijas sūdzībā norādīto, apelācijas instances tiesai, saņemot lietu,

113 Senāta Civillietu departamenta 2019. gada 17. maija lēmums lietā Nr. C29635415; SKC-871/2019, 7.1.–7.2. punkts.

nepieciešams rūpīgi pārliecināties, vai pirmās instances tiesas procesā konstatējami būtiski personu tiesību pārkāpumi, piemēram:

1) jāpārbauda, vai lietā atrodas spriedums un tiesas sēžu protokoli, kuriem ir juridisks spēks, t. sk., kurus atbilstoši parakstījušas visas atbilstošās personas;

2) gadījumos, kad tiesas sēdēs nav piedalījusies kāda no pusēm vai pusēm ir bijis atbilstoši (aktuālajā dzīvesvietā vai juridiskajā adresē, vai lietā norādītajā adresē saziņai ar tiesu) paziņots par tiesas sēdi, t. sk. saskaņā ar Latvijai saistošajiem starptautiskajiem līgumiem, vai paziņojumi lietā nav nosūtīti atpakaļ.

Ir jāvērtē pirmās instances tiesas rīcība gadījumos, kad nav bijusi zināma puses dzīvesvietas vai juridiskā adrese, vai to var uzskatīt par pietiekami rūpīgu, lai izskatītu pieejamos informācijas avotus. Publikācija oficiālajā laikrakstā ir uzskatāma par galējo paziņošanas veidu. Ja pirmās instances tiesa to ir izvēlējusies, jāpievērš pastiprināta uzmanība;

3) vai kādai no pusēm nav noteikts likumiskais pārstāvis vai aizgādnis, kas nodrošinātu puses interešu pārstāvību;

4) pievērst uzmanību pārstāvju un pilnvaroto personu pārstāvības apjomam;

5) pārbaudīt, vai ieraksti zemesgrāmatā sakrīt ar lietā skatīto informāciju;

6) vai konstatējami pušu tiesību pārņēmēji (piemēram, mantojums, cesija, kapitālsabiedrību reorganizācija);

7) vai lietā ir izskatīti visi un visu pušu prasījumi.

Lai arī līdzšinējā tiesu prakse neliecina par lielu iespējamību situācijām, kad tiesu iespējams spriest nelikumīgam tiesas sastāvam vai arī kad tiesvedība nenotiek valsts valodā (izņemot likumā noteiktos izņēmumus), saņemot lietu, jāpievērš uzmanība arī šādu situāciju varbūtībai, arī balstoties uz pētījumā konstatētajām situācijām, piemēram, tiesa nav atbilstoši izskatījusi noraidījumus. Savukārt tiesvedības valodas aspektā jāpievērš uzmanība lietā esošajiem dokumentiem svešvalodā un tam, vai tiesas sēdē puses bijušas informētas un kādu viedokli sniegušas, ja daļa tiesas sēdes ir noritējusi svešvalodā.

8.2. Normas tulkošanā piemērojamās metodes

Tomēr, neraugoties uz dažādiem apstākļiem un pat informācijas trūkumu, ko var konstatēt lietā, pārbaudot, vai pirmās instances tiesa ir ievērojusi visus priekšnosacījumus, apelācijas instances tiesai nepieciešams izvairīties no CPL 427. panta paplašinātas tulkošanas, ja tam nav saskatāma nopietna, pārliecinoša pamatojuma, kas būtu iekļaujams nolēmumā. Spriežot pēc Senāta judikatūras, normas optimāls tulkojums ir pieejams CPL komentāru izdevumā, un attiecīgi visbiežāk nepieciešams īstenot normas šauru piemērošanu un aprobežoties ar gramatisko tulkošanas metodi. Ņemot vērā pētījumā apskatīto Senāta praksi, procentuāli bieži (70 % gadījumu) tiek konstatēts, ka CPL 427. pants tiek piemērots nepamatoti.

Kā biežākie nekorektas interpretācijas gadījumi ir jāuzsver tieši CPL 427. panta pirmās daļas 4. punkta piemērošana, jo tiesai būtu konkrēti jākonstatē:

1) vai ir trešā persona;

2) vai šai personai tiek uzlikti pienākumi vai piešķirtas tiesības.

Ja šādu konstatējumu nav, tad nebūtu pamata normu piemērot. Ja prasība pirmajā instancē ir noraidīta, tas nepiešķir tiesības vai neuzliek pienākumus personām. Tiesai būtu jāievēro lietas dalībnieku prasījumu robežas un nav jāinterpretē iespējamo lietas dalībnieku loks. Vienlaikus tiesai vēlams informēt lietas dalībniekus, ja šajā aspektā ir saskatāmi trūkumi, lai nepieciešamības gadījumā prasītājs varētu mainīt prasību.

Par būtisku pārkāpumu lietas izskatīšanā pirmajā instancē ir uzskatāms, ja lietā nav pieejams pilns spriedums vai tiesas sēdes protokols, tas ir, arī šeit apelācijas instances tiesai nebūtu jāveic dziļākas interpretācijas. Ja pirmās instances tiesas spriedumā nav izspriesta daļa no prasījumiem, attiecīgā norma nav piemērojama. Šādos gadījumos jāievēro CPL 426. panta otrā daļa – apelācijas instances tiesa neskata prasījumus, kas nav izskatīti pirmās instances tiesā. Ja šie neizskatītie prasījumi ir izspriežami kopā ar pārējiem, būtu pamats lietu nosūtīt atpakaļ pirmās instances tiesai.

Saskaņā ar plašo ECT praksi jautājumos par paziņošanu tiesas dalībniekiem, ja līdz apelācijas instances tiesai ir nonākusi lieta, kurā ir konstatējams, ka nav piedalījies kāds no lietas dalībniekiem un ir šaubas par atbilstošu tiesas sēdes laika un vietas paziņojumu, ir pamats izskatīt iespēju piemērot CPL 427. panta pirmās daļas 2. punktu. Turklāt ņemams vērā arī spēkā esošais normatīvais regulējums par lietu izskatīšanu rakstveida procesā, tas ir, lietas dalībniekiem joprojām ir jābūt informētiem par lietas izskatīšanu un tiesībām savus apsvērumus šādā situācijā sniegt rakstveidā.

CPL 427. panta otrās daļas piemērošanā galvenais jāievēro princips, ka apelācijas instances tiesa neskata lietu, kuru nav izskatījusi pirmās instances tiesa pēc būtības.

Lai arī pētījuma rezultātā, balstoties uz esošo tiesu praksi, ir radies secinājums par ieteicamo normas tulkošanas veidu, nevar izslēgt situācijas, kad tiesa, rodot pamatojumu, var pielietot citas metodes, jo īpaši ņemot vērā pieejamo ECT praksi. Jāuzsver, ka galvenais tiesas mērķis šajā aspektā ir tiesas procesā novērst personu pamattiesību aizskārumus atbilstoši normatīvajiem aktiem.

9. IZMANTOTIE AVOTI

9.1. Normatīvie akti

1) Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Pieejama https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/lat.pdf;
2) Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām. Pieejams: https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/705;
3) Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieejama: https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649;
4) ES pamattiesību harta (2016/C 202/02). Pieejama: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=ES;
5) Latvijas Republikas Satversme. Pieejama: https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme;
6) Civilprocesa likums. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums;
7) Grozījumi Civilprocesa likumā. Pieejami: https://likumi.lv/ta/id/280281-grozijumi-civilprocesa-likuma;
8) Grozījumi Civilprocesa likumā. Pieejami https://likumi.lv/ta/id/299698-grozijumi-civilprocesa-likuma;
9) Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/315278-covid-19-infekcijas-izplatibas-parvaldibas-likums (pirms tam likums "Par valsts institūciju darbību ārkārtējās situācijas laikā saistībā ar Covid-19 izplatību". Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/313730-par-valsts-instituciju-darbibu-arkartejas-situacijas-laika-saistiba-ar-covid-19-izplatibu);
10) Likums "Par tiesu varu". Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/62847-par-tiesu-varu;
11) Administratīvā procesa likums. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/55567-administrativa-procesa-likums;
12) Krimināprocesa likums. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums ;

13) Padomes 2000. gada 22. decembra Regulas (EK) Nr. 44/2001 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās. Pieejama: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX%3A32001R0044;
14) *Code of Civil Procedure of the Republic of Estonia.* Pieejams: https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513122013001/consolide;
15) *Code of Civil Procedure of Federal Republic of Germany, Section 538*. Pieejams: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html;
16) Lietuvas Republikas Civilprocesa kodekss. Pieejams: https://www.infolex.lt/portal/start_ta.asp?act=doc&fr=pop&doc=77554&title=LR%20civilinio%20proceso%20kodeksas.

9.2. Literatūra

1) Civilprocesa likuma komentāri II daļa (29.–60.1 nodaļa). Sagatavojis autoru kolektīvs Prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā, Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012;
2) Latvijas Republikas Satversmes komentāri VII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011;
3) Satversmes tiesas judikatūra. Latvijas Republikas Satversmes 92. pants "Tiesības uz taisnīgu tiesu", Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020;
4) Feldhūne G., Kučs A., Skujeniece V. Cilvēktiesību rokasgrāmata tiesnešiem, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Cilvēktiesību institūta bibliotēka, 2004;
5) *Vitkauskas D., Dikov G. "Protecting the right to a fair trial under the European Convention on Human Rights: A handbook for legal practitioners; 2nd edition prepared by Dovydas Vitkauskas". Council of Europe, 2017.* Pieejams: https://edoc.coe.int/en/european-convention-on-human-rights/7492-protecting-the-right-to-a-fair-trial-under-the-european-convention-on-human-rights-a-handbook-for-legal-practitioners-2nd-edition.html
6) *European Court of Human Rights "Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to fair trial (civil limb)" Council of Europe.* Pieejams: https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_6_eng.pdf
7) *The European Court of Human Rights. Questions and Answers for lawyers. 2014.* Pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_ECHR_lawyers_ENG.pdf

9.3. Informatīvās datu bāzes u. c. interneta resursi

1) TIS, https://tis.ta.gov.lv;
2) Tiesu darba datu portāls. Pieejams: https://dati.ta.gov.lv/MicroStrategy/asp/Main.aspx;
3) Oxford Reference
https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803100358804;
4) Citizens Advice
https://www.citizensadvice.org.uk/law-and-courts/civil-rights/human-rights/taking-legal-action-about-human-rights/;
5) https://www.justice.gouv.qc.ca/en/your-disputes/small-claims/small-claims-judgment/revocation-of-judgment/.

9.4. Tiesu prakse

9.4.1. Starptautisko tiesu prakse

1) ECT 2014. gada 4. marta spriedums lietā *Dilipak and Karakaya v. Turkey,* Nr. 7942/05 un 24838/05. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-141763;
2) ECT 2016. gada 23. maija spriedums lietā *Avotiņš v. Latvia,* Nr. 17502/07. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163114;
3) ECT 2016. gada 31. maija spriedums lietā *Gankin and others v. Russia* Nr. 2430/06, 1454/08, 11670/10 un 12938/12. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163340;
4) ECT 2016. gada 9. jūnija spriedums lietā *Gyuleva v. Bulgaria* Nr. 38840/08. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163438;
5) ECT 2015. gada 9. oktobra spriedums lietā *Ažd*ajić *v. Slovenia* Nr. 71872/12. Pieejams http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157537;
6) ECT 2017. gada 27. aprīļa spriedums lietā *Schmidt v. Latvia,* Nr. 22493/05. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-173087;
7) ECT 2009. gada 18. februāra spriedums lietā *Andrejeva v. Latvia* Nr. 55707/00. Pieejams http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-91388.

9.4.2. Satversmes tiesas prakse

1) Satversmes tiesas 2008. gada 5. novembra spriedums lietā Nr. 2008-04-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2008-04-01_Spriedums.pdf;
2) Satversmes tiesas 2013. gada 28. marta spriedums lietā Nr. 2012-15-01. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2012-15-01_Spriedums.pdf;
3) Satversmes tiesas 2015. gada 12. novembra spriedums lietā Nr. 2015-06-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2012-15-01_Spriedums.pdf;
4) Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra spriedums lietā Nr. 2011-11-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2011-11-01_Spriedums.pdf;
5) Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa spriedums lietā Nr. 2002-20-0103. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2002-20-0103_Spriedums.pdf;
6) Satversmes tiesas 2012. gada 6. jūnija spriedums lietā Nr. 2011-21-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2011-21-01_Spriedums.pdf;
7) Satversmes tiesas 2014. gada 10. jūnija spriedums lietā Nr. 2013-18-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2013-18-01_Spriedums.pdf;
8) Satversmes tiesas 2002. gada 20. jūnija spriedums lietā Nr. 2001-17-0106 secinājumu daļas. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2001-17-0106_Spriedums.pdf.

9.4.3. Latvijas tiesu prakse:

9.4.3.1. Pētījumā analizētie nolēmumi:

1) Augstākās tiesas Senāta 2004. gada 1. decembra lēmums lietā Nr. SKC-713;
2) Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015. gada 29. oktobra lēmums lietā Nr. C17116407, SKC-2564/2015;
3) Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015. gada 29. decembra lēmums lietā Nr. C27198013, SKC-2660/2015;
4) Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016. gada 20. aprīļa lēmums lietā Nr. C28249814, SKC-1842/2016;
5) Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016. gada 6. oktobra lēmums lietā Nr. C32326114, SKC-2460/2016;
6) Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017. gada 21. aprīļa lēmums lietā Nr. C27199914, SKC-1025/2017;
7) Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017. gada 19. jūnija lēmums lietā Nr. C33243415, SKC-1376/2017;
8) Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2018. gada 23. februāra lēmums lietā Nr. C30570115, SKC-632/2018;
9) Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2018. gada 10. aprīļa rīcības sēdes lēmums lietā Nr. C32243316, SKC-1080/2018;
10) Senāta Civillietu departamenta 2019. gada 21. februāra rīcības sēdes lēmums lietā Nr. C32223915, SKC-616/2019;
11) Senāta Civillietu departamenta 2019. gada 26. marta lēmums lietā Nr. C33524015, SKC-620/2019;
12) Senāta Civillietu departamenta 2019. gada 17. jūnija rīcības sēdes lēmums lietā Nr. C33457417, SKC-1062/2019;
13) Senāta Civillietu departamenta 2019. gada 29. augusta lēmums lietā Nr. C32242517, SKC-1127/2019;
14) Senāta Civillietu departamenta 2019. gada 25. septembra lēmums lietā Nr. C30471315, SKC-1111/2019;
15) Senāta Civillietu departamenta 2019. gada 17. maija lēmums lietā Nr. C29635415, SKC-871/2019;
16) Senāta Civillietu departamenta 2019. gada 11. novembra rīcības sēdes lēmums lietā Nr. C30402717, SKC-1449/2019;
17) Senāta Civillietu departamenta 2020. gada 26. februāra lēmums lietā Nr. C30452115, SKC-418/2020;
18) Senāta Civillietu departamenta 2020. gada 27. maija lēmums lietā Nr. C33500716, SKC-851/2020;
19) Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2018. gada 22. novembra lēmums lietā Nr. C04451510, SKC-1178/2018;
20) Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2018. gada 23. novembra lēmums lietā Nr. C37052817, SKC-1802/2018;
21) Senāta Civillietu departamenta 2020. gada 6. augusta lēmums lietā Nr. C30532018, SKC1307/2020;
22) RAT CLK 2015. gada 30. aprīļa lēmums lietā Nr. C27198013, lietas arhīva Nr. CA-0326-15/17;
23) RAT CLK 2015. gada 25. marta lēmums lietā Nr. C17116407, lietas arhīva Nr. CA-0410-15/7;
24) RAT CLK 2016. gada 3. novembra lēmums lietā Nr. C33336015, lietas arhīva Nr. CA-3726/27;
25) RAT CLK 2016. gada 24. augusta lēmums lietā Nr. C28336814, lietas arhīva Nr. CA-0818-16/19;
26) RAT CLK 2016. gada 25. janvāra lēmums lietā Nr. C28249814, lietas arhīva Nr. CA-0128/20;
27) RAT CLK 2016. gada 6. jūnija lēmums lietā Nr. C32326114, lietas arhīva Nr. CA-0690/25;
28) RAT CLK 2016. gada 21. novembra lēmums lietā Nr. C30431115, lietas arhīva Nr. CA-2480-16/4;
29) Vidzemes apgabaltiesas CLK 2016. gada 21. decembra lēmums lietā Nr. C27199914, lietas arhīva Nr. CA-0482-16/11;
30) Zemgales apgabaltiesas CLK 2017. gada 9. maija lēmums lietā Nr. C30574615, lietas arhīva Nr. CA-0157-17/11;
31) RAT CLK 2017. gada 4. decembra lēmums lietā Nr. C30685315; ECLI:LV:RAT:2017:1204:C30685315.1.L, lietas arhīva Nr. CA-0770-17/12;

32) RAT CLK 2017. gada 6. marta lēmums lietā Nr. C33243415, lietas arhīva Nr. CA-0349-17/12;
33) Latgales apgabaltiesas CLK 2017. gada 25. oktobra lēmums lietā Nr. C30570115; ECLI:LV:LAAT:2017:1025.C30570115.2.L, lietas arhīva Nr. CA-0276-17;
34) RAT CLK 2018. gada 28. februāra lēmums lietā Nr. C32243316, ECLI:LV:RAT:2018:0228.C32243316.2.L, lietas arhīva Nr. CA-0272-18/32;
35) RAT CLK 2018. gada 23. novembra lēmums lietā Nr. C32223915; ECLI:LV:RAT:2018:1123.C32223915.6.L, lietas arhīva Nr. CA-2424-18/8;
36) RAT CLK 2018. gada 22. jūnija lēmums lietā Nr. C29842913; ECLI:LV:RAT:2018:0622.C29842913.9.L, lietas arhīva Nr. CA-0492-18/20;
37) RAT CLK 2018. gada 19. februāra lēmums lietā Nr. C30495016; ECLI:LV:RAT:2018:0219.C30495016.5.L, lietas arhīva Nr. CA-0760-18/37;
38) RAT CLK 2018. gada 8. novembra lēmums lietā Nr. C33524015; ECLI:RAT:2018:1108.C33524015.6.L, lietas arhīva Nr. CA-1839-18/14;
39) RAT CLK 2018. gada 22. jūnija lēmums lietā Nr. C33655715; ECLI:LV:RAT:2018:0622.C33655715.4.L, lietas arhīva Nr. CA-2099-18/33;
40) RAT CLK 2018. gada 11. septembra lēmums lietā Nr. C33457417; ECLI:LV:RAT:2018:0911.C33457417.13.L, lietas arhīva Nr. CA-2736-18/12;
41) Zemgales apgabaltiesas CLK 2018. gada 5. septembra lēmums lietā Nr. C37052817; ECLI:LV:ZAT:2018:0905.C37052817.6.L, lietas arhīva Nr. CA-0259-18/8;
42) RAT CLK 2019. gada 27. novembra lēmums lietā Nr. C32215814; ECLI:LV:RAT:2019:1127.C32215814.4.L, lietas arhīva Nr. CA-0183-19/15;
43) Vidzemes apgabaltiesas 2019. gada 8. aprīļa lēmums lietā Nr. C08026615; ECLI:LV:VAT:2019:0408.C08026615.5.L, lietas arhīva Nr. CA-0061-19;
44) RAT CLK 2019. gada 30. aprīļa lēmums lietā Nr. C33230915, ECLI:LV:RAT:2019:0430.C33230915.9.L, lietas arhīva Nr. CA-0236-19/17;
45) Zemgales apgabaltiesas 2019. gada 3. jūlija lēmums lietā Nr. C30402717; ECLI:LV:ZAT:2019:0703.C30402717.6.L, lietas arhīva Nr. CA-0132-19/10;
46) RAT CLK 2019. gada 19. marta lēmums lietā Nr. C29270318; ECLI:LV:RAT:2019:0319.C29270318.9.L, lietas arhīva Nr. CA-1050-19/36;
47) Kurzemes apgabaltiesas CLK 2019. gada 17. jūnija lēmums lietā Nr. C29287618, ECLI:LV:KUAT:2019:0617.C29287618.7.L, lietas arhīva Nr. CA-0185-19;
48) Zemgales apgabaltiesas 2019. gada 21. marta lēmums lietā Nr. C73386318; ECLI:LV:ZAT:2019:0321.C73386318.12.L, lietas arhīva Nr. CA-0221-19/11;
49) RAT CLK 2019. gada 21. janvāra lēmums lietā Nr. C29635415; ECLI:LV:RAT:2019:0121.C29635415.6.L, lietas arhīva Nr. CA-0276-19/12
50) RAT CLK 2019. gada 10. aprīļa lēmums lietā Nr. C30471315; ECLI:LV:RAT:2019:0410.C30471315.11.L, lietas arhīva Nr. CA-0436-19/5;
51) RAT CLK 2019. gada 21. oktobra lēmums lietā Nr. C33437218; ECLI:LV:RAT:2019:1021.C33437218.10.L, lietas arhīva Nr. CA-1434-19/31;
52) RAT CLK 2019. gada 22. marta lēmums lietā Nr. C32156217; ECLI:LV:RAT:2019:0322.C32156217.4.L, lietas arhīva Nr. CA-0277-19/10;
53) RAT CLK 2019. gada 15. februāra lēmums lietā Nr. C68392017; ECLI:LV:RAT:2019:0215.C68392017.4.L, lietas arhīva Nr. CA-0389-19/29;
54) RAT CLK 2019. gada 18. aprīļa lēmums lietā Nr. C32242517; ECLI:LV:RAT:2019:0418.C32242517.7.L, lietas arhīva Nr. CA-0390-19/13;
55) RAT CLK 2019. gada 26. augusta lēmums lietā Nr. C30452115; ECLI:LV:RAT:2019:0826.C30452115.33.L, lietas arhīva Nr. CA-0758-19/17;
56) RAT CLK 2020. gada 24. marta lēmums lietā Nr. C68341519; ECLI:LV:RAT:2020:0324.C68341519.11.L, lietas arhīva Nr. CA-1107-20/17;
57) RAT CLK 2020. gada 12. maija lēmums lietā Nr. C32205117; ECLI:LV:RAT:2020:0512.C32205117.8.L, lietas arhīva Nr. CA-0060-20/2;
58) Zemgales apgabaltiesas CLK 2020. gada 13. janvāra lēmums lietā Nr. C73348019; ECLI:LV:ZAT:2020:0113.C73348019.7.L, lietas arhīva Nr. CA-0126-20/8;
59) Kurzemes apgabaltiesas CLK 2020. gada 17. janvāra lēmums lietā Nr. C69263819; ECLI:LV:KUAT:2020:0117.C69263819.6.L, lietas arhīva Nr. CA-0033-20;
60) RAT CLK 2020. gada 30. jūnija lēmums lietā Nr. C30532018; ECLI:LV:RAT:2020:0630.C30532018.7.L, lietas arhīva Nr. CA-0474-20/25;
61) Kurzemes apgabaltiesas CLK 2020. gada 9. marta lēmums lietā Nr. C33253019; ECLI:LV:KUAT:2020:0309.C33253019.6.L, lietas arhīva Nr. CA-0064-20/11;
62) RAT CLK 2020. gada 9. marta lēmums lietā Nr. C30436519, ECLI:LV:RAT:2020:0309.C30436519.16.L, lietas arhīva

Nr. CA-1006-20/2;
63) Zemgales apgabaltiesas CLK 2020. gada 20. maija lēmums lietā Nr. C73411518; ECLI:LV:ZAT:2020:0520.C73411518.21.L, lietas arhīva Nr. CA-0209-20/11;
64) RAT CLK 2020. gada 12. februāra lēmums lietā Nr. C33500716; ECLI:LV:RAT:2020:0212.C33500716.3.L, lietas arhīva Nr. CA-0015-20/24;
65) RAT CLK 2020. gada 5. jūnija lēmums lietā Nr. C29251918; ECLI:LV:RAT:2020:0605.C29251918.12.L, lietas arhīva Nr. CA-0907-20/21;
9.4.3.2. Pētījumā neanalizētie nolēmumi, kas iekļauti statistikā:
1) Kurzemes apgabaltiesas CLK 2015. gada 21. decembra lēmums lietā Nr. C20235614;
2) RAT CLK 2015. gada 23. septembra lēmums lietā Nr. C30765012, lietas arhīva Nr. CA-0176-15/34;
3) RAT CLK 2015. gada 14. janvāra lēmums lietā Nr. C32223613, lietas arhīva Nr. CA-0609-15/17;
4) Latgales apgabaltiesas CLK 2015. gada 14. maija lēmums lietā Nr. C32366813, lietas arhīva Nr. CA-0135-15;
5) RAT CLK 2015. gada 6. maija lēmums lietā Nr. C27222012; CA-1873-15/4;
6) Zemgales apgabaltiesas 2015. gada 16. maija lēmums lietā Nr. C15254414, lietas arhīva Nr. CA-0284-15/13;
7) RAT CLK 2015. gada 21. oktobra lēmums lietā Nr. C17138714, CA-2128/27;
8) Kurzemes apgabaltiesas CLK 2015. gada 15. jūnija lēmums lietā Nr. C20341011;
9) RAT CLK 2015. gada 16. novembra lēmums lietā Nr. C31339811, lietas arhīva Nr. CA-2443-15/21;
10) RAT CLK 2015. gada 19. augusta lēmums lietā Nr. C29786713, CA-2839-15/4;
11) Kurzemes apgabaltiesas CLK 2015. gada 8. oktobra lēmums lietā Nr. C20464512, lietas arhīva Nr. CA-0382-15/11;
12) Kurzemes apgabaltiesas CLK 2015. gada 8. decembra lēmums lietā Nr. C30297315;
13) Latgales apgabaltiesas CLK 2015. gada 15. oktobra lēmums lietā Nr. C26116914, lietas arhīva Nr. CA-0263-15;
14) RAT CLK 2015. gada 16. marta lēmums lietā Nr. C30432109, lietas arhīva Nr. CA-0475-15/15;
15) RAT CLK 2015. gada 3. jūnija lēmums lietā Nr. C24178113, CA-1676-15/4;
16) RAT CLK 2015. gada 25. maija lēmums lietā Nr. C31303613, CA-0988-15/7;
17) RAT CLK 2015. gada 3. jūnija lēmums lietā Nr. C27148814, lietas arhīva Nr. CA-1274-15/28;
18) RAT CLK 2015. gada 7. septembra lēmums lietā Nr. C28353712, lietas arhīva Nr. CA-1293-15/29;
19) RAT CLK 2015. gada 5. oktobra lēmums lietā Nr. C27173514, CA-2823/27;
20) Latgales apgabaltiesas CLK 2015. gada 29. septembra lēmums lietā Nr. C26132615, lietas arhīva Nr. CA-0275-15;
21) RAT CLK 2016. gada 5. janvāra lēmums lietā Nr. C32230515;lietas arhīva Nr. CA-0641-16/14;
22) RAT CLK 2016. gada 9. marta lēmums lietā Nr. C17132113, lietas arhīva Nr. CA-0153-16/5;
23) Zemgales apgabaltiesas CLK 2016. gada 26. maija lēmums lietā Nr. C15253714, lietas arhīva Nr. CA-0183-16/13;
24) RAT CLK 2016. gada 25. jūlija lēmums lietā Nr. C31289115, lietas arhīva Nr. CA-1375-16/11;
25) Zemgales apgabaltiesas CLK 2016. gada 4. aprīļa lēmums lietā Nr. C30553815, lietas arhīva Nr. CA-0250-16/11;
26) Zemgales apgabaltiesas CLK 2016. gada 17. augusta lēmums lietā Nr. C17170414, lietas arhīva Nr. CA-0285-16/11;
27) RAT CLK 2016. gada 26. oktobra lēmums lietā Nr. C32249914, lietas arhīva Nr. CA-1897-16/31;
28) RAT CLK 2016. gada 28. novembra lēmums lietā Nr. C32230915, lietas arhīva Nr. CA-2232-16/33;
29) Kurzemes apgabaltiesas CLK 2016. gada 28. jūnija lēmums lietā Nr. C19079715;
30) Zemgales apgabaltiesas 2016. gada 28. novembra lēmums lietā Nr. C16056911, lietas arhīva Nr. CA-0432-16/10;
31) Zemgales apgabaltiesas 2016. gada 10. augusta lēmums lietā Nr. C10043314, lietas arhīva Nr. CA-0406-16/10;
32) RAT CLK 2016. gada 30. marta lēmums lietā Nr. C28296811, lietas arhīva Nr. CA-0053-16/34;
33) Kurzemes apgabaltiesas CLK 2016. gada 8. jūlija lēmums lietā Nr. C1901911;
34) Kurzemes apgabaltiesas CLK 2016. gada 17. februāra lēmums lietā Nr. C40156414;
35) RAT CLK 2016. gada 10. februāra lēmums lietā Nr. C27147614, lietas arhīva Nr. CA-0307-16/29;
36) Vidzemes apgabaltiesas CLK 2016. gada 9. februāra lēmums lietā Nr. C31308913, CA0069-16/14;
37) RAT CLK 2017. gada 4. aprīļa lēmums lietā Nr. C33687116, lietas arhīva Nr. CA-1076-17/9;
38) RAT CLK 2017. gada 10. maija lēmums lietā Nr. 30631616, lietas arhīva Nr. CA-1254-17/18;
39) RAT CLK 2017. gada 31. marta lēmums lietā Nr. C30698716, lietas arhīva Nr. CA-1616-17/35;
40) RAT CLK 2017. gada 18. maija lēmums lietā Nr. C32180416, lietas arhīva Nr. CA-1965-17/29;
41) Zemgales apgabaltiesas 2017. gada 29. jūnija lēmums lietā Nr. C16107213, lietas arhīva Nr. CA-0437-17/9;
42) RAT CLK 2017. gada 11. decembra lēmums lietā Nr. C31340413, lietas arhīva Nr. CA-3084-17/29, ECLI:LV:RAT:2017:1211.C31340413.1.L;
43) Vidzemes apgabaltiesas CLK 2017. gada 24. janvāra lēmums lietā Nr. C11100713, CA0073-17/14;
44) RAT CLK 2017. gada 5. aprīļa lēmums lietā Nr. C32314311, CA-0181-17/6;
45) RAT CLK 2017. gada 12. jūnija lēmums lietā Nr. C29764414, lietas arhīva Nr. CA-0436-17/28;
46) RAT CLK 2017. gada 27. decembra lēmums lietā Nr. C30694912, lietas arhīva Nr. CA-2151-17/34, ECLI:LV:RAT:2017:1227.C30694912.1.L;
47) RAT CLK 2018. gada 21. marta lēmums lietā Nr. C04451510;
48) RAT CLK 2018. gada 6. jūnija lēmums lietā Nr. C31478713, lietas arhīva Nr. CA-0799-18/20, ECLI:LV:RAT:2018:0606.C31478713.3.L;
49) RAT CLK 2018. gada 4. jūlija lēmums lietā Nr. C33544116, lietas arhīva Nr. CA-0971-18/18, ECLI:LV:RAT:2018:0704.

C33544116.4.L;
50) Zemgales apgabaltiesas CLK 2018. gada 19. februāra lēmums lietā Nr. C15152016, lietas arhīva Nr. CA-0149-18/7, ECLI:LV:ZAT:2018:0219.C15152016.3.L;
51) RAT CLK 2018. gada 24. aprīļa lēmums lietā Nr. C32189817, lietas arhīva Nr. CA-1120-18/32, ECLI:LV:RAT:2018:0424:C32189817.7.L;
52) Latgales apgabaltiesas CLK 2018. gada 19. aprīļa lēmums lietā Nr. C29328317, lietas arhīva Nr. CA-0137-18, ECLI:LV:LAAT:2018:0419.C29328317.5.L;
53) RAT CLK 2018. gada 12. aprīļa lēmums lietā Nr. C29492317, lietas arhīva Nr. CA-1652-18/34, ECLI:LV:RAT:2018:0412.C29492317.11.L;
54) Zemgales apgabaltiesas 2018. gada 17. jūlija lēmums lietā Nr. C16077517, lietas arhīva Nr. CA-0367-18/10, ECLI:LV:ZAT:2018:0717.C16077517.6.L;
55) Zemgales apgabaltiesas CLK 2018. gada 20. novembra lēmums lietā Nr. C15153616, lietas arhīva Nr. CA-0406-18/8, ECLI:LV:ZAT:2018:1120.C15153616.6.L;
56) Latgales apgabaltiesas CLK 2018. gada 28. septembra lēmums lietā Nr. C12248317, lietas arhīva Nr. CA-0252-18, ECLI:LV:LAAT:2018:0928.C12248317.15.L;
57) RAT CLK 2018. gada 16. novembra lēmums lietā Nr. C30620814, lietas arhīva Nr. CA-2699/6, ECLI:LV:RAT:2018:1116.C30620814.6.L;
58) Kurzemes apgabaltiesas CLK 2018. gada 29. novembra lēmums lietā Nr. C30470718, ECLI:LV:KUAT:2018:1129.C30470718.5.L;
59) RAT CLK 2018. gada 22. janvāra lēmums lietā Nr. C30458704, lietas arhīva Nr. CA-0075-18/9, ECLI:LV:RAT:2018:0122.C30458704.1.L;
60) Vidzemes apgabaltiesas CLK 2018. gada 23. aprīļa lēmums lietā Nr. C11068517, lietas arhīva Nr. CA-0253-18/14, ECLI:LV:VAT:2018:0423.C11068517.9.L;
61) Vidzemes apgabaltiesas CLK 2018. gada 14. maija lēmums lietā Nr. C39035217, lietas arhīva Nr. CA-0168-18/14, ECLI:LV:VAT:2018:0412.C39035217.4.L;
62) RAT CLK 2018. gada 21. augusta lēmums lietā Nr. C04390106, lietas arhīva Nr. CA-2796-18/5, ECLI:LV:RAT:2018:0821.C04390106.7.L;
63) RAT CLK 2018. gada 16. novembra lēmums lietā Nr. C04390106, lietas arhīva Nr. CA-3289-18/20, ECLI:LV:RAT:2018:1116.C04390106.10.L;
64) RAT CLK 2019. gada 11. jūlija lēmums lietā Nr. C29303018, lietas arhīva Nr. CA-0596-19/35, ECLI:LV:RAT:2019:0711.C29303018.5.L;
65) RAT CLK 2019. gada 4. novembra lēmums lietā Nr. C30510417, lietas arhīva Nr. CA-1649-19/34, ECLI:LV:RAT:2019:1104.C30510417.8.L;
66) RAT CLK 2019. gada 28. jūnija lēmums lietā Nr. C28288215, lietas arhīva Nr. CA-1704-19/13, ECLI:LV:RAT:2019:0628.C28288215.10.L;
67) Zemgales apgabaltiesas 2019. gada 30. janvāra lēmums lietā Nr. C33506817, lietas arhīva Nr. CA-0076-19/13, ECLI:LV:ZAT:2019:0130.C33506817.7.L;
68) RAT CLK 2019. gada 27. februāra lēmums lietā Nr. C29817711, lietas arhīva Nr. CA-0127-19/10, ECLI:LV:RAT:2019:0227.C29817711.6.L;
69) RAT CLK 2019. gada 14. oktobra lēmums lietā Nr. C30598617, lietas arhīva Nr. CA-0933-19/33, ECLI:LV:RAT:2019:1014.C30598617.10.L;
70) Kurzemes apgabaltiesas CLK 2019. gada 24. septembra lēmums lietā Nr. C69159718, lietas arhīva Nr. CA-0207-19/10, ECLI:LV:KUAT:2019:0924.C69159718.10.L;
71) Vidzemes apgabaltiesas CLK 2020. gada 26. marta lēmums lietā Nr. C38042317, lietas arhīva Nr. CA-0062-20/12, ECLI:LV:VAT:202:0326.C38042317.7.L.

Pētījums izstrādāts RAT un ir pieejams publicēšanai. Pētījumā iekļautā informācija ir ar pētniecisku un vispārīgi izglītojošu saturu, iekļaujot atziņas no pieejamās literatūras. Informācija ir izmantojama darba vajadzībām, tomēr iekļautās atziņas un secinājumi nav piemērojami konkrētās lietās bez pārbaudes pret attiecīgās lietas apstākļiem. Pētījumā iekļautais tiesu prakses apkopojums ir informatīvs un sagatavots, ņemot vērā TIS sniegtos datus. Pētījums ir pabeigts 2020. gada oktobrī, tādēļ informācija pēc minētā datuma nav ņemta vērā.

Guntra Kuple,
Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētājas
palīdze pētnieciski analītiskajos
jautājumos

TIESU PRAKSES APKOPOJUMS PAR MORĀLĀ KAITĒJUMA ATLĪDZĪBAS NOTEIKŠANU CIVILLIETĀS

Izmantotā terminoloģija

Senāts, Augstākā tiesa	Vietās, kur minēta Augstākās tiesas judikatūra, uztveramības apsvērumu dēļ tiek lietots Augstākās tiesas nosaukums – Senāts – neatkarīgi no tā, kāds ir bijis precīzs tiesas nosaukums attiecīgajā laika periodā. Konkrētu nolēmumu nosaukumos saglabāts nolēmumā lietotais nosaukums.
Atlīdzība, kompensācija	Augstākā tiesa ir skaidrojusi terminu precīzu lietošanu, norādot, ka vārdi "atlīdzība" un "kompensācija" ne vienmēr tiek lietoti konsekventi,[1] arī šajā tiesu prakses apkopojumā var tikt izmantots gan atlīdzības, gan kompensācijas jēdziens, pieņemot, ka saskaņā ar CL 2347. pantu un citiem pantiem atlīdzība šajā gadījumā ir mantiskas kompensācijas sinonīms.
Konvencija	Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija.

1 "Morālā kaitējuma atlīdzināšana civillietās. Tiesu prakses apkopojums." Augstākā tiesa, 2014, 9.–10. lpp.

IEVADS

Tiesu prakse, skatot prasības, kas celtas par morālā kaitējuma atlīdzību, laika gaitā ir bijusi dažādās attīstības stadijās. Šādas prasības vienmēr ir bijušas sabiedrībā, jo īpaši tiesās praktizējošu juristu lokā, interesi raisošas, un ir pastāvējušas dažādas pieejas gan nodarījuma, gan atlīdzības apmēra novērtēšanā, ņemot vērā, ka kaitējums ir nemantisks (*non-pecuniary)*. Atsevišķas lietas, kurās ir celtas prasības par morālā kaitējuma atlīdzību, ir guvušas sabiedriski plašu nozīmi (rezonansi), piemēram, tā dēvētās Zolitūdes traģēdijas un Talsu traģēdijas civillietas, kas zināmā mērā ir pirmie nozīmīgie Latvijas tiesās izskatītie lietu kopumi, kas deva pamatu šāda veida tiesu prakses iedibināšanai lietās, kurās ir nodarīts kaitējums personu dzīvībai un veselībai.[2] Tomēr Latvijā nepastāv vienota tiesu prakse un metodika par morālā kaitējuma atlīdzības apmēra noteikšanu. Augstākā tiesa vairākos nolēmumos ir norādījusi, ka tiesām, nosakot morālā kaitējuma atlīdzību pēc tiesas ieskata, ir jācenšas rast kritērijus, kas pamatotu piešķirto atlīdzības apmēru.[3]

Lai uzskatāmi apzinātu pēdējo gadu laikā skatīto lietu loku, RAT veikts tiesu prakses apkopojums par lietām, kurās apmierinātas prasības par morālā kaitējuma atlīdzību. Apkopojums veikts nolūkā sekmēt turpmāku lietu izskatīšanu šādas kategorijas lietās, atvieglojot līdzvērtīgas tiesu prakses atrašanu un izmantošanu, morālā kaitējuma atlīdzības apmēru noteikšanu, tādējādi vienādojot tiesu praksi. Apkopojumā ir īpaši uzsvērta tiesas izmantotā argumentācija morālā kaitējuma konstatēšanā un taisnīgas morālā kaitējuma atlīdzības novērtēšanā.

Konkrētā tiesu prakses apkopojuma mērķis nav pētījuma noslēgumā iegūt secinājumus vai novatoriskas zinātnes atziņas, jo jautājums par morālā kaitējuma atlīdzināšanu ir plaši pētīts gan Latvijas tiesību ietvaros, gan arī starptautiski, gan vēsturiski, gan mūsdienās.

Tiesu prakses apkopojuma pirmajā daļā ir iekļauts dažādu kritēriju, kas tiek izmantoti tiesā, skatot šādas lietas, un izriet no jaunākās Senāta prakses, uzskaitījums. Ņemot vērā, ka ECT 2020. gadā pieņēma spriedumus lietās *Dupate v. Latvia* un *Rodina v. Latvia*, ar kuriem tika atzīta nepietiekama personu tiesību aizsardzība, kas radīja pamatu atlīdzības saņemšanai, apkopojumā izklāstītas atziņas, kas izriet no šiem spriedumiem un būtu izmantojamas turpmāk, skatot lietas par privātuma aizskārumiem un datu prettiesisku izmantošanu.

Tiesu prakses apkopojums veikts par RAT CLK spriedumiem no 2017. gada līdz 2020. gadam, skatot prasības par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu, kur apelācijas instances tiesa šādu prasību ir apmierinājusi pilnā apmērā vai daļēji, kā arī ar nosacījumu, ka spriedums stājies spēkā. Lai lietu uzskaitījums būtu ērti izmantojams, skatītie aizskārumi ir sadalīti pēc to veidiem (skat. turpmāk). Šādi aizskārumu veidi nav uzskatāmi par galīgu uzskaitījumu, vien aptver konkrētajā laika periodā skatītās lietas.

2 "Morālā kaitējuma atlīdzināšana civillietās. Tiesu prakses apkopojums." Augstākā tiesa, 2014. 60.–63. lpp. Atlīdzinājumu Talsu traģēdijas lietās apkopojums.

3 Turpat 56. lpp.

Apkopojuma lietu apskata daļā ir iekļauts RAT CLK spriedumu izklāsts, norādot lietas apstākļus un būtiskākos apelācijas instances tiesas apsvērumus, lemjot par atlīdzības piedziņu un apmēru. Veidotais lietas apraksts ir lietas būtības koncentrēta forma un neietver pilnvērtīgu lietas apstākļu analīzi, kā arī lielā informācijas apjoma un uzskatāmības apsvērumu dēļ netiek uzskaitītas un citētas katrā atsevišķā lietā piemērotās tiesību normas un dažādas atsauces uz juridisko literatūru. Pilna tiesas motivācija un detalizēti lietas apstākļi, kam arī var būt bijusi ietekme uz lietas iznākumu, ir atrodami katrā konkrētajā tiesas spriedumā. Lai arī tiesu praksē ir nozīmīgi un izmantojami jebkuras Latvijas tiesas spēkā stājušies spriedumi, lielā apjoma dēļ šajā apkopojumā nav iekļauti citu apgabaltiesu un pirmās instances tiesu spriedumi. Kā arī apkopojumā nav iekļautas visas lietas, kurās prasība par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu ir noraidīta, tomēr uzskatei pievienoti daži interesanti tiesu prakses piemēri.

Jāatzīst, ka izskatītie RAT CLK spriedumi prasībās par morālā kaitējuma atlīdzinājumu kopumā ir ļoti detalizēti un aptver gan teorētiskos aspektus, plaši analizē notikušo aizskārumu un tā sekas, gan tiesa pieņemtos spriedumus pamato ar piemeklētu tiesu praksi līdzvērtīgās lietās. Tādējādi tiesu prakse atlīdzību noteikšanā jau ir veidojusies savstarpēji vienota.

Pētījuma noslēgumā apkopoti statistikas rādītāji par noteiktā laika periodā saņemto un izskatīto civillietu skaitu pirmās un otrās instances tiesās, kurās ir skatītas prasības par nodarītā morālā kaitējuma atlīdzību.

Tiesu prakses apkopojumu ieteicams periodiski turpināt un paplašināt, veidojot lietu katalogu, jo, tikai uzkrājot informāciju, apkopojums varēs kļūt plašāk izmantojams un būt vēl precīzāks. Ceram, ka apkopojums atvieglos darbu turpmākā šādu prasību analīzē, kā arī būs izmantojams kā palīglīdzeklis ne tikai tiesai, bet arī citiem praktiķiem, norādot uz pastāvošo praksi atlīdzības apmēra novērtēšanā.

1. KRITĒRIJI, SKATOT PRASĪBAS PAR MORĀLĀ KAITĒJUMA ATLĪDZĪBU

Sadaļā tiks apskatīti Senāta tiesu prakses apkopojumos un judikatūrā iekļautie, kā arī RAT CLK spriedumos, ar kuriem piedzīta morālā kaitējuma atlīdzība, izmantotie kritēriji tās piešķiršanā un aprēķinā. Tiesu praksē izmantotie kritēriji šajā apkopojumā ir sakārtoti pēc metodisku soļu principa, radot iespēju tos izmantot arī turpmāk, izskatot šāda veida prasījumus.

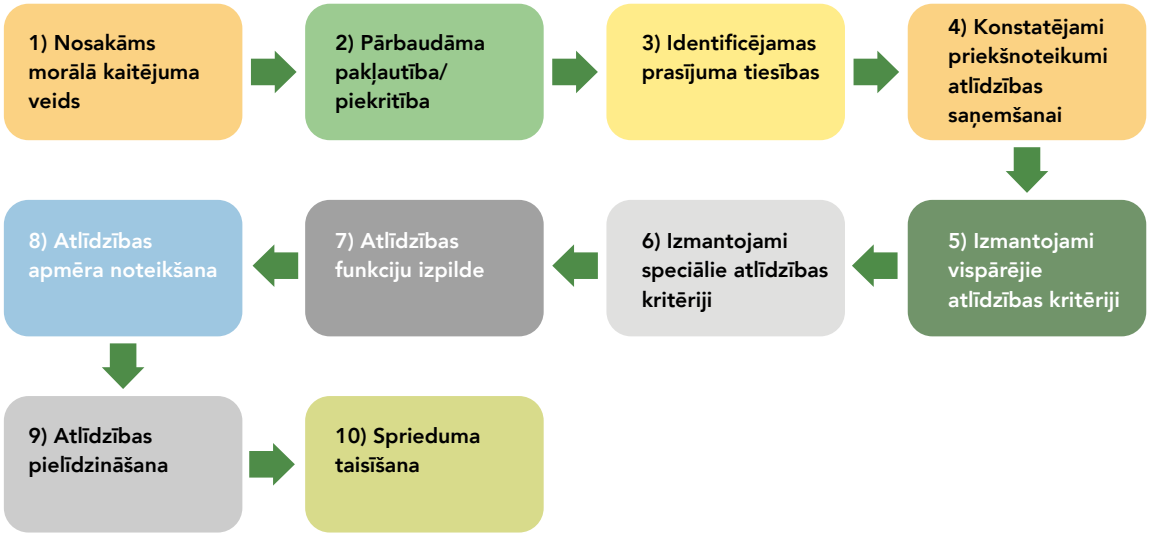

1) Nosakāms morālā kaitējuma veids:

atlīdzība par sakropļojumu vai izķēmojumu;

miesas bojājumi (kas nav radījuši CL 2349. p. paredzētās sekas);

atlīdzība par goda un cieņas aizskārumu;

privātuma aizskārums

u. c.[4]

Tiesai ir būtiski ievērot, ka likums neparedz atsevišķi atlīdzību par sakropļojumu vai izķēmojumu un vēl arī atlīdzību par sāpēm un ciešanām (morālo kaitējumu).[5]

2) Pārbaudāma pakļautība/ piekritība

Morālā kaitējuma atlīdzības var būt piedzenamas gan civilprocesa, gan kriminālprocesa, gan administratīvā procesa ietvaros.

Senāta Administratīvo lietu departaments ir norādījis – lai iestādes lēmumu vai rīcību varētu atzīt par administratīvo aktu vai faktisko rīcību, jākonstatē, ka iestāde rīkojusies publisko tiesību jomā (Administratīvā procesa likuma 1. panta trešā daļa, 89. panta pirmā daļa). Jēdziens „publisko tiesību joma" arī kalpo, lai norobežotu publiski tiesisko strīdu izskatīšanu administratīvajā tiesvedībā no privāttiesisku strīdu izskatīšanas civiltiesiskajā tiesvedībā.[6]

Tādējādi, izšķirot jautājumu, vai prasība, kas celta par kaitējuma atlīdzināšanu pret publisko tiesību subjektu saistībā ar rīcību publisko tiesību jomā, ir pakļauta izskatīšanai CPL noteiktajā kārtībā, tiesai nepietiek konstatēt, ka pušu starpā nepastāv privāttiesiskas attiecības. Iepriekš norādīto iemeslu dēļ tiesai ir nepieciešams arī pārbaudīt, vai apstrīdētās rīcības tiesiskuma pārbaudei ir paredzēta cita kārtība. Šāda prasība *expresis verbis* izriet no CPL 23. panta otrās daļas, kurā noteikts – ja tiesa atzīst, ka strīds nav pakļauts tiesai, lēmumā jānorāda iestāde, kuras kompetencē ietilpst šā strīda izšķiršana.[7]

Senāts atzinis, ka privātpersonas pieteikums par kaitējuma atlīdzināšanu, kas nodarīts sakarā ar tās pamattiesību aizskārumu kriminālprocesā vai administratīvo pārkāpumu lietvedībā, kopš 2018. gada 1. marta nav pakļauts izskatīšanai vispārējās jurisdikcijas tiesā. Valsts atbildību par tās institūciju nepamatotu vai prettiesisku rīcību kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā privātpersona var prasīt saskaņā ar Administratīvā procesa likuma noteikumiem.[8]

4 "Morālā kaitējuma atlīdzināšana civillietās. Tiesu prakses apkopojums." Augstākā tiesa, 2014, 11. lpp.

5 Turpat.

6 Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 1. jūnija lēmums lietā Nr. SKA-235/2012.

7 "Morālā kaitējuma atlīdzināšana civillietās. Tiesu prakses apkopojums." Augstākā tiesa, 2014, 17. lpp.

8 Senāta 2020. gada 29. jūlija rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-988/2020.

3) Identificējamas prasījuma tiesības

Situācijās, ja persona, pret kuru ir veikta neatļauta darbība, atšķiras no prasītāja, ir pārbaudāms, vai prasītājs ir tiesīgs celt prasību un var būt pilnvērtīgs atlīdzinājuma saņēmējs. Piemēram, lietās par tuvinieku bojāeju izvērtējams, kuri ģimenes locekļi var būt morālā kaitējuma atlīdzības prasītāji.

Tiesu prakse šajā jautājumā nav viennozīmīga un plaša. Kā pamatojumu prasījuma tiesību noteikšanai var izmantot mantojuma tiesību principus. Tomēr, piemēram, var būt lietas, kad prasītājs var būt bojāgājušā vecāks/- i, kas atbilstoši CL nav pirmās šķiras mantinieki, vai arī var nākties izvērtēt, kā rīkoties situācijās, kad bojāgājušais ir citas valsts pilsonis, kura pastāvīgajā mītnes valstī likums nosaka citu mantošanas kārtību.

Ja kaitējums nodarīts nepilngadīgajam, prasītājs var būt gan vecāks/-i, gan bērns, kuru pārstāv likumiskais pārstāvis.

4) Konstatējami priekšnoteikumi atlīdzības saņemšanai:[9]

neatļauta darbība

Ar neatļauto darbību jābūt aizskartām cietušās personas nemantiskajām tiesībām (piemēram, kādai no cilvēka pamattiesībām) vai nemantiskajam labumam (piemēram, veselībai, reputācijai). (Senāta Civillietu departamenta 2020. gada 11. februāra spriedums lietā Nr. SKC-166/2020, 6. punkts)

morālā kaitējuma esība

Ne katrs tiesību aizskārums rada morālo kaitējumu, tāpat kā ne katra prettiesiska rīcība rada zaudējumus. Neatļauta darbība var radīt zaudējumus vai arī zaudējumus un morālo kaitējumu, vai neradīt ne vienu, ne otru.

cēloniskais sakars

Lai vispār varētu runāt par morālo kaitējumu CL 1635. panta izpratnē, Senāts ir akcentējis, ka nepieciešams konstatēt, pirmkārt, neatļautu darbību, otrkārt, ar šo neatļauto darbību aizskartu cietušās personas nemantisko tiesību (piemēram, kādu no cilvēka pamattiesībām) vai nemantisko labumu (piemēram, veselību, reputāciju). Morālais kaitējums ir aizskāruma negatīvās sekas. Līdz ar to vispirms ir jākonstatē morālā kaitējuma esība un tikai pēc tam jāskaidro un jāvērtē atlīdzinājuma apmērs.

Senāts ir norādījis, ka kaitējumam ir jāsasniedz nopietnības slieksnis. Par to var liecināt tādi kritēriji kā ilgums, sistemātiskums, sekas (piemēram, lietā, kur tika izskatīta prasība par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu gadījumā, kad liegta saskarsmes tiesību īstenošana, jāvērtē, vai šīs

9 "Morālā kaitējuma atlīdzināšana civillietās. Tiesu prakses apkopojums." Augstākā tiesa, 2014, 23.–40. lpp.

rīcības rezultātā ir notikusi atsvešināšanās starp vecāku un bērnu). Būtisks ir arī apstāklis, vai tiesību aizskārumam ir objektīvs pamatojums.[10]

Lai piepildītu CL 1635. panta materiālo sastāvu, prasītājam tas līdz saprātīgas ticamības pakāpei jāpierāda, bet tiesas spriedumā jāiekļauj attiecīgā motivācija.[11]

5) Izmantojami vispārējie atlīdzības kritēriji

CL 1635. panta otrā daļa noteic, ka morālā kaitējuma atlīdzības apmēru nosaka tiesa pēc sava ieskata, ņemot vērā:

morālā kaitējuma smagumu;

sekas.

Minētā norma paredz gan metodoloģiju, gan arī kritērijus morālā kaitējuma atlīdzības apmēra noteikšanai.

Atbilstoši CL 5. pantam, nosakot atlīdzību par morālo kaitējumu, tiesnesim jāspriež pēc taisnības apziņas un vispārējiem tiesību principiem. Tas nozīmē, ka tiesnesim jāņem vērā konkrētajā sabiedrībā pastāvošās vērtības, kā arī taisnīguma princips, kas savā būtībā vērsts uz sadūrušos interešu samierināšanu.[12] Tiesai, kā to paredz CPL 193. panta piektās daļas noteikumi, sprieduma pamatojumā jānorāda argumenti, kuru dēļ tā uzskatījusi, ka noteiktais atlīdzinājums atbilst taisnības apziņai, citiem vārdiem sakot, ka atlīdzinājums ir taisnīgs un samērīgs – tāds, kas dod apmierinājumu cietušajai personai, un vienlaikus kalpo arī kā līdzeklis pušu samierināšanai un sasniedz ģenerālās prevencijas mērķi.[13]

Likumdevējs atlīdzības noteikšanu pēc tiesas ieskata ir paredzējis tamdēļ, ka komplicētības un individualitātes dēļ tam nav iespējams likumā uzskaitīt visus gadījumus, kad atlīdzība ir piešķirama, un noteikt atlīdzības apmēru katrā individuālā gadījumā. Tajā pašā laikā, lai arī vispārējus un plašus pēc satura, tomēr zināmus kritērijus atlīdzības apmēra noteikšanai likumdevējs ir paredzējis. Proti, nosakot morālā kaitējuma atlīdzības apmēru, jāņem vērā kaitējuma smagums un sekas.

6) Izmantojami speciālie atlīdzības kritēriji

Senāts prasības lietā par morālā kaitējuma atlīdzību, kas radies izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā, ir paskaidrojis atlīdzības apmēra noteikšanas kritērijus.[14] Spriedumā ir norādīts, ka tiesai ir jāņem vērā un jāvērtē šādi apstākļi:

10 Senāta Civillietu departamenta 2020. gada 11. februāra spriedums lietā Nr. SKC-166/2020. 6. punkts.

11 Turpat 7. punkts.

12 Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2012. gada 23. maija spriedums lietā Nr. SKC-200/2012.

13 Sinaiskis V. Taisnības princips Latvijas civiltiesībās. Jurists, Nr. 7/8, 1937.

14 Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014. gada 20. jūnija spriedums lietā Nr. SKC-0106-14.

cik nozīmīgas ir aizskartās tiesības un ar likumu aizsargātās intereses;

Ja konstatējams pamattiesību aizskārums, jānoskaidro, vai aizskāruma veids un apjoms ir nepārprotami noteikts likumā un tā īstenošana ir notikusi likumā paredzētā procesā (likumības princips). Ja noticis pamattiesību ierobežojums, vai ierobežojuma mērķis ir konstitucionāli leģitīms (mērķa piesaistes princips) un vai šis ierobežojums ir proporcionāls (samērīguma princips), kā arī vai attiecīgais tiesību ierobežojums sasniedz likumā noteikto mērķi (piemērotība), vai piemēroti visatbilstošākie līdzekļi, ar ko iespējams sasniegt minēto mērķi (nepieciešamība).

aizskāruma smagums;

Piemēram, salīdzinot gadījumus, kad nevainīga persona tiek saukta pie kriminālatbildības par kriminālpārkāpumu vai arī par smagu noziegumu, tad personai nodarītais morālais kaitējums pēdējā gadījumā būs ievērojami lielāks. Tāpat arī salīdzinot gadījumu, kad kriminālprocesa laikā personai nav piemērots drošības līdzeklis, ar gadījumu, kad nepamatoti piemērots drošības līdzeklis apcietinājums utt.

paša prasītāja rīcība;

Piemēram, apsverot jautājumu par lietas izskatīšanu saprātīgos termiņos, vērā ņemams ne tikai procesa ilgums pats par sevi, bet arī lietas sarežģītība, lietas iemesli, kriminālprocesa norise (cik bieži notikušas tiesas sēdes un uz cik ilgu laiku tās tika pārtrauktas), kā arī aizdomās turētā, apsūdzētā, tiesājamā uzvedība – vai viņš traucējis tiesas procesu, izvairīdamies no tiesas, vai traucējis patiesības noskaidrošanu.

kaitējuma radīto seku neatgriezeniskums.

Piemēram, ja veselībai nodarīts kaitējums, tad būtisks ir apstāklis, vai tas ir paliekošs vai tomēr novēršams un kādā laika posmā. [SKC-226 24.11.2010.].

Noslēdzot apstākļu uzskaitījumu, tika norādīts, ka var pastāvēt vēl citi apstākļi, kuriem var būt nozīme morālā kaitējuma taisnīgas atlīdzības noteikšanā.

- Lietās par goda un cieņas aizskārumiem pēc izskatāmās informācijas nošķiršanas par ziņu vai viedokli izmantoti šādi kritēriji: [15]

15 Augstākās tiesas plēnuma 1993. gada 25. oktobra lēmums Nr. 3 "Par tiesu praksi lietās par personu goda un cieņas aizskarošu ziņu atsaukšanu"; AT tiesu prakses apkopojums 2004. 53. lpp.

ziņu publiskums;

ziņu plašums;

pušu personības;

aizskāruma smagums attiecībā pret personu;

sekas, ko radījusi goda un cieņu aizskarošu ziņu izplatīšana;

paša prasītāja rīcība;

kaitējuma nodarītāja vainas pakāpe.

Nosakot atlīdzību par goda un cieņas aizskārumu, tai nevajadzētu būt augstākai nekā atlīdzībai par miesas bojājumu nodarīšanu, nepamatotu aizturēšanu vai vēl smagākiem nodarījumiem.[16] Juridisku personu aizskārumu gadījumā to vērtē kā reputācijai nodarītu kaitējumu.[17] Šādu prasījumu ietvaros ir vērtējams, vai ir pasliktinājies juridiskas personas sabiedriskais novērtējums tādā mērā, ka varētu ietekmēt tās darbību, un nav jāvērtē, kā jūtas juridiskas personas pārstāvji. Nepieciešamības gadījumā tiem ir jāceļ prasība savā, nevis juridiskas personas vārdā.[18]

- Lietās par preču zīmes izmantošanas pārkāpumiem izmantoti šādi kritēriji:[19]

pārkāpuma ilgums;

apmērs (smagums);

raksturs;

sekas;

pārkāpēja vainas pakāpe.

16 Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojums "Goda un cieņas civiltiesiskā aizsardzība" (2000.–2018.) 24. lpp.

17 Turpat, 26. lpp.

18 Augstākās tiesas 2020. gada 30. aprīļa spriedums lietā Nr. SKC-77/2020 9. punkts.

19 RAT 2019. gada 4. oktobra spriedums lietā Nr. CA-0266-19/30; ECLI:LV:RAT:2019:1004.C04494311.4.S.

- Kritēriji, nosakot atlīdzības apmēru par pārkāpumiem darba tiesību jomā

Senāts norāda, ka tiesai secīgi jāizvērtē, vai norādītās darbības atbilst vienlīdzības principam (sal. Satversmes tiesas 2010. gada 2. februāra spriedums lietā Nr. 2009-46-01, 7. punkts):[20]

vai kāds prasītājas darbinieks (darbinieki) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos ar atbildētāju;

ja tāds darbinieks (darbinieki) ir, vai ar konkrētajām darbībām ir pieļauta atšķirīga attieksme pret atbildētāju;

ja attieksme atšķirīga, vai tai ir pamatots un objektīvs attaisnojums un ir ievērots samērīgums starp sasniedzamo mērķi un izmantotajiem līdzekļiem;

ja ir darbinieki, kas atrodas vienādos apstākļos ar atbildētāju un pret atbildētāju salīdzinājumā ar viņiem pieļauts vienlīdzīgu tiesību pārkāpums bez pietiekama pamatojuma, var lemt par kaitējuma atlīdzinājumu.

Tāpat tiesu praksē ir izmantoti kritēriji pārkāpuma rezultātā radušos ciešanu smaguma novērtēšanā. Ņemot vērā ciešanu raksturu, izdalāmas piecas aizskāruma pakāpes:[21]

vieglas ciešanas – īslaicīgas, bez paliekošām sekām;

vidēja smaguma ciešanas – ar ietekmi uz indivīda psihisko un fizisko labklājību;

smagas ciešanas – ar simptomātiku, kuras novēršanai nepieciešama profesionāla iejaukšanās;

sevišķi smagas ciešanas – noved pie personības transformācijas (psihiskas saslimšanas);

ciešanas, kuras izraisa pilnīgu personas sabrukumu.

20 Senāta 2019. gada 20. augusta spriedums lietā Nr. C33586617, SKC-605/2019.

21 Augstākās tiesas apkopojums "Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā".

7) Atlīdzības funkciju izpilde

Nosakot atlīdzību, ir nepieciešams sasniegt šādas atlīdzības funkcijas:[22]

Samierināšanas funkcijas izpilde nozīmē, ka cietušajam jādod tik liela atlīdzība, kas viņu apmierinātu un dotu gandarījumu, vienlaikus izvērtējot atbildētāja spēju šādu atlīdzību dot. Taisnīguma funkcijas izpilde nozīmē, ka tiesnesis spriež pēc taisnības apziņas un vispārīgiem tiesību principiem, savukārt prevencijas funkcija – lai piespriestā summa atturētu no līdzīgu aizskārumu izdarīšanas nākotnē.[23]

8) Atlīdzības apmēra noteikšana

Tā, piemēram, nozīme var būt arī atbildētāja mantiskajam stāvoklim tādā nozīmē, lai izpildītu atlīdzības prevencijas funkciju. Tas ir, atlīdzības apjomam ir jābūt samērojamam ar atbildētāja mantisko stāvokli, attiecīgi, ja atbildētāja mantiskais stāvoklis to pieļauj un tiesai būtu pamats uzskatīt, ka tikai tā var atturēt personu no turpmāku neatļautu darbību veikšanas, ir izvērtējama lielākas morālā kaitējuma atlīdzības noteikšana par vidējo.

Nosakot atlīdzību pēc tiesas ieskata (CL 5. pants), jāņem vērā tādi kritēriji kā, piemēram, aizskarto tiesību un interešu nozīmīgums, kaitējuma raksturs un smagums (tostarp ilgums), kaitējuma nodarīšanas apstākļi, pārkāpēja attieksme, cietušā rīcība savu tiesību aizsardzībai, kaitējuma sekas.[24]

Dažkārt lietās par pamatu atlīdzības aprēķināšanai tiek izmantots attiecīgajos laika periodos valstī noteiktās minimālās mēnešalgas apmērs.

9) Atlīdzības pielīdzināšana

No juridiskās metodes viedokļa taisnīga atlīdzinājuma noteikšanu sekmē tā dēvētā gadījumu salīdzināšanas un tipizēšanas metode, kas balstās uz vienlīdzības principu, proti, salīdzināmos gadījumos atlīdzinājumam jābūt līdzīgam, bet atšķirīgos – atšķirīgam. Šajā ziņā tiesu prakse veido plašu uzziņas un salīdzināšanas materiālu. Ar katru tiesas izšķirto dzīves gadījumu pieaug salīdzināšanas iespēja un līdz ar to – arī tiesiskā stabilitāte. [..] Tāpēc, kad lieta jāizspriež pēc tiesas ieskata, tiesai atbilstoši CPL 5. panta sestās daļas noteikumiem ir nepieciešams analizēt citās līdzīgās

22 Sinaiskis V. Latvijas Civiltiesību apskats. Rīga, Tiesiskās informācijas centrs, 1996, 147. lpp.

23 Augstākās tiesas 2012. gada 17. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-637/2012 14.1. punkts.

24 Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015. gada 28. oktobra spriedums lietā Nr. SKC–151/2015 (Nr. C29719410), 2016. gada 30. decembra spriedums lietā Nr. SKC-2064/2016 (Nr. C33411914); 2018. gada 20. aprīļa spriedums lietā Nr. SKC–41/2018 (C33288714) ECLI:LV:AT:2018:0420.C33288714.1.S.

lietās norādītos apsvērumus par salīdzinājuma apmēru.[25]

Pirmkārt, ņemot vērā, ka Latvijā nav vienotas tiesu prakses par morālā kaitējuma atlīdzības apmēra noteikšanas metodiku, Senāts vairākās lietās ir paskaidrojis, ka tiesām, nosakot atlīdzību par morālo kaitējumu pēc tiesas ieskata, ir jācenšas rast kritērijus, kas pamatotu piešķirto atlīdzības apmēru.

> Šajā ziņā tiesas var izmantot līdzīgas tiesiskās attiecības regulējošos normatīvajos aktos paredzētos kritērijus un atlīdzības apmēra noteikšanas metodikas [..] *Senāta 2012. gada 29. maija spriedums lietā Nr. SKC-651/2012, 2011. gada 28. septembra spriedums lietā Nr. SKC-258/2011 un 2009. gada 16. decembra spriedums lietā Nr. SKC-579/2009.*

Otrkārt, nosakot atlīdzību par morālo kaitējumu, ir jāņem vērā arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra par morālā kaitējuma atlīdzības apmēru.

> Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā praksē uzsvērusi, ka, pat ja valsts ir atzinusi cilvēktiesību pārkāpumu, bet noteikusi atlīdzinājumu, kas ir ievērojami zemāks par minimumu, kādu Eiropas Cilvēktiesību tiesa parasti piešķir par attiecīgu pārkāpumu, persona saglabā upura statusu Konvencijas 34. panta izpratnē. *(ECT 2010. gada 20. jūlija spriedums lietā Ciorap v. Moldova (No. 2), pieteikums Nr. 7481/06)*

Ievērojot norādītos piemērus, secināms, ka nacionālajai tiesai, nosakot atlīdzību par nemantisko kaitējumu, jāsalīdzina ECT noteiktais atlīdzinājums līdzīgās lietās un jāņem vērā ne tikai Latvijas ekonomiskās iespējas, bet arī tas, ka atlīdzība nedrīkst būt ievērojami zemāka par minimumu, kādu salīdzināmās lietās ir noteikusi ECT.

10) Sprieduma taisīšana

Lietās par morālā kaitējuma atlīdzinājuma apmēra noteikšanu tiesas spriedumā jābūt atspoguļotam šādu aspektu izvērtējumam:[26]

visu apstākļu kopums, kam ir nozīme morālā kaitējuma konstatēšanā – aizskarto tiesību un ar likumu aizsargāto interešu nozīmīgums, konkrētā aizskāruma smagums, sekas un to neatgriezeniskums;

pierādījumi, kas to pamato;

tiesu prakses piemēri līdzīgās lietās.

25 Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā. Rakstu krājums profesora E. Meļķiša zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003, 195.–197. lpp.

26 Senāta 2020. gada 6. marta spriedums lietā Nr. C30517517, SKC-104/2020, 8. punkts.

2. EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESAS PRAKSE JAUNĀKAJĀS LIETĀS PRET LATVIJU

ECT pret Latviju 2020. gadā skatītas divas lietas, kurās konstatēts Konvencijas 8. panta (tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību) pārkāpums, proti, ECT:

1) 2020. gada 19. novembrī pieņēma spriedumu lietā *Dupate v. Latvia* (iesnieguma Nr. 18068/11);

2) 2020. gada 14. maijā pieņēma spriedumu lietā *Rodina v. Latvia* (iesnieguma Nr. 48534/10 un Nr. 19632/15).

Minētajās lietās nacionālās tiesas spriedumi ir pieņemti, tostarp RAT, bet galīgos nacionālās tiesas nolēmumus pieņēmusi Augstākā tiesa. Lietās ir vērtētas nacionālo tiesu paveiktais tiesību aizskāruma novērtējumā.

Lai tiesu praksē izmantotu aktuālāko pieeju privātuma aizskārumu novērtējumā, ECT spriedumos sniegtās atziņas ir izmantojamas turpmāk šāda veida lietu skatīšanā.

Vērtējot lietās skatītās situācijas, jāņem vērā, ka personu tiesību aizskārumi abās lietās notikuši 2004.–2005. gadā, nacionālo tiesu spriedumi pieņemti 2008.–2011. gadā un vispārējā sabiedrības un tiesiskā izpratne par samērīgu iejaukšanos personu privātajā dzīvē pēdējo 10 gadu laikā ir būtiski mainījusies. Par iemeslu šīm pārmaiņām ir minami pieņemtie un grozītie normatīvie akti, kas regulē datu izmantošanu, jo īpaši laika posmā kopš 2018. gada, kad stājās spēkā Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/679 (2016. gada 27. aprīlis) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula) (Dokuments attiecas uz EEZ) (turpmāk - Vispārīgā datu aizsardzības regula).[27] Mūsdienu izpratnē nav pieļaujama iejaukšanās personas privātajā dzīvē un personu datu izmantošana bez likumiska pamatojuma, personas piekrišanas vai nesaskatot citus Vispārīgajā datu regulā noteiktos pamatojumus, un arī sabiedriskā apziņa šajā sakarā ir mainījusies. Vairs nav uzskatāms par pieņemamu praksi masu informācijas līdzekļos publicēt fotogrāfijas vai cita veida informāciju, kas attiecas uz personu privāto dzīvi, to nesaskaņojot, un normatīvajos aktos ir skaidri atrunāts, ka šāda rīcība būtu pamats aizskartajai personai vērsties kompetentā iestādē un tiesā. Normatīvajos aktos noteiktās sankcijas par šādiem pārkāpumiem attur veikt datu apstrādi, pirms šādas rīcības likumiska izvērtējuma.

Lietā *Dupate v. Latvia* ir skatīta sūdzība par žurnālā (tostarp uz žurnāla vāka) publicētām fotogrāfijām, kurās ir attēlota iesniedzēja, iznākot no slimnīcas, ar jaundzimušo bērnu un dzīvesbiedru, kurš tajā laikā bijis politikā iesaistīta persona.

ECT, skatot lietu *Dupate v. Latvia*, lai konstatētu personas tiesību pārkāpumu, ir definējusi šādus novērtējamos elementus:

1) publikācijas ieguldījums sabiedrības vispārējās interesēs;

Salīdzinot ar ECT praksi citās lietās, kurās ir skatīti jautājumi par politikā iesaistītu personu veselību vai ģimenes locekļiem, ir vērtējams, vai publiskotais materiāls par personu privāto dzīvi ir bijis ar sabiedrisku nozīmi. Lai arī iesniedzējas dzīvesbiedrs ir bijis publiski zināma persona, jo bija iesaistīts politikā, viņš publikācijas laikā nav ieņēmis augstus valsts amatpersonu amatus. Lietā nav konstatēts, ka personas privātā dzīve ir bijusi sabiedriski nozīmīgs jautājums.[28] ECT, konstatējot, ka publiskotajā materiālā nav saistības ar

27 Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/679 (2016. gada 27. aprīlis) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula) (Dokuments attiecas uz EEZ). Pieejama: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex%3A32016R0679.

28 ECT 2020. gada 19. novembra spriedums lietā *Dupate v. Latvia,* Nr. 18068/11. § 52. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-206155.

personas dzīves publisko pusi, uzskata šādu publikāciju sabiedrisko nozīmi par zemāku nekā publikācijām, kuras rosina diskusiju par personas publisko funkciju izpildi, pildot masu mediju "publisko sargsuņu" lomu.[29]

2) cik publiski zināma ir persona, kuras tiesības ir aizskartas;

Ņemot vērā, ka iesniedzēja ir publiskas personas dzīvesbiedre, bet pati nav uzskatāma par publisku personu, ir pamatoti, ka noteiktos apstākļos arī var nonākt publiskās uzmanības lokā, tomēr ir vērtējams publiskotās informācijas apjoms.[30] Būtu pamatoti iesniedzējai sagaidīt, ka varētu tikt publiskots fakts par kopīga bērna piedzimšanu un to, ka viņa ir bērna māte.[31] Nacionālajām tiesām būtu piesardzīgi jāizvērtē šādas situācijas, kad tiek publiskota informācija par publiskām personām, kuras pašas piesaista plašsaziņas līdzekļu uzmanību savām privātās dzīves norisēm[32], jo publikācija var skart arī citu personu intereses.

3) kāds ir publikācijas priekšmets;

Iesniedzēja neapstrīd publiskoto informāciju par bērna piedzimšanu un to, ka viņa ir bērna māte, bet sūdzas par informācijas apjomu, konkrētajā gadījumā – fotogrāfijām, kurās fiksēta iznākšana no slimnīcas pēc dzemdībām. Šādus dzīves brīžus ECT arī citās lietās ir novērtējusi kā īpaši delikātus, vērtējot arī to, ka informācija skar veselības aspektus un mātes emocionālo stāvokli pēc dzemdībām.[33] Nacionālā tiesa izskatāmajā gadījumā nav nošķīrusi informāciju, kuru bērna tēvs ir vēlējies publiskot, proti, par bērna dzimšanas faktu, no slepus uzņemtu fotogrāfiju publicēšanas.[34]

4) personas, kuras tiesības ir aizskartas, rīcība;

Tiesa ir norādījusi, ka iepriekšēja sadarbība ar masu medijiem nevar būt par pamatu turpmāk samazināt personas tiesības uz privātumu.[35]

5) publikācijas saturs, forma un sekas;

Konkrētajā gadījumā uzsvars ir bijis uz fotogrāfiju publicēšanu un nav nozīmes, ka attēlojums nav bijis pazemojošs. Žurnāls, kurā publicētas fotogrāfijas, ir bijis sabiedrībā plaši pieejams un populārs un konkrētie attēli tajā ir tikuši publiskoti arī atkārtoti.[36]

6) apstākļi, kādos persona ir fotografēta.

Nav nozīmes apstāklim, ka fotogrāfijas uzņemtas publiskā vietā. Arī šādā situācijā personas privātuma efektīva aizsardzība ietver iegūt attiecīgās personas piekrišanu jau attēla uzņemšanas laikā, nevis tikai pēc publicēšanas.

Kopumā, lai arī ECT atzina, ka nacionālās tiesas ir vērtējušas apsvērumus starp vārda brīvību un privātuma aizsargāšanu, vērtējums nebija balstīts ECT iepriekš sniegtajās atziņās. Netika veltīta pietiekama uzmanība publikācijas nelielajam sabiedriskajam nozīmīgumam pret sensitīvo informāciju, kas tika publiskota, līdz ar to pārkāpjot Konvencijas 8. pantu un kompensāciju novērtējot 7000 *euro* apmērā.[37]

Lietā *Rodina v. Latvia* iesniedzēja norādīja divas situācijas, kurās aizskartas tiesības uz viņas privātās dzīves neaizskaramību un attiecīgi nacionālās tiesas divos procesos nenodrošināja pietiekamu šo tiesību aizsardzību. 2005. gadā laikrakstā tika publicēts raksts, kurā, lai arī neminot iesniedzējas pilnu vārdu (toties minot pirmslaulību uzvārdu), tika publiskoti viņas ģimenes locekļu vārdi, profesijas un dzīvesvietas, kā arī ģimenes fotogrāfija, kurā redzama arī iesniedzēja, rakstā pārmetot iesniedzējai sliktu izturēšanos pret māti,

29 ECT 2020. gada 19. novembra spriedums lietā Dupate v. Latvia, Nr. 18068/11. § 53. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-206155.

30 Turpat § 55..

31 Turpat § 56.

32 Turpat § 57.

33 Turpat § 60.

34 Turpat § 61.

35 Turpat § 64; 66.

36 Turpat § 67–69.

37 Turpat § 74-76; 80.

ievietojot viņu psihoneiroloģiskajā slimnīcā, pārdodot mātes īpašumu un nenodrošinot ar nepieciešamo finansiālo palīdzību. Pēc vairākiem mēnešiem televīzijas raidījumā tika pārraidīts sižets par šo pašu ģimenes konfliktu, uzrādot gan laikraksta publikāciju, gan atskaņojot fragmentus no žurnālistes sarunas ar iesniedzēju, minot viņas pilnu vārdu.

ECT vērtēja, vai valsts ir panākusi taisnīgu līdzsvaru starp iesniedzējas tiesībām uz privātās dzīves ievērošanu un pretējās puses tiesībām uz vārda brīvību, kuras aizsargā Konvencijas 10. pants, paturot prātā, ka 10. panta 2. punktā ir atzīts, ka vārda brīvībai var būt noteikti ierobežojumi, kas ir nepieciešami, lai aizsargātu citu personu tiesības vai reputāciju.[38] Kritēriji, lai novērtētu šādu līdzsvaru, ir: ieguldījums sabiedrības interesēs, aizskartās personas atpazīstamības pakāpe, ziņas priekšmets, aizskartās personas iepriekšējā rīcība, publikācijas saturs, forma, sekas un apstākļi, kādos informācija ir iegūta.[39] Tas, kas ietilpst sabiedrības interesēs, var atšķirties no situācijas, tomēr sabiedrības intereses var attiekties uz jautājumiem, kas sabiedrību ietekmē tik lielā mērā, ka interesei ir likumisks pamats, jo īpaši, ja skar sabiedrības locekļu dzīvi vai labklājību. Tāpat arī sabiedrības interesēs ietilpst situācijas, kas attiecas uz sociāla rakstura jautājumiem vai problēmu, par kuru sabiedrība būtu ieinteresēta saņemt informāciju un kas var raisīt ievērojamas diskusijas. Lai pārliecinātos, vai publikācija attiecas uz sabiedriskas nozīmes tematu, tā ir jānovērtē kopumā, ņemot vērā kontekstu.[40] Tāpat ir svarīgi saņemt ieinteresētās personas piekrišanu par situācijas publiskošanu.[41]

ECT norādīja, ka nacionālajām tiesām ir jānovērtē, cik plaši pazīstama ir aizskartā persona. Konkrētajā gadījumā iesniedzējas profesija (ārsts) nepieprasa īpašu sabiedrības interesi un nav konstatējams, ka viņa būtu sabiedrībā pazīstama persona, kā arī lietā nav informācijas, ka persona pati būtu meklējusi publicitāti.[42] Šāda persona var prasīt īpašu savas privātās dzīves aizsardzību.[43]

Publiskotā informācija skāra sensitīvus ģimenes jautājumus un šīs publikācijas nav attiecināmas uz analītisko vai izmeklējošo žurnālistiku, kā arī publikācijas bija ļoti kritiskas pret iesniedzēju, pārmetot amorālu rīcību, nesniedzot pietiekamu atbalstu mātei. Šī ir uzskatāma par nopietnu iejaukšanos personas privātajā dzīvē.[44] Turklāt televīzijas raidījums, kurā pārraidīts sižets, ir bijis populārs, ar plašu auditoriju.[45]

Tā kā ECT lietā nekonstatēja pamatu privāta jautājuma risināšanu saistīt ar sabiedrības interesēm, kā arī žurnālistu rīcība nav bijusi objektīva, pārkāpjot ētikas principus, netika ievērots Konvencijas 8. pants, piešķirot iesniedzējai kompensāciju 6500 *euro*.[46]

38 ECT 2020. gada 14. maija spriedums lietā *Rodina v. Latvia,* Nr. 48534/10 un Nr. 19532/15. § 103. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-202437.

39 Turpat § 104.

40 Turpat § 105.

41 Turpat § 106.

42 Turpat § 113.

43 Turpat § 114.

44 Turpat § 115.

45 Turpat § 116.

46 Turpat § 144.

3. MORĀLĀ KAITĒJUMA ATLĪDZĪBA LIETĀS PAR KAITĒJUMU VESELĪBAI

Tiesību normas, uz kurām pamatoti prasījumi:
Satversmes 1., 89., 91., 92., 94., 100., 111. pants;
CL 1., 5., 1415., 1635., 1645., 1674., 1675., 2347., 2349. pants;
DL 7. pants, 28. panta otrā daļa, Darba aizsardzības likuma 5. pants, 27. panta pirmā daļa, Ministru kabineta 2009. gada 28. aprīļa noteikumi Nr. 359 "Darba aizsardzības prasības darba vietās";

Ārstniecības likuma normas;

Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 1., 3., 5., 7., 8., 9., 12., 19., 23. pants.

3.1. Miesas bojājumu nodarīšana

3.1.1. Maznozīmīgi miesas bojājumi. Kaitējums nav paliekošs

Atlīdzības robežas:

- **01.06.2020. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2020:0601.C33657416.10.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0829-20/4

Starp prasītāju /pers. A/ un atbildētājām /pers. B/ un /pers. C/ pastāv konfliktsituācija, kā rezultātā nodarīts fizisks un morāls kaitējums, kas fiksēts administratīvo pārkāpumu protokolos. Atbildētājas pret prasītāju pielietojušas fizisku spēku publiskā vietā. Prasītājai /pers. A/ konstatēti **maznozīmīgi paliekoši miesas bojājumi** (vizuālas zemādas izmaiņas), kuru dēļ nepieciešama ķirurģiska operācija, kuras izdevumi vienlaikus piedzīti kā zaudējumi.

Prasītā atlīdzība: 2000 *euro* solidāri no /pers. B/ un /pers. C/.

Tiesas vērtējums: Atbildētāju /pers. B/ un /pers. C/ darbības publiskā vietā varēja radīt prasītājai /pers. A/ morālo kaitējumu, fiziskas un garīgas ciešanas, negatīvas emocijas un pārdzīvojumus. Lietā pievienotas liecības par miesas bojājumu nodarīšanu. Lietā nav pierādījumu, ka prasītājai /pers. A/ būtu radītas smagas sekas. Nosakot atlīdzības apmēru, ir ņemti vērā tiesu praksē noteiktie atlīdzības apmēri par vieglu miesas bojājumu nodarīšanu, ievērojot lietā konstatētos **maznozīmīgos miesas bojājumus** (attiecīgi koriģējot atlīdzības apmēru).

Piedzītā atlīdzība: 200 *euro* solidāri no /pers. B/ un /pers. C/.

Atsauces uz judikatūru: *RAT CLK 2019. gada 1. februāra spriedums lietā Nr. C29235918.*

- **01.02.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:0201.C29235918.6.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0258-19/10

Prasītājs /pers. A/ cēlis prasību pret /pers. B/ par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu sakarā ar

nodarītiem miesas bojājumiem konflikta laikā, kas sācies, atpūšoties pludmalē un pušu starpā pastāvot atšķirīgai izpratnei par tīrību pludmalē. Atbildētājs /pers. B/ saukts pie atbildības par administratīvo pārkāpumu – **maznozīmīgu miesas bojājumu nodarīšanu**. Eksperts atzinis prasītājam /pers. A/ krūšu kurvja sasitumu, ekstremitāšu sasitumu ar zemādas asinsizplūdumiem. Konflikts noticis sabiedriskā vietā – pludmalē – un miesas bojājumi nodarīti ar tur atrastu koka gabalu.

Prasītā atlīdzība: 5000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Saņemtais sitiens ar koku ir radījis prasītājam /pers. A/ negatīvas emocijas un garīgas ciešanas, bailes ģimenes locekļu klātbūtnē. Ņemti vērā atbildētāja /pers. B/ mantiskie apstākļi, jo pašlaik nav nodarbināts un viņa apgādībā ir divas personas. Lietā nav apstiprinājies prasītāja /pers. A/ norādītais, ka kopš notikušā izjūt pastāvīgu stresu un nemiera sajūtu, atrodoties publiskās vietās.

Piedzītā atlīdzība: 200 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *RAT CLK 2009. gada 19. oktobra spriedums lietā Nr. C32176108 (Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2011. gada 23. marta spriedums lietā Nr. SKC124/2011).*

- **03.05.2018. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2018:0503.C28217816.2.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0382-18/34

Prasītājs /pers. A/ cēlis prasību pret atbildētāju /pers. B/ par morālā kaitējuma atlīdzināšanu sakarā ar konfliktā /pers. A/ nodarītiem miesas bojājumiem – saņemtiem sitieniem prasītāja /pers. A/ mātes klātbūtnē no kaimiņa /pers. B/. Starp pusēm ilgstoši pastāv saspringtas attiecības. Miesas bojājumu nodarīšana fiksēta kriminālprocesā, kas tika izbeigts. **Miesas bojājumi novērtēti kā maznozīmīgi.**

Prasītā atlīdzība: 1000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Atbildētāja /pers. B/ rīcība nodarījusi morālu kaitējumu, kas prasītājam /pers. A/ radīja ciešanas, pārdzīvojumu, negatīvas emocijas un baiļu sajūtu.

Piedzītā atlīdzība: 100 *euro.*

- **20.09.2017. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2017:0920.C33443416.1.S**

Lietas arhīva Nr. CA-2869-17/8

/Pers. A/ cēlusi prasību pret /pers. B/ sakarā ar konfliktu pie dzīvojamās mājas lifta, /pers. A/ nejauši aizskarot /pers. B/ bērna velosipēdu ar kāju, pēc kā /pers. B/ uzbruka /pers. A/, nogāžot zemē, saplēšot jaku un iesitot ar dūri pa seju. /Pers. A/ ģimenes locekļi, tostarp meita, notikušo dzirdēja aiz durvīm. /Pers. B/ par notikušo administratīvi sodīta. /Pers. A/ konstatēti miesas bojājumi: galvas sasitums ar asinsizplūdumiem sejā, augšžokļa bojājumi, krūšu kurvja sasitums ar asinsizplūdumu, kas ir pieskaitāmi **maznozīmīgiem miesas bojājumiem.**

Prasītā atlīdzība: 5000 *euro.*

Tiesas vērtējums: /Pers. B/ norādītie apstākļi, kas raksturo /pers. A/ kā konfliktējošu ar kaimiņiem,

tiesas ieskatā neattaisno vardarbību. Tiesa akcentējusi, ka vardarbība notikusi pret sievieti. /Pers. A/ tika noteikta darbnespēja, jo miesas bojājumi bija vizuāli pamanāmi uz sejas, tomēr darbnespējas zudums un veselības traucējumi nav ilgstoši. Tiesa ņēma vērā, ka puses ir kaimiņi un pusēm arī turpmāk jādzīvo vienā dzīvojamā mājā, kā arī, ka /pers. B/ nevēlas atrisināt situāciju, sedzot nodarītos zaudējumus. Tiesa nospriedusi arī piedzīt zaudējumus par labu /pers. A/.

Piedzītā atlīdzība: 500 *euro*.

3.1.2. Viegli miesas bojājumi ar īslaicīgiem veselības traucējumiem

Atlīdzības robežas:

800 *euro*

500 *euro*

- **25.03.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:0325.C32251417.8.S;**

09.11.2020. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2020:1109.C32251417.13.S

Lietas arhīva Nr. CA-0360-19/29; Nr. CA-1257-20/5

Prasītājs /pers. A/ cēlis prasību pret atbildētājiem /pers. B/ un /pers. C/ par morālā kaitējuma nodarīšanu situācijā, kad no atbildētājas /pers. B/ puses netiek nodrošinātas kopīgā bērna saskarsmes tiesības atbilstoši tiesas spriedumam, ko apliecina zvērināta tiesu izpildītāja sastādīti akti, savukārt atbildētājs /pers. C/ ir prasītājam nodarījis miesas bojājumus – galvas, mugurkaula un citu ķermeņa daļu sasitumus –, izteicis draudus un nodarījis materiālos zaudējumus, bojājot prasītājam piederošo mantu un radot izdevumus medicīniskajai palīdzībai. Miesas bojājumu nodarīšana fiksēta kriminālprocesā un eksperts konstatējis **vieglus miesas bojājumus**.

Prasītā atlīdzība: 500 *euro* no atbildētājas /pers. B/; 3500 *euro* no atbildētāja /pers. C/.

Tiesas vērtējums: Pret atbildētājiem celtās prasības ir atšķirīga rakstura. Prasītāja /pers. A/ konflikta brīdī ar atbildētāju /pers. C/ ir bijis klāt ierobežots personu loks, un tā nebija publiska vieta. Atbildētājs /pers. C/ izmantojis ieroci, ar kuru izšāva uz prasītāja pusi un sita pa galvu. Lietā nav iesniegti pierādījumi, ka prasītājs /pers. A/ būtu guvis fiziskas vai psihiskas traumas, kas būtiski ietekmējušas un joprojām ietekmē viņa dzīvi un veselību.

Savukārt /pers. B/, nepildot tiesas spriedumu par saskarsmes tiesību noteikšanu, rīkojusies prettiesiski. Tiesa ir konstatējusi pierādījumus, ka saskarsmes tiesības ir liegtas vairākkārt, konfliktam nebija gadījuma raksturs. Satikšanās ar bērnu tēvam /pers. A/ tika liegta vairāk nekā gadu, tādēļ varēja notikt atsvešināšanās, ņemot vērā bērna vecumu. Šis aizskārums ir būtisks un radīja /pers. A/ garīgas ciešanas.

Piedzītā atlīdzība: 200 *euro* no atbildētājas /pers. B/, 800 *euro* no atbildētāja /pers. C/.

Atsauces uz judikatūru: *RAT CLK 2014. gada 26. februāra spriedums lietā Nr. C35132712; RAT CLK 2014. gada 5. februāra spriedums lietā Nr. C29486611; RAT CLK 2017. gada 1. jūnija spriedums lietā Nr. C29425315; Zemgales apgabaltiesas 2018. gada 7. jūnija spriedums lietā Nr. C16044117; RAT CLK 2009. gada 19. oktobra spriedums lietā Nr. C32176108 (Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2011. gada 23. marta spriedums lietā Nr. SKC-124/211); RAT CLK 2018. gada 18. aprīļa spriedums lietā*

Nr. C33275115; Zemgales apgabaltiesas 2016. gada 7. decembra spriedums lietā Nr. C31456114; Senāta 2014. gada 30. decembra spriedums lietā Nr. PAC-0240-14.

3.1.3. Vidēja smaguma miesas bojājumi ar ilgstošiem veselības traucējumiem

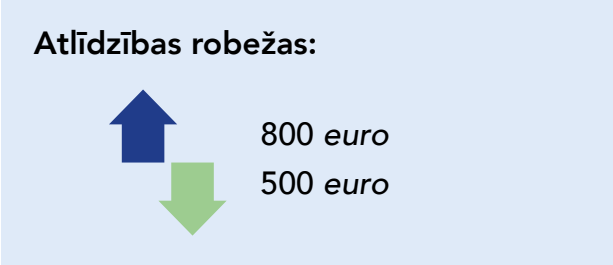

- **07.10.2020. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2020:1007.C29510318.8.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0718-20/14

Prasība celta nepilngadīgās /pers. A/ vārdā, kuru pārstāv māte, pret SIA „Rīgas namu pārvaldnieks" par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu. Kaitējums radies sakarā ar to, ka /pers. A/, dodoties uz skolu, uz apledojušas ietves paslīdējusi un nokritusi, gūstot miesas bojājumus – labā spieķa kaula un elkoņa kaula lūzumus. Administratīvā pārkāpuma lietā konstatēta netīrīta, slidena ietve un atbildētāja saukta pie administratīvās atbildības. Prasītāja norāda, ka sakarā ar **vidēji smagiem miesas bojājumiem** /pers. A/ desmit dienas cieta stipras sāpes, lietoja medikamentus un nevarēja pilnvērtīgi piedalīties mācību procesā, nodarboties ar ārpusskolas aktivitātēm.

Prasītā atlīdzība: 3000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Atbildētāja ir rīkojusies nolaidīgi, nenodrošinot savlaicīgu ietves sakopšanu atbilstoši pašvaldību saistošajiem noteikumiem. Nav pamata apšaubīt, ka /pers. A/ nodarīts morāls kaitējums, kas izpaudies kā bailes un bažas par turpmāko veselības stāvokli pēc gūtās traumas. Lietā nav iegūti pierādījumi, ka miesas bojājumi radīs paliekošas sekas un ka /pers. A/ vēl aizvien izjūt negatīvus emocionālus pārdzīvojumus. /Pers. A/ dzīves kvalitāte nav būtiski pasliktinājusies. Tiesa spriedumā ir vispārīgi vērtējusi arī atbildētājas finansiālo situāciju, to, ka atbildētājas pārziņā ir ievērojama galvaspilsētas teritorija, saimnieciskās darbības pieredzi, kā arī apstākli, ka negadījums noticis martā, tādēļ laika apstākļi var būt ļoti mainīgi, uzskatot piespriestās atlīdzības apmēru par atbilstošu.

Piedzītā atlīdzība: 500 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *RAT CLK 2017. gada 6. novembra spriedums lietā Nr. CA-0722-17/20; RAT CLK 2018. gada 14. jūnija spriedums lietā Nr. C30700915; RAT CLK 2014. gada 19. februāra spriedums lietā Nr. C29676111; RAT CLK 2011. gada 20. jūnija spriedums lietā Nr. C31328610.*

- **09.06.2020. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2020:0609.C29464914.6.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0327-20/23

Prasītājs /pers. A/ netika iereģistrēts un pielaists DZĪKS /Nosaukums/ kopsapulcē un DZĪKS /Nosaukums/ nolīgtās apsardzes kompānijas SIA /Nosaukums/ darbinieki pielietojuši fizisku spēku pret prasītāju /pers. A/. Rezultātā nodarīti **[vidēja smaguma – aut.] miesas bojājumi**: vēdera sasitums un galvas smadzeņu satricinājums ar samaņas zaudēšanu.

Prasītā atlīdzība: 1000 LVL no katra atbildētāja (DZĪKS /Nosaukums/ un SIA /Nosaukums).

Tiesas vērtējums: Konstatētos miesas bojājumus /pers. A/ nodarīja atbildētāja SIA /Nosaukums/ darbinieki. Lietā pievienotas liecības sekām, kas iestājās prasītājam. Atbildētājas SIA /Nosaukums/ darbinieki, veicot darba pienākumus, nav ievērojuši Apsardzes darbības likuma nosacījumus. Atbildētājas SIA /Nosaukums/ prettiesiskas rīcības dēļ prasītājam nodarīti miesas bojājumi, tādēļ prasītājam ir tiesības prasīt kompensēt morālās ciešanas. Nosakot atlīdzības apmēru, ir ņemti vērā tiesu praksē noteiktie atlīdzības apmēri par vidēja smaguma miesas bojājumu, piemēram, dažādu kaulu lūzumu, nodarīšanu. Prasītājs zaudējis samaņu un ilgu laiku atradās uz grīdas, nevienam klātesošajam nesniedzot palīdzību. Prasītājs piedzīvojis garīgas ciešanas: pazemojumu, netaisnīgumu un bezspēcības sajūtu.

Piedzītā atlīdzība: 1138,30 *euro* no SIA /Nosaukums/.

Atsauces uz judikatūru: *Senāta 2013. gada 9. aprīļa rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-200/2013; Senāta 2013. gada 11. septembra rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-0664-13; RAT CLK 2009. gada 19. oktobra spriedums lietā Nr. C32176108; RAT CLK 2012. gada 8. oktobra spriedums lietā Nr. C32209510; RAT CLK 2011. gada 21. novembra spriedums lietā Nr. C33293809; RAT CLK 2019. gada 1. februāra spriedums lietā Nr. CA-0258-19/10 (C29235918); RAT CLK 2014. gada 26. februāra spriedums lietā Nr. CA-0458-14/22 (C35132712); RAT 2014. gada 5. februāra spriedums lietā Nr. CA-623-14/7 (C29486611).*

- **13.11.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:1113.C31270909.3.S**

Lietas arhīva Nr. CA-1692-19/9

Starp prasītāju /pers. A/ un atbildētāju /pers. B/ izveidojies konflikts ar fiziska spēka pielietošanu, kā rezultātā /pers. A/ nodarīti miesas bojājumi – sitiens pa vēderu un traumas, krītot atmuguriski. Eksperta atzinumā konstatēti **vidēja smaguma miesas bojājumi**, kas izraisījuši **ilgstošus veselības traucējumus,** esot darbnespējīgam vairāk nekā četrus mēnešus. Prasītājam /pers. A/ notikušā dēļ bijušas morālās ciešanas – pazemojums un netaisnīguma sajūta –, jo nodarījums veikts drauga klātbūtnē.

Tiesas vērtējums: Krimināllietā ir konstatēta atbildētāja /pers. B/ vaina tādu darbību izdarīšanā, ar kuru nodarīts kaitējums prasītāja /pers. A/ veselībai. Līdz ar to prasītājam nav jāpierāda nodarītais morālais kaitējums. Tiesa ņēmusi vērā nodarītā kaitējuma raksturu, apstākļus un izraisītās sekas. Ilgstošos veselības traucējumus pierāda lietā iesniegtās darbnespējas lapu kopijas un izraksti no pacienta medicīniskās kartes. Nosakot atlīdzības apmēru, ņemti vērā tiesu praksē noteiktie atlīdzības apmēri par vidēja smaguma miesas bojājumu nodarīšanu, kas izraisījuši veselības traucējumus ilgāk par 21 dienu. Notikušais /pers. A/ radījis pazemojuma un netaisnīguma sajūtu un veikts drauga klātbūtnē, kas radīja papildu morālās ciešanas. Lietas izskatīšanā nav iegūti pierādījumi, ka veselības traucējumi būtu paliekoši, nav nodarīts sakropļojums un darbspējas nav zudušas. Morālais kaitējums ir vērtējams kā smags, ņemot vērā, ka veselība ir galvenais dzīves kvalitātes kritērijs. Papildus ņemts vērā likuma "Par valsts kompensāciju cietušajiem" noteiktais. Atlīdzība pildīs taisnīguma, prevencijas un samierināšanas funkcijas, iespējams, atturot atbildētāju nākotnē no šādu nodarījumu veikšanas.

Piedzītā atlīdzība: 2000 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014. gada 28. maija rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-0365/2014 (Nr. C32209510); Augstākās tiesas Senāta 2011. gada 23. marta spriedums lietā Nr. SKC-124/2011 (Nr. C32176108); Augstākās tiesas Senāta 2012. gada 26. jūlija rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-741/2012, C30242408; RAT CLK 2012. gada 8. maija spriedums lietā Nr. C17136110.*

- **03.10.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:1003.C28374515.3.S**

Lietas arhīva Nr. CA-1831-19/8

Prasītājs /pers. A/ cēlis prasību pret atbildētāju /pers. B/ par publiska pasākuma laikā starp pusēm notikušu incidentu, kā rezultātā /pers. B/ guva **vidēji smagus miesas bojājumus** (sejas mīksto audu sasitumi un zemādas asinsizplūdumi, augšžokļa lūzums, smadzeņu satricinājums), kas radīja **veselības traucējumus uz laiku ilgāku par 3 nedēļām**. Pret prasītāju /pers. A/ tika uzsākts kriminālprocess, tomēr prasītājs /pers. A/ tika atzīts par nevainīgu pret viņu celtajā apsūdzībā un attaisnots, jo nav pārkāpis nepieciešamās aizstāvēšanās robežas un tieši cietušā darbības bija pretlikumīgas. Arī prasītājam /pers. A/ nodarīti miesas bojājumi, aizskartas tiesības uz veselību un dzīvību, aizskarts gods un cieņa, jo pasākums norisinājies daudzu cilvēku, tostarp prasītāja /pers. A/ tuvinieku, klātbūtnē. Arī kriminālprocesa uzturēšanas mērķis un tā ietvaros pieprasītā atlīdzība 8000 *euro* no atbildētāja /pers. B/ puses ir bijusi pazemojoša rīcība. Šajā laikā prasītājs /pers. A/ ir bijis psiholoģiski nomāktā un emocionālās trauksmes stāvoklī, bailēs, uztraukumā par nākotni un savu reputāciju.

Prasītā atlīdzība: 5000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Apelācijas instances tiesa atzinusi pirmās instances tiesas noteikto morālā kaitējuma atlīdzinājumu kā pamatotu un samērīgu. Pirmās instances tiesas piespriestā morālā kaitējuma atlīdzība nav palielināma, jo atbildētājs /pers. B/, piedaloties kā cietušais kriminālprocesā, ir izmantojis savas procesuālās tiesības, un tā nav prettiesiska rīcība. Lietā nav pierādījumu, ka atbildētāja /pers. B/ rīcība konflikta laikā būtu radījusi prasītājam /pers. A/ smagu, paliekošu kaitējumu un sekas.

Piedzītā atlīdzība: 500 *euro.*

3.1.4. Miesas bojājumi, kas radušies pakalpojumu sniegšanas laikā

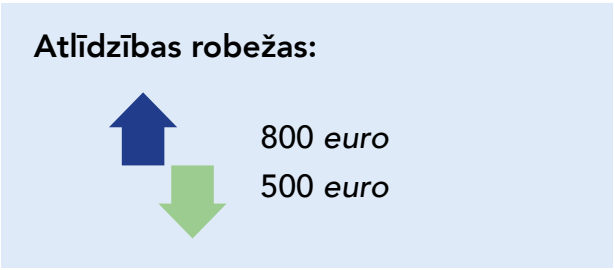

- **04.11.2020. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2020:1104.C30519917.7.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0493-20/7

/Pers. A/ cēlusi prasību pret SIA /Nosaukums/ par zaudējumu un morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu sakarā ar to, ka SIA /Nosaukums/ stiklinieku darbnīcas apmeklējuma laikā /pers. A/, paklūpot aiz durvju sliekšņa, iekrita atvērtā pagraba lūkā un guva miesas bojājumus: labā augšdelma kaula lūzumu, galvas sasitumu un sistu brūci. Kriminālprocess par notikušo netika ierosināts.

Prasītā atlīdzība: 2000 *euro.*

Tiesas vērtējums: SIA /Nosaukums/ ir uzskatāma par pakalpojumu sniedzēju Patērētāju tiesību aizsardzības likuma izpratnē, tādēļ ir atbildīga par pakalpojumu drošumu un patērētāja drošību

pakalpojuma saņemšanas vietā. Negadījumu un tā laiku pakalpojuma sniedzēja darba laikā apliecina Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta izziņa. Lai arī atbildētāja lietā ir skaidrojusi, ka darbnīca esot bijusi slēgta, ko apliecināja uzraksts uz durvīm, kā arī darbinieku mutvārdu norādes, tie nav pietiekami drošības pasākumi, lai novērstu apmeklētāju iekļūšanu telpās, kurās ir atvērta pagraba lūka. Atbildētāja ir pieļāvusi rupju neuzmanību, rīkojoties vieglprātīgi un nevērīgi. Saistībā ar traumām /pers. A/ tika veikta operācija, kā arī bija nepieciešama rehabilitācija, jo sāpes saglabājās. Tādējādi nav šaubu, ka /pers. A/ bija fiziskas ciešanas. Lietā nav pierādījumu, kas norādītu uz /pers. A/ garīgo ciešanu intensitāti, tādēļ tās nevar novērtēt kā smagas vai sevišķi smagas. /Pers. A/ pēc notikušā nav ierobežotas pašaprūpes spējas un nav ietekmēta nodarbinātība, jo /pers. A/ ir pensionāre.

Piedzītā atlīdzība: 800 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Kurzemes apgabaltiesas CLK 2017. gada 22. jūnija spriedums lietā Nr. C20253716; Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2016. gada 3. oktobra spriedums lietā Nr. C28279215; Zemgales apgabaltiesas 2018. gada 27. aprīļa spriedums lietā Nr. C27128814; Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2018. gada 12. decembra spriedums lietā Nr. C32273217; RAT CLK 2020. gada 1. jūnija spriedums lietā Nr. C33657416.*

- **04.10.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:1004.C68362018.8.S**

Lietas arhīva Nr. CA-1461-19/30

Prasītāja /pers. A/ iesniegusi prasību par zaudējumu un morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu pret sava nepilngadīgā bērna izglītības un aprūpes pakalpojumu sniedzēju SIA /Nosaukums/ amatpersonu /pers. B/, kas vienlaikus bija arī bērna aprūpes persona par **vieglu miesas bojājumu** (termisku apdegumu I-II A pakāpē 10 x 20 cm diametrā sēžas rajonā) nodarīšanu ar īslaicīgiem veselības traucējumiem **no 7 līdz 21 dienai**, applaucējot bērna ķermeņa daļas ar karstu ūdeni. Bērnam pēc notikušā radušās bailes. Uzsākts kriminālprocess, kas izbeigts, jo iestājies noilgums atbildētājas neierašanās policijā dēļ. Notikušais prasītājai /pers. A/ kā mātei radījis sarūgtinājuma un bezspēcības sajūtu.

Prasītā atlīdzība: 14 400 *euro.*

Tiesas vērtējums: Ņemot vērā, ka tiesu praksē netika konstatēti līdzīgi gadījumi, kad atlīdzināms morālais kaitējums vecākam par miesas bojājumu nodarīšanu bērnam, tiesa, nosakot atlīdzību, ņēmusi vērā, ka nodarītie miesas bojājumi nav radījuši paliekošas un neatgriezeniskas sekas, bērna ciešanas, kas radīja ciešanas arī prasītājai /pers. A/ notikuma un ārstēšanās periodā, nav bijušas ilgstošas. Lietā prasītais atlīdzības apjoms ir bijis līdzvērtīgs tiesu prakses gadījumiem, kad ir notikusi tuvinieka bojāeja, tādēļ nav piemērojams šajā situācijā. Ar spriedumu vienlaikus piedzīti arī prasītie zaudējumi par ārstniecības izdevumiem.

Piedzītā atlīdzība: 700 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Augstākās tiesas Civillietu departamenta rīcības sēdes 2014. gada 28. maija lēmums lietā Nr. SKC-0365-14, Nr. C32209510 (izmantots kā kritērijs, jo miesas bojājumi nodarīti prasītājam, nevis tuviniekam).*

- **14.06.2018. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2018:0614.C30700915.2.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0347-18/17

Prasītāja /pers. A/, kuru pārstāv likumīgais pārstāvis tēvs /pers. B/, cēlusi prasību par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu pret /pers. C/ un trešo personu biedrību /Nosaukums/ sakarā ar prasītājas dalību atbildētājas organizētajā nometnē, kurā prasītāja guva **vidēji smagus miesas bojājumus** – vaļēju kreisā elkoņa kaula un kreisā spieķa kaula lūzumu –, kas izraisīja **veselības traucējumus ilgāk par 21 dienu**, jo izmantoja nometnes teritorijā uzstādīto batutu, kas nebija aprīkots ar drošības tīklu.

Prasītā atlīdzība: Pēc tiesas ieskata, bet ne mazāk kā 10 000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Tiesa konstatēja, ka atbildētāja /pers. B/ ir pieļāvusi nevērību un ir atbildīga par nelaimes gadījumu drošības prasību neievērošanas dēļ. Rezultātā nav radies tāds ķermeņa bojājums, kura sekas būtu sakropļojums. Nav pierādījumu, ka notikušais būtu radījis /pers. A/ emocionālas sekas. Nosakot atlīdzības apmēru, ņemta vērā tiesu prakse. Prasītājas /pers. A/ likumiskajam pārstāvim ir ārpus tiesas kārtībā kompensēti izdevumi par medicīniskajiem pakalpojumiem un rehabilitāciju, kā arī daļēji atdota samaksa par dalību nometnē.

Piedzītā atlīdzība: 500 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Latgales apgabaltiesas CLK 2016. gada 27. decembra spriedums lietā Nr. C22030714; Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2017. gada 5. janvāra spriedums lietā Nr. C32211016; RAT CLK 2017. gada 6. novembra spriedums lietā Nr. CA-0722-17 (ECLI:LV:RAT:2017:1106. C28279215.1.S).*

- **06.11.2017. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2017:1106.C28279215.1.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0722-17/20

/Pers. A/ kā /pers. B/ likumiskā pārstāve cēlusi prasību pret SIA /Nosaukums - 1/ un SIA /Nosaukums - 2/ par morālā kaitējuma atlīdzināšanu sakarā ar miesas bojājumiem /pers. B/, kas bija bērns trīs gadu vecumā, SIA /Nosaukums - 1/ veikala telpās, kas iznomātas SIA /Nosaukums - 2/, mēbeļu apskates laikā. Uzkrītot virsū skapim ar stikla vitrīnām, bērns /pers. B/ tika notriekts zem skapja un ar vitrīnas stikliem sagriezta bērna virslūpa. Veikala darbinieki nav piedāvājuši īpašu palīdzību un nav atvainojušies. Medicīniskā apskatē konstatēts sejas sasitums un zemādas hematoma, grieztā brūce sašūta. /Pers. A/ uzskata, ka veikalā nav bijuši droši apstākļi darbinieku nolaidības dēļ, turklāt darbinieku attieksme, nepiedāvājot palīdzību un pārmetot vecākiem bērna nepieskatīšanu, ir bijusi aizvainojoša. Bērns notikušo ir pārdzīvojis vairākas dienas, būdams apātiskā stāvoklī. Notikušais ir fiksēts administratīvā pārkāpuma lietvedībā par **maznozīmīgu miesas bojājumu nodarīšanu**, izbeidzot administratīvo lietu.

Prasītā atlīdzība: 2000 *euro.*

Tiesas vērtējums: /Pers. B/ nodarītais fiziskais un morālais kaitējums ir izpaudies kā fiziskas ciešanas un psihiski pārdzīvojumi. Notikušais ir darbinieku bezdarbības sekas, jo preču izvietojums jāpārbauda ar pienācīgu rūpību, lai neradītu draudus apmeklētāju drošībai un veselībai. Mēbeļu apskates laikā nevajadzētu rasties situācijai, kad tās var uzkrist apmeklētājam. Tikai labvēlīgas apstākļu sakritības dēļ gūtie miesas bojājumi ir vērtējami kā viegli, jo sekas varēja būt smagākas.

Piedzītā atlīdzība: 500 *euro.*

3.2. Psiholoģiska vardarbība

- **20.11.2020. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2020:1120.C33484017.6.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0634-20/12

/Pers. A/ cēlusi prasību pret /pers. B/ par kompensāciju par personisku aizskārumu. Starp pusēm pastāv laulāto attiecības un /pers. B/ agresīvas rīcības dēļ /pers. A/ bija spiesta vērsties tiesā ar lūgumu piemērot pagaidu aizsardzību pret vardarbību, kas tika noteikta. /Pers. B/ rīcība ietver ilgstošu fizisku un emocionālu vardarbību, kā dēļ būtiski kaitēta /pers. A/ fiziskā un psihoemocionālā veselība. /Pers. B/ regulāri nodarītie miesas bojājumi /pers. A/ ir kvalificējami kā **maznozīmīgi miesas bojājumi**, savukārt psihiskās veselības traucējumu ārstēšanai /pers. A/ saņem psihiatrisko palīdzību.

Prasītā atlīdzība: 5000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Lietas materiālos atrodas virkne pierādījumu, kas apliecina gan miesas bojājumu nodarīšanu, gan nodarītā ietekmi uz /pers. A/ psiholoģisko veselību. Ekspertu atzinumi liecina, ka /pers. A/ izveidojusies upura uzvedība un tendence uz viktimizāciju, novērota trauksme un depresijas pazīmes, /pers. A/ tikai daļēji spēj rūpēties par sevi, tādēļ nepieciešama ārstēšanās un psihoterapija. /Pers. A/ ir piešķirta **II invaliditātes grupa** saistībā ar ieilgušu vidēji smagu depresiju. Eksperta atzinumā ir secināts, ka veselības stāvokļa pasliktināšanās ir saistīta ar vīra vardarbību. Lietā ir aizskartas personas tiesības uz neaizskaramību. /Pers. A/ ir nodarīts būtisks kaitējums, turklāt vardarbība ir no laulātā, no kura būtu sagaidāms atbalsts un rūpes. Maznozīmīgie miesas bojājumi nav radījuši paliekošas sekas, taču ilgstošā emocionālā vardarbība ir rezultējusies ierobežotā personas funkcionālā un pašaprūpes spējā, ņemot vērā piešķirto invaliditātes grupu.

Piedzītā atlīdzība: 1000 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Zemgales apgabaltiesas 2018. gada 7. jūnija spriedums lietā Nr. C16044117; Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2020. gada 6. jūlija spriedums lietā Nr. C30465419; Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014. gada 28. maija rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-0365-14; RAT CLK 2017. gada 20. septembra spriedums lietā Nr. C33443416; Senāta 2011. gada 23. marta spriedums lietā Nr. SKC-124/2011; RAT CLK 2020. gada 9. jūnija spriedums lietā Nr. C29464914; RAT CLK 2014. gada 5. februāra spriedums lietā Nr. C29486611; RAT CLK 2014. gada 26. februāra spriedums lietā Nr. C35132712; RAT CLK 2019. gada 1. februāra spriedums lietā Nr. C29235918; RAT CLK 2011. gada 21. novembra spriedums lietā Nr. C33293809.*

3.3. Ceļu satiksmes negadījumi

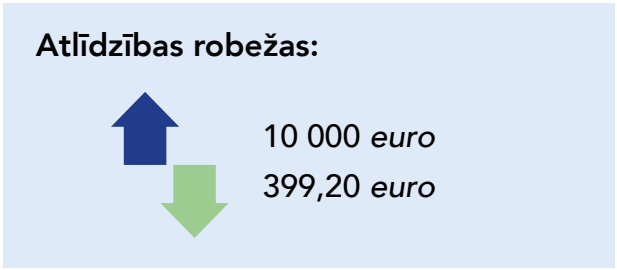

- **01.11.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:1101.C04203511.5.S**

Lietas arhīva Nr. CA-1525-19/31

Prasība celta pret atbildētāju /pers. B/ sakarā ar ceļu satiksmes negadījumā prasītājai /pers. A/ nodarītajiem **smagiem miesas bojājumiem, kas bīstami dzīvībai:** trula galvas trauma ar galvaskausa velves un pamatnes kaulu lūzumiem, asinsizplūdumu zem cietā smadzeņu apvalka ar

galvas smadzeņu kontūziju, labās puses sejas nerva perireru bojājums, labās ceļa locītavas sasitums ar saišu bojājumu. Veiktas vairākas operācijas un noritējis smags atveseļošanās periods ar paralizētu ķermeņa pusi, kā dēļ /pers. A/ no jauna jāmācās staigāt un runāt. Prasītāja ir atzīta par **II grupas invalīdi** un notikušā dēļ /pers. A/ radušās negatīvas emocijas, skumjas, emocionālais šoks, noslēgtība no sabiedrības, dzīvesprieka un pilnvērtīgas dzīves zudums. Prasītāja sevi nevar piedāvāt darba tirgū kā konkurētspējīgu pretendenti. Pēc operācijām uz galvaskausa un kakla priekšējā virsmā radušās rētas un kosmētiski defekti. Kriminālprocesā atbildētājs /pers. B/ kā transportlīdzekļa vadītājs ir atzīts par vainīgu un sodīts ar nosacītu brīvības atņemšanu. Ņemot vērā obligāto civiltiesisko apdrošināšanu, prasītājai izmaksāta morālā kaitējuma atlīdzība 722,11 *euro*.
Prasītā atlīdzība: 214 853,64 *euro.*

Tiesas vērtējums: Nosakot morālās atlīdzības apmēru, ņemti vērā tiesu praksē noteiktie atlīdzības apmēri par ceļu satiksmes negadījumiem, kuros nodarīti smagi miesas bojājumi, kā arī no apdrošinātāja saņemtā atlīdzība 1422,87 *euro*.

Piedzītā atlīdzība: 10 000 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *RAT CLK 2016. gada 17. oktobra spriedums lietā Nr. C28244808; RAT CLK 2011. gada 21. novembra spriedums lietā Nr. C33293809; Latgales apgabaltiesas CLK 2015. gada 27. janvāra spriedums lietā Nr. C12109914; RAT CLK 2011. gada 9. novembra spriedums lietā Nr. C28241609; RAT CLK 2012. gada 13. marta spriedums lietā Nr. C32340909; Zemgales apgabaltiesas CLK 2011. gada 17. marta spriedums lietā Nr. C16049210; Kurzemes apgabaltiesas CLK 2010. gada 21. oktobra spriedums lietā Nr. C20332009; RAT CLK 2009. gada 16. februāra spriedums lietā Nr. C28095108; RAT CLK 2012. gada 20. novembra spriedums lietā Nr. C33110408; RAT CLK 2014. gada 22. septembra spriedums lietā Nr. C33267409; RAT CLK 2017. gada 24. novembra spriedums lietā Nr. C28135108; RAT CLK 2017. gada 24. novembra spriedums lietā Nr. C28135108.*

- **24.11.2017. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2017:1124.C28135108.2.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0013-178

/Pers. A/ cēlusi prasību pret /pers. B/ par zaudējumu un morālā kaitējuma atlīdzību sakarā ar to, ka /pers. B/ kā autovadītājs, pārkāpjot ceļu satiksmes noteikumus, izraisot negadījumu, būdams alkohola reibumā, nodarījis miesas bojājumus /pers. A/: augšstilba lūzumu, krūšu kurvja un plaušas sasitumu. Kriminālprocesa ietvaros konstatēts noziedzīgs nodarījums, par kuru atbildība paredzēta Krimināllikuma 260. panta otrajā daļā un par kuru /pers. B/ sodīts. Pēc notikušā /pers. A/ ir nepieciešama pastāvīga profesionāla aprūpe sociālās aprūpes centrā.

Prasītā atlīdzība: 100 000 *euro.*

Tiesas vērtējums: /Pers. B/, izraisot ceļu satiksmes negadījumu, nodarījis /pers. A/ **vidēja smaguma miesas bojājumus**. Tiesa ir ņēmusi vērā, ka satiksmes negadījuma brīdī /pers. A/ ir cienījamā vecumā (84 gadi), kura dēļ psiholoģiskā līdzsvara atgūšana nav tik viegla kā gados jaunākam cilvēkam līdzīgos apstākļos. Lietā nav secināts, ka /pers. A/ būtu pārdzīvojusi ilgstošas sāpes un ka atveseļošanās periods ir bijis grūts, kā arī nav zināms veselības stāvoklis pirms negadījuma, tādēļ nav iespējams novērtēt nodarītā kaitējuma sekas.

Piedzītā atlīdzība: 4268,62 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Augstākās tiesas Senāta rīcības sēdes 2013. gada 22. marta lēmums lietā Nr. SKC-260/2013, Augstākās tiesas Senāta rīcības sēdes 2013. gada 9. aprīļa lēmums lietā Nr. SKC-200/2013.*

- **01.11.2017. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2017:1101.C27175312.1.S**

Lietas arhīva Nr. CA-2699-17/7

/Pers. A/ un /pers. B/ cēlušas prasību pret Rīgas domi par zaudējumu un morālā kaitējuma atlīdzināšanu sakarā ar to, ka, /pers. A/ vadot automašīnu un uzbraucot kanalizācijas akas vākam, tika bojāta automašīna, ko apliecina ceļu satiksmes negadījuma reģistrēšanas protokols. Automašīnai bojāts radiators un priekšējais atdurstienis, ar to vairs nebija iespējams pārvietoties. /Pers. B/ atradās automašīnā un negadījuma laikā bijusi grūtniece. Notikušais apgrūtināja ģimenes spēju tuvākajā laikā doties uz dzemdībām.

Prasītā atlīdzība: 4268,62 *euro.*

Tiesas vērtējums: Tiesa ir konstatējusi atbildētājas pienākumu uzturēt savas administratīvās teritorijas, cita starpā arī ceļus un ielas. Negadījums ir noticis bezdarbības rezultātā, kas ir viena no vainas formām. Tiesa ir ņēmusi vērā konkrētās lietas apstākļus, arī to, ka /pers. B/ negadījuma brīdī bija grūtniecības pēdējā mēnesī un dzemdības notikušas pēc dažām dienām. Tika apgrūtināta ģimenes mobilitāte, jo nebija pieejams personiskais transportlīdzeklis un bija jāizmanto taksometra pakalpojumi. Notikušais /pers. B/ radīja stresu un lielus emocionālos pārdzīvojumus, jo papildus izjuta bailes par nedzimušo bērnu. Morālo kaitējumu /pers. B/, kas ir bijis lielāks nekā /pers. A/, pamatoti atzīst par smagu.

Piedzītā atlīdzība: 399,20 *euro.*

3.4. Citi paaugstinātas bīstamības avoti

- **15.04.2020. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2020:0415.C29406815.8.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0894-20/19

Prasītājs /pers. A/ autoservisā/autokapsētā guvis **sevišķi smagus, dzīvībai bīstamus miesas bojājumus,** eksplodējot apkures katlam. Prasība celta pret atbildētājiem SIA /Nosaukums/ un valdes locekļiem /pers. B/ un /pers. C/. Prasītājs /pers. A/ ir kļuvis darbnespējīgs, ar nopietnām veselības problēmām un viņam noteikta **II grupas invaliditāte**, konstatēts pastāvīgs sejas sakropļojums. Prasītājs ir zaudējis dzīves kvalitāti, kļuvis fiziski nevarīgs un nonācis trūkumā, nevar nodibināt ģimeni un radīt bērnus.

Prasītā atlīdzība: Solidāri– morālā kaitējuma atlīdzība 100 000 *euro*; par sakropļojumu (izķēmojumu) 50 000 *euro*.

Tiesas vērtējums: Cēlonis SIA /Nosaukums/ teritorijā notikušajam nelaimes gadījumam ir patvarīga un drošības prasībām neatbilstoša apkures katla uzstādīšana un ekspluatācija, ko apliecina pierādījumi lietā. Ņemts vērā, ka atbildētāji /pers. B/ un /pers. C/ nepildīja savus pienākumus kā krietni un rūpīgi saimnieki. Minētās personas ir atzīstamas par paaugstinātas bīstamības avota valdītājiem, kam nosakāma atbildība par šī paaugstinātas bīstamības avota nodarīto kaitējumu. Prasītājam /pers. A/ nodarītās traumas ir tiešā cēloniskā sakarā ar drošības prasībām neatbilstoša apkures katla ekspluatāciju. Notikušā sekas ir smags morālais kaitējums, kas /pers. A/ radīja fiziskas un garīgas ciešanas. /Pers. A/ ir ievērojami samazinājusies dzīves kvalitāte, ko apliecina noteiktā smagā invaliditāte. /Pers. A/ ir jāsamierinās, ka turpmākā dzīve jāpakārto slimībai, jācieš sāpes un jālieto medikamenti, jāveic medicīniskas procedūras, jāatrodas ārsta uzraudzībā. Nosakot morālā

kaitējuma atlīdzības apmēru, ņemta vērā tiesu prakse. Apelācijas instances tiesa daļēji apmierinājusi prasību un no /pers. B/ un /pers. C/ solidāri piedzinusi kompensāciju.

Piedzītā atlīdzība: No /pers. B/ un /pers. C/ solidāri **morālā kaitējuma atlīdzība 7000 *euro*, atlīdzība par sejas sakropļojumu (izķēmojumu) 5000 *euro*, kopā 12 000 *euro*.**

Atsauces uz judikatūru: *Senāta 2011. gada 26. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-319; Senāta 2011. gada 17. novembra rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-627; Senāta 2011. gada 9. februāra spriedums lietā Nr. SKC-56; Senāta 2011. gada 18. aprīļa rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-166; Kurzemes apgabaltiesas CLK 2010. gada 30. marta spriedums lietā Nr. C02055606; Senāta 2020. gada 12. marta rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-586/2020.*

3.5. Darba drošības pārkāpumi

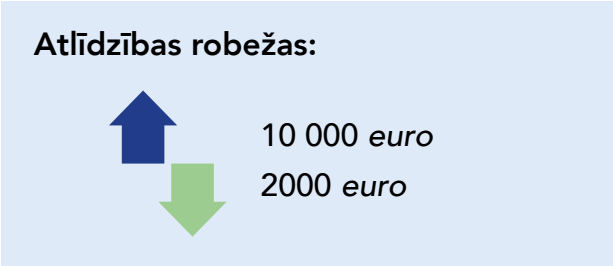

- **19.12.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:1219.C32273217.14.S**

Lietas arhīva Nr. CA-1736-19/36

Prasītāja /pers. A/, pildot amata pienākumus darbavietā valsts iestādē un darbalaikā, paslīdot uz grīdas, guvusi smagu traumu – kaula lūzumu –, kā dēļ bija nepieciešama operācija un ilgstošs atveseļošanās process. Sakarā ar traumu veikta endoprotezēšana, kas radīja fiziskas ciešanas un dzīves kvalitātes pasliktināšanos, ciešot sāpes un lietojot medikamentus. Prasībā ietverts papildu aspekts saistībā ar to, ka /pers. A/ ieņem tiesneša amatu un tādēļ ir ietekmēta tiesneša neaizskaramība.

Prasītā atlīdzība: 25 000 *euro*.

Tiesas vērtējums: Nosakot atlīdzības apjomu, ņemta vērā tiesu prakse. Lai arī normatīvie akti konkrēti nenosaka, ka invaliditāte ir kritērijs kaitējuma smaguma vai atlīdzības apmēra noteikšanai, ir pamatoti vērtēt sekas, kādas trauma ir atstājusi uz personas veselību. Konkrētajā gadījumā trauma nav radījusi personai invaliditāti. Izskatāmajā situācijā nav pamata tiesu varas pārstāvi vērtēt citādi kā jebkuru darbinieku, kurš būtu guvis traumu darbavietā negadījuma rezultātā, tādēļ lietā nav piemērojamas tiesību normas, kurās nostiprināta tiesneša neaizskaramība.

Piedzītā atlīdzība: 3000 *euro*.

Atsauces uz judikatūru: *Senāta 2011. gada 26. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-319/2011, ar kuru atstāts spēkā Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2009. gada 4. novembra spriedums; Senāta 2011. gada 17. novembra rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-627; Senāta 2011. gada 9. februāra spriedums lietā Nr. SKC-56/2011; Senāta 2012. gada 23. maija spriedums lietā Nr. SKC-200/2012; Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2018. gada 23. februāra spriedums lietā Nr. SKC-85/2018; RAT CLK 2016. gada 13. septembra spriedums lietā Nr. C28357212, Kurzemes apgabaltiesas CLK 2017. gada 22. jūnija spriedums lietā Nr. C20253716; Augstākās tiesas tiesnešu kolēģijas rīcības sēdes 2017. gada 6. aprīļa lēmums lietā Nr. SKC-586/2017, ar kuru atteikts ierosināt kasācijas tiesvedību par*

Latgales apgabaltiesas CLK 2016. gada 4. jūlija spriedumu lietā Nr. C12215815; Zemgales apgabaltiesas 2018. gada 27. aprīļa spriedums lietā Nr. C27128814.

- **15.09.2017. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2017:0915.C31277116.1.S**

Lietas arhīva Nr. CA-1877-17/15

/Pers. A/ cēlusi prasību pret VSIA /Nosaukums/ par morālā kaitējuma piedziņu, /pers. A/ gūstot traumu darbā, apgaismojuma trūkuma dēļ pakrītot un laužot pleca locītavu, savainojot roku un zaudējot darbaspējas uz desmit mēnešiem. /Pers. A/ ir bijusi nepieciešama ārstēšanās, izjutusi garīgas ciešanas par izkropļojumu, noteikta **invaliditātes III grupa**. Notikušais ir fiksēts Valsts darba inspekcijas lēmumā.

Prasītā atlīdzība: 10 000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Atbildētāja nav nodrošinājusi darbam un veselībai nekaitīgus darba apstākļus un nodarītais kaitējums ir tiešā cēloniskā sakarā ar gūto traumu. Nosakot atlīdzības apmēru, tiesa ir ņēmusi vērā traumas rezultātā gūto veselības traucējumu apjomu un tiesu praksi līdzīgās lietās.

Piedzītā atlīdzība: 2000 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *RAT CLK 2014. gada 7. aprīļa spriedums lietā Nr. C31218009; Senāta rīcības sēdes 2013. gada 22. marta lēmums lietā Nr. SKC-260/2013; Senāta 2013. gada 9. aprīļa rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-200/2013; Senāta 2013. gada 11. septembra rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-0664-13.*

- **19.04.2017. spriedums lietā Nr. C04377611**

Lietas arhīva Nr. CA-0549-17/5

/Pers. A/ cēlusi prasību pret SIA /Nosaukums/ par zaudējumu un morālā kaitējuma atlīdzināšanu. /Pers. A/ bija darba tiesiskajās attiecībās ar SIA /Nosaukums/, pildot virtuves strādnieces pienākumus. Pildot darba pienākumus naktī, notika nelaimes gadījums, kurā /pers. A/ guva veselības traucējumus, paslīdot uz slapjas grīdas, sasitot kreiso roku, galvu un sānu. Pēc notikušā /pers. A/ konstatēta smaga saslimšana, veiktas trīs operācijas, iestājies darbspēju zudums par 70 % un noteikta **otrā invaliditātes grupa**. /Pers. A/ cieš sāpes, kurām ir nepieciešama terapija. Valsts darba inspekcija ir izmeklējusi nelaimes gadījumu darbā un konstatējusi, ka nelaimes gadījuma cēlonis ir neatbilstošs darba vides iekārtojums. Morālo kaitējumu papildus radīja atbildētājas noliedzošā attieksme un paraksta viltošana darba instruktāžas žurnālā. Prasībā ir uzsvērta SIA /Nosaukums/ starptautiskā reputācija.

Prasītā atlīdzība: 1 422 871,81 *euro.*

Tiesas vērtējums: Atbildētāja nebija nodrošinājusi drošus un veselībai nekaitīgus darba apstākļus, kas ir atzīstama par darba devēja prettiesisku rīcību. Prasītājas fiziskās sāpes un garīgās ciešanas radušās no atbildētājas neatļautas darbības. Smagas invaliditātes iegūšana būtu ļoti smags pārdzīvojums ikvienam cilvēkam. Prasītājai turpmākā dzīve ir jāpakārto slimībai un jācieš sāpes, jālieto medikamenti un jāveic medicīniskas procedūras. Atlīdzībai ir jābūt tādai, lai /pers. A/ justos pēc iespējas mazāk sāpināta un spriedums sabiedrībā radītu priekšstatu par to, ka prettiesiskas darbības, kas nodara kaitējumu cilvēkam, tiek nosodītas un aizskārējam ir jādod pienācīga atlīdzība par nodarīto. Nosakot atlīdzības apmēru, tiesa ņēma vērā negadījuma izraisīto /pers. A/ veselības

seku paliekošo un neatgriezenisko raksturu, to, ka /pers. A/ 34 gadu vecumā noteikta smaga invaliditāte, kas nozīmē sāpes un paredz medikamentu lietošanu. Tāpat ir pārciestas operācijas un nav izslēgtas turpmākas operācijas nākotnē, prasītāja ir atkarīga no aprūpes, viņai ir liegta iespēja dzīvot pilnvērtīgu jaunas sievietes dzīvi, kā arī būtiski ierobežotas iespējas darba tirgū.

Piedzītā atlīdzība: 10 000 *euro*.

Atsauces uz judikatūru: *Kurzemes apgabaltiesas CLK 2009. gada 26. novembra spriedums, ko 2011. gada 20. aprīlī ar spriedumu lietā Nr. SKC-161 Senāts atstāja negrozītu; Augstākās tiesas Civillietu tiesas palātas 2009. gada 4. novembra spriedums, ko 2011. gada 26. oktobrī spriedumā lietā Nr. SKC-319 Senāts atstāja negrozītu; Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2010. gada 11. maija spriedums, par kuru ar 2011. gada 17. novembra Senāta* rīcības sēdes lēmumu lietā Nr. *SKC-627 atteica ierosināt kasācijas tiesvedību; Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2009. gada 11. jūnija spriedums, ko ar Senāta 2011. gada 9. februāra spriedumu lietā Nr. SKC-56/2011 atstāja negrozītu.*

3.6. Medicīniskās aprūpes pārkāpumi

3.6.1. Vidējs/ viegls kaitējums

- **19.06.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:0619.C33514515.3.S**

Lietas arhīva Nr. CA-1435-19/7

Prasītāja /pers. A/ pēc neatliekamās medicīniskās palīdzības sniegšanas ārstniecības iestādē SIA "Jūrmalas slimnīca", nonākot medicīnas iestādē tālākai ārstēšanai un rehabilitācijai, nesaņēma atbilstošu medicīnisko aprūpi, kā rezultātā radušies izgulējumi un nav apkoptas brūces. Medicīnas iestādes pārkāpumu atzinusi Veselības inspekcija. Izgulējums ir radījis neatgriezeniskas sekas – sakropļojumu – audu bojāeju, kas ir iemesls hroniskām sāpēm un regulārai medikamentu lietošanai. Prasītāja /pers. A/ cietusi emocionālās sāpes un ciešanas sarunās ar atbildētāju par izdevumu kompensēšanu.

Prasītā atlīdzība: 71 143,50 *euro.*

Tiesas vērtējums: Tiesa nav konstatējusi pierādījumus, ka /pers. A/ hroniskās sāpes ir izgulējumu sekas. Nosakot atlīdzības apmēru, ņemti vērā tiesu praksē noteiktie atlīdzības apmēri, no kuriem neviens nav tieši piemērojams (nesakrīt faktiskie apstākļi), bet vērtēti kā kritēriji, nosakot taisnīgu atlīdzinājumu. Vērtējot veselībai nodarītā kaitējuma apmēru, jāņem vērā personas pašaprūpes spējas, funkcionālos traucējumus saistībā ar bojāto orgānu sistēmas funkcionalitātes nozīmīgumu kopsakarā ar personas profesiju, dzīves kvalitāti un prognozējamo dzīvildzi.

Piedzītā atlīdzība: 2000 *euro* (1500 *euro* + 500 *euro*).

Atsauces uz judikatūru: *Senāta 2011. gada 9. februāra spriedums lietā Nr. C04306707; Senāta 2011. gada 26. oktobra spriedums lietā Nr. C04329706; Senāta rīcības sēdes 2009. gada 15. oktobra lēmums lietā Nr. SKC-1053/2009 (C06073505); Senāta 2011. gada 15. decembra lēmums lietā Nr. SKC-1168/2011 (C06063406); Senāta 2013. gada 22. marta lēmums lietā Nr. SKC-455/2013 (C02036209); Senāta 2011. gada 20. aprīļa spriedums lietā Nr. SKC-153/2011 (C37083407); Senāta 2012. gada 23. maija spriedums lietā Nr. SKC-200/2012 (C11085909); Senāta 2013. gada 12. jūnija spriedums lietā Nr. SKC-122/2013 (C26122510).*

3.6.2. Smags kaitējums

- **12.06.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:0612.C30561209.6.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0074-19/5

Ceļu satiksmes negadījuma rezultātā prasītāja /pers. A/ ir guvusi smagas galvas traumas (lūzums, tūska, kontūzija), taču, ņemot vērā kļūdainu atbildētājas ārstniecības iestādes SIA "Rīgas Austrumu klīniskā universitātes slimnīca" ārsta radiologa ierakstu tikai par /pers. A/ konstatētu galvas smadzeņu satricinājumu, pacientei netika sniegta atbilstoša ārstēšana. /Pers. A/ ir kļuvusi par invalīdi uz mūžu, cieš stipras galvassāpes, epileptiskas epizodes un nespēj strādāt pilnu darba dienu. Ņemot vērā ārstniecības iestādes paviršo darbu, /pers. A/ ir nodarītas fiziskas un garīgas ciešanas, bojāta veselība un dzīves kvalitāte. Veselības inspekcija atzinusi pārkāpumus diagnostikā. /Pers. A/ nodarīti **smagi miesas bojājumi.**

Prasītā atlīdzība: 30 000 LVL.

Pamatojums piedzītās atlīdzības apmēram: /Pers. A/ invaliditāte nav cēloņsakarā ar ārstniecības iestādes rīcību, bet gan ir ceļu satiksmes negadījuma rezultāts, kur ir konstatēta vainīgā persona. Nosakot atlīdzības apmēru, ņemta vērā tiesu prakse.

Piedzītā atlīdzība: 8000 *euro* (7000 *euro* + 1000 *euro*).

Atsauces uz judikatūru: *Senāta Civillietu departamenta 2011. gada 26. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-319/2011; Senāta 2011. gada 17. novembra rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-627; Senāta Civillietu departamenta 2011. gada 9. februāra spriedums lietā. Nr. SKC-56; Augstākās tiesas 2018. gada 6. septembra spriedums lietā Nr. SKC-347/2018.*

4, MORĀLĀ KAITĒJUMA ATLĪDZĪBA LIETĀS PAR KAITĒJUMU DZĪVĪBAI (TUVINIEKU ZAUDĒJUMI)

Tiesību normas, uz kurām pamatoti prasījumi:

Satversmes 1., 92., 93., 115. pants;

CL 1., 5., 1084., 1617., 1635., 1645., 2347., 2352. pants;

Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 14. pants;

ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 3., 8. pants;

EP Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 2. pants, 6. panta pirmā daļa;

Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 6. panta pirmā daļa.

Atsauces uz ECT spriedumiem: *Vakhayeva and others v. Russia, lietas Nr. 1758/04; Oyal v. Turkey, lietas Nr. 4864/05; Gelaevy v. Russia, lietas Nr. 20216/07, Malika Dzhamayeva and others v. Russia, lietas Nr. 26980/06.*

Atlīdzības robežas:

30 000 *euro*
1000 *euro*

- **09.06.2020. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2020:0609.C29596616.12.S**

Lietas Nr. C29596616, lietas arhīva Nr. CA-0924-20/4

Prasītāji, māsa un brālis, lūguši piedzīt morālā kaitējuma atlīdzību no Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta (turpmāk – VUGD), ņemot vērā, ka uz autoceļa notikusi sadursme starp VUGD piederošu transportlīdzekli un transportlīdzekli, kuru vadīja prasītāju tēvs ar māti kā pasažieri, kuri sadursmes rezultātā guva smagus, dzīvībai bīstamus miesas bojājumus, kas bija par iemeslu viņu nāvei negadījuma vietā. Transportlīdzekļa vadītāja vaina pierādīta kriminālprocesā.

Prasītā atlīdzība: 60 000 *euro* (katram prasītājam 30 000 *euro*).

Tiesas vērtējums: Transportlīdzekļa vadītājs nav pienācīgi sekojis līdzi ceļa un meteoroloģiskajiem apstākļiem un nav izvēlējies atbilstošu braukšanas ātrumu. Vecāku nāve bērniem rada neizmērojamas morālas ciešanas un naudas izteiksmē nenovērtējamu kaitējumu, kas pastāvēs ilgstoši. Lietā iespējams balstīties uz Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likumu, lai arī tas nav tieši piemērojams. Tomēr ievērojams princips par vienu atlīdzinājuma summu ģimenei, kas izriet no ECT un Senāta prakses.

Piedzītā atlīdzība: 30 000 *euro*, kas sadalāma vienādās daļās starp prasītājiem.

Atsauces uz judikatūru: *Senāta 2011. gada 6. oktobra rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-588/2011; Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2013. gada 8. maija spriedums lietā Nr. SKC-32/2013; RAT CLK 2015. gada 7. decembra spriedums lietā Nr.* C04330607 (*CA-1710/2015); Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2013. gada 27. decembra spriedums lietā Nr. PAC-0450/2013; Augstākās tiesas Senāta 2013. gada 6. marta spriedums lietā Nr. SKC-8/2013; Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015. gada 18. jūnija rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-1197/2015; Augstākās tiesas Senāta 2016. gada 21. decembra spriedums lietā Nr. SKC-0355/2016.*

- **23.12.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:1223.C31370014.9.S**[47]

Lietas arhīva Nr. CA-1136-19/8

Kaitējums prasītājam /pers. A/ nodarīts tirdzniecības centra ēkas jumta nogruvuma dēļ, traģiski zaudējot laulāto. Prasība uzturēta pret Rīgas pilsētas pašvaldību par prettiesisku bezdarbību, kas noveda pie smagām sekām, un morālā kaitējuma piedziņu.

Prasītā atlīdzība: 28 457,44 *euro.*

Tiesas vērtējums: Rīgas pilsētas pašvaldības būvvaldes kompetencē ietilpst izskatīt būvprojektus, pieņemt lēmumus par tiem, izsniegt un reģistrēt būvatļaujas, kontrolēt, vai būvniecības dalībnieki ievēro normatīvo aktu prasības, un šo pienākumu izpildē būvvaldes amatpersonas pieļāvušas pārkāpumus, kas pierādīts ar ekspertīzes atzinumiem. Rezultātā nav izpildītas normatīvo aktu prasības un pienākumi ir veikti nolaidīgi, kas ir cēloniskā sakarā ar būves sabrukšanu. Netika

47 Nav stājies spēkā. Augstākā tiesa ierosinājusi kasācijas tiesvedību.

ievērots Būvniecības likumā nostiprinātais princips par drošu vidi un tiesībām tikt neapdraudētam. Atlīdzības apmērs noteikts atbilstoši Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likumam un tiesu praksei.

Piedzītā atlīdzība: 28 457,44 *euro*.

- **14.12.2017. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2017:1214.C33327912.2.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0548-17/34

/Pers. A/ un /pers. B/ cēlušas prasību pret /pers. C/ par morālā kaitējuma kompensāciju sakarā ar to, ka ceļu satiksmes negadījumā /pers. C/ nodarījusi cietušajam, /pers. A/ laulātajam un /pers. B/ tēvam, smagus miesas bojājumus, kas bija bīstami dzīvībai un kuru dēļ iestājās cietušā nāve. /Pers. A/ kriminālprocesā atzīta par cietušo, /pers. B/ no cietušā statusa atcelta, tādēļ nevarēja saņemt morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā. /Pers. C/ kriminālprocesā atzīta par vainīgu, daļēji apmierinot /pers. A/ prasību par kompensāciju 5000 LVL, /pers. A/ uzskatot, ka tas neatlīdzina kaitējumu pilnībā. /Pers. A/ sniegusi argumentus, ka ir cienījamā vecumā un ar invaliditāti, notikumus pārdzīvo smagāk nekā psihiski vesels cilvēks. /Pers. A/ veselības stāvoklis kopš notikušā ir pasliktinājies un nepieciešams regulāri apmeklēt ārstu, kā arī nespēj pati sevi uzturēt. /Pers. B/ tēva zaudējums radījis smagu emocionālu kaitējumu, un šobrīd ir katru dienu jāseko līdzi mātes /pers. A/ veselībai.

Prasītā atlīdzība: Par labu /pers. A/ 20 000 LVL. Par labu /pers. B/ 15 000 LVL.

Tiesas vērtējums: Kriminālprocesā noteiktā atlīdzība par labu /pers. A/ ir izskatīta trijās tiesu instancēs un lietā nav pierādījumu, ka piešķirtā atlīdzība būtu nepietiekama un neatbilstu prasītājas ciešanām. Noteiktā atlīdzība atbilst tiesu praksei. Tiesa ir piemērojusi principu par viena atlīdzinājuma summu ģimenei un krimināllietā, vērtējot /pers. A/ morālās ciešanas, /pers. B/ morālās ciešanas nevarēja vērtēt. Morālā kaitējuma atlīdzībai nedrīkst būt iedzīvošanās raksturs, jo tās mērķis ir sniegt cietušajam gandarījumu par viņa ciešanām. Lai arī visbiežāk gandarījums tiek izteikts mantiskā vērtībā, tā nav atlīdzība klasiskajā izpratnē, bet uztverams galvenokārt kā līdzeklis, lai aizvietotu garīgās ciešanas, atjaunotu un sabalansētu garīgo līdzsvaru. Tuvinieka nāve ir nesamērojama ar jebkādiem kompensējošiem līdzekļiem, tomēr tiesai ir uzlikts pienākums sabalansēt atlīdzības funkcijas: taisnīgumu, prevenciju un samierināšanu, pamatojoties uz lietas apstākļiem un judikatūru. Tiesa ņēmusi vērā, ka atbildētājs savu vainu kriminālprocesā nav atzinis, pieļāvis īpaši rupju ceļu satiksmes noteikumu pārkāpumu, pārsniedzot atļauto braukšanas ātrumu un notriecot gājēju uz gājēju pārejas. /Pers. B/ ir priekšlaicīgi zaudējis tēvu, ar kuru bija tuvas attiecības, nodarot smagas ciešanas, radot psihoemocionālus pārdzīvojumus un papildu rūpes par mātes veselību. Tā kā /pers. B/ izveidota sava ģimene un dzīvojis atsevišķi, /pers. A/ ciešanas ir bijušas smagākas, ko prasītājs /pers. B/ apstiprināja tiesā, lai ņemtu vērā, nosakot mazāka apmēra kompensāciju par labu /pers. B/.

Piedzītā atlīdzība: 4000 *euro* (ģimenes kopējai atlīdzībai sasniedzot 11 114,36 ***euro*).**

Atsauces uz judikatūru: *Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 15. maija lēmums lietā Nr. 11520129306, ar kuru atstāts negrozīts RAT 2014. gada 17. septembra spriedums; RAT KLK 2009. gada 2. decembra spriedums lietā Nr. 11521003909; Vidzemes apgabaltiesas KLK 2009. gada 29. septembra spriedums lietā Nr. 11130011408.*

- **26.10.2017. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2017:1026.C28234815.2.S**

Lietas arhīva Nr. CA-1626-17/22

/Pers. A/ cēlusi prasību pret SIA "Rīgas namu pārvaldnieks" par morālā kaitējuma atlīdzību sakarā ar to, ka /pers. A/ kopā ar dēlu īrējusi dzīvokli, kuru apsaimnieko SIA "Rīgas namu pārvaldnieks". Dēls saslimis ar abpusēju pneimoniju un slimnīcā miris. Laboratoriskie izmeklējumi uzrādīja leģionelozi. Atbildētāja ir rupji pārkāpusi būvnormatīvu par ēkas iekšējā ūdensvada un kanalizācijas pārvaldīšanu, tādēļ nav rīkojusies kā krietns un rūpīgs saimnieks un ar savu nolaidību un bezdarbību ir pieļāvusi /pers. A/ dēla nāvi. Atbildība ir konstatējama, pamatojoties uz Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likuma 6., 9. un 16. pantu. /Pers. A/ kā II grupas invalīde un politiski represēta persona ir palikusi bez dēla, kurš miris 33 gadu vecumā un līdz šim /pers. A/ sniedza ikdienas atbalstu. /Pers. A/ ir pasliktinājies veselības stāvoklis un, tā kā viņa nav spējīga sevi uzturēt, ir spiesta mitināties pie pazīstamiem cilvēkiem, kas sniedz ikdienas aprūpi un sagādā nepieciešamo. /Pers. A/ cieš morālas sāpes, ir smagā depresīvā stāvoklī, pārdzīvo bailes un diskomfortu.

Prasītā atlīdzība: 100 000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Atbildētājas sniegtajiem pakalpojumiem ir jābūt drošiem ikvienai personai, kas likumīgi izmanto dzīvojamo māju. Lietas materiālos ir pierādījumi, ka karstā ūdens temperatūra ūdensvadā ir bijusi pazemināta, kas radīja *legionella pneumophilla* baktēriju savairošanos.

Piedzītā atlīdzība: 10 000 *euro.*

5. MORĀLĀ KAITĒJUMA ATLĪDZĪBA PAR GODA UN CIEŅAS AIZSKĀRUMIEM

Tiesību normas, uz kurām pamatoti prasījumi:

Satversmes 92., 95. pants;

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 8. pants, 10. panta otrā daļa;

Likuma "Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem" 7. panta piektā daļa, 21. panta pirmā daļa;

CL 1635., 2352.[1] pants;

Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma 50. panta pirmā daļa, 51. panta trešā, ceturtā, piektā daļa, 52. panta otrā, ceturtā, piektā, sestā daļa.

Atsauces uz ECT spriedumiem: *De Haes and Gijsels v. Belgium, lietas Nr. 19983/92; Dichand and others v. Austria, lietas Nr. 29271/95; Axel Springer AG vs. Germany, lietas Nr. 39954/08; Handyside v. the United Kingdom, lietas Nr. 5493/72; Lingens v. Austria, lietas Nr. 9815/82; Oberschlick v. Austria, lietas Nr. 11662/05, Kulis and Rozycki v. Poland, lietas Nr. 27209/03; Mladina D. D. Ljubljana v. Slovenia, lietas Nr. 20981/10; Grebneva and Alisimchik v. Russia, lietas Nr. 8918/05; Bestry v. Poland, lietas Nr. 57675/10; Von Hannover v. Germany, lietas Nr. 59320/00.*

5.1. Viegls/ vidējs kaitējums

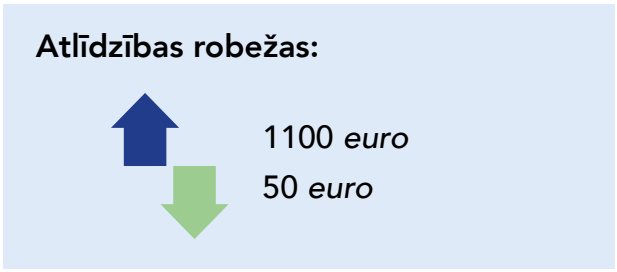

- **21.09.2020. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2020:0921.C30566519.9.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0973-20/21

/Pers. A/ cēlis prasību pret SIA /Nosaukums/ par godu un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu, atvainošanos un morālā kaitējuma atlīdzināšanu. Ziņas par /pers. A/ publiskotas interneta portālā www.kompromat.lv, norādot, ka /pers. A/ ir bijis "[..] redzams vismaz piecās krimināllietās par automašīnu un dzīvokļu dedzināšanu Daugavpilī. [..]", uzskaitot vairākas personas, policijas darbiniekus, kuriem /pers. A/ ir nodedzinājis automašīnas.

Prasītā atlīdzība: 1500 *euro.*

Tiesas vērtējums: Tiesas kolēģija novērtēja publiskoto informāciju un atzina, ka tajā ir izteikts patiesības pārbaudei pakļaujams apgalvojums, nevis viedoklis. Publikācijā izteiktie pieņēmumi nav ne analizēti, ne pamatoti, kā arī tiesā nav iesniegti pierādījumi šādu ziņu faktoloģiskajam pamatojumam. Personas dalība kriminālprocesā ir dokumentāli pierādāms fakts, tomēr lietā pierādījumi nav iesniegti. Ar negatīvajām ziņām ir radīts priekšstats, ka /pers. A/ iesaistījusies kriminālī sodāmās darbībās, kas neapšaubāmi ietekmē sabiedrības viedokli un vērtējumu par konkrēto personu. Lietā nav pierādījumu, ka paustā informācija būtu ietekmējusi prasītāja reputāciju vai radījusi draudus /pers. A/ profesionālajai darbībai – paliekošas sekas –, tādēļ /pers. A/ goda un cieņas aizskārums nav vērtējams kā smags.

Piedzītā atlīdzība: 100 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Senāta 2006. gada 6. septembra spriedums lietā Nr. SKC-473; Senāta 2009. gada 2. jūnija rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-708; Senāta 2010. gada 9. jūnija spriedums lietā Nr. SKC-156; Senāta 2011. gada 28. marta rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-323; Senāta 2011. gada 20. aprīļa spriedums lietā Nr. SKC-161; Senāta 2013. gada 28. februāra spriedums lietā Nr. SKC-11; RAT CLK 2015. gada 15. aprīļa spriedums lietā Nr. C31386210; RAT CLK 2017. gada 14. septembra spriedums lietā Nr. C17150712; RAT CLK 2018. gada 15. maija spriedums lietā Nr. C17130715; Latgales apgabaltiesas CLK 2019. gada 22. februāra spriedums lietā Nr. C12265117.*

- **24.04.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:0424.C68539217.8.S**

Lietas arhīva Nr. CA-1046-19/21

Prasītājs /pers. A/ cēlis prasību tiesā pret SIA /Nosaukums/ par pienākumu izsniegt informāciju par dzīvojamo māju un morālā kaitējuma kompensāciju. Tiesvedības procesā pienākums izsniegt dokumentāciju par dzīvojamo māju tika izpildīts. Ņemot vērā, ka atbilde, kas prasītājam pienācās saskaņā ar likumu, netika ilgstoši sniegta, uzskatāms, ka aizskarts prasītāja /pers. A/ gods un cieņa.

Prasītā atlīdzība: 370 *euro.*

Tiesas vērtējums: Tika vērtēts apstāklis, ka pušu starpā ir vairākas līdzīgas tiesvedības, kas norāda uz atbildētājas SIA /Nosaukums/ nepieņemamo attieksmi pret saviem pienākumiem, tādēļ īpaši izceļama ir piespriežamās atlīdzības preventīvā funkcija. Atlīdzības apmērs noteikts vienas minimālās mēnešalgas apmērā laikā, kad tika celta prasība tiesā.

Piedzītā atlīdzība: 370 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2013. gada 19. decembra spriedums lietā Nr. C27143112; Latgales apgabaltiesas 2014. gada 9. septembra spriedums lietā Nr. C30476313.*

- **09.01.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:0109.C29410517.5.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0250-19/25

Prasītājs /pers. A/ cēlis prasību pret VSIA "Latvijas Televīzija" par nepatiesu, goda un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu, atbildes izplatīšanu un atlīdzības noteikšanu. Atbildētājas raidījumā pārraidīts sižets par Igaunijā reģistrētu uzņēmumu, kas, visticamāk, atmazgājot naudu un "gadiem līdzās [..] bijis arī [..] /pers. A/", kas neatbilst patiesībai. Paustās ziņas pasliktināja prasītāja /pers. A/ sabiedrisko novērtējumu, tostarp, esot uzņēmējam, varēja ietekmēt sadarbības partneru un klientu novērtējumu. Prasītājs, ņemot vērā kaitējumu reputācijai, nav saņēmis uzturēšanās atļauju Monako Firstistē. Prasītājs uzskata, ka goda un cieņas aizskārums ir smags, jo izskanējis apvainojums par krimināli sodāmu darbību veikšanu, turklāt šīs ziņas varēja iegūt jebkura persona, kurai ir pieejams televizors.

Prasītā atlīdzība: 90 000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Tiesa konstatējusi, ka sižetā tika sniegta negatīva informācija par prasītāju /pers. A/, radot iespaidu, ka viņš ir bijis iesaistīts kriminālī sodāmās darbībās. Raidījumā paustais nav vērtējums kā ziņa, jo izteiktie apgalvojumi par /pers. A/ saistību ar uzņēmumu ir pakļaujami patiesības pārbaudei. Tomēr informācija neitrālam skatītājam ir radījusi maldīgu priekšstatu par /pers. A/. Lietā nav pierādīts, ka sižets būtu ietekmējis prasītāja /pers. A/ saimniecisko darbību un radījis paliekošas sekas, tostarp nav pierādīts, ka atteikums uzturēšanās atļaujas saņemšanai būtu saistīts ar sižetu. Nodarītais goda un cieņas aizskārums nav vērtējams kā smags. Nosakot morālā kaitējuma atlīdzību, ņemta vērā tiesu prakse.

Piedzītā atlīdzība: 500 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Augstākās tiesas 2006. gada 6. septembra spriedums lietā Nr. SKC-473; Augstākās tiesas 2010. gada 9. jūnija spriedums lietā Nr. SKC-156; Augstākās tiesas 2011. gada 20. aprīļa spriedums lietā Nr. SKC-161; Augstākās tiesas 2013. gada 28. februāra spriedums lietā Nr. SKC-11; RAT CLK 2017. gada 14. septembra spriedums lietā Nr. CA-1885; RAT CLK 2018. gada 15. maija spriedums lietā Nr. C17130715.*

- **12.11.2018. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2018:1112.C68360117.6.S**

Lietas arhīva Nr. CA-2805-18/21

Prasītājs /pers. A/ cēlis prasību pret SIA /Nosaukums/ par pienākuma uzlikšanu un morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu. Atbildētāja SIA /Nosaukums/ nav izsniegusi prasītājam pārskatu par namu apsaimniekošanas pasākumiem un ignorē prasītāja lūgumus.

Prasītā atlīdzība: 380 *euro.*

Tiesas vērtējums: Atbildes nesniegšana prasītājam /pers. A/ ir regulāra un atbildētājs SIA /Nosaukums/

tādējādi pauž savu attieksmi. Tiesa ir konstatējusi vairākas vienveidīgas tiesvedības, kurās prasītājs /pers. A/ vērsies tiesā ar prasību par informācijas saņemšanu. Tiesa uzsvērusi atlīdzības preventīvo mērķi. Atlīdzība nosakāma vienas minimālās mēnešalgas apmērā laikā, kad tika celta prasība.

Piedzītā atlīdzība: 380 *euro*.

Atsauces uz judikatūru: *Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2013. gada 19. decembra spriedums lietā Nr. C27143112; Latgales apgabaltiesas 2014. gada 9. septembra spriedums lietā Nr. C30476313.*

- **29.06.2018. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2018:0629.C30665016.5.S**

Lietas arhīva Nr. Nr. CA-1019-18/1

Prasītājs /pers. A/ cēlis prasību pret /pers. B/ par personisku aizskārumu, atbildētājam veicot ierakstus un komentārus sociālajā tīklā Facebook, noniecinot /pers. A/ kā policista darbu, lietojot žargonus kā "ments", "musors", "daunis", norādot, ka prasītājs ir korumpēts, un paužot citus apvainojumus. Nodarītais ir aizskāris /pers. A/ godu un cieņu.

Prasītā atlīdzība: 500 *euro*.

Tiesas vērtējums: /Pers. B/ paustais viedoklis ir personu aizskarošs un apvainojošs. Ar savu komentāru atbildētājs ir paudis nepatiesu ziņu, radot priekšstatu, ka prasītājs ir nekompetents, nesamērīgi aizskarot prasītāju. Atbildētājs /pers. B/ nav norādījis pierādījumus sniegtajām ziņām. Tiesa ņēmusi vērā ECT un Augstākās tiesas praksi par viedokļa un ziņu nošķiršanu. Viedoklis ir bijis pieejams neierobežotam personu lokam, to izlasīja arī prasītāja kolēģi, radinieki un draugi. Tiesa ir ņēmusi vērā, ka atbildētājs /pers. B/ ir sabiedrībā zināma persona noteiktā jomā, tādēļ sabiedrība ieklausās viņa teiktajā. Ziņas un viedoklis ir izteikti aizskaroši un nievājoši, informācija nav patiesa, kā arī izteikta sistemātiski. Nosakot atlīdzības apjomu, ņemts vērā, ka atbildētājs ir fiziska persona.

Piedzītā atlīdzība: 500 *euro*.

Atsauces uz judikatūru: *Senāta 2006. gada 6. septembra spriedums lietā Nr. SKC-473; Senāta 2010. gada 9. jūnija spriedums lietā Nr. SKC-156; Senāta 2011. gada 20. aprīļa spriedums lietā Nr. SKC-161; Senāta 2013. gada 28. februāra spriedums lietā Nr. SKC-11.*

- **15.05.2018. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2018:0515.C17130715.3.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0464-18/1

Prasītāja /pers. A/ cēlusi prasību pret /pers. B/ par prettiesisku goda un cieņas aizskaršanu, jo atbildētājs interneta vietnē ir veicis komentārus par prasītājas /pers. A/ statusu kriminālprocesā, tajā noteikto drošības līdzekli – neizbraukšanu no valsts – un tā neievērošanu sakarā ar došanos uz māsas bērēm ārvalstīs, apšaubot patieso mērķi un radot iespaidu par izvairīšanos no drošības līdzekļa ievērošanas, kas publiski aizskāra un pazemoja prasītāju. Atbildētāja personība tika noskaidrota policijas pārbaudē, bet kriminālprocess par notikušo netika uzsākts.

Prasītā atlīdzība: 10 000 *euro*.

Tiesas vērtējums: Tiesa konstatējusi, ka atbildētājs /pers. B/ komentārā sniedzis gan nepatiesas ziņas, gan izteicis aizskarošu viedokli. Ņemts vērā ziņu un viedokļa publiskums un plašums – informācija bija pieejama neierobežotam personu lokam, tā pausta aizskarošā un ciniskā veidā, pārkāpjot nevainīguma prezumpcijas principu, laikā, kad /pers. A/ pārdzīvoja tuva cilvēka nāvi. Atbildētājs neapzinājās savas rīcības nepareizību un nenožēlo to. Aizskārums varēja ietekmēt prasītājas /pers. A/ attiecības ar līdzcilvēkiem, tomēr lietā par to nav pierādījumu. Prasība nav celta

pret masu informācijas līdzekli, bet pret fizisku personu, kas turklāt ir godājamā vecumā, tādēļ atlīdzība nosakāma vienas minimālās mēnešalgas apjomā. Atlīdzība neierobežos tiesības uz vārda brīvību. Nosakot atlīdzības apmēru, ņemta vērā tiesu prakse.

Piedzītā atlīdzība: 430 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Augstākās tiesas 2006. gada 6. septembra spriedums lietā Nr. SKC-473; Augstākās tiesas 2010. gada 9. jūnija spriedums lietā Nr. SKC-156; Augstākās tiesas 2011. gada 20. aprīļa spriedums lietā Nr. SKC-11.*

- **02.05.2018. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2018:0502.C31196416.1.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0137-18/1

Prasītājs /pers. A/ cēlis prasību pret atbildētāju /pers. B/ par mantisko kompensāciju par goda un cieņas aizskaršanu. Prasītājs /pers. A/, esot dzīvokļu īpašnieku biedrības valdē, saņēmis vārdiskus apvainojumus no atbildētāja /pers. B/, paužot paziņojumus gan sapulcē, gan sarunās ar dažādām personām. Šajos paziņojumos prasītājs tiek apvainots krimināli sodāmos noziegumos. Prasītāju aizskaroši uzraksti izvietoti arī informatīvajos stendos ēkas kāpņu telpās.

Prasītā atlīdzība: 500 *euro.*

Tiesas vērtējums: Atbildētājs /pers. B/ nav rīkojies godprātīgi un disciplinēti, un veids, kā tika pausts viedoklis, neatbilst uzvedības standartiem un ir nepieklājīgs. Uzraksti kāpņu telpās ir publiski, tos redz dzīvojamās mājas iedzīvotāji.

Piedzītā atlīdzība: 50 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 2018. gada 4. aprīļa spriedums lietā Nr. C68366417; Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2011. gada 15. decembra spriedums lietā Nr. C32240811; RAT CLK 2012. gada 26. septembra spriedums lietā Nr. C32240811.*

- **08.11.2017. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2017:1108.C31423913.3.S**

Lietas arhīva Nr. CA-2337-17/18

/Pers. A/ cēlusi prasību pret /pers. B/ un SIA /Nosaukums/ par nepatiesu, godu un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu un morālās atlīdzības piedziņu. Lietā ir strīds par raksta publicēšanu laikrakstā, kurš ir tapis pēc /pers. B/ vēstules redakcijai un kurā publicēta nepatiesa informācija par traģisku negadījumu pirms 40 gadiem, kad /pers. A/ tēvs medībās it kā nošāvis citu personu, pašam ejot bojā.

Prasītā atlīdzība: no /pers. B/ 1500 LVL, no SIA /Nosaukums/ 3950 LVL.

Tiesas vērtējums: Rakstā ietvertā informācija ir uzskatāma par nepatiesu ziņu, ar kuru pārkāptas /pers. A/ tiesības uz personiskās un ģimenes dzīves neaizskaramību, aizskarts gods un cieņa. Tiesa ir ņēmusi vērā ECT un Augstākās tiesas skaidrojumus par informācijas nošķiršanu un vērtēšanu. Tiesa ir konstatējusi, ka publikācijā iekļautā informācija ir apgalvojuma formā no notikuma aculiecinieka skatu punkta, tādēļ nav uzskatāma par viedokli. SIA /Nosaukums/, kas ir laikraksta izdevējs, bija pienākums pārbaudīt informācijas patiesumu, piemēram, iegūstot arī /pers. A/ viedokli par notikušo, kas nav izdarīts, tādēļ lasītāji bija maldināti par to, ka ir publicēts faktu izklāsts. /Pers. A/ ir sabiedriski aktīva persona noteiktā sfērā, tādēļ ir jārēķinās par lielāku uzmanība jomās, kas skar profesionālo darbību, tomēr konkrētajā gadījumā informācija skar privāto un ģimenes dzīvi. /Pers. A/ tēva nāves apstākļu publiska iztirzāšana, iepriekš nenoskaidrojot /pers. A/ viedokli, ir aizskaroša un vērtējama

kā nepamatota iejaukšanās /pers. A/ privātajā dzīvē. Turklāt lietā nav pierādījumu, ka šādu senu negadījumu iztirzāšana ir sociāli nepieciešama, lai tā vārdā notiktu ģimenes jautājumu publiska iztirzāšana aizskarošā un nekorektā veidā, jo notikušais attiecas uz bojā gājušo ģimenēm.

Nosakot atlīdzības apmēru, tiesa ir vērtējusi publikācijas auditoriju, kā arī to, ka gan prasītāja, gan viņas bojā gājušais tēvs ir bijuši sabiedrībā zināmas personas, kurām ar notikušo ir skarta reputācija, kā arī /pers. A/ bija spiesta ciest psiholoģisku pārdzīvojumu, atceroties sen notikušo, kad bija bērns. Tiesa ir ņēmusi vērā atlīdzības apmērus līdzīgās lietās un vērtējusi /pers. B/ sociālo situāciju.

Piedzītā atlīdzība: 100 *euro* no /pers. B/, 1000 *euro* no SIA /Nosaukums/.

Atsauces uz judikatūru: *Von Hannover v. Germany (2004); Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 1. februāra spriedums lietā Nr. SKC-8/12.*

- **14.09.2017. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2017:0914.C17150712.2.S**

Lietas arhīva Nr. CA-1885-17/22

/Pers. A/ cēlusi prasību pret /pers. B/ un /pers. C/ par godu un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu un morālā kaitējuma atlīdzību. Televīzijas raidījumos demonstrēti sižeti, kuros /pers. B/ un /pers. C/ izplatījuši nepatiesas ziņas par /pers. A/ saistībā ar kaimiņu attiecībām kopīpašumā, informējot, ka /pers. A/ ir bojājusi īpašumu un izteikusi draudus, apvainojot noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. /Pers. B/ šāda veida informāciju ar elektronisko pastu izplatījusi arī /pers. A/ sadarbības partneriem un kolēģiem. Sižeti ievietoti arī *Youtube* kanālā un /pers. A/ kolēģi par to informēti arī sociālajos tīklos, izveidots interneta blogs, kurā iekļauta šī informācija, tostarp publicējot /pers. A/ fotogrāfiju bez piekrišanas.

Prasītā atlīdzība: 20 000 LVL.

Tiesas vērtējums: Tiesa ir atzinusi par pamatotu, ka sižetos un e-pasta vēstulēs ir izplatītas nepatiesas, prasītāja godu un cieņu aizskarošas ziņas. Lietā ir pierādīts, ka to ir darījuši atbildētāji. Tiesa izplatīto informāciju ir novērtējusi kā ziņas, jo informācija ir pausta apgalvojuma formā un patiesumu ir iespējams pārbaudīt. Patiesums ziņām par ielaušanos īpašumā un tā bojāšanu, draudu izteikšanu lietas izskatīšanas gaitā nav pierādīts. Pēc /pers. B/ un /pers. C/ iesniegumiem ierosinātājos krimināprocesos tam nav gūts apstiprinājums, tādēļ tie ir izbeigti. Ar ziņām ir radīts priekšstats par /pers. A/ prettiesisku un amorālu rīcību, negatīvi ietekmējot personas sabiedrisko novērtējumu un aizskarot godu. Personas goda aizskārums mazina arī tās cieņu. Nosakot atlīdzības apmēru, tiesa ir vērtējusi personas godu un cieņu aizskarošo ziņu izplatīšanas publiskumu un plašumu. Sižeti pārraidīti televīzijas raidījumos ar augstu reitingu. Tomēr nodarītais goda un cieņas aizskārums nav vērtējams kā ļoti smags, kaut arī varēja ietekmēt attiecības ar ģimenes locekļiem, kolēģiem un sadarbības partneriem, tomēr lietā nav pierādījumu, ka būtu radītas konkrētas sekas. Arī masu informācijas līdzeklis ir atbildīgs par nodarīto kaitējumu, kas jāņem vērā, nosakot piedzenamās atlīdzības apmēru no /pers. B/ un /pers. C/. Noteiktās atlīdzības efekts nodrošinās līdzsvaru starp vārda brīvību un goda un cieņas aizsardzību.

Piedzītā atlīdzība: 150 *euro* no /pers. B/ un 150 *euro* no /pers. C/.

Atsauces uz judikatūru: *Senāta 2006. gada 6. septembra spriedums lietā Nr. SKC-473; Senāta rīcības sēdes 2009. gada 2. jūnija lēmums lietā Nr. SKC-708; Senāta 2010. gada 9. jūnija spriedums lietā Nr. SKC-156; Senāta rīcības sēdes 2011. gada 28. marta lēmums lietā Nr. SKC-323; Senāta 2011. gada 20. aprīļa spriedums lietā Nr. SKC-161; Senāta 2013. gada 28. februāra spriedums lietā Nr. SKC-11.*

- **17.05.2017. spriedums lietā Nr. C28421513**

Lietas arhīva Nr. CA-0191-17/19

/Pers. A/ cēlusi prasību pret /pers. B/ par goda un cieņas aizskāruma un atšķirīgas attieksmes aizlieguma pārkāpuma konstatēšanu un atlīdzības piedziņu par goda un cieņas aizskārumu. /Pers. A/ prasībā ir norādījusi, ka /pers. B/ vairākkārt ir publiski izteikusi nepamatotus apvainojumus un apsaukājusi /pers. A/ ar rupjiem vārdiem. Tāpat /pers. B/ ir fiziski aizskārusi /pers. A/ un izplatījusi rakstveida paziņojumus, kuros /pers. A/ ir apvainota dokumentu viltošanā, krāpniecībā un negodīgās darbībās ar dzīvokļu īpašnieku naudas līdzekļiem.

Prasītā atlīdzība: 700 *euro.*

Tiesas vērtējums: Notikušajā nav konstatējams atšķirīgas attieksmes aizlieguma pārkāpums. Lietā nav pierādīts, ka rakstveida informāciju ar apvainojumiem, aizskarot /pers. A/ godu un cieņu, ir izplatījusi /pers. B/. Tiesa ir secinājusi, ka starp pusēm mājas apsaimniekošanas jautājumos ir radušās nesaskaņas, kas izvērsušās savstarpējos konfliktos ar asām vārdu pārmaiņām. /Pers. A/ ir norādījusi, ka /pers. B/ dzīvokļu īpašnieku biedrības telpās un biedrības sapulcē citu personu klātbūtnē ir lamājusies, arī necenzētiem vārdiem, grūdusi un lauzusi rokas /pers. A/, tomēr /pers. B/ šādus notikumus noliedz. Tādēļ tiesas procesā vērtētas liecinieku liecības un apelācijas instances tiesa, lai arī nevarēja konstatēt visas prasītājas norādītās epizodes, pārliecinājās par /pers. A/ nodarīto goda un cieņas aizskārumu. Atbildētājas rīcību neattaisno dažādu viedokļu par dzīvojamās mājas apsaimniekošanu esība, jo domstarpības ir iespējams risināt pieklājības robežās, saglabājot savstarpēju cieņu un argumentējot katras puses viedokli. Tiesa atzina, ka izmantotā necenzētā leksika nav ne ziņa, ne viedoklis un goda un cieņas aizskārums ir noticis pusēm pazīstamu cilvēku klātbūtnē. Tāpat, nosakot atlīdzības apmēru, tiesa ņēmusi vērā, ka /pers. B/ noliedz pārkāpuma izdarīšanu un attiecīgi nenožēlo to.

Piedzītā atlīdzība: 100 *euro.*

- **21.02.2017. spriedums lietā Nr. C28420214**

Lietvedības nr. CA-0155-17/5

/Pers. A/ cēlusi prasību pret /pers. B/ par godu un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu un mantiskās atlīdzības piedziņu. Aizskārums noticis administratīvā procesa lietā, kuras dokumentācijā atrodas vēstule no VSIA /Nosaukums/, kas adresēta Latvijas Nacionālajam akreditācijas birojam SIA /Nosaukums/, uz kuras /pers. B/ rokrakstā izdarījusi piezīmes par /pers. A/ kā noteiktas nozares eksperta izslēgšanu no sertificētu ekspertu saraksta. /Pers. A/ norādījusi, ka šādā piezīmē ietvertā informācija ir pausta apgalvojuma formā, aizskar personas godu un cieņu, negatīvi ietekmē reputāciju un mazina sabiedrisko novērtējumu.

Prasītā atlīdzība: 500 *euro.*

Tiesas vērtējums: Piezīme uz dokumenta ir atzīstama par ziņu, ņemot vērā, ka pirms tās ir norādīti burti NB, kas ir sabiedrībā plaši zināma frāze *Nota bene!* (Ievēro labi!). Šī ziņa neatbilst patiesībai, jo nav bijis pieņemts lēmums par /pers. A/ izslēgšanu no ekspertu saraksta, līdz ar to ir pamatots prasījums daļā par nepatiesu ziņu publiskošanu. Izskatāmais dokuments ir bijis pieejams akreditācijas biroja darbiniekiem, tiesā u. c. Šī nepatieso ziņu izplatīšana ir kaitējusi /pers. A/, negatīvi ietekmējot sabiedrības vērtējumu par viņu. /Pers. B/ ir uzliekams par pienākumu atvainoties /pers. A/.

Piedzītā atlīdzība: 250 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Augstākās tiesas Senāta 2012. gada 5. oktobra spriedums lietā Nr. SCK-1178/2012; Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014. gada 30. jūnija rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-470/2014.*

5.2. Smags kaitējums

- **03.05.2018. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2018:0503.C30522116.9.S;**

Lietas arhīva Nr. CA-0555-18/32

Prasītāja /pers. A/ cēlusi prasību pret atbildētājiem - 23 fiziskām personām – par nepatiesu, godu un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu un atvainošanos par nesamērīgi aizskaroša viedokļa paušanu. Atbildētāji, SIA /Nosaukums/ darbinieki, šīs aizskarošās ziņas ir iesnieguši SIA /Nosaukums/ valdei un Ārstniecības padomei vēstules formā, sniedzot nepatiesu, sagrozītu un nepilnīgu informācija par prasītāju /pers. A/ kā galveno speciālisti, paužot apzināti nepatiesus izdomājumus un apmelojumus, aizskarot prasītājas godu un cieņu un ceļot neslavu. Vēstule ievietota arī SIA /Nosaukums/ iekšējā komunikācijas tīklā, apšaubot prasītājas profesionalitāti un kompetenci.

Prasītā atlīdzība: 5000 *euro* solidāri.

Tiesas vērtējums: Tiesa konstatēja, ka iesniegumā minētie fakti nav atzīstami par ziņām, bet par atbildētāju viedokli. Vēstulē paustais viedoklis ir ļoti aizskaroša rakstura, noniecinot prasītājas profesionālos sasniegumus. Viedoklis ir pausts plaši prasītājas kolēģu vidū un prasītāja ir zināma persona kolēģu vidū, kā arī ārste, tādēļ prasītājas reputācijai ir nozīmīga loma. Nav konstatēti pārkāpumi prasītājas amata pienākumu pildīšanā vai tādas rīcības pieļaušanā arī privāti, kas būtu par pamatu šādam viedoklim. Ir nodarīts neatgriezenisks kaitējums, jo pat atvainošanās /pers. A/ izjustās ciešanas nepadarīs nebijušas. Nosakot atlīdzības apmēru, ņemta vērā tiesu prakse.

Piedzītā atlīdzība: 1050 *euro* (no katra atbildētāja 50 *euro*).

Atsauces uz judikatūru: *RAT CLK 2013. gada 13. novembra spriedums lietā Nr. C29688012.*

6. MORĀLĀ KAITĒJUMA ATLĪDZĪBA DARBA TIESĪBU AIZSKĀRUMOS

Tiesību normas, uz kurām pamatoti prasījumi:

DL 6., 7. pants, 9. panta pirmā daļa, 28., 29., 30. pants, 31. panta pirmā daļa, 39., 51., 60., 94., 95. pants;

Satversmes 1., 89., 91., 92., 94., 100. pants;

CL 1., 5., 1415., 1635. pants;

Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 1., 3., 5., 7., 8., 12., 19., 23., 24., 25. pants.

Atsauces uz EST spriedumiem: *Elisabeth Johanna Pacifica Dekker v Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen (VJV- Centrum) Plus Nr. 177/88 (1991).*

Atlīdzības robežas:

2500 *euro*

500 *euro*

- **14.05.2020. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2020:0514.C68366719.12.S**

Lietas arhīva Nr. CA-1037-20/20

Prasītāja /pers. A/, atgriezusies darbā SIA /Nosaukums/ pēc bērna kopšanas atvaļinājuma, no darba devēja nav saņēmusi darba uzdevumus, kam sekojis darba līguma uzteikums. Darba devēja nav pierādījusi, ka darba līguma uzteikums ir tiesiski pamatots, pārkāpts atšķirīgas attieksmes aizliegums un aizliegums radīt nelabvēlīgas sekas.

Prasītā atlīdzība: 5974,32 *euro.*

Tiesas vērtējums: Darba devēja nav pierādījusi, ka darba līguma uzteikums ir tiesiski pamatots, tādēļ uzskatāms par spēkā neesošu. Tiesa secinājusi, ka darba līgums uzteikts atšķirīgas attieksmes dēļ, jo /pers. A/ bija atgriezusies no bērna kopšanas atvaļinājuma. Tiesa izvērtēja prasītājas aizskarto tiesību nozīmīgumu, aizskāruma smagumu un sekas. Piespriestā summa atturēs atbildētāju no līdzīga aizskāruma nodarīšanas nākotnē un pildīs samierināšanas funkciju. Nosakot morālā kaitējuma atlīdzības apmēru, ņemta vērā tiesu prakse.

Piedzītā atlīdzība: 1000 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas 2009. gada 5. novembra spriedums lietā Nr. C295167; *RAT CLK 2011. gada 18. aprīļa spriedums lietā Nr. CA-3056, kurš ar Augstākās tiesas Senāta 2012. gada 6. jūnija spriedumu lietā Nr. SKC-761 atstāts negrozīts; Latgales apgabaltiesas CLK 2013. gada 18. septembra spriedums lietā Nr. C26059513; RAT CLK 2011. gada 18. aprīļa spriedums lietā Nr. C17135308; Kurzemes apgabaltiesas CLK 2012. gada 12. decembra spriedums lietā Nr. C20304612; Augstākās tiesas Senāta 2013. gada 13. marta rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-1472/2013, ar kuru atteica ierosināt kasācijas tiesvedību par Kurzemes apgabaltiesas CLK 2012. gada 9. oktobra spriedumu; Augstākās tiesas Senāta 2012. gada 6. jūnija spriedums lietā Nr. SKC-761/2012; Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014. gada 23. maija rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-2266/2014, ar kuru atteikts ierosināt kasācijas tiesvedību par RAT CLK 2014. gada 17. janvāra spriedumu; RAT CLK 2016. gada 6. septembra spriedums lietā Nr. C31407814; RAT CLK 2014. gada 27. oktobra spriedums lietā Nr. C30765111; RAT CLK 2014. gada 10. februāra spriedums lietā Nr. C32276312; RAT CLK 2014. gada 28. aprīļa spriedums lietā Nr. C30538810; RAT CLK 2013. gada 25. marta spriedums lietā Nr. C33327911.*

- **09.06.2020. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2020:0609.C30513918.13.S**

Lietas arhīva Nr. CA-1539-20/2

Darba devējs /valsts iestāde/ piemērojis prasītājam /pers. A/ disciplinārsodu (rājienu), ko tiesa atzinusi par nepamatotu un nospriedusi atcelt. Konkrētajā gadījumā darba devējs ar disciplinārsodu pārkāpis aizliegumu radīt darbiniekam nelabvēlīgas sekas. Darba devēja neētisku, prettiesisku darbību dēļ prasītājs /pers. A/ bija spiests ciest ilgstošu psiholoģisku spriedzi, kas izraisīja veselības pasliktināšanos.

Prasītā atlīdzība: 550 *euro.*

Tiesas vērtējums: Tiesa atzina, ka nav pamata viennozīmīgam secinājumam, ka prasītāja saslimšana ar ilgstošu ārstēšanos bija darba devēja pieļauto pārkāpumu sekas. Nosakot morālā kaitējuma atlīdzības apmēru, ņemta vērā tiesu prakse un nodarīšanas apstākļi. Kaitējumam ir vienreizējs raksturs.

Piedzītā atlīdzība: 500 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *RAT CLK 2013. gada 22. jūlija spriedums lietā Nr. C33327911; Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2013. gada 22. jūlija spriedums lietā Nr. C30505209; RAT CLK 2014. gada 28. aprīļa spriedums lietā Nr. C30538810; RAT CLK 2014. gada 27. oktobra spriedums lietā Nr. C30765111; RAT CLK 2016. gada 18. februāra spriedums lietā Nr. C33344714; RAT CLK 2016. gada 30. maija spriedums lietā Nr. C27167014; Kurzemes apgabaltiesas CLK 2016. gada 10. novembra spriedums lietā Nr. C34065615; RAT CLK 2017. gada 3. jūlija spriedums lietā Nr. C30458016.*

- **08.03.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:0308.C29540015.6.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0637-19/9

Prasītājs /pers. A/ cēlis prasību pret SIA /Nosaukums/ par atšķirīgas attieksmes izbeigšanu un morālā kaitējuma piedziņu (no prasības par atšķirīgas attieksmes izbeigšanu prasītājs atteicās apelācijas instancē). Prasītājam /pers. A/ netika nodrošināti tādi paši darba apstākļi kā pārējiem biroja darbiniekiem, nav piešķirta piekļuve pie darbam nepieciešamās informācijas.

Prasītā atlīdzība: 2910 *euro.*

Tiesas vērtējums: Izvērtēts konkrētais prasītāja /pers. A/ tiesību aizskārums, tā veids un smaguma pakāpe, kā arī ņemts vērā prasītāja ieņemamais amats uzņēmumā (komercdirektors). Tiesa ņēma vērā, ka netaisnīgās darba attiecības ir bijušas ilgstošas, un pazemojuma un netaisnības sajūta radījusi /pers. A/ stresu, kas ietekmēja ikdienu kopumā.

Piedzītā atlīdzība: 1900 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Augstākās tiesas 2013. gada 22. jūlija spriedums lietā Nr. C30505209; RAT 2013. gada 17. jūnija spriedums lietā Nr. C17106312; Kurzemes apgabaltiesas 2012. gada 9. oktobra spriedums lietā Nr. C40135711; Augstākās tiesas 2012. gada 6. jūnija spriedums lietā Nr. SKC-761/2012; RAT 2014. gada 17. janvāra spriedums lietā Nr. C33318313.*

- **13.12.2018. spriedums lietā Nr. ECLI:LV:RAT:2018:1213.C33580617.12.S**

Lietas arhīva Nr. CA-3205-18/17

Prasītāja /pers. A/ cēlusi prasību pret darba devēju – pašvaldībai piederošu kapitālsabiedrību – par atšķirīgas attieksmes aizlieguma pārkāpumu, diskrimināciju darbavietā, nenodrošināšanu ar drošiem un nekaitīgiem darba apstākļiem un atlīdzības piedziņu. Prasītāja /pers. A/ veica papildu darba pienākumus, kas nebija norādīti amata aprakstā, savukārt darba devējs atteica palielināt darba algu. Minētais, kā arī slodze un darba vide, pasliktināja prasītājas veselību un radīja psiholoģisko diskomfortu. Saņemot informāciju par prasītājas veselības stāvokli, darba devējs aicināja rakstīt atlūgumu vai pieņemt amatu uz pusslodzi. Darba apstākļi nebija atbilstoši, tostarp darba galdi un krēsli nebija piemēroti darba veikšanai.

Prasītā atlīdzība: 543 210 *euro.*

Tiesas vērtējums: Lietā nav pierādīts, ka prasītājai ir lūgts rakstīt atlūgumu, kā arī darba līgumam neatbilstošu pienākumu veikšana, jo faktiskās darbības negroza darba līgumu. Darba vides risku novērtējums lietā norāda, ka darba vide bija atbilstoša. Nav pierādīta cēloņsakarība starp prasītājas veselības stāvokli un nodarbinātību pie darba devēja. Nav pierādīts, ka prasītājai ir bijuši sliktāki darba apstākļi nekā citiem darbiniekiem, kā arī nav pierādīts atšķirīgas attieksmes aizlieguma pārkāpums. Atlīdzība ir aprēķināma par noteiktās darba algas starpību noteiktā laika posmā.

Piedzītā atlīdzība: morālā kaitējuma atlīdzība nav piedzīta; atlīdzība - 1900 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Augstākās tiesas 2012. gada 6. jūnija spriedums lietā Nr. SKC-761; RAT CLK 2013. gada 25. marta spriedums lietā Nr. C33327911; Latgales apgabaltiesas 2013. gada 2. oktobra spriedums lietā Nr. CA-0202; RAT CLK 2014. gada 28. aprīļa spriedums lietā Nr. C30538810; RAT CLK 2014. gada 27. oktobra spriedums lietā Nr. C30765111; RAT CLK 2016. gada 18. februāra spriedums lietā Nr. C33344714; RAT CLK 2017. gada 3. jūlija spriedums lietā Nr. C30458016; RAT CLK 2016. gada 30. maija spriedums lietā Nr. C27167014.*

- **05.07.2018. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2018:0705.C33288714.2.S**

Lietas arhīva Nr. CA-2223-18/10

Prasītāja /pers. A/ cēlusi prasību pret darba devēju - valstij piederošu kapitālsabiedrību – par darba samaksas un morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu. Nosakot darba apstākļus, prasītājai radītas nelabvēlīgas sekas, pārkāpts atšķirīgas attieksmes aizliegums. Tiesai lūgts atjaunot /pers. A/ darbā un piedzīt vidējo izpeļņu.

Prasītā atlīdzība: 6000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Darba uzteikums ir atzīstams par prettiesisku. Darba devējs ir radījis prasītājai nelabvēlīgas sekas un pārkāpis atšķirīgas attieksmes aizliegumu. Atlīdzības apmēram jāatbilst aizskāruma raksturam, smagumam, ilgumam, sekām, psiholoģiskiem vai fiziskiem ierobežojumiem un emocionālam kaitējumam. Jāņem vērā aizskarto tiesību un interešu nozīmīgums, kaitējuma nodarīšanas apstākļi, pārkāpēja attieksme un cietušā rīcība savu tiesību aizsardzībai. Darba tiesisko attiecību ietvaros darbinieks ir atzīstams par vājāko pusi.

Piedzītā atlīdzība: 2500 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Latgales apgabaltiesas 2013. gada 18. septembra spriedums lietā Nr. C26059513; RAT CLK 2011. gada 18. aprīļa spriedums lietā Nr. C17135308; Kurzemes apgabaltiesas 2012. gada 12. decembra spriedums lietā Nr. C20304612.*

- **27.06.2018. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2018:0627.C33601517.6.S**

Lietas arhīva Nr. CA-1421-18/37

Prasītāja /pers. A/ cēlusi prasību pret darba devēju – pašvaldību – atzīt darba tiesisko attiecību uzteikumu par prettiesisku, piedzīt darba samaksu un morālā kaitējuma atlīdzību. Informācija par /pers. A/ atbrīvošanu no pašvaldības izpilddirektora amata arī ir tikusi publiskota.

Prasītā atlīdzība: 5000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Tiesa konstatējusi, ka pret prasītāju /pers. A/ ir pieļauta atšķirīga attieksme

politiskās pārliecības dēļ. Informācijas publiskošana /pers. A/ ir radījusi morālās ciešanas un pazemojumu. Lietā nav pierādījumu, ka pārdzīvojumi būtu vērtējami kā smagas ciešanas. Prasītāja ir spējusi samērā ātri nodibināt jaunas darba tiesiskās attiecības. Nosakot kompensāciju, ņemta vērā tiesu prakse. Atlīdzības apmērs noteikts sešu mēneša algu starpības apmērā, palielinot to līdz mazākajam mēneša ienākumam.

Piedzītā atlīdzība: 919 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Augstākās tiesas 2012. gada 6. jūnija spriedums lietā Nr. SKC-761/2012; RAT CLK 2016. gada 6. septembra spriedums lietā Nr. C31407814; RAT CLK 2014. gada 27. oktobra spriedums lietā Nr. C30765111; RAT CLK 2014. gada 10. februāra spriedums lietā Nr. C32276312; RAT CLK 2014. gada 28. aprīļa spriedums lietā Nr. C30538810; RAT CLK 2013. gada 25. marta spriedums lietā Nr. C33327911.*

- **03.07.2017. spriedums lietā Nr. C30458016**

Lietvedības Nr. CA-2521/1, 2017

/Pers. A/ cēlusi prasību pret /valsts iestāde/ par morālā kaitējuma atlīdzību un disciplinārsoda atcelšanu. /Pers. A/ norādījusi, ka darba devējs vienpusēji mainījis darbavietas adresi, kas /pers. A/ nebija izdevīga, kā arī darba apstākļi šajā darbavietā nebija piemēroti pienākumu veikšanai un liegta pieeja darbā nepieciešamajiem resursiem. Tā kā /pers. A/ nav informācijas, ka arī citiem darbiniekiem būtu noteiktas šādas izmaiņas, uzskatāms, ka ir pārkāpts atšķirīgas attieksmes aizliegums. /Pers. A/ ir ziņojusi par neatbilstošu iepirkumu iestādē, arī žurnālistiem, par ko ierosinātas divas disciplinārlietas un izteikti divi rājieni.

Prasītā atlīdzība: /pers. A/ divu mēneša darba algu apmērā un papildu 1000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Tiesa ir secinājusi, ka /pers. A/ rīcībai saistībā ar iepirkumu /valsts iestādē/ ir bijis pamats. Tiesa, izvērtējot /valsts iestādes/ paskaidrojumus, nav konstatējusi atbilstošu pamatu /pers. A/ darbavietas maiņai, līdz ar to šī rīcība nav bijusi organizēt darbu /valsts iestādē/, bet gan vērsta uz /pers. A/ atstādināšanu no darba pienākumiem un izolēšanu no kolēģiem un projekta. Turklāt /pers. A/ netika pienācīgi informēta par darbavietas un pienākumu maiņu. /Pers. A/ piemērojot disciplinārsodu, ir konstatēts, ka informācija žurnālistiem ir sniegta bez saskaņojuma, tomēr tiesa secināja, ka šajā sakarā netika ņemti vērā darbinieka paskaidrojumi, turklāt iespējamās nepilnības pirms tam tika paziņotas iestādes un resora ietvaros, tomēr netika novērstas. Nosakot atlīdzības apmēru, tiesa ir ņēmusi vērā aizskarto tiesību un interešu nozīmīgumu, kaitējuma raksturu un smagumu (tostarp ilgumu), kaitējuma nodarīšanas apstākļus, pārkāpēja attieksmi, cietušā rīcību savu tiesību aizsardzībai un kaitējuma sekas. Notikušais ir radījis /pers. A/ emocionālu spriedzi un pārdzīvojumus un ir atzīstama darba devēja pieļauta atšķirīga attieksme, jo /pers. A/ tikusi pazemota un noniecināta. /Pers. A/ pašcieņa un pārliecība par savām spējām ir negatīvi ietekmēta, lai arī ziņošana par iespējamām neatbilstībām norāda uz augstu atbildības sajūtu /pers. A/. Notikušais ir norisinājies piecu mēnešu periodā, līdz izbeigtas darba tiesiskās attiecības.

Piedzītā atlīdzība: 800 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Senāta Civillietu departamenta 2014. gada 23. maija rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-2266/2014; Senāta 2013. gada 9. decembra rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-2754/2013; Senāta 2013. gada 13. marta rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-1472/2013; Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 6. jūnija spriedums lietā Nr. SKC-761/2012; Senāta Civillietu departamenta 2014. gada 23. maija rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-2266/2014;*

- **04.08.2017. spriedums lietā Nr. C32387111**

Lietas arhīva Nr. CA-2617-17/21

/Pers. A/ cēlusi prasību pret /valsts iestāde/ par disciplinārsoda un novērtējuma atcelšanu un morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu. /Pers. A/, veicot papildu darba pienākumus, ir pazuduši nosūtītie dokumenti. /Pers. A/ tika izteikta piezīme par amata pienākumu nekvalitatīvu pildīšanu, kā arī ikgadējā novērtēšanā samazināts /pers. A/ darba novērtējums. Pēc notikušā pasliktinājusies /pers. A/ veselība un nepieciešama ilgstoša ārstēšanās.

Prasītā atlīdzība: 1000 LVL.

Tiesas vērtējums: Tiesa nav konstatējusi pierādījumus, kas apstiprinātu /pers. A/ pieļautu darba kārtības pārkāpumu, tādēļ disciplinārsods ir nepamatots un atceļams. Tiesa nav arī konstatējusi, kādu iemeslu dēļ /pers. A/ ir atkārtoti novērtēta atšķirīgā laika periodā nekā citi darbinieki, tādēļ atkārtotais novērtējums atzīstams par spēkā neesošu. Tomēr tiesa nav konstatējusi diskriminācijas pazīmes. Nosakot morālā kaitējuma atlīdzības apmēru, tiesa ir ņēmusi vērā kaitējuma raksturu, nodarīšanas apstākļus un sistemātiskumu, kā arī to, ka pārkāpts aizliegums radīt nelabvēlīgas sekas, un tiesu praksi salīdzināmās situācijās. Tomēr nav pamata secinājumam, ka /pers. A/ veselības stāvoklis pasliktinājies pret viņu pieļauto pārkāpumu dēļ.

Piedzītā atlīdzība: 700 *euro*.

Atsauces uz judikatūru: *RAT CLK 2014. gada 27. oktobra spriedums lietā Nr. C30765111; RAT CLK 2014. gada 28. aprīļa spriedums lietā Nr. C30538810; RAT CLK 2013. gada 25. marta spriedums lietā Nr. C33327911; RAT CLK 2016. gada 18. februāra spriedums lietā Nr. C33344714; RAT CLK 2016. gada 30. maija spriedums lietā Nr. C27167014.*

7. MORĀLĀ KAITĒJUMA ATLĪDZĪBA VALSTS PĀRVALDES NODARĪTO ZAUDĒJUMU GADĪJUMOS (BEZ KAITĒJUMA DZĪVĪBAI)

Tiesību normas, uz kurām pamatoti prasījumi: Satversmes 89., 92., 95., 96. pants;

Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 5. panta piektā daļa;

CL 1., 5., 1635. pants, 2352. pants;

Krimināprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likuma 4. panta pirmā daļa, 15. pants;

Likums "Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu" 2. pants un 5. pants, 3. panta pirmā daļa;

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija.

Atsauces uz ECT spriedumiem: *Davidovs v. Latvia, lietas Nr. 45559/06; Van de Hurk v the Netherlands, lietas Nr. 16034/90; Čistjakovs v. Latvia, lietas Nr. 67275/01; Estrikh v. Latvia, lietas Nr. 73819/01.*

7.1. Viegls/ vidējs kaitējums

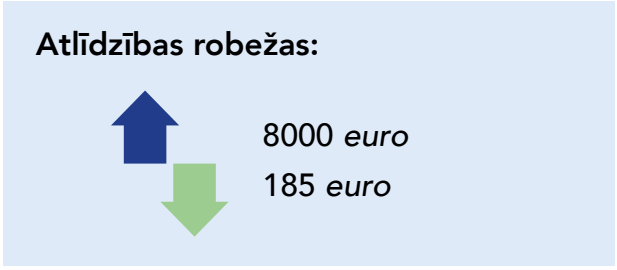

- **09.12.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:1209.C30738818.8.S**

Lietas arhīva Nr. CA-1875-19/37

Prasītājs /pers. A/ ir nepamatoti atradies apcietinājumā 4 gadus un 4 mēnešus, Senātam prasītāju atzīstot par nevainīgu pret viņu celtajā apsūdzībā. Prasītājs /pers. A/ cēlis prasību pret Latvijas valsti TM personā.

Prasītā atlīdzība: 25 344 *euro.*

Tiesas vērtējums: Nosakot kompensāciju, ņemts vērā Kriminālprocesa un administratīvā pārkāpuma lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likums, tiesu prakse nosakot atlīdzības, kā arī prasītāja personība, jo /pers. A/ ir regulāra sodāmība par noziedzīgiem nodarījumiem ar tīšu nodomu, nav pierādījumu, ka prasītājs būtu meklējis darbu.

Piedzītā atlīdzība: 7000 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *RAT CLK 2014. gada 4. jūnija spriedums lietā Nr. C27210710; RAT CLK 2012. gada 2. aprīļa spriedums lietā Nr. C27198510; RAT CLK 2013. gada 2. oktobra spriedums lietā Nr. C27251211; RAT 2013. gada 17. jūnija spriedums lietā Nr. C27155611; RAT CLK 2013. gada 10. jūnija spriedums lietā Nr. C32304011; Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2015. gada 2. oktobra spriedums lietā Nr. C27137514; Augstākās tiesas Civillietu tiesas palātas 2014. gada 22. oktobra spriedums civillietā Nr. C0444812; RAT CLK 2014. gada 4. jūnija spriedums lietā Nr. C27232809; Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 23. oktobra spriedums lietā Nr. C04378012; Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 27. februāra spriedums lietā Nr. C0440511; Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2011. gada 4. oktobra spriedums lietā Nr. 04318808; Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2012. gada 2. maija spriedums lietā Nr. C04290210.*

Ar 2020. gada 25. novembra spriedumu Senāts konstatēja, ka šāds /pers. A/ prasījums nav pakļauts izskatīšanai vispārējās jurisdikcijas tiesā civilprocesuālā kārtībā, tomēr, lai nepasliktinātu kasācijas sūdzības iesniedzēja /pers. A/ stāvokli, atstāja spēkā spriedumu nepārsūdzētajā daļā, t. i., par kompensācijas 7000 *euro* piedziņu.

- **06.09.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:0906.C30640315.12.S**

Lietas arhīva Nr. CA-2238-19/11

Prasītāja /pers. A/ bijusi aizdomās turētā persona krimināprocesā par krāpšanu un tiesāta vairākās instancēs, atzīstot personu par nevainīgu. Kriminālprocess norisinājies vairāk nekā piecus gadus, ietekmējis /pers. A/ reputāciju un karjeru, esot pašvaldības deputātei, kā arī informācija par kriminālprocesu izplatīta masu medijos. Prasība celta pret Latvijas valsti TM, Ģenerālprokuratūras, Valsts policijas personā.

Prasītā atlīdzība: 10 000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Nav pamata uzskatīt, ka nodarīts smags nemantisks kaitējums vai dzīvībai bīstams kaitējums atbilstoši Kriminālprocesa un administratīvā pārkāpuma lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likumam, nav noticis nepamatots apcietinājums, persona nav zaudējusi darbu vai amatu. Nosakot atlīdzību, ņemta vērā tiesu prakse.

Piedzītā atlīdzība: 2000 *euro* (700 *euro* + 1300 *euro*).

Atsauces uz judikatūru: *RAT CLK 2014. gada 15. janvāra spriedums civillietā Nr. C27187209; Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2013. gada 7. maija spriedums lietā Nr. C04328808; RAT 2013. gada 2. janvāra spriedums lietā Nr. C27212010; RAT 2012. gada 3. oktobra spriedums lietā Nr. C27155711; RAT 2014. gada 24. aprīļa spriedums lietā Nr. C27166531, Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2014. gada 15. aprīļa spriedums lietā Nr. C27164013; RAT CLK 2018. gada 2. februāra spriedums lietā Nr. C27220512; Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2011. gada 21. jūnija spriedums lietā Nr. C04235008.*

- **08.05.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:0508.C30762116.17.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0706-19/8

Prasītājs /pers. A/ kriminālprocesa ietvaros nepamatoti atradies apcietinājumā vienu mēnesi ilgāk, nekā tika piespriests, tiesai nosakot brīvības atņemšanas sodu. Prasītājs šajā laikā nav varējis gūt peļņu sev piederošajā SIA. Prasītājam lielāku morālo kaitējumu nodarīja noziedzīga nodarījuma papildu kvalifikācija, kas tiesvedības gaitā tika atzīta par nepareizu. Prasība celta pret Latvijas Republiku TM personā.

Prasītā atlīdzība: 7000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Negūtā peļņa nevar būt par pamatu morālā kaitējuma atlīdzības noteikšanai, tomēr ņemamas vērā izmaiņas valsts ekonomiskajā situācijā, arī minimālajā mēnešalgā un Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likuma 15. pants. Nav nodarītas paliekošas sekas. Ņemot vērā, ka prasītājam piespriesta brīvības atņemšana sakarā ar noziedzīgo nodarījumu un spēkā stājušos tiesas spriedumu par to, kaitējuma atlīdzība būtu nosakāma uz pusi mazāka, nekā tad, ja brīvības atņemšanas iestādē persona būtu ievietota nepamatoti. Noziedzīga nodarījuma kvalificēšanas jautājumi nedod pamatu uzskatīt, ka nodarīts morāls kaitējums.

Piedzītā atlīdzība: 185 *euro* (50 *euro* + 135 *euro*).

Atsauces uz judikatūru: *RAT CLK 2013. gada 17. jūnija spriedums lietā Nr. CA-2045-13/28; RAT CLK 2012. gada 17. oktobra spriedums lietā Nr. CA-2382-12/31; RAT CLK 2014. gada 4. jūnija spriedums lietā Nr. C27232809.*

- **29.03.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:0329.C30460317.5.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0616-19/24

Prasītājs /pers. A/ cēlis prasību pret Ģenerālprokuratūru par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu par piemēroto prettiesisko drošības līdzekli – apcietinājumu, kas ilga 119 dienas un ietekmēja gan psihisko, gan fizisko veselību, tostarp prasītājs apcietinājuma vietā inficējies ar hepatītu C.

Prasītā atlīdzība: 12 000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Prasītājs ir iepriekš ticis notiesāts jau četras reizes, kā arī lietā nav pierādīts, ka inficēšanās notikusi tieši apcietinājuma vietā.

Piedzītā atlīdzība: 1200 *euro.*

- **01.11.2018. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2018:1101.C30545715.1.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0063-18/19

Prasītājs /pers. A/ cēlis prasību pret Latvijas Republiku TM personā par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu sakarā ar to, ka kriminālprocesa ietvaros prasītāju aizturēja KNAB un atzina par aizdomās turēto par starpniecības mēģinājumu kukuļošanā. Kriminālprocess tika izbeigts, jo netika konstatēts noziedzīga nodarījuma sastāvs. Prasītājs turēts apcietinājumā 50 dienas, kā arī šajā laikā tika liegta medicīniskā palīdzība, kas radīja draudus veselībai. Prasītājs tika ievietots vienā kamerā ar vairākkārt krimināli sodītām personām. Tika izplatīta publiska informācija par prasītāju /pers. A/ kā līdzdalībnieku smagā krimināli sodāmā nodarījumā.

Prasītā atlīdzība: par nepamatotu apcietinājumu 25 000 *euro*, par veselības apdraudējumu 25 000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Tiesa ņēmusi vērā Krimināprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likuma normas. Konkrētajā situācijā drošības līdzekļi kriminālprocesā tika noteikti arī pēc apcietinājuma, prasītājs /pers. A/ pēc apcietinājuma ir vērsies medicīnas iestādē, kur viņam tika ķirurģiski likvidēta trūce, savukārt atbildētājs nav pierādījis, ka apcietinājuma vietā ir tikusi nodrošināta atbilstoša medicīniskā palīdzība. Prasītājs ir bijušais policijas darbinieks, tādēļ viņa ievietošana kamerā ar krimināli sodītām personām pastiprināja emocionālos pārdzīvojumus. Kriminālprocesa virzītāju izplatītā informācija publikācijās aizskāra prasītāja godu un cieņu.

Piedzītā atlīdzība: 3000 *euro* + 2000 *euro.*

- **23.05.2018. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2018:0523.C30826816.5.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0904-18/2

Prasītājs /pers. A/ cēlis prasību pret Latvijas Republiku TM personā par morālā kaitējuma piedziņu sakarā ar piespriesto brīvības atņemšanu. Krimināllikumā noteiktās sankcijas tika grozītas, izslēdzot nodarījuma pazīmi, tomēr lūgumi grozīt piespriesto sodu tika noraidīti. Tikai pēc tiesībsarga atzinuma saņemšanas, tiesa samazināja sodu, tomēr prasītājs jau 10 mēnešus bija nepamatoti atradies brīvības izciešanas vietā.

Prasītā atlīdzība: 10 000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Persona, kura agrāk atradusies apcietinājumā, nevar baudīt morālā kaitējuma atlīdzību tādā apmērā, kā to baudītu persona, kura agrāk nav bijusi apcietināta, tomēr atrašanās apcietinājumā ir morāla trauma ikvienai personai.

Piedzītā atlīdzība: 1000 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *RAT CLK 2006. gada 28. septembra spriedums lietā Nr. C27048405; RAT CLK 2011. gada 4. aprīļa spriedums lietā Nr. C27115108; Augstākās tiesas 2011. gada 4. oktobra spriedums lietā Nr. C04318808; RAT CLK 2017. gada 4. oktobra spriedums lietā Nr. C27048405; Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas 2016. gada 17. marta spriedums lietā Nr. C27115315; Daugavpils*

tiesas 2015. gada 2. novembra spriedums lietā Nr. C12179515; RAT CLK 2012. gada 16. maija spriedums lietā Nr. C04209812; RAT CLK 2017. gada 29. novembra spriedums lietā Nr. C30639515.

- **23.05.2018. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2018:0523.C30715716.5.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0743-18/25

Prasītājs /pers. A/ cēlis prasību pret Latvijas Republiku TM personā par morālā kaitējuma atlīdzības un zaudējumu piedziņu sakarā ar smagu miesas bojājumu nodarīšanu, kā rezultātā iestājās personas nāve, bija noteikts drošības līdzeklis – apcietinājums –, kas netika grozīts pēc vairākkārtējām sūdzībām, tomēr kriminālprocess tika izbeigts. Prasītājs apcietinājumā pavadīja 437 diennaktis, neraugoties uz to, ka bija vienīgais apgādnieks ģimenei ar diviem mazgadīgiem bērniem, kā arī prasītāju apkaunoja publikācijās par kriminālprocesu, jo prasītājs bija policists un tika atstādināts no darba. Prasītāja bērniem notikušā dēļ pasliktinājusies veselība.

Prasītā atlīdzība: 24 909 *euro.*

Tiesas vērtējums: /Pers. A/ īpaši pārdzīvoja, ka ģimene palikusi bez apgādnieka, kā arī nošķirtību no bērniem apcietinājuma laikā. Tomēr lietā nav apstiprinājies fakts, ka prasītāja bērnu veselības problēmas ir cēloņsakarā ar notikušo. Nav konstatējamas smagas vai sevišķi smagas ciešanas. Nosakot atlīdzības apmēru, ņemta vērā tiesu prakse.

Piedzītā atlīdzība: 6500 *euro* + 1500 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Augstākās tiesas 2014. gada 11. aprīļa spriedums lietā Nr. C04209812; RAT CLK 2014. gada 24. septembra spriedums lietā Nr. C27129612; Augstākās tiesas 2014. gada 23. oktobra spriedums lietā Nr. C04378012; RAT CLK 2015. gada 22. aprīļa spriedums lietā Nr. C27153112; Zemgales apgabaltiesas 2016. gada 20. jūnija spriedums lietā Nr. C27207614; RAT CLK 2016. gada 16. maija spriedums lietā Nr. C27163011; Čistjakovs v Latvia; Estrikh v. Latvia; Davidovs v. Latvia.*

- **17.05.2018. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2018:0517.C04304813.8.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0484-18/22

Prasītājs /pers. A/ tika notiesāts pēc Krimināllikuma panta, kurš ar Satversmes tiesas spriedumu tika atzīts par neatbilstošu pamatlikumam, prasītāju nododot ārstēšanai psihiatriskajā slimnīcā ar apsardzi. Kā arī prasītājs /pers. A/ civillietā tika atzīts par rīcībnespējīgu, spriedumam stājoties spēkā, bet vēlāk tas tika atcelts. Prasība celta pret Latvijas Republiku TM, Veselības ministrijas un Prokuratūras personā. Prasītājs vērsies ECT un saņēmis atlīdzinājumu 10 000 *euro* par ievietošanu psihiatriskajā slimnīcā.

Prasītā atlīdzība: 18 000 000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Prasītāja brīvība bija ierobežota kopā 5,5 mēnešus, kā arī grauta uzticība valsts iestādēm un tiesu varai. Ņemts vērā, ka izskatāmos apstākļus jau ir vērtējusi ECT. Prasītāja /pers. A/ veselības pasliktināšanos sakarā ar ārstēšanu psihiatriskajā slimnīcā nevar atzīt par pierādītu. Prasītāja rīcībspēja bija ierobežota vairāk nekā 3 gadus, kas ir ilgstošs periods un skāra būtiskas prasītāja intereses. Nosakot atlīdzības apmēru, ņemti vērā normatīvajos aktos un tiesu praksē noteiktie apmēri.

Piedzītā atlīdzība: 5000 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Augstākās tiesas 2016. gada 31. marta spriedums lietā Nr. C27208511; RAT*

CLK 2014. gada 4. jūnija spriedums lietā Nr. C27232809; Augstākās tiesas 2012. gada 31. janvāra spriedums lietā Nr. C04330507.

- **27.04.2018. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2018:0427.C27155014.2.S**

Lietas arhīva Nr. CA-1800/6

Prasītājs /pers. A/ cēlis prasību pret Ģenerālprokuratūru par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu. Prasītājs kriminālprocesa ietvaros, pamatojoties uz cietušās personas nepatiesas liecības sniegšanu, tika aizturēts un viņam kā drošības līdzeklis tika noteikts apcietinājums, kurā nepamatoti atradās 58 dienas.

Prasītā atlīdzība: 3000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Nosakot atlīdzības apmēru, ņemts vērā normatīvajos aktos noteiktais.

Piedzītā atlīdzība: 1044 *euro.*

- **08.02.2018. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2018:0208.C33659216.2.S;**

Lietas arhīva Nr. CA-0321-18/1

Prasītājs /pers. A/ cēlis prasību pret Latvijas Republiku TM personā par morālā kaitējuma atlīdzināšanu sakarā ar celto apsūdzību kriminālprocesā, bet tiesa viņu atzinusi par nevainīgu. Kriminālprocesā kā drošības līdzeklis tika noteikts apcietinājums, kas ilga 99 dienas. Kriminālprocess kopumā noritēja 6 gadus, ieslodzījuma vietā prasītājam tika nodarīts kaitējums veselībai, jo saasinājās hroniskas veselības problēmas, kas netika pienācīgi ārstētas. Prasītājs bija spiests veikt operāciju pēc ieslodzījuma. Atrašanās apcietinājuma vietā radīja arī centrālās nervu sistēmas traucējumus, ietekmējot miegu, radot trauksmi, nervozitāti un stresu. Par kriminālprocesu bijusi arī publikācija.

Prasītā atlīdzība: 20 000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Drošības līdzekļi ietekmēja /pers. A/ pārvietošanās brīvību. Tā kā veselības problēmas /pers. A/ bija jau pirms apcietinājuma, cēloņsakarība nav konstatējama, kā arī nav pierādīts, ka veiktā ārstniecība nebija pienācīga. Operācija tika veikta divus gadus, kas ir pārāk ilgs laika periods, pēc apcietinājuma. Tā kā /pers. A/ veģetatīvie traucējumi netika konstatēti pirms apcietinājuma, ir pamats uzskatīt, ka tie radušies apcietinājuma dēļ. Prasītājs jau ir sodīts trīs reizes, tādēļ nevar baudīt atlīdzību tādā apmērā kā persona, kura nekad nav bijusi apcietināta.

Piedzītā atlīdzība: 3000 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *RAT CLK 2016. gada 7. marta spriedums lietā Nr. C27156314; Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2014. gada 27. februāra spriedums lietā Nr. C27248312; Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2016. gada 3. februāra spriedums lietā Nr. C30399915, Augstākās tiesas 2014. gada 23. oktobra spriedums lietā Nr. C04378012; RAT CLK 2016. gada 23. marta spriedums lietā Nr. C27156314; RAT CLK 2017. gada 29. novembra spriedums lietā Nr. C30639515.*

- **02.02.2018. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2018:0202.C27220512.2.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0314-18/36

Prasītāja /pers. A/ cēlusi prasību pret Latvijas Republiku TM personā sakarā ar diviem

kriminālprocesiem (kas vēlāk tika apvienoti), tiesai /pers. A/ attaisnojot. /Pers. A/ tika inkriminēti noziegumi, par kuriem atbildība paredzēta Krimināllikuma sadaļā "Noziegumi pret cilvēci, kara noziegumi, genocīds", kas prasītāju dziļi morāli aizskāra, būtiski kaitēja viņas reputācijai. Izmeklēšanas iestādes darbības nebija tiesiskas, arī drošības līdzekļi ietekmēja iespēju pārvietoties. Apsūdzības ietekmēja gan prasītājas /pers. A/, gan viņas mazgadīgo bērnu dzīvi. Notikušais kaitēja prasītājas /pers. A/ profesionālajai darbībai – tika ierobežota viņas kā žurnālistes darbs. Kriminālprocesi tika plaši atspoguļoti masu medijos.

Prasītā atlīdzība: 10 600 LVL.

Tiesas vērtējums: Nodarītais morālais kaitējums nav vērtējams kā ļoti smags un piemērotie drošības līdzekļi nebija saistīti ar brīvības atņemšanu, kā arī kriminālprocess noritēja saprātīgā termiņā. Nav pierādījumu, ka būtu iestājušās neatgriezeniskas sekas. Publikācijas par kriminālprocesu būtiski neietekmēja prasītājas /pers. A/ stāvokli, piemēram, prasītājai saglabājās darbavieta.

Piedzītā atlīdzība: 2000 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *RAT CLK 2012. gada 3. oktobra spriedums lietā Nr. C27155711; Augstākās tiesas 2013. gada 7. maija spriedums lietā Nr. C04328808; Zemgales apgabaltiesas 2014. gada 25. novembra spriedums lietā Nr. C10085713; Kurzemes apgabaltiesas 2015. gada 9. februāra spriedums Nr. C36046414.*

- **21.12.2017. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2017:1221.C32220016.2.S**

Lietas arhīva Nr. CA-2491-17/22

/Pers. A/ cēlis prasību pret Latvijas valsti Valsts policijas personā par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu sakarā ar atzīšanu kriminālprocesā par aizdomās turēto personu tīšā svešas mantas bojāšanā un aizturēšanu. Pārsūdzot procesa virzītāja lēmumus, lēmums atzīt /pers. A/ par aizdomās turētu personu tika atcelts un kriminālprocess noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmju trūkuma dēļ tika izbeigts. Prasītājs kriminālprocesa laikā saskārās ar pretlikumīgu policijas darbinieku rīcību, tostarp tika liegtas tiesības uz aizstāvību, liegts saņemt /pers. A/ dzīvībai un veselībai nepieciešamos medikamentus. /Pers. A/, būdama vecumā virs 60 gadiem, nekad iepriekš nav tieši saskārusies ar policiju, un attieksme viņu šokēja, aizskāra un morāli pazemoja. Pēc notikušā /pers. A/ ar sirdsdarbības traucējumiem vairākas reizes nonākusi stacionārā.

Prasītā atlīdzība: 300 000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Tiesa ņēmusi vērā likuma "Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu" normas. Ņemot vērā, ka /pers. A/ nekad iepriekš nav bijusi saskarsmē ar policiju, viņa nepamatota aizturēšana pēc labprātīgas ierašanās policijas iecirknī, radīja dziļus psiholoģiskus pārdzīvojumus un garīgas ciešanas. Prasītājs netika informēts par aizstāvības iespējām. Tiesa ir guvusi apstiprinājumu, ka /pers. A/ veselības stāvokļa pasliktināšanās ir saistīta ar nepamatoto aizturēšanu. Prasītājs nav norādījis citas smagas vai neatgriezeniskas sekas, kas būtu ietekmējušas, piemēram, reputāciju, profesionālo darbību, ģimenes attiecības u. c. Kriminālprocesa ilgums (pieci mēneši) vērtējams kā samērīgs. Tiesa ir konstatējusi, ka atbildētāju lietā nepieciešams pārstāvēt citai iestādei.

Piedzītā atlīdzība: 1000 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *RAT CLK 2012. gada 3. oktobra spriedums lietā Nr. C27155711; Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2013. gada 24. janvāra spriedums lietā Nr. C04304207; Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2013. gada 7. maija spriedums lietā Nr. C04328808; Kurzemes apgabaltiesas CLK 2015. gada 9. februāra spriedums lietā Nr. C36046414.*

- **19.12.2017. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2017:1219.C27127413.2.S**

Lietas arhīva Nr. CA-3138-17/22

/Pers. A/ cēlusi prasību pret Latvijas valsti TM personā par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu sakarā ar to, ka /pers. A/ tiesā trijās instancēs tika attaisnota krimināllietā un atzīta par nevainīgu inkriminētajos noziedzīgajos nodarījumos. Laikā no kriminālprocesa uzsākšanas līdz Augstākās tiesas nolēmumam /pers. A/ nodarīts morāls un materiāls kaitējums, kā arī kaitējums veselībai. /Pers. A/ tika piemērots drošības līdzeklis – aizliegums izbraukt no valsts, uzturēšanās noteiktā dzīvesvietā un uzlikts arests automašīnai. Kriminālprocesā bija jāiegulda personiskais laiks, kas atņēma laiku ģimenei. Stresa dēļ sākās problēmas ar sirdi. Personas gods un reputācija tika aizskarti, jo vietējās pašvaldības medijos tika publicēta informācija par kriminālprocesu. Personai bija apgrūtināta darba atrašana un pasliktinājās attiecības ar apkārtējiem.

Prasītā atlīdzība: 100 000 LVL.

Tiesas vērtējums: Prasītājs tika apsūdzēts par sevišķi smagu noziegumu un mazāk smagu noziegumu, nosakot drošības līdzekļus. Morālais kaitējums nav vērtējams kā ļoti smags, jo piemērotie drošības līdzekļi nebija saistīti ar apcietinājumu vai mājas arestu, kriminālprocess un iztiesāšana trīs tiesu instancēs notika saprātīgos termiņos (nepilni trīs gadi). Lietā nav pierādījumu, ka būtu iestājušās neatgriezeniskas kaitīgas sekas. Nav pamata uzskatīt, ka /pers. A/ veselības stāvoklis pasliktinājies galvenokārt notikušā dēļ. Publikācijās netika publiskots /pers. A/ vārds un uzvārds, tomēr gods un reputācija tika ietekmēti, ņemot vērā informācijās izplatīšanos vietējā pašvaldībā. /Pers. A/ kriminālprocesa laikā ir stājusies darba tiesiskajās attiecībās, kā arī izveidojusi ģimeni, tādēļ nav pamata konstatēt būtisku stāvokļa pasliktinājumu. Tiesa ir izskatījusi atbildētāja argumentu par /pers. A/ iepriekšēju notiesāšanu, kas dotu pamatu atlīdzības samazināšanai, tomēr tiesa konstatēja, ka sodāmība ir dzēsta.

Piedzītā atlīdzība: 800 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *RAT CLK 2012. gada 3. oktobra spriedums lietā Nr. C27155711; Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2013. gada 7. maija spriedums lietā Nr. C04328808; Zemgales apgabaltiesas 2014. gada 25. novembra spriedums lietā Nr. C10085713; Kurzemes apgabaltiesas CLK 2015. gada 9. februāra spriedums lietā Nr. C36046414.*

- **29.11.2017. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2017:1129.C30639515.1.S**

Lietas arhīva Nr. CA-1343-17/19

/Pers. A/ cēlusi prasību pret TM par morālā kaitējuma atlīdzību sakarā ar aizturēšanu kriminālprocesa ietvaros par nodarījuma izdarīšanu, par kuru atbildība paredzēta Krimināllikuma 269. panta pirmajā daļā. Kriminālprocesā tika piemērots drošības līdzeklis – apcietinājums, kas grozīts uz uzturēšanos noteiktā dzīvesvietā un aizliegumu izbraukt no valsts. Kriminālprocess pirmās instances tiesā tika izbeigts uz personu reabilitējošu apstākļu pamata. /Pers. A/ norādījusi, ka apcietinājumā liegta iespēja izmantot kontaktlēcas, nebija iespējas pietiekami bieži mazgāties un atrasties svaigā gaisā, kā arī ēdināšana nebija pietiekama.

Prasītā atlīdzība: 21 000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Morālā kaitējuma esība lietā par apcietinājumu ir prezumējama, tādēļ ir lemjams tikai par atlīdzības apmēru. Gandrīz sešus mēnešus persona nepamatoti turēta apcietinājumā. Tiesa ir secinājusi, ka personas brīvības nepamatota ierobežošana ir uzskatāma par būtisku tiesību aizskārumu, vērtējot gan Satversmes tiesas, gan Augstākās tiesas atziņas. Nosakot atlīdzības apmēru, ņemtas vērā Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma normas, arī smaga morālā kaitējuma nodarīšanas gadījumā, kas ir netieši piemērojamas. Nosakot atlīdzības apmēru,

tiesa ir ņēmusi vērā aizskarto tiesību nozīmīgumu un aizskāruma smagumu. Atlīdzība pildīs samierināšanas funkciju un nodrošinās personai gandarījumu par nepamatotu tiesību aizskārumu, kā arī pildīs prevencijas funkciju, lai līdzīgi gadījumi nākotnē nenotiktu.

Piedzītā atlīdzība: 1800 *euro* + 3200 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *RAT CLK 2006. gada 28. septembra spriedums lietā Nr. C27048405; RAT CLK 2011. gada 4. aprīļa spriedums lietā Nr. C27115108; Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2011. gada 4. oktobra spriedums lietā Nr. C04318808; RAT CLK 2017. gada 4. oktobra spriedums lietā Nr. C30615316.*

- **24.11.2017. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2017:1124.C30598816.1.S**

Lietas arhīva Nr. CA-3344-17/7

/Pers. A/ cēlusi prasību pret Latvijas Republiku Ģenerālprokuratūras personā par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu sakarā ar prasītāja nepamatotu aizturēšanu uz 48 stundām un nepamatotu kratīšanu viņa dzīvesvietā. /Pers. A/ aizturēšanas laikā ir vests sabiedriskā vietā – pagalmā –, saslēgts roku dzelžos. Prasītājs uzskata, ka ir rupji pārkāptas viņa tiesības uz privātās un ģimenes dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību. /Pers. A/ aizturēta sakarā ar aizdomām par seksuāla rakstura noziegumiem, arī /pers. A/ darbavietā ir ievākta informācija, kā arī personas, kas dzīvoja /pers. A/ deklarētajā dzīvesvietā, informētas par to, ka kratīšanā tiek meklēti ar seksuālām darbībām saistīti priekšmeti. Kriminālprocess pret /pers. A/ izbeigts uz personu reabilitējošu apstākļu pamata.

Prasītā atlīdzība: 100 000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Personas brīvības ierobežošana ir uzskatāma par būtisku tiesību aizskārumu, kas ir pamats nodarītā kaitējuma atlīdzināšanai. Pēc kratīšanas ir mainījusies laulātās un liecinieka attieksme pret /pers. A/, kā arī /pers. A/ vešana, saslēgtam rokudzelžos, sabiedriskā vietā ir pazemojusi un radījusi ciešanas.

Piedzītā atlīdzība: 300 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *RAT CLK 2017. gada 18. oktobra spriedums lietā Nr. CA-2508-17/32, 2017. gada 24. aprīļa spriedums lietā Nr. CA-0145-17/12; Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017. gada 29. jūnija spriedums lietā Nr. SKC-201/2017; RAT CLK 2012. gada 17. oktobra spriedums lietā Nr. CA-2382-12/31; RAT CLK 2012. gada 2. aprīļa spriedums lietā Nr. CA-1023/18; Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2012. gada 31. maija spriedums lietā Nr. C04270609; RAT CLK 2013. gada 17. jūnija spriedums lietā Nr. CA-2045-9 13/28; Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 11. aprīļa spriedums lietā Nr. C04209812; RAT CLK 2014. gada 24. septembra spriedums lietā Nr. C27129612; Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 23. oktobra spriedums lietā Nr. C04378012.*

- **18.10.2017. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2017:1018.C30558515.1.S**

Lietas arhīva Nr. CA-2508-17/32

/Pers. A/ cēlusi prasību pret Latvijas Republiku TM personā par morālā kaitējuma atlīdzināšanu saistībā ar nepamatoti uzsāktu kriminālprocesu, apsūdzot smaga un mazāk smaga nozieguma izdarīšanā, kā arī nepamatoti atzīstot par vainīgu un notiesājot. /Pers. A/ inkriminēti Krimināllikuma 20. panta ceturtajā daļā, 177. panta otrajā daļā paredzēts noziegums un Krimināllikuma 275. panta

pirmajā daļā paredzēts noziedzīgs nodarījums. /Pers. A/ par vainīgu atzina pirmās instances tiesa, sodot ar naudas sodu, tomēr apelācijas instance /pers. A/ attaisnojusi. /Pers. A/ piecus gadus ir bijis personas ar tiesībām uz aizstāvību statusā un izjutis ciešanas un nenoteiktības sajūtu par nākotni. Prasītājam piemērots drošības līdzeklis – uzturēšanās noteiktā dzīvesvietā. Pirmās instances tiesas spriedums ir radījis smagus pārdzīvojumus un ciešanas. Kriminālprocesa ietvaros /pers. A/ uz laiku atņemta mednieka apliecība, kas liedza nodarboties ar hobiju un gūt savai ģimenei iztiku. Kriminālprocess negatīvi ietekmēja /pers. A/ ģimenes labklājību un veselību, jo tika diagnosticēts asteno-neirotisks sindroms. Tiesībsargājošās iestādes nav atvainojušās par nodarīto morālo kaitējumu.

Prasītā atlīdzība: 8000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Konkrētajā lietā kriminālprocesa termiņš ir atzīstams par saprātīgu, ņemot vērā iesaistītas personas un procesuālās darbības – objektīvos apstākļus. Tiesa atsaukusies uz ECT atziņām lietā *Estrikhs pret Latviju* pieteikuma Nr. 73819/01, *Kemmache v. France*, *S. Timofeyev v. Russia*, pieteikuma Nr. 12111/04 par saprātīgu tiesvedības ilgumu. Lietā nav pierādījumu, kādas sekas būtu atstājis noteiktais drošības līdzeklis, ko /pers. A/ nav lūgusi arī atcelt. Notiesājošs spriedums neapšaubāmi radīja ciešanas un pārdzīvojumus. Tiesa ir vērtējusi, ka pret /pers. A/ bijuši ierosināti vēl citi kriminālprocesi, kuros persona tika atzīta par vainīgu un sodīta, tādēļ pārdzīvojumu nevar atzīt par īpaši smagu un dziļu. Nodarītais kaitējums, liedzot piedalīties medībās, radīja pārdzīvojumus, bet nevar atzīt par smagu, kā arī lietā nav pierādījumu, ka tas bija iztikas avots. Nav iespējams saistīt veselības problēmas ar notikušo.

Piedzītā atlīdzība: 1000 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2013. gada 7. maija spriedums lietā Nr. C04328808 (SKC-651/2012, PAC-71/2013); Augstākās tiesas Senāta 2013. gada 31. oktobra spriedums lietā Nr. C27187209 (SKC-452/2013, CA-684-14/6); Senāta rīcības sēdes 2011. gada 12. septembra lēmums lietā Nr. C27064708 (SKC-449/2011); Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015. gada 30. novembra spriedums lietā Nr. C27197211 (SKC-238/2015, CA-0859-16/11); Kurzemes apgabaltiesas CLK 2015. gada 9. februāra spriedums lietā Nr. C36046414 (CA-0025-15/4).*

- **10.10.2017. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2017:1010.C27137313.1.S**

Lietas arhīva Nr. CA-2211-17/17

/Pers. A/ cēlusi prasību pret Latvijas Republiku TM personā par morālā kaitējuma atlīdzību. /Pers. A/ Nacionālo bruņoto spēku sastāvā ir piedalījies miera uzturēšanas misijā Afganistānā, tomēr, atgriežoties no misijas, personisko mantu pārbaudē no /pers. A/ bagāžas izņemta pistoles patronu aptvere un kaujas patronas, kas bija par pamatu apsūdzībai pēc Krimināllikuma 190.[1] panta pirmās daļas un 346. panta pirmās daļas. Ar pirmās instances tiesas spriedumu /pers. A/ atzīta par nevainīgu un attaisnota, spriedumam stājoties spēkā. Gadu un piecus mēnešus ilgajā periodā, kopš norisinājās kriminālprocess, /pers. A/ cietusi smagas garīgas ciešanas, kas izpaudās kā bailes, kauns un pazemojums. Informācija par kriminālprocesu ir publiskota dažādos plašsaziņas līdzekļos. /Pers. A/ vairāk nekā 10 gadus godprātīgi pildījusi profesionālos pienākumus militārajā dienestā, tomēr notikušais sagrāva /pers. A/ karjeru, līdz ar to zudusi ticība valstij. Kriminālprocesā noteiktais drošības līdzeklis – aizliegums izbraukt no valsts –, kā arī anulētā šaujamieroču nēsāšanas atļauja, pastiprināja ciešanas.

Prasītā atlīdzība: 5000 LVL.

Tiesas vērtējums: Izskatāmajā lietā garīgās un morālās ciešanas nav jāpierāda, jo tas, ka nepamatota saukšana pie krimināatbildības rada garīgas ciešanas un psiholoģiskus pārdzīvojumus, ir

prezumējams fakts un nav īpaši jāpierāda. Nosakot atlīdzības apmēru, tiesa ņēmusi vērā apstākļus, kas norāda uz nodarītā kaitējuma smagumu un radītajām sekām, lai pēc iespējas nodrošinātu prasītājam gandarījumu par nepamatotu tiesību aizskārumu, bet tikpat būtiska ir arī samērīguma un taisnīguma principa ievērošana. Atlīdzības apmērs ir samērojams par prasītāja personību un nodarīto kaitējumu, bet arī valsts ekonomisko situāciju un tiesu praksi. Nav pierādīts fakts, ka saukšana pie kriminālatbildības /pers. A/ liedza turpināt militāro dienestu, un tas ir bijis /pers. A/ brīvas gribas izpaudums. Publikācijās par kriminālprocesu ir radīts negatīvs iespaids, jo ir konkretizēta persona un ieņemamais amats, kā arī valsts iestāžu attieksme, radot priekšstatu par prasītāja vainu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Kriminālprocesā noteiktais drošības līdzeklis radīja pamattiesību ierobežojumu. Nosakot atlīdzības apmēru, tiesa ir ņēmusi vērā konkrētā aizskāruma smagumu, drošības līdzekļa piemērošanas ilgumu, kriminālprocesa publiskumu, faktu, ka /pers. A/ piedalījusies miera uzturēšanas misijā, šaujamieroču nēsāšanas atļaujas nepamatotu anulēšanu, kaitējuma raksturu un radītās sekas, kā arī tiesu praksi līdzīgās lietās.

Piedzītā atlīdzība: 1000 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Senāta 2013. gada 31. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-452; Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014. gada 20. jūnija spriedums lietā Nr. SKC-106; Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015. gada 28. janvāra spriedums lietā Nr. SKC-9; Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016. gada 11. novembra spriedums lietā Nr. SKC-367; Kurzemes apgabaltiesas CLK 2013. gada 10. oktobra spriedums lietā Nr. C20402111; Vidzemes apgabaltiesas CLK 2015. gada 14. aprīļa spriedums lietā Nr. C28406209; RAT CLK 2016. gada 15. februāra spriedums lietā Nr. C27197211.*

7.2. Smags kaitējums

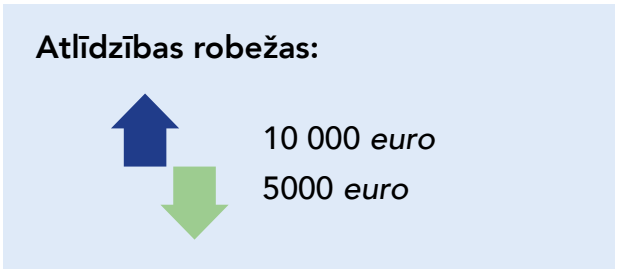

- **04.10.2017. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2017:1004.C30615316.1.S**

Lietas arhīva Nr. CA-2029-17/6

/Pers. A/ cēlusi prasību pret Latvijas Republiku TM personā par morālā kaitējuma atlīdzību sakarā ar to, ka /pers. A/ tika notiesāta par noziedzīga nodarījuma, par kuru atbildība paredzēta Krimināllikuma 177. panta trešajā daļā, 275. panta otrajā daļā, izdarīšanu, sodot ar brīvības atņemšanu uz trīs gadiem, nosakot drošības līdzekli – apcietinājumu tiesas zālē. Augstākā tiesa /pers. A/ attaisnojusi. /Pers. A/ apcietinājumā ir pavadījusi vairāk nekā 10 mēnešus. /Pers. A/ ir ģimene ar trīs nepilngadīgiem bērniem, un noteiktais apcietinājums ir bijis nesamērīgs tiesību ierobežojums. /Pers. A/ iepriekš nav bijusi sodīta vai apcietināta un ciešanas pastiprināja kontakta trūkums ar ģimeni, kā arī apstāklis, ka nevarēja apgādāt bērnus.

Prasītā atlīdzība: 20 000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Tiesa ir ņēmusi vērā normatīvo regulējumu par valsts pārvaldes iestāžu nodarīto

zaudējumu atlīdzināšanu. Atlīdzības apmēru ir ietekmējuši šādi apstākļi: nepamatotā apcietinājumā pavadītais laiks, /pers. A/ personība (tostarp iepriekš nesodīta persona), ģimenes stāvoklis (trīs pirmsskolas vecuma bērni), veselības traucējumi. Tomēr nav konstatēts, ka apcietinājuma laikā veselības stāvoklis būtu pasliktinājies. Kā būtisku apstākli tiesa atzina, ka apcietinājuma laikā /pers. A/ zaudēja saikni ar ģimeni, radot ciešanas arī citiem ģimenes locekļiem, tādēļ nodarītais kaitējums ir vērtējams kā sevišķi smags.

Piedzītā atlīdzība: 5500 *euro* + 6500 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Augstākās tiesas Senāta 2007. gada 14. marta spriedums lietā Nr. SKC-107 (C27048405); Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2013. gada 22. janvāra spriedums lietā Nr. PAC-0239/2013 (Nr. C04334310); Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2016. gada 17. marta spriedums lietā Nr. C27115315; Daugavpils tiesas 2015. gada 2. novembra spriedums lietā Nr. C12179515; Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 11. aprīļa spriedums lietā Nr. C04209812; RAT CLK 2009. gada 7. oktobra spriedums lietā Nr. C27074707; RAT CLK 2007. gada 29. oktobra spriedums lietā Nr. C27054805; Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2008. gada 23. aprīļa spriedums lietā Nr. PAC-376/2008; Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2008. gada 2. oktobra spriedums lietā Nr. PAC-515-2008.*

- **08.06.2017. spriedums lietā Nr. C04352011**

Lietas arhīva Nr. CA-0754-17/12

/Pers. A/ cēlusi prasību pret Latvijas Republiku TM personā par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu. /Pers. A/ tika apsūdzēta Krimināllikuma 116. pantā un 153. panta trešajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanā, piemērojot aizturēšanu un drošības līdzekli – apcietinājumu. /Pers. A/ tiesā tika attaisnota un apelācijas instances tiesas zālē atbrīvota no apcietinājuma, kurā nepamatoti atradusies 28 mēnešus. Apcietinājuma laikā pastiprinājās /pers. A/ veselības problēmas, kā arī, konstatējot /pers. A/ inficēšanos ar C hepatītu, netika nodrošināta ārstēšanās.

Prasītā atlīdzība: 160 000 LVL.

Tiesas vērtējums: Pamats morālā kaitējuma esības noteikšanai ir divus gadus un trīs mēnešus atņemtās cilvēka pamattiesības uz brīvību. Lietā ir konstatējami visi priekšnoteikumi, kas paredzēti likumā "Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu". /Pers. A/ nodarītās garīgās ciešanas un psiholoģiskie pārdzīvojumi ir prezumējams fakts, kas nav īpaši jāpierāda. Nosakot atlīdzības apmēru, tiesa ņēma vērā, ka apsūdzība tika celta sevišķi smaga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā un ar pirmās instances tiesas spriedumu prasītājs tika atzīts par vainīgu, kā arī Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma normās paredzētos atlīdzinājuma apjomus. Tomēr tiesa nekonstatēja, ka /pers. A/ tika liegta iespēja pilnvērtīgi ārstēties, kā arī nav iespējams konstatēt, ka inficēšanās notikusi apcietinājumā. Tāpat tiesa ņēma vērā, ka /pers. A/ bijusi iepriekš sodīta. Tiesa atzīst, ka /pers. A/ nodarīts smags morālais kaitējums.

Piedzītā atlīdzība: 5000 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 23. oktobra spriedums lietā Nr. C04378012; RAT CLK 2016. gada 16. maija spriedums lietā Nr. C27163011; RAT CLK 2011. gada 4. aprīļa spriedums lietā Nr. C27115108; Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2011. gada 4. oktobra spriedums lietā Nr. C04318808; Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2012. gada 2. maija spriedums lietā Nr. C04290210.*

- **24.04.2017. spriedums lietā Nr. C27124814**

Lietas arhīva Nr. CA-0145-17/12

/Pers. A/ cēlusi prasību pret Latvijas Republiku Ģenerālprokuratūras un Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja personā par morālā kaitējuma un zaudējumu piedziņu. /Pers. A/ ieņēmusi Valsts ieņēmumu dienesta Muitas pārvaldes amatpersonas amatu un pret viņu uzsākts kriminālprocess par kukuļa izspiešanu un kukuļņemšanu, ļaunprātīgi izmantojot dienesta stāvokli, organizētā personu grupā. /Pers. A/ aizturēta un procesā noteikti drošības līdzekļi – apcietinājums vairāk nekā 3 mēnešus, pēc kuriem grozīts pret drošības naudu, noteiktas nodarbošanās aizliegums un aizliegums izbraukt no valsts vairāk nekā 2 gadus. Kriminālprocess tika izbeigts pirmstiesas procesā, jo izdarītajā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva un nav izdevies pierādīt aizdomās turēto vainu. Kopumā aizdomās turētā statuss ir bijis 4 gadus, kas būtiski ietekmēja prasītāja dzīvi, sagādājot smagas morālās ciešanas. Papildus aizskarts /pers. A/ gods un cieņa kā valsts amatpersonai, jo savus pienākumus pildījis godprātīgi, turklāt bijis spiests pārtraukt savu profesionālo karjeru. Prasītājs norādīja, ka tikusi ietekmēta līdzcilvēku attieksme pret viņu un radiniekiem. Procesa sākotnējā stadijā ir tikuši arestēti /pers. A/ naudas līdzekļi vairāk nekā 20 tūkst. LVL apmērā, kurus izdevās atgūt tikai gadu pēc lēmuma par arestu atcelšanas, kura laikā /pers. A/ bija jādomā, kur iegūt iztikas līdzekļus.

Prasītā atlīdzība: 10 000 LVL .

Tiesas vērtējums: Morālā kaitējuma esība lietā ir prezumējama. /Pers. A/ agrāk nav bijusi sodīta par noziedzīgiem nodarījumiem, atrašanās apcietinājumā ir smags kaitējums. Lietā nav iegūti pierādījumi, ka darbu /pers. A/ atstāja tieši kriminālprocesa dēļ, tomēr aizdomās turētā statuss nenoliedzami ietekmē personas reputāciju un traucē pildīt dienesta pienākumus. Tiesa konstatēja, ka iepriekš nesodītām personām, arī amatpersonām, noteikts atšķirīgs atlīdzinājuma apmērs.

Piedzītā atlīdzība: 5000 *euro*.

Atsauces uz judikatūru: *Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2011. gada 27. oktobra spriedums lietā Nr. 04222709; RAT CLK 2012. gada 17. oktobra spriedums lietā Nr. CA-2382-12/31; Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2012. gada 31. maija spriedums lietā Nr. C04270609; RAT CLK 2012. gada 5. jūnija spriedums lietā Nr. C27254410; Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 23. oktobra spriedums lietā Nr. PAC-0723/2014; RAT 2015. gada 22. aprīļa spriedums lietā Nr. C27153112.*

8. MORĀLĀ KAITĒJUMA ATLĪDZĪBA PAR AIZSKĀRUMIEM, KAS IZRIET NO ĪPAŠUMA TIESĪBU PĀRKĀPUMIEM

Tiesību normas, uz kurām pamatoti prasījumi:

Satversmes 92., 96. pants;

CL 1635. pants;

Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 3. pants, 28., 29. pants;
2009. gada 26. februāra Padomes regula (EK) Nr. 207/2009 "Par kopienas preču zīmi" (nav spēkā), likuma "Par preču zīmēm un ģeogrāfiskas izcelsmes norādēm" 4., 5., 27. pants, 28.^{1} pants (nav spēkā);
Konkurences likuma 18. pants, Negodīgas komercprakses aizlieguma likuma 4. pants.

Atsauces uz EST spriedumiem: *08.07.2010. Portakabin C-558/08; 04.11.1997. Parfums Christian Dior v. Evora C-337/95; 23.02.1999. BMW C-63/97.*

8.1. Traucēta nekustamā īpašuma tiesību izmantošana

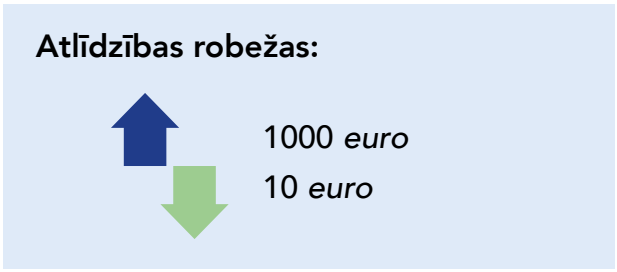

- **28.02.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:0228.C30446215.5.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0265-19/14

Prasītājs /pers. A/ cēlis prasību pret SIA "Promano Lat" un /pers. B/ atzīt par spēkā neesošu dzīvojamo telpu īres līgumu, piedzīt zaudējumu un morālā kaitējuma atlīdzību. Prasītājs kā īrnieks, kas noslēdzis līgumu ar SIA "Promano Lat", saņēma paziņojumu no atbildētāja /pers. B/, ka ir jaunais dzīvokļa īpašnieks un prasītāja prombūtnes laikā tika uzlauztas un nomainītas dzīvokļa ārdurvis. Prasītājam /pers. A/ pusotru gadu nav bijis iespējams piekļūt savām mantām.

Prasītā atlīdzība: 2500 *euro.*

Tiesas vērtējums: Atbildētājam /pers. B/ nebija tiesiska pamata mainīt strīdus dzīvokļa durvis, liedzot prasītājam piekļūt savām mantām. Ar notikušo ir aizskartas prasītāja tiesības uz mājokļa un privāto mantu neaizskaramību.

Piedzītā atlīdzība: 700 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Zemgales apgabaltiesas 2016. gada 7. decembra spriedums lietā Nr. C31456114; RAT CLK 2015. gada 17. jūnija spriedums lietā Nr. C28351713; Augstākās tiesas 2011. gada 26. janvāra spriedums lietā Nr. SKC-40/2011; Dobeles rajona tiesas 2013. gada 7. novembra spriedums lietā Nr. C13045813; Augstākās tiesas 2014. gada 30. decembra spriedums lietā Nr. PAC 0240-14.*

- **17.10.2018. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2018:1017.C28152917.6.S**

Lietas arhīva Nr. CA-2348-18/32

Prasītāja /pers. A/ cēlusi prasību pret Dzīks /Nosaukums/ par morālā kaitējuma kompensāciju par liegumu izmantot tiesības saistībā ar kopīpašumu vairāk nekā 14 gadu garumā. Prasītāja nelikumīgi izslēgta no atbildētājas biedru saraksta.

Prasītā atlīdzība: 2134 *euro.*

Tiesas vērtējums: Nav bijušas būtiskas sekas aizskārumam, tomēr tas ir bijis ilgstošs. Sarūgtinājums, bezpalīdzības un netaisnības sajūta /pers. A/ radījusi pastiprinātu stresu, kas varēja negatīvi ietekmēt personas veselības stāvokli kopumā. Prasītāja /pers. A/ ilgstoši nav izmantojusi tiesības celt prasību tiesā.

Piedzītā atlīdzība: 140 *euro* + 860 *euro.*

Atsauce uz judikatūru: *Augstākās tiesas 2012. gada 9. maija spriedums lietā Nr. C27169312.*

- **22.12.2017. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2017:1222.C28234216.2.S**

Lietas arhīva Nr. CA-2581-17/19

/Pers. A/ cēlusi prasību pret Dzīks /Nosaukums/ par pienākuma noteikšanu un morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu. Dzīks /Nosaukums/ nav prasītājam sniedzis atbildes uz lūgumiem izsniegt dzīvokļu īpašnieku kopsapulces protokolu kopijas. Tiesas procesa gaitā dokumentu kopijas prasītājs ir saņēmis un lieta daļā par šo prasījumu izbeigta.

Prasītā atlīdzība: 500 *euro.*

Tiesas vērtējums: Atbildētājs ir pārkāpis Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likuma normu un nav sniedzis dzīvokļa īpašniekam pieprasīto informāciju. Nepamatoti novilcinātā informācijas sniegšana ir radījusi prasītājam negatīvus pārdzīvojumus, proti, netaisnības un pazemojuma izjūtas. Prasītāja tiesību aizskārums ir bijis ilgstošs, vairāk nekā trīs gadus.

Piedzītā atlīdzība: 10 *euro.*

8.2. Preču zīmes prettiesiska izmantošana

Atlīdzības robežas:

4000 *euro*

2000 *euro*

- **04.10.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:1004.C04494311.4.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0266-19/30

Lielbritānijas uzņēmums *J. C. Bamford Excavators Limited* cēlis prasību pret SIA "DIAGRO" (pirms nosaukuma maiņas - SIA "JCB AGRI") un /pers. A/ par preču zīmes nelikumīgu izmantošanu un morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu. Atbildētājas savā komercdarbībā izmantojušas JCB vārdisko preču zīmi un korporatīvās krāsas, izgatavojot reklāmas materiālus un citus priekšmetus ar šo preču zīmi, sagatavojot publikācijas preses izdevumiem, ar nolūku radīt iespaidu par ekonomisko saistību ar prasītāju kā preču zīmes īpašnieku. Minētais veikts nepamatoti, patiesībai neatbilstoši un bez prasītāja piekrišanas peļņas gūšanas nolūkā. Ar minēto ir nodarīts kaitējums prasītāja preču zīmes izcelsmes norādes funkcijai jeb atšķirtspējai un reputācijai.

Prasītā atlīdzība: 28 457,44 *euro* no SIA "DIAGRO".

Tiesas vērtējums: Ar spriedumu vienlaikus noteikts aizliegums izmantot preču zīmes un vārdiskos apzīmējumus. Nosakot morālā kaitējuma atlīdzības apmēru, ir vērtējams pārkāpuma ilgums, apmērs (smagums), raksturs, sekas un pārkāpēja vainas pakāpe.

Pārkāpumi nav varējuši būt neapzināti, turklāt pēc saņemtā brīdinājuma netika novērsts vai samazināts pārkāpums. Pārkāpumi vērsti uz ekonomiskā labuma gūšanu. Prasītais atlīdzības apmērs ir nesamērīgs ar nodarītā kaitējuma raksturu, ilgumu, sekām un pārkāpēja vainas pakāpi. Nosakot atlīdzības apmēru, ņemta vērā tiesu prakse.

Piedzītā atlīdzība: 4000 *euro* no SIA "DIAGRO".

Atsauces uz judikatūru: *Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2019. gada 14. jūnija spriedums lietā Nr. C30693118; Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2018. gada 25. maija spriedums lietā Nr. C30618416.*

- **15.02.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:0215.C30618416.5.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0352-19/2

Nīderlandes uzņēmums "Inter IKEA Systems BV" cēlis prasību pret /pers. A/, SIA „I-Home", SIA „Energreen" un Latvijas Universitātes Matemātikas un informātikas institūtu par preču zīmju nelikumīgas izmantošanas pārtraukšanu un nemantiskā kaitējuma piedziņu. Prasītājam pieder ES reģistrētā preču zīme „IKEA". Atbildētājs SIA „I-Home" bez atļaujas Latvijā izmantoja preču zīmi, par ko jau tiesa iepriekš skatījusi prasību un piespriedusi kompensāciju. SIA „I-Home" amatpersona /pers. A/ ir lietotājs domēna vārdam www.ikeavirtuves.lv, ko piešķīra Latvijas Universitātes Matemātikas un informātikas institūts. Mājaslapas lietojuma tiesības vēlāk nodotas SIA „Energreen", kā arī to izmantoja SIA „I-Home", kurai kopš tiesas sprieduma spēkā stāšanās bija aizliegts to darīt. Pirmās instances tiesā izbeigta tiesvedība pret Latvijas Universitātes Matemātikas un informātikas institūtu un SIA „I-Home" un apmierināta prasība par preču zīmes nelikumīgas izmantošanas pārtraukšanu no /pers. A/ un SIA „Energreen" puses.

Prasītā atlīdzība: 2000 *euro* no /pers. A/.

Tiesas vērtējums: /Pers. A/ pēc tiesas sprieduma par aizliegumu SIA „I-Home" izmantot preču zīmes spēkā stāšanās pārkāpumu nenovērsa un sekmēja tā turpināšanos. Ar savu darbību /pers. A/ ir pārkāpusi preču zīmes īpašnieka intelektuālā īpašuma tiesības.

Piedzītā atlīdzība: 2000 *euro* no /pers. A/.

8.3. Pamatpakalpojumu ierobežošana

Atlīdzības robežas:

1080 *euro*
300 *euro*

- **21.05.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:0521.C29665316.13.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0386-19/36

Prasītājai /pers. A/ pastāv īres tiesiskās attiecības ar SIA /Nosaukums/ kā izīrētāju un atbildētāju lietā. Prasība celta par pienākumu nodrošināt īrniekam - /pers. A/ pamatpakalpojumus un papildpakalpojumus, veikt pārrēķinu, atlīdzināt zaudējumus un morālo kaitējumu. Atbildētāja SIA /Nosaukums/ ilgstoši nenodrošina dzīvojamo telpu ar apkuri, elektrību un karsto ūdeni, kas prasītājai radīja sadzīves neērtības un antisanitārus apstākļus, kā arī fiziskas un garīgas ciešanas.

Prasītājai /pers. A/, kurai ir invaliditāte, pasliktinājusies veselība.

Prasītā atlīdzība: 2500 *euro.*

Tiesas vērtējums: Tiesa atzinusi, ka notikušais /pers. A/ radīja bezspēcības sajūtu komunikācijā ar izīrētāju SIA /Nosaukums/, paaugstināta stresa un trauksmes sajūtu, bet lietā nav pierādījumu, ka tā dēļ /pers. A/ veselības stāvoklis pasliktinājies. Nosakot atlīdzības apmēru, ņemta vērā tiesu prakse.

Piedzītā atlīdzība: 750 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *RAT CLK 2015. gada 17. jūnija spriedums lietā Nr. C28351713; Zemgales apgabaltiesas 2015. gada 22. decembra spriedums lietā Nr. C13050713; RAT CLK 2016. gada 15. februāra spriedums lietā Nr. C30518709; Zemgales apgabaltiesas 2017. gada 7. februāra spriedums lietā Nr. C13050115.*

- **05.03.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:0305.C29519416.4.S;**

Lietas arhīva Nr. CA-0408-19/10

Prasītāja /pers. A/ cēlusi prasību pret SIA "Rīgas namu pārvaldnieks" uzlikt par pienākumu nodrošināt pamatpakalpojumus – ūdensapgādi un kanalizāciju – un piedzīt morālā kaitējuma kompensāciju. Prasītājas /Pers. A/ dzīvokļa īpašumam nav nepieciešamais inženiertīklu pievads, savukārt atbildētāja SIA "Rīgas namu pārvaldnieks" nepilda apsaimniekošanas līguma saistības par remontdarbu veikšanu, lai nodrošinātu šos pamatpakalpojumus.

Prasītā atlīdzība: 1500 *euro.*

Tiesas vērtējums: Atbildētājas ilgstošas bezdarbības dēļ dzīvojamās telpas nav piemērotas dzīvošanai un citiem mērķiem.

Piedzītā atlīdzība: 300 *euro.*

- **31.01.2018. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2018:0131.C29570815.1.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0254-18/31

Prasītāja /pers. A/ cēlusi prasību pret SIA /Nosaukums/ par zaudējumu un morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu sakarā ar to, ka prasītājas dzīvesvietā no atbildētāja puses, kas ir dzīvojamās ēkas apsaimniekotājs, tika bloķēta kanalizācija, radot sadzīves neērtības un antisanitārus apstākļus gandrīz 3 gadu garumā. Ņemot vērā, ka starp pusēm ir arī strīds par parāda samaksu, ar tiesas spriedumu atzīts, ka pamatpakalpojumu slēgšana notikusi bez tiesiska pamata.

Prasītā atlīdzība: 1080 *euro.*

Tiesas vērtējums: Pārkāptas prasītājas tiesības uz labvēlīgu dzīves vidi, ietekmētas personas pamattiesības uz ūdeni, tādēļ dzīvošana šādās telpās praktiski nav iespējama.

Piedzītā atlīdzība: 1080 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Augstākās tiesas 2011. gada 26. janvāra spriedums lietā Nr. SKC-40/2011; RAT CLK 2015. gada 17. jūnija spriedums lietā Nr. C28351713; Zemgales apgabaltiesas 2015. gada 22. decembra spriedums lietā Nr. C13050713; RAT CLK 2016. gada 15. februāra. spriedums lietā Nr. C30518709; Zemgales apgabaltiesas 2017. gada 7. februāra spriedums lietā Nr. C13050115; Zemgales apgabaltiesas 2017. gada 31. oktobra spriedums lietā Nr. C29655114.*

- **29.11.2017. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2017:1212.C29491210.1.S**

Lietas arhīva Nr. CA-2163-17/12

SIA "Rīgas namu pārvaldnieks" cēlis prasību pret /pers. A/ par dzīvokļa uzturēšanas, apsaimniekošanas un komunālo maksājumu pakalpojumu parāda piedziņu. /Pers. A/ cēlusi pretprasību pret SIA "Rīgas namu pārvaldnieks" un Rīgas domi par zaudējumu un morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu, lūdzot veikt ieskaitu. Dzīvoklis jumta sliktā tehniskā stāvokļa dēļ regulāri lietus laikā appludināts, bojājot griestus, sienas un grīdas. Ilgstošā mitruma dēļ ir nodarīts kaitējums dzīvoklī dzīvojošo personu veselībai. Veselības inspekcija apsekojumā ir konstatējusi, ka higiēniskais stāvoklis dzīvoklī ir neapmierinošs, ir mitruma un pelējuma plankumi, pelējuma sēnīte. Ilgstošā laika posmā radīti /pers. A/ un viņas bērnu veselības traucējumi, tostarp bronhiālā astma.

Prasītā atlīdzība: 10 000 LVL solidāri no SIA "Rīgas namu pārvaldnieks" un Rīgas domes.

Tiesas vērtējums: No SIA "Rīgas namu pārvaldnieks" ir piedzenami zaudējumi, jo ilgstoši nav veikts avārijas remonts jumta segumam. Pierādījumi lietā apliecina nodarīto kaitējumu dzīvokļa iedzīvotāju veselībai. Ir aizskartas tiesības uz labvēlīgu dzīves vidi un radīti riski veselībai SIA "Rīgas namu pārvaldnieks" rīcības dēļ. Piespriestajai summai jāattur persona no līdzīga aizskāruma nodarīšanas nākotnē, vērtējama atbildētāja spēja dot šādu atlīdzību un aizskāruma smagums.

Piedzītā atlīdzība: 500 LVL.

Atsauces uz judikatūru: *RAT CLK 2016. gada 23. novembra spriedums lietā Nr. C28212715; RAT CLK 2016. gada 30. septembra spriedums lietā Nr. C28308215; Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2013. gada 18. jūnija spriedums lietā Nr. C32367811; RAT CLK 2013. gada 25. novembra spriedums lietā Nr. C28284212.*

9. MORĀLĀ KAITĒJUMA ATLĪDZĪBA PAR PATĒRĒTĀJU TIESĪBU AIZSKĀRUMIEM

Tiesību normas, uz kurām pamatoti prasījumi:

Satversmes 92. pants;

Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 3., 5., 6., 13., 21.[2], 29., 33. pants;

CL 1., 1635. pants;

Eiropas Parlamenta un Padomes Regula Nr. 261/2004 (2004. gada 11. februāris), ar ko paredz kopīgus noteikumus par kompensāciju un atbalstu pasažieriem sakarā ar iekāpšanas atteikumu un lidojumu atcelšanu vai ilgu kavēšanos un ar ko atceļ Regulu (EEK) Nr. 295/91. Dokuments attiecas uz EEZ;

Likuma "Par aviāciju" 88.[1], 100., 101., 102. pants.

9.1. Aviācijas pakalpojumi

- **02.05.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:0502.C33334214.2.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0528-19/25

Prasītāji /pers. A/ un /pers. B/ cēluši prasību pret AS "Air Baltic Corporation" par zaudējumu un morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu sakarā ar to, ka /pers. A/ nepamatoti tika atteikta iekāpšana lidmašīnā, kā dēļ viņa laulātā /pers. B/ arī nedevās ceļojumā, radot stresu, negatīvas emocijas un emocionālas ciešanas.

Prasītā atlīdzība: 4000 *euro* (katram prasītājam 2000 *euro*).

Tiesas vērtējums: Notikušais nav pārkāpis cilvēka pamattiesības, nav iesniegti pierādījumi, ka notikušais ir aizskāris prasītāju veselību. Nav pierādīts prasītājiem nodarītais morālais kaitējums. Piedzīta atlīdzība saskaņā ar Regulā (speciālā norma) noteikto (400 *euro*) par atteiktu iekāpšanu lidmašīnā.

Piedzītā atlīdzība: 400 *euro*.

9.2. Citi patērētāju tiesību aizskārumi

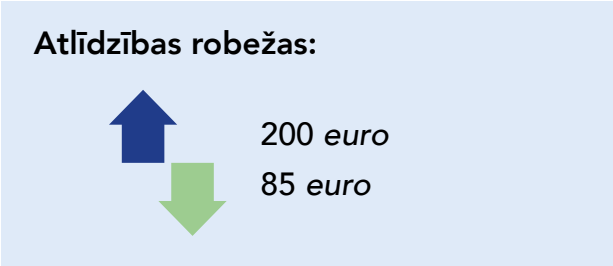

- **26.04.2018. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2018:0426.C29486516.7.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0527-18/8

Prasītāji /pers. A/ un /pers. B/ cēluši prasību pret SIA "Forum Cinemas" saistībā ar kinoteātra apmeklējumu (pakalpojuma saņemšanu), kurā /pers. B/, tolaik nepilngadīgai personai, tika izsniegtas sabojātas 3D brilles. /Pers. A/ kā /pers. B/ tēvs devies pie atbildētājas darbiniekiem brilles samainīt, tomēr tika vainots par briļļu sabojāšanu, pieprasot samaksu, un uz notikuma vietu tika izsaukta policija. Notikušais ir nobiedējis /pers. B/, jo prasītāji tika pārmeklēti un nogādāti policijas iecirknī. Prasītāji nav saņēmuši pakalpojumu (filmas seansu viņi nenoskatījās), radušies morālie pārdzīvojumi, /pers. B/ pēc notikušā saslimusi.

Prasītā atlīdzība: 100 *euro* par labu /pers. A/ un 300 *euro* par labu /pers. B/.

Tiesas vērtējums: Atbildētāja nav pierādījusi, ka brilles ir sabojājis prasītājs /pers. A/. Atbildētāja nepamatoti radīja situāciju, prasītājiem liedzot izmantot apmaksātu pakalpojumu. Nogādāšana policijas iecirknī radīja ciešanas, stresu un bezpalīdzības sajūtu. Minētais pazemojis prasītāju godu un cieņu.

Piedzītā atlīdzība: 100 *euro* par labu katram prasītājam.

- **26.04.2017. spriedums lietā Nr. C31461614**

Lietas arhīva Nr. CA-0461-17/12

/Pers. A/ cēlusi prasību pret SIA "Tele 2" par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu sakarā ar noslēgto pakalpojumu līgumu starp pusēm. /Pers. A/ noteiktā laika periodā atradās Ukrainā, kur neizmantoja sakaru pakalpojumus, tomēr atbildētājs atslēdza sakarus un sagatavoja rēķinu par sakaru izmantošanu. Lai atgūtu sakaru pieslēgumu, /pers. A/ samaksāja daļu parāda, tomēr atbildētājs sakarus atslēdza atkārtoti, kā arī liedza pāriet pie cita sakaru operatora. Atbildētājs nav /pers. A/ iesniedzis pierādījumus tam, ka sakari Ukrainā tika izmantoti.

Prasītā atlīdzība: 5000 *euro* (apelācijas instancē samazināts līdz 1000 *euro*).

Tiesas vērtējums: Prasītājas tiesības lietot pakalpojumus tika ierobežotas, kā arī tai netika sniegtas atbildes pēc būtības, tika liegtas iespējas brīvi izvēlēties sakaru operatoru, attieksme pret klientu vērtējama kā necienīga un negodīga. Tiesa konstatēja, ka atbildētāja, lai arī neatzīst prasību, atzinusi rēķina izrakstīšanu par nepamatotu. Notikušais ir /pers. A/ radījis neērtības un nepatīkamus emocionālus pārdzīvojumus.

Piedzītā atlīdzība: 85 *euro*.

10. MORĀLĀ KAITĒJUMA ATLĪDZĪBA PAR PRIVĀTUMA AIZSKĀRUMIEM

10.1. Prettiesiska datu apstrāde

Tiesību normas, uz kurām pamatoti prasījumi:

Satversmes 92. pants, 96. pants, 100. pants; CL 1635. pants;

Fizisku personu datu aizsardzības likuma 32. pants (nav spēkā), likuma "Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem" 7., 24., 25., 28. pants;

Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8. pants;

ANO starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 17. pants.

Atsauces uz EST spriedumiem: *06.11.2003. Lindqvist C/101/01; 13.05.2014. Google Spain C-131/12, 27.06.2017. Satakunnan Markkinaporssi un Satamedia C-73/07;*

EST ģenerāladvokātes Kokotas Dž. 2008. gada 8. maija viedoklis lietā Nr. C-73/07.

Atsauces uz ECT spriedumiem: *Magyar Tartalomszolgaltatok Egyesulete and Index.hu Zrt v. Hungary, lietas Nr. 22947/13; The Sunday Times v. The United Kingdom, lietas Nr. 6538/74; Von Hannover v. Germany, lietas Nr. 59320/00; Axel Springer AG vs. Germany, lietas Nr. 48311/10; Couderc and Hachette Filippachi Associes v. France, lietas Nr. 40454/07; Peck v. The United Kingdom, lietas Nr. 44647/98; Murray v. The United Kingdom, lietas Nr. 18731/91.*

- **29.04.2019. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2019:0429.C30472918.7.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0554-19/23

Prasītāja /pers. A/ cēlusi prasību pret SIA "ŽURNĀLS SANTA", kas publicējusi rakstu, kurā sniegta informācija, ka prasītāja izīrē sev piederošu nekustamo īpašumu, tādējādi izpaužot personas datus bez prasītājas piekrišanas, kā arī, nekonstatējot citus likumiskus datu apstrādes pamatus, pārkāpjot datu apstrādes principus.

Prasītā atlīdzība: 2500 *euro.*

Tiesas vērtējums: Nosakot atlīdzību, ņemta vērā tiesu prakse, vērtējot, cik būtiska iejaukšanās privātajā dzīvē notikusi (netika konstatēta attēlu no privātiem pasākumiem vai privātās dzīves detaļu publicēšana).

Piedzītā atlīdzība: 700 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Augstākās tiesas Senāta 2012. gada 1. februāra spriedums lietā Nr. SKC-8/2012; Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2011. gada 20. aprīļa spriedums lietā Nr. SKC-161/2011; Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2013. gada 28. februāra spriedums lietā Nr. SKC-11/2013; Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnešu kolēģijas 2014. gada 28. aprīļa rīcības sēdes lēmums Nr. SKC-873/2014.*

10.2. Citi privātuma aizskārumi

Atlīdzības robežas:

500 *euro*
200 *euro*

- **18.12.2017. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2017:1218.C30327615.1.S**

Lietas arhīva Nr. CA-1563-17/13

/Pers. A/ cēlusi prasību pret atbildētājiem /pers. B/ un /pers. C/ par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu, starp pusēm pastāvot konfliktam, kura ietvaros prasītāja vērsusies Valsts policijā, kurā kriminālprocess netika ierosināts. /Pers. A/ pauž, ka no atbildētāju puses pret viņu ir vērsta vardarbīga psiholoģiska kontrole, izteikti draudi un apvainojumi, aizskartas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. No liecinieku liecībām neizriet, ka būtu vērsta fiziska vardarbība. Prasītājai ir psihiatriski traucējumi, ko apliecina medicīnas iestāžu izziņas un liecības.

Prasītā atlīdzība: 5000 *euro* solidāri.

Tiesas vērtējums: Lai arī kriminālprocess netika ierosināts, Valsts policijas lietvedības dokumenti apliecina, ka konflikts ar apsaukāšanos, pazemošanu un draudēšanu ir noticis. Konfliktu apliecina arī liecinieki. Konflikta laikā izteiktie apzīmējumi pret /pers. A/ ir nepieklājīgi un neētiski. Atbildētāji nenoliedz, ka pušu starpā pastāv strīds un policijas izsaukumi ir regulāri. Pušu dzīvesvieta atrodas vienā nekustamajā īpašumā, par kuru tā īpašniekiem pastāv strīds un tiesvedība. Lai arī /pers. A/ nav tieši iesaistīta tiesvedībā, atbildētāji savās interesēs strīda par nekustamo īpašumu risināšanā izmanto /pers. A/ nestabilo psiholoģisko stāvokli, lai emocionāli ietekmētu. Šāda situācija negatīvi ietekmē prasītājas garīgo veselību un stabilitāti, ko apliecina vēršanās pēc palīdzības krīzes centrā. Šāda rīcība atzīstama par iejaukšanos prasītājas privātajā dzīvē.

Atbildētāju darbības ir vērtējamas kā iebiedēšana (*bullying)* un ir prettiesiska. Aizskārums nav noticis plašā publiskā telpā, turklāt prasītāja atteikusies pēc dzīvesbiedra un krīzes centra rekomendācijas mainīt dzīvesvietu.

Piedzītā atlīdzība: 100 *euro* no /pers. B/, 100 *euro* no /pers. C/.

Atsauces uz judikatūru: *Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014. gada 30. jūnija rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-470/2014.*

- **07.12.2017. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2017:1207.C29477616.1.S**

Lietas arhīva Nr. CA-1756/1

/Pers. A/ cēlusi prasību pret /pers. B/ par zaudējumu un morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu. /Pers. B/ izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, par kuru atbildība paredzēta Krimināllikuma 279. panta pirmajā daļā, ar mērķi prettiesiski izlikt /pers. A/ no dzīvokļa, bet kriminālprocess izbeigts noilguma dēļ. Lai sasniegtu mērķi, /pers. B/ noteiktā laika periodā (nepilna mēneša garumā) veikusi darbību virkni - lauzies iekšā prasītājas īrētajā dzīvoklī, sešas dienas atslēdzis elektrību, bojājis dzīvokļa durvis, ielauzies dzīvoklī un nav ielaidis tajā /pers. A/. /Pers. B/ savās darbībās iesaistīja vairākus cilvēkus, kā arī biedēja /pers. A/ meitu, kad dzīvoklī atradās viena. Valsts policijas izsaukšana vairākkārt nav bijusi efektīva un nav atturējusi /pers. B/.

Prasītā atlīdzība: 71 143,59 *euro.*

Tiesas vērtējums: Tiesa ir piemērojusi ECT atziņas par Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8. pantu, ar kuru garantētas tiesības uz privāto dzīvi (*Hannover v. Germany* 24.06.2004. 50. punkts), tādēļ tiesai ir jānošķir, kādas intereses lietā ir aizskartas – iejaukšanās privātajā dzīvē (privātumā) vai goda un cieņas aizskārums. Dzīvokļa īres līgumu /pers. A/ ir slēgusi ar /pers. C/, kas ir /pers. B/ māte un lietā nav dalībniece. Īres līgums ir bijis spēkā un /pers. A/ bija tiesības lietot dzīvokli līgumā noteiktajā termiņā. /Pers. B/ pēc atgriešanās no dzīves ārvalstīs uzskatīja, ka tam ir tiesības izmantot savai mātei piederošo dzīvokli. /Pers. B/ rīcības dēļ /pers. A/ bailēs atstājusi dzīvokli pret savu gribu un piespiedu kārtā. /Pers. B/, neievērojot likuma "Par dzīvojamo telpu īri" un CL nosacījumus, norādīja, ka vienpusēji ir izbeidzis dzīvokļa īres līgumu un izlicis /pers. A/ no dzīvokļa bez tiesas sprieduma. Tā /pers. B/ pārkāpusi prasītājas cilvēktiesības uz privātās dzīves un mājokļa neaizskaramību. Nosakot atlīdzības apmēru, tiesas kolēģija ir secinājusi, ka lielāks atlīdzības apmērs ir nosakāms lietās, kurās pārkāpums ir bijis ilgstošs un sistemātisks, izliekot īrnieku klāt neesot un izliekot īrnieka mantas, ilgstoši liedzot pieeju komunālajiem pakalpojumiem. Ciešanas prasītājai sagādāja izteiktie draudi un prettiesiskās darbības, kā arī notikušais uzturēja baiļu sajūtu gan /pers. A/, gan saistībā ar /pers. A/ meitas atrašanos dzīvoklī vienai. Lietā no /pers. B/ ir piedzenami arī zaudējumi.

Piedzītā atlīdzība: 500 *euro.*

Atsauces uz judikatūru: *Latgales apgabaltiesas KLK 2008. gada 22. aprīļa lēmums lietā Nr. 12330002307; Zemgales apgabaltiesas 2016. gada 7. decembra spriedums lietā Nr. C31456114; RAT CLK 2015. gada 17. jūnija spriedums lietā Nr. C28351713; Augstākās tiesas Senāta 2011. gada 26. janvāra spriedums lietā Nr. SKC-40/2011; Dobeles rajona tiesas 2013. gada 7. novembra spriedums lietā Nr. C13045813; Augstākās tiesas 2014. gada 30. decembra spriedums lietā Nr. PAC-0240-14.*

11. NORAIDĪTĀS PRASĪBAS PAR MORĀLĀ KAITĒJUMA ATLĪDZĪBU

- **23.03.2020. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2020:0323.C30300518.8.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0264-20/22

/Pers. A/ cēlusi prasību pret Latvijas valsti Finanšu ministrijas personā par morālā kaitējuma atlīdzību. Lielveikala jumta daļas nogruvumā ir gājis bojā /pers. A/ mātes vīrs, ar kuru /pers. A/ dzīvoja kopā un gadu gaitā bija izveidojušās tēva un dēla attiecības. /Pers. A/ kriminālprocesā netika atzīta par cietušo, kas radīja morālo kaitējumu un liedza tiesības saņemt atlīdzinājumu. /Pers. A/ sakarā ar notikušo radās iekšēji pārdzīvojumi un vilšanās, nedrošības sajūta. Prasītājs uzskata, ka Latvijas valsts nav ieviesusi ES direktīvas prasības, ar kurām paplašinātu noziegumos cietušo loku.

Prasītā atlīdzība: 50 000 *euro.*

Tiesas vērtējums: Civillietas ietvaros nevar pārvērtēt krimināllietā procesa virzītāja pieņemtu lēmumu par personu atzīšanu par cietušajiem. Pats par sevi apstāklis, ka prasītājs nav atzīts par cietušo kriminālprocesā, nav izraisījis tādu prasītāja tiesību aizskārumu, kas dotu prasītājam tiesības uz atlīdzinājumu. Jautājums par personu atzīšanu par cietušajiem ir nodots procesa virzītāja kompetencē, kurš ir tiesīgs to izvērtēt atbilstoši konkrētās lietas apstākļiem. Prasītāja tiesības prasīt kompensāciju nav aizskartas, jo šādu prasību iespējams celt CPL noteiktajā kārtībā pret noziedzīgajā nodarījumā vainojamām personām.

- **19.10.2017. spriedums Nr. ECLI:LV:RAT:2017:1019.C31413314.1.S**

Lietas arhīva Nr. CA-0154-17/21

/Pers. A/, /pers. B/, /pers. C/ un /pers. D/ cēlušas prasību pret SIA "Maxima Latvija" par morālo aizskārumu un fiziskām ciešanām, kas nodarītas sakarā ar lielveikala jumta daļas nogruvumā bojā gājušo /pers. E/, kas bija /pers. A/ un /pers. B/ māte, /pers. C/ meita un /pers. D/ dvīņu māsa. Prasītāji kriminālprocesā atzīti par cietušajiem. SIA "Maxima Latvija", tās veikalā atskanot trauksmes signālam, neveica apmeklētāju evakuāciju.

Prasītā atlīdzība: 70 000 *euro* par labu katram prasītājam.

Tiesas vērtējums: SIA "Maxima Latvija" nav bijusi lielveikala telpu īpašniece, bet telpu nomniece. /Pers. E/ gājusi bojā jumta konstrukciju nogruvumā, kas nav saistīts ar ugunsdrošības prasību neievērošanu. Izvērtējot pierādījumus lietā, tiesa secināja, ka ugunsgrēka trauksmes sistēma bija paredzēta vienīgi ugunsgrēka konstatēšanai un situācija, kad pirms jumta nogruvuma atskanēja signalizācija, bija apstākļu sakritība. Veikala darbinieki bija rīkojušies atbilstoši instrukcijām.

Tiesa nekonstatēja atbildētājas prettiesisku rīcību, kā arī nekonstatēja iespēju pārmest atbildētājai neuzmanību, jo nav pamata uzskatīt, ka atbildētāja varēja paredzēt jumta, griestu un nesošo konstrukciju sagrūšanu tās nomātajās telpās.

12. STATISTIKAS RĀDĪTĀJI

Dati sniegti saskaņā ar TA sniegto informāciju no "BI Microstrategy" datu apstrādes rīka.

12.1. Pirmās un otrās instances tiesās

Gads	Lietas kategorija	Prasījumi personisku aizskārumu dēļ sakarā ar ceļu satiksmes noteikumu neievērošanu un transporta līdzekļu avārijām		Prasījumi personisku aizskārumu dēļ, cietušajam veicot darba pienākumus		Prasījumi personisku aizskārumu dēļ sakarā ar citiem apstākļiem		Par goda un cieņas aizskārumiem		Kopā	
		Nr. 16		Nr. 17		Nr. 18		Nr. 22			
	Tiesas (grupa) tips	Lietu skaits (saņemtas lietas)	Lietu skaits (izskatītas)	Lietu skaits (saņem-tas lietas)	Lietu skaits (izskatītas)	Lietu skaits (saņemtas lietas)	Lietu skaits (izskatītas)	Lietu skaits (saņemtas lietas)	Lietu skaits (izskatītas)	Lietu skaits (saņemtas lietas)	Lietu skaits (iz-skatītas)
2017	Rajona/pilsētas tiesas	5	2	4	1	35	34	18	48	62	85
	Apgabaltiesas	1	3			21	23	52	47	74	73
	Kopā	6	5	4	1	56	57	70	95	136	158
2018	Rajona/pilsētas tiesas	2	5	3	5	19	39	18	24	42	73
	Apgabaltiesas	2	3			24	25	23	36	49	64
	Kopā	4	8	3	5	43	64	41	60	91	137
2019	Rajona/pilsētas tiesas	3	3	2	2	18	31	25	23	48	59
	Apgabaltiesas	1	1	1	1	21	21	15	16	38	39
	Kopā	4	4	3	3	39	52	40	39	86	98
2020	Rajona/pilsētas tiesas	2	1	2	3	19	17	19	16	42	37
	Apgabaltiesas	2	2	3	2	20	21	15	19	40	44
	Kopā	4	3	5	5	39	38	34	35	82	81

12.2. Rīgas apgabaltiesa

Civillietas saistībā ar prasījumiem personisku aizskārumu dēļ RAT 2017.–2020. gadā										
Gads	Prasījumi personisku aizskārumu dēļ sakarā ar ceļu satiksmes noteikumu neievērošanu un transporta līdzekļu avārijām		Prasījumi personisku aizskārumu dēļ, cietušajam veicot darba pienākumus		Prasījumi personisku aizskārumu dēļ sakarā ar citiem apstākļiem		Par goda un cieņas aizskārumiem		Kopā	Kopā
	Lietu skaits (saņemtas lietas)	Lietu skaits (izskatītas)	Lietu skaits (saņemtas lietas)	Lietu skaits (izskatītas)	Lietu skaits (saņemtas lietas)	Lietu skaits (izskatītas)	Lietu skaits (saņemtas lietas)	Lietu skaits (izskatītas)	Lietu skaits (saņemtas lietas)	Lietu skaits (izskatītas)
2017		2			14	15	38	33	52	50
2018	1	1			12	15	12	23	25	39
2019					13	12	9	10	22	22
2020	1	1	3	2	13	15	7	8	24	26
Kopā	2	4	3	2	52	57	66	74	123	137

IZMANTOTIE AVOTI

Literatūra

1) "Morālā kaitējuma atlīdzināšana civillietās. Tiesu prakses apkopojums." Augstākā tiesa, 2014.

2) Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojums "Goda un cieņas civiltiesiskā aizsardzība" (2000.–2018.).

3) Augstākās tiesas apkopojums "Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā".

4) Sinaiskis V. Taisnības princips Latvijas civiltiesībās. *Jurists*, Nr. 7/8, 1937.

5) Sinaiskis V. Latvijas Civiltiesību apskats. Rīga, Tiesiskās informācijas centrs, 1996, 147. lpp.

6) Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā. Rakstu krājums profesora E. Meļķiša zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003, 195.–197. lpp.

7) Augstākās tiesas plēnuma 1993. gada 25. oktobra lēmums Nr. 3 "Par tiesu praksi lietās par personu goda un cieņas aizskarošu ziņu atsaukšanu"; AT tiesu prakses apkopojums 2004. 53. lpp.

Normatīvie akti

Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/679 (2016. gada 27. aprīlis) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula) (Dokuments attiecas uz EEZ). Pieejama: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex%3A32016R0679.

Tiesu prakse

1) Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2012. gada 23. maija spriedums lietā Nr. SKC-200/2012.

2) Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 1. jūnija lēmums lietā Nr. SKA-235/2012.

3) Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2012. gada 17. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-637/2012 14.1. punkts.

4) Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014. gada 20. jūnija spriedums lietā Nr. SKC-0106-14.

5) Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015. gada 28. oktobra spriedums lietā Nr. SKC–151/2015 (Nr. C29719410).

6) Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016. gada 30. decembra spriedums lietā Nr. SKC-2064/2016 (Nr. C33411914).

7) Senāta Civillietu departamenta 2018. gada 20. aprīļa spriedums lietā Nr. SKC–41/2018 (C33288714) ECLI:LV:AT:2018:0420.C33288714.1.S.

8) Senāta Civillietu departamenta 2019. gada 20. augusta spriedums lietā Nr. C33586617, SKC-605/2019.

9) Senāta Civillietu departamenta 2020. gada 11. februāra spriedums lietā Nr. SKC-166/2020.

10) Senāta Civillietu departamenta 2020. gada 6. marta spriedums lietā Nr. C30517517, SKC-104/2020.

11) Senāta Civillietu departamenta 2020. gada 30. aprīļa spriedums lietā Nr. SKC-77/2020.

12) Senāta 2020. gada 29. jūlija rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-988/2020.

13) RAT 2019. gada 4. oktobra spriedums lietā Nr. CA-0266-19/30; ECLI:LV:RAT:2019:1004.C04494311.4.S.

14) ECT 2020. gada 19. novembra spriedums lietā *Dupate v. Latvia* Nr. 18068/11. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-206155.

15) ECT 2020. gada 14. maija spriedums lietā *Rodina v. Latvia* Nr. 48534/10 un Nr. 19532/15. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-202437.

Guntra Kuple,
Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētājas palīdze pētnieciski analītiskajos jautājumos

PERSONU TIESĪBU IEVĒROŠANAS ASPEKTI PROCESOS PAR NOZIEDZĪGI IEGŪTU MANTU

1. JAUTĀJUMA PROBLEMĀTIKA SAISTĪBĀ AR PĒDĒJO GADU AKTUALITĀTĒM LATVIJĀ

[1.1.] Pēdējo gadu laikā, jo īpaši kopš 2017. gada, Latvijā ir pilnveidots un vienlaikus pastiprināts normatīvais regulējums finanšu un ekonomisko noziegumu novēršanas jomā un mainīta pieeja šīs noziedzības apkarošanai. Jau 2015. gadā ar rekomendācijām par nepieciešamajiem uzlabojumiem korupcijas un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanā klajā nāca OECD Latvijas 2. fāzes novērtēšanas ziņojumā.[1] Pārmaiņu procesu būtiski paātrināja 2018. gada augustā publicētais Eiropas Padomes naudas atmazgāšanas novēršanas pasākumu un terorisma finansēšanas ekspertu komitejas MONEYVAL 5. kārtas savstarpējā novērtējuma ziņojums, kurā tika vērtēta Latvijas izveidotās sistēmas atbilstība starptautiskajiem standartiem naudas atmazgāšanas un terorisma finansēšanas novēršanā un izteiktas rekomendācijas.[2] Ņemot vērā, ka novērtējums vairākās pozīcijās bija nepietiekošs, Ministru kabinets pieņēma pasākumu plānu MONEYVAL rekomendāciju izpildei.[3] Pēc tā izpildes pasākumu plāns joprojām tiek atjaunots un izdots jauna Ministru kabineta rīkojuma formā.[4]

[1.2.] Minētais pasākumu plāns paredzēja mērķtiecīgu visu iesaistīto institūciju veicamo darbību sarakstu ar noteiktiem izpildes termiņiem. Pasākumu plāns ietvēra arī vairāku normatīvo aktu pilnveidošanu, iesaistīto valsts iestāžu kompetences un kapacitātes celšanu, kompetento institūciju turpmāko iesaisti sistēmas darbībā. Tajā pašā laikā ministru prezidents pēc Finanšu sektora attīstības padomes sēdes publiski pieteica finanšu sektora kontroles reformu.[5] Aktīvā valsts rīcība šajos virzienos nodrošināja vēlamos rezultātus un Latvija netika iekļauta Finanšu darījumu darba grupas (*Financial Action Task Force* – FATF) veidotajā pastiprinātas uzraudzības jeb t. s. "pelēkajā sarakstā", kur tiek iekļautas augsta riska jurisdikcijas ar sistēmiskiem trūkumiem naudas līdzekļu legalizēšanas novēršanā. Sarakstā iekļautajām valstīm ir būtiski apgrūtināta līdzdalība globālajā finanšu sistēmā.

[1.3.] Latvija 21. gs. sākumā izveidojās kā plašākā reģionā zināms finanšu pakalpojumu sniegšanas centrs, šos pakalpojumus izmantojot arī lielam skaitam nerezidentu. Latvijas banku un citu finanšu pakalpojumu sniedzēju nodrošinātie pakalpojumi

1 *Phase 2 Report on implementing the OECD Anti-Bribery Convention in Latvia. OECD. October 2015.* Pieejams: https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/Latvia-Phase-2-Report-ENG.pdf

2 *Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures Latvia Fifth Round Mutual Evaluation Report. July 2018;* Pieejams: https://rm.coe.int/moneyval-2018-8-5th-round-mer-latvia/16808ce61b;

3 Ministru kabineta 2018. gada 11. oktobra rīkojums Nr. 512 "Par Pasākumu plānu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanai laikposmam līdz 2019. gada 31. decembrim". Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/302218-par-pasakumu-planu-noziedzigi-iegutu-lidzeklu-legalizacijas-un-terorisma-finansesanas-noversanai-laikposmam-lidz-2019

4 Ministru kabineta 2020. gada 29. septembra rīkojums Nr. 576 "Par pasākumu plānu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas, terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanai laikposmam no 2020. līdz 2022. gadam". Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/317729-par-pasakumu-planu-noziedzigi-iegutu-lidzeklu-legalizacijas-terorisma-un-proliferacijas-finansesanas-noversanai-laikposmam

5 https://www.mk.gov.lv/lv/aktualitates/ministru-prezidents-latvija-ir-jaisteno-finansu-sektora-kontroles-reforma

tika vērtēti kā droši, mūsdienīgi un izdevīgi.[6] Noteiktā laika periodā FKTK bija sniegusi licences vairāk nekā 20 kredītiestāžu darbībai, lai arī finanšu un kapitāla tirgus eksperti šo skaitu vērtēja kā pārmērīgu vietējam tirgum.[7] Daļa šo kredītiestāžu savu darbību lielākoties koncentrēja uz nerezidentu apkalpošanu, tiem bieži nākot no NVS valstīm, kurās ir augsts korupcijas un cita veida noziedzības līmenis, kas vienlaikus nozīmēja arī augstus noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas riskus. Tolaik šie riski ne vienmēr bija pienācīgi izprasti un vadīti, tādēļ bija pārmērīgi augsti, par prioritāti izvirzot peļņas gūšanu no šo klientu apkalpošanas. Šādos apstākļos radās pamats secināt, ka Latvija izmantota kā šo klientu līdzekļu tranzīta vai uzglabāšanas valsts.

[1.4.] Pasākumu plāna izpilde ir rezultējusies gan ar nerezidentu apkalpošanas apjoma būtisku kritumu,[8] gan intensīvāku informācijas apriti starp kompetentajām iestādēm saistībā ar darījumiem, par kuriem, pastāvot aizdomām par noziedzīgiem nodarījumiem, informācija nonāk tiesībsargājošās iestādēs. Tāpat pēdējo gadu laikā trīs kredītiestādes Latvijā ir pārtraukušas darbību, īstenojot maksātnespējas vai likvidācijas procesu, kas nozīmē, ka atbildīgajām personām ir jāpārvērtē šo banku uzņemtās saistības, pirms noguldījumu izmaksas, izpildot normatīvo aktu prasības par kredītiestādēs esošo līdzekļu izcelsmes novērtēšanu.

[1.5.] Straujās pārmaiņas finanšu sektorā ir radījušas sabiedrībā diskusijas par ieviestā regulējuma samērīgumu un atbilstību ar iesaistīto personu interesēm. Jo īpaši ir uzsverams finanšu iestāžu u. c. NILLTPFN likuma subjektu pienākumu loka pieaugums, piemēram, pienākums izveidot un uzturēt to iekšējās kontroles sistēmas ar noteiktiem to elementiem, pienākums veikt noteikta apjoma klienta izpēti[9], kā arī finanšu un kapitāla tirgus regulatora izdotajos normatīvajos aktos noteiktais. Līdz ar to pilnveidoto normatīvo aktu pareiza piemērošana situācijās, kad process ir nonācis līdz mantas arestam, ir jāuzņemas tiesībsargājošām iestādēm, veicot kriminālprocesus, kā arī tiesai, pieņemot likumu burtam un garam atbilstošus nolēmumus krimināltiesisko attiecību taisnīgam noregulējumam, vienlaikus ievērojot visu lietas dalībnieku interešu realizāciju.

[1.6.] Noziedzīgu nodarījumu izmeklēšana finanšu jomā ir specifiska ar nepieciešamību reaģēt strauji, lai novērstu neskaidras izcelsmes naudas līdzekļu tālāku aizplūšanu, tostarp starptautiskā vidē, kas būtiski apgrūtinātu turpmāku kriminālprocesa veikšanu, tādēļ ir izmantojami KPL iekļautie līdzekļi, galvenokārt mantas arests, ar mērķi nodrošināt līdzekļu saglabāšanu līdz tiesas procesam, lai pēc tam varētu tos atdot cietušajām personām vai arī līdzekļus izslēgt no turpmākas civiltiesiskās apgrozības.

[1.7.] Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana vienmēr ir saistīta ar predikatīvu noziedzīgu nodarījumu, jo šādi līdzekļi tiek iegūti noziedzīgā ceļā, piemēram, krāpšanas, korupcijas, narkotiku un psihotropo vielu tirdzniecības, cilvēku tirdzniecības,

6 https://www.fktk.lv/jaunumi/infografikas/infografika-nerezidentu-noguldijumi-latvijas-bankas/

7 https://lvportals.lv/norises/312310-atseviskas-bankas-turpina-cinu-par-izdzivosanu-2020

8 https://www.fktk.lv/wp-content/uploads/2020/02/INFOGRAFIKA_Q4_2019_LV.pdf

9 Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likums. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/178987-noziedzigi-iegutu-lidzeklu-legalizacijas-un-terorisma-un-proliferacijas-finansesanas-noversanas-likums

izvairīšanās no nodokļu nomaksas u. c. rezultātā. Līdz ar to izmeklēšanas procesā jāsaskaras ar noziedzīgu nodarījumu daudzējādību. Tomēr predikatīvo noziedzīgo nodarījumu bieži vien nav iespējams vai ir nesamērīgi apgrūtinoši noskaidrot pat ar kriminālprocesuāliem līdzekļiem, tādēļ normatīvie akti paredz iespēju īstenot autonomos (*stand-alone*) procesus. Predikatīvo noziedzīgo nodarījumu ir apgrūtinoši vai pat nav iespējams konstatēt, ņemot vērā, ka līdzekļu legālu izcelsmi nav iespējams noskaidrot, jo līdzekļi var būt no citām jurisdikcijām, izmantojot ārvalstu personas, sarežģītas iesaistīto personu struktūras un ārvalstu finanšu pakalpojumu sniedzējus. Līdz ar to ir iespējams Latvijā nonākušos finanšu līdzekļus konfiscēt, nepieļaujot to turpmāku izmantošanu ekonomikā.

[1.8.] Lai efektivizētu kriminālprocesu par noziedzīgi iegūtu mantu norisi, Krimināllikumā 2017. gadā ieviests mantas īpašās konfiskācijas jēdziens[10] jeb konfiskācija bez apsūdzības, kas nozīmē, ka procesu par noziedzīgi iegūtu mantu iespējams virzīt īpašā kārtībā pirms vai pat bez pamata nozieguma konstatēšanas. Pirms grozījumiem noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas veids tika regulēts ar procesuālām normām un neveicināja vienveidīgu normu piemērošanu.[11] Minētais mantas konfiskācijas veids nozīmē, ka līdzekļus iespējams konfiscēt, pirms noskaidro pie atbildības saucamās personas. Šāda kārtība izmantojama situācijās, kad pierādījumu kopums dod pamatu uzskatīt, ka manta, kura izņemta vai kurai uzlikts arests, ir noziedzīgi iegūta vai saistīta ar noziedzīgu nodarījumu un krimināllietas nodošana tiesai objektīvu iemeslu dēļ saprātīgā laika termiņā nav iespējama.[12]

[1.9.] Kā pēdējais jaunieviesums KPL, kas attiecas uz jauno pieeju attiecīgo noziegumu apkarošanā, ir 392. panta otrā^2 daļa, kas stājās spēkā 2021. gada 1. janvārī un nosaka, ka procesu par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju var izbeigt, ja ir panākts mantisko attiecību taisnīgs regulējums, kad nav pierādīta personas vaina un kad papildu pierādījumu iegūšana nenodrošina ekonomisku pieeju vai radīs nesamērīgus izdevumus.[13] Šie grozījumi pēdējās publikācijās ir komentēti kā lietderīguma principa pārsvars pār kriminālprocesa obligātuma principu, kas tiesību zinātnieku lokā būtu diskutabls jautājums.[14] TM ir skaidrojusi, ka ekonomisks pirmstiesas kriminālprocess nebūtu gadījumos, ja kriminālprocesā ir nosūtīti tiesiskās palīdzības lūgumi par pierādījumu iegūšanu ārvalstī, bet ilgstoši vai vispār netiek saņemta atbilde un kriminālprocesā nav iespējams pierādīt personas vainu noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā bez šiem pierādījumiem, ir uzskatāms, ka atkārtota tiesiskās palīdzības lūguma sagatavošana un nosūtīšana, kas visdrīzāk netiks izpildīts, paildzinās izmeklēšanu, vienlaikus radot papildu izmaksas, tādējādi nenodrošinot ekonomisku kriminālprocesu. Tāpat nesamērīgi izdevumi var veidoties arī ar starptautiskās sadarbības rezultātā iegūto materiālu tulkošanu, tehnisko apstrādi, kā arī pārmērīgu cilvēkresursu iesaisti, kas traucē izmeklēt citas lietas, nodrošinot prioritāti lietām, kurās ir personas ar tiesībām uz aizstāvību.[15]

10 Krimināllikums. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums

11 Grozījumi Krimināllikumā. http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/1CF2B4A0A7C28D09C2258011002BB45B?OpenDocument

12 Kriminālprocesa likums. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/107820#n59

13 Grozījumi Kriminālprocesa likumā. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/319095-grozijumi-kriminalprocesa-likuma

14 Meikališa Ā.; Strada-Rozenberga K. "Jaunākie grozījumi Kriminālprocesa likumā: apskats un komentāri". 05.01.2021. Jurista Vārds Nr. 1 (1163). Pieejams: https://juristavards.lv/doc/277981-jaunakie-grozijumi-kriminalprocesa-likuma-apskats-un-komentari/

15 TM 2020. gada 12. oktobra vēstule Nr. 1-11/3257 "Par priekšlikumiem likumprojektam "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" (Saeimas reģ. Nr.555/Lp13)pirmstrešālasījuma".Pieejama:https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/A8AD1B22DC611789C225860000216EE5?OpenDocument

[1.10.] Procesi par noziedzīgi iegūtu mantu ir atšķirīgi arī ar apstākli, ka personai ar tiesībām uz konkrēto mantu ir pašai jāpierāda, ka manta ir iegūta likumīgā ceļā, kas dažkārt rada neizpratni, jo atšķiras no vispārējās kārtības kriminālprocesā jeb ar t. s. "apgriezto pierādīšanas pienākumu", kas šķietami var ietekmēt nevainīguma prezumpcijas principu.

[1.11.] Ņemot vērā šos pastiprinātos nosacījumus attiecīgo noziegumu apkarošanai, nereti publiskajā telpā tiek pausti pārmetumi un kritika par personu cilvēktiesību un pamattiesību aizskārumiem, publiskās diskusijas galējie viedokļi pat tiek apzīmēti ar vārdu salikumiem [banku] "sarkanais terors"[16], "policejiska valsts"[17] utt. Šādu un līdzīgu viedokli par notiekošo reformu pauž gan atsevišķi tiesību zinātnieki[18], gan zvērinātu advokātu pārstāvji, norādot uz riskiem, ka manta var tikt nepamatoti prezumēta kā noziedzīgi iegūta, argumentējot gan ar nevainīguma prezumpcijas pārkāpumu, gan negatīvo ietekmi uz ekonomikas apriti, gan kritizējot jau kredītiestāžu līmenī izvirzītās prasības pret klientiem. Arī Latvijas augstākās amatpersonas ir izteikušās, ka finanšu sektora reformu laikā ir pieļautas kļūdas, kas praksē ir labojamas.[19] Neapmierinātība ar pārmaiņu rezultātā īstenotajiem kriminālprocesiem ir eskalējusies līdz tam, ka konkrētos kriminālprocesos aizskartās personas vērsīsies ECT.[20] Ja sūdzība tiks pieņemta izskatīšanai, tuvāko gadu laikā būs pieejams vērtējums šādām situācijām cilvēktiesību aspektā. Kamēr šāds autoritatīvs viedoklis un vērtējums nav pausts, tiesām ir jāizskata lietas un sūdzības esošajos apstākļos un ir jārod tiesisks līdzsvars, ņemot vērā pieejamos tiesību avotus.

[1.12.] Ieteicamā rīcība pirmstiesas procesā pēdējo gadu laikā ir skaidrota vairākkārt, piemēram, ir izdota Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja rokasgrāmata rīcībai ar mantu kriminālprocesā[21], Finanšu izlūkošanas dienesta metodoloģisks materiāls par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju tipoloģijām un pazīmēm[22], Finanšu izlūkošanas dienesta vadlīnijas par izmeklēšanas prioritātēm noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas jomā un vadlīnijas sadarbībai ar operatīvās darbības subjektiem, izmeklēšanas iestādēm un prokuratūru (ierobežotas pieejamības informācija). Šis materiālu apjoms ir izmantojams kā palīglīdzeklis arī tiesās, skatot attiecīgas lietas, tomēr iztrūkst vienota materiāla, kas būtu veidots tieši tiesas vajadzībām.

[1.13.] Ņemot vērā izklāstīto situāciju, arī RAT pēdējo gadu laikā ir pievērsusies šo jautājumu izpētei – KLK pārstāvji piedalījušies normatīvo aktu izstrādes procesā, kā arī 2020. gada beigās ir uzsākta pētījuma izstrāde par mantas aresta un konfiskācijas tiesiskajiem aspektiem. Jāņem vērā, ka apgabaltiesas ir pēdējās instances tiesas lēmumiem par mantas aresta piemērošanu, kā arī lietās par noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju. Pētījumā ieplānots apkopot esošo tiesu praksi, kā arī sniegt metodisku atbalstu tiesnešiem lietu izskatīšanā. Pētījuma mērķis ir izstrādāt tiesu darbā izmantojamu materiālu, tiesai likumā noteiktajā kārtībā piedaloties pirmstiesas procesā un skatot krimināllietas par attiecīgiem noziedzīgiem nodarījumiem, kā arī vienādot turpmāko tiesu praksi.

[1.14.] Tā kā tuvākajos gados pēc ierosināto pirmstiesas procesu pabeigšanas tiesās ir paredzams šādu kategoriju lietu skaita pieaugums, tiesu darbam nepieciešams noderīgs materiāls vienveidīgai tiesību normu izpratnei un lietu efektīvai izskatīšanai. Ņemot vērā, ka 2021. gadā plānots darbu uzsākt specializētajai ELT, daļa no topošā pētījuma ietvaros analizējamiem procesiem turpmāk tiks skatīti jaunizveidotajā tiesā kā pirmās instances tiesā, kas daļēji risinātu tiesu

16 https://www.delfi.lv/news/versijas/daiga-silina-sarkanais-terors-pret-latvijas-banku-klientiem.d?id=52465007

17 http://tzpi.lu.lv/files/2020/10/I.Steinbuka_Diena.pdf

18 Kūtris G. "Noziedzīgi iegūtā konfiskācijas iespējas un pamats". Pieejams: https://www.apgads.lu. lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juridiskas-konferences/JUZK-78-2020/juzk.78.22-Kutris.pdf un vairāki referāti zinātniskajā konferencē "Bankas mainīgajā pasaulē". Pieejami: https://tzpi.lu.lv/2020/08/26/tzpi-ar-piecu-menesu-nobidi-tomer-notiks-konference-bankas-mainigaja-pasaule/

19 Piem., https://www.delfi.lv/news/national/politics/no-viena-gravja-otra-latvijas-paveikto-naudas-atmazgasanas-krana-aizdarisana-verte-levits.d?id=52529367

20 Piem., https://www.diena.lv/raksts/latvija/zinas/_novum-riga_-taisnibu-mekles-eiropas-cilvektiesibu-tiesa-14252846

21 Rokasgrāmata rīcībai ar mantu kriminālprocesā, 2019. Pieejama: https://www.knab.gov.lv/lv/noziedzigu_nodarijumu_izmeklesana/

22 Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas tipoloģijas un pazīmes. Metodoloģisks materiāls, 2020. Pieejams: https://www.fid.gov.lv/images/Articles/2020/FID_Tipologiju_materials_2020.pdf

varas kapacitātes jautājumu.[23] RAT noteikta kā specializēta apelācijas instances tiesa.[24]

[1.15.] Jau šobrīd pētījuma vajadzībām ir apkopotas ECT atziņas lietās par īpašuma tiesību aizskārumiem, valstij konfiscējot mantu, kuru izmantošana būtu noderīga, nosakot tādus personu tiesību ierobežojumus kā mantas arests vai pieņemot lēmumu par mantas konfiskāciju. Pētījuma sākuma stadijā var būt lietoti dažādi termini, kas pēc būtības apzīmē vienu jēdzienu, piemēram, manta, līdzekļi, aktīvi. Legāldefinīciju atšķirīgas lietošanas problemātika ir zināma jau iepriekš un tā ir iekļaujama pētījuma apjomā. Šī publikācija ir uzskatāma par pētījuma sākotnējo stadiju.

2. STARPTAUTISKĀS SAISTĪBAS NOZIEDZĪGI IEGŪTU LĪDZEKĻU LEGALIZĀCIJAS NOVĒRŠANĀ

[2.1] Latvija gan kā ES dalībvalsts, gan arī citu starptautisku organizāciju ietvaros ir uzņēmusies saistības ar dažādiem starptautiskiem tiesību aktiem un līgumiem. Konvencijas ir tieši piemērojamas, arī tiesa var uz tām atsaukties vai izmantot, ja ir nepieciešams tulkot nacionālos normatīvos aktus.

[2.2] Sākot starptautisko saistību uzskaitījumu, jāpiemin saistošie cilvēktiesību dokumenti, kas nosaka tādus vispārējus tiesību principus kā personu tiesības uz taisnīgu un objektīvu tiesu, nevainīguma prezumpciju, personu tiesības uz īpašumu, tiesības uz aizstāvību. Nosauktie principi kopā ar pārējiem kriminālprocesa principiem ir obligāti ievērojami arī kriminālprocesos par noziedzīgi iegūtu mantu. Tādējādi ir nodrošināma šādu tiesību īstenošana:

Dokuments	Tiesības uz taisnīgu tiesu	Tiesības pie krimināllapsūdzības	Nevainīguma prezumpcija	Tiesības uz īpašumu
Vispārējā cilvēktiesību deklarācija[25]	8. pants	10. pants 11. panta 2. punkts	11. panta 1. punkts	17. pants
Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija[26]	6. panta 1. punkts	6. panta 3. punkts, 7. pants Protokola Nr. 7 2. pants un 3. pants	6. panta 2. punkts	Pirmā protokola 1. pants
ANO Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām[27]	14. panta 1. punkts	14. panta 3., 4., 5., 6., 7. punkts 15. pants	14. panta 2. punkts	
ES pamattiesību harta[28]	47. pants	49. pants 48. panta 2. punkts	48. panta 1. punkts	17. pants

Tiesai ir jālīdzsvaro speciālo normatīvo aktu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un citu noziegumu novēršanas jomā piemērošana ar vispārējo cilvēktiesību ievērošanu.

[2.3.] Krimināltiesību nozarē, veicot KPL grozījumus, ar kuru palīdzību vērsties pret noziedzīgi iegūtu līdzekļu apriti, ir nostiprinājies viedoklis, ka tie atbilst gan Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai un ES pamattiesību hartai.[29] Tāpat tiesību zinātnes ietvaros ir pētīts citu ES dalībvalstu regulējums rīcībai ar

23 Sviķe I. S. "Ekonomisko lietu tiesas process krimināllietās". Jurista Vārds 01.12.2020. Nr. 48 (1158). Pieejams: https://juristavards.lv/doc/277755-ekonomisko-lietu-tiesas-process-kriminallietas/

24 Kriminālprocesa likuma grozījumi. Pieejami: https://likumi.lv/ta/id/319095-grozijumi-kriminalprocesa-likuma

25 Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Pieejama: https://www.mfa.gov.lv/ministrija/latvijas-parstavis-starptautiskajas-cilvektiesibu-institucijas/individam-tiesi-pieejamas-apvienoto-naciju-organizacijas-cilvektiesibu-aizsardzibas-proceduras/vispareja-cilvektiesibu-deklaracija;

26 Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieejama: https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649;

27 ANO Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām. Pieejams: https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/705

28 ES Pamattiesību harta (2016/C 202/02). Pieejama: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=ES;

29 Stukāns J. "Bankas klienta kontā esošo finanšu līdzekļu atzīšana par noziedzīgi iegūtiem", 29.09.2020. Zinātniskā konference "Bankas mainīgajā pasaulē". Pieejams: https://tzpi.lu.lv/2020/08/26/tzpi-ar-piecu-menesu-nobidi-tomer-notiks-konference-bankas-mainigaja-pasaule/ .

noziedzīgi iegūtu mantu un secināts, ka dalībvalstu izpratne ir līdzīga, un ir skaidri noteikts, ka noziedzīgi iegūta manta ir konfiscējama, lai arī konfiskācijas modeļi atšķiras. Tomēr, ņemot vērā, ka atšķirības regulējumā ļauj negodprātīgām personām to izmantot savās interesēs, izvairoties no naudas līdzekļu iesaldēšanas, arestēšanas un konfiskācijas, tiesiskajam regulējumam ir tendence tuvināties.[30]

[2.4.] Kopš 2009. gada 31. decembra Latvijā ir spēkā Eiropas Padomes 2005. gada 16. maija konvencija par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanu, kā arī šo līdzekļu meklēšanu, izņemšanu un konfiskāciju (Varšavas konvencija). Šīs konvencijas 9. panta 6. punkts nosaka, ka lietās par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju nav nepieciešams pierādīt predikatīvo noziedzīgo nodarījumu.[31] To, ka šī konvencijas norma ir pamatojums 2018. gada 1. septembra KPL grozījumiem, kas noteica, ka nav nepieciešams pierādīt, no kura noziedzīgā nodarījuma līdzekļi ir iegūti, apstiprinājis Senāts Krimināllietu departamenta senatoru kopsapulcē 2019. gada 19. jūnijā, kurā pieņēma lēmumu par tiesību normu par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu interpretāciju.[32]

[2.5.] Noziedzīgo darbību rezultātā iegūtu līdzekļu arestu un konfiskācijas pasākumu ieviešanu paredz ANO 1994. gada Konvencija pret narkotisko un psihotropo vielu nelegālu apriti (Vīnes konvencija) 5. pants.[33] Tāpat arī ANO 2000. gada 15. novembra Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību (Palermo konvencijas) 12. pants nosaka noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiscēšanas pasākumu ieviešanu.[34]

[2.6.] Finanšu darījumu darba grupas (*Financial Action Task Force* – FATF) rekomendācijas ir starptautiski standarti pasākumu kopumam, kas valstīm jāievieš, lai novērstu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un terorisma finansēšanu, kā arī masu iznīcināšanas ieroču izplatīšanas finansēšanu. Šīs rekomendācijas, lai arī nav normatīvais akts, ir uzskatāmas par "zelta standartu" nozarē un tieši pēc tām arī valstu izveidotā sistēma tiek novērtēta. Rekomendāciju dokumenta B sadaļā "Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija un konfiskācija" iekļauta 4. rekomendācija valstīm pieņemt pasākumus, kas līdzinās Vīnes konvencijā, Palermo konvencijā un Teroristu finansēšanas konvencijā noteiktajiem, tostarp normatīvos aktus, lai pilnvarotu kompetentās iestādes iesaldēt vai aizturēt un konfiscēt noziedzīgi iegūtu mantu, neierobežojot *bona fide* trešo pušu tiesības. Valstīm ir nepieciešams apsvērt iespēju noteikt pasākumus, ar kuriem šādus ieņēmumus vai nozieguma izdarīšanas rīkus var konfiscēt bez nepieciešamības pieņemt notiesājošu spriedumu krimināllietā (konfiskācija bez notiesājoša sprieduma) vai kuri paredz, ka likumpārkāpējam ir jāuzrāda konfiscējamās mantas likumīgā izcelsme tādā mērā, kādā šāda prasība atbilst valsts normatīvajos aktos noteiktajiem principiem.[35]

30 Stukāns J. "Mantas atzīšanas par noziedzīgi iegūtu tiesiskais regulējums un tā piemērošanas problemātika". Promocijas darbs. Rīga, 2019. Pieejams: https://www.rsu.lv/sites/default/files/dissertations/Stukans_promocijas_darbs_LV.pdf.

31 Par Eiropas Padomes konvenciju par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanu, kā arī šo līdzekļu meklēšanu, izņemšanu un konfiskāciju. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/203016-par-eiropas-padomes-konvenciju-par-noziedzigi-iegutu-lidzeklu-legalizaci-jas-un-terorisma-finansesanas-noversanu-ka-ari-so-lidzeklu-meklesanu-iznemsanu-un-konfiskaciju.

32 Senāta Krimināllietu departamenta 2019. gada 19. jūnija senatoru kopsapulces lēmums. Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesnesu_kopsapulcu_lemumi/KLD_kop_lemums_19_06_2019_noz_ieg_lidz_leg_.PDF.

33 ANO Konvencija pret narkotisko un psihotropo vielu nelegālu apriti. Pieejama: https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1203.

34 ANO Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību. Pieejama: https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1474.

35 *International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation. The FATF Recommendations. Updated October 2020.* Pieejamas: http://www.fatf-gafi. org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf

[2.7.] Latvijas normatīvajos aktos tiek iestrādātas prasības, kas izriet no EP direktīvām, piemēram, vienotas nostādnes noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanā noteica I-V "AML direktīvas".[36] Savukārt Eiropas Parlamenta un padomes direktīva (ES) 2018/1673 (2018. gada 23. oktobris) par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas apkarošanu ar krimināltiesībām[37] noteica noteikumu minimumu attiecībā uz noziedzīgu nodarījumu definīciju un sankcijām nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas jomā.

[2.8.] Tāpat Latvija ir dalībvalsts OECD, kas ietver saistības īstenot politiku un praksi pēc labākajiem organizācijas dalībvalstu standartiem, tai skaitā noziedzības apkarošanā.

[2.9.] Starptautisko un Latvijas Republikas nacionālo sankciju likums nosaka atbilstoši starptautiskajām tiesībām attiecībā uz sankciju subjektu noteikto ierobežojumu, kurus pieņēmusi ANO vai ES , vai cita starptautiskā organizācija, kuras dalībvalsts ir Latvija, tiešu piemērojamību Latvijā.[38] Sankcijas ir ārpolitikas instruments, lai spētu nevardarbīgā ceļā novērst starptautisko tiesību pārkāpumus, kā arī lai ļautu reaģēt uz starptautiskās drošības izaicinājumiem. Sankciju mērķis ir demokrātisku iekārtu un cilvēktiesību ievērošanas atbalstīšana un starptautiskās drošības sistēmas stiprināšana. Sankciju ievērošana demonstrē valsts attieksmi cīņā pret starptautisko terorismu un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas shēmām, kā arī citiem globāliem izaicinājumiem.[39] Praktiski tas nozīmē, ka Latvijā tiek ievēroti minēto starptautisko organizāciju sankciju režīmi. Ja Latvijas jurisdikcijas ietvaros tiek konstatēti sankcijām pakļautu personu tieši vai netieši kontrolēti aktīvi, likums nosaka konkrētu likuma subjektu (kas ir visas personas) rīcību, kas paredz finanšu līdzekļu nekavējošu iesaldēšanu un kompetentu institūciju informēšanu. NILLTPFN likuma 4. panta trešā daļa nosaka, kuros sankciju sarakstos iekļautu personu tieši vai netieši kontrolētie līdzekļi ir automātiski atzīstami par noziedzīgi iegūtiem. Šādas rīcības mērķis ir ietekmēt personas, kas tiek turētas aizdomās saistībā ar iesaistīšanos teroristiskās darbībās vai masveida iznīcināšanas ieroču izgatavošanā, glabāšanā, pārvietošanā, lietošanā vai izplatīšanā (proliferācija). Ja operatīvās darbības subjektiem, pirmstiesas izmeklēšanas iestādēm, prokuratūrai vai tiesai ir informācija, kas dod pietiekamu pamatu šo personu turēt aizdomās par tāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, kurš saistīts ar terorismu, vai līdzdalību tajā, to līdzekļi ir automātiski atzīstami par noziedzīgi iegūtiem.

36 https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/financial-supervision-and-risk-management/anti-money-laundering-and-counter-terrorist-financing_en.

37 Eiropas Parlamenta un padomes direktīva (ES) 2018/1673 (2018. gada 23. oktobris) par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas apkarošanu ar krimināltiesībām. Pieejama: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX%3A32018L1673

38 Starptautisko un Latvijas Republikas nacionālo sankciju likums. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/280278-starptautisko-un-latvijas-republikas-nacionalo-sankciju-likums

39 Informatīvais materiāls (vadlīnijas) sankciju efektīvai ieviešanai Latvijā. Ārlietu ministrija. Pieejams: https://www.mfa.gov.lv/images/-relizes/AM_sankciju_vadlinijas.pdf

3. EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESAS PRAKSE LIETĀS PAR ĪPAŠUMA TIESĪBU IEROBEŽOJUMIEM

[3.1.] Ņemot vērā, ka pētījuma sākotnējos ietvaros ir akcentēta problemātika ar rīcību ar kriminālprocesos arestētu mantu vai mantu, kura pakļaujama konfiskācijai, būtiski noskaidrot šādas rīcības atbilstību saistošiem cilvēktiesību dokumentiem.

[3.2.] ECT ir skatījusi vairākas lietas saskaņā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (Konvencija) 1. protokola 1. pantu, vērtējot dalībvalstu piemērotos pasākumus ar mērķi apkarot noziedzīgi iegūtu līdzekļu apriti. Lai noteiktu šādu noziedzības apkarošanas politiku, valstīm ir rīcības brīvība, tostarp ir tiesības noteikt mantas, kura uzskatāma par nelikumīgi iegūtu, konfiskāciju. Tāpat mantas konfiskāciju var piemērot ne tikai kriminālprocesos. Vairākās valstīs ir ieviesta iespēja konfiscēt mantu, balstoties tikai uz pieņēmumu par mantas noziedzīgu izcelsmi,[40] līdzīgi kā to kopš 2017. gada grozījumiem nosaka KPL.

[3.3.] Lietā *Gogitidze v. Georgia* (lieta sīkāk apskatīta tālāk) ECT atzīmēja, ka pastāv kopēji Eiropas un starptautiski juridiskie standarti, kas pieļauj konfiscēt īpašumu bez krimināllapsūdzības, kas saistīts ar tādiem smagiem noziedzīgiem nodarījumiem kā korupcija, naudas atmazgāšana, narkotiku aprite un citi, kā arī pienākums pierādīt mantas likumīgu izcelsmi ir personai, uz kuru tas attiecas. Konfiskācijas pasākumus var piemērot ne tikai tiešajiem noziedzīgi iegūtajiem līdzekļiem, bet arī citiem īpašumiem. Visbeidzot konfiskācijas pasākumus var piemērot ne tikai personām, kuras tiek turētas aizdomās par noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, bet arī jebkurām trešajām personām, kuru īpašumtiesības nav iegūtas labā ticībā (*without the requisite bona fide)* un ir pamats uzskatīt, ka tiek slēptas attiecīgās mantas patiesās īpašumtiesības.[41]

[3.4.] Kaut arī konfiskācija pēc būtības atņem personai īpašuma tiesības, ECT konfiskāciju traktē kā īpašuma izmantošanas kontroli Konvencijas 1. protokola 1. panta otrās daļas izpratnē (*Handyside v. United Kindgom*, § 63, *Agosi v. United Kingdom* § 51).[42]

[3.5.] Vairākās lietās ECT ir piešķīrusi nozīmi dažādām procesuālām garantijām, kuras būtu piešķiramas procesā iesaistītajām personām, piemēram, ka procesā ievērojams sacīkstes princips, apsūdzības atklāšana, iespēja pusei iesniegt dokumentārus un mutiskus pierādījumus, tiesības uz aizstāvību un citām. [43]

[3.6.] Tāpat, lai noteiktu konfiskācijas pasākuma samērīgumu, ir ņemams vērā mantas aresta ilgums, lai gan tas nav precīzi definējams (*OOO Avrora Maloetazhnoe Stroitelstvo v. Russia*, § 69); nepieciešamība šo arestu saglabāt, ņemot vērā kriminālprocesa norisi, kā arī tā sekas uz ieinteresēto personu (*Lachikhina v. Russia*, § 59); pieteikuma

40 *Guide on Article 1 of Protocol No. 1 to the European Convention on Human Rights. Protection of property. European Court of Human Rights. Updated on 31 August 2020*, § 349. Pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_1_Protocol_1_ENG.pdf.

41 ECT 2015. gada 12. maija spriedums lietā *Gogitidze and Others v. Georgia,* Nr. 36862/05. § 105. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154398.

42 *Guide on Article 1 of Protocol No. 1 to the European Convention on Human Rights. Protection of property. European Court of Human Rights. Updated on 31 August 2020*. § 351. Pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_1_Protocol_1_ENG.pdf.

43 Turpat § 362.

iesniedzēja un valsts iestāžu rīcība (*Forminster Enterprises Limited v. Czech Republic*, § 75); un efektīva tiesiskās aizsardzības līdzekļa pieejamība, tostarp piekļuve tiesām, ar kuru pieteikuma iesniedzējs var apstrīdēt mantas arestu (*Benet Czech, spol. s r. o. v. Czech Republic*, § 49).[44]

[3.7.] ECT 2020. gada 11. jūnijā pieņēma spriedumu lietā *Markus v. Latvia* (iesn. Nr. 17483/10), atzīstot, ka lietā ir pieļauts Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (Konvencija) 1. protokola 1. panta (tiesības uz īpašumu) pārkāpums. Iesniedzējs kompensāciju nelūdza, un tā arī netika piešķirta.

[3.8.] Lietas apstākļi liecina, ka, notiesājot iesniedzēju par valsts amatpersonas kukuļņemšanas mēģinājumu lielā apmērā, iesniedzējam kā papildsods paralēli brīvības atņemšanai tika piemērota mantas konfiskācija, kas atbilda tajā laikā spēkā esošajām Krimināllikuma normām par mantas konfiskāciju kā obligātu sodu par konkrēto nodarījumu. Minētās normas savā 2011. gada 6. janvāra lēmumā par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-31-01 vērtējusi arī Satversmes tiesa, kas konstatēja, ka mantas konfiskācijas kā soda piemērošana un izpilde ir ar trūkumiem. Izskatāmajā kriminālprocesā tika arestēti 11 iesniedzējam piederošie nekustamie īpašumi, kurus tiesa nosprieda konfiscēt, un rezultātā 8 īpašumiem tika nostiprinātas īpašuma tiesības par labu valstij.

[3.9.] ECT konstatēja, ka konkrētajā lietā nevienā procesa stadijā netika apšaubīts iesniedzēja īpašumu izcelsmes likumīgums, kā arī šī lieta ir jānošķir no lietām, kas skar noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskāciju. Lai varētu izlemt, kuri iesniedzēja īpašumi būtu konfiscējami, procesā netika vērtēta nekustamo īpašumu izcelsme.

[3.10.] ECT lietā ir skaidrojusi tās judikatūrā iedibinātos principus, lai konstatētu, vai valsts iejaukšanās personas tiesībās uz īpašumu atbilst Konvencijas 1. protokola 1. panta prasībām, proti, ir jāizvērtē, vai:

1) iejaukšanās personas tiesībās uz īpašumu ir notikusi saskaņā ar likumu;

2) iejaukšanās ir notikusi saskaņā ar leģitīmu mērķi;

3) iejaukšanās ir bijusi samērīga.

[3.11.] Lai arī konkrētajā lietā iejaukšanās personas tiesībās uz īpašumu ir notikusi, pamatojoties uz likumu tā laika redakcijā, attiecīgās Krimināllikuma normas nav bijušas skaidras un paredzamas, tās par neatbilstošām ir atzinusi Satversmes tiesa, akcentējot atšķirīgu tiesu praksi par šī soda piemērošanas apjomu, kā arī apstākli, ka soda obligātais raksturs liedz personai, kuras tiesības ir aizskartas, sniegt argumentus par mantas izcelsmi. Tā kā nacionālais regulējums tolaik ir bijis ar šādiem trūkumiem, ECT secināja, ka ir noticis personas tiesību aizskārums un pārkāpts Konvencijas 1. protokola 1. pants.[45]

[3.12.] Par mantas konfiskāciju kā īpašu procedūru ECT ir skatījusi lietu, kurā tika vērtēts

44 *Guide on Article 1 of Protocol No. 1 to the European Convention on Human Rights. Protection of property. European Court of Human Rights. Updated on 31 August 2020.* § 363. Pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_1_Protocol_1_ENG.pdf.

45 ECT 2020. gada 11. jūnija spriedums lietā *Markus v. Latvia,* Nr. 17483/10. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-202748.

pirmšķietami līdzīgs pasākums kā mantas īpašā konfiskācija. Lietā *Gogitidze and Others v. Georgia* (iesnieguma Nr. 36862/05) ECT 2015. gada 12. maijā pieņēma spriedumu, ar kuru konstatēja, ka lietā nav pārkāpts Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 1. protokola 1. pants situācijā, kad personai, kas ieņēmusi valsts amatpersonas amatu (iekšlietu ministra vietnieka), par koruptīva nozieguma izdarīšanu tiesa noteica mantas konfiskāciju.

[3.13.] Lietas apstākļi liecina, ka pieteicējs pēc Gruzijā notikušās t. s. "rožu revolūcijas" tika apsūdzēts par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu un kukuļa izspiešanu. Kriminālprocess uzsākts arī pret bijušās amatpersonas dēliem un brāli, un secināts, ka personu legālie ienākumi nevarēja būt pietiekami dažādu tiem piederošu īpašumu iegādei. Būtiski, ka apsūdzētās personas tika aicinātas piedalīties tiesas procesā un pierādīt naudas līdzekļu izcelsmi. Lietas rezultātā nacionālā tiesa nosprieda konfiscēt daļu no personām piederošās mantas - gan kustamos, gan nekustamos īpašumus.

[3.14.] ECT konstatēja, ka lietā ir pārbaudāms tiesību uz savu īpašumu mierīgu izmantošanu aizskārums, un secināja, ka:

1) aizskārums ir noticis saskaņā ar nacionālajiem normatīvajiem aktiem;

2) īpašumu atsavināšanas notikušas atbilstoši sabiedrības vispārējam interesēm;

3) iejaukšanās bija proporcionāla (panākts līdzsvars starp aktīvu atsavināšanai izmantotajiem līdzekļiem un vispārējam interesēm par korupcijas apkarošanu valsts dienestā).

[3.15.] ECT norādīja, ka mantas konfiskācija nav bijusi pretrunā ar Konvencijas 1. protokola 1. pantu, pamatojoties uz augstu īpašuma nelikumīgas izcelsmes varbūtību, jo īpaši apstākļos, kad iesniedzēji procesā nav pierādījuši konfiscētās mantas likumīgu izcelsmi. ECT atzina, ka nacionālā tiesa ir veikusi rūpīgu pierādījumu un iesniedzēju finansiālās situācijas pārbaudi, ar kuru apstiprinājās izvirzītais pieņēmums, ka pastāv ievērojama atšķirība starp iesniedzēju legālajiem ienākumiem un patieso labklājības līmeni.

[3.16.] ECT noraidīja iesniedzēju sūdzību arī saskaņā ar Konvencijas 6. panta 1. punktu kā acīmredzami nepamatotu, ņemot vērā, ka iesniedzēji izvēlējās atteikties no tiesībām piedalīties procesā un procesa interesēs nebija pamatoti gaidīt, līdz tie izpildīs savu pierādīšanas pienākuma daļu, atspēkojot prokurora pamatotās aizdomas.

[3.17.] ECT secināja, ka lietā ir panākts taisnīgs līdzsvars starp līdzekļiem, kas izmantoti, lai iesniedzēji zaudētu piekļuvi noziedzīgā ceļā iegūtajiem aktīviem, un sabiedrības vispārējām interesēm apkarot korupciju valsts dienestā. ECT ir ņēmusi vērā, ka iesniedzējiem bija tiesības piedalīties nacionālās tiesas procesā un nacionālās tiesas secinājumi nebija patvaļīgi. Turklāt ECT šajā lietā ir uzsvērusi, ka Gruzijas normatīvajos aktos iekļautā mantas konfiskācijas procedūra ir palīdzējusi Gruzijai panākt būtisku progresu korupcijas apkarošanā.[46]

46 ECT 2015. gada 12. maija spriedums lietā *Gogitidze and Others v. Georgia,* Nr. 36862/05. § 105. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154398

[3.18.] Lietā *Telbis and Viziteu v. Romania* (iesnieguma Nr. 47911/15) ECT 2018. gada 26. jūnijā pieņēma spriedumu, ar kuru atzina, ka skaidras naudas un mantas konfiskācija ir bijis saprātīgs pasākums kukuļņemšanas izmeklēšanā, tādēļ lietā nav konstatējams Konvencijas 6. panta pirmās daļas un 1. protokola 1. panta pārkāpums.

[3.19.] Lietas apstākļi ir saistīti ar ārstu, kurš bija pilnvarots pieņemt lēmumus par darbnespējas pensiju piešķiršanu un par kukuļņemšanu notiesāts ar brīvības atņemšanu. Labumu no ārsta saņemtajiem kukuļiem guvuši viņa tuvi radinieki, kas ir sūdzības iesniedzēji ECT, – sieva, meita u. c. Spriežot lietu, ECT ir ņēmusi vērā, ka iesniedzējas bija aicinātas piedalīties nacionālās tiesas procesā, kā arī viņām ir bijusi saprātīga un pietiekama iespēja tiesā aizsargāt savas intereses, tostarp skaidrot mantas likumīgu izcelsmi. Tiesa uzsvēra, ka vēršanās pret korupciju ir valsts leģitīms mērķis un iejaukšanās personu tiesībās uz īpašumu nav bijusi nesamērīga. Nacionālajā procesā tika arestēti dažādi sūdzību iesniedzēju aktīvi – skaidra nauda, nekustamie un kustamie īpašumi (automašīnas). Iesniedzējas apgalvoja, ka aktīvi ir likumīgas izcelsmes, tomēr mantas arestu neizdevās pārsūdzēt, jo tiesa konstatēja būtisku atšķirību starp iesniedzēju likumīgajiem ienākumiem un līdzekļiem, par kuriem tika iegādāti arestētie aktīvi. ECT secināja, ka Rumānijas tiesu iestādes bija devušas saprātīgu un pietiekamu iespēju iesniedzējām izskaidrot līdzekļu izcelsmi.

[3.20.] ECT piekrita nacionālās tiesas secinājumiem, ka iesniedzējas līdzekļu izcelsmi nav pierādījušas, tādēļ arī nevar izmantot Konvencijā iekļautās tiesības uz īpašumu un tā izmantošanu Konvencijas izpratnē. Tiesa norādīja, ka mantas konfiskācijas piemērošana ir daļa no valsts cīņas pret korupciju, kas ir leģitīms mērķis. Kopīgie Eiropas tiesiskie standarti mudina konfiscēt īpašumu, kas saistīts ar tādiem smagiem noziegumiem kā korupcija pat bez iepriekšējas personu notiesāšanas. Tāpat šādās lietās nacionālajām varas iestādēm bija tiesības pierādīšanas pienākumu nodot iesniedzējām. ECT norādīja, ka šādās lietās valstij korupcijas apkarošanā ir plaša rīcības brīvība (*wide margin of appreciation*).[47]

[3.21.] Kā piemērs cilvēktiesību ievērošanas novērtējumam mantas konfiskācijas procesā, kad ir aizdomas par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, tiek minēta lieta *Zschüschen v. Belgium* (iesnieguma Nr. 23572/07), kurā spriedumu ECT pieņēma 2017. gada 2. maijā. Iesniedzējs iesniedza sūdzību ECT saistībā ar kriminālprocesu, kurā viņš tika notiesāts par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu bez predikatīvā noziedzīgā nodarījuma konstatēšanas, bankas kontā iemaksājot 75 000 *euro*, nespējot pamatot to izcelsmi. Iesniedzējs argumentēja, ka ir aizskarta nevainīguma prezumpcija un tiesības uz klusēšanu, kā arī tiesības uz aizstāvību.

[3.22.] Iesniedzējs skaidroja naudas izcelsmi atbildīgajām iestādēm kā samaksu par nedeklarētu darbu četru gadu garumā, nenosaucot darba devēju. Nacionālā tiesa, piespriežot brīvības atņemšanu un naudas sodu, konfiscēja visu naudas summu, uzskatot to par saņemto labumu par nodarījumu. Pieņemot šādu lēmumu, tiesa ņēma vērā, ka naudas izcelsme nebija pamatota, ka iesniedzējs iepriekš bijis iesaistīts pārkāpumos saistībā ar narkotiku apriti un ka iesniedzējam nebija likumīgu ienākumu attiecīgajā jurisdikcijā.

47 ECT 2018. gada 26. jūnija spriedums lietā *Telbis and Viziteu v. Romania*, Nr. 47911/15. Pieejams: http://hudoc. echr. coe. int/eng?i=001-184058

[3.23.] ECT atzina sūdzību par nepamatotu, uzskatot, ka lietu iztiesājošās tiesas, nedefinējot predikatīvo noziegumu, nepārcēla pierādīšanas pienākumu no apsūdzības uz aizstāvību. ECT atzīmēja, ka lietā bija nodibināts pārliecinošs pierādījumu kopums, kas bija pietiekams, lai atzītu iesniedzēja vainu, un viņa atteikums sniegt nepieciešamos paskaidrojumus par naudas izcelsmi šos pierādījumus tikai apstiprināja.

[3.24.] ECT ņēma vērā, ka iesniedzējs, lai arī kriminālprocesā pauda dažus sākotnējus paziņojumus, sīkāku nepieciešamo informāciju par naudas līdzekļu izcelsmi nesniedza. Iesniedzējam nebija liegts procesa laikā klusēt, kā arī atteikums atbildēt uz jautājumiem pats par sevi netika vērtēts kā noziedzīgs nodarījums. ECT norādīja, ka Konvencija neaizliedz atzīt personu par vainīgu, ja persona izmanto tiesības klusēt un tiesas pārliecība nav balstīta tikai uz šo apstākli. Izskatāmajā lietā nacionālās iestādes izveidoja pārliecinošu netiešo pierādījumu bāzi, lai personu atzītu par vainīgu, savukārt atteikums skaidrot naudas izcelsmi pierādījumus tikai apstiprināja. ECT uzsvēra, ka pienākums personām sniegt ticamus paskaidrojumus par viņu aktīviem nav pretrunā ar taisnīga kriminālprocesa jēdzienu. Līdz ar to ECT šo sūdzību noraidīja kā nepamatotu.[48]

[3.25.] Lietā *Silickienė v. Lithuania* (iesnieguma Nr. 20496/02) 2012. gada 10. aprīlī ECT pieņēma spriedumu, skatot sūdzību par iesniedzējas tiesību uz īpašumu aizskārumu, nacionālajai tiesai konfiscējot tās mantu. Lietas apstākļi liecina, ka iesniedzējas vīrs, ieņemot nodokļu policista amatu, tika arestēts aizdomās par krāpšanu, apsūdzības vēlāk papildinātas ar alkohola kontrabandu, noziedzīgie nodarījumi esot izdarīti organizētā grupā. Procesa ietvaros tika arestēta iesniedzējas, viņas vīra un viņa mātes manta – nekustamie īpašumi, kustamā manta, akcijas. Nesagaidot tiesu, iesniedzējas vīrs izdarīja pašnāvību. Lietuvas tiesa, pirms pieņēmusi spriedumu konfiscēt mantu, vērtējusi katra īpašuma izcelsmi un, tā kā lietā netika iesniegts skaidrojums, kāda ir bijusi naudas līdzekļu izcelsme, daļu no īpašumiem konfiscēja. ECT konstatēja, ka iejaukšanās īpašuma tiesībās bija noteikta ar likumu, kā arī mantas konfiskācijai bija leģitīms mērķis – vispārējās (sabiedrības) intereses. ECT uzsvēra arī īpašos apstākļus, kas Lietuvas iestādes mudināja vērsties pret iesniedzējas vīru un ģimenes locekļiem, kuriem piederēja īpašumi, par kuru izcelsmi bija šaubas, jo noziedzīgā organizācija bija saistīta ar vairāk nekā 20 kontrabandas epizodēm, kontrabandas preču vērtībai sasniedzot miljoniem Lietuvas litu, un, ņemot vērā noziedzīgās organizācijas mērogu, sistemātiskumu un organizatorisko līmeni, lieta bija uzskatāma par ārkārtēju. Šādos apstākļos mantas konfiskācijas pasākums ir būtisks līdzeklis cīņā pret organizēto noziedzību.[49] Tā kā notikusī iejaukšanās personas tiesībās nav bijusi nesamērīga, ECT secināja, ka lietā nav pārkāpts Konvencijas 1. protokola 1. pants.

[3.26.] Turpretī mantas konfiskācijas piemērošanu kā nepamatotu ECT ir atzinusi lietas *Togrul v. Bulgaria* (iesnieguma Nr. 20611/10) 2018. gada 15. novembra spriedumā, skatot iesniedzēja sūdzību par tā muitā nedeklarētu naudas līdzekļu 199 400 *euro* konfiscēšanu. Nedeklarētie naudas līdzekļi no valsts iestāžu puses tika arestēti un uzsākts kriminālprocess, kas vēlāk tika izbeigts. Iesniedzējs par šo pārkāpumu tika administratīvi sodīts. ECT secināja, ka nacionālajām iestādēm lietā nebija šaubu par naudas līdzekļu izcelsmi, kas tika pamatota ar dokumentiem, tādēļ atzina konfiskāciju kā neproporcionālu, kā dēļ iesniedzējam bija jācieš pārmērīgs slogs.

48 ECT 2017. gada 1. jūnija spriedums lietā *Zschüschen v. Belgium*, Nr. 23572/07. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-174209

49 ECT 2012. gada 10. aprīļa spriedums lietā *Silickienė v. Lithuania,* Nr. 20496/02, § 69. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-110261

Tādējādi šajā situācijā tika pārkāpts Konvencijas 1. protokola 1. pants – personas tiesības uz īpašumu.[50]

[3.27.] Līdzīgi arī lietā *Sadocha v. Ukraine* (iesnieguma Nr. 77508/11) ar 2019. gada 11. jūlija spriedumu ECT atzina, ka nedeklarētos 31 000 *euro* iesniedzējam Ukrainas muitas iestādes konfiscēja neproporcionāli. Iesniedzējs norādīja, ka viņam nebija zināma deklarēšanas kārtība un naudas izcelsme bija privāts aizņēmums, ko varēja pamatot ar dokumentāciju. ECT vērtēja balansu starp īpašuma tiesību aizsardzību un vispārējām sabiedrības interesēm, kā arī apstākli, ka nav pieļaujams individuāls un pārmērīgs slogs mantas īpašniekam. Nacionālās tiesas lietā nevērtēja naudas izcelsmes likumību un lietā esošo aizdevuma līgumu. Lai arī kriminālprocess netika uzsākts, vienīgais pārkāpums, kas tika skatīts nacionālajā tiesā, ir deklarācijas dokumentu neaizpildīšana. Tā kā mantas īpašnieka tiesības tika ietekmētas pārmērīgi, ECT secināja, ka lietā ir pārkāpts Konvencijas 1. protokola 1. punkts.[51]

[3.28.] Mantas konfiskācija kā īpašs pasākums ir vērtēta lietā *Balsamo v. San Marino* (iesn. Nr. 20319/17 *and* 21414/17), kurā ECT pieņēma spriedumu 2019. gada 8. oktobrī, skatot lietu par divu iesniedzēju sūdzību saistībā ar tām konfiscētu mantu, pamatojoties uz krimināpsūdzību par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju pret iesniedzēju tēvu. Nacionālā tiesa uzskatīja, ka iesniedzējas ir piedalījušās noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijā, iegūstot aktīvus vairāk nekā 2 milj. euro apmērā. Kriminālprocesā tika arestēti uz iesniedzēju vārda esošie norēķinu un vērstpapīru konti un seifa saturs. Iesniedzējas tiesa sodīja ar brīvības atņemšanu, naudas sodu un konfiscēja arestēto mantu, nenoskaidrojot predikatīvo noziedzīgo nodarījumu, pamatojot to ar naudas noziedzīgu izcelsmi. Iesniedzēju tēvs bijis iepriekš sodīts par dažādu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. Tāpat nacionālā tiesa konstatēja, ka pastāv nesakritība starp iesniedzēju likumīgajiem ienākumiem un to rīcībā esošajiem aktīviem. Iesniedzējas procesā mēģināja pierādīt aktīvu likumīgo izcelsmi, taču paskaidrojumus nepamatoja ar pierādījumiem, kas turklāt bija pretrunīgi, tāpat tiesa ņēma vērā citus loģiskus argumentus.

[3.29.] ECT norādīja, ka, lai arī iesniedzējas nav notiesātas par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, mantas konfiskācija nav bijis kā sods, bet gan preventīvs pasākums: mantas konfiskācija piemērota, pat ja īpašumi nepiederēja noziedzīgās darbības veicējam; preventīvais pasākums nav saistīts ar kriminālprocesu un vainas atzīšanu; ar mērķi novērst noziedzīgi iegūtu līdzekļu nelikumīgu izmantošanu un turpmāku noziegumu izdarīšanu.[52]

[3.30.] ECT uzsver, ka katra mantas konfiskācija ir jāskata kontekstā ar visiem apstākļiem. Naudas atmazgāšana apdraud tiesiskumu tiešā veidā, par ko liecina arī Eiropas Padomes un citu starptautisku organizāciju darbība šajā jomā, jo īpaši Eiropas Padomes konvencijas ir uzlikušas valstīm par pienākumu noteikt krimināatbildību par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un paredzēt citus pasākumus, kuru mērķis ir stingra krimināltiesību politika,

50 ECT 2018. gada 15. novembra spriedums lietā *Togrul v. Bulgaria,* Nr. *20611/10.* Pieejams: http://hudoc. echr. coe. int/eng?i=001-187571

51 ECT 2019. gada 11. jūlija spriedums lietā *Sadocha v. Ukraine,* Nr. 77508/11. Pieejams: http://hudoc. echr. coe. int/eng?i=001-194296.

52 ECT 2019. gada 8. oktobra spriedums lietā *Balsamo v. San Marino, Nr.* 20319/17 and 21414/17. § 62. Pieejams: http://hudoc. echr. coe. int/eng?i=001-196421

lai apkarotu šo pieaugušo nacionālo un starptautisko parādību, kuras sarežģītība ir bezprecedenta (*Podeschi v. Sanmarino*, nr. 66357/14, § 181.). Šādos apstākļos preventīvi pasākumi ir nepieciešami un piemēroti, ņemot vērā visas sabiedrības intereses.[53]

[3.31.] Tāpat arī ECT konstatēja, ka, izdodot konfiskācijas rīkojumu nelikumīgi iegūtajiem aktīviem, nav pārkāpta iesniedzēju nevainīguma prezumpcija un Konvencijas 6. panta 2. daļa.

[3.32.] Attiecībā uz iejaukšanos īpašuma tiesībās ECT secināja, ka, lai iejaukšanos varētu uzskatīt par saderīgu, tai ir jābūt likumīgai. Izpildot likumus, valstij ir tiesības kontrolēt īpašumu izmantošanu. Tomēr valsts iejaukšanos īpašumu mierīgā izmantošanā (*peaceful enjoyment of possessions*) var attaisnot tikai tad, ja tā kalpo likumīgām sabiedrības vispārējām interesēm. ECT šajā ziņā paļaujas, ka valsts iestādes pārzina savu sabiedrību un tās vajadzības labāk nekā starptautiska tiesa. Saskaņā ar Konvencijā noteikto aizsardzības sistēmu valsts iestāžu pienākums ir sākotnēji novērtēt sabiedrību interesējošās problēmas esību, kas attaisno ierobežojumus izmantot mantisko labumu. Tāpat iejaukšanās pasākumiem ir jābūt samērīgiem un proporcionāliem izvirzītajam mērķim. Nepieciešamais līdzsvars netiks atrasts, ja attiecīgajai personai vai personām būs nācies uzņemties individuālu un pārmērīgu slogu. Turklāt valstij saskaņā ar Konvenciju parasti tiek atļauta plaša rīcības brīvība attiecībā uz vispārējiem politiskās, ekonomiskās vai sociālās stratēģijas pasākumiem un tiesa respektē likumdevēja politisko izvēli, ja vien tā nav acīmredzami bez pamatojuma (*manifestly without reasonable foundation*).[54]

[3.33.] Ņemot vērā tādus starptautiskos tiesiskos mehānismus kā ANO 2005. gada konvencija pret korupciju, FATF rekomendācijas un EP 1990. un 2005. g. konvencijas par noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskāciju, ECT atzīmē, ka pastāv kopēji Eiropas un universāli juridiskie standarti, kas veicina tādu īpašumu konfiskāciju, kas saistīti ar nopietniem noziedzīgiem nodarījumiem, piemēram, korupciju, naudas atmazgāšanu, narkotiku noziegumiem u. c. bez iepriekšējas personu notiesāšanas. Pierādīšanas pienākumu par mantas likumīgu izcelsmi šādos procesos ir pamatoti nodot personai, uz kuru tas attiecas. Konfiskāciju var piemērot ne tikai tiešajiem noziedzīgi iegūtajiem līdzekļiem, bet arī citai mantai, ieskaitot jebkādus ienākumus un citus netiešus ieguvumus, kas ir iegūti, pārveidojot noziegumos gūtos ieņēmumus vai sajaucot tos ar citiem, tostarp likumiskiem aktīviem. Konfiskāciju var piemērot ne tikai personām, kuras tieši tiek turētas aizdomās par noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, bet arī jebkurām trešajām personām, kurām ir īpašumtiesības, kas iegūtas bez labticīga nolūka un ar nolūku slēpt to nepatieso nozīmi attiecīgās bagātības uzkrāšanā.[55] Mantas konfiskācijas mērķis lietā bija novērst šādu līdzekļu tālāku apgrozību ekonomikā.[56]

4. SĀKOTNĒJIE SECINĀJUMI PĒTĪJUMA IZSTRĀDEI

[4.1.] Kopējās izpratnes attīstība par finanšu un ekonomiskajiem noziegumiem un to novēršanu pēdējo gadu laikā ir bijusi strauja. Ir uzlabota valsts izveidotās sistēmas spēja uz tiem efektīvi reaģēt. Ieviestie un pilnveidotie pasākumi finanšu

53 ECT 2019. gada 8. oktobra spriedums lietā *Balsamo v. San Marino*, Nr. 20319/17 and 21414/17. § 64. Pieejams: http://hudoc. echr. coe. int/eng?i=001-196421

54 Turpat § 88.

55 Turpat § 92.

56 Turpat § 93.

un ekonomisko noziegumu apkarošanai ir priekšnoteikums Latvijas turpmākajai ekonomiskajai attīstībai, radot tiesisku un drošu uzņēmējdarbības vidi, kas ir pamats investīciju piesaistei.

[4.2.] Finanšu noziegumi ir specifiski un bieži vien arī sarežģīti, to izmeklēšana un pierādīšana ir atšķirīga no citiem noziedzīgiem nodarījumiem. Noziegumos iesaistītie savu interešu aizsardzībai mēdz ieguldīt lielus resursus, un valstij, lai novērstu noziedzīgu līdzekļu ieplūšanu ekonomikā, ir jāspēj reaģēt. Šajos noziegumos ir būtiski, ka tiesas process ir efektīvs un ievēro personu tiesības uz taisnīgu tiesu. Šāda procesa nodrošināšana palīdzēs izvairīties arī no procesā iesaistīto personu pārmetumiem un sūdzībām. Dažādu viedokļu esība publiskajā telpā pēdējo gadu laikā palīdzēs līdzsvarot normatīvo regulējumu un procesā iesaistītajām personām ievērot to ar dziļāku izpratni.

[4.3.] Arī tiesai ir nepieciešama izpratne par to, kā praktiski tiek konstatētas aizdomas, izmeklēti un pierādīti attiecīgi finanšu noziegumi, kādi instrumenti un līdzekļi ir pieejami izmeklēšanas iestādei un prokuratūrai. Neraugoties uz to, ka pēdējo gadu laikā ir sagatavoti vairāki metodiski materiāli izmeklēšanas iestādēm un prokuratūrai, arī tiesu pārstāvjiem ir nepieciešams turpināt aktīvi piedalīties apmācībās un organizēt tādas arī tiesu ietvaros, kā arī valstij būtu jānodrošina šādiem pasākumiem nepieciešamie resursi.

[4.4.] Tiesu statistika kopš 2016. gada vairs neliecina par būtiski strauju lietu par noziedzīgi iegūtu mantu skaita pieaugumu (Pielikums Nr. 1).[57] Tomēr, ja uzsākto kriminālprocesu apjoms[58] tiks nodots tiesai, attiecīgi lietu skaita pieaugums būs straujāks un tiesai var būt problemātiski nodrošināt izskatīšanai nepieciešamo kapacitāti. Līdz ar to nevar izslēgt grūtības iekļauties likumā noteiktajos termiņos, var pieaugt lietu izskatīšanas termiņi šīm vai citām lietām, tiesnešu un tiesu darbinieku slodze.

[4.5.] Lai tiesa spētu lietas skatīt efektīvi likumā noteiktajos termiņos, iespēju robežās ir jāizmanto vienota metodoloģija par jēdzieniem, piemērojamām tiesību normām, veicamo darbību secību, izmantojamajiem kritērijiem utt., pie kuras izstrādes ir jāturpina strādāt un kura ir regulāri pārskatāma un pilnveidojama, ņemot vērā normatīvā regulējuma izmaiņas, tiesu praksi un tiesību zinātnes atziņas.

[4.6.] Pirmstiesas procesā tiesai, skatot sūdzības par mantas aresta piemērošanu, nepieciešams pārbaudīt, vai kriminālprocesā ir bijis pamats piemērot mantas arestu, t. i., kādas ir iespējas, ka manta, kura būtu pakļaujami arestam, varētu nebūt vairs atrodama, jo var tikt atsavināta vai noslēpta. Tomēr vienlaikus mantas aresta termiņš nedrīkstētu būt nesamērīgi ilgs un lietai būtu jānonāk līdz iztiesāšanai un spriedumam saprātīgā laika periodā. Likumā noteiktais 10 dienu termiņš sūdzības izskatīšanai tiesā ir izaicinājums augstas sarežģītības un liela apjoma lietās.

[4.7.] Apgabaltiesu darbu, skatot sūdzības par izmeklēšanas tiesnešu lēmumiem, ietekmē apstāklis, ka lēmumi tiek pieņemti, iztrūkstot motivācijai vai pieņemti rezolūcijas veidā, lai arī no otras puses tas veicina procesa efektivitāti. Tādējādi apgabaltiesai, lai pieņemtu galīgo lēmumu, ir jāveic apstākļu izvērtēšana gandrīz no sākuma stadijas ("no nulles"). Ja izmeklēšanas tiesneši rakstiski motivētu savu lēmumu piekrist vai nepiekrist mantas arestam, apgabaltiesa varētu pieņemt vai pārvērtēt šos apsvērumus.

[4.8.] Tiesa, skatot lietas, pamatā pārbauda, vai apsūdzība ir izpildījusi divus

57 https://dati.ta.gov.lv/MicroStrategy/asp/Main.aspx; http://www.lrp.gov.lv/media/vizualis.png

58 http://www.lrp.gov.lv/lv/noderigi/gada-parskati; https://www.fid.gov.lv/index.php/92-pec-fid-sniegtas-informacijas-ierosinati-102-kriminalprocesi;

priekšnosacījumus: vai ir savākti pietiekami pierādījumi un vai ir atbilstoši noskaidrota personas attieksme (skaidrojums par līdzekļu izcelsmi).

Tiesa arī pievērš uzmanību, vai un kā ir informētas personas gan procesa gaitā, gan iztiesāšanā. Informēšanas sakarā ir būtiski neaizmirst, ka paziņojumiem uz ārvalstīm ir noteikta kārtība, kā arī pārbaudāmas pārstāvju pilnvaras (piemēram, pilnvaras apjoms).

[4.9.] Jāpieņem, ka ir situācijas, kad objektīvi var nebūt iespējams identificēt vai atrast aizdomās turētās personas un celt apsūdzības. Lemjot par mantas īpašo konfiskāciju, ne vienmēr ir nepieciešams gaidīt izmeklēšanas rezultātus pamata procesā, jo īpaši, ja lietā ir iesaistīts liels personu skaits, čaulas kompānijas, vairākas jurisdikcijas. Tātad izmeklēšanas gaitu ietekmēs ārvalstu tiesiskās palīdzības sniegšana, kas ne vienmēr dod nepieciešamās atbildes. TM ir skaidrojusi, ka, neraugoties uz panākto progresu, tiesībaizsardzības iestādes saskaras ar virkni šķēršļu, kas liedz saukt pie krimināltiesiskās atbildības personas, kas izdarījušas noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju. Autonomo noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas lietu izmeklēšana bieži saistās ar pārrobežu izmeklēšanu un starptautiskā sadarbība lielākoties ir būtiski apgrūtināta, ņemot vērā noziedzīgi iegūtu līdzekļu izcelsmes valstu specifiku, tai skaitā starptautiskā krimināltiesiskā palīdzība bieži tiek būtiski kavēta vai vispār netiek sniegta. Tādējādi tiek apgrūtināta nepieciešamo pierādījumu iegūšana vai arī tiek radīti nesamērīgi lieli izdevumi, kas savukārt nenodrošina ekonomisku pirmstiesas kriminālprocesu.[59] Tomēr var būt individuālas situācijas un nevar izslēgt, ka tiesai var rasties jautājumi un šaubas, tādēļ no apsūdzības noskaidrojami visi nepieciešamie apstākļi.

[4.10.] Jāņem vērā KPL 124. panta sestajā daļā iekļautais pierādīšanas standarts "visticamāk", kas nozīmē, ka var būt lietas, kad arī tiesai nebūs iespējams izslēgt visas šaubas par mantas izcelsmi. Tādēļ ir pamatoti balstīties uz pierādījumiem un kriminālprocesa ietvaros savākto informāciju.

[4.11.] Īpašuma tiesību nepamatota aizskāruma iespējai nav piešķirama tik izšķiroša nozīme, ja mantas likumīga izcelsme nav pierādīta un personai, uz kuru šīs tiesības varētu attiekties, ir bijusi iespēja izcelsmi skaidrot un pierādīt. Saprātīgā laika periodā ir iespējams, arī dokumentāli, pierādīt likumīgu līdzekļu izcelsmi (darba alga, peļņa, mantojums, dāvinājums, aizdevumi, kā arī citi ekonomiski pamatoti darījumi). Problemātiskas var būt situācijas, ja darījumi ir notikuši pirms ilgāka laika perioda un nevar konstatēt arī pienākumu dokumentu glabāšanā. Tomēr primāri ir būtiski balstīties uz dažādos normatīvajos aktos noteiktiem vai no tiem izrietošiem informācijas glabāšanas termiņiem (piemēram, Komerclikums, likums "Par grāmatvedību", CL, NILLTPFN likums, Arhīvu likums). Tiesai ir jāvērtē katras lietas apstākļi individuāli, jāpaļaujas uz savāktajiem pierādījumiem un jāizvērtē personu sniegtās liecības.

Ir kritiski jāvērtē personu īpašuma aizskāruma jautājumi situācijā, ja mantas likumīga izcelsme nav pierādīta, t. i., persona nav izmantojusi savas tiesības ticami izskaidrot mantas izcelsmi. Par šādas mantas arestu vai konfiskāciju nevarētu pārmest īpašuma tiesību aizskārumu, jo pats īpašuma tiesību fakts ir nenoskaidrots.

[4.12.] ECT prakse liecina, ka personas tiesību ierobežojumi ir pieļaujami un nav uzskatāmi par Konvencijas pārkāpumu, ja ir rodams sabiedrības interesēs un likumā balstīts

59 TM 2020. gada 12. oktobra vēstule Nr. 1-11/3257 "Par priekšlikumiem likumprojektam "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" (Saeimas reģ. Nr. 555/Lp13) pirms trešā lasījuma". Pieejama: https://titania.saeima. lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/A8AD1B22DC-611789C225860000216EE5?OpenDocument

pamatojums. Tiesas skatītajās lietās tiek uzsvērts, cik valstij ir būtiski izveidot mehānismu, kā cīnīties pret augsta līmeņa noziedzību.

[4.13.] Tiesas nolēmumos ir ieteicams iespēju robežās iekļaut izvērstu tiesas motivāciju, cik to pieļauj ierobežotais laiks lietas izskatīšanai, kas palīdz gan augstākas instances tiesai, gan arī ECT, kur tiek vērtēts, vai un kā nacionālā tiesa ir argumentējusi un motivējusi savu nolēmumu.

[4.14.] Tiesām tuvāko gadu laikā ir jāattīsta reputācija un jāpierāda sevi kā taisnīgam un vienlaikus efektīvam mehānismam finanšu noziegumu izskatīšanā. Par notiesājošu spriedumu neesību kontekstā ar naudas plūsmu apjomu un kriminālprocesu skaitu Latvija ir iepriekš saņēmusi starptautisku kritiku. Plānots, ka 2021. gadā darbu uzsāks ELT, kuras kompetencē ietilps, piemēram, kriminālprocesi par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, līdz ar to ar laika distanci varēs novērtēt, vai attaisnosies šāda tiesas specializācija ekonomiskajos jautājumos un finanšu noziegumos. Ja izdosies nokomplektēt tiesas sastāvu ar spējīgiem un/vai pieredzējušiem profesionāļiem, kā arī tiks nodrošināta tiesas personāla kompetences celšana, šis varētu būt būtisks pagrieziens Latvijas tiesu varas attīstībā. Visdrīzāk pēc pirmajiem darbības novērtējumiem, lai turpinātu tiesu specializāciju, atbildīgajām iestādēm būtu nepieciešams izvērtēt šīs pirmās instances tiesas kompetences paplašināšanu ar dalību arī pirmstiesas stadijā un visiem apskatīto procesu veidiem.

[4.15.] Lai izstrādātu un attīstītu tiesu darbam nepieciešamo pētījumu, turpmāk jāseko līdzi aktuālajām Augstākās tiesas, Satversmes tiesas un starptautisko tiesu atziņām. Ja parādās saistošas interpretācijas, tām jāpielāgo tiesu prakse un nolēmumos uz tām pēc iespējas jāizmanto atsauces.

[4.16.] Publiski ir pausti viedokļi, ka Latvijas normatīvais regulējums ar pēdējo gadu grozījumiem finanšu noziegumu apkarošanā ir īpaši stingrs un pat pārmērīgs, tomēr Eiropas Komisijas aktivitātes liecina, ka ES virzās uz vienotu un stingru regulējumu novērst noziedzīgi iegūtu naudas līdzekļu legalizāciju.[60] Tādējādi Latvija, samērā veiksmīgi ieviešot starptautisku organizāciju standartus, ir jau laikus izveidojusi progresīvu regulējumu procesiem par noziedzīgi iegūtu mantu.[61]

60 https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_821

61 Stukāns J. "Mantas atzīšanas par noziedzīgi iegūtu tiesiskais regulējums un tā piemērošanas problemātika". Promocijas darbs. Rīga, 2019. Pieejams: https://www.rsu.lv/sites/default/files/dissertations/Stukans_promocijas_darbs_LV.pdf

Izmantoto avotu saraksts

Normatīvie akti:

1) Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Pieejama: https://www.mfa.gov.lv/ministrija/latvijas-parstavis-starptautiskajas-cilvektiesibu-institucijas/individam-tiesi-pieejamas-apvienoto-naciju-organizacijas-cilvektiesibu-aizsardzibas-proceduras/vispareja-cilvektiesibu-deklaracija;
2) Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieejama: https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649;
3) ANO Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām. Pieejams: https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/705;
4) ES Pamattiesību harta (2016/C 202/02). Pieejama: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=ES;
5) Par Eiropas Padomes konvenciju par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanu, kā arī šo līdzekļu meklēšanu, izņemšanu un konfiskāciju. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/203016-par-eiropas-padomes-konvenciju-par-noziedzigi-iegutu-lidzeklu-legalizacijas-un-terorisma-finansesanas-noversanu-ka-ari-so-lidzeklu-meklesanu-iznemsanu-un-konfiskaciju;
6) ANO konvencija pret narkotisko un psihotropo vielu nelegālu apriti. Pieejams: https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1203;
7) Par ANO Konvenciju pret transnacionālo organizēto noziedzību. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/25044-par-apvienoto-naciju-organizacijas-konvenciju-pret-transnacionalo-organizeto-noziedzibu;
8) Eiropas Parlamenta un padomes direktīva (ES) 2018/1673 (2018. gada 23. oktobris) par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas apkarošanu ar krimināltiesībām. Pieejama: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX%3A32018L1673;
9) Krimināllikums. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums
10) Grozījumi Krimināllikumā. Pieejami: http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/1CF2B4A0A7C28D09C2258011002BB45B?OpenDocument;
11) KPL. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/107820#n59
12) KPL grozījumi. Pieejami: https://likumi.lv/ta/id/319095-grozijumi-kriminalprocesa-likuma
13) Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likums. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/178987-noziedzigi-iegutu-lidzeklu-legalizacijas-un-terorisma-un-proliferacijas-finansesanas-noversanas-likums
14) Starptautisko un Latvijas Republikas nacionālo sankciju likums. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/280278-starptautisko-un-latvijas-republikas-nacionalo-sankciju-likums
15) Ministru kabineta 2018. gada 11. oktobra rīkojums Nr. 512 "Par Pasākumu plānu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanai laikposmam līdz 2019. gada 31. decembrim". Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/302218-par-pasakumu-planu-noziedzigi-iegutu-lidzeklu-legalizacijas-un-terorisma-finansesanas-noversanai-laikposmam-lidz-2019;
16) Ministru kabineta 2020. gada 29. septembra rīkojums Nr. 576 "Par pasākumu plānu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas, terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanai laikposmam no 2020. līdz 2022. gadam". Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/317729-par-pasakumu-planu-noziedzigi-iegutu-lidzeklu-legalizacijas-terorisma-un-proliferacijas-finansesanas-noversanai-laikposmam

Tiesu prakse:

1) ECT 2020. gada 11. jūnija spriedums lietā *Markus v. Latvia*, Nr. 17483/10. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-202748;
2) ECT 2015. gada 12. maija spriedums lietā *Gogitidze and Others v. Georgia*, Nr. 36862/05. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154398;
3) ECT 2018. gada 26. jūnija spriedums lietā *Telbis and Viziteu v. Romania*, Nr. 47911/15. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-184058;
4) ECT 2017. gada 1. jūnija spriedums lietā *Zschüschen v. Belgium*, Nr. 23572/07. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-174209;
5) ECT 2012. gada 12. aprīļa spriedums lietā *Silickienė v. Lithuania*, Nr. 20496/02. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-110261;
6) ECT 2018. gada 15. novembra spriedums lietā *Togrul v. Bulgaria*, Nr. 20611/10. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187571;
7) ECT 2019. gada 11. jūlija spriedums lietā *Sadocha v. Ukraine*, Nr. 77508/11. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194296;
8) ECT 2019. gada 18. oktobra spriedums lietā *Balsamo v. San Marino*, Nr. 20319/17 and 21414/17. Pieejams: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-196421

Citi avoti:

1) *Phase 2 Report on implementing the OECD Anti-Bribery Convention in Latvia. OECD. October 2015.* Pieejams: https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/Latvia-Phase-2-Report-ENG.pdf;
2) *Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures Latvia Fifth Round Mutual Evaluation Report. July 2018*; Pieejams: https://rm.coe.int/moneyval-2018-8-5th-round-mer-latvia/16808ce61b;
3) Rokasgrāmata rīcībai ar mantu kriminālprocesā, 2019. Pieejama: https://www.knab.gov.lv/lv/noziedzigu_nodarijumu_izmeklesana/
4) Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas tipoloģijas un pazīmes. Metodoloģisks materiāls, 2020. Pieejams: https://www.fid.gov.lv/images/Articles/2020/FID_Tipologiju_materials_2020.pdf
5) http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesnesu_kopsapulcu_lemumi/KLD_kop_lemums_19_06_2019_noz_ieg_lidz_leg_.PDF
6) *Guide on Article 1 of Protocol No. 1 to the European Convention on Human Rights. Protection of property. European Court of Human Rights. Updated on 31 August 2020.* Pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_1_Protocol_1_ENG.pdf
7) International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation. The FATF Recommendations. Updated October 2020. Pieejamas: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf
8) Stukāns J. "Bankas klienta kontā esošo finanšu līdzekļu atzīšana par noziedzīgi iegūtiem", 29.09.2020. Zinātniskā konference "Bankas mainīgajā pasaulē". Pieejams: https://tzpi.lu.lv/2020/08/26/tzpi-ar-piecu-menesu-nobidi-tomer-notiks-konference-bankas-mainigaja-pasaule/
9) Stukāns J. "Mantas atzīšanas par noziedzīgi iegūtu tiesiskais regulējums un tā piemērošanas problemātika". Promocijas darbs. Rīga, 2019. Pieejams: https://www.rsu.lv/sites/default/files/dissertations/Stukans_promocijas_darbs_LV.pdf
10) Sviķe I. S. "Ekonomisko lietu tiesas process krimināllietās". Jurista Vārds 01.12.2020.

Nr. 48 (1158). Pieejams: https://juristavards.lv/doc/277755-ekonomisko-lietu-tiesas-process-kriminallietas/

11) Kūtris G. "Noziedzīgi iegūtā konfiskācijas iespējas un pamats". Pieejams: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juridiskas-konferences/JUZK-78-2020/juzk.78.22-Kutris.pdf un vairāki referāti zinātniskajā konferencē "Bankas mainīgajā pasaulē". Pieejami: https://tzpi.lu.lv/2020/08/26/tzpi-ar-piecu-menesu-nobidi-tomer-notiks-konference-bankas-mainigaja-pasaule/

12) Meikališa Ā.; Strada-Rozenberga K. "Jaunākie grozījumi Kriminālprocesa likumā: apskats un komentāri". 05.01.2021. Jurista Vārds Nr. 1 (1163). Pieejams: https://juristavards.lv/doc/277981-jaunakie-grozijumi-kriminalprocesa-likuma-apskats-un-komentari/

13) TM 2020. gada 12. oktobra vēstule Nr. 1-11/3257 "Par priekšlikumiem likumprojektam "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" (Saeimas reģ. Nr.555/Lp13) pirmstrešālasījuma". Pieejama: https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/A8AD1B22DC611789C225860000216EE5?OpenDocument

14) Informatīvais materiāls (vadlīnijas) sankciju efektīvai ieviešanai Latvijā. Ārlietu ministrija. Pieejams: https://www.mfa.gov.lv/images/-relizes/AM_sankciju_vadlinijas.pdf

15) https://www.mk.gov.lv/lv/aktualitates/ministru-prezidents-latvija-ir-jaisteno-finansu-sektora-kontroles-reforma

16) https://www.fktk.lv/jaunumi/infografikas/infografika-nerezidentu-noguldijumi-latvijas-bankas/

17) https://lvportals.lv/norises/312310-atseviskas-bankas-turpina-cinu-par-izdzivosanu-2020

18) https://www.fktk.lv/wp-content/uploads/2020/02/INFOGRAFIKA_Q4_2019_LV.pdf

19) https://www.delfi.lv/news/versijas/daiga-silina-sarkanais-terors-pret-latvijas-banku-klientiem. d?id=52465007

20) https://www.delfi.lv/news/national/politics/no-viena-gravja-otra-latvijas-paveikto-naudas-atmazgasanas-krana-aizdarisana-verte-levits.d?id=52529367

21) https://www.diena.lv/raksts/latvija/zinas/_novum-riga_-taisnibu-mekles-eiropas-cilvektiesibu-tiesa-14252846

22) https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/financial-supervision-and-risk-management/anti-money-laundering-and-counter-terrorist-financing_en

23) https://dati.ta.gov.lv/MicroStrategy/asp/Main.aspx;

24) http://www.lrp.gov.lv/media/vizualis.png

25) http://www.lrp.gov.lv/lv/noderigi/gada-parskati;

26) https://www.fid.gov.lv/index.php/92-pec-fid-sniegtas-informacijas-ierosinati-102-kriminalprocesi;

27) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_821

Pielikums Nr. 1. Statistikas dati

Procesu par noziedzīgi iegūtu mantu skaits tiesās

Dati: TA ar "BI Microstrategy" datu apstrādes rīku

Lietas pamatveids	Lietas paveids	Process par noziedzīgi iegūtu mantu		Lietas pamatveids	Lietas paveids	Sūdzība procesā par noziedzīgi iegūtu mantu
	Instance	Pirmā instance			Instance	Apelācijas instance
	Gads	Lietu skaits (saņemtas lietas)	Lietu skaits (izskatītas)		Gads	Lietu skaits (izskatītas)
Krimināllietas	2015	47	47	Krimināllietas	2015	12
	2016	93	93		2016	9
	2017	105	100		2017	18
	2018	114	98		2018	24
	2019	114	126		2019	32
	2020	122	94		2020	29

Pabeigto krimināllietu paveida: "Process par noziedzīgi iegūtu mantu" lietu izskatīšanas rezultāti pirmās instances tiesās

	Lieta nosūtīta pēc piekritības	Lēmums izbeigt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu	Lēmums par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu	Lēmums par krimināllietas nosūtīšanu procesa virzītājam (izmeklētājam) trūkumu novēršanai	Lieta nodota citai tiesai KPL 445. panta kārtībā
Gads	Lietu skaits (izskatītas)	Lietu skaits (izskatītas)	Lietu skaits (izskatītas)	Lietu skaits (izskatītas)	Lietu skaits (izskatītas)
2015	1	1	40	5	
2016		6	77	10	
2017	1	4	90	5	
2018	1	5	74	18	
2019	2	5	110	8	1
2020	1	7	83	3	

Guntra Kuple,
Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētājas palīdze pētnieciski analītiskajos jautājumos